

ทยฺยรฏฺฐสฺส
เตปิฏกำ

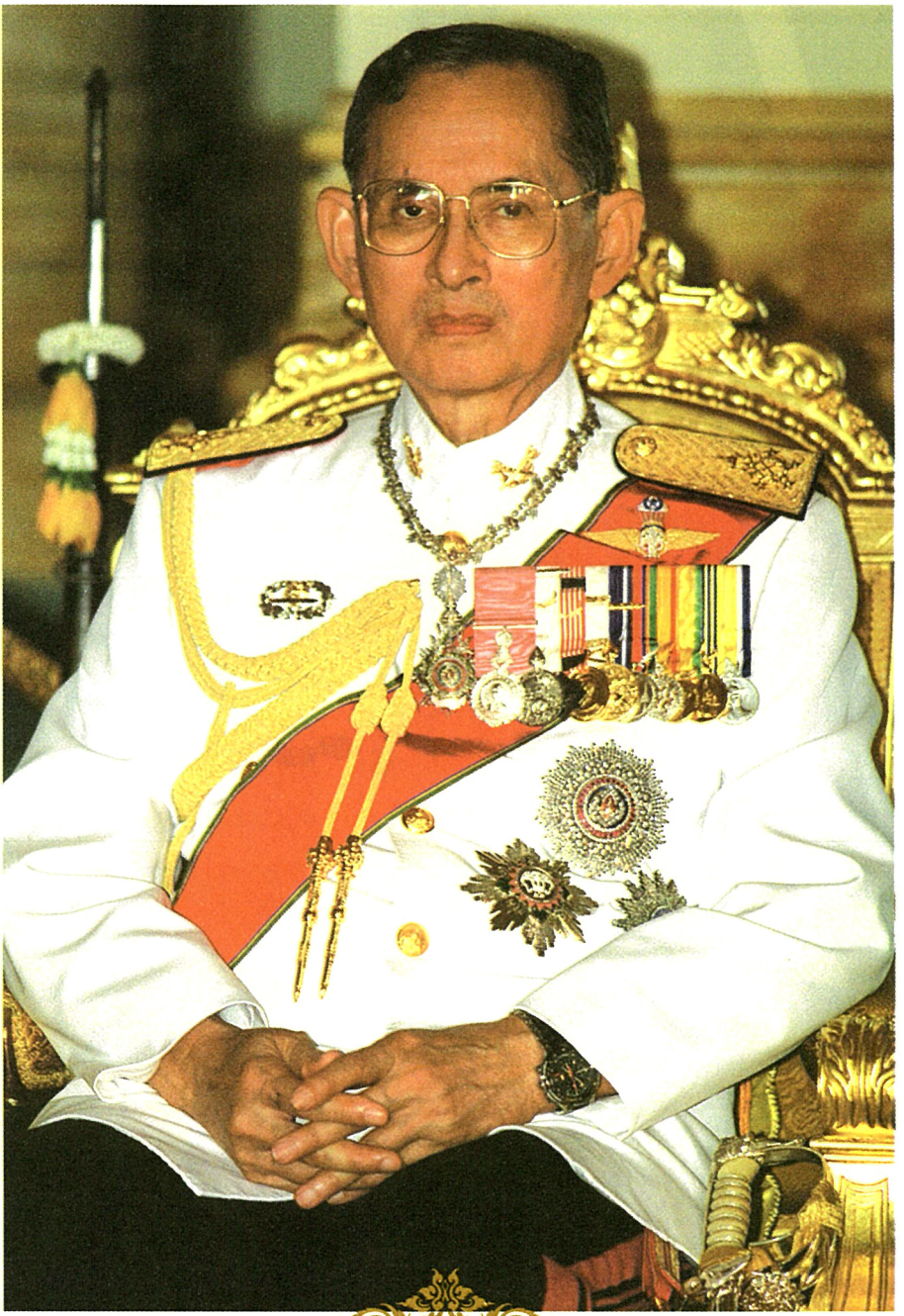
๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
อปทานปาลิ
[ทุติโย ภาโค]
พุทฺธวำส – จริยาปิฏกปาลิ
ปาลิวิโสธกตฺเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสฺส ปรมินฺทมหาราชวรสฺส
ปริปุณฺณสฏฺฐิวสฺเส สิริรชฺชมงฺคลมหกมฺมกาเล
ทยฺยสงฺฆมหาเถรสมาคเมน มุทฺทาปิตา

๓๓

ที่ระลึกในโอกาสพิธีรายสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฝูงท่วย มีศรัทธาใน***พระพุทธศาสนา** *ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว..."*

พระบรมสัตยาธิฏฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า *"ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุง***พระพุทธศาสนา** *ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า"* พอตกพระโอษฐ์ลง *พระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...*

น้ำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช *"พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือ***พระพุทธศาสนา***มาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน*

ศาสนา อย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?" "จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า **ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง ๒,๒๒๙ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้นเป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้"**

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แด่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม
ให้ยืนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ซี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมถะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสดา
คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตรา
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน"

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

"ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยกพระพุทธศาสนา
ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี"

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *"ศุภมัสดุ ๑๑๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว...* **ทรงพระราชศรัทธาจะยกรื้อวิสาขบูชามหายัญพิธี** *อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรฐิติกาล ปรากฏสำหรับแผ่นดินสืบไป จะให้เป็นอัตตัตถประโยชน์และปรัตถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑเสมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า..."*

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว *"ด้วยกำลังทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม* **พระรัตนตรัยสรณาคมน์อันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง** *ให้เห็นความจริงในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรสามัคคีรสปรึกษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวัยวุฒิปรีชารอบรู้ราชานุวัตร* **จะเป็นศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา** *แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสืบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้กริ่งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้า อย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร..."*

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร *"การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขุ่นเคืองขัดใจเลย* **พระนครนี้เป็น**

ถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น *คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลภล่วงเกินไป...”*

พระราชปฏิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช *“ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสดาอื่นนอกจาก*สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่ *อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต...”*

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนา*เป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า* **พุทธศาสนาเป็นของไทย** เรามาชวนกันนับถือ**พระพุทธศาสนาเถิด... ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ...** *เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”* และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ หมายพระไตรรัตน์
และธรรมะคุ้มจิตไทย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว *“แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ* **พระพุทธศาสนา***ก็เศร้าหมองจนสงฆมณฑล*

เสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้น **พระพุทธศาสนาในมณฑลนี้มาโดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย** *เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนคดีธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ได้มีพระราชดำรัสตรัสลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า "โดยที่**พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา** *ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบุรพการีตามคตินิยมด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า **"คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ"**

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความบริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลีของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะตราบใดที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั้น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า **พระธรรมวินัย** *พระธรรม* ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ *พระวินัย* ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

แปลความว่า *"ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา"*

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับการสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสอบทานความถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติพร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณาสอบทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย *พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก* และ*พระอภิธรรมปิฎก*

พระวินัยปิฎก *หมวดพระวินัย* ว่าด้วยพระพุทธบัญญัติที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๘ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘

พระสุตตันตปิฎก *หมวดพระสูตร* ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก *หมวดพระอภิธรรม* ว่าด้วยประมวลพระพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ *ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก* และ*ปัฏฐาน* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัตติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิปัตติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

> *"พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับภารธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา โยชนา สัททาวิเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน*

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่..."

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วย*ภาษามคธ* หรือ*ภาษาบาลี* อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความฟั่นเฝือเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะถือเอาเป็นภารธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า *"ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลง และปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"* เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครองประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่างลำเค็ญ มีความฝืดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกันทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไรจะฉันเป็นภัตตาหาร ก็ฉันใบไม้แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อสาธยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วสาธยายทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมเลือนสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษาสิงหล แล้วนำสืบเผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และธัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบุรพมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารภว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชิญราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๘๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองหีบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า *พระไตรปิฎกฉบับทอง* ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับรดน้ำแดง* แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มี*ฉบับรดน้ำเอก ฉบับเทพชุมนุม* เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับล่องชาด*

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฎกำ** : *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ* พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมดนับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมิได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมินัดหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า *พระพุทธวจนะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความงอกงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น* จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภารธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการปาลิวิโสธกะ คณะกรรมาธิการแห่งสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ** เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตร หรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฎกำ ๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส** : *พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐* โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายวัดจนหมดลง โดยเหตุที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม**จึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กัน กลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมิได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภารธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลัดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณาจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดหามาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธาธิบาย นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มาสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมที่จะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณาจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถ คือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าวรรคตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทานแต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม** ปรารภเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธศาสนานอกจากจะทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสที่ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐** สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้เสด็จดำรงสยามรัฐสีมาราชอาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรืองวัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๑ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๕ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จุนท์ พฺรหฺมคุตฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลี ให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทย ให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็น ประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัด ปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็น ประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียง ตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส) (๒) สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส) (๓) มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส) และพระไตรปิฎก บาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ (พระไตรปิฎก บาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฏฐสังคายนา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘) (๒) อิงฺคลิสเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สีหฬเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลนฺทาเทวนาครีปาลิเตปิฏกำ (พระ ไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็ม กำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราช กอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในไอศวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สทา ทิปฺปตุ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิโต
ทสฺเสนฺโต สพฺพโลกสฺส อุชุมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสัทธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดงทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

มหาเถรสมาคม

THE PAḶĪ ALPHABET
IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a -า = ā ◌ิ = i ◌ี = ī ◌ุ = u ◌ู = ū เ- = e โ- = o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

ก = ka	ข = kha	ค = ga	ฆ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฏ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ต = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha ฬ = ḷa ◌ = ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka กา = kā กิ = ki กี = kī กุ = ku กู = kū เก = ke โก = ko

ข = kha ขา = khā ขิ = khi ขี = khī ขุ = khu ขู = khū เข = khe โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏเก
สงฺเกตวิญฺญาปนำ

อิ.	=	อิงฺคลิสเตปิฏกำ
ฉ.	=	ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ
ทยฺ.	=	ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส)
เท.	=	นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ
โป.	=	โปราณเตปิฏกำ
มหา.	=	มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณีย์ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส)
สี.	=	สีหฬเตปิฏกำ
สฺยา.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส)

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
เถราปทานปาลิยา
กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา **องฺเก**

๔๒. ภทฺทาลิวคฺโค

๑.	ภทฺทาลิตฺเถราปทานํ	๑
๒.	เอกฉตฺติยตฺเถราปทานํ	๕
๓.	ติณสูลกฉาทนิยตฺเถราปทานํ	๑๐
๔.	มธุมํสทายกตฺเถราปทานํ	๑๓
๕.	นาคปลฺลวกตฺเถราปทานํ	๑๔
๖.	เอกทีปิยตฺเถราปทานํ	๑๕
๗.	อุจฺฉงฺคปุปฺผิยตฺเถราปทานํ	๑๗
๘.	ยาคุทายกตฺเถราปทานํ	๑๘
๙.	ปตฺโถทนทายกตฺเถราปทานํ	๒๐
๑๐.	มญฺจทายกตฺเถราปทานํ	๒๒

๔๓. สกึสมฺมชฺชกวคฺโค

๑.	สกึสมฺมชฺชกตฺเถราปทานํ	๒๕
๒.	เอกทุสฺสทายกตฺเถราปทานํ	๒๖
๓.	เอกาสนทายกตฺเถราปทานํ	๒๙

มาติกา **องฺเก**

๔. สตฺตกทมฺพปุปฺผิยตฺเถราปทานำ ๓๑
๕. โกรณฺฑปุปฺผิยตฺเถราปทานำ ๓๒
๖. ฆฏมณฺฑทายกตฺเถราปทานำ ๓๔
๗. เอกธมฺมสวนิยตฺเถราปทานำ ๓๕
๘. สุจินฺติตตฺเถราปทานำ ๓๗
๙. โสณฺณกิกณิยตฺเถราปทานำ ๔๑
๑๐. โสณฺณโกนฺตริกตฺเถราปทานำ ๔๓

๔๔. เอกวิหาริวคฺโค

๑. เอกวิหาริยตฺเถราปทานำ ๔๕
๒. เอกสงฺขิยตฺเถราปทานำ ๔๖
๓. ปาฏิหิรสญฺญกตฺเถราปทานำ ๔๘
๔. ญาณตฺถวิกตฺเถราปทานำ ๔๙
๕. อุจฺฉุขณฺฑิกตฺเถราปทานำ ๕๐
๖. กลมฺพทายกตฺเถราปทานำ ๕๑
๗. อมฺพาฏกทายกตฺเถราปทานำ ๕๑
๘. หรีตกิทายกตฺเถราปทานำ ๕๒
๙. อมฺพปิณฺฑิยตฺเถราปทานำ ๕๓
๑๐. ชมฺพูผลิยตฺเถราปทานำ ๕๕

๔๕. วิเภทกิวคฺโค

๑. วิเภทกพีชิยตฺเถราปทานำ ๕๗
๒. โกลทายกตฺเถราปทานำ ๕๘

มาติกา **องฺเก**

๓. เวลุวผลิยตฺเถราปทานํ ๕๙
๔. ภลฺลาตกทายกตฺเถราปทานํ ๕๙
๕. อุมฺมาปุปฺผิยตฺเถราปทานํ ๖๑
๖. อมฺพาฏกิยตฺเถราปทานํ ๖๑
๗. สีหาสนิกตฺเถราปทานํ ๖๒
๘. ปาทปีฐิยตฺเถราปทานํ ๖๓
๙. เวทิยการกตฺเถราปทานํ ๖๕
๑๐. โพธิฆรการกตฺเถราปทานํ ๖๖

๔๖. ชคติทายกวคฺโค

๑. ชคติทายกเถราปทานํ ๖๘
๒. โมรหตฺถิยตฺเถราปทานํ ๖๙
๓. สีหาสนพีชิยตฺเถราปทานํ ๗๐
๔. ติณกุฏิการิยตฺเถราปทานํ ๗๐
๕. อกฺกมนทายกตฺเถราปทานํ ๗๑
๖. วนโกรณฺฑิยตฺเถราปทานํ ๗๒
๗. เอกฉตฺติยตฺเถราปทานํ ๗๓
๘. ชาติปุปฺผิยตฺเถราปทานํ ๗๔
๙. สตฺติปณฺณิยตฺเถราปทานํ ๗๕
๑๐. คนฺธปูชกตฺเถราปทานํ ๗๖

มาติกา **องฺเก**

๔๗. สาลปุปฺผิวคฺโค

๑. สาลกุสุมิยตฺเถราปทานำ ๗๘
๒. จิตกปูชกตฺเถราปทานำ ๗๘
๓. จิตกนิพฺพาปกตฺเถราปทานำ ๗๙
๔. เสตุทายกตฺเถราปทานำ ๘๐
๕. สุมนตาลวณฺฏิยตฺเถราปทานำ ๘๑
๖. อวฏผลิยตฺเถราปทานำ ๘๑
๗. ลพุชผลทายกตฺเถราปทานำ ๘๒
๘. ปิลกฺขผลทายกตฺเถราปทานำ ๘๓
๙. สยมฺปฏิภาณิยตฺเถราปทานำ ๘๔
๑๐. นิมิตฺตพฺยากรณิยตฺเถราปทานำ ๘๖

๔๘. นพมาลิวคฺโค

๑. นพมาลิยตฺเถราปทานำ ๘๘
๒. มณิปูชกตฺเถราปทานำ ๘๙
๓. อุกฺกาสติกตฺเถราปทานำ ๙๑
๔. สุมนวีชนิยตฺเถราปทานำ ๙๓
๕. กุมฺมมาสทายกตฺเถราปทานำ ๙๔
๖. กุสฏฺฐกทายกตฺเถราปทานำ ๙๔
๗. คิริปุนฺนาคิยตฺเถราปทานำ ๙๕
๘. วลฺลิการผลทายกตฺเถราปทานำ ๙๖
๙. ปานธิทายกตฺเถราปทานำ ๙๖
๑๐. ปุพฺพินจงฺกมิยตฺเถราปทานำ ๙๘

มาติกา **องฺเก**

๔๙. ปีสุกูลวคฺโค

๑. ปีสุกูลสญฺญกตฺเถราปทานำ ๑๐๐
๒. พุทฺธสญฺญกตฺเถราปทานำ ๑๐๑
๓. ภิสทายกตฺเถราปทานำ ๑๐๓
๔. ญาณตฺถวิกตฺเถราปทานำ ๑๐๕
๕. จนฺทนมาลิยตฺเถรปทานำ ๑๐๘
๖. ธาตุปูชกตฺเถราปทานำ ๑๑๑
๗. ปูพินุปฺปาทกตฺเถราปทานำ ๑๑๒
๘. ตรณิยตฺเถราปทานำ ๑๑๖
๙. ธมฺมรุจิตฺเถราปทานำ ๑๑๘
๑๐. สาลมณฺฑปิยตฺเถราปทานำ ๑๒๑

๕๐. กึกณิปุปฺผวคฺโค

๑. ตีณิกึกณิปุปฺผิยตฺเถราปทานำ ๑๒๕
๒. ปีสุกูลปูชกตฺเถราปทานำ ๑๒๖
๓. โกรณฺฑปุปฺผิยตฺเถราปทานำ ๑๒๖
๔. กึสุกปุปฺผิยตฺเถราปทานำ ๑๒๘
๕. อุปฺปฑฺฒทุสฺสทายกตฺเถราปทานำ ๑๒๘
๖. ฆตมณฺฑทายกตฺเถราปทานำ ๑๓๐
๗. อุทกทายกตฺเถราปทานำ ๑๓๑
๘. ปุพินถูปิยตฺเถราปทานำ ๑๓๒
๙. นพกุฏิกทายกตฺเถราปทานำ ๑๓๖
๑๐. ปิยาลผลทายกตฺเถราปทานำ ๑๓๗

มาติกา **องฺเก**

๕๑. กณิการวคฺโค

๑. ตีณิกณิการปุปฺผิยตฺเถราปทานํ ๑๓๙
๒. เอกปตฺตทายกตฺเถราปทานํ ๑๔๓
๓. กาสุมาริกผลทายกตฺเถราปทานํ ๑๔๔
๔. อวฏผลิยตฺเถราปทานํ ๑๔๕
๕. จารผลิยตฺเถราปทานํ ๑๔๖
๖. มาตุลงฺคผลทายกตฺเถราปทานํ ๑๔๗
๗. อชฺเชลผลทายกตฺเถราปทานํ ๑๔๗
๘. อโมรผลิยตฺเถราปทานํ ๑๔๘
๙. ตาลผลิยตฺเถราปทานํ ๑๔๙
๑๐. นาลิเกรผลทายกตฺเถราปทานํ ๑๕๐

๕๒. ผลทายกวคฺโค

๑. กุรณฺฑิยผลทายกตฺเถราปทานํ ๑๕๒
๒. กปิฏฺฐผลทายกตฺเถราปทานํ ๑๕๓
๓. โกสุมฺพผลิยตฺเถราปทานํ ๑๕๓
๔. เกตกปุปฺผิยตฺเถราปทานํ ๑๕๔
๕. นาคปุปฺผิยตฺเถราปทานํ ๑๕๕
๖. อชฺชุนปุปฺผิยตฺเถราปทานํ ๑๕๖
๗. กุฏชปุปฺผิยตฺเถราปทานํ ๑๕๗
๘. โฆสสญฺญกตฺเถราปทานํ ๑๕๘
๙. สพฺพผลทายกตฺเถราปทานํ ๑๕๙
๑๐. ปทุมธาริยตฺเถราปทานํ ๑๖๒

มาติกา **องฺเก**

๕๓. ติณทายกวคฺโค

๑. ติณมุฏฺฐิทายกตฺเถราปทานํ ๑๖๔
๒. เวจฺจกทายกตฺเถราปทานํ ๑๖๕
๓. สรณคมนิยตฺเถราปทานํ ๑๖๖
๔. อพฺภญฺชนทายกตฺเถราปทานํ ๑๖๗
๕. สุปฏทายกตฺเถราปทานํ ๑๖๘
๖. ทณฺฑทายกตฺเถราปทานํ ๑๖๘
๗. คิริเนลปูชกตฺเถราปทานํ ๑๖๙
๘. โพธิสมฺมชฺชกตฺเถราปทานํ ๑๗๐
๙. อามณฺฑผลทายกตฺเถราปทานํ ๑๗๓
๑๐. สุคนฺธตฺเถราปทานํ ๑๗๔

๕๔. กจฺจายนวคฺโค

๑. มหากจฺจายนตฺเถราปทานํ ๑๘๐
๒. วกฺกลิตฺเถราปทานํ ๑๘๓
๓. มหากปฺปินตฺเถราปทานํ ๑๘๗
๔. ทพฺพมลฺลปุตฺตตฺเถราปทานํ ๑๙๒
๕. กุมารกสฺสปตฺเถราปทานํ ๑๙๖
๖. พาหิยตฺเถราปทานํ ๑๙๙
๗. มหาโกฏฺฐิกตฺเถราปทานํ ๒๐๔
๘. อุรุเวลกสฺสปตฺเถราปทานํ ๒๐๘
๙. ราธตฺเถราปทานํ ๒๑๓
๑๐. โมฆราชตฺเถราปทานํ ๒๑๖

มาติกา **องฺเก**

๕๕. ภทฺทิยวคฺโค

๑. ลกุณฏกภทฺทิยตฺเถราปทานํ ๒๒๑
๒. กงฺขาเรวตตฺเถราปทานํ ๒๒๔
๓. สีวลิตฺเถราปทานํ ๒๒๗
๔. วงฺคีสตฺเถราปทานํ ๒๓๑
๕. นนฺทกตฺเถราปทานํ ๒๓๗
๖. กาฬุทายิตฺเถราปทา ๒๓๙
๗. อภยตฺเถราปทานํ ๒๔๒
๘. โลมสติยตฺเถราปทานํ ๒๔๖
๙. วนวจฺฉตฺเถราปทานํ ๒๔๙
๑๐. จูฬสุคนฺธตฺเถราปทานํ ๒๕๑

๕๖. ยสวคฺโค

๑. ยสตฺเถราปทานํ ๒๕๖
๒. นทีกสฺสปตฺเถราปทานํ ๒๕๘
๓. คยากสฺสปตฺเถราปทานํ ๒๕๙
๔. กิมิลตฺเถราปทานํ ๒๖๐
๕. วชฺชีปุตฺตตฺเถราปทานํ ๒๖๑
๖. อุตฺตรตฺเถราปทานํ ๒๖๒
๗. อปรอุตฺตรตฺเถราปทานํ ๒๖๕
๘. ภทฺทชิตฺเถราปทานํ ๒๖๖
๙. สิวกตฺเถราปทานํ ๒๖๘
๑๐. อุปวานตฺเถราปทานํ ๒๖๙
๑๑. รฏฺฐปาลตฺเถราปทานํ ๒๗๔

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
เถรีอปทานปาลิยา
กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา **องฺเก**

๑. สุเมธาวคฺโค

๑. สุเมธาเถรีอปทานํ ๒๗๗
๒. เมขลทายิกาเถรีอปทานํ ๒๗๙
๓. มณฺฑปทายิกาเถรีอปทานํ ๒๘๐
๔. สงฺกมนทาเถรีอปทานํ ๒๘๑
๕. นฬมาลิกาเถรีอปทานํ ๒๘๑
๖. เอกปิณฺฑปาตทายิกาเถรีอปทานํ ๒๘๓
๗. กฏจฺฉุภิกฺขาทายิกาเถรีอปทานํ ๒๘๔
๘. สตฺตอุปฺปลมาลิกาเถรีอปทานํ ๒๘๖
๙. ปญฺจทีปิกาเถรีอปทานํ ๒๘๘
๑๐. อุทกทายิกาเถรีอปทานํ ๒๙๑

๒. เอกุโปสถวคฺโค

๑. เอกุโปสถิกาเถรีอปทานํ ๒๙๓
๒. สลฬปุปฺผิกาเถรีอปทานํ ๒๙๕

มาติกา **องฺเก**

๓. โมทกทายิกาเถรีอปทานำ ๒๙๖
๔. เอกาสนทายิกาเถรีอปทานำ ๒๙๗
๕. ปญฺจทีปกทายิกาเถรีอปทานำ ๓๐๐
๖. นพฺมาลิกาเถรีอปทานำ ๓๐๒
๗. มหาปชาปติโคตมีเถรีอปทานำ ๓๐๓
๘. เขมาเถรีอปทานำ ๓๒๔
๙. อุปฺปลวณฺณาเถรีอปทานำ ๓๓๔
๑๐. ปฏาจาราเถรีอปทานำ ๓๔๓

๓. กุณฺฑลเกสีวคฺโค

๑. กุณฺฑลเกสีเถรีอปทานำ ๓๔๙
๒. กิสาโคตมีเถรีอปทานำ ๓๕๕
๓. ธมฺมทินฺนาเถรีอปทานำ ๓๕๙
๔. สกุลาเถรีอปทานำ ๓๖๓
๕. นนฺทาเถรีอปทานำ ๓๖๖
๖. โสณาเถรีอปทานำ ๓๗๒
๗. ภทฺทกาปิลานีเถรีอปทานำ ๓๗๕
๘. ยโสธราเถรีอปทานำ ๓๘๓
๙. ทสเถรีสหสฺสอปทานำ ๓๙๓
๑๐. อฏฺฐารสเถรีสหสฺสอปทานำ ๓๙๕

มาติกา **องฺเก**

๔. ขตฺติยกญฺญาวคฺโค

๑.	อฏฺฐารสขตฺติยกญฺญาเถรีสหสฺสอปทานํ	๔๐๒
๒.	จตุราสีติสหสฺสพฺราหฺมณกญฺญาเถรีอปทานํ	๔๐๓
๓.	อุปฺปลหายิกาเถรีอปทานํ	๔๐๘
๔.	สิงฺคาลมาตาเถรีอปทานํ	๔๑๑
๕.	สุกฺกาเถรีอปทานํ	๔๑๔
๖.	อภิรูปนนฺทาเถรีอปทานํ	๔๑๘
๗.	อฑฺฒกาสีเถรีอปทานํ	๔๒๑
๘.	ปุณฺณิกาเถรีอปทานํ	๔๒๓
๙.	อมฺพปาลีเถรีอปทานํ	๔๒๕
๑๐.	เสลาเถรีอปทานํ	๔๒๗
	ปทานุกฺกโม	๖๒๓
	อสาธารณนามานิ	๖๓๓
	คาถานํ ปจมปาทา	๖๔๐

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส

พุทฺธวํสปาลิยา

กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา		องฺเก
๑.	รตนจงฺกมนกณฺโฑ	๔๓๐
๒.	สุเมธปตฺถนากถา	๔๔๒
๓.	ทีปงฺกรพุทฺธวํโส	๔๖๑
๔.	โกณฺฑญฺญพุทฺธวํโส	๔๖๕
๕.	มงฺคลพุทฺธวํโส	๔๖๙
๖.	สุมนพุทฺธวํโส	๔๗๔
๗.	เรวตพุทฺธวํโส	๔๗๙
๘.	โสภิตพุทฺธวํโส	๔๘๓
๙.	อโนมทสฺสีพุทฺธวํโส	๔๘๘
๑๐.	ปทุมพุทฺธวํโส	๔๙๒
๑๑.	นารทพุทฺธวํโส	๔๙๗
๑๒.	ปทุมุตฺตรพุทฺธวํโส	๕๐๑
๑๓.	สุเมธพุทฺธวํโส	๕๐๖
๑๔.	สุชาตพุทฺธวํโส	๕๑๑
๑๕.	ปิยทสฺสีพุทฺธวํโส	๕๑๖
๑๖.	อตฺถทสฺสีพุทฺธวํโส	๕๒๐
๑๗.	ธมฺมทสฺสีพุทฺธวํโส	๕๒๔

มาติกา **องฺเก**

๑๘.	สิทฺธตฺถพุทฺธวโส	๕๒๘
๑๙.	ติสฺสพุทฺธวโส	๕๓๒
๒๐.	ปุสฺสพุทฺธวโส	๕๓๗
๒๑.	วิปสฺสีพุทฺธวโส	๕๔๐
๒๒.	สิขีพุทฺธวโส	๕๔๕
๒๓.	เวสฺสภูพุทฺธวโส	๕๔๙
๒๔.	กกุสนฺธพุทฺธวโส	๕๕๔
๒๕.	โกนาคมนพุทฺธวโส	๕๕๘
๒๖.	กสฺสปพุทฺธวโส	๕๖๒
๒๗.	โคตมพุทฺธวโส	๕๖๘
๒๘.	พุทฺธปฺปกิณฺณกกณฺโฑ	๕๗๐
๒๙.	ธาตุภาชนียกถา	๕๗๓
	ปทานุกฺกโม	๖๔๕
	อสาธารณนามานิ	๖๔๖

สุตฺตนฺตปิเฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
จริยาปิฏกปาลิยา
กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา		องฺเก
	๑. อกิตฺติวคฺโค	
๑.	อกิตฺติจริยํ	๕๗๕
๒.	สงฺขพฺราหฺมณจริยํ	๕๗๖
๓.	กุรุธมฺมจริยํ	๕๗๗
๔.	มหาสุทสฺสนจริยํ	๕๗๘
๕.	มหาโควินฺทจริยํ	๕๗๙
๖.	เนมิราชจริยํ	๕๘๐
๗.	จนฺทกุมารจริยํ	๕๘๐
๘.	สิวิราชจริยํ	๕๘๑
๙.	เวสฺสนฺตรจริยํ	๕๘๓
๑๐.	สสปณฺฑิตจริยํ	๕๘๙
	๒. หตฺถินาควคฺโค	
๑.	มาตุโปสกจริยํ	๕๙๒
๒.	ภูริทตฺตจริยํ	๕๙๓
๓.	จมฺเปยฺยนาคจริยํ	๕๙๔

มาติกา		องฺเก
๔.	จูฬโพธิจริยํ	๕๙๕
๕.	มหิสราชจริยํ	๕๙๖
๖.	รุรุราชจริยํ	๕๙๗
๗.	มาตงฺคจริยํ	๕๙๙
๘.	ธมฺมเทวปุตฺตจริยํ	๖๐๐
๙.	ชยทิสจริยํ	๖๐๑
๑๐.	สงฺขปาลจริยํ	๖๐๒

๓. ยุธญฺชยวคฺโค

๑.	ยุธญฺชยจริยํ	๖๐๔
๒.	โสมนสฺสจริยํ	๖๐๔
๓.	อโยฆรจริยํ	๖๐๖
๔.	ภีสจริยํ	๖๐๗
๕.	โสณนนฺทปณฺฑิตจริยํ	๖๐๘
๖.	มูคปกฺขจริยํ	๖๐๙
๗.	กปิลราชจริยํ	๖๑๑
๘.	สจฺจสวฺหยปณฺฑิตจริยํ	๖๑๒
๙.	วฏฺฏกโปตกจริยํ	๖๑๒
๑๐.	มจฺฉราชจริยํ	๖๑๓
๑๑.	กณฺหทีปายนจริยํ	๖๑๕
๑๒.	สุตโตมจริยํ	๖๑๖
๑๓.	สุวณฺณสามจริยํ	๖๑๗

มาติกา		องฺเก
๑๔.	เอกราชจริยํ	๖๑๗
๑๕.	มหาโลมหังสจริยํ	๖๑๘
๑๖.	สโมธานกถา	๖๒๐
	ปทานุกฺกโม	๖๕๖
	อสาธารณนามานิ	๖๕๗

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส เถราปทานปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๔๒. ภทฺทาลิวคฺโค

๑. ภทฺทาลิตฺเถราปทานํ

[๑] สุเมโธ นาม สมฺพุทฺโธ อคฺโค การุณิโก มุนิ
วิเวกกาโม โลกคฺโค หิมวนฺตํ อุปาคมิ.

[๒] อชฺโฌคเหตฺวา หิมวนฺตं[๑] สุเมโธ โลกนายโก
ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวาน นิสีทิ ปุริสาสโภ.[๒]

[๓] สมาธึ โส สมาปนฺโน สุเมโธ โลกนายโก
สตฺตรตฺตินฺทิวํ พุทฺโธ นิสีทิ ปุริสุตฺตโม.

[๔] ขาริกาชํ[๓] คเหตฺวาน วนมชฺโฌคหึ อหํ
ตตฺถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ โอฆติณฺณมนาสวํ.

[๕] สมฺมชฺชนึ คเหตฺวาน สมฺมชฺชิตฺวาน อสฺสมํ
จตุทณฺเฑ ฐเปตฺวาน อกาสึ มณฺฑปํ ตทา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หิมวึ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุริสุตฺตโม
[๓] ฉ.,เท. ขาริภารึ, เอวมุปริปิ.

[๖] สาลปุปฺผ์ คเหตฺวาน[๑] มณฺฑปี ฉาทยึ อหำ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน อวนฺทึ โลกนายกำ.[๒]

[๗] ยำ วทนฺติ สุเมโธติ ภูริปญฺญำ สุเมธสำ
ภิกฺขุสงฺเฆ นิสีทิตฺวา อิมา คาถา อภาสถ.

[๘] พุทฺธสฺส คิรมญฺญาย สพฺเพ เทวา สมาคมุ
อสำสยำ พุทฺธเสฏฺโฐ ธมฺมำ เทเสติ จกฺขุมา.

[๙] สุเมโธ นาม สมฺพุทฺโธ อาหุตีนำ ปฏิคฺคโห
เทวสงฺเฆ นิสีทิตฺวา อิมา คาถา อภาสถ.

[๑๐] โย เม สตฺตาหำ มณฺฑปี ธารยี สาลฉาทนำ[๓]
ตมหำ กิตฺตยิสฺสามิ สุณาถ มม ภาสโต.

[๑๑] เทวภูโต มนุสฺโส วา เหมวณฺโณ ภวิสฺสติ
ปหูตโภโค หุตฺวาน กามโภคี ภวิสฺสติ.

[๑๒] สฏฺฐี นาคสหสฺสานิ สพฺพาลงฺการภูสิตา
สุวณฺณกจฺฉา มาตงฺคา เหมกปฺปนิวาสสา.[๔]

[๑๓] อารุพฺหา คามณีเยภิ โตมรงฺกุสปาณิภิ
สายำ ปาโต[๕] อุปฏฺฐานำ อาคจฺฉิสฺสนฺติมำ นรำ
เตหิ นาเคหิ ปริวุโต รมิสฺสติ อยำ นโร.

[๑๔] สฏฺฐี อสฺสสหสฺสานิ สพฺพาลงฺการภูสิตา
อาชานียา จ[๖] ชาติยา สินฺธวา สีฆวาหนา.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท. อาหริตฺวา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อภิวนฺทึ ตถาคตำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สาลฉาทิตำ
[๔] ฉ.,เท. เหมกปฺปนวาสสา, เอวมุปริปิ.
[๕] อิ. สายปาโต
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ว
[๗] ฉ.,เท. สีฆวาหิโน

[๑๕] อารุฬฺหา คามณีเยภิ อินฺทิยาจาปธาริภิ[๑]
ปริวาเรสฺสนฺติมํ นิจฺจํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๖] สฏฺฐี รถสหสฺสานิ สพฺพาลงฺการภูสิตา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา.

[๑๗] อารุฬฺหา คามณีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ[๒]
ปริวาเรสฺสนฺติมํ นิจฺจํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๘] สฏฺฐี คามสหสฺสานิ ปริปุณฺณานิ สพฺพโส
ปหูตธนธญฺญานิ สุสมิทฺธานิ สพฺพโส
สทา ปาตุภวิสฺสนฺติ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๙] หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี เสนา จ จตุรงฺคินี
ปริวาเรสฺสนฺติมํ นิจฺจํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๐] อฏฺฐารเส กปฺปสเต เทวโลเก รมิสฺสติ
สหสฺสกฺขตฺตุํ ราชา จ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ.

[๒๑] สตานํ ตีณิกฺขตฺตุํ จ เทวรชฺชํ กริสฺสติ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.[๓]

[๒๒] ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน[๔] สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๓] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
สพฺพาสเว ปริญฺญาย วิหรามิ อนาสโว.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท. อิลฺลิยาจาปธาริภิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วมฺมิภิ
[๓] ทยฺ. อสงฺขิยํ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. โคตเมน
[๕] ฉ.,เท. วิหริสฺสตินาสโว

[๒๔] ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ อทฺทสํ โลกนายกํ
เอตฺถนฺตรํ อุปาทาย คเวสึ อมตปทํ.

[๒๕] ลาภา มยฺหํ สุลทฺธํ เม ยมหํ ญามิ[๑] สาสนํ
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๖] นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม
ญาณํ ปฏิกิตฺเตตฺวาน[๒] ปตฺโตมฺหิ อมตํ[๓] ปทํ.

[๒๗] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
สพฺพตฺถ สุขิโต โหมิ ผลมฺเม ญาณกิตฺตเน.

[๒๘] อิทํ ปจฺฉิมกํ มยฺหํ จริโม วตฺตตี ภโว
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ภทฺทาลิ เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ ภทฺทาลิตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ญาสิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตว ญาณํ ปกิตฺเตตฺวา
[๓] ฉ.,เท. อจลํ

๒. เอกฉตฺติยตฺเถราปทานํ

[๓๒] จนฺทภาคานทีตีเร อสฺสโม สุกโต มม
สุสุทฺธปุพฺพินากิณฺโณ ปณฺณสาลา สุมาปิตา.

[๓๓] อุตฺตานกูลา นทิกา สุปติตฺถา มโนรมา
มจฺฉกจฺฉปสมฺปนฺนา สุสุมารนิเสวิตา.[๑]

[๓๔] อจฺฉา มยุรทีปี จ กรวิกา จ สาลิกา
กุชฺชนฺติ[๒] สพฺพทา เอเต โสภยนฺตา มมสฺสมํ.

[๓๕] โกกิลา มญฺชุภาณี จ หํสา จ มธุรสฺสรา
อภิกุชฺชนฺติ เต ตตฺถ โสภยนฺตา มมสฺสมํ.

[๓๖] สีหา พฺยคฺฆา วราหา จ พกาโกกตรจฺฉโย[๓]
คิริทุคฺคมฺหิ[๔] นาเทนฺติ โสภยนฺตา มมสฺสมํ.

[๓๗] เอณิมิคา จ สรภา เภรณฺฑา สูกรา พหู
คิริทุคฺคมฺหิ นาเทนฺติ โสภยนฺตา มมสฺสมํ.

[๓๘] อุทฺทาลกา จ จมฺปกา ปาฏลี สินฺทุวาริกา
อธิมุตฺตา[๕] อโสกา จ โสภยนฺติ[๖] มมสฺสมํ.

[๓๙] องฺโกลา ยูถิกา เจว สตฺตปณฺณา[๗] พิมฺพิชาลิกา
กณิกา กณิการา จ ปุปฺผนฺติ มม อสฺสเม.[๘]

---

[๑] ฉ.,เท. สุสุมารนิเสวิตา
[๒] ฉ.,เท. กูชนฺติ
[๓] ฉ.,เท. อจฺฉโกกตรจฺฉโย
[๔] อิ. คิริทุคฺคมฺปิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อติมุตฺตา
[๖] สฺยา. โสภยนฺตา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. สตฺตลี
[๘] ฉ.,ท. โสภยนฺตา มมสฺสมํ

[๔๐] นาคา สาลา จ สลฬา ปุณฺฑรีเกตฺถ ปุปฺผิตา
ทิพฺพา คนฺธา สมฺปวนฺตา โสภนฺติ มม อสฺสเม.[๑]

[๔๑] อสฏฺจา[๒] อสนา เจตฺถ มหานามา จ ปุปฺผิตา
สาลา จ กงฺคุปุปฺผา จ โสภนฺติ มม อสฺสเม.

[๔๒] อมฺพา ชมฺพู จ ติลกา นิปา[๓] จ สาลกลฺยาณี
ทิพฺพา คนฺธา สมฺปวนฺตา โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

[๔๓] อโสกา จ กปิฏฺจา จ ภคินิมาลา[๔] จ ปุปฺผิตา
ทิพฺพา คนฺธา สมฺปวนฺตา โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

[๔๔] กทมฺพา กทลี เจว อิสิมุคฺคา จ โรปิตา
ธุวํ ผลานิ ธาเรนฺติ โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

[๔๕] หรีตกา อามลกา อมฺพา ชมฺพู วิเภทกา[๕]
โกลา ภลฺลาตกา เพลฺลา[๖] ผลิโน มม อสฺสเม.

[๔๖] อวิทูเร โปกฺขรณี สุปติตฺถา มโนรมา
มนฺทาลเกหิ สญฺฉนฺนา ปทุมุปฺปลเกหิ จ.

[๔๗] คพฺภํ คณฺหนฺติ ปทุมา อญฺเญ ปุปฺผนฺติ เกสริ
โอปตฺตกณฺณิกา เจว ปุปฺผนฺติ มม อสฺสเม.

[๔๘] ปาจีนา ปาวุสา มจฺฉา วลชา[๗] มุญฺชโรหิตา
อจฺโฉทกมฺหิ วิจรํ โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โสภยนฺติ มมสฺสมํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อชฺชุนา
[๓] ฉ.,เท. นิมฺพา
[๔] ฉ.,เท. คิริมาเลตฺถ อิ. ภคินิมาเลตฺถ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. วิภีตกา, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท. พิลฺลา, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. พลชา อิ. ชลชา, เอวมุปริปิ.

[๔๙] นยิตา อมฺพคนฺธิ จ อนุกุเล จ เกตกา
ทิพฺพา คนฺธา สมฺปวนฺตา โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

[๕๐] มธุภีเสหิ สวนฺติ[๑] ขีรสปฺปิมุพาลิภิ
ทิพฺพา คนฺธา สมฺปวนฺตา โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

[๕๑] ปุพินา โสภนา ตตฺถ อากิณฺณา ชลเสวิตา
โอปุปฺผา[๒] ปุปฺผิตา เสตา โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

[๕๒] ชฏาภารภริตา[๓] จ อชินุตฺตรวาสนา[๔]
วากจีรธรา สพฺเพ โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

[๕๓] ยุคมตฺตมเปกฺขนฺตา นิปกา สนฺตวุตฺติโน
กามเคเธ[๕] อนเปกฺขา วสนฺติ มม อสฺสเม.

[๕๔] ปรูพฺหกจฺฉนขโลมา ปงฺกทนฺตา รชสฺสิรา
รโชชลฺลธรา สพฺเพ วสนฺติ มม อสฺสเม.

[๕๕] อภิญฺญาปารมิปฺปตฺตา อนฺตลิกฺเข จราว เต
อุคฺคจฺฉนฺตา นภํ เอเต โสภยนฺติ มมสฺสมํ.

[๕๖] เตหิ สิสฺเสหิ ปริวุโต วสามิ ปวเน[๖] ตทา
รตฺตินฺทิวํ น ชานามิ ฌานรติสมปฺปิโต.[๗]

[๕๗] ภควา ตมฺหิ สมเย อตฺถทสฺสี มหามุนิ
ตมนุธการํ นาเสนฺโต อุปฺปชฺชิ โลกนายโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มธุภิสมฺหา สวติ
[๒] ฉ.,เท. โอปุปฺผา ปุปฺผิตา เสนฺติ อิ. โอวฏฺฏา ปุปฺผิตา เสนนฺติ
[๓] ฉ.,เท. ชฏาภาเรน ภริตา
[๔] สฺยา. อชินุตฺตรวาสิโน
[๕] ฉ.,เท. กามโภเค
[๖] ฉ.,เท. วิปิเน
[๗] ฉ.,เท.,อิ. สทา ฌานสมปฺปิโต

[๕๘] อถ อญฺญตโร สิสฺโส อาคญฺฉิ มม สนฺติเก[๑]
มนฺเต อชฺเฌตุกาโม โส ฉพฺงฺคํ นาม ลกฺขณํ.

[๕๙] พุทฺโธ โลเก สมุปฺปนฺโน อตฺถทสฺสี มหามุนิ
จตุสจฺจํ ปกาเสนฺโต เทเสสิ[๒] อมตปฺปทํ.

[๖๐] ตุฏฺฐหฏฺโฐ ปมุทิโต ธมฺมนฺตรคณาสโย[๓]
อสฺสมา อภินิกฺขมฺม อิทํ วจนมพฺรวึ.

[๖๑] พุทฺโธ โลเก สมุปฺปนฺโน ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ
เอถ สพฺเพ คมิสฺสาม สมฺมาสมฺพุทฺธสนฺติเก.[๔]

[๖๒] โอวาทปฏิการา เต สทฺธมฺเม ปารมึ คตา
สาธูติ สมฺปฏิจฺฉึสุ อุตฺตมตฺถํ คเวสกา.

[๖๓] ชฏาภารภริตา เต อชินุตฺตรวาสนา[๕]
อุตฺตมตฺถํ คเวสนฺตา นิกฺขมึสุ วนา ตทา.

[๖๔] ภควา ตมฺหิ สมเย อตฺถทสฺสี มหายโส
จตุสจฺจํ ปกาเสนฺโต เทเสสิ อมตปฺปทํ.

[๖๕] เสตจฺฉตฺตํ คเหตฺวาน พุทฺธเสฏฺฐสฺส ธารยึ
เอกาหํ ธารยิตฺวาน พุทฺธเสฏฺฐํ อวนฺทิหํ.[๖]

[๖๖] อตฺถทสฺสี ตุ ภควา โลกเชฏฺโฐ นราสโภ
ภิกฺขุสงฺเฆ นิสีทิตฺวา อิมา คาถา อภาสถ.

[๖๗] โย เม ฉตฺตมธาเรสิ ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ
ตมหํ กิตฺตยิสฺสามิ สุณาถ มม ภาสโต.

---

[๑] ฉ.,เท. สนฺติกํ
[๒] ฉ.,เท. เทเสติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมนฺตรคตาสโย
[๔] สฺยา. อชินุตฺตรวาสิโน
[๕] ฉ.,เท. สมฺมาสมฺพุทฺธสนฺติกํ
[๖] ฉ.,เท. อวนฺทหํ

[๖๘] อิมสฺส ชายมานสฺส เทวตฺเต อถ มานุเส
ธาริสฺสนฺติ[๑] สทา ฉตฺตํ ฉตฺตทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๙] สตฺตสตฺตติกปฺปานิ เทวโลเก รมิสฺสติ
สหสฺสกฺขตฺตุํ ราชา จ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ.

[๗๐] สตฺตสตฺตติกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชํ กริสฺสติ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๗๑] อฏฺจารเส กปฺปสเต โคตโม สกฺยปุงฺคโว
ตมนฺธการํ นาเสนฺโต อุปฺปชฺชิสฺสติ จกฺขุมา.

[๗๒] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
สพฺพาสเว ปริญฺญาย นิพฺพายิสฺสตินาสโว.[๒]

[๗๓] ยโต อหํ กมฺมกึ[๓] ฉตฺตํ พุทฺธสฺส ธารย[๔]
เอตฺถนฺตเร น ชานามิ เสตจฺฉตฺตํ อธาริตํ.

[๗๔] อิทํ ปจฺฉิมกํ มยฺหํ จริโม วตฺตเต ภโว
ฉตฺตธารณมชฺชาสิ มตฺถเก[๕] นิจฺจกาลิกํ.

[๗๕] อโห เม สุกตํ กมฺมํ อตฺถทสฺสิสฺส ตาทิโน
สพฺพาสวปริกฺขีโณ นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๗๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๗] สฺวาคตํ[๖] วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธาเรสฺสติ
[๒] ฉ.,เท. วิหริสฺสตินาสโว
[๓] อิ. กมฺมกึ ตํ
[๔] ฉ.,เท. ธารยึ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ฉตฺตธารณมชฺชาปิ วตฺตเต
[๖] อิ. สาคตึ, เอวมุปริปิ.

[๗๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกฉตฺติโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ เอกฉตฺติยตฺเถราปทานํ.

๓. ติณสูลกฉาทนิยตฺเถราปทานํ

[๗๙] ชาติชรญฺจ มรณํ ปจฺจเวกฺขึ อหํ ตทา
เอกโก อภินิกฺขมฺม ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๘๐] จรมาโน อนุปุพฺเพน คงฺคาตีรํ อุปาคมึ
ตตฺถทฺทสาสึ ปจฺเจกึ คงฺคาตีเร สปุณฺณกํ.[๑]

[๘๑] อสฺสมํ ตตฺถ มาเปตฺวา วสามิ มม อสฺสเม[๒]
สุกฺกโต จงฺกโม มยฺหํ นานาทิชคณายุโต.

[๘๒] มมํ อุเปนฺติ จ สตฺตา[๓] กุชฺชนฺติ จ มโนหรํ
รมฺมมาโน สห เตหิ วสามิ อสฺสเม อหํ.

[๘๓] มม อสฺสมสามนฺตา มิคราชา จตุกฺกโม
อาสยา อภินิกฺขมฺม คชฺชิ โส อสนี[๔] วิย.

[๘๔] นทิเต มิคราเช จ หาโส เม อุปปชฺชถ[๕]
มิคราชํ คเวสนฺโต อทฺทสํ โลกนายกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมุนฺนตํ อิ. สุปุณฺณตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วสามิ อสฺสเม อหํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มมุเปนฺติ จ วิสฺสตฺถา
[๔] อิ. เมฆนี
[๕] ฉ.,เท. อุทปชฺชถ

[๘๕] ทิสฺวานาหํ เทวเทวํ ติสฺสํ โลกคฺคนายกํ
หฏฺโจ หฏฺเจน จิตฺเตน ปูชยึ นาคเกสรํ.

[๘๖] อุคฺคจฺฉนฺตัว สุริยํ สาลราชัว ปุปฺผิตํ
โอสธีว วิโรจนฺตํ สนฺถวึ โลกนายกํ.

[๘๗] ตว ญาเณน สพฺพญฺญุ โชเตสิ[๑] มํ สเทวกํ
ตุวํ [๒] อาราธยิตฺวาน ชาติยา ปริมุจฺจเร.

[๘๘] อทสฺสเนน สพฺพญฺญู พุทฺธานํ สพฺพทสฺสินํ
ปตนฺติวีจินิรยํ ราคโทเสหิ โอตฺถฏา.[๓]

[๘๙] ตว ทสฺสนมาคมฺม สพฺพญฺญุโลกนายกํ[๔]
ปมุจฺจนฺติ ภวา สพฺเพ[๕] ผุสนฺติ อมตัปทัง.

[๙๐] ยทา พุทฺธา จกฺขุมนฺโต อุปฺปชฺชนฺติ ปภงฺกรา
กิเลเส ฌาปยิตฺวาน อาโลกัง ทสฺสยนฺติ เต.

[๙๑] กิตฺตยิตฺวาน สมฺพุทฺธัง ติสฺสัง โลกคฺคนายกัง
หฏฺโจ หฏฺเจน จิตฺเตน ติณสูลัง อปูชยึ.

[๙๒] มม สงฺกปฺปมญฺญาย ติสฺโส โลกคฺคนายโก
สกาสเน นิสีทิตฺวา อิมา คาถา อภาสถ.

[๙๓] โย มัง ปุปฺเผหิ ฉาเทสิ ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ
ตมหัง กิตฺตยิสฺสามิ สุณาถ มม ภาสโต.

[๙๔] ปญฺจวีสติกฺขตฺตุญฺจ[๖] เทวรชฺชัง กริสฺสติ
ปญฺจสตฺตติกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โมเจสิ
[๒] อิ. หิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โอผุฏา
[๔] ฉ.,เท. โลกนายก
[๕] ฉ.,เท. สพฺพา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺจวีสติกฺขตฺตุ โส

[๙๕] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
ตสฺส[๑] กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท ปุปฺผานํ ปูชนาย โส.[๒]

[๙๖] สายํ[๓] ปาโต จ ยํ โปโส ปุปฺเผหิ[๔] มํ อฉาทยิ
ปุญฺญกมฺเมน สํยุตฺโต[๕] ปุรโต ปาตุภวิสฺสติ.

[๙๗] ยํ ยํ อิจฺฉติ กาเมหิ ตํ ตํ ปาตุภวิสฺสติ
สงฺกปฺปา ปริปูเรตฺวา นิพฺพายิสฺสตินาสโว.

อฏฺฐารสโม ภาณวาโร.

[๙๘] กิเลเส ฌาปยิตฺวาน สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต
เอกาสเน นิสีทิตฺวา อรหตฺตํ อปาปุณิ.[๖]

[๙๙] จงฺกมนฺโต นิปชฺชนฺโต นิสินฺโน อถวา[๗] ฐิโต
พุทฺธเสฏฺฐํ สริตฺวาน วิหรามิ อหํ ตทา.

[๑๐๐] จีวเร ปิณฺฑปาเต จ ปจฺจเย สยนาสเน
ตตฺถ เม อูนตา นตฺถิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๐๑] โส ทานิ ปตฺโต อมตํ สนฺตํ ปทมนุตฺตรํ
สพฺพาสเว ปริญฺญาย วิหรามิ อนาสโว.

[๑๐๒] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป ยํ พุทฺธมภิปูชยึ[๘]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๐๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท. ตสฺส กมฺมนิสฺสนฺเทน
[๒] ฉ.,เท. จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สีสํ นฺหาโต จ ยํ โปโส
[๔] ฉ.,เท. ปุปฺผมากงฺขเต ยทิ อิ. ปุปฺเผหิ จยํ
[๕] ฉ.,เท. สํยุตฺตํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อปาปุณึ
[๗] ฉ.,เท. อุท วา
[๘] ฉ.,เท. ปุปฺผมภิปูชยึ

[๑๐๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๐๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ติณสูลกฉาทนิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ ติณสูลกฉาทนิยตฺเถราปทานํ.

๔. มธุมํสทายกตฺเถราปทานํ

[๑๐๖] นคเร พนฺธุมติยา สูกริโก อโหสหํ
อุกฺโกฏกฺกฏกํ รนฺธยิตฺวา[๑] มธุมํสมฺหิ[๒] โอกิรึ.

[๑๐๗] สนฺนิปาตํ อหํ คนฺตฺวา เอกปตฺตํ อหํ[๓] คหึ
ปูรยิตฺวาน ตํ ปตฺตํ ภิกฺขุสงฺฆสฺสทาสหํ.

[๑๐๘] โย[๔] วุฑฺฒเถรตโร ภิกฺขุ นิยฺยาเทมิ อหํ ตทา[๔]
อิมินา ปตฺตปูเรน ลภิสฺสํ[๕] วิปุลํ สุขํ.

[๑๐๙] ทฺเว สมฺปตฺติโย ภุตฺวา สุกฺกมูเลน โจทิโต
ปจฺฉิเม วตฺตมานมฺหิ กิเลเส ฌาปยิสฺสติ.

[๑๑๐] ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ตาวตึสํ อคญฺฉิหํ[๖]
ตตฺถ ภุตฺวา ปิวิตฺวา จ ลภามิ วิปุลํ สุขํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุกฺโกฏฺฐ รนฺธยิตฺวาน [๒] อิ. มธุสปฺปิมฺหิ อากิรึ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. คเหสหํ [๔] ฉ.,เท.,อิ. โยตฺถ เถรตโร ภิกฺขุ นิยฺยาเทสิ มมํ ตทา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ลภสฺสุ [๖] ฉ.,เท. ตาวตึสมคจฺฉหํ

[๑๑๑] มณฺฑเป รุกฺขมูเล วา ปุพฺพกมฺมํ อนุสฺสรึ
อนฺนปานาภิวสฺโส เม อติวสฺสติ ตาวเท.

[๑๑๒] อิทํ ปจฺฉิมกํ มยฺหํ จริโม วตฺตเต ภโว
อิธาปิ อนฺนปานํ เม วสฺสเต สพฺพกาลิกํ.

[๑๑๓] เตเนว มธุทาเนน[๑] สนฺธาวิตฺวา ภเว อหํ
สพฺพาสเว ปริญฺญาย วิหรามิ อนาสโว.

[๑๑๔] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ มธุทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๑๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๑๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๑๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา มธุมํสทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ มธุมํสทายกตฺเถราปทานํ.

๕. นาคปลฺลวกตฺเถราปทานํ

[๑๑๘] นคเร พนฺธุมติยา ราชุยฺยาเน วสามหํ
มม อสฺสมสามนฺตา นิสีทิ โลกนายโก.

---

[๑] อิ. มํสทาเนน

[๑๑๙] นาคปลฺลวมาทาย พุทฺธสฺส อภิโรปยึ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน สุคตํ อภิวาทยึ.

[๑๒๐] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ปลฺลวมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๒๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๒๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๒๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา นาคปลฺลวโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ นาคปลฺลวกตฺเถราปทานํ.

๖. เอกทีปิยตฺเถราปทานํ

[๑๒๔] ปรินิพฺพุตมฺหิ สุคเต สิทฺธตฺเถ โลกนายเก
สเทวมานุสา สพฺเพ ปูเชนฺติ ทิปทุตฺตมํ.

[๑๒๕] อาโรปิเต จ จิตเก สิทฺธตฺเถ โลกนายเก
ยถาสเกน ถาเมน จิตกํ ปูเชนฺติ สตฺถุโน.

[๑๒๖] อวิทูเร จิตกสฺส ทีปึ อุชฺชาลยึ อหํ
ยาว อุเทติ สุริโย ทีปึ เม ตาว ปชฺชลิ.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท. อุชฺชลิ

[๑๒๗] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๒๘] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ เอกทีปนฺติ[๑] ฌายติ
ทีปสตสหสฺสานิ พฺยมฺเห ปชฺชลเร มม.

[๑๒๙] อุทยนฺโตว สุริโย เทโห เม ชลเต[๒] สทา
สปฺปภาหิ สรีรสฺส อาโลโก โหติ เม สทา.

[๑๓๐] ติโรกุฑฺฑํ ติโรเสลํ สมติคฺคยฺห ปพฺพตํ
สมนฺตา โยชนสตํ ปสฺสามิ จกฺขุนา อหํ.

[๑๓๑] สตฺตสตฺตติกฺขตฺตุํ จ เทวโลเก รมึ อหํ
เอกตึสติกฺขตฺตุํ จ เทวรชฺชํ อการยึ.

[๑๓๒] อฏฺฐวีสติกฺขตฺตุํ จ จกฺกวตฺตี อโหสหํ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๑๓๓] เทวโลกา จวิตฺวาน นิพฺพตฺติ มาตุกุจฺฉิยํ
มาตุกุจฺฉิคตสฺสาปิ อกฺขิ เม น วินสฺสติ.[๓]

[๑๓๔] ชาติยา จตุวสฺโสหํ ปพฺพชึ อนคาริยํ
อฑฺฒมาเส อสมฺปตฺเต อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๑๓๕] ทิพฺพจกฺขุ วิโสเธสึ ภวา สพฺเพ สมูหตา
สพฺเพ กิเลสา สญฺฉินฺนา เอกทีปสฺสิทํ ผลํ.

[๑๓๖] ติโรกุฑฺฑํ ติโรเสลํ ปพฺพตญฺจาปิ เกวลํ
สมติกฺกมฺม ปสฺสามิ เอกทีปสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เอกทีปีติ [๒] ฉ.,เท. โชตเต อิ. ราชเต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นิมีลติ

[๑๓๗] วิสมา เม สมา โหนฺติ อนฺธกาโร น วิชฺชติ
นาหํ ปสฺสามิ ติมิรํ เอกทีปสฺสิทํ ผลํ.

[๑๓๘] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทีปมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เอกทีปสฺสิทํ ผลํ.

[๑๓๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๔๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๔๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกทีปิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ เอกทีปิยตฺเถราปทานํ.

๗. อุจฺฉงฺคปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๑๔๒] นคเร พนฺธุมติยา อโหสึ มาลิโก ตทา
อุจฺฉงฺคํ ปูรยิตฺวาน อคมํ อนฺตราปณํ.

[๑๔๓] ภควา ตมฺหิ สมเย ภิกฺขุสงฺฆปุรกฺขโต
มหตา อานุภาเวน นิยฺยาติ โลกนายโก.

[๑๔๔] ทิสฺวาน โลกปชฺโชตํ วิปสฺสึ โลกตารณํ
ปุปฺผํ ปคฺคยฺห อุจฺฉงฺคา พุทฺธเสฏฺฐํ อปูชยึ.

[๑๔๕] เอกนวุเต อิโต กปฺเป พุทฺธเสฏฺฐ[๑] อปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๔๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๔๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๔๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อุจฺฉงฺคปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ อุจฺฉงฺคปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๘. ยาคุทายกตฺเถราปทานํ

[๑๔๙] อติถึ เม คเหตฺวาน อาคญฺฉึ คามกํ ตทา
สมฺปุณฺณนทิกํ ทิสฺวา สงฺฆารามํ อุปาคมึ.

[๑๕๐] อารญฺญกา ธุตธรา[๒] ฌายิโน ลูขจีวรา
วิเวกาภิรตา ธีรา สงฺฆาราเม วสนฺติ เต.

[๑๕๑] คติ เตสํ อุปจฺฉินฺนา สุวิมุตฺตาน ตาทินํ
ปิณฺฑาย เต น คจฺฉนฺติ โอรุทฺธนทิกายตึ.[๓]

[๑๕๒] ปสนฺนจิตฺโต สุมโน เวทชาโต กตญฺชลี
ตณฺฑุลํ ปคฺคเหตฺวาน[๔] ยาคุทานํ อทาสหํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยํ ปุปฺผมภิปูชยึ
[๒] อิ. ธูตวาทา
[๓] ฉ.,เท. โอรุทฺธนทิกาย หิ อิ. โอรุทฺธนทิกา ยทิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เม คเหตฺวาน

[๑๕๓] ปจนฺ[๑] ยาคุ๋ ทตฺวาน ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ
สกกมฺมาภิรทฺโธหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๕๔] มณิมยญฺจ เม พฺยมฺหํ นิพฺพตฺตึ[๒] ติทเส คเณ
นารีคเณหิ สหิโต[๓] โมทามิ พฺยมฺหมุตฺตเม.

[๑๕๕] เตตฺตึสกฺขตฺตุ๋ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ
ตึสกฺขตฺตุ๋ จกฺกวตฺตี มหารชฺชมการยึ.

[๑๕๖] ปเทสรชฺชํ วิปุลๆ คณนาโต อสงฺขยๆ
เทวโลเก มนุสฺเส วา อนุโภตฺวา ยสๆ[๔] อหๆ.

[๑๕๗] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต ปพฺพชึ อนคาริยๆ
สห โอโรปิเต เกเส สพฺพสมฺปตฺติวิชฺชหๆ.

[๑๕๘] ขยโต วยโต จาปิ สมฺมสนฺโต กเลวรๆ
ปุเร สิกฺขาปทาเนน[๕] อรหตฺตๆ อปาปุณึ.

[๑๕๙] สุทินฺนนฺ เม ทานวรๆ ปาณิชฺชๆ[๖] สุปฺปโยชิตๆ
เตเนว ยาคุทาเนน ปตฺโตมฺหิ อจลๆ ปทๆ.

[๑๖๐] โสกๆ ปริทฺทวๆ พฺยาธึ ทรถๆ จิตฺตตาปนๆ
นาภิชานามิ อุปฺปนฺนนฺ ยาคุทานสฺสิทๆ ผลๆ.

[๑๖๑] ยาคุๆ สงฺฆสฺส ทตฺวาน ปุญฺญกฺเขตฺเต อนุตฺตเร
ปญฺจานิสๆเส อนุโภมิ อโห ยาคุสุยิฏฺฐตา.

[๑๖๒] อพฺยาธิตา รูปวตา ขิปฺปๆ ธมฺมๆ[๗] นิพฺพุชฺฌิตา
ลาภิตา อนฺนปานสฺส อายุ ปญฺจมกๆ มม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ ปญฺจนฺนนฺ
[๒] ฉ.,เท. นิพฺพตฺติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สหิโต
[๔] ฉ.,เท. สยๆ
[๕] ฉ.,เท. สิกฺขาปทาทานา อิ. สิกฺขาปทาทาเน
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วาณิชฺชๆ สมฺปโยชิตๆ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมนิสนฺติตา

[๑๖๓] โย โกจิ เวทำ ชนยำ สงฺเฆ ยาคุำ ทเทยฺย โส
อิมานิ ปญฺจ ฐานานิ ปฏิคฺคณฺเหยฺย ปณฺฑิโต.

[๑๖๔] กรณียำ กตำ สพฺพำ ภวา อุคฺฆาฏิตา มยา
สพฺพาสวา ปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๖๕] โส อหำ วิจริสฺสามิ คามา คามำ ปุรา ปุรำ
นมสฺสมาโน สมฺพุทฺธำ ธมฺมสฺส จ สุธมฺมตำ.

[๑๖๖] ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ ยำ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ยาคุทานสฺสิทำ ผลำ.

[๑๖๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหำ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนำ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๖๘] สฺวาคตำ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนำ.

[๑๖๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถำ สุทำ อายสฺมา ยาคุทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมำ ยาคุทายกตฺเถราปทานำ.

๙. ปตฺโถทนทายกตฺเถราปทานำ

[๑๗๐] วนจารี ปุเร อาสึ สตตำ วนกมฺมิโก
ปตฺโถทนำ คเหตฺวาน กมฺมนฺตำ อคมาสหำ.

[๑๗๑] ตตฺถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ สยมฺภุ๋ อปราชิตํ
วนา ปิณฺฑาย นิกฺขนฺตํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาทยึ.

[๑๗๒] ปรกมฺมายเน ยุตฺโต ปุญฺญญฺจ เม น วิชฺชติ
อยํ ปตฺโถทโน อตฺถิ โภชยิสฺสามิมํ มุนึ.[๑]

[๑๗๓] ปตฺโถทนํ คเหตฺวาน สยมฺภุสฺส อทาสหํ
มม นิชฺฌายมานสฺส ปริภุญฺชิ มหามุนิ.[๒]

[๑๗๔] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๗๕] ทฺวตฺตึสกฺขตฺตุ๋[๓] เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ
เตตฺตึสกฺขตฺตุ๋ ราชา จ จกฺกวตฺตี อโหสหํ.[๔]

[๑๗๖] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
สุขิโต ยสวา โหมิ ปตฺโถทนสฺสิทํ ผลํ.

[๑๗๗] ภวาภเว สํสรนฺโต ลภามิ อมิตํ ธนํ
โภเค เม อูนตา นตฺถิ ปตฺโถทนสฺสิทํ ผลํ.

[๑๗๘] นทีโสตปฏิภาคา โภคา นิพฺพตฺตเร มม
ปริเมตุ๋ น สกฺโกมิ ปตฺโถทนสฺสิทํ ผลํ.

[๑๗๙] อิมํ ขาท อิมํ ภุญฺช อิมมฺหิ สยเน สย
เตนาหํ สุขิโต โหมิ ปตฺโถทนสฺสิทํ ผลํ.

[๑๘๐] เอกนวุเต[๕] อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปตฺโถทนสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โภชยิสฺสามหํ มุนึ
[๒] ฉ.,เท. ตทา มุนิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ฉตฺตึสกฺขตฺตุ๋
[๔] สฺยา. ภวิสฺสติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. จตุนวุติโต กปฺเป

[๑๘๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๘๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๘๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปตฺโถทนทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ ปตฺโถทนทายกตฺเถราปทานํ.

๑๐. มญฺจทายกตฺเถราปทานํ

[๑๘๔] ปรินิพฺพุเต การุณิเก สิทฺธตฺเถ โลกนายเก
วิตฺถาริเก ปาวจเน เทวมนุสฺสสกฺกเต.

[๑๘๕] จณฺฑาโล อาสหํ ตตฺถ อาสนฺทิปีฐการโก
เตน กมฺเมน ชีวามิ เตน โปเสมิ ทารเก.

[๑๘๖] อาสนฺทึ สุกตํ กตฺวา ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ
สยเมว อุปคนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺสทาสหํ.

[๑๘๗] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๘๘] เทวโลกา คโต สนฺโต โมทามิ ติทเส คเณ
สยนานิ มหคฺฆานิ นิพฺพตฺตนฺติ ยถิจฺฉกํ.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท. ยทิจฺฉกํ

[๑๘๙] ปญฺญาสกฺขตฺตุ๋ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ
อสีติกฺขตฺตุ๋ ราชา จ จกฺกวตฺตี อโหสหํ.

[๑๙๐] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
สุขิโต ยสวา โหมิ มญฺจทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๙๑] เทวโลกา จวิตฺวาน เอมิ เจ มานุสํ ภวํ
มหารหา สุสยนา สยเมว ภวนฺติ เม.

[๑๙๒] อยํ ปจฺฉิมโก มยฺหํ จริโม วตฺตเต ภโว
อชฺชาปิ สยนกาเล[๑] สยนํ อุปติฏฺฐหิ.[๒]

[๑๙๓] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทานํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ มญฺจทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๙๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๙๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๙๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา มญฺจทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ มญฺจทายกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สยเน กาเล

[๒] ฉ.,เท. อุปติฏฺฐติ

ตสฺสุทฺทานํ

ภทฺทาลี เอกฉตฺโต จ ติณสูโล จ มํสโท
นาคปลฺลวโก ทีปี อุจฺฉงฺคิ ยาคุทายโก.
ปตฺโถทนิ มญฺจทโท คาถาโย คณิตา วิสา[๑]
เทฺว สตานิ จ คาถานํ คาถา เจกา ตทุตฺตริ.

ทฺวาจตฺตาฬีสโม ภทฺทาลิวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. จิห

๔๓. สกึสมฺมชฺชกวคฺโค

๑. สกึสมฺมชฺชกตฺเถราปทานํ

[๑] วิปสฺสิโน ภควโต ปาฏลึ โพธิมุตฺตมํ
ทิสฺวา ว ตํ ปาทปคฺคํ ตตฺถ จิตฺตํ ปสาทยึ.

[๒] สมฺมชฺชนึ คเหตฺวาน โพธึ สมฺมชฺชิ ตาวเท
สมฺมชฺชิตฺวาน ตํ โพธึ อวนฺทึ ปาฏลึ อหํ.

[๓] ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สิเร กตฺวาน อญฺชลึ
นมสฺสมาโน ตํ โพธึ คณฺฉึ ปฏิกุฏึ อหํ.

[๔] จาริมคฺเคน[๑] คจฺฉามิ สรนฺโต โพธิมุตฺตมํ
อชคโร มํ ปีเฬติ[๒] โฆรรูโป มหพฺพโล.

[๕] อาสนฺเน เม กตํ กมฺมํ ผเลน โตสยึ มมํ
กเลวรํ เม คิลติ เทวโลเก รมามหํ.

[๖] อนาวิลํ มม จิตฺตํ วิสุทฺธํ ปณฺฑรํ สทา
โสกสลฺลํ น ชานามิ จิตฺตสนฺตาปนํ มม.

[๗] กุฏฺฐญฺจ คณฺโฑ กิลาโส จ อปมาโร วิตจฺฉิกา
ททฺทุ กณฺฑุ จ เม นตฺถิ ผลํ สมฺมชฺชนายิทํ.

[๘] โสโก จ ปริฬาโห[๓] จ หทเย เม น วิชฺชติ
อภนฺตํ[๔] อุชุกํ จิตฺตํ ผลํ สมฺมชฺชนายิทํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตาทิมคฺเคน อิ. จาริมมคฺเคน
[๒] ฉ.,เท. ปีเพสิ
[๓] ฉ.,เท. ปริเทโว
[๔] อิ. อสตฺตํ

[๙] สมาธึ[๑] ปุน ปชฺชามิ วิสุทฺธึ[๒] โหติ มานสํ
ยํ ยํ สมาธึ อิจฺฉามิ โส โส สมฺปชฺชเต มม.

[๑๐] รชนีเย น รชฺชามิ อโถ โทสนิเยสุ[๓] จ
โมหนีเย น มุยฺหามิ ผลํ สมฺมชฺชนายิทํ.

[๑๑] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลํ สมฺมชฺชนายิทํ.

[๑๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สกิสมฺมชฺชโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ สกิสมฺมชฺชกตฺเถราปทานํ.

๒. เอกทุสฺสทายกตฺเถราปทานํ

[๑๕] นคเร หํสวติยา อโหสึ ติณหารโก
ติณหาเรน ชีวามิ เตน โปเสมิ ทารเก.

[๑๖] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
ตมนฺธการํ นาเสตฺวา อุปฺปชฺชิ โลกนายโก.

---

[๑] ฉ.,เท. สมาธีสุ น มชฺชามิ อิ. สมาธึ น สชฺชามิ [๒] ฉ.,เท. วิสทํ
[๓] ฉ.,เท. ทุสฺสนิเยสุ จ

[๑๗] สเก ฆเร นิสีทิตฺวา เอวํ จินฺเตสิ ตาวเท
พุทฺโธ โลเก สมุปฺปนฺโน เทยฺยธมฺโม น วิชฺชติ.

[๑๘] อิทํ เม สาฏกํ เอกํ นตฺถิ เม โกจิ ทายโก
ทุกฺโข นิรยสมฺผสฺโส โรปยิสฺสามิ ทกฺขิณํ.

[๑๙] เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน สกํ จิตฺตํ ปสาทยึ
เอกํ ทุสฺสํ คเหตฺวาน พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ.

[๒๐] เอกํ ทุสฺสํ ททิตฺวาน อุกฺกุฏฺฐึ สมฺปวตฺตยึ
ยทิ พุทฺโธ ตุวํ วีร ตาเรหิ มํ มหามุนิ.

[๒๑] ปทุมุตฺตโร โลกวิทู อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห
มมํ ทานํ ปกิตฺเตนฺโต อกา เม อนุโมทนํ.

[๒๒] อิมินา เอกทุสฺเสน เจตนาปณิธีหิ จ
กปฺปสตสหสฺสานิ วินิปาตํ น คจฺฉติ.[๑]

[๒๓] ฉตฺตึสกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชํ กริสฺสติ[๒]
เตตฺตึสกฺขตฺตุํ ราชา จ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ.[๓]

[๒๔] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
เทวโลเก มนุสฺเส วา สํสรนฺโต ตุวํ ภเว.

[๒๕] รูปวา คุณสมฺปนฺโน อนุวตฺตนฺตเทหวา[๔]
อกฺโขภํ อมิตํ ทุสฺสํ ลภิสฺสติ ยถิจฺฉกํ.

[๒๖] อิทํ วตฺวาน สมฺพุทฺโธ ชลชุตฺตมนามโก[๕]
นภํ อพฺภุคฺคมี ธีโร[๖] หํสราชาว อมฺพเร.

---

[๑] ฉ.,เท. คจฺฉสิ
[๒] ฉ.,เท. กริสฺสสิ
[๓] ฉ.,เท. ภวิสฺสสิ
[๔] ฉ.,เทฺ. อนวกฺกนฺตเทหวา
[๕] อิ. ชลชุตฺตมนายโก
[๖] ฉ.,เท. วีโร, เอวมุปริปิ.

[๒๗] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
โภเค เม อูนตา นตฺถิ เอกทุสฺสสฺสิทํ ผลํ.

[๒๘] ปทุทฺธาเร ปทุทฺธาเร ทุสฺสํ นิพฺพตฺตเต มม
เหฏฺฐา ทุสฺสมฺหิ ติฏฺฐาหิ อุปริจฺฉทนํ มม.

[๒๙] จกฺกวาฬํ อุปาทาย สกานนํ สปพฺพตํ
อิจฺฉมาโน อหํ[๑] อชฺช ทุสฺเสนจฺฉาทเยยฺย[๒] ตํ.

[๓๐] เตเนว เอกทุสฺเสน สํสรนฺโต ภวาภเว
สุวณฺณวณฺโณ หุตฺวาน สํสรามิ ภวาภเว.

[๓๑] วิปากํ เอกทุสฺสสฺส อชฺฌคํ[๓] ตตฺถ ภิกฺขุตํ
อยมฺปิ ปจฺฉิมา ชาติ[๔] วิปจฺจติ อิธาปิ เม.

[๓๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ทุสฺสมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เอกทุสฺสสฺสิทํ ผลํ.

[๓๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกทุสฺสทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ เอกทุสฺสทายกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. จหํ
[๒] ฉ.,เท. ทุสฺเสหจฺฉาทเทยฺย
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นาชฺฌคํ กตฺถจิกฺขยํ
[๔] ฉ.,เท. อยํ เม อนฺติมา ชาติ

๓. เอกาสนทายกตฺเถราปทานํ

[๓๖] หิมวนฺตสฺส อวิทูเร กสิโก[๑] นาม ปพฺพโต
อสฺสโม สุกโต มยฺหํ ปณฺณสาลา สุมาปิตา.

[๓๗] นารโท นาม นาเมน กสฺสโป อิติ มํ วิทู
สุทฺธิมคฺคํ คเวสนฺโต วสามิ กสิเก ตทา.

[๓๘] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
วิเวกกาโม สมฺพุทฺโธ อาคญฺฉิ อนิลญฺชสา.

[๓๙] วนคฺเค คจฺฉมานสฺส ทิสฺวา รุกฺขึ มเหสิโน
กฏฺฐมญฺจํ ปญฺญาเปตฺวา อชินญฺจ อปตฺถรึ.

[๔๐] อาสนํ ปญฺญาเปตฺวาน สีเส[๒] กตฺวาน อญฺชลึ
โสมนสฺสํ ปเวเทตฺวา อิทํ วจนมพฺรวึ.

[๔๑] สลฺลกตฺโต ตุวํ ธีร[๓] อาตุรานํ ติกิจฺฉโก
มม ราคปเรตสฺส[๔] ติกิจฺฉํ เทหิ นายก.

[๔๒] ปุญฺญตฺถิกา[๕] เย ปสฺสนฺติ พุทฺธเสฏฺฐํ[๖] ตุวํ มุนิ
ธุวตฺถสิทฺธึ ปปฺโปนฺติ เอเตสํ อชโร ภเว.

[๔๓] น เม เทยฺยํ[๗] ตว อตฺถิ ปวตฺตผลโภชหํ
อิทํ เม อาสนํ อตฺถิ นิสีท กฏฺฐมญฺจเก.

[๔๔] นิสีทิ ตตฺถ ภควา อฉมฺภิโตว[๘] เกสรี
มุหุตฺตํ วีตินาเมตฺวา อิทํ วจนมพฺรวิ.

---

[๑] ฉ.,เท. โคสิโต อิ. โกสิโก
[๒] ฉ.,เท. สิเร
[๓] ฉ.,เท. มหาวีร
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โรคปเรตสฺส
[๕] ฉ.,เท.,อิ. กลฺลตฺถิกา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธเสฏฺฐ
[๗] ฉ.,เท. เทยฺยธมฺโม อตฺถิ
[๘] ฉ.,เท. อสมฺภีโตว

[๔๕] วิสฺสฏฺโจ โหหิ มา ภายิ ลทฺโธ โชติรโส ตยา
ยํ ตุยฺหํ ปตฺถิตํ สพฺพํ ปริปูเรสฺสตาสนํ.[๑]

[๔๖] น โถกํ สุกตํ ปุญฺญํ[๒] ปุญฺญกฺเขตฺเต อนุตฺตเร
สกฺกา อุทฺธริตุํ อตฺตา ยสฺส จิตฺตํ สุนีหิตํ.[๓]

[๔๗] อิมินา อาสนทาเนน เจตนาปณิธีหิ จ
กปฺปสตสหสฺสานิ วินิปาตํ น คจฺฉสิ.[๔]

[๔๘] ปญฺญาสกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชํ กริสฺสสิ[๕]
อสีติกฺขตฺตุํ ราชา จ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสสิ.[๖]

[๔๙] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
สพฺพตฺถ สุขิโต หุตฺวา สํสาเร สํสริสฺสสิ.[๗]

[๕๐] อิทํ วตฺวาน สมฺพุทฺโธ ชลชุตฺตมนามโก
นภํ อพฺภุคฺคมิ ธีโร หํสราชาว อมฺพเร.

[๕๑] หตฺถิยานํ อสฺสยานํ สรถํ สนฺทมานิกํ
ลภามิ สพฺพเมเวตํ เอกาสนสฺสิทํ ผลํ.

[๕๒] กานนํ ปวิสิตฺวาน[๘] ยทา อิจฺฉามิ อาสนํ
มม สงฺกปฺปมญฺญาย ปลฺลงฺโก อุปติฏฺฐติ.

[๕๓] วาริมชฺฌคโต สนฺโต ยทา อิจฺฉามิ อาสนํ
มม สงฺกปฺปมญฺญาย ปลฺลงฺโก อุปติฏฺฐติ.

[๕๔] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
ปลฺลงฺกสตสหสฺสานิ ปริวาเรนฺติ มํ สทา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปริปูริสฺสตินาคเต
[๒] ฉ.,เท. น โมฆํ ตํ กตํ ตุยฺหํ อิ. น โถกํ ตํ กตํ ตุยฺหํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปณีหิตํ
[๔] สฺยา. คจฺฉติ
[๕] สฺยา. กริสฺสติ
[๖] สฺยา. ภวิสฺสติ
[๗] สฺยา. สํสริสฺสติ
[๘] ฉ.,เท. ปวิสิตฺวาปิ

[๕๕] ทุเว ภเว สํสรามิ เทวตฺเต อถ มานุเส
ทุเว กุเล จ ชายามิ[๑] ขตฺติเย จาปิ[๒] พฺราหฺมเณ.

[๕๖] เอกาสนํ ททิตฺวาน ปุญฺญกฺเขตฺเต อนุตฺตเร
ธมฺมปลฺลงฺกมญฺญาย[๓] วิหรามิ อนาสโว.

[๕๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เอกาสนสฺสิทํ ผลํ.

[๕๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกาสนทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ เอกาสนทายกตฺเถราปทานํ.

๔. สตฺตกทมฺพปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๖๑] หิมวนฺตสฺส อวิทูเร กทมฺโพ[๔] นาม ปพฺพโต
ตสฺมึ ปพฺพตปสฺสมฺหิ[๕] สตฺต พุทฺธา วสึสุ เต.

---

[๑] ฉ.,เท. ปชายามิ
[๒] ฉ.,เท. อถ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมปลฺลงฺกมาทาย
[๔] ฉ.,เท. กุกุโฏ
[๕] ฉ.,เท. ตสฺมึ ปพฺพตปาทมฺหิ

[๖๒] กทมฺพํ ปุปฺผิตํ[๑] ทิสฺวาน ปคฺคเหตฺวาน อญฺชลึ
สตฺต มาลานิ คเหตฺวา ปุญฺญจิตฺเตน[๒] โอกิรึ.

[๖๓] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๖๔] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๖๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สตฺตกทมฺพปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ สตฺตกทมฺพปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๕. โกรณฺฑปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๖๘] วนกมฺมิโก ปุเร อาสึ ปิตุเปตามเหนหํ[๓]
ปสุมาเรน[๔] ชีวามิ กุสลํ เม น วิชฺชติ.

[๖๙] มม อาสยสามนฺตา ติสฺโส โลกคฺคนายโก
ปทานิ ตีณิ ทสฺเสสิ อนุกมฺปาย จกฺขุมา.

---

[๑] สฺยา. กทมฺพปุปฺผํ
[๒] สฺยา. ปุณฺณจิตฺเตน
[๓] ฉ.,เท. ปิตุมาตุมเตนหํ
[๔] อิ. ปรรุหิเรน

[๗๐] อกฺกนฺเต จ ปเท ทิสฺวา ติสฺสนามสฺส สตฺถุโน
หฏฺโฐ หฏฺเฐน จิตฺเตน ปเท จิตฺตํ ปสาทยึ.

[๗๑] โกรณฺฑํ ปุปฺผิตํ ทิสฺวา ปาทปึ ธรณีรุหํ
สโกฏฺฐิกํ[๑] คเหตฺวาน ปทเสฏฺฐํ อปูชยึ.

[๗๒] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๗๓] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
โกรณฺฑวณฺณโกเยว สปฺปภาโส[๒] ภวามหํ.

[๗๔] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปทปูชายิทํ ผลํ.

[๗๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โกรณฺฑปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ โกรณฺฑปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สโกสกํ อิ. สโกฏฺฐกํ [๒] ฉ.,เท. สุปฺปภาโส

๖. ฆฏมณฺฑทายกตฺเถราปทานํ

[๗๘] สุจินฺติตํ ภควนฺตํ โลกเชฏฺฐํ นราสภํ
อุปวิฏฺฐํ มหารณฺเ วาตาพาเธน ปีฬิตํ.

[๗๙] ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวาน ฆฏมณฺฑํ อุปานยึ
กตตฺตา อปจิตตฺตา[๑] จ คงฺคา ภาคีรสี[๒] อยํ.

[๘๐] มหาสมุทฺทา จตฺตาโร ฆฏา สมฺปชฺชเร มม
อยญฺจ ปจวี โฆรา อปฺปมาณา อสงฺขยา.

[๘๑] มม สงฺกปฺปมญฺญาย ภวเต มธุสกฺขรา[๓]
จตุทฺทิสา[๔] อิเม รุกฺขา ปาทปา ธรณีรุหา.

[๘๒] มม สงฺกปฺปมญฺญาย กปฺปรุกฺขา ภวนฺติ เต
ปญฺญาสกฺขตฺตุ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ.

[๘๓] เอกปญฺญาสกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหํ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๘๔] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ฆฏมณฺฑสฺสิทํ ผลํ.

[๘๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๘๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาจิตตฺตา
[๒] สฺยา. ภาคีรสี
[๓] ฉ.,เท. สกฺกรา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. จาตุทฺทีปา

[๘๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ฆฏมณฺฑทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ ฆฏมณฺฑทายกตฺเถราปทานํ.

๗. เอกธมฺมสวนิยตฺเถราปทานํ

[๘๘] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
จตุสจฺจํ ปกาเสนฺโต สนฺตาเรสิ พหุ๎ ชนํ.

[๘๙] อหํ เตน สมเยน ชฏิโล อุคฺคตาปโน
ธุนนฺโต วากจีรานิ คจฺฉามิ อมฺพเร ตทา.

[๙๐] พุทฺธเสฏฺฐสฺส อุปริ คนฺตุ๎ น วิสหามหํ
ปกฺขีว เสลมาสชฺช คมนํ น ลภามหํ.

[๙๑] อุทเก โถปยิตฺวาน[๑] เอวํ คจฺฉามิ อมฺพเร
น เม อิทํ ภูตปุพฺพํ อิริยาปถวิโกปนํ.

[๙๒] หนฺท เม ตํ คเวสิสฺสํ อปฺเปวตฺถํ ลเภยฺยหํ
โอโรหนฺโต อนฺตลิกฺขา สทฺทมสฺโสสิ สตฺถุโน.

[๙๓] สเรน รชนีเยน สวนีเยน วคฺคุนา[๒]
อนิจฺจตํ กเถนฺตสฺส ตญฺเญว อุคฺคหึ ตทา
อนิจฺจสญฺญมุคฺคยฺห อคมาสึ มมสฺสมํ.

[๙๔] ยาวตายุ๎ วสิตฺวาน ตตฺถ กาลํ กโต อหํ
จริเม วตฺตมานมฺหิ สทฺธมฺมสฺสวนํ สรึ.

---

[๑] ฉ.,เท. โวกฺกมิตฺวาน อิ. โวมิสิตฺวาน

[๒] สฺยา. วตฺตุนา

[๙๕] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๙๖] ตึสกปฺปสหสฺสานิ เทวโลเก รมึ อหํ
เอกปญฺญาสกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชมการยึ.

[๙๗] เอกตึสติกฺขตฺตุญฺจ[๑] จกฺกวตฺตี อโหสหํ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๙๘] อนุโภมิ สกํ ปุญฺญํ สุขิโตหํ ภวาภเว
อนุสฺสรามิ ตํ สญฺญํ สํสรนฺโต ภวาภเว
น เกนจิหํ วิชฺฌามิ[๒] นิพฺพานํ อจฺจุตํ ปทํ.

[๙๙] ปิตุ เคเห นิสีทิตฺวา สมโณ ภาวิตินฺทฺริโย
กถํ โส ปริทีเปนฺโต อนิจฺจํ[๓] ตตฺถุทาหริ.

[๑๐๐] อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข.

[๑๐๑] สห คาถํ สุณิตฺวาน สพฺพสญฺญึ[๔] อนุสฺสรึ
เอกาสเน นิสีทิตฺวา อรหตฺตมปาปุณึ.

[๑๐๒] ชาติยา สตฺตวสฺเสน อรหตฺตํ อปาปุณึ
อุปสมฺปาทยิ พุทฺโธ ธมฺมสฺสวนสฺสิทํ ผลํ.

[๑๐๓] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ธมฺมึ อสุณึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ธมฺมสฺสวนสฺสิทํ ผลํ.

[๑๐๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอกวีสติกฺขตฺตุญฺจ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. น โกฏึ ปฏิวิชฺฌามิ
[๓] ฉ.,เท. อนิจฺจตมุทาหริ อิ. อนิจฺจํ วตฺถุทาหริ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปุพฺพสญฺญมนุสสรึ

[๑๐๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๐๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกธมฺมสวนิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ เอกธมฺมสวนิยตฺเถราปทานํ.

๘. สุจินฺติตตฺเถราปทานํ

[๑๐๗] นคเร หํสวติยา อโหสึ กสโก ตทา
กสิกมฺเมน ชีวามิ เตน โปเสมิ ทารเก.

[๑๐๘] สุสมฺปนฺนํ ตทา เขตฺตํ ธญฺญํ เม ผลินฺ[๑] อหุ
ปากกาเลว สมฺปตฺเต เอวํ จินฺเตสหํ ตทา.

[๑๐๙] น[๒] เมจฺฉนฺนํ น ปฏิรูปี ชานนฺตสฺส คุณาคุณํ
โยหํ สงฺเฆ อทตฺวาน อคฺคํ ภุญฺเชยฺยมตฺตนา.[๓]

[๑๑๐] สมฺพุทฺโธ[๔] อสโม โลเก ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ
ตโต จ ภาวิโต สงฺโฆ ปุญฺญกฺเขตฺตํ[๕] อนุตฺตรํ.

[๑๑๑] ตตฺถ ทสฺสามิหํ ทานํ นวสสฺสํ ปุเร ปุเร
เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน หฏฺโฐ ปีติกมานโส.[๖]

---

[๑] สี.,อิ. ผลิตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นจฺฉนฺนํ
[๓] ฉ.,เท. ภุญฺเชยฺย เจ ตทา อิ. ภุญฺเชยฺยํ มํ ตทา
[๔] ฉ.,เท. อยํ พุทฺโธ อสมสโม
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปุญฺญกฺเขตฺโต อนุตฺตโร
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปีณิตมานโส

[๑๑๒] เขตฺตโต ธญฺญมาหริตฺวา สมฺพุทฺธํ อุปสงฺกมึ
อุปสงฺกมฺม สมฺพุทฺธํ โลกเชฏฺฐํ นราสภึ
วนฺทิตฺวา สตฺถุโน ปาเท อิทํ วจนมพฺรวึ.

[๑๑๓] นวสสฺสญฺจ สมฺปนฺนํ อิธ โหสิ จ ตฺวํ[๑] มุเน
อนุกมฺปึ อุปาทาย อธิวาเสหิ จกฺขุม.

[๑๑๔] ปทุมุตฺตโร โลกวิทู อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห
มม สงฺกปฺปมญฺญาย อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๑๑๕] จตฺตาโร จ ปฏิปนฺนา จตฺตาโร จ ผเล จิตา
เอส สงฺโฆ อุชุภูโต ปญฺญาสีลสมาหิโต
ยชนฺตานํ มนุสฺสานํ ปุญฺญเปกฺขาน ปาณินํ.

[๑๑๖] กโรตํ อุปจิกํ[๒] ปุญฺญํ สงฺเฆ ทินฺนํ มหปฺผลํ
ตสฺมึ สงฺเฆ[๓] จ ทาตพฺพํ ตว สสฺสํ ตเถรกึ.

[๑๑๗] สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวาน ภิกฺขู เนตฺวา สกํ ฆรํ
ปฏิยตฺตํ ฆเร สนฺตํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส เทหิ ตฺวํ.

[๑๑๘] สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวาน ภิกฺขู เนตฺวานหํ ฆรํ
ยํ ฆเร ปฏิยตฺตํ เม ภิกฺขุสงฺฆสฺสทาสหํ.

[๑๑๙] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๒๐] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ โสวณฺณํ สุปภสฺสรํ[๔]
สฏฺฐิโยชนมุพฺเพธํ ตึสโยชนวิตฺถตํ.

เอกูนวีสติโม ภาณวาโร.

---

[๑] ฉ.,เท. อายาโคสิ จ ตฺวํ มุเน อิ. อายาโยปิ จ ตฺวํ มุเน
[๒] ฉ.,เท. กโรโตปจิกึ อิ. กโรนฺตึ โอปจิกึ [๓] ฉ.,เท. สงฺเฆว
[๔] ฉ.,เท. สปฺปภสฺสรึ

[๑๒๑] อากิณฺณํ ภวนํ มยฺหं นารีคณสมากุลं
ตตฺถ ภุตฺวา ปิวิตฺวา จ วสามิ ติทเส อหं.

[๑๒๒] สตานํ ตีสกฺขตฺตุ๎ จ เทวรชฺชมการยึ
สตานํ ปญฺจกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชมการยึ.

สตานํ ปญฺจกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหं
ปเทสรชฺชं วิปุลं คณนาโต อสงฺขยं.

[๑๒๓] ภวาภเว สංสรนฺโต ลภามิ อมิตं ธนं
โภเค เม อูนตา นตฺถิ นวสสฺสสฺสิทं ผลं.

[๑๒๔] หตฺถิยานं อสฺสยานं สิวิกं สนฺทมานิกं
ลภามิ สพฺพเมเวตं นวสสฺสสฺสิทं ผลं.

[๑๒๕] นววตฺถํ นวผลं นวคฺครสโภชนं
ลภามิ สพฺพเมเวตं นวสสฺสสฺสิทं ผลं.

[๑๒๖] โกเสยฺยं กมฺพลิยานิ โขมกปฺปาสิกานิ จ
ลภามิ สพฺพเมเวตं นวสสฺสสฺสิทं ผลं.

[๑๒๗] ทาสีคณํ ทาสคณํ นาริโย สมลงฺกตา[๒]
ลภามิ สพฺพเมเวตं นวสสฺสสฺสิทं ผลं.

[๑๒๘] น มं สีตं ว อุณฺหं วา ปริฬาโห น วิชฺชติ
อโถ เจตสิกं ทุกฺขं หทเย เม น วิชฺชติ.

[๑๒๙] อิมํ ขาท อิมं ภุญฺช อิมมฺหิ สยเน สย
ลภามิ สพฺพเมเวตं นวสสฺสสฺสิทं ผลं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตีณิกฺขตฺตุญฺจ

[๒] ฉ.,เท. นาริโย จ อลงฺกตา

[๑๓๐] อยํ ปจฺฉิมโก ทานิ จริโม วตฺตเต ภโว
อชฺชาปิ เทยฺยธมฺโม[๑] เม มมํ โตเสติ[๒] สพฺพทา.

[๑๓๑] นวสสฺสํ ททิตฺวาน สงฺเฆ คณวรุตฺตเม
อฏฺฐานิสํเส อนุโภมิ กมฺมานุจฺฉวิเก มม.

[๑๓๒] วณฺณวา ยสวา โหมิ มหาโภโค อนีติโก
มหาภกฺโข[๓] สทา โหมิ อเภชฺชปริโส สทา.

[๑๓๓] สพฺเพ มํ อปจายนฺติ เย เกจิ ปจวิสฺสิตา
เทยฺยธมฺโม จ โย โกจิ[๔] ปุเร ปุเร ลภามิหํ.

[๑๓๔] ภิกฺขุสงฺฆสฺส วา มชฺเฌ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สมฺมุขา
สพฺเพปิ สมติกฺกมฺม เทนฺติ มเมว ทายกา.

[๑๓๕] ปจมํ นวสสฺสญฺหิ ทตฺวา สงฺเฆ คณุตฺตเม
อิมานิสํเส อนุโภมิ นวสสฺสสฺสิทํ ผลํ.

[๑๓๖] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ นวสสฺสสฺสิทํ ผลํ.

[๑๓๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๓๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๓๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สุจินฺติโต เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ สุจินฺติตตฺเถราปทานํ.

---

[๑] อิ. เทยฺยธมฺเม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ผลํ โตเสสิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มหาปกฺโข
[๔] ฉ.,เท. เทยฺยธมฺมา จ เย เกจิ

๙. โสณฺณกิกณิยตฺเถราปทานํ[๑]

[๑๔๐] สทฺธาย อภินิกฺขมฺม ปพฺพชึ อนคาริยํ
วากจีรธโร อาสึ ตโปกมฺมมปสฺสิโต.

[๑๔๑] อตฺถทสฺสี ตุ ภควา โลกเชฏฺโฐ นราสโภ
อุปฺปชฺชิ ตมฺหิ สมเย ตารยนฺโต มหาชนํ.

[๑๔๒] พลญฺจ วต เม ขีณํ พฺยาธินา ปรเมนห[๒]
พุทฺธเสฏฺฐํ สริตฺวาน ปุพฺพิเน ถูปมุตฺตมํ.

[๑๔๓] กริตฺวา หฏฺฐจิตฺโตหํ สหเสน[๓] สโมกิรึ
โสณฺณกิกณิปุปฺผานิ อุทคฺคมนโส อหํ.

[๑๔๔] สมฺมุขา วิย สมฺพุทฺธํ ถูปึ ปริจรึ อหํ
เตน เจโตปสาเทน อตฺถทสฺสิสฺส ตาทิโน.

[๑๔๕] เทวโลกํ คโต สนฺโต ลภามิ วิปุลํ สุขํ
สุวณฺณวณฺโณ ตตฺถาสึ[๔] พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๔๖] อสีติโกฏิโย มยฺหํ นาริโย สมลงฺกตา
สทา มยฺหํ อุปฏฺฐนฺติ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๔๗] สฏฺฐี ตุริยสหสฺสานิ เภริโย ปณวาปิจ[๕]
สงฺขา จ เทณฺฑิมา[๖] ตตฺถ วคฺคู วชฺชนฺติ[๗] ทุนฺทุภิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โสวณฺณกิกณิยตฺเถราปทานํ
[๒] ฉ.,เท. ปรเมน ตํ
[๓] ฉ.,เท. สหตฺเถน
[๔] สฺยา. ตตฺถาสิ
[๕] ฉ.,เท. ปณวานิ จ
[๖] ฉ.,เท. ฑิณฺฑิมา
[๗] สี. นทนฺติ อิ. วทนฺติ

[๑๔๘] จุลฺลาสีติสหสฺสานิ หตฺถิโน[๑] สมลงฺกตา
ติธปฺปภินฺนา มาตงฺคา กุญฺชรา สฏฺฐิหายนา.

[๑๔๙] เหมชาลาภิสญฺฉนฺนา อุปฏฺฐานํ กโรนฺติ เม
พลกาเย ภเว[๒] เจว อูนตา เม น วิชฺชติ.

[๑๕๐] โสณฺณกึกณิปุปฺผานํ วิปากํ อนุโภมิหํ
อฏฺฐปญฺญาสกฺขตฺตุํ จ เทวรชฺชมการยึ.

[๑๕๑] เอกสตฺตติกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหํ
ปจฺจยา รชฺชํ เอกสตํ มหิยา การยึ อหํ.

[๑๕๒] โส ทานิ อมตํ ปตฺโต คมฺภีรํ[๓] ทุทฺทสํ ปทํ
สโยชนา ปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๕๓] อฏฺฐารเส กปฺปสเต ยํ ปุปฺผมภิโรปยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๕๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๕๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๕๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โสณฺณกึกณิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ โสณฺณกึกณิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] สฺยา. หตฺถิโย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. คเช
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อสงฺขตํ สุทุทฺทสํ

๑๐. โสณฺณโกนฺตริกตฺเถราปทานำ[๑]

[๑๕๗] มโนภาวนิยำ พุทฺธำ อตฺตทนฺตำ สมาหิตำ
อิริยมานำ พฺรหฺมปเถ จิตฺตวูปสเม รตำ.

[๑๕๘] นิติณฺณโอฆ สมฺพุทฺธำ ฌายึ ฌานรตำ มุนึ
อุปวิฏฺฐำ[๒] สมาปตฺตึ อินฺทฺริยสำวรปฺปหำ.[๓]

[๑๕๙] อลาวุโนทกำ คยฺห พุทฺธเสฏฺฐำ อุปาคมึ
พุทฺธปาเท โธวิตฺวาน อลาวุกมทาสหำ.

[๑๖๐] อาณาเปสิ จ สมฺพุทฺโธ ปทุมุตฺตรนามโก
อิมิโมทกมาหตฺวา[๔] ปาทมูเล จเปหิ เม.

[๑๖๑] สาธูติหำ ปฏิสฺสุตฺวา สตฺถุ คารวตาย จ[๕]
อุทกำ ลาวุนาหตฺวา พุทฺธเสฏฺฐำ อุปานยึ.[๖]

[๑๖๒] อนุโมทิ มหาวีโร จิตฺตำ นิพฺพาปยำ มม
อิมินา ลาวุทาเนน สงฺกปฺโป เต สมิชฺฌตุ.

[๑๖๓] ปณฺณรเส อิโต กปฺเป[๗] เทวโลเก รมึ อหำ
เตตฺตึสกฺขตฺตุำ[๘] ราชา จ จกฺกวตฺตี อโหสหำ.

[๑๖๔] ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ จงฺกมนฺตสฺส ติฏฺฐโต
โสวณฺณำ โกนฺตรำ คยฺห ติฏฺฐนฺติ[๙] ปุรโต มม.

---

[๑] อิ. สุวณฺณกตฺตริกตฺ
[๒] ฉ.,เท. อุปติตฺถำ สมาปนฺนำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อินฺทฺริวรทลปฺปภำ
[๔] ฉ.,เท. อิมินา ทกมาหตฺวา
[๕] สฺยา. ว.
[๖] ฉ.,เท. อุปาคมึ
[๗] ฉ.,เท. ปณฺณรสุ อิโต กปฺเปสุ
[๘] ฉ.,เท. ตึสติกฺขตฺตุำ
[๙] ฉ.,เท. ติฏฺฐเต อิ. ติฏฺฐติ

[๑๖๕] พุทฺธสฺส ทตฺวาน ลาวุํ ลภามิ โสณฺณโกนฺตรํ
อปฺปกมฺปิ กตํ[๑] การํ วิปุลํ โหติ ตาทิสุ.[๒]

[๑๖๖] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ลาวุมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อลาวุสฺส อิทํ ผลํ.

[๑๖๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๖๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๖๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โสณฺณโกนฺตริโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ โสณฺณโกนฺตริกตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

สกึสมฺมชฺชโก เถโร เอกทุสฺสาสนปฺปทา
กทมฺพโกรณฺฑกทา ฆฏสวนิโกปิ จ.
สุจินฺติโต กึกณิโก โสณฺณโกนฺตริโกปิ จ
เอกคาถาสตญฺเจตฺถ เอกสตฺตติเมว จ.

เตจตฺตาฬีสโม สกึสมฺมชฺชกวคฺโค.

---

[๑] สฺยา. กรํ [๒] อิ. ตาทิสึ

๔๔. เอกวิหาริวคฺโค

๑. เอกวิหาริยตฺเถราปทานํ

[๑] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม โคตฺเตน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๒] นิปฺปปญฺโจ นิราลมฺโพ อากาสสมมานโส
สุญฺญตพหุโล ตาทิ อนิมิตฺตรโต วสิ.

[๓] อสงฺคจิตฺโต[๑] นิลฺเลโป อสํสฏฺโจ กุเล คเณ
มหากรุณิโก ธีโร[๒] วินโยปายโกวิโท.

[๔] อุยฺยุตฺโต ปรกิจฺเจสุ วินยนฺโต สเทวเก
นิพฺพานคมนํ มคฺคํ คติปงฺกวิโสสนํ.

[๕] อมตํ ปรมสฺสาทำ[๓] ชรามรณนิวารณำ[๔]
มหาปริสมชฺเฌ โส นิสินฺโน โลกตารโณ.[๕]

[๖] กรวิกรุโท[๖] นาโถ พฺรหฺมโฆโส ตถาคโต
อุทฺธรนฺโต มหาทุกฺขา[๗] วิปฺปนฏฺเจ อนายเก.

[๗] เทเสนฺโต วิรชำ ธมฺมำ ทิฏฺโจ เม โลกนายโก
ตสฺส ธมฺมำ สุณิตฺวาน ปพฺพชึ อนคาริยำ.

[๘] ปพฺพชิตฺวา ตทาวาหำ[๘] จินฺเตนฺโต ชินสาสนำ
เอกโกว วเน รมฺเม วสึ สำสคฺคปีพิโต.

---

[๑] สฺยา. อาสำกจิตฺโต
[๒] ฉ.,เท. วีโร
[๓] สี. ปรมสฺสาสำ
[๔] ฉ.,เท. ชรามจฺจุนิวารณำ
[๕] ฉ.,เท. โลกตารโก
[๖] ฉ.,เท. กรวีกรุโต
[๗] ฉ.,เท.,อิ. มหาทุคฺคา
[๘] ฉ.,เท. ตทาปาหำ

[๙] สกฺกายวูปกสฺโส[๑] เม เหตุภูโต มมาคมิ[๒]
มนโส วูปกาสสฺส[๓] สํสคฺคภยทสฺสิโน.

[๑๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกวิหาริโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ เอกวิหาริยตฺเถราปทานํ.

๒. เอกสงฺขิยตฺเถราปทานํ

[๑๓] วิปสฺสิโน ภควโต มหาโพธิมโห อหุ
มหาชนา สมาคมฺม ปูเชนฺติ โพธิมุตฺตมํ.

[๑๔] มหาโสกรหิโต ปญฺโญ[๔] พุทฺธเสฏฺโฐ ภวิสฺสติ
ยสฺสายํ อีทิโส โพธิ ปูชนีโย ว[๕] สตฺถุโน.

[๑๕] ตโต สงฺขํ คเหตฺวาน โพธิรุกฺขํ อุปฏฺฐหึ
ธมนฺโต สพฺพทิวสํ อวนฺที โพธิมุตฺตมํ.

[๑๖] อาสนฺนเก กตํ กมฺมํ เทวโลกํ อปาปยิ
กเลวรํ เม ปติตํ เทวโลเก รมามหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สกฺกายวูปกาโส อิ. สวกาย วูปกฏฺโฐ
[๒] ฉ.,เท. มมาภวี
[๓] อิ. วูปกฏฺฐสฺส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. น หิ ตํ โอรกํ มญฺเญ
[๕] ฉ.,เท. ปูชนียา จ

[๑๗] สฏฺฐี ตุริยสหสฺสานิ ตุฏฺฐจหฏฺฐา ปโมทิตา
สทา มยฺหํ อุปฏฺฐนฺติ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๘] เอกสตฺตติเม กปฺเป ราชา อาสิ สุทสฺสโน
จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชมฺพูทีปสฺส[๑] อิสฺสโร.

[๑๙] ตโต อฏฺฐสตา[๒] ตุริยา ปริวาเรนฺติ มํ สทา
อนุโภมิ สกํ กมฺมํ อุปฏฺฐานสฺสิทํ ผลํ.

[๒๐] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
มาตุกุจฺฉิคตสฺสาปิ วชฺชเร เภริโย สทา.

[๒๑] อุปฏฺฐิตฺวาน สมฺพุทฺธํ อนุโภตฺวาน สมฺปทา
สิวํ อมลํ[๓] อมรํ ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

[๒๒] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกสงฺขิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ เอกสงฺขิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ชมฺพูมณฺฑสฺส อิ. ชมฺพูสณฺฑสฺส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. องฺคสตา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สุเขมํ อมตํ

๓. ปาฏิหิรสญฺญกตฺเถราปทานํ

[๒๖] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห
วสีสตสหสฺเสหิ นครํ ปาวิสี ตทา.

[๒๗] นครํ ปวิสนฺตสฺส อุปสนฺตสฺส ตาทิโน
รถิยา[๑] ปจฺจุคฺคมนาทีสุ นิคฺโฆโส อาสิ ตาวเท.

[๒๘] พุทฺธสฺส อานุภาเวน อวชฺชิตอฆฏฺฏิตา[๒]
สยํ วีณา ปวชฺชนฺติ พุทฺธสฺส ปวิสโต ปุรํ.

[๒๙] พุทฺธเสฏฺฐํ นมสฺสามิ ปทุมุตฺตรํ มหามุนึ
ปาฏิหิรญฺจ ปสฺสิตฺวา ตตฺถ จิตฺตํ ปสาทยึ.

[๓๐] อโห พุทฺโธ อโห ธมฺโม อโห โน สตฺถุสมฺปทา
อเจตนาปิ ตุริยา สยเมว ปวชฺชเร.

[๓๑] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ สญฺญมลภึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธสญฺญายิทํ ผลํ.

[๓๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. รถนานิ ปชฺโชตีสุ อิ. รถนานิ ปนาทีสุ
[๒] ฉ.,เท. เภรี วชฺชมฆฏฺฏิตา อิ. เภริวชฺชนฆฏฺฏิตา

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา ปาฏิหิรสญฺญโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ ปาฏิหิรสญฺญกตฺเถราปทานํ.

๔. ฌาณตฺถวิกตฺเถราปทานํ

[๓๕] กณิการํว ชลิตํ ทีปรุกฺขํว โชติตํ
กญฺจนํว วิโรจนฺตํ อทฺทสํ ทิปทุตฺตมํ.

[๓๖] กมณฺฑลุํ จเปตฺวาน วากจีรญฺจ กุณฺฑิกํ
เอกํสํ อชินํ กตฺวา พุทฺธเสฏฺฐํ ถวึ อหํ.

[๓๗] ตมนฺธการํ วิธมํ โมหชาลสมากุลํ
ฌาณาโลกํ ทสฺสยิตฺวา ติณฺโณ[๑] อสิ ตุวํ มุนิ.

[๓๘] สมุทฺธรสิมํ โลกํ สพฺพาวนฺตํ อนุตฺตรํ
ฌาเณน[๒] เต อุปมา นตฺถิ ยาวตา ชคโต[๓] คติ.

[๓๙] เตน ฌาเณน สพฺพญฺญู สพฺพญฺญุติ[๔] ปวุจฺจติ
วนฺทามิ ตํ มหาวีรํ สพฺพญฺญุตํ อนาสวํ.[๕]

[๔๐] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป พุทฺธเสฏฺฐํ ถวึ อหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ฌาณตฺถุมนายิทํ ผลํ.

[๔๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิตฺติณฺโณสิ มหามุนิ
[๒] ฉ.,เท. ฌาเน
[๓] อิ. ยาวตา จ คโต
[๔] ฉ.,เท. อิติ พุทฺโธ
[๕] ฉ.,เท. สพฺพญฺญุตมนาวรํ

[๔๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กต พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา ญาณตฺถวิโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ ญาณตฺถวิกตฺเถราปทานํ.

๕. อุจฺฉุขณฺฑิกตฺเถราปทานํ

[๔๔] นคเร พนฺธุมติยา ทฺวารปาโล อโหสหํ
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ สพฺพธมฺมาน ปารคุ.

[๔๕] อุจฺฉุกฺขณฺฑิกมาทาย พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน วิปสฺสิสฺส มเหสิโน.

[๔๖] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ อุจฺฉุมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อุจฺฉุขณฺฑสฺสิทํ ผลํ.

[๔๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา อุจฺฉุขณฺฑิโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ อุจฺฉุขณฺฑิกตฺเถราปทานํ.

๖. กลมฺพทายกตฺเถราปทานํ

[๕๐] โรมโส นาม สมฺพุทฺโธ วสติ ปพฺพตนฺตเร
กลมฺพํ ตสฺส ปาทาสึ ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ.

[๕๑] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ กลมฺพสฺส อิทํ ผลํ.

[๕๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กลมฺพทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ กลมฺพทายกตฺเถราปทานํ.

๗. อมฺพาฏกทายกตฺเถราปทานํ

[๕๕] ปวเน พุทฺธํ ทิสฺวาน สยมฺภุํ อปราชิตํ
อมฺพาฏกํ คเหตฺวาน สยมฺภุสฺส อทาสหํ.

[๕๖] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๕๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อมฺพาฏกทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ อมฺพาฏกทายกตฺเถราปทานํ.

๘. หรีตกิทายกตฺเถราปทานํ

[๖๐] หรีตกึ อามลกํ อมฺพชมฺพุวิเภทกํ
โกลํ ภลฺลาตกํ เพลฺลํ สยเมวาหรามหํ.

[๖๑] ทิสฺวาน ปพฺภารคตํ ฌายึ ฌานรตํ มุนึ
อาพาเธน อาปีฬิตํ[๑] อทฺธนิยฺ[๒] มหามุนึ.

[๖๒] หรีตกึ คเหตฺวาน สยมฺภุสฺส อทาสหํ
กตมตฺตมฺหิ เภสชฺเช พฺยาธิ ปสฺสมฺภิ ตาวเท.

[๖๓] ปหีนทรโถ พุทฺโธ อนุโมทนิยํ อกา[๓]
เภสชฺชทาเนนิมินา พฺยาธิวูปสเมน จ.

[๖๔] เทวภูโต มนุสฺโส วา ชาโต วา อญฺญชาติยา
สพฺพตฺถ สุขิโต โหหิ[๔] มา จ เต พฺยาธิมาคมา.

[๖๕] อิทํ วตฺวาน สมฺพุทฺโธ สยมฺภู อปราชิโต
นภํ อพฺภุคฺคมิ ธีโร หํสราชาว อมฺพเร.

---

[๑] ฉ.,เท. อาปีเพนฺตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อทฺทียํ
[๓] ฉ.,เท. อนุโมทมกาสิ เม
[๔] ฉ.,เท. โหตุ

[๖๖] ยโต หรีตกํ ทินฺนํ[๑] สยมฺภุสฺส มเหสิโน
อิมํ ชาตึ อุปาทาย พฺยาธิ เม นูปปชฺชถ.

[๖๗] อยํ ปจฺฉิมโก มยฺหํ จริโม วตฺตเต ภโว
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา[๒] กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๘] จตุนวุเต อิโต กปฺเป เภสชฺชมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เภสชฺชสฺส อิทํ ผลํ.

[๖๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา หรีตกิทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ หรีตกิทายกตฺเถราปทานํ.

๙. อมฺพปิณฺฑิยตฺเถราปทานํ

[๗๒] หตฺถีราชา ตทา อาสึ อีสาทนฺโต อุรุพฺพโห[๓]
วิจรนฺโต พฺรหารญฺเญ อทฺทสํ โลกนายกํ.

---

[๑] สฺยา. หรีตกิมทาสึ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สจฺฉิกตา
[๓] ฉ.,เท. อุรุพฺพหวา

[๗๓] อมฺพปิณฺฑี[๑] คเหตฺวาน อทาสึ สตฺถุโน อหํ
ปฏิคฺคณฺหิ มหาวีโร สิทฺธตฺโถ โลกนายโก.

[๗๔] มม นิชฺฌายมานสฺส ปริภุญฺชิ ตทา ชิโน
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ตุสิตํ อุปปชฺชหํ.

[๗๕] ตโต อหํ จวิตฺวาน จกฺกวตฺตี อโหสหํ
เอเตเนว อุปาเยน อนุโภตฺวาน สมฺปทา.

[๗๖] ปธานํ ปหิตตฺโตหํ[๒] อุปสนฺโต นิรูปธิ
สพฺพาสเว ปริญฺญาย วิหรามิ อนาสโว.

[๗๗] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทานมทที[๓] ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๗๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อมฺพปิณฺฑิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ อมฺพปิณฺฑิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อมฺพปิณฺฑึ
[๒] ฉ.,เท. ปธานปหิตตฺโตหํ
[๓] ฉ.,เท. ผลมทที

๑๐. ชมฺพูผลิยตฺเถราปทานํ[๑]

[๘๑] ปทุมุตฺตรพุทฺธสฺส　　โลกเชฏฺฐสฺส ตาทิโน
ปิณฺฑาย วิจรนฺตสฺส　　ธารโต อุตฺตมํ ยสํ.

[๘๒] อคฺคผลํ คเหตฺวาน　　วิปฺปสนฺเนน เจตสา
ทกฺขิเณยฺยสฺส ธีรสฺส[๒]　　อทาสึ สตฺถุโน อหํ.

[๘๓] เตน กมฺเมน ทิปทินฺท　　โลกเชฏฺฐ นราสภ
ปตฺโตมฺหิ อจลํ ฐานํ　　หิตฺวา ชยปราชยํ.

[๘๔] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป　　ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ　　อคฺคทานสฺสิทํ ผลํ.

[๘๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ　　ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา　　วิหรามิ อนาสโว.

[๘๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ　　มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา　　กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส　　วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา　　กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา ชมฺพูผลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ ชมฺพูผลิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,ท. อมฺพผลิยตฺเถราปทาน　　[๒] ฉ.,ท. วีรสฺส

ตสฺสุทฺทานํ

เถโร เอกวิหารี จ สงฺฆิโก ปาฏิหีรโก
ถวิโก อุจฺฉุขณฺฑี จ กลมฺพมฺพาฏกปุปฺผา.[๑]
หรีตกมฺพปิณฺฑี[๒] จ ชมฺพูโท[๓] ทสโม ยติ
ฉพฺภาสีติ จ คาถาโย คณิตาโย วิภาวิหิ.

จตุจตฺตาฬีสโม เอกวิหาริวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. กลมฺพอมฺพาฏกโท [๒] ทยฺ. หรีตกมฺพปิณฺฑี
[๓] ฉ.,เท. อมฺพโท

๔๕. วิเภทกิวคฺโค

๑. วิเภทกพีชิยตฺเถราปทานํ[๑]

[๑] กกุสนฺโธ มหาวีโร สพฺพธมฺมาน ปารคู
คณมฺหา วูปกฏฺโจ โส อคมาสิ วนนฺตรํ.

[๒] วีชวีชี[๒] คเหตฺวาน ลตาย อาจรี[๓] อหํ
ภควา ตมฺหิ สมเย ฌายเต ปพฺพตนฺตเร.

[๓] ทิสฺวานาหํ เทวเทวึ วิปฺปสนฺเนน เจตสา
ทกฺขิเณยฺยสฺส ธีรสฺส วีชวีชมทาสหํ.

[๔] อิมสฺมึเยว กปฺปสฺมึ ยํ วีชมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ วีชวีชสฺสิทํ ผลํ.

[๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา วิเภทกพีชิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ วิเภทกพีชิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิภีตกมิญฺชิยตฺเถราปทานํ
[๒] ฉ.,เท. พีชมิญฺชึ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อาวุณึ

๒. โกลทายกตฺเถราปทานํ

[๘] อชิเนน นิวตฺโถหํ วากจีรธโร ตทา
ภาริยา[๑] ปูรยิตฺวาน โกลํ หาสึ มมสฺสมํ.[๒]

[๙] ตมฺหิ กาเล สิขี พุทฺโธ เอโก อทุติโย อหุ
มมสฺสมํ อุปาคญฺฉิ โชเตนฺโต[๓] สพฺพกาลิกํ.

[๑๐] สกํ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา วนฺทิตฺวาน จ สุพฺพตํ
อุโภหตฺเถหิ ปคฺคยฺห โกลํ พุทฺธสฺสทาสหํ.

[๑๑] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ โกลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โกลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ โกลทายกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ขาริยา [๒] สี.,อิ. ขาริภารึ หริตฺวาน โกลมาหริมสฺสมํ
[๓] ฉ.,เท. ชานนฺโต

๓. เวลุวผลิยตฺเถราปทานํ[๑]

[๑๕] จนฺทภาคานทีตีเร อสฺสโม สุกโต มม
เวลุวรุกฺเขหิ[๒] อากิณฺโณ นานาทุมนิเสวิโต.

[๑๖] สุคนฺธํ เวลุวํ ทิสฺวา พุทฺธเสฏฺฐํ อนุสฺสรึ
ขาริภารํ ปูรยิตฺวา ตุฏฺโฐ สํวิคฺคมานโส.

[๑๗] กกุสนฺธํ อุปาคมฺม พิลฺลปกฺกมทาสหํ
ปุญฺญกฺเขตฺตสฺส ธีรสฺส วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๑๘] อิมสฺมึเยว กปฺปสฺมึ ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เวลุวผลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ เวลุวผลิยตฺเถราปทานํ.

๔. ภลฺลาตกทายกตฺเถราปทานํ

[๒๒] สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ ทฺวตฺตึสวรลกฺขณํ
ปวนคฺเคน[๓] คจฺฉนฺตํ สาลราชฺว ผุลฺลิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. พิลฺลิยตฺเถราปทานํ อิ. พิลฺลผลิยตฺเถราปทานํ [๒] ฉ.,เท. พิลฺลรุกฺเขหิ
[๓] ฉ.,เท. วิปินคฺเค

[๒๓] ติณสนฺถรํ ปญฺญาเปตฺวา พุทฺธเสฏฺฐํ อยาจหํ
อนุกมฺปตุ มํ พุทฺโธ ภิกฺขํ อิจฺฉามิ ทาตเว.

[๒๔] อนุกมฺปโก การุณิโก อตฺถทสฺสี มหายโส
มม สงฺกปฺปมญฺญาย โอรุยฺห[๑] มม อสฺสเม.

[๒๕] โอโรหิตฺวาน สมฺพุทฺโธ นิสีทิ ปณฺณสนฺถเร
ภลฺลาตกํ คเหตฺวาน พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ.

[๒๖] มม นิชฺฌายมานสฺส ปริภุญฺชิ ตทา ชิโน
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา อภิวนฺทึ ตทา ชินํ.

[๒๗] อฏฺฐารเส กปฺปสเต ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๒๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ภลฺลาตกทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ ภลฺลาตกทายกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โอรูหิ

๕. อุมฺมาปุปฺผิยตฺเถราปทานํ[๑]

[๓๑] นิโคฺรเธ หริโตภาเส สํวิรูฬฺหมฺหิ ปาทเป
อุมฺมามาลณฺหิ[๒] ปคฺคยฺห โพธิยา อภิโรปยึ.

[๓๒] อิมสฺมึเยว กปฺปสฺมึ ยํ โพธิมภิปูชยึ[๓]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ โพธิปูชายิทํ ผลํ.

[๓๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๕] ปฏิปสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อุมฺมาปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ อุมฺมาปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๖. อมฺพาฏกิยตฺเถราปทานํ

[๓๖] สุปุปฺผิตํ สาลวนํ โอคฺคยฺห เวสฺสภู มุนิ
นิสีทิ ติริทุคฺเคสุ อภิชาโตว เกสรี.

---

[๑] ฉ.,เท. อุตฺตลิปุปฺผิยตฺเถราปทานํ อิ. อุตฺตุพฺพิปุปฺผิยตฺเถราปทานํ
[๒] ฉ.,เท. อุตฺตลิมาลํ อิ. อุตฺตุพฺพิมาลํ [๓] อิ. ยํ ปุปฺผมภิโรปยึ

[๓๗] ปสนฺนจิตฺโต สุมโน อมฺพาฏกมปูชยึ
ปุณฺณกฺเขตฺตํ มหาวีรฺ[๑] ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ.

[๓๘] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมภิโรปยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๓๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อมฺพาฏกิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ อมฺพาฏกิยตฺเถราปทานํ.

๗. สีหาสนิกตฺเถราปทานํ

[๔๒] ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต สพฺพภูตหิเตสิโน
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน สีหาสนมทาสหํ.

[๔๓] เทวโลเก มนุสฺเส วา ยตฺถ ยตฺถ วสามหํ
ลภามิ วิปุลํ พฺยมฺหํ สีหาสนสฺสิทํ ผลํ.

[๔๔] สุวณฺณรูปิยมยา โลหิตงฺกมยา[๒] พหู
มณิมยา จ ปลฺลงฺกา นิพฺพตฺตนฺติ มมํ สทา.

---

[๑] ฉ.,เท. อนุตฺตรํ

[๒] ฉ.,เท. โลหิตงฺคมยา

[๔๕] โพธิยา อาสนํ กตฺวา ชลชุตฺตมนามิโน
อุจฺเจ กุเล ปชายามิ อโห ธมฺมสุธมฺมตา.

[๔๖] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป สีหาสนมกาสหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ สีหาสนสฺสิทํ ผลํ.

[๔๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สีหาสนิโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ สีหาสนิกตฺเถราปทานํ.

๘. ปาทปีริยตฺเถราปทานํ

[๕๐] สุเมโธ นาม สมฺพุทฺโธ การุณิโก[๑] มหามุนิ
ตารยิตฺวา พหู สตฺเต นิพฺพุโต โส มหายโส.

[๕๑] สีหาสนสฺส สามนฺตา สุเมธสฺส มเหสิโน
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน ปาทปีฐมการยึ.

[๕๒] กตฺวาน กุสลํ กมฺมํ สุขปากํ สุขุทฺรยํ[๒]
ปุญฺญกมฺเมน สํยุตฺโต ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อคฺโค การุณิโก มุนิ [๒] อิ. สุขินฺทฺริยํ

[๕๓] ตตฺถ เม วสมานสฺส ปุญฺญกมฺมสมงฺคิโน
ปทานิ อุทฺธรนฺตสฺส โสณฺณปีฐา ภวนฺติ เม.

[๕๔] ลาภา เตสํ สุลทฺธนฺเต[๑] เย ลภนฺติ อุปสฺสุตึ[๒]
นิพฺพุเต การุ กตฺวาน ลภนฺติ วิปุลํ สุขํ.

[๕๕] มยาปิ สุกตํ กมฺมํ วาณิชฺเช[๓] สุปโยชิตํ
ปาทปีฐํ กริตฺวาน โสณฺณปีฐํ ลภามหํ.

[๕๖] ยํ ยํ ทิสํ ปกฺกมามิ เกนจิ กิจฺจเยนหํ[๔]
โสณฺณปีเจ อกฺกมามิ ปุญฺญกมฺมสฺสิทํ ผลํ.

[๕๗] ตึสกปฺปสหสฺสมฺหิ ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปาทปีฐสฺสิทํ ผลํ.

[๕๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปาทปีฐิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ ปาทปีฐิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุลทฺธํ โว
[๒] สฺยา. อุปสฺสุติ
[๓] ฉ.,เท. วาณิชฺชํ
[๔] สี.,อิ. ปจฺจเยนหํ

๙. เวทิยการกตฺเถราปทานํ[๑]

[๖๑] ปทุมุตฺตรสฺส พุทฺธสฺส โพธิยา ปาทปุตฺตเม
เวทิยํ[๒] สุกตํ กตฺวา สกํ จิตฺตํ ปสาทยึ.

[๖๒] อคฺโคฆารานิ[๓] ภณฺฑานิ กตานิ อกตานิ จ
อนฺตลิกฺขา ปวสฺสนฺติ เวทิกาย อิทํ ผลํ.

[๖๓] อุภโต พฺยูฬฺหสงฺคาเม ปกฺขนฺทนฺโต ภยานเก
ภยเภรวํ น ปสฺสามิ เวทิกาย อิทํ ผลํ.

[๖๔] มม สงฺกปฺปมญฺญาย พฺยมฺหํ นิพฺพตฺตเต สุภํ
สยนานิ มหคฺฆานิ เวทิกาย อิทํ ผลํ.

[๖๕] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ เวทิกมการยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เวทิกาย อิทํ ผลํ.

[๖๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เวทิยการโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ เวทิยการกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เวทิการตฺเถราปทานํ
[๒] ฉ.,เท. เวทิกํ
[๓] สี.,อิ. อโถฆารานิ ฉ.,เท. อโถพารานิ

๑๐. โพธิฆรการกตฺเถราปทานํ[๑]

[๖๙] สิทฺธตฺถสฺส ภควโต ทิปทินฺทสฺส ตาทิโน
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน โพธิฆรมการยึ.

[๗๐] ตุสฺสิตํ อุปปนฺโนมฺหิ วสามิ รตเน ฆเร
น เม สีตํ ว อุณฺหํ วา วาโต คตฺเต น สมฺผุเส.

[๗๑] ปญฺจสฏฺฐิมฺหิโต กปฺเป จกฺกวตฺตี อโหสหํ
กาสิกํ นาม นครํ วิสุกมฺเมน[๒] มาปิตํ.

[๗๒] ทสโยชนอายามํ อฏฺฐโยชนวิตฺถตํ
น ตมฺหิ นคเร อตฺถิ กฏฺฐํ วลฺลี จ มตฺติกา.

[๗๓] ติริยํ โยชนํ อาสิ อฑฺฒโยชนวิตฺถตํ
มงฺคโล นาม ปาสาโท วิสุกมฺเมน มาปิโต.

[๗๔] จูฬาสีติสหสฺสานิ ถมฺภา โสวณฺณิยา อหุ
มณิมยา จ นิยฺยูหา ฉทนํ รูปิยํ อหุ.

[๗๕] สพฺพโสณฺณมยํ ฆรํ วิสุกมฺเมน มาปิตํ
อชฺฌาวุตฺถํ มยา เอตํ ฆรทานสฺสิทํ ผลํ.

[๗๖] เต สพฺเพ อนุโภตฺวาน เทวมานุสเก ภเว
อชฺช ปตฺโตมฺหิ นิพฺพานํ สนฺติปทํ อนุตฺตรํ.

[๗๗] ตึสกปฺปสหสฺสมฺหิ โพธิฆรมการยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ฆรทานสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โพธิฆรทายกตฺเถราปทานํ อิ. โพธิฆริยตฺเถราปทานํ [๒] ฉ.,เท. วิสฺสกมฺเมน

[๗๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โพธิฆรการโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ

ทสมํ โพธิฆรการกตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

วิเภทกี โกลผลี พิลฺลภลฺลาตกปฺปโท
อุมฺมา อมฺพาฏกิ เจว อาสนี ปาทปีฐโก.
เวทิกา โพธิฆริโก คาถาโย คณิตาปิ จ
เอกูนาสีติกา สพฺพา อสฺมึ วคฺเค ปกิตฺติตา.

ปญฺจจตฺตาฬีสโม วิเภทกิวคฺโค.

๔๖. ชคติทายกวคฺโค

๑. ชคติทายกตฺเถราปทานํ

[๑] ธมฺมทสฺสิสฺส มุนิโน โพธิยา ปาทปุตฺตเม
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน ชคตึ การยึ อหํ.

[๒] ทริโต ปพฺพตาโต วา รุกฺขโต ปติโต อหํ
จุโต ปติฏฺฐํ วินฺทามิ[๑] ชคติยา อิทํ ผลํ.

[๓] น เม โจรา วิเหสนฺติ นาติมญฺญนฺติ ขตฺติยา[๒]
สพฺพามิตฺเตติกฺกมามิ ชคติยา อิทํ ผลํ.

[๔] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
สพฺพตฺถ ปูชิโต โหมิ ชคติยา อิทํ ผลํ.

[๕] อฏฺฐารเส กปฺปสเต ชคตึ การยึ อหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ชคติทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ชคติทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ ชคติทายกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] อิ. ลภามิ

[๒] อิ. ปสหนฺติ นาติมญฺญติ ขตฺติโย

๒. โมรหตฺถิยตฺเถราปทานํ

[๙] โมรหตฺถํ คเหตฺวาน อุเปสึ[๑] โลกนายกํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน โมรหตฺถํ อทาสหํ.

[๑๐] อิมินา โมรหตฺเถน เจตนาปณิธีหิ จ
นิพฺพุตา เม ตโย อคฺคี[๒] ลภามิ วิปุลํ สุขํ.

[๑๑] อโห พุทฺธา อโห ธมฺมา[๓] อโห โน สตฺถุสมฺปทา
ทตฺวานหํ โมรหตฺถํ ลภามิ วิปุลํ สุขํ.

[๑๒] ติธคฺคี[๔] นิพฺพุตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
สพฺพาสวา ปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๓] เอกตึเส อิโต กปฺเป ยํ ทานมททินฺตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ โมรหตฺถสฺสิทํ ผลํ.

[๑๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โมรหตฺถิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ โมรหตฺถิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] สฺยา. อุเปสิ
[๒] ฉ.,เท. นิพฺพายึสุ ตโย อคฺคี
[๓] ฉ.,เท. อโห พุทฺโธ อโห ธมฺโม
[๔] ฉ.,เท. ติยคฺคี อิ. ติวคฺคี

๓. สีหาสนพีชิยตฺเถราปทานํ

[๑๗] ติสฺสสฺสาหํ ภควโต โพธิรุกฺขํ อวนฺทิยํ[๑]
ปคฺคยฺห วีชนึ ตตฺถ สีหาสนมวิชฺชหํ.[๒]

[๑๘] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป สีหาสนมวิชฺชหํ[๒]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ วีชนาย อิทํ ผลํ.

[๑๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สีหาสนพีชิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยं สีหาสนพีชิยตฺเถราปทานํ.

๔. ติณกูกธาริยตฺเถราปทานํ

[๒๒] ปุทุมุตฺตรสฺส พุทฺธสฺส โพธิยา ปาทปุตฺตเม
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน ตโย อุกฺเก อธารยึ.

[๒๓] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยาหํ[๓] อุกฺกมธารยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อุกฺกทานสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] สฺยา. อวนฺทิหํ
[๒] ฉ.,เท. สีหาสนมพีชหํ
[๓] ฉ.,เท. โสหํ. อิ. โยหํ

[๒๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา ติณฺณกฺกธาริโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ ติณฺณกฺกธาริยตฺเถราปทานํ.

๕. อกฺกมนทายกตฺเถราปทานํ

[๒๗] กกุสนฺธสฺส มุนิโน พฺราหฺมณสฺส วุสีมโต
ทิวาวิหารํ วชโต อกฺกมนมทาสหํ.

[๒๘] อิมสฺมึเยว กปฺปสฺมึ ยํ ทานมททินฺตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อกฺกมนสฺสิทํ ผลํ.

[๒๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา อกฺกมนทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ อกฺกมนทายกตฺเถราปทานํ.

๖. วนโกรณฺฑิยตฺเถราปทานํ

[๓๒] สิทฺธตฺถสฺส ภควโต โลกเชฏฺฐสฺส ตาทิโน
วนโกรณฺฑมาทาย พุทฺธสฺส อภิโรปยึ.

[๓๓] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมภิโรปยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๓๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา วนโกรณฺฑิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ วนโกรณฺฑิยตฺเถราปทานํ.

วีสติโม ภาณวาโร.

๗. เอกฉตฺติยตฺเถราปทานํ

[๓๗] องฺคารชาตา ปจวี กุกฺกุฬานุคตา มหิ
ปทุมุตฺตโร ภควา อพฺโภกาสมฺหิ จงฺกมิ.

[๓๘] ปณฺฑรํ ฉตฺตมาทาย อทฺธานํ ปติปชฺชหํ
ตตฺถ ทิสฺวาน สมฺพุทฺธํ จิตฺตํ[๑] เม อุปปชฺชถ.

[๓๙] มรีจิโยตฺถฏา[๒] ภูมิ องฺคาราว มหี อยํ
อุปฏฺฐนฺติ[๓] มหาวาตา สรีรกายุเขปนา.[๔]

[๔๐] สีตํ อุณฺหํ วิหนติ[๕] วาตาตปนิวารณํ
ปฏิคฺคณฺห อิมํ ฉตฺตํ ผสฺสยิสฺสามิ นิพฺพุตึ.

[๔๑] อนุกมฺปโก การุณิโก ปทุมุตฺตโร มหายโส
มม สงฺกปฺปมญฺญาย ปฏิคฺคณฺหิ ตทา ชิโน.

[๔๒] ตึสกปฺปานิ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ
สตานํ ปญฺจกฺขตฺตุํ จ จกฺกวตฺตี อโหสหํ.

[๔๓] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
อนุโภมิ สกํ กมฺมํ ปุพฺเพ สุกตมตฺตโน.

[๔๔] อยํ เม ปจฺฉิมา ชาติ จริโม วตฺตเต ภโว
อชฺชาปิ เสตฉตฺตํ เม สพฺพกาลํ ธรียติ.

[๔๕] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ฉตฺตมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ฉตฺตทานสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิตฺติ
[๒] สฺยา. มรีจิโมผุนา อิ. มรีจิโวผุฏา
[๓] ฉ.,เท. อุปหนฺติ อิ. อุปวายนฺติ
[๔] ฉ.,เท. สรีรสฺสาสุเขปนา อิ. สรีรสฺสานุเขปนา
[๕] ฉ.,เท. วิหนนฺตํ อิ. วิหรนฺติ

[๔๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกฉตฺติโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ เอกฉตฺติยตฺเถราปทานํ.

๘. ชาติปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๔๙] ปรินิพฺพุเต ภควติ ปทุมุตฺตเร มหายเส
ปุปฺผจงฺโกฏเก[๑] คเหตฺวา สรีรํ อภิโรปยึ.

[๕๐] ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา นิมฺมานํ อคมาสหํ
เทวโลกํ คโต สนฺโต ปุญฺญกมฺมํ จรามหํ.[๒]

[๕๑] อมฺพรา ปุปฺผวสฺโส เม สพฺพกาลํ ปวสฺสติ
สมฺภาวามิ มนุสฺเส เว[๓] ราชา โหมิ มหายโส.

[๕๒] ตหึ กุสุมวสฺโส เม อภิวสฺสติ สพฺพทา
กาเยสุ[๔] ปุปฺผปูชาย วาหสา สพฺพทสฺสิโน.

[๕๓] อยํ ปจฺฉิมโก มยฺหํ จริโม วตฺตเต ภโว
อชฺชาปิ ปุปฺผวสฺโส เม อภิวสฺสติ สพฺพทา.

---

[๑] ฉ.,เท. ปุปฺผวฏฺฏึ สเก กตฺวา
[๒] ฉ.,เท. สรามหํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สสรามิ มนุสฺเส เจ
[๔] ฉ.,เท. ตสฺเสว อิ. ตาเยว

[๕๔] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผํ อภิโรปยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เทหปูชายิทํ ผลํ.

[๕๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ชาติปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ ชาติปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๙. สตฺติปณฺณิยตฺเถราปทานํ[๑]

[๕๘] นีหรนฺเต สรีรมฺหิ วิชฺชมานาสุ[๒] เภริสุ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน สตฺติปุปฺผํ[๓] อปูชยึ.

[๕๙] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผํ อภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เทหปูชายิทํ ผลํ.

[๖๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปฏฺฐิปุปฺผิยตฺเถราปทานํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. วชฺชมานาสุ
[๓] ฉ.,เท. ปฏฺฐปุปฺผมปูชยึ

[๖๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สตฺติปณฺณิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ สตฺติปณฺณิยตฺเถราปทานํ.

๑๐. คนฺธปูชกตฺเถราปทานํ

[๖๓] จิตเกสุ กุรุมาเนสุ[๑] นานาคนฺเธ สมาหเฏ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน คนฺธมุฏฺจึ อปูชยึ.

[๖๔] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป จิตกํ ยํ อปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ จิตปูชายิทํ ผลํ.

[๖๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา คนฺธปูชโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ คนฺธปูชกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. จิตาสุ กุรุมานาสุ

ตสฺสุทฺทานํ

ชคตี โมรหตฺโถ จ อาสนี อุกฺกธารโก
อกฺกมิ วนโกรณฺฑิ ฉตฺตโท ชาติปูชโก.
สตฺติปณฺณิโย เถโร จ ทสโม คนฺธปูชโก
สตฺตสฏฺฐี จ คาถาโย คณิตาโย วิภาวิหิ.

ฉจตฺตาฬีสโม ชคติทายกวคฺโค.

๔๗. สาลปุปฺผิวคฺโค[๑]

๑. สาลกุสุมิยตฺเถราปทานํ

[๑] ปรินิพฺพุเต ภควติ ชลชุตฺตมนามเก
อาโรปิตมฺหิ จิตเก สาลปุปฺผํ อปูชยึ.

[๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมภิปูชยึ[๒]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ จิตปูชายิทํ ผลํ.

[๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สาลกุสุมิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ สาลกุสุมิยตฺเถราปทานํ.

๒. จิตกปูชกตฺเถราปทานํ

[๖] ฌายมานสฺส ภควโต สิขิโน โลกพนฺธุโน
อฏฺฐ จมฺปกปุปฺผานิ จิตกํ อภิโรปยึ.

---

[๑] ฉ.,เท. สาลกุสุมิยวคฺค

[๒] ฉ.,เท. ปุปฺผมภิโรปยึ

[๗] เอกตึเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผํ อภิโรปยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ[๑] ผลํ.

[๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา จิตกปูชโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ จิตกปูชกตฺเถราปทานํ.

๓. จิตกนิพฺพาปกตฺเถราปทานํ

[๑๑] ฑยฺหมาเน สรีรมฺหิ เวสฺสภุสฺส มเหสิโน
คนฺโธทกํ คเหตฺวาน จิตกํ นิพฺพาปยึ อหํ.

[๑๒] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป จิตกํ นิพฺพาปยึ อหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ คนฺโธทกสฺสิทํ ผลํ.

[๑๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จิตปูชายิทํ

[๑๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา จิตกนิพฺพาปโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ จิตกนิพฺพาปกตฺเถราปทานํ.

๔. เสตุทายกตฺเถราปทานํ

[๑๖] วิปสฺสิโน ภควโต จงฺกมนฺตสฺส สมฺมุขา
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน เสตุ์ การาปยึ อหํ.

[๑๗] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ เสตุ์ การยึ อหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เสตุทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เสตุทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ เสตุทายกตฺเถราปทานํ.

๕. สุมนตาลวณฺฏิยตฺเถราปทานํ

[๒๑] สิทฺธตฺถสฺส ภควโต ตาลวณฺฏํ อทาสหํ
สุมเนหิ ปฏิจฺฉนฺนํ ธารยามิ มหายสํ.

[๒๒] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ตาลวณฺฏํ อทาสหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ตาลวณฺฏสฺสิทํ ผลํ.

[๒๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สุมนตาลวณฺฏิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ สุมนตาลวณฺฏิยตฺเถราปทานํ.

๖. อวฏฺฏผลิยตฺเถราปทานํ

[๒๖] สตรํสี นาม ภควา สยมฺภู อปราชิโต
วิเวกกาโม สมฺพุทฺโธ โคจรายาภินิกฺขมิ.

[๒๗] ผลหตฺโถ อหํ ทิสฺวา อุปคญฺฉึ นราสภํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน อทาสึ อวฏฺฏ ผลํ.

[๒๘] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๒๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อวฏฺฐผลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ อวฏฺฐผลิยตฺเถราปทานํ.

๗. ลพุชผลทายกตฺเถราปทานํ

[๓๒] นคเร พนฺธุมติยา อารามิโก อหํ ตทา
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ คจฺฉนฺตํ อนิลญฺชเส.

[๓๓] ลพุชผลมาทาย พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ
อากาเสว จิโต สนฺโต ปฏิคฺคณฺหิ มหายโส.

[๓๔] วิตฺติสญฺชนโน[๑] มยฺหํ ทิฏฺฐธมฺเม สุขาวโห
ผลํ พุทฺธสฺส ทตฺวาน วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๓๕] อธิคฺคณฺฉึ ตทา ปีตึ วิปุลํ สุขมุตฺตมํ
อุปฺปชฺชเต[๒] เม รตนํ นิพฺพตฺตสฺส ตหึ ตหึ.

---

[๑] อิ. วิตฺตึ สญฺชนโน

[๒] ฉ.,เท. อุปฺปชฺชเตว

[๓๖] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๓๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ลพุชผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ ลพุชผลทายกตฺเถราปทานํ.

๘. ปิลกฺขผลทายกตฺเถราปทานํ[๑]

[๔๐] วนนฺตเร[๒] พุทฺธํ ทิสฺวา อตฺถทสฺสึ มหายสํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน ปิลกฺขสฺส ผลํ อทำ.[๓]

[๔๑] อฏฺฐารเส กปฺปสเต ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทำ ผลํ.

[๔๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหำ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนำ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] สฺยา. มิลกฺขุผลทายกตฺเถราปทานำ อิ. ปิลกฺขุผลทายกตฺเถราปทานำ [๒] อิ. วนนฺเต
[๓] ฉ.,เท. ผลำ อทา

[๔๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปิลกฺขผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ ปิลกฺขผลทายกตฺเถราปทานํ.

๙. สยมฺปฏิภาณิยตฺเถราปทานํ

[๔๕] กกุธํ วิลสนฺตัว เทวเทวํ นราสภํ
รถิยํ ปฏิปชฺชนฺตํ โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๔๖] ตมนฺธการํ นาเสตฺวา สนฺตาเรตฺวา พหุ ชนํ
ญาณาโลเกน โชตนฺตํ โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๔๗] วสีสตสหสฺเสหิ นิยฺยนฺตํ โลกนายกํ
อุทฺธรนฺตํ พหู สตฺเต โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๔๘] อาหนิตฺวา[๑] ธมฺมเภรึ มทฺทนฺตํ ติตฺถิเย คเณ
สีหนาทัว นทนฺตं[๒] โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๔๙] ยาวตา พฺรหฺมโลกมฺหา[๓] อาคนฺตฺวาน สพฺรหฺมกา
ปุจฺฉนฺติ นิปุเณ ปญฺเห โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๕๐] ยสฺสญฺชลึ กริตฺวาน อาธาวนฺติ[๔] สเทวกา
เตน ปุญฺญํ อนุโภนฺติ โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

---

[๑] ฉ. อาหนนฺตํ เท. อาหนตัว [๒] ฉ.,เท. วินทนฺตัว
[๓] ฉ.,เท. พฺรหฺมโลกโต [๔] ฉ.,เท.,อิ. อายาจนฺติ

[๕๑] สพฺเพ ชนา สมาคนฺตฺวา สมฺปวาเรนฺติ จกฺขุมํ
น วิกมฺปติ อชฺฌิฏฺโฐ โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๕๒] นครํ ปวีสโต ยสฺส นทนฺติ[๑] เภริโย พหู
วินทนฺติ คชา[๒] มตฺตา โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๕๓] วีถิยา คจฺฉโต ยสฺส ปภา[๓] วา โชตเต สทา
อพฺภุนฺนตา สมา โหนฺติ โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๕๔] พฺยาหรนฺตสฺส พุทฺธสฺส จกฺกวาฬมฺหิ สุยฺยติ
สพฺเพ สตฺเต วิญฺญาเปติ โก ทิสฺวา นปฺปสีทติ.

[๕๕] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ พุทฺธมภิกิตฺตยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ กิตฺตนาย อิทํ ผลํ.

[๕๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สยมฺปฏิภาณิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ สยมฺปฏิภาณิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. รวนฺติ อิ. รวนฺเต [๒] อิ. อนุคชฺชา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพาภา

๑๐. นิมิตฺตพฺยากรณิยตฺเถราปทานํ

[๕๙] อชฺโฌคเหตฺวา หิมวนฺตํ[๑] มนฺเต วาเจมหนฺตทา
จตุปญฺญาสสหสฺสานิ สิสฺสา มยฺหํ อุปฏฺฐหุ.

[๖๐] อธิตา เวทคู สพฺเพ ฉพฺเค ปารมึ คตา
สกวิชฺชาหุปตฺถทฺธา หิมวนฺเต วสนฺติ เต.

[๖๑] จวิตฺวา ตุสิตา กายา เทวปุตฺโต มหายโส
อุปฺปชฺชิ มาตุกุจฺฉิสฺมึ สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต.

[๖๒] สมฺพุทฺเธ อุปปชฺชนฺเต ทสสหสฺสิ กมฺปถ
อนฺธา จกฺขุ อลภึสุ อุปฺปชฺชนฺตมฺหิ นายเก.

[๖๓] ฉปฺปการมกมฺปิตฺถ[๒] เกวลา วสุธา อยํ
นิคฺโฆสสทฺทํ สุตฺวาน วิมฺหยึสุ[๓] มหาชนา.

[๖๔] สพฺเพ ชนา สมาคมฺม อคญฺฉุ มม สนฺติเก
วสุธายํ ปกมฺปิตฺถ กึ วิปาโก ภวิสฺสติ.

[๖๕] วิทสฺสามิ[๔] ตทา เตสํ มา ภายิตฺถ[๕] นตฺถิ โว ภยํ
วิสฺสฏฺฐา โหถ สพฺเพปิ อุปฺปาโทยํ สุขตฺถิโก.[๖]

[๖๖] อฏฺฐเหตูหิ สมฺผสฺสา[๗] วสุธายํ ปกมฺปติ
ตถา นิมิตฺตา ทิสฺสนฺติ โอภาโส วิปุโล มหา.

[๖๗] อสฺสยํ พุทฺธเสฏฺโฐ อุปฺปชฺชิสฺสติ จกฺขุมา
สญฺญาเปตฺวาน ชนตํ ปญฺจ สีเล กเถสหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุชฺโฌคาเหตฺวา หิมวํ
[๒] ฉ.,เท. สพฺพาการํ ปกมฺปิตฺถ อิ. ฉพฺพิการํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อุพฺพิชฺชึสุ
[๔] ฉ.,เท. อวจาสึ อิ. อวจาสิ
[๕] ฉ.,เท. สุวตฺถิโก
[๖] ฉ.,เท. มา เภถ
[๗] ฉ.,เท. สมฺผุสฺส

[๖๘] สุตฺวาน ปญฺจ สีลานิ พุทฺธุปฺปาทญฺจ ทุลฺลภํ
อุพฺเพงฺคชาตา[๑] สุมนา ตุฏฺฐหฏฺฐา อเหสุ เต.

[๖๙] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป ยํ นิมิตฺตํ วิยากรึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พฺยากรณสฺสิทํ ผลํ.

[๗๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา นิมิตฺตพฺยากรณิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ นิมิตฺตพฺยากรณิยตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

สาลกุสุมิโย เถโร ปูชา นิพฺพาปโกปิจ
เสตุโท ตาลวณฺฏี จ อวฑฺ ลพุชมฺปโท.
ปิลกฺขุ ปฏิภาณี จ เวยฺยากรณิโย ทิชา
เทฺวสตฺตติ จ คาถาโย คณิตาโย วิภาวิภิ.

สตฺตจตฺตาฬีสโม สาลปุปฺผิวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. อุพฺเพคชาตา

๔๘. นพมาลิวคฺโค

๑. นพมาลิยตฺเถราปทานํ

[๑] สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ อาหุตีนํ ปฏิคฺคหํ
ปวนคฺเคน[๑] คจฺฉนฺตํ อทฺทสํ โลกนายกํ.

[๒] นพมาลํ คเหตฺวาน นิกฺขมนฺโต จ ตาวเท
ตตฺถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ โอฆติณฺณมนาสวํ.

[๓] ปสนฺนจิตฺโต สุมโน นพมาลํ อปูชยึ
ทกฺขิเณยฺยํ มหาวีรํ สพฺพโลกานุกมฺปกํ.

[๔] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผํ อภิโรปยึ[๒]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา นพมาลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ นพมาลิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิปินคฺเคน [๒] ฉ.,เท. มาลมภิโรปยึ

๒. มณิปูชกตฺเถราปทานํ

[๘] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
วิเวกกาโม สมฺพุทฺโธ คจฺฉเต อนิลญฺชเส.

[๙] อวิทูเร หิมวนฺตสฺส มหาชาตสฺสโร อหุ
ตตฺถ เม ภวนํ อาสิ ปุญฺญกมฺเมน สํยุตํ.

[๑๐] ภวนา นิกฺขมิตฺวาน[๑] อทฺทสํ โลกนายกํ
อินฺทีวรัว ชลิตํ อาทิตฺตัว หุตาสนํ.

[๑๑] วิชนํ อทฺทสํ ปุปฺผ[๒] ปูชยิสฺสนฺติ นายกํ
สกํ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา อวนฺที สตฺถุโน อหํ.

[๑๒] มมํ สีสมณี คยฺห ปูชยี โลกนายกํ
อิมาย มณิปูชาย วิปาโก โหตุ ภทฺทโก.

[๑๓] ปทุมุตฺตโร โลกวิทู อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห
อนุตลิกฺเข จิโต สตฺถา อิมํ คาถํ[๓] อภาสถ.

[๑๔] โส เต อิชฺฌตุ สงฺกปฺโป ลภสฺสุ[๔] วิปุลํ สุขํ
อิมาย มณิปูชาย อนุโภหิ มหายสํ.

[๑๕] อิทํ วตฺวาน สมฺพุทฺโธ[๕] ชลชุตฺตมนามโก
อคมาสิ พุทฺธเสฏฺโฐ ยสฺส[๖] จิตฺตํ ปณีหิตํ.

[๑๖] สฏฺฐิกปฺปานิ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยี
อเนกสตกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อภินิกฺขมฺม
[๒] ฉ.,เท. วิจินํ นทฺทสํ ปุปฺผ อิ. วิชนํ นาทฺทสํ ปุปฺผ
[๓] อิ. อิมา คาถา
[๔] สฺยา. ลภตุ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ภควา
[๖] ฉ.,เท. ยตฺถ

[๑๗] ปุพฺพกมฺมํ สรนฺตสฺส เทวภูตสฺส เม สโต
มณิ นิพฺพตฺตเต มยฺหํ อาโลกกรโณ มม.

[๑๘] ฉพาสีติสหสฺสานิ นาริโย เม ปริคฺคหา
วิจิตฺตวตฺถาภรณา อามุตฺตมณิกุณฺฑลา.[๑]

[๑๙] อาพารมุขา[๒] หสุลา สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา
ปริวาเรนฺติ มํ นิจฺจํ มณิปูชายิทํ ผลํ.

[๒๐] โสณฺณมยา มณิมยา โลหิตงฺคมยา ตถา
ภณฺฑา เม สุกตา โหนฺติ[๓] ยทิจฺฉสิ[๔] ปิลนฺธนา.

[๒๑] กูฏาคารา คุหา[๕] รมฺมา สยนญฺจ มหารหํ
มม สงฺกปฺปมญฺญาย นิพฺพตฺตนฺติ ยถิจฺฉิกํ.[๖]

[๒๒] ลาภา เตสํ สุลทฺธญฺจ เย ลภนฺติ อุปสุสุตึ
ปุญฺญกฺเขตฺตํ มนุสฺสานํ โอสถํ[๗] สพฺพปาณินํ.

[๒๓] มยฺหมฺปิ สุกตํ กมฺมํ โยหํ อทกฺขิ นายกํ
วินิปาตา สมุตฺโตมฺหิ ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

[๒๔] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
ทิวสญฺเจว[๘] รตฺติญฺจ อาโลโก โหติ เม สทา.

[๒๕] ตาเยว มณิปูชาย อนุโภตฺวาน สมฺปทา
ญาณาโลโก มยา ทิฏฺโฐ ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อามุกฺกมณิกุณฺฑลา
[๒] ฉ.,เท. อพารปมฺหา
[๓] อิ. ภณฺฑา กตากตา โหนฺติ
[๔] อิ. ยทิจฺฉาย
[๕] ฉ.,เท. คหา รมฺมา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ยถิจฺฉกํ
[๗] ฉ.,เท. โอสธํ
[๘] อิ. สมนฺตา

[๒๖] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ มณิมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ มณิปูชายิทํ ผลํ.

[๒๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา มณิปูชโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ มณิปูชกตฺเถราปทานํ.

๓. อุกฺกาสติกตฺเถราปทานํ

[๓๐] โกสิโก นาม ภควา จิตฺตกูเฏ วสี ตทา
ฌายี ฌานรโต พุทฺโธ วิเวกาภิรโต มุนิ.

[๓๑] อชฺโฌคเหตฺวา[๑] หิมวนฺตํ นารีคณปุรกฺขโต
อทฺทสํ โกสิกํ พุทฺธํ ปุณฺณมาเยว จนฺทิมํ.

[๓๒] อุกฺกาสเต คเหตฺวาน ปริวาเรสหนฺตทา
สตฺตรตฺตินฺทิวํ พุทฺธํ[๒] อฏฺฐเมน อคจฺฉหํ.

[๓๓] วุฏฺฐิตํ โกสิกํ พุทฺธํ สยมฺภุํ อปราชิตํ
ปสนฺนจิตฺโต วนฺทิตฺวา เอกํ ภิกฺขุ อทาสหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อชฺโฌคาเหตฺวา

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ฐตฺวา

[๓๔] เตน กมฺเมน ทิปทินฺท โลกเชฏฺฐ นราสภ
อุปฺปชฺชึ ตุสิเต กาเย เอกภิกฺขายิทำ ผลำ.

[๓๕] ทิวสญฺเจว รตฺติญฺจ อาโลโก โหติ เม สทา
สมนฺตา โยชนสตำ โอภาเสน ผรามหำ.

[๓๖] ปญฺจปญฺญาสกปฺปมฺหิ จกฺกวตฺติ อโหสหำ
จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชมฺพูมณฺฑสฺส[๑] อิสฺสโร.

[๓๗] ตทา เม นครำ อาสิ อิทฺธำ ผีตำ สุนิมฺมิตำ
ตีสโยชนอายามำ วิตฺถาเรน จ วีสติ.

[๓๘] สภนำ นาม นครำ วิสุกมฺเมน[๒] มาปิตำ
ทสสทฺทา วิวิตฺตนฺตำ สมฺมตาพฺพสมาหิตำ.

[๓๙] น ตสฺมึ นคเร อตฺถิ วลฺลี กฏฺฐญฺจ มตฺติกา
สพฺพโสณฺณมยำเยว โชตเต นิจฺจกาลิกำ.

[๔๐] จตุปาการปริกฺขิตฺตำ ตโย อาสุ๋ มณิมยา
เวมชฺเฌ ตาลปนฺติ[๓] จ วิสุกมฺเมน มาปิตา.

[๔๑] ทสสหสฺสโปกฺขรณี[๔] ปทุมุปฺปลฉาทิตา
ปุณฺฑรีกาทิสญฺฉนฺนา[๕] นานาคนฺธสเมริตา.[๖]

[๔๒] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยำ อุกฺกำ ธารยึ อหำ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อุกฺกาธารสฺสิทำ[๗] ผลำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ชมฺพุสณฺฑสฺส
[๒] ฉ. วิสฺสกมฺเมน
[๓] อิ. ตาลปตฺตี
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ทสสหสฺสา โปกฺขรญฺโญ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปุณฺฑริเกหิ สญฺฉนฺนา
[๖] ฉ.,เท. นานาคนฺธสมีริตา
[๗] ฉ.,เท. อุกฺกธารสฺสิทำ ผลำ

[๔๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อุกฺกาสติโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ อุกฺกาสติกตฺเถราปทานํ.

๔. สุมนวีชนิยตฺเถราปทานํ

[๔๖] วิปสฺสิโน ภควโต โพธิยา ปาทปุตฺตเม
สุมโน พีชนึ คยฺห อวีชึ โพธิมุตฺตมํ.

[๔๗] เอกนวุเต อิโต กปฺเป อวีชึ โพธิมุตฺตมํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พีชนาย อิทํ ผลํ.

[๔๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สุมนวีชนิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ สุมนวีชนิยตฺเถราปทานํ.

๕. กุมฺมาสทายกตฺเถราปทานํ

[๕๑] เอสนาย จรนฺตสฺส วิปสฺสิโน มเหสิโน
ริตฺตกํ ปตฺตํ ทิสฺวาน กุมฺมาสํ ปูรยึ อหํ.

[๕๒] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ภิกฺขุ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ กุมฺมาสสฺส อิทํ ผลํ.

[๕๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กุมฺมาสทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ กุมฺมาสทายกตฺเถราปทานํ.

๖. กุสฏฺฐกทายกตฺเถราปทานํ

[๕๖] กสฺสปสฺส ภควโต พฺราหฺมณสฺส วุสีมโต
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน กุสฏฺฐกมทาสหํ.

[๕๗] อิมสฺมึเยว กปฺปสฺมึ กุสฏฺฐกมทาสหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ กุสฏฺฐกสฺสิทํ ผลํ.

[๕๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา กุสฏฺฐกทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ กุสฏฺฐกทายกตฺเถราปทานํ.

๗. คิริปุนฺนาคิยตฺเถราปทานํ

[๖๑] โสภิโต นาม สมฺพุทฺโธ จิตฺตกูเฏ วสี ตทา
คเหตฺวา คิริปุนฺนาคํ สยมฺภุํ อภิปูชยึ.

[๖๒] จตุนวุเต อิโต กปฺเป สมฺพุทฺธมภิปูชยึ[๑]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๖๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา คิริปุนฺนาคิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ คิริปุนฺนาคิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยํ พุทฺธมภิปูชยึ, เอวมุปริปิ.

๘. วลฺลิการผลทายกตฺเถราปทานํ

[๖๖] สุมโน นาม สมฺพุทฺโธ ตกฺกรายํ วสี ตทา
วลฺลิการผลํ คยฺห สยมฺภุสฺส อทาสหํ.

[๖๗] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา วลฺลิการผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ วลฺลิการผลทายกตฺเถราปทานํ.

๙. ปานทิทายกตฺเถราปทานํ

[๗๑] อโนมทสฺสี ภควา โลกเชฏฺโฐ นราสโภ
ทิวาวิหารา นิกฺขมฺม วีถิมารุยฺหิ[๑] จกฺขุมา.

[๗๒] ปานธึ สุกตํ คยฺห อทฺธานํ ปฏิปชฺชหํ
ตตฺถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ ปตฺติกํ จารุทสฺสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปถมารุหิ

[๗๓] สกํ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา นีหริตฺวาน ปานธึ
ปาทมูเล ฯเปตฺวาน อิทํ วจนมพฺรวึ.

[๗๔] อภิรูห มหาวีร สุคตินฺท วินายก
อิโต ผลํ ลภิสฺสามิ โส เม อตฺโถ สมิชฺฌตุ.

[๗๕] อโนมทสฺสี ภควา โลกเชฏฺโฐ นราสโภ
ปานธึ อภิรูหิตฺวา อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๗๖] โย ปานธึ เม อทาสิ[๑] ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ
ตมหํ กิตฺตยิสฺสามิ สุณาถ มม ภาสโต.

[๗๗] พุทฺธสฺส คิรมญฺญาย สพฺเพ เทวา สมาคตา
อุทคฺคจิตฺตา สุมนา เวทชาตา กตญฺชลี.

[๗๘] ปานธิเมว[๒] ทาเนน สุขิโตยํ ภวิสฺสติ
ปญฺจปญฺญาสกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชํ กริสฺสติ.

[๗๙] สหสฺสกฺขตฺตุํ ราชา จ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๘๐] อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน[๓] สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๘๑] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
สพฺพาสเว ปริญฺญาย นิพฺพายิสฺสตินาสโว.

[๘๒] เทวโลเก มนุสฺเส วา นิพฺพตฺติสฺสติ ปุญฺญวา[๔]
เทวยานปฏิภาคํ ยานํ ปฏิลภิสฺสติ.

---

[๑] อิ. อททา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปานธึ ปทาเนน
[๓] ฉ.,เท. โคตเมน
[๔] สฺยา. ปญฺญวา

[๘๓] ปาสาทา สิวิกา มยฺหํ หตฺถิโน สมลงฺกตา
รถา วาชญฺญสํยุตฺตา สทา ปาตุภวนฺติ เม.

[๘๔] อคารา นิกฺขมนฺโตปิ รเถน นิกฺขมึ อหํ
เกเสสุ ฉิชฺชมาเนสุ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๘๕] ลาภา มยฺหํ สุลทฺธํ เม วาณิชฺชํ สุปฺปโยชิตํ
ทตฺวาน ปานธึ เอกํ ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

[๘๖] อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป ยํ ปานธิมทาสหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปานธิสฺส อิทํ ผลํ.

[๘๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๘๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปานธิทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ ปานธิทายกตฺเถราปทานํ.

๑๐. ปุพฺพินจงฺกมิยตฺเถราปทานํ

[๙๐] มิคลุทฺโท[๑] ปุเร อาสึ อรญฺเญ กานเน อหํ
วาตมิคํ คเวสนฺโต จงฺกมํ อทฺทสํ อหํ.

---

[๑] สฺยา. มิคลุทฺโธ

[๙๑] อุจฺฉงฺเคน ปุพฺพินฺ คยฺห จงฺกเม โอกิรึ อหํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน สุคตสฺส สิรีมโต.

[๙๒] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ปุพฺพินฺ โอกิรึ อหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปุพฺพินสฺส อิทํ ผลํ.

[๙๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๙๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๙๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปุพฺพินจงฺกมิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ ปุพฺพินจงฺกมิยตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

นพฺพมาลิ มณิทโท อุกฺกาสติกวีชนี
กุมฺมาสญฺจ กุสฏฺฐญฺจ[๑] คิริปุนฺนาคิโยปิจ.
วลฺลิกาโร ปานทิโท อโถ ปุพฺพินจงฺกโม
คาถาโย ปญฺจนวุติ คณิตาโย วิภาวิภิ.

อฏฺฐจตฺตาฬีสโม นพฺพมาลิวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. กุมฺมาโส จ กุสฏฺโฐ จ

๔๙. ปัสุกูลวคฺโค

๑. ปัสุกูลสญฺญกตฺเถราปทานํ

[๑] ติสฺโส นามาสิ ภควา สยมฺภู โลกนายโก[๑]
ปัสุกูลํ จเปตฺวาน วิหารํ ปาวิสี ชิโน.

[๒] สชฺชิตํ[๒] ธนุมาทาย ปกฺขิตฺตสลิลํ[๓] อหํ
มณฺฑลคฺคํ คเหตฺวาน กานนํ ปาวิสึ อหํ.

[๓] ตตฺถทฺทสํ ปัสุกูลํ ทุมคฺเค ลคฺคิตํ ตทา
จาปิ ตตฺเถว นิกฺขิปฺป สีเส กตฺวาน อญฺชลึ.

[๔] ปสนฺนจิตฺโต สุมโน วิปุลาย จ ปีติยา
พุทฺธเสฏฺฐํ สริตฺวาน ปัสุกูลํ อวนฺทหํ.

[๕] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ปัสุกูลมวนฺทหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ วนฺทนาย อิทํ ผลํ.

[๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา ปัสุกูลสญฺญโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ ปัสุกูลสญฺญกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อคฺคปุคฺคโล
[๒] ฉ.,เท. วินตํ อิ. ติยนฺตํ
[๓] ฉ.,เท. ภกฺขตฺถาย จรึ อิ. อกฺขิตฺโต ยมรึ อหํ

๒. พุทฺธสญฺญกตฺเถราปทานํ

[๙] อชฺฌายิโก[๑] มนฺตธโร ติณฺณํ เวทาน ปารคู
ลกฺขเณ อิติหาเส จ สนิฆณฺฑุสเกฏุเภ.

[๑๐] นทีโสตปฏิภาคา สิสฺสา อายนฺติ เม ตทา
เตสาหํ มนฺตํ[๒] วาเจมิ รตฺตินฺทิวมตนฺทิโต.

[๑๑] สิทฺธตฺโถ นาม สมฺพุทฺโธ โลเก อุปฺปชฺชิ ตาวเท
ตมนฺธการํ นาเสตฺวา ญาณาโลกํ ปวตฺตยิ.

[๑๒] มม อญฺญตโร สิสฺโส สิสฺสานํ โส กเถสิ เม
สุตฺวาน เต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ์ มมํ ตทา.

[๑๓] พุทฺโธ โลเก สมุปฺปนฺโน สพฺพญฺญู โลกนายโก
ตสฺสานุวตฺตติ ชโน ลาโภ มยฺหํ น วิชฺชติ.

[๑๔] อธิจฺจุปฺปตฺติกา พุทฺธา จกฺขุมนฺโต มหายสา
ยนฺนูนาหํ พุทฺธเสฏฺฐํ ปสฺเสยฺยํ โลกนายกํ.

[๑๕] อชินํ เม คเหตฺวาน วากจีรํ กมณฺฑลุ์
อสฺสมา อภินิกฺขมฺม สิสฺเส อามนฺตยึ อหํ.

[๑๖] อุทุมฺพริกปุปฺผ์ว จนฺทมฺหิ สสกํ ยถา
วายสานํ ยถา ขีรํ ทุลฺลภ์[๓] โลกนายกํ.

[๑๗] พุทฺโธ โลกมฺหิ อุปฺปนฺโน มนุสฺสตฺตมฺปิ ทุลฺลภ์
อุโภสุ วิชฺชมาเนสุ สวนญฺจ สุทุลฺลภ์.

[๑๘] พุทฺโธ โลเก สมุปฺปนฺโน จกฺขุ์ ลจฺฉาม โน ภวฺ
เอถ สพฺเพ คมิสฺสาม สมฺมาสมฺพุทฺธสนฺติกํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อชฺฌายโก, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. มนฺเต
[๓] ฉ.,เท. ทุลฺลโภ โลกนายโก

[๑๙] กมณฺฑลุธรา สพฺเพ ขราชินนิวาสิโน
เต[๑] ชฏาภารภริตา นิกฺขมฺม[๒] ปวนา ตทา.

[๒๐] ยุตฺตมตฺตํ[๓] เปกฺขมานา อุตฺตมตฺถํ คเวสิโน
อายนฺติ[๔] นาคโปตาว อสมฺภีตาว เกสรี.

[๒๑] อปฺปตาสา[๕] อโลลุปฺปา นิปกา สนฺตวุตฺติโน
อุญฺฉาย จรมานา เต พุทฺธเสฏฺฐํ อุปาคมุ.

[๒๒] ทิยฑฺฒโยชเน เทเส[๖] พฺยาธิ เม อุปปชฺชถ
พุทฺธเสฏฺฐํ สริตฺวาน ตตฺถ กาลํ กโต อหํ.

[๒๓] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ สญฺญมลภึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธสญฺญายิทํ ผลํ.

[๒๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา พุทฺธสญฺญโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ พุทฺธสญฺญกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] อิ. เย
[๒] ฉ.,เท. นิกฺขมุ
[๓] สฺยา. ยุตฺตมตฺตํ
[๔] ฉ.,เท. อาสตฺติ โทสรหิตา
[๕] ฉ.,เท. อปฺปกิจฺจา อิ. อปฺปภาสา อลีลาตา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เสเส

๓. ภิสทายกตฺเถราปทานํ

[๒๗] โอคฺยฺห ยํ[๑] โปกฺขรณึ นานากุญฺชรเสวิตํ
อุทฺธรามิ ภิสํ ตตฺถ อสนเหตุ[๒] อหํ ตทา.

[๒๘] ภควา ตมฺหิ สมเย ปทุมุตฺตรสวฺหโย
รตฺตกมฺพลธโร[๓] พุทฺโธ คจฺฉติ[๔] อนิลญฺชเส.

[๒๙] ธุนนฺโต ปํสุกูลานิ สทฺทํ อสฺโสสหํ ตทา
อุทฺธรึ นิชฺฌายมาโนหํ อทฺทสํ โลกนายกํ.

[๓๐] ตตฺเถว จิตโก สนฺโต อายาจึ โลกนายกํ
มธุ[๕] ภีเสหิ สวติ ขีรสปฺปิ[๖] มุพาลิภิ.

[๓๑] ปฏิคฺคณฺหาตุ เม พุทฺโธ อนุกมฺปาย จกฺขุมา
ตโต การุณิโก สตฺถา โอโรหิตฺวา มหายโส.

[๓๒] ปฏิคฺคณฺหิ มม ภิกฺขํ อนุกมฺปาย จกฺขุมา
ปฏิคฺคเหตฺวา สมฺพุทฺโธ อกา เม อนุโมทนํ.

[๓๓] สุขี โหหิ[๗] มหาปุญฺญ คติ ตุยฺหํ สมิชฺฌตุ
อิมินา ภิสทาเนน ลภสฺสุ วิปุลํ สุขํ.

[๓๔] อิทํ วตฺวาน สมฺพุทฺโธ ชลชุตฺตมนามโก
ภิกฺขมาทาย สมฺพุทฺโธ อมฺพเรนาคมา ชิโน.

---

[๑] สฺยา. โอคฺคยฺหาหํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ฆาสเหตุ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. รตฺตมฺพรธโร
[๔] สฺยา. คจฺฉสิ
[๕] ฉ.,เท. มธุ
[๖] ฉ.,เท. ขีรํ สปฺปึ
[๗] ฉ.,เท. โหตุ

[๓๕] ตโต ภิสํ คเหตฺวาน อาคญฺฉึ มม อสฺสมํ
ภิสํ รุกฺเข ลคฺคิตฺวาน มม ทานํ อนุสฺสรึ.

[๓๖] มหาวาโต วุฏฺฐหิตฺวา สญฺจาเลสิ วนํ ตทา
อากาโส อภินาทิตฺถ อสนิยา ผลนฺติยา.

[๓๗] ตโต เม อสนิปาโต มตฺถเก นิปติ ตทา
โส[๑] หิ นิสินฺนโก สนฺโต ตตฺถ กาลํ กโต อหํ.[๒]

[๓๘] ปุญฺญกมฺเมน สํยุตฺโต ตุสิตํ อุปปชฺชหํ
กเลวรมฺเม ปติตํ เทวโลเก รมามหํ.

[๓๙] ฉพฺภาสีติสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สายํ ปาตํ อุปฏฺเฐนฺติ ภิสทานสฺสิทํ ผลํ.

[๔๐] มนุสฺสโยนิมาคนฺตฺวา สุขิโต โหมหํ ตทา
โภเค เม อูนตา นตฺถิ ภิสทานสฺสิทํ ผลํ.

[๔๑] อนุกมฺปิตโก[๓] เตน เทวเทเวน ตาทินา
สพฺพาสวปริกฺขีโณ[๔] นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๔๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ภิกฺขมททึ[๕] ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ภิสทานสฺสิทํ ผลํ.

[๔๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โสหํ
[๒] ฉ.,เท. อหุ
[๓] อิ. อนุกมฺปิตตฺตา เตน
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพาสวา ปริกฺขีณา, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. ภิสํ อททึ

[๔๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ภิสทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ ภิสทายกตฺเถราปทานํ.

๔. ฌาณตฺถวิกตฺเถราปทานํ

[๔๖] ทกฺขิเณ หิมวนฺตสฺส สุกโต อสฺสโม มม
อุตฺตมตฺถํ คเวสนฺโต วสามิ ปวเน ตทา.

[๔๗] ลาภาลาเภน สนฺตุฏฺโฐ มูเลน จ ผเลน จ
อโนมสนฺโต[๑] อจริ วสามิ เอกโก อหํ.

[๔๘] สุเมโธ นาม สมฺพุทฺโธ โลเก อุปฺปชฺชิ ตาวเท
จตุสจฺจํ ปกาเสติ อุทฺธรนฺโต มหาชนํ.

[๔๙] นาหํ สุโณมิ สมฺพุทฺธํ นปิ เม โกจิ สาสติ[๒]
อฏฺฐวสฺเส อติกฺกนฺเต อสฺโสสึ โลกนายกํ.

[๕๐] อคฺคึ ทารุ นิหริตฺวา สมฺมชฺชิตฺวาน อสฺสมํ
ขาริภารํ คเหตฺวาน นิกฺขมึ ปวนา อหํ.

[๕๑] เอกรตฺตึ วสนฺโตหํ คาเมสุ นิคเมสุ จ
อนุปุพฺเพน จนฺทวตึ ตทาหํ อุปสงฺกมึ.

[๕๒] ภควา ตมฺหิ สมเย สุเมโธ โลกนายโก
อุทฺธรนฺโต พหู สตฺเต เทเสติ อมตํปทํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อเนฺวสนฺโต อาจริยํ อิ. อโนมสนฺโต จริยํ [๒] ฉ.,เท. สฺสติ

[๕๓] ชนกายมติกฺกมฺม วนฺทิตฺวา ชินสาคตำ[๑]
เอกำสำ อชินำ กตฺวา สนฺถวึ โลกนายกำ.

[๕๔] ตุวำ สตฺถา จ เกตุ จ[๒] ธโช ยูโป จ[๒] ปาณินำ
ปรายโน ปติฏฺฐา จ ทีโป จ ทิปทุตฺตโม.

เอกวีสติโม ภาณวาโร.

[๕๕] เนปุญฺโญ ทสฺสเน ธีโร ตาเรสิ ชนตำ ตุวำ
นตฺถญฺโญ ตารโก โลเก ตวุตฺตริตฺตโร มุเน.

[๕๖] สกฺกา ภเว[๓] กุสคฺเคน ปเมตุำ สาครุตฺตโม[๔]
น เตฺวว ตว สพฺพญฺญุ ญาณำ สกฺกา ปเมตเว.

[๕๗] ตุลทณฺเฑ จเปตฺวาน มหิ[๕] สกฺกา ธเรตเว
น เตฺวว ตว ปญฺญาย สมาน[๖] อตฺถิ จกฺขุม.

[๕๘] อากาโส มินิตุำ สกฺกา รชฺชุยา องฺคุเลน จ[๗]
น เตฺวว ตว สพฺพญฺญุ สีลำ สกฺกา ปเมตเว.

[๕๙] มหาสมุทฺเท อุทกำ อากาโส จ วสุนฺธร[๘]
ปริเมยฺยานิ เอตานิ อปฺปเมยฺโยสิ จกฺขุม.

[๖๐] ฉหิ คาถาหิ สพฺพญฺญุำ กิตฺตยิตฺวา มหายสำ
อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวาน ตุณฺหี อฏฺฐาสหำ ตทา.

[๖๑] ยำ วทนฺติ สุเมโธติ ภูมิปญฺญ[๙] สุเมธสำ
ภิกฺขุสงฺเฆ นิสีทิตฺวา อิมา คาถา อภาสถ.

---

[๑] ฉ.,เท. ชินสาครำ อิ. ชินสาสนำ
[๒] สฺยา. ว
[๓] ฉ.,เท. เถเว อิ. หเว
[๔] ฉ.,เท. สาครุตฺตเม
[๕] ฉ.,เท. มหึ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปมาณำ
[๗] ฉ.,เท. วา อิ. ปิ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. วสุนฺธรา
[๙] ฉ.,เท.,อิ. ภูริปญฺญำ

[๖๒] โย เม ฌาณํ ปกิตฺเตสิ วิปฺปสนฺเนน เจตสา
ตมหํ กิตฺตยิสฺสามิ สุณาถ มม ภาสโต.

[๖๓] สตฺตสตฺตติ กปฺปานิ เทวโลเก รมิสฺสติ
สหสฺสกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชํ กริสฺสติ.

[๖๔] อเนกสตกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๖๕] เทวภูโต มนุสฺโส วา ปุญฺญกมฺมสมาหิโต
อนูนมนสงฺกปฺโป[๑] ติกฺขปญฺโญ ภวิสฺสติ.

[๖๖] ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๖๗] อคารา อภินิกฺขมฺม ปพฺพชิสฺสติกิญฺจโน
ชาติยา สตฺตวสฺเสน อรหตฺตํ ปาปุณิสฺสติ.[๒]

[๖๘] ยโต สรามิ อตฺตานํ ยโต ปตฺโตสฺมิ สาสนํ
เอตฺถนฺตเร น ชานามิ เจตนํ อมโนรมํ.

[๖๙] สํสริตฺวา ภวาภเว[๓] สมฺปตฺตานุภวึ อหํ
โภเค เม อูนตา นตฺถิ ผลํ ฌาณสฺส โถมเน.

[๗๐] ติธคฺคี[๔] นิพฺพุตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
สพฺพาสวปริกฺขีโณ นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๗๑] ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ ยํ ฌาณมภิโถมหํ[๕]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลํ ฌาณสฺส โถมเน.

---

[๑] อิ. อนูนมตสงฺกปฺโป
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ผุสิสฺสติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ภเว สพฺเพ
[๔] ฉ.,เท. ติยคฺคี อิ. ติวคฺคี, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. ฌาณมถวึ อหํ

[๗๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ฌาณตฺถวิโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ ฌาณตฺถวิกตฺเถราปทานํ.

๕. จนฺทนมาลิยตฺเถราปทานํ

[๗๕] ปญฺจกามคุเณ หิตฺวา ปิยรูเป มโนรเม
อสีติโกฏิโย หิตฺวา ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๗๖] ปพฺพชิตฺวาน กาเยน ปาปกมฺมํ วิวชฺชยึ
วจีทุจฺจริตํ หิตฺวา นทีกูเล วสามหํ.

[๗๗] เอเกกํ[๑] มํ วิหรนฺตํ พุทฺธเสฏฺโฐ อุปาคมิ
นาหํ ชานามิ พุทฺโธติ อกาสึ ปฏิสนฺถารํ.[๒]

[๗๘] กริตฺวา ปฏิสนฺถารํ นามโคตฺตํ อปุจฺฉหํ
เทวตา นุสิ คนฺธพฺโพ อาทู[๓] สกฺโก ปุรินฺทโท.

[๗๙] โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุตฺโต มหาพฺรหฺมา อิธาคโต
วิโรจสิ ทิสา สพฺพา อุทยํ สุริโย ยถา.

---

[๑] ฉ.,เท. เอกกึ อิ. เอกกมฺมํ
[๒] ฉ.,เท. ปฏิสนฺถารึ
[๓] ฉ.,เท. อทุ อิ. อุท

[๘๐] สหสฺสารานิ จกฺกานิ ปาเท ทิสฺสนฺติ มาริส
โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุตฺโต กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ
นามโคตฺตํ ปเวเทหิ สํสยํ อปเนหิ เม.

[๘๑] นมฺหิ[๑] เทโว น คนฺธพฺโพ นมฺหิ สกฺโก ปุรินฺทโท
พฺรหฺมภาโว จ เม นตฺถิ เอเตสํ อุตฺตโม อหํ.

[๘๒] อตีโต วิสยํ เตสํ ทาลยึ กามพนฺธนํ
สพฺเพ กิเลเส ฌาเปตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

[๘๓] ตสฺส วาจํ สุณิตฺวาหํ อิทํ วจนมพฺรวึ
ยทิ พุทฺโธสิ สพฺพญฺญู นิสีท ตฺวํ มหามุนิ.

[๘๔] ตมหํ ปูชยิสฺสามิ ทุกฺขสฺสนฺตกโร ตุวํ
ปตฺถริตฺวา ชินจมฺมํ อทาสิ สตฺถุโน อหํ.

[๘๕] นิสีทิ ตตฺถ ภควา สีโหว คิริคพฺภเร
ขิปฺปึ ปพฺพตมารุยฺห อมฺพสฺส ผลมคฺคหึ.

[๘๖] สาลกลฺยาณิกํ ปุปฺผํ จนฺทนญฺจ มหารหํ
ขิปฺปึ ปคฺคยฺห ตํ สพฺพํ อุเปตฺวา[๒] โลกนายกํ.

[๘๗] ผลํ พุทฺธสฺส ทตฺวาน สาลปุปฺผํ อปูชยึ
จนฺทนํ อนุลิมฺปิตฺวา อวนฺทึ สตฺถุโน อหํ.

[๘๘] ปสนฺนจิตฺโต สุมโน วิปุลาย จ ปีติยา
อชินมฺหิ นิสีทิตฺวา สุเมโธ โลกนายโก.

[๘๙] มม กมฺมํ ปกิตฺเตสิ หาสยนฺโต มมํ ตทา
อิมินา ผลทาเนน คนฺธมาเลหิ จูภยํ.

---

[๑] สี. นาปิ [๒] อิ. อุเปสึ

[๙๐] ปญฺจวีเส กปฺปสเต เทวโลเก รมิสฺสติ
อนูนมนสงฺกปฺโป วสวตฺตี ภวิสฺสติ.

[๙๑] ฉพฺพีสติกปฺปสเต มนุสฺสตฺตํ คมิสฺสติ
ภวิสฺสติ จกฺกวตฺตี จาตุรนฺโต มหิทฺธิโก.

[๙๒] เวกรํ[๑] นาม นครํ วิสุกมฺเมน มาปิตํ
เหสฺสติ สพฺพโสวณฺณํ นานารตนภูสิตํ.

[๙๓] เอเตเนว อุปาเยน สํสริสฺสติ โยนิโย[๒]
สพฺพตฺถ สุขิโต[๓] หุตฺวา เทวตฺเต อถ มานุเส.

[๙๔] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต พฺรหฺมพนฺธู ภวิสฺสติ
อคารา อภินิกฺขมฺม อนคารี ภวิสฺสติ
อวิญฺญตฺติปจฺจโย[๔] หุตฺวา นิพฺพายิสฺสตินาสโว.

[๙๕] อิทํ วตฺวาน สมฺพุทฺโธ สุเมโธ โลกนายโก
มม นิชฺฌายมานสฺส ปกฺกามิ อนิลญฺชเส.

[๙๖] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตุสิตํ[๕] อุปปชฺชหํ.

[๙๗] ตุสิตโต จวิตฺวาน นิพฺพตฺตึ มาตุกุจฺฉิยา
โภเค เม อูนตา นตฺถิ ยมฺหิ คพฺเภ วสามหํ.

[๙๘] มาตุกุจฺฉิคเต มยิ อนฺนปานญฺจ โภชนํ
มาตุยา มม ฉนฺเทน นิพฺพตฺตติ ยถิจฺฉกํ.

[๙๙] ชาติยา ปญฺจวสฺเสน ปพฺพชึ อนคาริยํ
โอโรปิตมฺหิ เกสมฺหิ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เวภารํ
[๒] ฉ.,เท. โส ภเว อิ. โยนิโส
[๓] ฉ.,เท. ปูชิโต
[๔] ฉ.,เท. อภิญฺญาปารคู
[๕] ฉ.,เท. ตาวตึสมคจฺฉหํ

[๑๐๐] ปุพฺพกมฺมํ คเวสนฺโต โอเรน นทฺทสํ อหํ
ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ มม กมฺมํ อนุสฺสรึ.

[๑๐๑] นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม
ตว สาสนมาคมฺม ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

[๑๐๒] ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ สมฺพุทฺธมภิปูชยึ[๑]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทं ผลं.

[๑๐๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหं ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๐๔] สฺวาคตं วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๐๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถं สุทํ อายสฺมา จนฺทนมาลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมं จนฺทนมาลิยตฺเถราปทานํ.

๖. ธาตุปูชกตฺเถราปทานํ

[๑๐๖] นิพฺพุเต โลกนาถมฺหิ สิทฺธตฺเถ โลกนายเก
มมญฺญาตี สมาเนตฺวา ธาตุปูชํ อกาสหं.

[๑๐๗] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ธาตุมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ธาตุปูชายิทं ผลं.

---

[๑] ฉ.,เท. ยํ พุทฺธมภิปูชยึ

[๑๐๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๐๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๑๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ธาตุปูชโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ ธาตุปูชกตฺเถราปทานํ.

๗. ปุพฺพินฺปุปาทกตฺเถราปทานํ

[๑๑๑] ปพฺพเต หิมวนฺตมฺหิ เทวโล นาม ตาปโส
ตตฺถ เม จงฺกโม อาสิ อมนุสฺเสหิ มาปิโต.

[๑๑๒] ชฏาภารสฺส[๑] ภริโต กมณฺฑลุธโร ตทา[๒]
อุตฺตมตฺถํ คเวสนฺโต ปวนา นิกฺขมึ[๓] ตทา.

[๑๑๓] จุลฺลาสีติสหสฺสานิ สิสฺสา มยฺหํ อุปฏฺฐหุ
สกกมฺมาภิปสุตา วสนฺติ ปวเน ตทา.

[๑๑๔] อสฺสมา อภินิกฺขมฺม อกํ ปุพฺพินเจติยํ
นานาปุปฺผํ สมาเนตฺวา ตํ เจติยํ อปูชยึ.

[๑๑๕] ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา อสฺสมํ ปวิสามหํ
สพฺเพ สิสฺสา สมาคนฺตฺวา เอตมตฺถํ อปุจฺฉิสุ.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปฏาภาเรน
[๒] ฉ.,เท. สทา
[๓] อิ. อภินิกฺขมึ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปุจฺฉึสุ มํ

[๑๑๖] ปุพฺพิเนน กโต ถูโป ยํ ตฺวํ เทว[๑] นมสฺสสิ
มยมฺปิ ฌาตุมิจฺฉาม ปุฏฺโฐ อาจิกฺข โน ตุวํ.

[๑๑๗] ทิฏฺจา โน โว มนฺตปเท[๒] จกฺขุมนฺโต มหายสา
เต โข อหํ นมสฺสามิ พุทฺธเสฏฺเฐ มหายเส.

[๑๑๘] กีทิสา เต มหาวีรา สพฺพญฺญู โลกนายกา
กถาวณฺณา กถาสีลา กีทิสา เต มหายสา.

[๑๑๙] พตฺตึสลกฺขณา พุทฺธา จตฺตาริว ทิชาปิจ[๓]
เนตฺตา โคปขุมา[๔] เตสํ ชิณฺหกผลสนฺนิภา.

[๑๒๐] คจฺฉมานา จ เต พุทฺธา ยุคมตฺตญฺจ เปกฺขเร
น เตสํ ชาณุ นทติ สนฺธิสทฺโท น สุยฺยติ.

[๑๒๑] คจฺฉมานา จ สุคตา อตุริตาว[๕] คจฺฉเร
ปรมํ ทกฺขิณํ ปาทํ พุทฺธานํ เอส ธมฺมตา.

[๑๒๒] อสมฺภีตา จ เต พุทฺธา มิคราชาว เกสรี
เนวุกฺกํเสนฺติ อตฺตานํ โน จ วมฺภานฺติ ปาณินํ.

[๑๒๓] มานาติมานโต[๖] มุตฺตา สมา สพฺเพสุ ปาณิสุ
อนตฺตุกฺกํสกา พุทฺธา พุทฺธานํ เอส ธมฺมตา.

[๑๒๔] อุปฺปชฺชนฺตา จ สมฺพุทฺธา อาโลกํ ทสฺสยนฺติ เต
ฉพฺพิการํ ปกาเสนฺติ[๗] เกวลํ วสุธํ อิมํ.

[๑๒๕] ปสฺสนฺติ นิรยญฺเจเต นิพฺพาติ นิรโย ตทา
ปวสฺสติ มหาเมโฆ พุทฺธานํ เอส ธมฺมตา.

---

[๑] อิ. เทวํ
[๒] ฉ.,เท. นิฏฺทิฏฺจา นุ มนฺตปเท
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จตฺตาพีสทิชาปิ จ
[๔] อิ. โคปมุขา
[๕] ฉ.,เท. อุทฺธรนฺตาว
[๖] ฉ.,เท.,อิ. มานาวมานโต
[๗] ฉ.,เท. ฉปฺปการํ ปกมฺเปนฺติ

[๑๒๖] อีทิสา เต มหานาคา อตุลา เต มหายสา
วณฺณโต อนติกฺกนฺตา อปฺปเมยฺยา ตถาคตา.

[๑๒๗] อนุโมทีสุ เม วากฺยं สพฺเพ สิสฺสา สคารวา
ตถาว[๑] ปฏิปชฺชีสุ ยถาสตฺติ ยถาพลํ.

[๑๒๘] ปฏิปูเชนฺติ ปุพฺพินฺ เต สกมฺมาภิลาสิโน[๒]
สทฺทหนฺตา มม วากฺยं พุทฺธตฺตคตมานสา.[๓]

[๑๒๙] ตทา จวิตฺวา ตุสิตา เทวปุตฺโต มหายโส
อุปฺปชฺชิ มาตุกุจฺฉิสฺมึ ทสสหสฺสิ กมฺปถ.

[๑๓๐] อสฺสมสฺสาวิทูรมฺหิ จงฺกมมฺหิฏฺิโต อหํ
สพฺเพ สิสฺสา สมาคนฺตฺวา อาคจฺฉุ มม สนฺติเก.

[๑๓๑] อุสโภว มหิ นทติ มิคราชาว กุชฺชติ
สุสุมาโร[๔] สพฺติ[๕] กึ วิปาโก ภวิสฺสติ.

[๑๓๒] ยํ ปกิตฺเตมิ สมฺพุทฺธํ สิกตา ถูปสนฺติเก
โส ทานิ ภควา สตฺถา มาตุกุจฺฉิมุปาคมิ.

[๑๓๓] เตสํ ธมฺมกถํ กตฺวา[๖] กิตฺตยิตฺวา มหามุนึ
อุยฺโยเชตฺวา สเก สิสฺเส ปลฺลงฺเก อาภุชึ อหํ.

[๑๓๔] พลญฺจ วต เม ขีณํ พฺยาธิโก ปรเมนหํ[๗]
พุทฺธเสฏฺจ สริตฺวาน ตตฺถ กาลกโต อหํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๒] ฉ.,เท. สกกมฺมาภิลาสิโน
[๓] ฉ.,เท. พุทฺธสกฺกตมานสา
[๔] ฉ.,เท. สุสุมาโรว
[๕] อิ. สทฺทติ
[๖] ฉ.,เท. วตฺวา
[๗] ฉ.,เท. พฺยาธินา ปรเมน ตํ

[๑๓๕] สพฺเพ สิสฺสา สมาคนฺตฺวา
อกํสุ จิตกํ ตทา
กเลวรญฺจ เม คยฺห
จิตกํ อภิโรปยุ.

[๑๓๖] จิตกํ ปริวาเรตฺวา
สีเส กตฺวาน อญฺชลึ
โสกสลฺลปเรตา เต
วิกนฺทีสุ สมาคตา.

[๑๓๗] เตสํ ลาลปฺปมานานํ
อคมํ จิตกนฺติกํ[๑]
อหํ อาจริโย ตุยฺหํ
มา โสจิตฺถ สุเมธสา.

[๑๓๘] สทตฺเถ วายเมยฺยาถ
รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา
มา โว ปมตฺตา อหุตฺถ
ขโณ โว ปฏิปาทิโต.

[๑๓๙] สเก สิสฺเสนุสาสิตฺวา
เทวโลกํ ปุนาคมึ
อฏฺจารส[๒] จ กปฺปานิ
เทวโลเก อโหสหํ.[๓]

[๑๔๐] สตานํ ปญฺจกฺขตฺตุญฺจ
จกฺกวตฺตี อโหสหํ
อเนกสตกฺขตฺตุญฺจ
เทวรชฺชํ อการยึ.

[๑๔๑] อวเสเสสุ กปฺเปสุ
โวกิณฺณนฺ[๔] สํสรึ อหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ
อุปฺปาทสฺส อิทํ ผลํ.

[๑๔๒] ยถา โกมุทิเก มาเส
พหู ปุปฺผนฺติ ปาทปา
ตเถวาหมฺปิ สมเย
ปุปฺผิโตมฺหิ มเหสินา.[๕]

[๑๔๓] วิริยํ เม ธุรโธรยฺหํ
โยคกฺเขมาธิวาหนํ
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา
วิหรามิ อนาสโว.

[๑๔๔] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป
ยํ พุทฺธมภิกิตฺตยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ
กิตฺตนาย อิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อคมํ จิตกํ ตทา อิ. อคมาสึ
[๒] อิ. อฏฺจารสาหํ กปฺปานิ
[๓] ฉ.,เท. รมามหํ. อิ. รมึ อหํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โวกิณฺโณ
[๕] อิ. มเหสิโน

[๑๔๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๔๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๔๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปุพฺพินฺปฺปาทโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ ปุพฺพินฺปฺปาทกตฺเถราปทานํ.

๘. ตรณิยตฺเถราปทานํ

[๑๔๘] อตฺถทสฺสี ตุ ภควา สยมฺภู โลกนายโก
วินตานทิยา[๑] ตีเร[๒] อุปคญฺฉิ ตถาคโต.

[๑๔๙] อุทกา อภินิกฺขมฺม กจฺฉโป วาริโคจโร
พุทฺธํ ตาเรตุกาโมหํ[๓] อุเปสึ โลกนายกํ.

[๑๕๐] อภิรูหตุ มํ พุทฺโธ อตฺถทสฺสี มหามุนิ
อหํ ตํ ตารยิสฺสามิ ทุกฺขสฺสนฺตํ กโร ตุวํ.

[๑๕๑] มม สงฺกปฺปมญฺญาย อตฺถทสฺสี มหายโส
อาโรหิตฺวาน เม ปิฏฺฐึ อฏฺฐาสิ โลกนายโก.

---

[๑] อิ. จินฺตานทิยา [๒] ฉ.,เท. ตีรํ
[๓] สฺยา. ตริตุกาโมหํ

[๑๕๒] ยโต สรามิ อตฺตานํ ยโต ปตฺโตสฺมิ วิญฺญุตํ
สุขํ เม ตาทิสํ นตฺถิ ผุฏฺเฐ ปาทตเล ยถา.[๑]

[๑๕๓] อุตฺตริตฺวาน สมฺพุทฺโธ อตฺถทสฺสี มหายโส
นทีตีรมฺหิ จตฺวาน อิมา คาถา อภาสถ.

[๑๕๔] ยาวตา วตฺตเต จิตฺตํ คงฺคาโสตํ ตรามหํ
อยญฺจ กจฺฉโป ราชา ตาเรติ มม ปุญฺญวา.[๒]

[๑๕๕] อิมินา พุทฺธตรเณน เมตฺตจิตฺตวตาย จ
อฏฺฐารเส กปฺปสเต เทวโลเก รมิสฺสติ.

[๑๕๖] เทวโลกา อิธาคนฺตฺวา สุกฺกมูเลน โจทิโต
เอกาสเน นิสีทิตฺวา กงฺขาโสตํ ตริสฺสติ.

[๑๕๗] ยถาปิ ภทฺทเก เขตฺเต พีชํ อปฺปมฺปิ โรปิตํ
สมฺมา ธารํ ปวสฺสนฺเต[๓] ผลํ โตเสติ กสฺสเก.[๔]

[๑๕๘] ตเถวิทํ พุทฺธเขตฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ
สมฺมา ธารํ ปวจฺฉนฺเต ผลํ มํ โตสยิสฺสติ.

[๑๕๙] ปธานํ ปหิตตฺโตมฺหิ อุปสนฺโต นิรูปธิ
สพฺพาสเว ปริญฺญาย วิหรามิ อนาสโว.

[๑๖๐] อฏฺฐารเส กปฺปสเต ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ตรณาย อิทํ ผลํ.

[๑๖๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] อิ. ยถา ปาทตเล มุนิ
[๒] ฉ.,เท. ตาเรสิ มม ปญฺญวา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ธาเร ปวจฺฉนฺเต, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. กสฺสกา

[๑๖๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๖๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ตรณิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ ตรณิยตฺเถราปทานํ.

๙. ธมฺมรุจิตฺเถราปทานํ[๑]

[๑๖๔] ยทา ทีปงฺกโร พุทฺโธ สุเมธํ พฺยากรี ชิโน
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๖๕] อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

[๑๖๖] ปชานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อสฺสตฺถมูเล สมฺพุทฺโธ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

[๑๖๗] อุปติสฺโส โกลิโต จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก[๒] อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

[๑๖๘] เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
จิตฺโต อาฬวโก เจว อคฺคา เหสฺสนฺตุปาสกา.

[๑๖๙] ขุชฺชุตฺตรา นนฺทมาตา อคฺคา เหสฺสนฺตุปาสิกา
โพธิ อิมสฺส ธีรสฺส[๓] อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธมฺมรุจิยตฺเถราปทานํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. นาม นาเมน
[๓] ฉ.,เท. วีรสฺส

[๑๗๐] อิทํ สุตฺวาน วจนํ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู นมสฺสนฺติ กตญฺชลี.

[๑๗๑] ตทาหํ มาณโว อาสึ เมโฆ นาม สุสิกฺขิโต
สุตฺวา พฺยากรณํ เสฏฺฐํ สุเมธสฺส มหามุนิ.[๑]

[๑๗๒] สํวิสฺสฏฺโฐ ภวิตฺวาน สุเมเธ กรุณาลเย[๒]
ปพฺพชนฺตญฺจ ตํ วีรํ สหา[๓] จ อนุปพฺพชึ.

[๑๗๓] สํวุโต ปาฏิโมกฺขสฺมึ อินฺทฺริเยสุ จ ปญฺจสุ
สุทฺธาชีโว สโต ธีโร ชินสาสนการโก.

[๑๗๔] เอวํ วิหรมาโนหํ ปาปมิตฺเตน เกนจิ
นิโยชิโต อนาจาเร สุมคฺคา ปริธํสิโต.

[๑๗๕] วิตกฺกวสิโก หุตฺวา สาสนโต อปกฺกมึ
ปจฺฉา เตน กุมิตฺเตน ปยุตฺโต มาตุฆาตนํ.

[๑๗๖] อกรึนนฺตริยญฺจ[๔] ฆาตยึ ทุฏฺฐมานโส
ตโต จุโต มหาวีจึ อุปปนฺโน สุทารุณํ.

[๑๗๗] วินิปาตํ คโต สนฺโต สํสรึ ทุกฺขิโต จิรํ
น ปุโน อทฺทสํ ธีรํ สุเมธํ นรปุงฺควํ.

[๑๗๘] อสฺมึ กปฺเป สมุทฺทสฺมึ มจฺโฉ อาสึ ติมิงฺคโล
ทิสฺวาหํ สาคเร นาวํ โคจรตฺถมุปาคมึ.

[๑๗๙] ทิสฺวา มํ วาณิชา ภีตา พุทฺธเสฏฺฐํ อนุสฺสรุ
โคตมิติ มหาโฆสํ สุตฺวา เตหิ อุทีริตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. มหามุเน [๒] ฉ.,เท.,อิ. กรุณาสเย
[๓] ฉ.,เท. สหาว อิ. สเหว [๔] ฉ.,เท. อกรึ อานนฺตริยํ อิ. อกริมนนฺตริยญฺจ

[๑๘๐] ปุพฺพสญฺญิ สริตฺวาน ตโต กาลํ กโต อหํ
สาวตฺถิยํ กุเล อิทฺเธ[๑] ชาโต พฺราหฺมณชาติยํ.

[๑๘๑] อาสึ ธมฺมรุจิ นาม สพฺพปาปชิคุจฺฉโก
ทิสฺวาหํ โลกปชฺโชตํ ชาติยา สตฺตวสฺสิโก.

[๑๘๒] มหาเชตวนํ คนฺตฺวา ปพฺพชึ อนคาริยํ
อุเปมิ พุทฺธํ ติกฺขตฺตุํ รตฺติยา ทิวสสฺส จ.

[๑๘๓] ตทา[๒] ทิสฺวา มุนิ อาห สร[๓] ธมฺมรุจีติ มํ
ตโตหํ อวจํ พุทฺธํ ปุพฺพกมฺมํ วิภาวิตํ.[๔]

[๑๘๔] สุจิรํ สตปุญฺญลกฺขณํ
ปติปูเพ น วิสุทฺธิปจฺจยํ[๕]
อหมชฺช สุเปกฺขนํ วต
ตว ปสฺสามิ นิรุปมํ วิคฺคหํ.

[๑๘๕] สุจิรํ วิหิตํ[๖] นุ เต มยา
สุจิรกฺเขน นิรวิโสสิตา[๗]
สุจิรํ อมลํ วิโสธิตํ
นยนํ ญาณมยํ มหามุเน.

[๑๘๖] จิรกาลสมงฺคิโต[๘] ตยา
อวินฏฺโฐ ปุนนฺตรํ จิรํ
ปุนรชฺช สมาคโต ตยา
นหิ นสฺสนฺติ กตานิ โคตม.

---

[๑] อิ. อุจฺเจ
[๒] อิ. ทิสฺวา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จิรํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปภาวิตํ
[๕] สฺยา. วิสุทฺธิปจฺจยา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วีหตตฺตโม อยา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. นทีวิโสสิตา
[๘] อิ. จิรกาลํ สมาคโต

[๑๘๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๘๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๘๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ธมฺมรุจิ เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ ธมฺมรุจิตฺเถราปทานํ.

๑๐. สาลมณฺฑปิยตฺเถราปทานํ

[๑๙๐] อชฺโฌคเหตฺวา สาลวนํ สุกโต อสฺสโม มม
สาลปุปฺเผหิ สญฺฉนฺโน วสามิ ปวเน ตทา.

[๑๙๑] ปิยทสฺสี ตุ[๑] ภควา สยมฺภู อคฺคปุคฺคโล
วิเวกกาโม สมฺพุทฺโธ สาลวนมุปาคมิ.

[๑๙๒] อสฺสมา อภินิกฺขมฺม ปวนํ อคมาสหํ
มูลผลํ คเวสนฺโต อาหิณฺฑามิ วเน ตทา.

[๑๙๓] ตตฺถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ ปิยทสฺสึ มหายสํ
สุนิสินฺนํ สมาปนฺนํ วิโรจนฺตํ มหาวเน.

[๑๙๔] จตุทณฺเฑ จเปตฺวาน พุทฺธสฺส อุปรี อหํ
มณฺฑปึ สุกตํ กตฺวา สาลปุปฺเผหิ ฉาทยึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ

[๑๙๕] สตฺตาหํ ธารยิตฺวาน มณฺฑปึ สาลฉาทิตํ
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา พุทฺธเสฏฺฐํ อวนฺทหํ.

[๑๙๖] ภควา ตมฺหิ สมเย วุฏฺฐหิตฺวา สมาธิโต[๑]
ยุคมตฺตํ เปกฺขมาโน นิสีทิ ปุริสุตฺตโม.

[๑๙๗] สาวโก วรุโณ นาม ปิยทสฺสิสฺส สตฺถุโน
วสีสตสหสฺเสหิ อุปคญฺฉิ วินายกํ.

[๑๙๘] ปิยทสฺสี ตุ[๒] ภควา โลกเชฏฺโฐ นราสโภ
ภิกฺขุสงฺเฆ นิสีทิตฺวา สิตํ ปาตุกริ ชิโน.

[๑๙๙] อนุรุทฺโธ อุปฏฺฐาโก ปิยทสฺสิสฺส สตฺถุโน
เอกํสं จีวรํ กตฺวา อปุจฺฉิตฺถ มหามุนึ.

[๒๐๐] โก นุ โข ภควา เหตุ สิตกมฺมสฺส สตฺถุโน
การเณ วิชฺชมานมฺหิ สตฺถา ปาตุกเร สิตํ.

[๒๐๑] สตฺตาหํ ปุปฺผฉทนํ[๓] โย เม ธาเรสิ มาณโว
ตสฺส กมฺมํ สริตฺวาน สิตํ ปาตุกรึ อหํ.

[๒๐๒] อโนกาสํ[๔] น ปสฺสามิ ยนฺตํ[๕] ปุญฺญํ วิปจฺจติ
เทวโลเก มนุสฺเส วา โอกาโสว น สมฺมติ.

[๒๐๓] เทวโลเก วสนฺตสฺส ปุญฺญกมฺมสมงฺคิโน
ยาวตา ปริสา ตสฺส สาลฉนฺนา ภวิสฺสติ.

[๒๐๔] ตตฺถ ทิพฺเพหิ นจฺเจหิ คีเตหิ วาทิเตหิ จ
รมิสฺสติ สทา สนฺโต ปุญฺญกมฺมสมาหิโต.

---

[๑] อิ. สมาธิโน
[๒] ฉ.,เท. จ
[๓] ฉ.,เท. สาลจฺฉทนํ
[๔] อิ. โอกาสาหํ
[๕] ฉ.,เท. ยตฺถ

[๒๐๕] ยาวตา ปริสา ตสฺส คนฺธคนฺธี ภวิสฺสติ
สาลสฺส ปุปฺผวสฺโส จ ปวสฺสิสฺสติ ตาวเท.

[๒๐๖] ตโต จุโตยํ มนุโช มานุสํ อาคมิสฺสติ
อิธาปิ สาลฉทนํ สพฺพกาลํ ธริสฺสติ.[๑]

[๒๐๗] อิธ นจฺจญฺจ คีตญฺจ สมฺมตาฬสมาหิตํ
ปริวาเรสฺสนฺติมํ นิจฺจํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๐๘] อุคฺคจฺฉนฺเต จ สุริเย สาลวสฺสมฺปวสฺสติ
ปุญฺญกมฺเมน สํยุตฺตํ วสฺสติ สพฺพกาลิกํ.

[๒๐๙] อฏฺฐารเส กปฺปสเต โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๑๐] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
สพฺพาสเว ปริญฺญาย นิพฺพายิสฺสตินาสโว.

[๒๑๑] ธมฺมํ อภิสเมนฺตสฺส สาลฉทนำ[๒] ภวิสฺสติ
จิตเก ฌายมานสฺส ฉทนํ ตตฺถ เหสฺสติ.

[๒๑๒] วิปากํ กิตฺตยิตฺวาน ปิยทสฺสี มหามุนิ
ปริสาย ธมฺมํ เทเสสิ ตปฺเปนฺโต ธมฺมวุฏฺฐิยา.

[๒๑๓] ตึสกปฺปานิ เทเวสุ เทวรชฺชมการยึ
สฏฺฐี จ สตฺตกฺขตฺตุๆ จ จกฺกวตฺตี อโหสหำ.

[๒๑๔] เทวโลกา อิธาคนฺตฺวา ลภามิ วิปุลำ สุขำ
อิธาปิ สาลฉทนำ มณฺฑปสฺส อิทำ ผลำ.

---

[๑] อิ. ธริยฺยติ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. สาลจฺฉนฺนำ

[๒๑๕] อยํ ปจฺฉิมโก มยฺหํ จริโม วตฺตเต ภโว
อิธาปิ สาลฉทนํ เหสฺสติ สพฺพกาลิกํ.

[๒๑๖] มหามุนึ โตสยิตฺวา โคตมํ สกฺยปุงฺควํ
ปตฺโตมฺหิ อจลํ ฐานํ หิตฺวา ชยปราชยํ.

[๒๑๗] อฏฺฐารเส กปฺปสเต ยํ พุทฺธมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๑๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๑๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๒๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สาลมณฺฑปิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ สาลมณฺฑิยตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

ปัสุกูลํ พุทฺธสญฺญี ภิสโท ฌาณกิตฺตโก
จนฺทนี ธาตุปูชี จ ปุพฺพินุปฺปาทโกปี จ.
ตรโณ ธมฺมรุจิโก สาลมณฺฑปิโย ตถา
คาถาสตานิ เทฺว โหนฺติ อูนวีสติเมว จ.

เอกูนปญฺญาสโม ปัสุกูลวคฺโค.

๕๐. กึกณิปุปฺผวคฺโค

๑. ตีณิกึกณิปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๑] กณิการํว โชตนฺตํ นิสินฺนํ ปพฺพตนฺตเร
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ วิปสฺสึ โลกนายกํ.

[๒] ตีณิกึกณิปุปฺผานิ ปคฺคยฺห อภิโรปยึ
สมฺพุทฺธํ อภิปูเชตฺวา คจฺฉามิ ทกฺขิณามุโข.

[๓] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๔] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ พุทฺธมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ตีณิกึกณิปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ ตีณิกึกณิปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๒. ปสุกูลปูชกตฺเถราปทานํ

[๘] หิมวนฺตสฺส อวิทูเร อุทพฺพโล[๑] นาม ปพฺพโต
ตตฺถทฺทสํ ปสุกูลํ ทุมคฺคมฺหิ วิลมฺพิตํ.

[๙] ตีณิ กึกณิปุปฺผานิ โอจินิตฺวานหํ ตทา
หฏฺโจ หฏฺเจน จิตฺเตน ปสุกูลํ อปูชยึ.

[๑๐] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๑] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปูเชตฺวา อรหทฺธชํ.

[๑๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปสุกูลปูชโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ ปสุกูลปูชกตฺเถราปทานํ.

๓. โกรณฺฑปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๑๕] วนกมฺมิโก ปุเร อาสึ ปิตุปิตามเหนหํ[๒]
ปสุมาเรน ชีวามิ กุสลํ เม น วิชฺชติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุทงฺคโณ อิ. อุทโก [๒] ฉ.,เท. ปิตุมาตุมเตนหํ

[๑๖] มม อาสยสามนฺตา ติสฺโส โลกคฺคนายโก
ตีณิ ปทานิ ทสฺเสสิ อนุกมฺปาย จกฺขุมา.

[๑๗] อกฺกมนฺเต[๑] ปเท ทิสฺวา ติสฺสสฺส นาม สตฺถุโน
หฏฺโจ หฏฺเจน จิตฺเตน ปเท จิตฺตํ ปสาทยึ.

[๑๘] โกรณฺฑํ ปุปฺผิตํ ทิสฺวา ปาทปึ ธรณีรุหํ
จงฺโกฏกํ[๒] คเหตฺวาน ปทเสฏฺฐจฺ อปูชยึ.

[๑๙] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๒๐] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
โกรณฺฑกวิ โหมิ สปฺปภาโส[๓] ภวามหํ.

[๒๑] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปทปูชายิทํ ผลํ.

[๒๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ

[๒๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โกรณฺฑปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ โกรณฺฑปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุกฺกนฺเต จ
[๒] ฉ.,เท. สโกสกํ
[๓] ฉ.,เท. สุปฺปภาโส

๔. กึสุกปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๒๕] กึสุกํ ปุปฺผิตํ ทิสฺวา ปคฺคเหตฺวาน อญฺชลึ
พุทฺธเสฏฺฐํ สริตฺวาน อากาเส อภิปูชยึ.

[๒๖] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๒๗] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทं ผลํ.

[๒๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๙] สฺวาคตं วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กึสุกปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ กึสุกปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๕. อุปฺปฏฺฐมทุสฺสทายกตฺเถราปทานํ

[๓๑] ปทุมุตฺตรภควโต สุชาโต นาม สาวโก
ปสฺสุกูลํ คเวสนฺโต สงฺการเร รถิยา[๑] ตทา.

---

[๑] ฉ.,เท. จรเต

[๓๒] นคเร หํสวติยา ปเรสํ ภติโก[๑] อหํ
อุปฑฺฒทุสฺสํ ทตฺวาน สิรสา อภิวาทยึ.

[๓๓] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๓๔] เตตฺตึสกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ
สตฺตสตฺตติกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหํ.

[๓๕] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
อุปฑฺฒทุสฺสทาเนน โมทามิ อกุโตภโย.

[๓๖] อิจฺฉมาโน อหำ[๒] อชฺช สกานนํ สปพฺพตํ
โขมทุสฺเสหิ ฉาเทยฺยํ อฑฺฒทุสฺสสฺสิทำ ผลํ.

[๓๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อฑฺฒทุสฺสสฺสิทำ ผลํ.

[๓๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหำ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนำ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๙] สฺวาคตำ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนำ.

[๔๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถำ สุทำ อายสฺมา อุปฑฺฒทุสฺสทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมำ อุปฑฺฒทุสฺสทายกตฺเถราปทานำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภตโก

[๒] ฉ.,เท.,อิ. จหำ

๖. ฆตมณฺฑทายกตฺเถราปทานํ

[๔๑] สุจินฺติตํ ภควนฺตํ โลกเชฏฺฐํ นราสภํ
อุปวิฏฺฐํ มหารณฺเณ วาตาพาเธน ปีฬิตํ.

[๔๒] ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ฆตมณฺฑํ อุปานยึ
กตตฺตา อุปจิตตฺตา[๑] จ คงฺคา ภาคีรถี[๒] อยํ.

[๔๓] มหาสมุทฺทา จตฺตาโร ฆตํ สมฺปชฺชเร มม
อยญฺจ ปถวี โฆรา อปฺปมาณา อสงฺขยา.

[๔๔] มม สงฺกปฺปมญฺญาย ภวนฺติ[๓] เต มธุสกฺขรา
จตุทฺทิสา[๔] อิเม รุกฺขา ปาทปา ธรณีรุหา.

[๔๕] มม สงฺกปฺปมญฺญาย กปฺปรุกฺขา ภวนฺติ เต
ปญฺญาสกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ.

[๔๖] เอกปญฺญาสกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหํ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๔๗] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ฆตมณฺฑสฺสิทํ ผลํ.

[๔๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาจิตตฺตา
[๒] สฺยา. ภาคีรสี
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ภวเต มธุสกฺกรา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. จาตุทฺทีปา

[๕๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา ฆตมณฺฑทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ ฆตมณฺฑทายกตฺเถราปทานํ.

๗. อุทกทายกตฺเถราปทานํ

[๕๑] ปทุมุตฺตรพุทฺธสฺส ภิกฺขุสงฺเฆ อนุตฺตเร
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน ปานีฆฏ๑ อปูรยึ.

[๕๒] ปพฺพตคฺเค ทุมคฺเค วา อากาเส วาถ ภูมิยํ
ยทา ปานียมิจฺฉามิ ขิปฺปํ นิพฺพตฺตเต มมํ.

[๕๓] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อุทกทานสฺสิทํ ผลํ.

[๕๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา อุทกทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ อุทกทายกตฺเถราปทานํ.

---

๑ อิ. ปานียฆฏ์

๙. ปุพินถูปิยตฺเถราปทานํ

[๕๗] หิมวนฺตสฺสวิทูเร[๑] ยมโก[๒] นาม ปพฺพโต
อสฺสโม สุกโต มยฺหํ ปณฺณสาลา สุมาปิตา.

[๕๘] นารโท นาม นาเมน ชฏิโล อุคฺคตาปโน
จตุทฺทสสหสฺสานิ สิสฺสา ปริจรนฺติ มํ.

[๕๙] ปฏิสลฺลีนโก สนฺโต เอวํ จินฺเตสหนฺตทา
มหาชนา มํ ปูเชนฺติ[๓] นาหํ ปูเชมิ กิญฺจนํ.

[๖๐] น เม โอวาทโก อตฺถิ วตฺตา โกจิ น วิชฺชติ
อนาจริยุปชฺฌาโย วเน วาสํ อุเปมหํ.

[๖๑] อุปาสมาโน ยมกํ[๔] ครุจิตฺตํ อุปฏฺฐเห
โส เม อาจริโย นตฺถิ วนวาโส นิรตฺถโก.

[๖๒] อายาคํ เม คเวสิยํ[๕] ครุภาวนิยํ ตถา
สาสสฺสโย[๖] วสิสฺสามิ น โกจิ ครหิสฺสติ.

[๖๓] อุตฺตานกูลา นทิกา สุปติตฺถา มโนรมา
สุสุทฺธปุพินากิณฺณา[๗] อวิทูเร มมสฺสมํ.

[๖๔] นที อมริกํ นาม อุปคนฺตฺวา[๘] อหนฺตทา
สงฺกฑฺฒิตฺวาน[๙] ปุพินํ อกํ ปุพินเจติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. หิมวนฺตสฺสาวิทูเร
[๒] อิ. สมงฺโค
[๓] ฉ.,เท. สพฺโพ ชโน มํ ปูเชติ อิ. สพฺพชโน
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ยมหํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ คเวสิสฺสํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สาวสฺสโย
[๗] ฉ.,เท. สุสุทฺธปุพินากิณฺณา
[๘] ฉ.,เท. อุปคนฺตฺวานหนฺตทา
[๙] ฉ.,เท.,อิ. สงฺวฑฺฒยิตฺวา

[๖๕] เย เต อเหสุ สมฺพุทฺธา ภวนฺตกรณา มุนี
เตสํ เอตาทิโส ถูโป ตํ นิมิตฺตํ กโรมหํ.

[๖๖] กริตฺวา ปุพฺพิเน[๑] ถูปึ โสวณฺณํ มาปยึ อหํ
โสณฺณกึกณิปุปฺผานิ สหสฺเส ตีณิ ปูชยึ.

[๖๗] สายํ ปาตํ นมสฺสามิ ปีติชาโต[๒] กตญฺชลี
สมฺมุขา วิย สมฺพุทฺธํ วนฺทึ ปุพฺพินเจติยํ.

[๖๘] ยทา กิเลสา ชายนฺติ วิตกฺกา เคหนิสฺสิตา
สรามิ สุกตํ ถูปึ ปจฺจเวกฺขามิ ตาวเท.

[๖๙] อุปนิสฺสาย วิหรึ[๓] สตฺถวาหํ วินายกํ
กิเลเส สวเรยฺยาสิ[๔] น ยุตฺตํ ตว มาริส.

[๗๐] สห อาวชฺชิเต ถูเป คารวํ โหติ เม ตทา
กุวิตกฺเก วิโนเทสึ นาโค ตุตฺตฏฺฐิโต[๕] ยถา.

[๗๑] เอวํ วิหรมานํ มํ มจฺจุราชาภิมทฺทถ
ตตฺถ กาลํ กโต สนฺโต พฺรหฺมโลกํ อคจฺฉหํ.

[๗๒] ยาวตายุํ วสิตฺวาน ติทิเว[๖] อุปปชฺชหํ
อสีติกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ.

[๗๓] สตานํ ตีณิขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหํ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๗๔] เตสํ กึกณิปุปฺผานํ วิปากํ อนุโภมหํ
พาวีสติสหสฺสานิ[๗] ปริวาเรนฺติ มํ ภเว.

---

[๑] ฉ.,เท. ปุพฺพินํ
[๒] ฉ.,เท. เวทชาโต อิ. วิตฺติชาโต
[๓] ฉ.,เท. วิหรึ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สวเรยฺยาสิ
[๕] อิ. ตุตฺตตฺถทิโต
[๖] อิ. ติทเส
[๗] ฉ.,เท. ฉาตีสตสหสฺสานิ

[๗๕] ถูปสฺส ปริจิณฺณตฺตา รโชชลฺลํ น ลิมฺปติ
คตฺเต เสทา น มุญฺจนฺติ สปฺปภาโส ภวามหํ.

[๗๖] อโห เม สุกโต ถูโป สุทิฏฺฐามริกา นที
ถูปํ กตฺวาน ปุพฺพินฺ[๑] ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

[๗๗] กุสลํ กตฺตุกาเมน ชนฺตุนา สารคาหินา[๒]
นตฺถิ เขตฺตํ อเขตฺตํ วา ปฏิปตฺตีว สารกา.[๓]

[๗๘] ยถาปิ พลวา โปโส อณฺณวํ ตริตุสฺสโห[๔]
ปริตฺตํ กฏฺฐมาทาย ปกฺขนฺเทยฺย มหาสรํ.

[๗๙] อิมาหํ กฏฺฐ[๕] นิสฺสาย ตริสฺสามิ มโหทธึ
อุสฺสาเหน วิริเยน ตเรยฺย อุทธึ นโร.

[๘๐] ตเถว เม กตํ กมฺมํ ปริตฺตํ โถกกญฺจ[๖] ยํ
ตํ[๗] กมฺมํ อุปนิสฺสาย สํสารํ สมติกฺกมึ.

[๘๑] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต สุกฺกมูเลน โจทิโต
สาวตฺถิยํ ปุเร ชาโต มหาสาเล สุอทฺธเก.

[๘๒] สทฺธา มาตาปิตา มยฺหํ พุทฺธสฺส สรณํ คตา
อุโภ ทิฏฺฐสุตา[๘] เอเต อนุวตฺตนฺติ สาสนํ.

[๘๓] โพธิปปฺปฏิกํ คยฺห โสณฺณถูปึ อการยุ
สกฺยปุตฺตสฺส สมฺมุขา.

---

[๑] อิ. ปุพฺพิเน
[๒] อิ. ปารคามินา
[๓] ฉ.,เท. สาธกา อิ. สาริกา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตริตุสฺสเห
[๕] สฺยา. กิฏฺฐํ
[๖] อิ. โถกกญฺจนํ
[๗] อิ. กตํ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. ทิฏฺฐปทา

[๘๔] อุโปสถมฺหิ ทิวเส โสณฺณทูปิ วินีหรุ
พุทฺธสฺส วณฺณนิ กิตฺเตนฺตา ติยามิ วีตินามยุ.

[๘๕] สมาทิสฺวานหิ[๑] ถูปิ สรึ ปุพฺพินเจติยิ
เอกาสเน นิสีทิตฺวา อรหตฺติ อปาปุณิ.

[๘๖] คเวสมาโน ติ ธีริ[๒] ธมฺมเสนาปติทฺทสิ
อคารา นิกฺขมิตฺวาน ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเก.

[๘๗] ชาติยา สตฺตวสฺเสน อรหตฺติ อปาปุณึ
อุปสมฺปาทยิ พุทฺโธ คุณมญฺญาย จกฺขุมา.

[๘๘] ทารเกเนว สนฺเตน กิริยิ นิฏฺจิตฺ มยา
กตฺ เม กรณียชฺช สกฺยปุตฺตสฺส สาสเน.

[๘๙] สพฺพเวรภยาตีโต สพฺพสงฺคาติโค อิสิ
สาวโก เต มหาวีร โสณฺณทูปสฺสิทิ ผลิ.

[๙๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหิ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนิ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๙๑] สฺวาคติ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตฺ พุทฺธสฺส สาสนิ.

[๙๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตฺ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถิ สุทิ อายสฺมา ปุพฺพินทุปิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมิ ปุพฺพินทุปิยตฺเถราปทานิ.

พาวีสติโม ภาณวาโร.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สห [๒] ฉ.,เท. วีริ

๙. นพกุฏิกทายกตฺเถราปทานํ

[๙๓] หิมวนฺตสฺสวิทูเร
หาริโก[๑] นาม ปพฺพโต
สยมฺภู นารโท นาม
รุกฺขมูเล วสี ตทา.

[๙๔] นพาคารํ กริตฺวาน
ติเณน ฉาทยึ อหํ
จงฺกมํ โสธยิตฺวาน
สยมฺภุสฺส อทาสหํ.

[๙๕] เตน กมฺเมน สุกเตน
เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ
ตาวตึสํ อคจฺฉหํ.

[๙๖] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ
นพกุฏิกาย นิมฺมิตํ
สฏฺฐิโยชนมุพฺพิทฺธ[๒]
ตึสโยชนวิตฺถตํ.

[๙๗] จตุทฺทเสสุ กปฺเปสุ
เทวโลเก รมึ อหํ
เอกสตฺตติกฺขตฺตุญฺจ
เทวรชฺชํ อการยึ.

[๙๘] จตุตฺตึสติกฺขตฺตุญฺจ[๓]
จกฺกวตฺตี อโหสหํ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ
คณนาโต อสงฺขยํ.

[๙๙] ธมฺมปาสาทมารุยฺห
สุญฺญาคารวรูปคํ[๔]
ยถิจฺฉกาหํ วิหเร
สกฺยปุตฺตสฺส สาสเน.

[๑๐๐] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป
ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ
นพกุฏิกายิทํ ผลํ.

[๑๐๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ
ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา
วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท. หาริโต อิ. ภาริโก
[๒] ฉ.,เท. สฏฺฐิโยชนมุพฺเพธ
[๓] อิ. จตุตฺตึสกฺขตฺตุญฺเจว
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพาการวรูปมํ

[๑๐๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๐๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา นพกุฏฺฏิกทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ นพกุฏฺฏิกทายกตฺเถราปทานํ.

๑๐. ปิยาลผลทายกตฺเถราปทานํ

[๑๐๔] มิคลุทฺโท ปุเร อาสึ วิวเน[๑] วิจรํ ตทา
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ สพฺพธมฺมาน ปารคุํ.

[๑๐๕] ปิยาลผลมาทาย พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ
ปุญฺญเขตฺตสฺส วีรสฺส ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ.

[๑๐๖] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทं ผลํ.

[๑๐๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๐๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิปิเน อิ. วิจิเน

[๑๐๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา ปิยาลผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ ปิยาลผลทายกตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

กึกณิ ปุสฺกูลญฺจ วรโกรณฺฑกึสุกํ
อุปฺปฑฺฒทุสฺสิ ฆตโท อุทกํ ถูปการโก.
นพาคาริ[๑] จ นวโม ปิยาลผลทายโก
สตเมกญฺจ คาถานํ นวกญฺจ ตทุตฺตริ.

ปญฺญาสโม กึกณิปุปฺผวคฺโค.

อถ วคฺคุทฺทานํ

เมตฺเตยฺยวคฺโค ภทฺทาลิ สกึสมฺมชฺชโกปี จ
เอกวิหารี วิเภทโก ชคติ สาลปุปฺผิโย.
นพมาลิ ปุสฺกูลํ กึกณิปุปฺผิโก ตถา
อสีติ เทฺว จ คาถาโย จตุทฺทสา สตานิ จ.

เมตฺเตยฺยวคฺคทสกํ.

ปญฺจมสตกํ สมตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. นพการี

๕๑. กณิการวคฺโค

๑. ตีณิกณิการปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๑] สุเมโธ นาม สมฺพุทฺโธ ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ
วิเวกกาโม สมฺพุทฺโธ หิมวนฺตํ อุปาคมิ.[๑]

[๒] อชฺโฌคเหตฺวา หิมวนฺตํ อคฺโค การุณิโก มุนิ
ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวาน นิสีทิ ปุริสุตฺตโม.

[๓] วิชฺชาธโร ตทา อาสึ อนฺตลิกฺขจโร อหํ
ติสุลํ สุกตํ คยฺห คจฺฉามิ อมฺพเร ตทา.

[๔] ปพฺพตคฺเค ยถา อคฺคิ ปุณฺณมาเยว จนฺทิมา
วเน โอภาสเต พุทฺโธ สาลราชาว ผุลฺลิโต.

[๕] วนโต[๒] นิกฺขมิตฺวาน พุทฺธรํสาภิธาวเร
นพคฺคิวณฺณสงฺกาสา ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาทยึ.

[๖] วิจินํ อทฺทสํ ปุปฺผํ กณิการํ เทวคนฺธิกํ
ตีณิ ปุปฺผานิ อาทาย พุทฺธเสฏฺฐํ อปูชยึ.

[๗] พุทฺธสฺส อานุภาเวน ตีณิ ปุปฺผานิ เม ตทา
อุทฺธวณฺฏา อโธปตฺตา ฉายํ กุพฺพนฺติ สตฺถุโน.

[๘] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคจฺฉหํ.

[๙] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ กณิการีติ ญายติ
สฏฺฐิโยชนมุพฺพิทฺธ[๓] ตึสโยชนวิตฺถตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุปาคมึ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วนคฺคา
[๓] ฉ.,เท. สฏฺฐิโยชนมุพฺเพธ

[๑๐] สหสฺสกณฺหำ[๑] สตฺตเคณฺหุ[๒] ธชาลุ หริตามยำ[๓]
สตสหสฺสนิยฺยูหา พฺยมฺเห ปาตุภวึสุ เม.

[๑๑] โสณฺณมยา มณิมยา โลหิตงฺกมยาปี จ[๔]
ผลิกาปี จ ปลฺลงฺกา เยนิจฺฉกา ยถิจฺฉกำ.[๕]

[๑๒] มหารหญฺจ สยนำ ตุลิกำ วิกติสฺสกำ[๖]
อุทฺธโลมิกเอกนฺตำ พิมฺโพหนสมายุตำ.[๗]

[๑๓] ภวนา นิกฺขมิตฺวาน จรนฺโต เทวจาริกำ
ยทา อิจฺฉามิ คมนำ เทวสงฺฆปุรกฺขโต.

[๑๔] ปุปฺผสฺส เหฏฺจา ติฏฺจามิ อุปริ ฉทนำ มม
สมนฺตา โยชนสตำ กณิกาเรหิ ฉาทิตำ.

[๑๕] สฏฺจี ตุริยสหสฺสานิ สายำ ปาตำ อุปฏฺจหุ
ปริวาเรนฺติ มำ นิจฺจำ รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา.

[๑๖] ตตฺถ นจฺเจหิ คีเตหิ ตาเฬหิ วาทิเตหิ จ
รมามิ ขิฑฺฑารติยา โมทามิ กามกามิหำ.

[๑๗] ตตฺถ ภุตฺวา ปิวิตฺวา จ โมทามิ ติทเส ตทา
นารีคเณหิ สหิโต โมทามิ พฺยมฺหมุตฺตเม.

[๑๘] สตานำ ปญฺจกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชมการยึ
สตานำ ตีณิกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหำ
ปเทสรชฺชำ วิปุลำ คณนาโต อสงฺขยำ.

---

[๑] อิ. สหสฺสกณฺโห
[๒] ฉ.,เท. สตเภณฺหุ
[๓] ฉ. ธชาลุ หริตามโย
[๔] ฉ.,เท. โลหิตงฺคมยาปิ จ
[๕] ฉ.,เท. ยทิจฺฉกา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ตูลิกา วิกตียุตำ
[๗] สฺยา. พิมฺโพหนสมายุตำ

[๑๙] ภวาภเว สํสรนฺโต มหาโภคํ[๑] ลภามหํ
โภเค เม อูนตา นตฺถิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๐] ทุเว ภเว สํสรามิ เทวตฺเต อถ มานุเส
อญฺญํ คตึ น ชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๑] ทุเว กุเล ปชายามิ ขตฺติเย จาปิ พฺราหฺมเณ
นีเจ กุเล น ชายามิ[๒] พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๒] หตฺถิยานํ อสฺสยานํ สิวิกํ สนฺทมานิกํ
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๓] ทาสีคณํ ทาสคณํ นาริโย สมลงฺกตา
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๔] โกเสยฺยกมฺพลิยานิ โขมกปฺปาสิกานิ จ
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๕] นววตฺถํ นวผลํ นวคฺครสโภชนํ
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๖] อิเม[๓] ขาท อิเม[๓] ภุญฺช อิมมฺหิ สยเน สย
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๗] สพฺพตฺถ ปูชิโต โหมิ ยโส อจฺจุคฺคโต[๔] มม
มเหสกฺโข[๕] สทา โหมิ อเภชฺชปริโส สทา
ญาตีนํ อุตฺตโม โหมิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

---

[๑] อิ. มหาโภเค
[๒] อิ. ชานามิ
[๓] ฉ.,เท. อิมํ
[๔] ฉ.,เท. อพฺภุคฺคโต
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มหาปกฺโข

[๒๘] สีตํ อุณฺหํ น ชานามิ ปริฬาโห น วิชฺชติ
อโถ เจตสิกํ ทุกฺขํ หทเย เม น วิชฺชติ.

[๒๙] สุวณฺณวณฺโณ หุตฺวาน สํสรามิ ภวาภเว
เววณฺณิยํ[๑] น ชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๓๐] เทวโลกา จวิตฺวาน สุกฺกมูเลน โจทิโต
สาวตฺถิยํ ปุเร ชาโต มหาสาเล สุอทฺธเก.[๒]

[๓๑] ปญฺจกามคุเณ หิตฺวา ปพฺพชึ อนคาริยํ
ชาติยา สตฺตวสฺโสหํ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๓๒] อุปสมฺปาทยิ พุทฺโธ คุณมญฺญาย จกฺขุมา
ตรุโณ ปูชนีโยหํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๓๓] ทิพฺพจกฺขุ วิสุทฺธํ เม สมาธิกุสโล อหํ
อภิญฺญาปารมิปฺปตฺโต พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๓๔] ปฏิสมฺภิทา อนุปฺปตฺโต อิทฺธิปาเทสุ โกวิโท
สทฺธมฺเม[๓] ปารมิปฺปตฺโต พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๓๕] ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ ยํ พุทฺธมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๓๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] อิ. ทุวณฺณิกึ
[๒] ฉ.,เท. สุอฑฺฒเก
[๓] ฉ.,เท. ธมฺเมสุ

[๓๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ตีณิกณิการปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ ตีณิกณิการปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๒. เอกปตฺตทายกตฺเถราปทานํ

[๓๙] นคเร หํสวติยา กุมฺภกาโร อโหสหํ
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ โอฆติณฺณมนาสวํ.

[๔๐] สุกตํ มตฺติกาปตฺตํ พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ
ปตฺตํ ทตฺวา ภควโต อุชุภูตสฺส ตาทิโน.

[๔๑] ภเว นิพฺพตฺตมาโนหํ โสณฺณถาเล ลภามหํ
รูปิมเย จ โสวณฺเณ ตฏฺฏิเก[๑] จ มณีมเย.

[๔๒] ปาฏิยา[๒] ปริภุญฺชามิ ปุญฺญกมฺมสฺสิทํ ผลํ
ยสสาว ชนานญฺจ[๓] อคฺคภูโต[๔] จ โหมหํ.

[๔๓] ยถาปิ ภทฺทเก เขตฺเต วีชํ อปฺปมฺปิ โรปิตํ
สมฺมา ธารํ ปวสฺสนฺเต[๕] ผลํ โตเสติ กสฺสกํ.

[๔๔] ตเถวิทํ ปตฺตทานํ พุทฺธเขตฺตมฺหิ โรปิตํ
ปีติธาเร ปวสฺสนฺเต ผลํ เม[๖] โตสยิสฺสติ.

---

[๑] อิ. ตฏฺฏเก
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปาติโย
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ยสานญฺจ ธนานญฺจ
[๔] อิ. ปตฺตภูโต
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปวจฺฉนฺเต
[๖] ฉ.,เท. มํ

[๔๕] ยาวตา เขตฺตา วิชฺชนฺติ สงฺฆาปิจ คณาปิจ
พุทฺธเขตฺตสโม นตฺถิ สุขโท[๑] สพฺพปาณินํ.

[๔๖] นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม
เอกปตฺตํ ททิตฺวาน ปตฺโตมฺหิ อจลํ ปทํ.

[๔๗] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ปตฺตมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปตฺตทานสฺสิทं ผลं.

[๔๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๙] สฺวาคตं วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺตเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เอกปตฺตทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยं เอกปตฺตทายกตฺเถราปทานํ.

๓. กาสุมาริกผลทายกตฺเถราปทานํ[๒]

[๕๑] กณิการํว โชตนฺตํ นิสินฺนํ ปพฺพตนฺตเร
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ โลกเชฏฺฐํ นราสภํ

[๕๒] ปสนฺนจิตฺโต สุมโน สิเร กตฺวาน อญฺชลึ
กาสุมาริกมาทาย พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ.

---

[๑] อิ. สุขทานตฺถปาณินํ

[๒] ฉ.,เท. กาสุมารผลิยตฺเถรปทานํ

[๕๓] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๕๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กาสุมาริกผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ กาสุมาริกผลทายกตฺเถราปทานํ.

๔. อวฏผลิยตฺเถราปทานํ

[๕๗] สหสฺสรํสี ภควา สยมฺภู อปราชิโต
วิเวกา วุฏฺฐหิตฺวาน โคจรายาภินิกฺขมิ.

[๕๘] ผลหตฺโถ อหํ ทิสฺวา อุปคญฺฉึ นราสภํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน อวฏฺฐ อททึ ผลํ.

[๕๙] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อวฏผลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ อวฏผลิยตฺเถราปทานํ.

๕. จารผลิยตฺเถราปทานํ[๑]

[๖๓] สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ อาหุตีนํ ปฏิคฺคหํ
รถิยํ ปฏิปชฺชนฺตํ จารผลมทาสหํ.[๒]

[๖๔] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๖๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา จารผลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ จารผลิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปาทผลิยตฺเถราปทานํ อิ. ปารผลิยตฺเถราปทานํ [๒] ฉ.,เท. ปาทผลํ

๖. มาตุลุงฺคผลทายกตฺเถราปทานํ

[๖๘] กณิการํว ชลิตํ ปุณฺณมาเยว จนฺทิมํ
ชลนฺตํ ทีปรุกฺขํว อทฺทสํ โลกนายกํ.

[๖๙] มาตุลุงฺคผลํ คยฺห อทาสึ สตฺถุโน อหํ
ทกฺขิเณยฺยสฺส วีรสฺส ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ.

[๗๐] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๗๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา มาตุลุงฺคผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ มาตุลุงฺคผลทายกตฺเถราปทานํ.

๗. อชฺเชลผลทายกตฺเถราปทานํ

[๗๔] อชิโน[๑] นาม สมฺพุทฺโธ หิมวนฺเต วสิ ตทา
จรเณน จ สมฺปนฺโน สมาธิกุสโล มุนิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อชุชุโน

[๗๕] กุมฺภมตฺตํ คเหตฺวาน อญฺชลึ[๑] ชีวชีวกํ
ฉตฺตปณฺณํ คเหตฺวาน อทาสึ สตฺถุโน อหํ.

[๗๖] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๗๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อชฺเชลผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ อชฺเชลผลทายกตฺเถราปทานํ.

๘. อโมรผลิยตฺเถราปทานํ[๒]

[๘๐] สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ อาหุตีนํ ปฏิคฺคหํ
รถิยํ ปฏิปชฺชนฺตํ อโมรึ[๓] อททึ ผลํ.

[๘๑] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อเชลึ อิ. อเชลํ
[๒] ฉ.,เท. อโมทผลิยตฺเถราปทานํ
[๓] ฉ.,เท. โมททมททึ

[๘๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๘๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา อโมรผลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ อโมรผลิยตฺเถราปทานํ.

๙. ตาลผลิยตฺเถราปทานํ

[๘๕] สตรสีี นาม ภควา สยมฺภู อปราชิโต
วิเวกา วุฏฺฐหิตฺวาน โคจรายาภินิกฺขมิ.

[๘๖] ผลหตฺโถ อหํ ทิสฺวา อุปคญฺฉึ นราสภํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน ตาลผลมทาสหํ.

[๘๗] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๘๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๘๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๙๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ตาลผลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ ตาลผลิยตฺเถราปทานํ.

๑๐. นาลิเกรผลทายกตฺเถราปทานํ

[๙๑] นคเร พนฺธุมติยา อารามิโก อหํ ตทา
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ คจฺฉนฺตํ อนิลญฺชเส.

[๙๒] นาลิเกรผลํ คยฺห พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ
อากาเส จิตโก สนฺโต ปฏิคฺคณฺหิ มหายโส.

[๙๓] ปีติสญฺชนโน[๑] มยฺหํ ทิฏฺฐธมฺมสุขาวโห
ผลํ พุทฺธสฺส ทตฺวาน วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๙๔] อธิคญฺฉึ ตทา ปีตึ วิปุลญฺจ สุขุตฺตมํ
อุปฺปชฺชเตว รตนํ นิพฺพตฺตสฺส ตหึ[๒] ตหึ.

[๙๕] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๙๖] ทิพฺพจกฺขุ วิสุทฺธํ เม สมาธิกุสโล อหํ
อภิญฺญาปารมิปฺปตฺโต ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๙๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิตฺติสญฺชนโน [๒] อิ. ยหึ

[๙๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๙๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทํ อายสฺมา นาลิเกรผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ นาลิเกรผลทายกตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

กณิการญฺจ ปตฺโต จ กาสุมารี ตถาวโฏ
จารผลิ มาตุลุงฺโค อชฺเชลาโมรเมว จ.
ตาลํ ตถา นาลิเกรํ คาถาโย คณิตาปิห
เอกํ คาถาสตํ โหติ อูนาธิกวิวชฺชิตํ.

เอกปญฺญาสโม กณิการวคฺโค.

๕๒. ผลทายกวคฺโค

๑. กุรณฺฑิยผลทายกตฺเถราปทานํ

[๑] มิคลุทฺโท ปุเร อาสึ วิวเน[๑] วิจรํ อหํ
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ สพฺพธมฺมาน ปารคุ.

[๒] กุรณฺฑิยผลํ คยฺห พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ
ปุณฺณกฺเขตฺตสฺส ธีรสฺส[๒] ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ.

[๓] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กุรณฺฑิยผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ กุรณฺฑิยผลทายกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิปิเน

[๒] ฉ.,เท. ตาทิโน อิ. วีรสฺส

๒. กปิฏฺฐผลทายกตฺเถราปทานํ[๑]

[๗] สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ อาหุตีนํ ปฏิคฺคหํ
รถิยํ ปฏิปชฺชนฺตํ กปิฏฺฐํ อททึ ผลํ.

[๘] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กปิฏฺฐผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ กปิฏฺฐผลทายกตฺเถราปทานํ.

๓. โกสุมฺพผลิยตฺเถราปทานํ[๒]

[๑๒] กกุธํ วิลสนฺตวํ เทวเทวํ นราสภํ
รถิยํ ปฏิปชฺชนฺตํ โกสุมฺพมททินฺตทา.

[๑๓] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. กปิตฺถผลทายกตฺเถราปทาน [๒] ฉ.,เท. โกสมฺพผลิยตฺเถรปทาน

[๑๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โกสุมฺพผลิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ โกสุมฺพผลิยตฺเถราปทานํ.

๔. เกตกปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๑๗] วินตานทิยา[๑] ตีเร วิหาสิ ปริสุตฺตโม
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ เอกคฺคํ สุสมาหิตํ.

[๑๘] มธุคนฺธสฺส ปุปฺเผน เกตกสฺส อหํ ตทา
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน พุทฺธเสฏฺฐสฺส ปูชยึ.

[๑๙] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผํ อภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] อิ. วิตฺถาย นทิยา

[๒๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เกตกปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ เกตกปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๕. นาคปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๒๓] สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ อาหุตีนํ ปฏิคฺคหํ
รถิยํ ปฏิปชฺชนฺตํ นาคปุปฺผํ อปูชยึ.

[๒๔] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา นาคปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ นาคปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

๖. อชฺชุนปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๒๘] จนฺทภาคานทีตีเร อโหสึ กินฺนโร ตทา
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ สยมฺภุํ อปราชิตํ.

[๒๙] ปสนฺนจิตฺโต สุมโน เวทชาโต กตญฺชลี
คเหตฺวา อชฺชุนปุปฺผํ สยมฺภุํ อภิปูชยึ.

[๓๐] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา กินฺนรํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๓๑] ฉตฺตึสกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชมการยึ
ทสกฺขตฺตุํ จกฺกวตฺตี มหารชฺชมการยึ.

[๓๒] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขิยํ
สุเขตฺเต วปฺปิตํ วีชं[๑] สยมฺภุสฺมึ อโหสิ[๒] เม.

[๓๓] กุสลํ วิชฺชเต มยฺหํ ปพฺพชึ อนคาริยํ
ปูชารโห อหํ อชฺช สกฺยปุตฺตสฺส สาสเน.

[๓๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อชฺชุนปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ อชฺชุนปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] อิ. สุเขตฺเตว ผีตํ พีชं

[๒] ฉ.,เท. อโห มม อิ. มมํ

๗. กุฏฺชปุปฺผิยตฺเถราปทานํ

[๓๗] หิมวนฺตสฺส อวิทูเร อจฺจโล[๑] นาม ปพฺพโต
พุทฺโธ สุทสฺสโน นาม วสเต[๒] ปพฺพตนฺตเร.

[๓๘] ปุปฺผํ เหมวนฺตํ คยฺห เวหาสํ อคมาสหํ
ตตฺถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ โอฆติณฺณมนาสวํ.

[๓๙] ปุปฺผํ กุฏฺชมาทาย สิเร กตฺวานหนฺตทา[๓]
พุทฺธสฺส อภิโรเปสึ สยมฺภุสฺส มเหสิโน.

[๔๐] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๔๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กุฏฺชปุปฺผิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ กุฏฺชปุปฺผิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วสโล อิ. จาวโล
[๒] สฺยา. วสนฺเต
[๓] ฉ.,เท. สิเร กตฺวาน อญฺชลึ

๘. โฆสสญฺญกตฺเถราปทานํ

[๔๔] มิคลุทฺโท[๑] ปุเร อาสึ อรญฺเญ วิวเน อหํ
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ เทวสงฺฆปุรกฺขตํ.

[๔๕] จตุสจฺจํ ปกาเสนฺตํ เทเสนฺตํ อมตํ ปทํ
อสฺโสสึ มธุรํ ธมฺมํ สิขิโน โลกพนฺธุโน.

[๔๖] โฆเส จิตฺตํ ปสาเทสึ อสมปฺปฏิปุคฺคเล[๒]
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา อุตฺตรึ ทุตฺตรํ ภวึ.

[๔๗] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ สญฺญมลภึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ โฆสสญฺญายิทํ ผลํ.

[๔๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โฆสสญฺญโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ โฆสสญฺญกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. มิคลุทฺโท

[๒] อิ. อสมปฺปฏิปุคฺคลํ

๙. สพฺพผลทายกตฺเถราปทานํ

[๕๑] วรุโณ นาม นาเมน พฺราหฺมโณ มนฺตปารคู
ฉฑฺเฑตฺวา ทส ปุตฺตานิ วนมชฺโฌคหึ ตทา.

[๕๒] อสฺสมํ สุกตํ กตฺวา สุวิภตฺตํ มโนรมํ
ปณฺณสาลํ กริตฺวาน วสามิ ปวเน อหํ.

[๕๓] ปทุมุตฺตโร โลกวิทู อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห
มมุทฺธริตุกาโม โส อาคญฺฉิ มม อสฺสมํ.

[๕๔] ยาวตา วนสณฺฑมฺหิ โอภาโส วิปุโล อหุ
พุทฺธสฺส อานุภาเวน ปชฺชลิ ปวนํ ตทา.

[๕๕] ทิสฺวาน ปาฏิหิริยํ[๑] พุทฺธเสฏฺฐสฺส ตาทิโน
ปตฺตปุฏํ คเหตฺวาน ผเลน ปูรยึ[๒] อหํ.

[๕๖] อุปคนฺตฺวาน สมฺพุทฺธํ สห ขาริมทาสหํ[๓]
อนุกมฺปาย เม พุทฺโธ อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๕๗] ขาริภารํ คเหตฺวาน ปจฺฉโต เอหิ เม ตุวํ
ปริภุตฺเตว[๔] สงฺฆมฺหิ ปุญฺญํ ตว[๕] ภวิสฺสติ.

[๕๘] ปุฏกนฺตํ คเหตฺวาน ภิกฺขุสงฺฆสฺสทาสหํ
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ตุสิตํ อุปปชฺชหํ.

[๕๙] ตตฺถ ทิพฺเพหิ นจฺเจหิ คีเตหิ วาทิเตหิ จ
ปุญฺญกมฺเมน สํยุตฺโต[๖] อนุโภมิ ยสํ อหํ.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท. ตํ ปาฏิหีรํ
[๒] ฉ.,เท. ปูชยึ อิ. ทิสฺวานหํ ปาฏิหีรํ
[๓] อิ. สาขาริกํ อทาสหํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปริภุตฺเต จ
[๕] อิ. ปุญฺญํ ตัว
[๖] ฉ.,เท. สัยุตฺตํ
[๗] ฉ.,เท. สทา สุขี

[๖๐] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
โภเค เม อูนตา นตฺถิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๑] ยาวตา จตุโร ทีปา สสมุทฺทา สปพฺพตา
ผลํ พุทฺธสฺส ทตฺวาน อิสฺสรํ การยึ[๑] อหํ.

[๖๒] ยาวตา เย ปกฺขิคณา อากาเส อุปตนฺติ เจ[๒]
เตปิ มํ วสมเนฺวนฺติ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๓] ยาวตา วนสณฺฑมฺหิ ยกฺขา ภูตา จ รกฺขสา
กุมฺภณฺฑา ครุฬา จาปิ ปาจริยึ[๓] อุเปนฺติ เม.

[๖๔] กุมฺมา[๔] โสณา มธุกรา ฑํสา จ มกสา อุโภ
เตปิ มํ วสมเนฺวนฺติ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๕] สุปณฺณา นาม สกุณา ปกฺขิชาตา มหพฺพลา
เตปิ มํ สรณํ ยนฺติ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๖] เยปิ ทีฆายุกา นาคา อิทฺธิมนฺโต มหายสา
เตปิ มํ วสมเนฺวนฺติ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๗] สีหา พฺยคฺฆา จ ทีปี จ อจฺฉโกกตรจฺฉกา
เตปิ มํ วสมเนฺวนฺติ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๘] โอสธิติณวาสี จ เย จ อากาสวาสิโน
สพฺเพ มํ สรณํ ยนฺติ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๙] สุทฺทสฺสํ สุนิปุณํ คมฺภีรํ สุปกาสิตํ
ผุสฺสยิตฺวา[๕] วิหรามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. การยามหํ
[๒] อิ. เต
[๓] ฉ.,เท. ปาริจริยํ
[๔] อิ. กุมฺภโสณา
[๕] ฉ.,เท. ผสฺสยิตฺวา อิ. ปสฺสิตฺวาน

[๗๐] วิโมกฺเข อฏฺฐ ผุสฺสิตฺวา วิหรามิ อนาสโว
อาตาปี นิปโก จาปิ[๑] ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๗๑] เย ผลฏฺฐา พุทฺธปุตฺตา ขีณโทสา มหายสา
อหํ อญฺญตโร เตสํ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๗๒] อภิญฺญาปารมึ คนฺตฺวา สุกฺกมูเลน โจทิโต
สพฺพาสเว ปริญฺญาย วิหรามิ อนาสโว.

[๗๓] เตวิชฺชา อิทฺธิปตฺตา จ พุทฺธปุตฺตา มหายสา
ทิพฺพโสตสมาปนฺนา เตสํ อญฺญตโร อหํ.

[๗๔] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๗๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สพฺพผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ สพฺพผลทายกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จาหํ

๑๐. ปทุมธาริยตฺเถราปทานํ

[๗๘] หิมวนฺตสฺส อวิทูเร โรมโส นาม ปพฺพโต
พุทฺโธภิสมฺภโว นาม อพฺโภกาเส วสี[๑] ตทา.

[๗๙] ภาวนา นิกฺขมิตฺวาน ปทุมํ ธารยึ อหํ
เอกาหํ ธารยิตฺวาน ภาวนํ ปุนราคมึ.

[๘๐] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ พุทฺธมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๘๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปทุมธาริโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ ปทุมธาริยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] สฺยา. วสิ

ตสฺสุทฺทานํ

กุรญฺชิยํ กปิฏฺฐญฺจ โกสุมฺพํ อถ เกตกํ
นาคปุปฺผชฺชุนญฺเจว กุฏฺชิ โฆสสญฺญโก.

อุทฺทานคาถา

เถโร จ สพฺพผลโท ตถา ปทุมธาริโย
อสีติ เจตฺเถ คาถาโย ติสฺโส คาถา ตทุตฺตริ.

เทฺวปญฺญาสโม ผลทายกวคฺโค.

๕๓. ติณทายกวคฺโค

๑. ติณมุฏฺฐิทายกตฺเถราปทานํ

[๑] หิมวนฺตสฺส อวิทูเร ลมฺพโก นาม ปพฺพโต
ตตฺเถว[๑] ติสฺโส สมฺพุทฺโธ อพฺโพกาสมฺหิ จงฺกมิ.

[๒] มิคลุทฺโธ ปุเร[๒] อาสึ อรญฺเญ กานเน อหํ
ทิสฺวานาหํ เทวเทวํ ติณมุฏฺฐิมทาสหํ.

[๓] นิสีทนฺตฺถ พุทฺธสฺส ทตฺวา จิตฺตํ ปสาทยึ
สมฺพุทฺธํ อภิวาทิตฺวา ปกฺกามึ อุตฺตรามุโข.

[๔] อจิรํ คตมตฺตํ มํ[๓] มิคราชา อเหจฺจยิ[๔]
สีเหน ฆาฏิโต[๕] สนฺโต ตตฺถ กาลํ กโต อหํ.

[๕] อาสนฺเน เม กตํ กมฺมํ พุทฺธเสฏฺเฐ อนาสเว
สุมุตฺโต สรเวโค ว[๖] เทวโลกํ อคญฺฉหํ.

[๖] ยูโป ตตฺถ สุโภ อาสิ ปุญฺญกมฺมาภินิมฺมิโต
สหสฺสกณฺโฑ สตฺตเคณฺฑุ ธชาลุ หริตามโย.

[๗] ปภา นิทฺธาวเต ตสฺส สตรํสีว อุคฺคโต
อากิณฺโณ เทวกญฺญาหิ อาโมทึ กามกามิหํ.

[๘] เทวโลกา จวิตฺวาน สุกฺกมูเลน โจทิโต
อาคนฺตฺวาน มนุสฺสตฺตํ ปตฺโตมฺหิ อาสวกฺขยํ.

---

[๑] อิ. ตตฺโถปติสฺโส
[๒] อิ. ตทา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. คตมตฺตสฺส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อโปจยิ
[๕] ฉ.,เท. โปจิโต อิ. ปติโต
[๖] อิ. สรเวโค จ

[๙] จตุนวุเต อิโต กปฺเป นิสีทนมกาสหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ติณมุฏฺเจ อิทํ ผลํ.

[๑๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ติณมุฏฺฐิทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ ติณมุฏฺฐิทายกตฺเถราปทานํ.

๒. เวจฺจกทายกตฺเถราปทานํ[๑]

[๑๓] วิปสฺสิโน ภควโต โลกเชฏฺฐสฺส ตาทิโน
เอกํ[๒] เวจฺจํ มยา ทินฺนํ ปสนฺเนน สปาณินา.

[๑๔] หตฺถิยานํ อสฺสยานํ ทิพฺพยานํ สมชฺฌคํ
เตน เวจฺจกทาเนน[๓] ปตฺโตมฺหิ อาสวกฺขยํ.

[๑๕] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ เวจฺจมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เวจฺจทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท. มญฺจทายกตฺเถราปทาน

[๒] ฉ.,เท. เอกมญฺจํ อิ. เอกเปจฺฉ

[๓] ฉ.,เท. มญฺจกทาเนน อิ. เปจฺฉกทาเนน

[๑๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา เวจฺจกทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ เวจฺจกทายกตฺเถราปทานํ.

๓. สรณคมนิยตฺเถราปทานํ

[๑๙] อารุยฺหมฺหิ[๑] ตทา นาวํ ภิกฺขุ จาชีวิโก[๒] อหํ
นาวาย ภิชฺชมานาย ภิกฺขุ เม สรณํ อทา.

[๒๐] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ โส เม สรณํ อทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ สรณคมเน ผลํ.

[๒๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สรณคมนิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ สรณคมนิยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อารุหิมฺห [๒] อิ. จ ชีวโก จหํ

๔. อพฺภญฺชนทายกตฺเถราปทานํ

[๒๔] นคเร พนฺธุมติยา　　ราชุยฺยาเน วสามหํ
จมฺมวาสี[๑] ตถา อาสึ　　กมณฺฑลุธโร อหํ.

[๒๕] อทฺทสํ วิรชํ[๒] พุทฺธํ　　สยมฺภุํ อปราชิตํ
อาตาปินฺ[๓] ปหิตตฺตํ　　ฌายึ ฌานรตํ อิสึ.[๔]

[๒๖] สพฺพกามสมิทฺธิญฺจ　　โอฆติณฺณมนาสวํ
ทิสฺวา ปสนฺโน สุมโน　　อพฺภญฺชนมทาสหํ.

[๒๗] เอกนวุเต อิโต กปฺเป　　ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ　　อพฺภญฺชนสฺสิทํ ผลํ.

[๒๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ　　ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา　　วิหรามิ อนาสโว.

[๒๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ　　มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา　　กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส　　วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา　　กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา อพฺภญฺชนทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ อพฺภญฺชนทายกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] อิ. ธมฺมวาที
[๒] ฉ.,เท. วิมลํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปธานํ ปหิตตฺตํ ตํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วสึ

๕. สุปฏฺฐายกตฺเถราปทานํ[๑]

[๓๑] ทิวาวิหารา นิกฺขนฺโต วิปสฺสี โลกนายโก
ลหุ สุปฏฺฐกํ[๒] ทตฺวา กปฺปํ สคฺคมฺหิ โมทหํ.

[๓๒] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ สุปฏฺฐกมทาสหํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ สุปฏฺฐสฺส อิทํ ผลํ.

[๓๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สุปฏฺฐายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ สุปฏฺฐายกตฺเถราปทานํ.

๖. ทณฺฑทายกตฺเถราปทานํ

[๓๖] กานนํ วนโมคฺคยฺห เวพฺภุ เฉตฺวานหํ ตทา
อาลมฺพนํ กริตฺวาน สงฺฆสฺส อททึ อหํ.[๓]

[๓๗] เตน จิตฺตปฺปสาเทน สุพฺพเต อภิวาทยิ[๔]
อาลมฺพทณฺฑํ ทตฺวาน ปกฺกามึ อุตฺตรามุโข.

---

[๑] อิ. ปูปปวทายกตฺเถร
[๒] สฺยา. สุปฏิกํ
[๓] ฉ.,เท. พหุ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อภิวาทิย

[๓๘] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทณฺฑมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ทณฺฑทานสฺสิทํ ผลํ.

[๓๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ทณฺฑทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ ทณฺฑทายกตฺเถราปทานํ.

เตวีสติโม ภาณวาโร.

๗. คิริเนลปูชกตฺเถราปทานํ

[๔๒] มิคลุทฺโท ปุเร อาสึ วิวเน วิจรํ อหํ
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ สพฺพธมฺมาน ปารคุํ.

[๔๓] ตสฺมึ มหาการุณิเก สพฺพสตฺตหิเต รเต
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน เนลปุปฺผํ อปูชยึ.

[๔๔] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๔๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา คิริเนลปูชโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ คิริเนลปูชกตฺเถราปทานํ.

๘. โพธิสมฺมชฺชกตฺเถราปทานํ

[๔๘] อหํ ปุเร โพธิปตฺตํ อุชฺฌิตํ เจติยงฺคเณ
ตํ คเหตฺวาน ฉฑฺเฑสึ อลภึ วีสตี คุเณ.

[๔๙] ตสฺส กมฺมสฺส เตเชน สํสรนฺโต ภวาภเว
ทฺเว ภเว สํสรามิ เทวตฺเต จาปิ มานุเส.

[๕๐] เทวโลกา จวิตฺวาน อาคนฺตฺวา มานุสํ ภวํ
ทฺเว กุเล ปชายามิ ขตฺติเย จาปิ พฺราหฺมเณ.

[๕๑] องฺคปจฺจงฺคสมฺปนฺโน อาโรหปริณาหวา
อภิรูโป สุจิ โหมิ สมฺปุณฺณโก[๑] อนูนโก.

[๕๒] เทวโลเก มนุสฺเส วา ชาโต วา ยตฺถ กตฺถจิ
ภเว สุวณฺณวณฺโณ จ อุตฺตตฺตกนกูปโม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สมฺปณฺณงฺโค

[๕๓] มุทุกามทฺทวา สินิทฺธา[๑] สุขุมา สุกุมาริกา
ฉวิ เม สพฺพทา โหติ โพธิปตฺเต สุฉฑฺฑิเต.

[๕๔] ยโต กุโตจิ คตีสุ สรีเร สมุทาคเต
น ลิมฺปติ รโชชลฺลํ วิปาโก ปตฺตฉฑฺฑิเต.

[๕๕] อุณฺเห วาตาตเป ตสฺส อคฺคิตาเปน วา ปน[๒]
คตฺเต เสทา น มุญฺจนฺติ วิปาโก ปตฺตฉฑฺฑิเต.

[๕๖] กุฏฺฐํ คณฺโฑ กิลาโส จ ติลกา ปีฬกา ตถา
น โหนฺติ กาเย ททฺทุ จ วิปาโก ปตฺตฉฑฺฑิเต.

[๕๗] อปรมฺปิ คุณนฺตสฺส นิพฺพตฺตติ ภวาภเว
โรคา น โหนฺติ กายสฺมึ วิปาโก ปตฺตฉฑฺฑิเต.

[๕๘] อปรมฺปิ คุณนฺตสฺส นิพฺพตฺตติ ภวาภเว
น โหนฺติ จิตฺตชา ปีฬา วิปาโก ปตฺตฉฑฺฑิเต.

[๕๙] อปรมฺปิ คุณนฺตสฺส นิพฺพตฺตติ ภวาภเว
อมิตฺตา น ภวนฺตสฺส วิปาโก ปตฺตฉฑฺฑิเต.

[๖๐] อปรมฺปิ คุณนฺตสฺส นิพฺพตฺตติ ภวาภเว
อนูนโภโค ภวติ วิปาโก ปตฺตฉฑฺฑิเต.

[๖๑] อปรมฺปิ คุณนฺตสฺส นิพฺพตฺตติ ภวาภเว
อคฺคิราชูหิ โจเรหิ น โหติ อุทกา[๓] ภยं.

[๖๒] อปรมฺปิ คุณนฺตสฺส นิพฺพตฺตติ ภวาภเว
ทาสี ทาสา อนุจรา โหนฺติ จิตฺตานุวตฺตกา.

---

[๑] ฉ.,เท. สินทฺธา
[๒] อิ. ปุน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อุทเก

[๖๓] ยมฺหิ อายุปฺปมาณมฺหิ ชายเต มานุเส ภเว
ตโต น หายเต อายุ ติฏฺฐเต ยาวตายุกํ.

[๖๔] อพฺภนฺตรา จ พาหิรา[๑] เนคมา จ สรฏฺฐกา
อนุยุตฺตา โหนฺติ สพฺเพปิ วุทฺธิกามา สุขิจฺฉกา.

[๖๕] โภควา ยสวา โหมิ สิริมา ญาติปกฺขวา
อเวโร[๒] คตสนฺตาโส ภเวหํ สพฺพทา[๓] ภเว.

[๖๖] เทวา มนุสฺสา อสุรา คนฺธพฺพา ยกฺขรกฺขสา
สพฺเพ เต ปริรกฺขนฺติ ภเว สํสรโต สทา.

[๖๗] เทวโลเก มนุสฺเส วา[๔] อนุโภตฺวา อุโภ ยเส
อวสาเน จ นิพฺพานํ สิวํ ปตฺโต อนุตฺตรํ.

[๖๘] สมฺพุทฺธมุทฺทิสิตฺวาน โพธึ วา ตสฺส สตฺถุโน
โย ปุญฺญํ ปสเว โปโส ตสฺส กึ นาม ทุลฺลภํ.

[๖๙] มคฺเค ผเล จ อาคเม ฌานาภิญฺญาคุเณสุ จ
อญฺเญสํ อธิโก หุตฺวา นิพฺพายติ[๕] อนาสโว.

[๗๐] ปุเรหํ โพธิยา ปตฺตึ ฉฑฺเฑตฺวา หฏฺฐมานโส
อิเมหิ วีสตงฺเคหิ สมงฺคี โหมิ สพฺพทา.

[๗๑] กิเลสา ญาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๗๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] อิ. พหิจรา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อเปตภยสนฺตาโส
[๓] ฉ.,เท. ภเวหํ สพฺพโต อิ. ภเวสํ สพฺพโต
[๔] ฉ.,เท. จ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. นิพฺพายามิ

[๗๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โพธิสมฺมชฺชโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ โพธิสมฺมชฺชกตฺเถราปทานํ.

๙. อามณฺฑผลทายกตฺเถราปทานํ

[๗๔] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
วุฏฺฐหิตฺวา สมาธิมฺหา จงฺกมิ โลกนายโก.

[๗๕] ขาริภารํ คเหตฺวาน อาหรนฺโต ผลํ ตทา
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ จงฺกมนฺตํ มหามุนึ.

[๗๖] ปสนฺนจิตฺโต สุมโน สิเร กตฺวาน อญฺชลึ
สมฺพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา อามณฺฑมททึ ผลํ.

[๗๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อามณฺฑสฺส อิทํ ผลํ.

[๗๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วีหรามิ อนาสโว.

[๗๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อามณฺฑผลทายโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ อามณฺฑผลทายกตฺเถราปทานํ.

๑๐. สุคนฺธตฺเถราปทานํ

[๘๑] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน[๑] อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๘๒] อนุพฺยญฺชนสมฺปนฺโน ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ
พฺยามปฺปภาปริวุโต รํสิชาลสมุตฺถโต.[๒]

[๘๓] อสฺสาเสตา ยถา จนฺโท สุริโย วิย ปภงฺกโร
นิพฺพาเปตา ยถา เมโฆ สาคโรว คุณากโร.

[๘๔] ธรณีริว สีเลน หิมวาว สมาธินา
อากาโส วิย ปญฺญาย อสงฺโค อนิโล ยถา.

[๘๕] อนูโน ยถาวิหาโร[๓] ปริสาสุ วิสารโท
สจฺจานิ สมฺปกาเสติ อุทฺธรนฺโต มหาชนํ.

[๘๖] ตทาหํ[๔] พาราณสิยํ เสฏฺฐิปุตฺโต มหายโส
อาสภึ[๕] ธนธญฺญสฺส ปหูต สฺส พหู มมํ.[๖]

[๘๗] ชงฺฆวิหารํ วิจรํ มิคทายํ อุเปจฺจหํ
อทฺทสํ นาถสตฺถารํ[๗] เทเสนฺตํ อมตํ ปทํ.

[๘๘] วิสฏฺฐกนฺตวจนํ กรวิกสมสฺสรํ
หํสทุนฺทุภินิคฺโฆสํ[๘] วิญฺญาเปนฺตํ มหาชนํ.

[๘๙] ทิสฺวา เทวาติเทวนฺตํ สุตฺวา จ มธุรํ สรํ[๙]
ปหายานปฺปเก โภเค ปพฺพชึ อนคาริยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โคตฺเตน
[๒] อิ. รํสิชาลสโมสโฏ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ส กทาจิ มหาวีโร
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตทา หิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อาสหํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ตทา
[๗] ฉ.,เท. วิรชํ พุทฺธํ อิ. ตาทิสํ พุทฺธํ
[๘] ฉ.,เท. หํสรุเตหิ นิคฺโฆสํ
[๙] ฉ.,เท.,อิ. คิรึ

[๙๐] เอวํ ปพฺพชิโตวาหํ น จิเรน พหุสฺสุโต
อโหสึ ธมฺมกถิโก วิจิตฺตปฏิภาณวา.

[๙๑] มหาปริสมชฺเฌหํ สตฺถุโนว[๑] ปุนปฺปุนํ
วณฺณยึ เหมวณฺณสฺส วณฺณํ วณฺณวิสารโท.

[๙๒] เอส ขีณาสโว พุทฺโธ อนีโฆ ฉินฺนสํสโย
สพฺพกมฺมกฺขยํ ปตฺโต วิมุตฺโต[๒] อุปธิกฺขเย.

[๙๓] เอส โส ภควา พุทฺโธ เอส สีโห อนุตฺตโร
สเทวกสฺส โลกสฺส พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺตโก.

[๙๔] ทนฺโต ทเมตา สนฺโต จ สเมตา นิพฺพุโต อิสิ
นิพฺพาเปตา จ อสฺสตฺโถ อสฺสาเสตา มหาชนํ.

[๙๕] วีโร สูโร จ วิกฺกนฺโต[๓] ปญฺโญ การุณิโก วสี
วิชิตาวี วิชิโต[๔] จ อปฺปคพฺโภ อนาลโย.

[๙๖] อเนญฺโช อจโล ธีโร อโมโห อสโม มุนิ
โธรยฺโห อุสโภ นาโค สีโห สกฺโก ครูสุปิ.

[๙๗] วิราโค วิมโล พฺรหฺมา วาทีสูโร รณญฺชโห
อขิโล จ วิสลฺโล จ อสโม วุสโภ[๕] สุจิ.

[๙๘] พฺราหฺมโณ สมโณ นาโถ ภิสกฺโก สลฺลสนฺถโต[๖]
โยโธ พุทฺโธ สุตาสุโต[๗] อจโล มุทิโต สิโต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หฏฺจจิตฺโต
[๒] ฉ.,เท. วิมุตฺโต ปริสงฺขเย
[๓] อิ. ธีโร จ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. จ สชิโน
[๕] ฉ.,เท. สโย
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สลฺลกตฺตโก
[๗] อิ. สุโต สุโต

[๙๙] กตทนฺตา วหตฺตา จ[๑] กตฺตา เนตา ปกาสิตา
สมฺปหำสิตา เสตฺตา จ[๒] เฉตฺตา โสตา ปสำสิตา.

[๑๐๐] อวิโล[๓] จ วิสลฺโล จ อนีโฆ อกถำกถี
อเนโช วิรโช ขตฺตา คนฺธา วตฺตา[๔] ปกาสิตา.

[๑๐๑] ตาเรตา อตฺถกาเรตา[๕] กาเรตา สมฺปทาริตา
ปาเปตา สหิตา หนฺตา[๖] ตาปิตา[๗] จ วิโสสิตา.

[๑๐๒] สจฺจฏฺฐิโต สมสโม[๘] อสหาโย ทยาลโย
อจฺเฉรมนฺโต[๙] อกุโห กตาวี อิสิ สตฺตโม.

[๑๐๓] นิติณฺณกงฺโข นิมฺมาโน อปฺปเมยฺโย อนูปโม
สพฺพวากฺยปถาตีโต สพฺพเนยฺยนฺติโต[๑๐] ชิโน.

[๑๐๔] สตรำสีวเร[๑๑] ตสฺมึ ปสาโท อมตาวโห
ตสฺมา พุทฺเธ จ ธมฺเม จ สงฺเฆ สทฺธา มหตฺถิกา.[๑๒]

[๑๐๕] คุเณหิ เอวมาทีหิ ติโลกสรณุตฺตมำ
วณฺเณนฺโต ปริสมชฺเฌ กถึ[๑๓] ธมฺมกถำ อหำ.

[๑๐๖] ตโต จุโตหำ ตุสิเต อนุโภตฺวา มหาสุขำ
ตโต จุโต มนุสฺเสสุ ชาโต โหมิ สุคนฺธิโก.

---

[๑] ฉ.,เท. ธาตา ธตา จ สนฺติ จ อิ. ตาตา ตนฺตา จ หนฺตา จ
[๒] ฉ.,เท. เภตฺตา อิ. โภตฺตา
[๓] ฉ.,เท. อชิโล
[๔] อิ. เมตฺตา
[๕] อิ. อถ ตาเรตา
[๖] ฉ.,เท. กนฺตา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. หนฺตา อาตาปี ตาปโส
[๘] ฉ.,เท.,อิ. สมจิตฺโต
[๙] ฉ.,เท. อจฺเฉรสตฺโต อิ. อจฺเฉรสนฺโต
[๑๐] ฉ.,เท. สจฺจเนยฺยนฺตคู อิ. สจฺจเนยฺยนฺตโค
[๑๑] ฉ.,เท.,อิ. สตฺตสารวเร
[๑๒] อิ. มหิทฺธิกา
[๑๓] ฉ.,เท.,อิ. อกำ

[๑๐๗] นิสฺสาโส มุขคนฺโธ จ เทหคนฺโธ ตเถว เม
โส จ คนฺโธ[๑] ว สตตํ สพฺพคนฺโธว โหติ เม.

[๑๐๘] มุขคนฺโธ สทา มยฺหํ ปทุมุปฺปลจมฺปโก
อติกนฺโต[๒] สทา วาติ สรีโร จ ตเถว เม.

[๑๐๙] คุณตฺถวสฺส สพฺพนฺตํ ผลนฺตํ[๓] ปรมพฺภุตํ
เอกคฺคมนสา สพฺเพ ภาสิตสฺส[๔] สุณาถ เม.

[๑๑๐] คุณํ พุทฺธสฺส วตฺวาน หิตายนํ[๕] สุขาวหํ
สุจิตฺโต[๖] โหมิ สพฺพตฺถ สงฺโฆ วีรสมาสุโต.[๗]

[๑๑๑] ยสสฺสี สุขิโต กนฺโต ชุติมา ปิยทสฺสโน
วตฺตา อปริภูโต จ นิทฺโทโส ปญฺญวา ตถา.

[๑๑๒] ขีเณ ปาสุสิ[๘] นิพฺพานํ สุลภํ พุทฺธภตฺตินํ[๙]
เตสํ เหตุ ปวกฺขามิ ตํ สุณาถ ยถาตถํ.

[๑๑๓] สนฺตํ ยสํ ภควโต วิจินา[๑๐] อภิวาทยึ
ยตฺถ[๑๑] ยตฺถุปปนฺโนปิ ยสสฺสี เตน โหมหํ.

[๑๑๔] ทุกฺขสฺสนฺตกรํ พุทฺธํ ธมฺมํ สนฺตํ อสงฺขตํ
วณฺณยึ สุขโท อาสึ สตฺตานํ สุขิโต ตโต.

[๑๑๕] คุณํ วทนฺโต พุทฺธสฺส พุทฺธปีติสมายุโต
สกนฺติ ปรกนฺติ[๑๒] จ อาสึ เตน จ กนฺติมา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เสทคนฺโธ ว
[๒] ฉ.,เท. ปริสนฺโต อิ. อติสนฺโต
[๓] ฉ.,เท. ผลํ ตุ
[๔] อิ. วณฺณยิสฺสํ
[๕] ฉ.,เท. หิตาย จ น สทิสํ อิ. หิตาย ชนสนฺธีสุ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สุขิโต
[๗] ฉ.,เท. วีรสมายุโต อิ. รสทฺโธ วิสมายุโต
[๘] ฉ.,เท. อายุสิ อิ. ขีเณวายุปิ
[๙] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธภตฺติโน
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. วิธินา
[๑๑] ฉ.,เท. ตตฺถ ตตฺถูปปนฺโนปิ [๑๒] ฉ.,เท.,อิ. สกนฺตึ ปรกนฺติญฺจ ชนยึ เตน จ กนฺติมา.

[๑๑๖] ชิโน โย[๑] ติตฺถิกาติณฺโณ อภิภุยฺย กุติตฺถิเย
คุณํ วทนฺโต โถเมสึ[๒] นายกํ ชุติมา ตโต.

[๑๑๗] ปิยงฺการึ ชนสฺสาปิ สมฺพุทฺธสฺส คุณํ วทึ
สรทิว สสงฺโกหํ เตนาสึ ปิยทสฺสโน.

[๑๑๘] ยถาสตฺติวเสนาหํ สพฺพวาจาหิ สนฺถวึ
สุคตํ เตน วงฺคีโส[๓] วิจิตฺตปฏิภาณวา.

[๑๑๙] เย พาลา วิมตึ ปตฺตา ปริโภนฺติ มหามุนึ
นิคฺคหึ เต สธมฺเมน ปริภูเตน เตนหํ.[๔]

[๑๒๐] พุทฺธวณฺเณหิ[๕] สตฺตานํ กิเลเส อปเนสหํ
นิกฺกิเลสมโน โหมิ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา.

[๑๒๑] โสตูนํ พุทฺธิมชนึ[๖] พุทฺธานุสฺสติเทสโก
เตนาปิจาสึ[๗] สปฺปญฺโญ นิปุณตฺถวิปสฺสโก.

[๑๒๒] สพฺพาสวปริกฺขีโณ ติณฺณสํสารสาคโร
วสี[๘] จ อนุปาทาโน ปาปุณิสฺสามิ นิพฺพุตึ.

[๑๒๓] อิมสฺมึเยว กปฺปสฺมึ ยมหํ สนฺถวึ ชินํ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ[๙] ผลํ.

[๑๒๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท. เต ติตฺถิกาภิณฺเณ อิ. ชโนเย ติตฺถิกาภิณฺเณ [๒] ฉ.,เท.,อิ.โชเตสึ
[๓] ฉ.,เท. วาคีโส [๔] ฉ.,เท. ปริภูโต น เตนหํ
[๕] ฉ.,เท. พุทฺธวณฺเณน [๖] ฉ.,เท. วุทฺธิมชนึ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. เตนาหมสึ [๘] ฉ.,เท.,อิ. สิขีว
[๙] ฉ.,เท. พุทฺธวณฺณสฺสิทำ

[๑๒๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๒๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สุคนฺโธ เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ สุคนฺธตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

ติณโท เวจฺจโท[๑] เจว สรณพฺภญฺชนมฺปโท
สุปโฏ ทณฺฑทายี จ เนลปูชี ตเถว จ
โพธิสมฺมชฺชโกมณฺโฑ สุคนฺโธ ทสโม ทิโช[๒]
คาถาสตํ สเตวีสํ คณิตํ เจตฺถ สพฺพโส.

เตปญฺญาสโม ติณทายกวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. มญฺจโท

[๒] ฉ.,เท. สุคนฺโธ ทสโมติ จ

๕๔. กจฺจายนวคฺโค

๑. มหากจฺจายนตฺเถราปทานํ

[๑] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน อเนโช อชิตญฺชิโน[๑]
สตสหสฺเส กปฺปานํ อิโต อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๒] วีโร กมลปตฺตกฺโข สสงฺกวิมลานโน
กญฺจนตจสงฺกาโส[๒] รวิทิตฺติสมปฺปโภ.

[๓] สตฺตเนตฺตมโนหรี[๓] วรลกฺขณภูสิโต
สพฺพวากฺยปถาตีโต มนุชามรสกฺกโต.

[๔] สมฺพุทฺโธ โพธยํ สตฺเต วาติโห[๔] มธุรสฺสโร
กรุณานทฺธสนฺตาโน[๕] ปริสาสุ วิสารโท.

[๕] เทเสติ มธุรํ ธมฺมํ จตุสจฺจุปสํหิตํ
นิมุคฺเค โมหปงฺกมฺหิ สมุทฺธรติ ปาณิโน.[๖]

[๖] ตทา เอกจโร หุตฺวา ตาปโส หิมวาลโย
นภสา มานุสํ โลกํ คจฺฉนฺโต ชินมทฺทสํ.

[๗] อุเปจฺจ สนฺติกํ ตสฺส อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ
วณฺณยนฺตสฺส ธีรสฺส สาวกสฺส มหาคุณํ.

[๘] สงฺขิตฺเตน มยา วุตฺตํ วิตฺถาเรน ปกาสยึ
ปริสํ มญฺจ โตเสติ ยถา กจฺจายโน อยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อชิตํ ชโย อิ. อชิตญฺชโย
[๒] ฉ.,เท. กนกาจลสงฺกาโส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สตฺตเนตฺตมโนหารี
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วาคีโส
[๕] ฉ.,เท. กรุณานิพฺพุธสนฺตาโน
[๖] ฉ.,เท. ปาณิเน

[๙] นาหํ เอวมิเธกจฺจํ อญฺญํ ปสฺสามิ สาวกํ
ตสฺมา ตทคฺเค เอสคฺโค เอวํ ธาเรถ ภิกฺขโว.

[๑๐] ตทาหํ วิมฺหิโต หุตฺวา วากฺยํ สุตฺวา มโนรมํ
หิมวนฺตํ คมิตฺวาน อาหิตฺวา ปุปฺผสญฺจยํ.

[๑๑] ปูเชตฺวา โลกสรณํ ตํ ฐานํ อภิปตฺถยึ
ตทา มมาสยํ ญตฺวา พฺยากาสิ สรณาลโย.[๑]

[๑๒] ปสฺสเถตํ อิสิวรํ นิทฺธนฺตกนกตฺตจํ
อุทคฺคโลมมานสํ[๒] อจลํ ปญฺชลึ จิตํ.

[๑๓] หาสํ สุปุณฺณนยนํ พุทฺธวณฺณคตาสยํ
ธมฺมชฺ[๓] อุคฺคหทยํ อมตาสิตฺตสนฺนิภํ.

[๑๔] กจฺจานสฺส คุณํ สุตฺวา ตํ ฐานํ ปตฺถยิ[๔] จิโต
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน โคตมสฺส มหามุเน.

[๑๕] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
กจฺจาโน นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

[๑๖] พหุสฺสุโต มหาญาณี อธิปฺปายวิทู มุนิ[๕]
ปาปุณิสฺสติ ตํ ฐานํ ยถายํ พฺยากโต มยา.

[๑๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๑๘] ทุเว ภเว สํสรามิ เทวตฺเต อถ มานุเส
อญฺญํ คตึ น ชานามิ[๖] พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺยากาสิ สรณญฺชโห [๒] ฉ.,เท. อุทคฺคโลมํ ปีณสํ อิ. อุทคฺคโลมํ ปีณสํ
[๓] อิ. ธมฺมปฏิคฺคหวรํ [๔] ฉ.,เท.,อิ. ปตฺถยึ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มุเน [๖] ฉ.,เท.,อิ. น คจฺฉามิ

[๑๙] ทุเว กุเล ปชายามิ[๑] ขตฺติเย จาปิ[๒] พฺราหฺมเณ
นีเจ กุเล น ชายามิ พุทฺธปูชายิทำ ผลำ.

[๒๐] ปจฺฉิเม จ ภเว ชาโต อุชฺเชนิยำ ปุเร รเม[๓]
ปชฺโชตสฺส สจณฺฑสฺส[๔] ปุโรหิตนุชาติโน.[๕]

[๒๑] ปุตฺโต ติปิติวจฺฉสฺส[๖] นิปุโณ เวทปารคู
มาตา จ จนฺทนปทุมา[๗] กจฺจาโนหำ วรตฺตโจ.

[๒๒] วีมำสนตฺถำ พุทฺธสฺส ภูมิปาเลน เปสิโต
ทิสฺวา โมกฺขปุรทฺวารำ นายกำ คุณสญฺจยำ.

[๒๓] สุตฺวาน[๘] วิมลำ วากฺยำ คติปงฺกวิโสธนำ[๙]
ปาปุณึ อมตำ สนฺตำ เสเสหิ สห สตฺตหิ.[๑๐]

[๒๔] อธิปฺปายวิทู ชาโต สุคตสฺส มหามเต
จปิโต เอตทคฺเค จ สุสมิทฺธมโนรโถ.

[๒๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหำ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนำ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๖] สฺวาคตำ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนำ.

[๒๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

---

[๑] ทยฺ. ปชานามิ
[๒] ฉ.,เท. อถ
[๓] ฉ.,เท. ทานิ ชาโต อุชฺเชนิยำ ปุเร
[๔] ฉ.,เท. จณฺฑสฺส อิ. อจณฺฑสฺส
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปุโรหิตทิชาธิโน
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ติริฏิวจฺฉสฺส
[๗] ฉ.,เท. จนฺทิมา นาม อิ. จนฺทปทุมา
[๘] ฉ.,เท. จ
[๙] ฉ.,เท. คติปงฺกวิโสสนำ
[๑๐] อิ. สเตหิ สห ปญฺจหิ

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา มหากจฺจายโน เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ มหากจฺจายนตฺเถราปทานํ.

๒. วกฺกลิตฺเถราปทานํ

[๒๘] อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก
อโนมนาโม อมิโต นาเมน ปทุมุตฺตโร.

[๒๙] ปทุมาการวทโน ปทุมามลสุจฺฉวี
โลเกนานูปลิตฺโต จ โตเยน ปทุมํ ยถา.

[๓๐] ธีโร ปทุมปตฺตกฺโข กนฺโต จ ปทุมํ ยถา
ปทุมุตฺตรคนฺโธ จ ตสฺมา โส ปทุมุตฺตโร.

[๓๑] โลกเชฏฺโฐ จ นิมฺมาโน อนฺธานํ นยนูปโม
สนฺตเวโส คุณนิธิ กรุณามติสาคโร.

[๓๒] ส กทาปิ มหาวีโร พฺรหฺมาสุราสุรอจฺฉิโต[๑]
สเทวมนุชากิณฺเณ[๒] ชนมชฺเฌ ชนุตฺตโม.[๓]

[๓๓] วทเนน สุคนฺเธน มธุเรน สุเตน[๔] จ
รญฺชยํ ปริสํ สพฺพํ สนฺถวี สาวกํ สกํ.

[๓๔] สทฺธาธิมุตฺโต สุมติ มม ทสฺสนสาลโย[๕]
นตฺถิ เอตาทิโส อญฺโญ ยถายํ ภิกฺขุ วกฺกลิ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺรหฺมาสุรสุรจฺจิโต อิ. พฺรหฺมามรสุรจฺจิโต
[๒] อิ. สเทวมนุชากิณฺโณ
[๓] ฉ.,เท. ชินุตฺตโม
[๔] ฉ.,เท. รุเตน จ
[๕] ฉ.,เท. ทสฺสนลาลโส

[๓๕] ตทาหํ หํสวติยา นคเร พฺราหฺมณสฺสตฺรโช
หุตฺวา สุตฺวา จ ตํ วากฺยํ ตณฺหานํ อภิโรจยึ.

[๓๖] สสาวกนฺตํ วิมลํ นิมนฺเตตฺวา ตถาคตํ
สตฺตาหํ โภชยิตฺวาน ทุสฺเสหิ ฉาทยึ ตทา.

[๓๗] นิปจฺจ สิรสา ตสฺส อนนฺตคุณสาคเร
นิมุคฺโค ปีติสมฺปุณฺโณ อิมํ วจนมพฺรวึ.

[๓๘] โย โส ตยา สนฺถวิโต อิธ สทฺธาธิมุตฺโต อิสิ[๑]
ภิกฺขุ สทฺธาวตํ อคฺโค ตาทิโสหํ มหามุนิ.[๒]

[๓๙] เอวํ วุตฺเต มหาวีโร อนาวรณทสฺสโน
อิมํ วากฺยํ อุทีรยิ[๓] ปริสาย มหามุนิ.

[๔๐] ปสฺสเถตํ มาณวกํ ปีตมฏฺจนิวาสนํ
เหมยญฺโญปจิตงฺคํ ชนเนตฺตมโนหรํ.

[๔๑] เอโส อนาคตทฺธาเน โคตมสฺส มเหสิโน
อคฺโค สทฺธาธิมุตฺตานํ สาวโกยํ ภวิสฺสติ.

[๔๒] เทวภูโต มนุสฺโส วา สพฺพสนฺตาปวชฺชิโต
สพฺพโภคปริพฺยุพฺโห สุขิโต สํสริสฺสติ.

[๔๓] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๔๔] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
วกฺกลิ นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

---

[๑] ฉ.,เท. อิโต สตฺตมเก มุนิ อิ. อิธ สตฺตมเกหนิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ตาทิโส โหมหํ มุเน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อุทีเรสิ

[๔๕] เตน กมฺมวิเสเสน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๔๖] สพฺพตฺถ สุขิโต หุตฺวา สํสรนฺโต ภวาภเว
สาวตฺถิยํ ปุเร ชาโต กุเล อญฺญตเร อหํ.

[๔๗] โนนิตํ สุขุมาลํ มํ จิตฺ[๑] ปลฺลวโกมลํ
มาตา[๒] อุตฺตานสยนํ ปิสาจภยตชฺชิตา.

[๔๘] ปาทมูเล มเหสิสฺส สยาเปสิ[๓] ทีนมานสา
อิมํ ททามิ[๔] เต นาถ สรณํ โหหิ นายก.

[๔๙] ตทา ปฏิคฺคหิ โส มํ ภีตานํ สรโณ มุนิ
ชาลินา จกฺกงฺกิเตน[๕] มุทุโกมลปาณินา.

[๕๐] ตทา ปภูติ ชาโตหํ[๖] อรกฺเขยฺเยน รกฺขิโต
สพฺพพฺยาธิวินิมุตฺโต[๗] สุเขน ปริวุตฺถิโต.[๘]

[๕๑] สุคเตน วินาภูโต อุกฺกณฺจามิ มุหุตฺตกํ
ชาติยา สตฺตวสฺโสหํ ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๕๒] สพฺพปารมิสมฺภูตํ นีลกฺขินยนํ วรํ[๙]
รูปี สพฺพี สุภากิณฺณํ อติตฺโต วิหรามหํ.[๑๐]

[๕๓] พุทฺธรูปรตึ ลภฺวา ตทา โอวทิ มํ ชิโน
อลํ วกฺกลิ กึ รูเป รมเส พาลนนฺทิเต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชาตปลฺลวโกมลํ
[๒] ฉ.,เท. มนุทำ
[๓] ฉ.,เท. สาเยสุ อิ. สาเยยฺยุ
[๔] ฉ.,เท. ททาม
[๕] อิ. สงฺขลงฺเกน
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เตนาหำ
[๗] ฉ.,เท. สพฺพเวรวินิมุตฺโต อิ. สพฺพูปธิวินิมุตฺโต
[๘] ฉ.,เท. ปริวุทฺธิโต อิ. ปริวฑฺฒิโต
[๙] อิ. ปรำ
[๑๐] อิ. พิหยามหำ

[๕๔] โย หิ ปสฺสติ สทฺธมฺมํ โส มํ ปสฺสติ ปณฺฑิโต
อปสฺสมาโน สทฺธมฺมํ มํ ปสฺสัปิ น ปสฺสติ.

[๕๕] อนนฺตาทีนโว กาโย วิสรุกฺขสมูปโม
อาวาโส สพฺพโรคานํ ปุญฺโช ทุกฺขสฺส เกวโล.

[๕๖] นิพฺพินฺทิย ตโต รูเป ขนฺธานํ อุทยพฺพยํ
ปสฺสํ สพฺพกิเลสานํ[๑] สุเขนนฺตํ คมิสฺสสิ.

[๕๗] เอวํ เตนานุสิฏฺโจหํ นายเกน หิเตสินา
คิชฺฌกูฏํ สมารุยฺห ฌายามิ คิริกนฺทเร.[๒]

[๕๘] จิโต ปพฺพตปาทมฺหิ อสฺสาสยึ[๓] มหามุนิ
วกฺกลีติ ชินาโวจ[๔] ตํ สุตฺวา มุทิโต อหํ.

[๕๙] ปกฺขนฺทึ เสลปพฺภาเร อเนกสตโปริเส
ตทา พุทฺธานุภาเวน สุเขเนว มหึ คโต.

[๖๐] ปุนาปิ[๕] ธมฺมํ เทเสติ ขนฺธานํ อุทยพฺพยํ
ตมหํ ธมฺมมญฺญาย อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๖๑] สุมหาปุริสมชฺเฌ ตทา มํ จรณนฺตโก[๖]
อคฺคํ สทฺธาธิมุตฺตานํ ปญฺญาเปติ มหามติ.

[๖๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๖๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท. ปสฺส อุปกฺกิเลสานํ
[๒] อิ. คิรินิทฺทเร
[๓] ฉ.,เท. อสฺสาสยิ อิ. มมาหส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ชิโนวาจ
[๕] ฉ.,เท. ปุโนปิ
[๖] ฉ.,เท. จรณนฺตโค อิ. มรณนฺตโค

[๖๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทฺทं อายสฺมา วกฺกลิ เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ วกฺกลิตฺเถราปทานํ.

๓. มหากปฺปินตฺเถราปทานํ

[๖๖] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
อุทิโต อชตากาเส[๑] รวิว สรทมฺพเร.

[๖๗] วจนาภาย โพเธติ เวเนยฺยปทุมานิ โส
กิเลสปงฺกํ โสเสติ มติรํสีหิ นายโก.

[๖๘] ติตฺถิยานํ ยเส[๒] หนฺติ วชิรตา[๓] ยถา รวิ
สพฺพตฺถ[๔] สมฺปกาเสติ รตฺตินฺทิวํ[๕] ทิวากโร.

[๖๙] คุณานํ อายติภูโต รตนานิว สาคโร
ปชุนฺโนริว[๖] ภูตานํ ธมฺมเมเฆน วสฺสติ.

[๗๐] อกฺขทสฺโส ตทา อาสึ นคเร หํสวฺหเย
อุเปจฺจ ธมฺมมสฺโสสึ ชลชุตฺตมนามิโน.

---

[๑] อิ. ชรทากาเส
[๒] อิ. ยโส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ขชฺโชตาภา
[๔] ฉ.,เท. สจฺจตฺถาภํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. รตนํ
[๖] ฉ.,เท. ปชฺชุนฺโนริว ภูตานิ อิ. ปชุนฺโนปิว ภูตานิ

[๗๑] โอวาทกสฺส ภิกฺขูนำ สาวกสฺส สตาวิโน[๑]
คุณำ ปกาสยนฺตสฺส หาสยนฺตสฺส[๒] เม มนำ.

[๗๒] สุตฺวา ปีติโต[๓] สุมโน นิมนฺเตตฺวา ตถาคตำ
สสิสฺสำ โภชยิตฺวาน ตณฺหานำ อภิปตฺถยึ.

[๗๓] ตทา หำสสมภาโค หำสทุนฺทุภินิสฺสโน[๔]
ปสฺสเถตำ มหามตฺตำ วินิจฺฉยวิสารทำ.

[๗๔] มม ปาทมูเล ปติตำ สมุทฺธคฺคตนุรุหำ[๕]
ชูมุตฺตวณฺณำ[๖] รุจิรำ ปสนฺนยนานนำ.

[๗๕] ปริวาเรน มหตา ราชยุตฺตำ มหายสำ
เอโส กถาวิโน[๗] ฐานำ ปตฺเถติ มุทิตาย[๘] โส.

[๗๖] อิมินา ปิณฺฑปาเตน[๙] จาเคน ปณิธีหิ จ
กปฺปสตสหสฺสานิ นุปปชฺชติ ทุคฺคตึ.

[๗๗] เทเวสุ เทวโสภาคฺยำ[๑๐] มนุสฺเสสุ มหคฺคตำ[๑๑]
อนุโภตฺวาวเสเสน[๑๒] นิพฺพานำ ปาปุณิสฺสติ.

[๗๘] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๗๙] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
กปฺปิโน นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กตาวิโน
[๒] ฉ.,เท. ตปฺปยนฺตสฺส อิ. วาสยนฺตสฺส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปตีโต
[๔] อิ. หำสทุนฺทุภินีวโจ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สมุคฺคตตนูรุหำ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ชิมูตวณฺณำ ปิณฺหำ
[๗] ฉ.,เท. กตาวโน
[๘] ฉ.,เท. มุทิตาสโย
[๙] ฉ.,เท. ปณิปาเตน
[๑๐] ฉ.,เท. เทวโสภาคฺคำ
[๑๑] ฉ.,เท. มหนฺตำ
[๑๒] ฉ.,เท. อนุโภตฺวาน

[๘๐] ตโตหํ สุกตํ การึ กตฺวาน ชินสาสเน
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตุสิตํ อคมาสหํ.

[๘๑] เทวมนุสฺสรชฺชานิ สุตฺตโส[๑] อนุสาสิย
พาราณสีสมาสนฺเน ชาโต เกณิยชาติยา.

[๘๒] สตสหสฺสปริวาโร[๒] สปชาปติโก อหํ
ปญฺจปจฺเจกพุทฺธานํ สตานิ สมุปฏฺฐหึ.

[๘๓] เตมาสํ โภชยิตฺวาน อจฺฉาทมฺปิ[๓] ติจีวรํ
ตโต จุตา มยํ สพฺเพ อหุมฺห ติทสูปคา.

[๘๔] ปุโน สพฺเพ มนุสฺสตฺตํ อาคตมฺห[๔] ตโต จุตา
กุกฺกุฏมฺหิ ปุเร ชาตา หิมวนฺตสฺส ปสฺสโต.

[๘๕] กปิโล นามหํ อาสึ ราชปุตฺโต มหายโส
เสสามจฺจกุเล ชาตา มเมว ปริวารยุ.

[๘๖] มหารชฺชสุขํ ปตฺโต สพฺพกามสมิทฺธิโม[๕]
วาณิเชหิ สมกฺขาตํ พุทฺธุปฺปาทมหํ สุณึ.

[๘๗] พุทฺโธ โลเก สมุปฺปนฺโน อสโม เอกปุคฺคโล
โส ปกาเสติ สทฺธมฺมํ อมตํ สุขมุตฺตมํ.

[๘๘] สุยุตฺตา ตสฺส สิสฺสา จ สุมุตฺตา จ อนาสวา
สุตฺวา เนสํปิ วจนำ[๖] สกฺกริตฺวาน วาณิเช.

[๘๙] ปหาย[๗] รชฺชํ สามจฺโจ นิกฺขมึ พุทฺธมามโก
นที ทิสฺวา มหาจนฺทำ ปูรึ สมติตฺติกำ.

---

[๑] ฉ.,เท. สตโส
[๒] ฉ.,เท. สตสหสฺสปริวาเรน
[๓] ฉ.,เท. ปจฺฉาทมฺห อิ. ปจฺฉาทมฺมิ
[๔] ฉ.,เท. อคมิมฺห
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพกามสมิทฺธิมา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สุวจนำ
[๗] อิ. วิหาย

[๙๐] อปฺปติตฺถํ อนาลมฺพํ ทุตฺตรํ สีฆพาหินึ
คุณํ สริตฺวา พุทฺธสฺส โสตฺถินา สมติกฺกมึ.

[๙๑] ภวโสตํ สเจ พุทฺโธ ติณฺโณ โลกนฺตคู วิทู
เอเตน สจฺจวชฺเชน คมนํ เม สมิชฺฌตุ.

[๙๒] ยทิ สนฺติคโม มคฺโค โมกฺขทำ สนฺติกำ สุขำ[๑]
เอเตน สจฺจวชฺเชน คมนำ เม สมิชฺฌตุ.

[๙๓] สงฺโฆ เจ ติณฺณกนฺตาโร ปุญฺญเขตฺโต อนุตฺตโร
เอเตน สจฺจวชฺเชน คมนำ เม สมิชฺฌตุ.

[๙๔] สห กเต สจฺจวเร มคฺคา อปคตำ ชลำ
ตโต สุเขน อุตฺติณฺโณ นทีตีเร มโนรเม.

[๙๕] นิสินฺนำ อทฺทสำ พุทฺธำ อุเทนฺตำว ปภงฺกรำ
ชลนฺตำ เหมเสลำว ทีปรุกฺขำว โชติตำ.

[๙๖] สสีว[๒] ตาราสหิตำ สาวเกหิ ปุรกฺขตำ
วาสวำ วิย วสฺสนฺตำ เทเวน[๓] ชนนนฺทนำ.

[๙๗] วนฺทิตฺวาน สหามจฺโจ เอกมนฺตำ อุปาวิสึ
ตโต อชฺฌาสยำ ญตฺวา[๔] พุทฺโธ ธมฺมมเทสยิ.

[๙๘] สุตฺวาน ธมฺมำ วิมลำ อโวจุมฺห มยำ ชินำ
ปพฺพาเชหิ มหาวีร โอติณฺณมฺห[๕] ภเว มยำ.

[๙๙] สฺวากฺขาโต ภิกฺขเว ธมฺโม ทุกฺขนฺตสฺส[๖] กราย โว
จรถ พฺรหฺมจริยำ อิจฺจาห มุนิ สตฺถโม.

---

[๑] ฉ.,เท. โมกฺโข จจฺจนฺติกำ สุขำ อิ. จ สนฺติกำ [๒] อิ. สสีว
[๓] ฉ.,เท. เทสนา ชลทนฺตรำ อิ. เทสนา ชลนนฺทนำ [๔] ฉ.,เท.,อิ. ตโต โน อาสยำ ญตฺวา
[๕] ฉ.,เท. นิพฺพินฺทามฺห อิ. นิพฺพิณฺณามฺห [๖] ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขนฺตกรณาย โว

[๑๐๐] สห วาจาย สพฺเพปิ ภิกฺขุเวสธรา มยํ
อหุมฺห อุปสมฺปนฺนา โสตาปนฺนาว สาสเน.

[๑๐๑] ตโต เชตวนํ คนฺตฺวา อนุสาสิ วินายโก
อนุสิฏฺโฐ ชิเนนาหํ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๑๐๒] ตโต ภิกฺขุสหสฺสานิ อนุสาสิมหํ ตทา
มมานุสาสนกรา เตปิ อาสุํ อนาสวา.

[๑๐๓] ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโฐ เอตทคฺเค ฐเปสิ มํ
ภิกฺขุโอวาทกานคฺโค กปฺปิโนติ มหาชเน.[๑]

[๑๐๔] สตสหสฺเส กตํ กมฺมํ ผลํ ทสฺเสสิ เม อิธ
สุมุตฺโต สรเวโคว กิเลเส ฌาปยึ มม.

[๑๐๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๐๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๐๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา มหากปฺปิโน เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ มหากปฺปินตฺเถราปทานํ.

---

[๑] อิ. มหาชิโน

๔. ทพฺพมลฺลปุตฺตตฺเถราปทานํ

[๑๐๘] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพโลกวิทู มุนิ
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ จกฺขุมา.

[๑๐๙] โอวาทโก วิญฺญาปโก ตารโก สพฺพปาณินํ
เทสนากุสโล พุทฺโธ ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๑๑๐] อนุกมฺปโก การุณิโก หิเตสี สพฺพปาณินํ
สมฺปตฺเต ติตฺถิเย สพฺเพ ปญฺจสีเล ปติฏฺฐหิ.[๑]

[๑๑๑] เอวํ นิรากุลํ อาสิ สุญฺญตํ ติตฺถิเยหิ จ
วิจิตฺตํ อรหนฺเตหิ วสีภูเตหิ ตาทิภิ.

[๑๑๒] รตนานฏฺฐปญฺญาสํ อุคฺคโต โส มหามุนิ
กญฺจนคฺฆิยสงฺกาโส พตฺตึสวรลกฺขโณ.

[๑๑๓] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๑๑๔] ตทาหํ หํสวติยํ เสฏฺฐิปุตฺโต มหายโส
อุเปตฺวา โลกปชฺโชตํ อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ.

[๑๑๕] เสนาสนานิ ภิกฺขูนํ ปญฺญาเปนฺตํ สสาวกํ
กิตฺตยนฺตสฺส วจนํ สุณิตฺวา มุทิโต อหํ.

[๑๑๖] อธิการํ สสงฺฆสฺส กตฺวา ตสฺส มเหสิโน
นิปจฺจ สิรสา ปาเท ตณฺหานํ อภิปตฺถยึ.

[๑๑๗] ตทา[๒] หิ โส มหาวีโร มม กมฺมํ ปกิตฺตยิ[๓]
โยยํ สสงฺฆํ โภเชสิ สตฺตาหํ โลกนายกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปติฏฺฐปิ
[๒] ฉ.,เท. ตทาห ส อิ. ตทาหํ ส
[๓] ฉ.,เท. ปกิตฺตยึ

[๑๑๘] โสยํ กมลปตฺตกฺโข สีหโส กนกตฺตโจ
มม ปาทมูเล นิปติ[๑] ปตฺถยฺ[๒] ฐานมุตฺตมํ.

[๑๑๙] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๒๐] สาวโก ตสฺส พุทฺธสฺส ทพฺโพ นาเมน วิสฺสุโต
เสนาสนปญฺญาปโก อคฺโค เหสฺสติยํ ตถา.[๓]

[๑๒๑] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๒๒] สตานํ ตีณิกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชมการยึ
ตถา[๔] ปญฺจสตกฺขตฺตุํ จกฺกวตฺตี อโหสหํ.

[๑๒๓] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ[๕]
สพฺพตฺถ สุขิโต อาสึ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา.

[๑๒๔] เอกนวุเต อิโต กปฺเป วิปสฺสี นาม นายโก
อุปฺปชฺชิ จารุนยโน[๖] สพฺพธมฺมวิปสฺสโก.

[๑๒๕] ทุฏฺฐจิตฺโต อุปวทึ สาวกํ ตสฺส ตาทิโน
สพฺพาสวปริกฺขีณํ สุทฺโธติ จ วิชานิย.

[๑๒๖] ตสฺเสว นรวีรสฺส สาวกานํ มเหสินํ
สลากํ จ คเหตฺวาน ขีโรทนมทาสหํ.

[๑๒๗] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน[๗] อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

---

[๑] อิ. ปติโต
[๒] อิ. ปตฺถยิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตทา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สตานํ
[๕] ทย. อสงฺขิยํ
[๖] ฉ.,เท. จารุทสฺสโน
[๗] ฉ.,เท. โคตฺเตน

[๑๒๘] สาสนํ โชตยิตฺวาน [๑] อภิภุยฺย กุติตฺถิเย
เวเนยฺเย วินยิตฺวาน นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๑๒๙] สสิสฺเส นิพฺพุเต นาเถ อตฺถเมนฺตมฺหิ สาสเน
เทวา กนฺทึสุ สංวิคฺคา มุตฺตเกสา รุทมฺขา.

[๑๓๐] นิพฺพายิสฺสติ ธมฺมกฺโข น ปสฺสิสฺสาม สุพฺพเต
น สุณิสฺสาม สทฺธมฺมං อโห โน อปฺปปุญฺญตา.

[๑๓๑] ตทายं ปจวี สพฺพา อจลา สา ปุลาปุลี[๒]
สาคโร จ สโสโกว วินที กรุณํ คิรं.

[๑๓๒] จตุทฺทิสา ทุนฺทุภิโย นาทยึสุ อมานุสา
สมนฺตโต อสนิโย ปตึสุ[๓] จ ภยาวหา.

[๑๓๓] อุกฺกา ปตึสุ นภสา ธูมเกตุ ปทิสฺสถ[๔]
สธูมา[๕] ชาลวฏฺฏา จ รวึสุ กรุณํ มิคา.

[๑๓๔] อุปฺปาเท ทารุเณ ทิสฺวา สาสนตฺถงฺคสูจเก
สංวิคฺคา ภิกฺขโว สตฺต จินฺตยิมฺห มยं ตทา.

[๑๓๕] สาสเนน วินามฺหากं[๖] ชีวิเตน อลं มยं
ปวิสิตฺวา มหารญฺญं ยุญฺชาม ชินสาสนे.

[๑๓๖] อทฺทสมฺห ตทารญฺเญ อุพฺพิทฺธं เสลปพฺพตं[๗]
นิสฺเสณิยา ตมารุยฺห นิสฺเสณึ ปาตยิมฺหเส.

---

[๑] อิ. โส
[๒] ฉ.,เท. จลาจลา
[๓] ฉ.,เท. ผลึสุ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ธูมเกตุ จ ทิสฺสติ
[๕] อิ. สพฺพถลชสตฺตา จ
[๖] อิ. วินา สมฺมา
[๗] ฉ.,เท. เสลมุตฺตมं

[๑๓๗] ตทา โอวทิ โน เถโร พุทฺธุปฺปาโท สุทุลฺลโภ
สทฺธา[๑] วา[๒] ทุลฺลภา ลทฺธา โถกํ เสสญฺจ สาสนํ.

[๑๓๘] นิปตนฺติ ขณาตีตา อนนฺเต ทุกฺขสาคเร
ตสฺมา ปโยโค กตฺตพฺโพ ยาว ติฏฺฐติ สาสนํ.[๓]

[๑๓๙] อรหา อาสิ โส เถโร อนาคามี ตทานุโค
สุสีลา อิตเร ยุตฺตา เทวโลกํ อคมฺหเส.

[๑๔๐] นิพฺพุโต ติณฺณสํสาโร สุทฺธาวาเส จ เอกโก
อหญฺจ ปุกฺกุสาติ[๔] จ สภิโย พาหิโย ตถา.

[๑๔๑] กุมารกสฺสโป เจว ตตฺถ ตตฺถูปคา มยํ
สํสารพนฺธนา มุตฺตา โคตเมนานุกมฺปิตา.

[๑๔๒] มลฺเลสุ กุสินารายํ ชาโต คพฺเภว เม สโต
มาตา มตา[๕] จิตการูพฺหา[๖] ตโต นิปติโต อหํ.

[๑๔๓] ปติโต ทพฺพปุญฺชมฺหิ ตโต ทพฺโพติ วิสฺสุโต
พฺรหฺมจารีผเลนาหํ วิมุตฺโต สตฺตวสฺสิโก.

[๑๔๔] ขีโรทนผเลนาหํ ปญฺจงฺเคหิ[๗] อุปาคโต
ขีณาสโวปวาเทน ปาเปหิ พหุ โจทิโต.

[๑๔๕] อุโภ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ วีติวตฺโตมฺหิ ทานิหํ
ปตฺวาน ปรมํ สนฺตึ วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท. สทฺธาติ
[๒] อิ. โว
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ยาว ชาติ มุเน มตํ
[๔] ฉ.,เท. ปกฺกุสาติ จ
[๕] อิ. ปิตา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. จิตารูพฺหา
[๗] ฉ.,เท. ปญฺจหงฺเคหุปาคโต

[๑๔๖] เสนาสนํ ปญฺญาปยึ หาสยิตฺวาน สุพฺพเต
ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโฐ เอตทคฺเค ฐเปสิ มํ.

[๑๔๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๔๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๔๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ทพฺพมลฺลปุตฺโต เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ ทพฺพมลฺลปุตฺตตฺเถราปทานํ.

๕. กุมารกสฺสปตฺเถราปทานํ

[๑๕๐] อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก
สพฺพโลกหิโต ธีโร[๑] ปทุมุตฺตรนามโก.

[๑๕๑] ตทาหํ พฺราหฺมโณ หุตฺวา วิสฺสุโต เวทปารคู
ทิวาวิหารํ วิจรํ อทฺทสํ โลกนายกํ.

[๑๕๒] จตุสจฺจํ ปกาเสนฺตํ โพธยนฺตํ สเทวกํ
สสาวกํ[๒] จิตฺตกถิกํ วณฺณยนฺตํ มหาชเน.

[๑๕๓] ตทา มุทิตจิตฺโตหํ นิมนฺเตตฺวา ตถาคตํ
นานารตฺเตหิ วตฺเถหิ อลงฺกริตฺวาน มณฺฑปึ.

---

[๑] ฉ.,เท. วีโร

[๒] ฉ.,เท.,อิ. วิจิตฺตกถิกานคฺคํ

[๑๕๔] นานารตนปชฺโชตํ สสงฺฆํ โภชยึ ตหึ
โภชยิตฺวาน สตฺตาหํ นานคฺครสโภชนํ.

[๑๕๕] นานาจิตฺเตหิ ปุปฺเผหิ ปูชยิตฺวา สสาวกํ
นิปจฺจ ปาทมูลมฺหิ ตํ ฐานํ ปตฺถยึ อหํ.

[๑๕๖] ตทา มุนิวโร อาห กรุโณ[๑] กรุณาลโย
ปสฺสเถตํ ทิชวรํ ปทุมานนโลจนํ.

[๑๕๗] ปีติปามุชฺชพหุลํ สมุทฺธคฺคตนุรุหํ[๒]
หาสาวหํ[๓] วิสาลกฺขิ มม[๔] สาสนสาลยิ.

[๑๕๘] มม ปาทมูเล ปติตํ เอกวตฺตึ สุมานสิ[๕]
เอส ปตฺเถติ ตํ ฐานํ วิจิตฺตกถิกตฺตนิ.[๖]

[๑๕๙] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๖๐] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
กุมารกสฺสโป นาม เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

[๑๖๑] วิจิตฺตปุปฺผทุสฺสานิ รตนานญฺจ วาหสา
วิจิตฺตกถิกานิ โส อคฺคตฺตึ ปาปุณิสฺสติ.

[๑๖๒] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสึ เทหึ ตาวตึสึ อคญฺฉหึ.

[๑๖๓] ปริพฺภมึ ภวาภเว รงฺคมชฺเฌ ยถา นโฏ
สาขามิคตฺรโช หุตฺวา มิคิยา กุจฺฉิมฺหิ กมึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กรุเณกรสาสโย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สมุคฺคตตนูรุหึ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. หาสมฺหิตวิสาลกฺขึ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มม สาสนสาลสึ
[๕] ฉ.,เท. เอกาวตฺถสุมานสึ
[๖] อิ. วิจิตฺตกถิกตฺถทึ

[๑๖๔] ตทา มยิ กุจฺฉิคเต วชฺฌวาโร[๑] อุปฏฺฐิโต
สาเขน จตฺตา เม มาตา นิโครฺธํ สรณํ คตา.

[๑๖๕] เตน สา มิคราเชน มรณา ปริโมจิตา
ปริจฺจชิตฺวาน สปฺปาณ[๒] มเมวํ โอวที ตทา.

[๑๖๖] นิโครฺธเมว เสเวยฺย น สาขมูปสฺวเส
นิโครฺธสฺมึ มตํ เสยฺโย ยญฺเจ สาขสฺมิ ชีวิตํ.

[๑๖๗] เตนานุสิฏฺฐา มิคยูถเปน[๓]
อหญฺจ มาตา จิตเร[๔] จ ตสฺโสวาทำ[๕]
อาคมฺม รมฺมํ ตุสิตาธิวาสํ
คตา[๖] ปวาสํ สฆรํ ยเถว.

[๑๖๘] ปุโน กสฺสปธีรสฺส อตฺถเมนฺตมฺหิ สาสเน
อารุยฺห เสลสิขรํ ยุญฺชิตฺวา ชินสาสนํ.

[๑๖๙] อิทานิ[๗] หิ ราชคเห ชาโต เสฏฺฐิกุเล อหำ[๘]
อาปนฺนคพฺภา[๙] เม มาตา ปพฺพชิ อนคาริยํ.

[๑๗๐] สคพฺภนฺตำ วิทิตฺวาน เทวทตฺตมุปานยุ
โส อโวจ วินาเสถ ปาปิกำ ภิกฺขุนึ อิมำ.

[๑๗๑] อิทานิปิ มุนินฺเทน ชิเนน อนุกมฺปิตา
สุขินี ชนนี[๑๐] มยฺหำ มาตา ภิกฺขูนูปสฺสเย.

---

[๑] อิ. วชฺฌวารำ อุปฏฺฐิตา
[๒] อิ. สำปาณำ
[๓] อิ. มิคโยวาเทน
[๔] ฉ.,เท. จ ตเถเร
[๕] อิ. ตสฺโสวาเทน
[๖] อิ. คโต
[๗] ฉ.,เท.,อิ. อิทานาหำ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. อหุำ
[๙] ฉ.,เท. อาปนฺนสตฺตา
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. อชนี

[๑๗๒] ตํ วิทิตฺวา มหิปาโล โกสโล มํ อโปสยิ
กุมารปริหาเรน นาเมนาหญฺจ กสฺสโป.

[๑๗๓] มหากสฺสปมาคมฺม อหํ โกมารกสฺสโป
วมฺมิกสฺสทิสํ[๑] กายํ สุตฺวา พุทฺเธน เทสิตํ.

[๑๗๔] ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เม อนุปาทาย สพฺพโส
ปายาสึ ทมยิตฺวาหํ เอตทคฺคํ อปาปุณึ.

[๑๗๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๗๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๗๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กุมารกสฺสโป เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ กุมารกสฺสปตฺเถราปทานํ.

จตุวีสติโม ภาณวาโร.

๖. พาหิยตฺเถราปทานํ

[๑๗๘] อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก
มหปฺปโภ ติโลกคฺโค นาเมน ปทุมุตฺตโร.

---

[๑] อิ. วมฺมิกสาทิสํ

[๑๗๙] ขิปฺปาภิญฺญสฺส ภิกฺขุสฺส คุณํ กิตฺตยโต มุเน
สุตฺวา อุทคฺคจิตฺโตหํ การํ กตฺวา มเหสิโน.

[๑๘๐] ทตฺวา สตฺตาหิกํ ทานํ สสิสฺสสฺส มุเน อหํ
อภิวาทิย สมฺพุทฺธํ ตํ ฐานํ ปตฺถยึ ตทา.

[๑๘๑] ตโต มํ พฺยากริ พุทฺโธ เอตํ ปสฺสถ พฺราหฺมณํ
ปติตํ ปาทมูเล เม ปีนสมฺปนฺนเวกฺขณํ.[๑]

[๑๘๒] เหมยญฺโญปจิตงฺคี อวทาตํ ตนุตฺตจํ
ปลมฺพพิมฺพตมฺโพฏฺฐี สีตติณฺหสมนฺทิชํ.[๒]

[๑๘๓] คุณกามํ พหุตรํ สมุทฺธคฺคตนุรุหํ
คุโณฆายตนีภูตํ[๓] ปีติสมฺผุลฺลิตานนํ.

[๑๘๔] เอโส ปตฺถยเต[๔] ฐานํ ขิปฺปาภิญฺญสฺส ภิกฺขุโน
อนาคเต มหาวีโร โคตโม นาม เหสฺสติ.

[๑๘๕] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
พาหิโย นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

[๑๘๖] ตทา ตุฏฺโฐ จ วุฏฺฐาย ยาวชีวํ มหามุนี[๕]
การํ กตฺวา จุโต สคฺคํ อคา[๖] สภวนํ ยถา.

[๑๘๗] เทวภูโต มนุสฺโส วา สุขิโต ตสฺส กมฺมุโน
วาหสา สํสริตฺวาน สมฺปตฺติมนุโภสหํ.

[๑๘๘] ปุโน กสฺสปธีรสฺส อตฺถงฺคตมฺหิ[๗] สาสเน
อารุยฺห เสลสิขรํ ยุญฺชิตฺวา ชินสาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. จริยํ ปจฺจเวกฺขณํ อิ. ปินสํ ปจฺจเวกฺขณํ
[๒] ฉ.,เท. เสตติณฺหสมนฺทิชํ
[๓] อิ. คุเณฆายตนีภูตํ
[๔] อิ. ปตฺถยโต
[๕] ฉ.,เท. มหามุเน
[๖] ฉ.,เท. อคำ
[๗] ฉ.,เท. อตฺถเมนฺตมฺหิ

[๑๘๙] วิสุทฺธสีโล สปฺปญฺโญ ชินสาสนการโก
ตโต จุตา ปญฺจ ชนา เทวโลกํ อคมฺหเส.

[๑๙๐] ตตฺถาหํ[๑] พาหิโย ชาโต ภารุกจฺเฉ ปุรุตฺตเม
ตโต นาวาย ปกฺขนฺโน[๒] สาครํ อปฺปสิทฺธิกํ.[๓]

[๑๙๑] ตโต นาวา อภิชฺชิตฺถ คนฺตฺวาน กติปาหกํ
ตทา ภีสนเก โฆเร ปติโต มกราลเย.[๔]

[๑๙๒] ตทาหํ วายมิตฺวาน สนฺตริตฺวา มโหทธึ
สุปฺปารกํ ปฏฺฏนวรํ[๕] สมฺปตฺโต มนฺทเวทิโต.[๖]

[๑๙๓] ทารุจีรํ นิวาเสตฺวา คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสึ
ตทาห โส ชโน ตุฏฺโฐ อรหายมิธาคโต.

[๑๙๔] อิมํ อนฺเนน ปาเนน วตฺเถน สยเนน จ
เภสชฺเชน จ สกฺกตฺวา เหสฺสาม สุขิตา มยํ.

[๑๙๕] ปจฺจยานํ ตทา ลาภี เตหิ สกฺกตปูชิโต
อรหาหนฺติ[๗] สงฺกปฺปึ อุปฺปาเทสึ อโยนิโส.

[๑๙๖] ตโต เม จิตฺตมญฺญาย โจทยิ ปุพฺพเทวตา
น ตฺวํ อุปายมคฺคญฺญู กุโต หิ[๘] อรหา ภเว.

[๑๙๗] โจทิโต ตาย สํวิคฺโค ตทาหํ ปริปุจฺฉิ ตํ
เก วา เอเต กุหึ โลเก อรหนฺโต นรุตฺตมา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตโตหํ
[๒] ฉ.,เท. ปกฺขนฺโท อิ. ปกฺขนฺโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อปฺปสิทฺธิยํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มกรากเร
[๕] ฉ.,เท. สุปฺปาทปฏฺฏนวรํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. มนฺทเวธิโต
[๗] อิ. อรหายนฺติ
[๘] ฉ.,เท. ตฺวํ

[๑๙๘] สาวตฺถิยํ โกสลมนฺทิเร ชิโน
ปหูตปญฺโญ วรภูริเมธโส
โส สกฺยปุตฺโต อรหา อนาสโว
เทเสติ ธมฺมํ อรหตฺตปตฺติยา.

[๑๙๙] ตทสฺส สุตฺวา วจนํ สุปีณิโต
นิธีว ลทฺธา กปโณ[๑] สุวิมฺหิโต
อุทคฺคจิตฺโต อรหตฺตมุตฺตมํ
สุทสฺสนํ ทฏฺฐุมนนฺตโคจรํ.

[๒๐๐] ตทา ตโต[๒] นิกฺขมิตฺวาน สตฺถุโน
สทา ชินํ ปสฺสามิ วิมลานนํ
อุเปจฺจ รมฺมํ วิชิตวฺหยํว ตํ[๓]
ทิเช อปุจฺฉึ กุหึ โลกนนฺทโน.

[๒๐๑] ตโต อโวจุ นรเทววนฺทิโต
ปุรํ ปวิฏฺโจ อสเนสนาย โส
ปจฺเจหิ[๔] ขิปฺปึ มุนิทสฺสนุสฺสุโก
อุเปจฺจ วนฺทาหิ ตมคฺคปุคฺคลํ.

[๒๐๒] ตโตหํ ตุวฏฺ คนฺตฺวา สาวตฺถึ ปุรมุตฺตมํ
วิจรนฺตํ ตมทฺทกฺขึ ปิณฺฑตฺถํ อปิหาคิธํ.

[๒๐๓] ปตฺตปาณึ อโลลกฺขํ โชตยนฺตํ[๕] อิธามตํ
สิรินิลยสงฺกาสํ รวิทิตฺติหรานนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. กปโณติ วมฺหิโต อิ. กปโณว
[๒] อิ. รโต
[๓] ฉ.,เท. วนํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สโว
[๕] ฉ.,เท. ปาจยนฺตํ ปีตากรํ อิ. ภาชยนฺตํ อิธามตํ

[๒๐๔] ตํ สเมจฺจ นิปจฺจาหํ อิทํ วจนมพฺรวึ
กุปเถ วิปฺปนฏฺฐสฺส สรณํ โหหิ โคตม.

[๒๐๕] ปาณสนฺตารณตฺถาย ปิณฺฑาย วิจรามหํ
น เต ธมฺมกถากาโล อิจฺจาห มุนิ สตฺตโม.

[๒๐๖] ตทา ปุนปฺปุนํ พุทฺธ อายาจึ ธมฺมลาลโส
โส[๑] เม ธมฺมมเทเสสิ คมฺภีรํ สุญฺญตํ ปทํ.

[๒๐๗] ตสฺส ธมฺมํ สุณิตฺวาน ปาปุณึ อาสวกฺขยํ
ปริกฺขีณายุโก สนฺโต อโห สตฺถานุกมฺปโก.[๒]

[๒๐๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๐๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สาสเน
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๑๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

[๒๑๑] เอวํ เถโร วิยากาสิ พาหิโย ทารุจีริโย
สงฺการกูเฏ ปติโต ภูตาทิฏฺฐาน[๓] คาวิยา.

[๒๑๒] อตฺตโน ปุพฺพจริตํ[๔] กิตฺตยิตฺวา มหามติ
ปรินิพฺพายิ โส ธีโร[๕] สาวตฺถิยํ ปุรุตฺตเม.

[๒๑๓] นครา นิกฺขมนฺโต ตํ ทิสฺวาน อิสิ สตฺตโม
ทารุจีรธรํ ธีรํ พาหิยํ[๖] พาหิตาตปึ.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท. โย
[๒] อิ. สตฺถานุกมฺปิโต
[๓] ฉ.,เท. ภูตาวิฏฺฐาย
[๔] ฉ.,เท. ปุพฺพจริยํ
[๕] ฉ.,เท. เถโร
[๖] อิ. พาหิกํ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. พาหิตาคมึ

[๒๑๔] ภูมิยํ ปติตํ ทณฺฑ[๑] อินฺทเกตุว ปาติตํ
คตายุ สุกฺขกิเลสํ[๒] ชินสาสนการกํ.

[๒๑๕] ตโต อามนฺตยิ สตฺถา สาวเก สาสเน รเต
คณฺหถ เนตฺวา[๓] ฌาเปถ ตนุ สพฺรหฺมจาริโน.

[๒๑๖] ถูปึ กโรถ ปูเชถ นิพฺพุโต โส มหามติ
ขิปฺปาภิญฺญานเมสคฺโค สาวโก เม วโจกโร.

[๒๑๗] สหสฺสมปิ เจ คาถา อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ คาถาปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ.

[๒๑๘] ยตฺถ อาโป จ ปถวี เตโช วาโย น คาธติ
น ตตฺถ สุกฺกา โชตนฺติ อาทิจฺโจ นปฺปกาสติ.

[๒๑๙] น ตตฺถ จนฺทิมา ภาติ ตโม ตตฺถ น วิชฺชติ
ยทา จ อตฺตนาเวทิ มุนิ โมเนน พฺราหฺมโณ.

[๒๒๐] อถ รูปา อรูปา จ สุขทุกฺขา วิมุจฺจติ
อิจฺเจวํ อภณี นาโถ ติโลกสรโณ มุนีติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา พาหิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ พาหิยตฺเถราปทานํ.

๗. มหาโกฏฺฐิกตฺเถราปทานํ

[๒๒๑] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพโลกวิทู มุนิ
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ จกฺขุมา.

---

[๑] ฉ.,เท. ทนฺตํ
[๒] อิ. คตายุสงฺคตเกฺลสํ
[๓] สฺยา. หุตฺวา

[๒๒๒] โอวาทโก วิญฺญาปโก ตารโก สพฺพปาณินํ
เทสนากุสโล พุทฺโธ ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๒๒๓] อนุกมฺปโก การุณิโก หิเตสี สพฺพปาณินํ
สมฺปตฺเต ติตฺถิเย สพฺเพ ปญฺจสีเล ปติฏฺฐหิ.[๑]

[๒๒๔] เอวํ นิรากุลํ อาสิ สุญฺญตํ ติตฺถิเยหิ จ
วิจิตฺตํ อรหนฺเตหิ วสีภูเตหิ ตาทิภิ.

[๒๒๕] รตนานฏฺฐปญฺญาสํ อุคฺคโต โส มหามุนิ
กญฺจนคฺฆิยสงฺกาโส พตฺตึสวรลกฺขโณ.

[๒๒๖] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๒๒๗] ตทาหํ หํสวติยา พฺราหฺมโณ เวทปารคู
อุเปตฺวา[๒] สพฺพโลกคฺคํ[๓] อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ.

[๒๒๘] ตทา โส สาวกํ ธีโร[๔] ปภินฺนปฏิสมฺภิทํ[๕]
อตฺเถ ธมฺเม นิรุตฺเต จ ปฏิภาเณ จ โกวิทํ.

[๒๒๙] จเปสิ เอตทคฺคมฺหิ ตํ สุตฺวา มุทิโต อหํ
สสาวกํ ชินวรํ สตฺตาหํ โภชยึ ตทา.

[๒๓๐] ทุสฺเสหิ ฉาทยิตฺวาน สสิสฺสํ พุทฺธสาครํ[๖]
นิปจฺจ ปาทมูลมฺหิ ตณฺหานํ ปตฺถยึ อหํ.

[๒๓๑] ตโต อโวจ โลกคฺโค ปสฺสเถตํ ทิชุตฺตมํ
วินตํ ปาทมูลมฺหิ กมโลทรสปฺปภํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปติฏฺฐปิ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. อุเปจฺจ
[๓] อิ. สตฺตปารงฺคํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปภินฺนมติโคจรํ
[๕] ฉ.,เท. วีโร, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท. พุทฺธิสาครํ

[๒๓๒] เสฏฺฐิ[๑] พุทฺธสฺส ภิกฺขุสฺส จานํ ปตฺถยเต อยํ
ตาย สทฺธาย จาเคน สทฺธมฺมสฺสวเนน[๒] จ.

[๒๓๓] สพฺพตฺถ สุขิโต หุตฺวา สํสริตฺวา ภวาภเว
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน ลจฺฉเสตํ มโนรถํ.

[๒๓๔] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๓๕] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
โกฏฺฐิโก นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

[๒๓๖] ตํ สุตฺวา มุทิโต หุตฺวา ยาวชีวํ ตทา ชินํ
เมตฺตจิตฺโต ปริจรึ ยโต[๓] ปญฺญาสมาหิโต

[๒๓๗] เตน กมฺมวิปาเกน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๒๓๘] สตานํ ตีณิกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชมการยึ
สตานํ ปญฺจกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหํ.

[๒๓๙] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
สพฺพตฺถ สุขิโต อาสึ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา.

[๒๔๐] ทุเว ภเว สํสรามิ เทวตฺเต อถ มานุเส
อญฺญํ คตึ น ชานามิ[๔] สุจิณฺณสฺส อิทํ ผลํ.

[๒๔๑] ทุเว กุเล ปชายามิ ขตฺติเย วาปิ พฺราหฺมเณ
นีเจ กุเล น ชายามิ สุจิณฺณสฺส อิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธเสฏฺฐสฺส
[๒] อิ. เตน ธมฺมสฺสวเนน จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สโต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. น คจฺฉามิ, เอวมุปริปิ.

[๒๔๒] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต พฺรหฺมพนฺธุ อโหสหํ
สาวตฺถิยํ วิปฺปกุเล ปจฺฉา ชาโต มหทฺธเน.

[๒๔๓] มาตา จนฺทวตี นาม ปิตา เม อสฺสลายโน
ยทา เม ปิตรํ พุทฺโธ วินยี สพฺพสุทฺธิยา.[๑]

[๒๔๔] ตทา ปสนฺโน สุคเต ปพฺพชึ อนคาริยํ
โมคฺคลฺลาโน อาจริโย อุปชฺฌา สาริสมฺภโว.

[๒๔๕] เกเสสุ ฉิชฺชมาเนสุ ทิฏฺฐิ ฉินฺนา สมูลิกา
นิวาเสนฺโต จ กาสาวํ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๒๔๖] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ จ เม มติ
ปภินฺนา เตน โลกคฺโค เอตทคฺเค ฐเปสิ มํ.

[๒๔๗] อสนฺทิฏฺฐํ วิยากาสึ อุปติสฺเสน ปุจฺฉิโต
ปฏิสมฺภิทาสุ เตนาหํ อคฺโค สมฺพุทฺธสาสเน.

[๒๔๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๔๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๕๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ มหาโกฏฺฐิกตฺเถราปทานํ.

---

[๑] อิ. สพฺพพุทฺธิยา

๘. อุรุเวลกสฺสปตฺเถราปทานํ

[๒๔๑] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพโลกวิทู มุนิ
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ จกฺขุมา.

[๒๔๒] โอวาทโก วิญฺญาปโก ตารโก สพฺพปาณินํ
เทสนากุสโล พุทฺโธ ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๒๔๓] อนุกมฺปโก การุณิโก หิเตสี สพฺพปาณินํ
สมฺปตฺเต ติตฺถิเย สพฺเพ ปญฺจสีเล ปติฏฺฐหิ.[๑]

[๒๔๔] เอวํ นิรากุลํ อาสิ สุญฺญตํ ติตฺถิเยหิ จ
วิจิตฺตํ อรหนฺเตหิ วสีภูเตหิ ตาทิภิ.

[๒๔๕] รตนานฏฺฐปญฺญาสํ อุคฺคโต โส มหามุนิ
กญฺจนคฺฆิยสงฺกาโส พตฺตึสวรลกฺขโณ.

[๒๔๖] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๒๔๗] ตทาหํ หํสวติยา พฺราหฺมโณ สาธุสมฺมโต
อุเปจฺจ โลกปชฺโชตํ อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ.

[๒๔๘] ตทา มหาปริสติ[๒] มหาปุริสสาวกํ[๓]
ฐเปนฺตํ เอตทคฺคมฺหิ สุตฺวาน มุทิโต อหํ.

[๒๔๙] มหตา ปริวาเรน นิมนฺเตตฺวา มหาชินํ
พฺราหฺมณานํ สหสฺเสน สห ทานมทาสหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปติฏฺฐปิ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. มหาปริสตึ
[๓] ฉ.,เท. มหาปริสสาวกํ

[๒๖๐] มหาทานํ ททิตฺวาน อภิวาทิย นายกํ
เอกมนฺตํ จิโต หฏฺโจ อิทํ วจนมพฺรวี.

[๒๖๑] ตยิ สทฺธาย เม วีร อธิการคุเณน จ
ปริสา มหตี โหตุ นิพฺพตฺตสฺส ตหึ ตหึ.

[๒๖๒] ตทา อโวจ ปริสํ คชคชฺชิตสุสฺสโร
กรวีกรุโท[๑] สตฺถา เอตํ ปสฺสถ พฺราหฺมณํ.

[๒๖๓] เหมวณฺณํ มหาพาหุ กมลานนโลจนํ
อุทฺธคฺคตนฺตชฺชิ หฏฺจีรํ สทฺธาวนฺตํ คุเณ มม.

[๒๖๔] เอส ปตฺถยิ ตํ ฐานํ[๒] สีหสรสฺส[๓] ภิกฺขุโน
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน ลจฺฉเสตํ มโนรถํ.

[๒๖๕] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๖๖] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
กสฺสโป นาม นาเมน[๔] เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

[๒๖๗] อิโต เทฺวนวุเต กปฺเป อหุ สตฺถา อนุตฺตโร
อนูปโม อสทิโส ผุสฺโส โลกคฺคนายโก.

[๒๖๘] โส เว[๕] สพฺพตมํ หนฺตฺวา วิชเฏตฺวา มหาชฏํ
ตปฺปยนฺโต สเทวกํ. วสฺสเต อมตํ วุฏฺจี

---

[๑] ฉ.,เท. กรวีกรุโต
[๒] ฉ.,เท. ปตฺถยเต ฐานํ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สีหโฆสสฺส
[๔] ฉ.,เท. โคตฺเตน
[๕] ฉ.,เท. จ

[๒๖๙] ตทา มยํ[๑] พาราณสิยํ ราชามจฺจา[๒] อาหุมฺหเส
ภาตโรมฺห ตโย สพฺเพ สวิสฺสฏฺฐาว ราชิโน.

[๒๗๐] วีรงฺครูปา พลิโน สงฺคาเม อปราชิตา
ตทา กุปิตปจฺจนฺโต[๓] อมฺเห อาห มหีปติ.

[๒๗๑] เอถ คนฺตฺวาน ปจฺจนฺตํ สาเธตฺวา อวนิพลํ[๔]
เขมํ เม วิชิตํ[๕] กตฺวา ปุนเรถาติ สาสถ.[๖]

[๒๗๒] ตโต มยํ อโวจุมฺห ยทิ เทยฺยาสิ นายกํ
อุปฏฺฐานาย อมฺหากํ สาธยิสฺสาม[๗] เต[๘] ตโต.

[๒๗๓] ตโต มยํ ลทฺธวรา ภูมิปาเลน เปสิตา
นิกฺขิตฺตสตฺถํ ปจฺจนฺตํ กตฺวา ปุนรุเปจฺจ[๙] ตํ.

[๒๗๔] ยาจิตฺวา สตฺถุปฏฺฐานํ ราชานํ โลกนายกํ
มุนิวรํ[๑๐] ลภิตฺวาน ยาวชีวํ ยชิมฺห[๑๑] ตํ.

[๒๗๕] มหคฺฆานิ จ วตฺถานิ ปณีตานิ รสานิ จ
เสนาสนานิ รมฺมานิ เภสชฺชานิ หิตานิ จ.

[๒๗๖] ทตฺวา สสงฺฆมุนิโน ธมฺเมนุปฺปาทิตานิ โน
สีลวนฺโต การุณิกา ภาวนายุตฺตมานสา.

[๒๗๗] สทา[๑๒] ปริจริตฺวาน เมตฺตจิตฺเตน นายกํ
นิพฺพุเต ตมฺหิ โลกคฺเค ปูชํ กตฺวา ยถาพลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. หิ
[๒] ฉ.,เท. ราชาปจฺจา
[๓] ฉ.,เท. กปฺปติ ปจฺจนฺโต
[๔] ฉ.,เท. อฏวีพลํ อิ. โสเธตฺวา อวิธีพลํ
[๕] ฉ.,เท. เขมํ วิชิริตํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปุน เทถาติ ภาสถ
[๗] อิ. โสธยิสฺสาม
[๘] ฉ.,เท. โว
[๙] ฉ.,เท. ปุนรุปจฺจตํ
[๑๐] ฉ.,เท. มุนิวีรํ
[๑๑] อิ. อทิมฺห
[๑๒] ฉ.,เท. สทฺธา

[๒๗๘] ตโต จุตา ตาวตึสํ[๑] คตา ตตฺถ มหาสุขํ
อนุภูตา มยํ สพฺเพ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๒๗๙] มาลากาโร ยถาลทฺโธ[๒] ทสฺเสติ วิกตึ พหุ
ตถา ภเว ภวนฺโตหํ[๓] วิเทหาธิปตี อหุ.

[๒๘๐] คุณาเจลสฺส วากฺเยน มิจฺฉาทิฏฺฐิหตาสโย[๔]
นรกมคฺคมารุฬฺโห รุจาย มม ธีตุยา.

[๒๘๑] โอวาทํ นาทยิตฺวาน พฺรหฺมุนา นารเทนหํ
พหุธา สวสิโต[๕] สนฺโต ทิฏฺฐึ หิตฺวาน ปาปิกํ.

[๒๘๒] ปูรยิตฺวา วิเสเสน ทสกมฺมปเถ อหํ[๖]
หิตฺวาน เทหมคมึ สคฺคํ สภวนํ ยถา.

[๒๘๓] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต พฺรหฺมพนฺธุ อโหสหํ
พาราณสิยํ ผีตาย ชาโต วิปฺปกุเล[๗] อหํ.

[๒๘๔] มจฺจุพฺยาธิชราภีโต โอคาเหตฺวา มหาวนํ
นิพฺพานํ ปทเมสนฺโต ชฏิเลสุ ปริพฺพชึ.

[๒๘๕] ตทา เทฺว ภาตโร มยฺหํ ปพฺพชึสุ มยา สห
อุรุเวลาย มาเปตฺวา อสฺสมํ นีวสึ อหํ.

[๒๘๖] กสฺสโป นาม โคตฺเตน อุรุเวลาย นีวสึ[๘]
ตโต เม อาสิ ปญฺญตฺติ อุรุเวลาสุ กสฺสโป.[๙]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สนฺตุสิตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มายากาโร ยถาภงฺเค
[๓] ฉ.,เท. ภมนฺโตหํ
[๔] ฉ.,เท. มิจฺฉาทิฏฺฐิตาสโย
[๕] ฉ.,เท. พหุธา สสิโต อิ. พหุ
[๖] ฉ.,เท. ทสกมฺมปถานิหํ
[๗] ฉ.,เท. วิปฺปมหากุเล
[๘] ฉ.,เท. อุรุเวลนิวาสิโก อิ. อุรุเวลานิวาสิตา
[๙] ฉ.,เท. อุรุเวลกสฺสโปอิติ

[๒๘๗] นทีสกาเส ภาตา เม นทีกสฺสปสวฺหโย
อาสิปฺปกาโส นาเมน[๑] คยายํ คยกสฺสโป.

[๒๘๘] เทฺว สตานิ กนิฏฺจสฺส[๒] ตีณิ มชฺฌสฺส ภาตุโน
มม ปญฺจสตานูนา สิสฺสา สพฺเพ มมานุคา.

[๒๘๙] ตทา อุเปจฺจ มํ พุทฺโธ กตฺวาน วิวิธานิ เม[๓]
ปาฏิหิรานิ โลกคฺโค วิเนสิ นรสารถิ.

[๒๙๐] สหสฺสปริวาเรน อโหสึ เอหิภิกฺขุโก
เตเหว สห สพฺเพหิ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๒๙๑] เต จ อญฺเญว พหโว[๔] ยสสา[๕] มํ ปริวารยุ
สาสิตุญฺจ สมตฺโถหํ ตโต มํ อิสิ สตฺตโม.

[๒๙๒] มหาปริสภาวสฺมึ เอตทคฺเค ฐเปสิ มํ
อโห พุทฺเธ กตํ การํ สผลํ เม อชายถ.

[๒๙๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๙๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๙๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อรุเวลกสฺสโป เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ อรุเวลกสฺสปตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อาสี สกาสนาเมน
[๒] อิ. นทีกสฺส
[๓] อิ. กตฺวา นานาวิธานิ เม
[๔] ฉ.,เท. เต เจวญฺเญ จ พหโว
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สิสฺสา

๙. ราธตฺเถราปทานํ

[๒๙๖] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพโลกวิทู มุนิ
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ จกฺขุมา.

[๒๙๗] โอวาทโก วิญฺญาปโก ตารโก สพฺพปาณินํ
เทสนากุสโล พุทฺโธ ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๒๙๘] อนุกมฺปโก การุณิโก หิเตสี สพฺพปาณินํ
สมฺปตฺเต ติตฺถิเย สพฺเพ ปญฺจสีเล ปติฏฺฐหิ.

[๒๙๙] เอวํ นิรากุลํ อาสิ สุญฺญตํ ติตฺถิเยหิ จ
วิจิตฺตํ อรหนฺเตหิ วสีภูเตหิ ตาทิภิ.

[๓๐๐] รตนานฏฺฐปญฺญาสํ อุคฺคโต โส มหามุนิ
กญฺจนคฺฆิยสงฺกาโส ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ.

[๓๐๑] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชต ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๓๐๒] ตทาหํ หํสวติยา พฺราหฺมโณ มนฺตปารคู
อุเปจฺจ ตํ นรวรํ อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ.

[๓๐๓] ปญฺญาเปนฺตํ มหาวีรํ ปริสาสุ วิสารทํ
ปฏิภาเณยฺยกํ ภิกฺขุ เอตทคฺเค วินายกํ.

[๓๐๔] ตทาหํ การํ กตฺวาน สสงฺเฆ โลกนายเก
นิปจฺจ สิรสา ปาเท ตณฺหานํ อภิปตฺถยึ.

[๓๐๕] ตโต มํ ภควา อาห สิงฺคินิกฺขสมปฺปโภ
สเรน รชนีเยน กิเลสมลหารินา.

[๓๐๖] สุขี ภวสฺสุ ทีฆายุ สิชฺฌตำ[๑] ปณิธี ตว
สสงฺเฆ เม กตำ การำ อตีว วิปุลำ ตยา.

[๓๐๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๓๐๘] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
ราโชติ นามเธยฺเยน เหสฺสติ สตฺถุ สาวโก.

[๓๐๙] ส[๒] เต เหตุคุเณ ตุฏฺโจ สกฺยปุตฺโต นราสโภ[๒]
ปฏิภาเณยฺยกานคฺคำ ปณฺฑาเปสฺสติ นายโก.

[๓๑๐] ตำ สุตฺวา มุทิโต หุตฺวา ยาวชีวำ ตทา ชินำ
เมตฺตจิตฺโต ปริจรึ ยโต[๓] ปณฺฑาสมาหิโต.

[๓๑๑] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสำ เทหำ ตาวตึสำ อคญฺฉหำ.

[๓๑๒] สตานำ ตีณิกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชมการยึ
สตานำ ปญฺจกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหำ.

[๓๑๓] ปเทสรชฺชำ วิปุลำ คณนาโต อสงฺขยำ
สพฺพตฺถ สุขิโต อาสึ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา.

[๓๑๔] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต คิริพฺพชปุรุตฺตเม
ชาโต วิปฺปกุเล นิทฺเธ วิกลจฺฉาทนาสเน.

[๓๑๕] กฏจฺฉุภิกฺขำ ปาทาสึ สารีปุตฺตสฺส ตาทิโน
ยทา ชิณฺโณ จ วุทฺโธ จ ตทารามมุปาคมึ.

---

[๑] ฉ.,เท. สิชฺฌตุ
[๒-๒] สฺยา. อิทำ คาถาปาฐทฺวยำ น ทิสฺสติ. อิ. สเก เคเหตุคุเณ ตุฏฺโจ สกฺยปุตฺโต นราสโภ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สโต, เอวมุปริปิ.

[๓๑๖] ปพฺพาเชนฺติ น มํ เกจิ[๑] ชิณฺณํ ทุพฺพลถามกํ
เตน ทิโน วิวณฺณงฺโค โสโก จาสึ ตทา อหํ.

[๓๑๗] ทิสฺวา มหาการุณิโก มมมาห มหามุนิ
กิมตฺถํ ปุตฺต โสกฏฺโฏ พฺรูหิ เต จิตฺตชํ รุชํ.

[๓๑๘] ปพฺพชฺชํ น ลเภ วีร สฺวากฺขาเต ตว สาสเน
เตน โสเกน ทิโนมฺหิ สรณํ โหหิ นายก.

[๓๑๙] ตทา ภิกฺขู สมาเนตฺวา อปุจฺฉิ มุนิ สตฺตโม
อิมสฺส อธิการํ เย สรนฺตา[๒] พฺยาหรนฺตุ เต.

[๓๒๐] สารีปุตฺโต ตทาโวจ การมสฺส สรามหํ
กฏฺจฺฉุภิกฺขํ ทาเปสิ ปิณฺฑาย จรโต มมํ.

[๓๒๑] สาธุ สาธุ กตญฺญูสิ สารีปุตฺต อิมํ ตุวํ
ปพฺพาเชหิ ทิชํ วุฑฺฒึ เหสฺสติ[๓] ปูชนิโย อยํ.

[๓๒๒] ตโต อลตฺถํ ปพฺพชฺชํ กมฺมวาโจปสมฺปทำ
น จิเรเนว กาเลน ปาปุณึ อาสวกฺขยं.

[๓๒๓] สกฺกจฺจํ มุนิโน วากฺยํ สุณามิ มุทิโต ยโต
ปฏิภาเณยฺยกานคฺคํ ตโต มํ ฐปยิ ชิโน.

[๓๒๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหำ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนำ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๒๕] สฺวาคตำ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปพฺพชติ น มำ โกจิ [๒] ฉ.,เท. สรนฺติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เหสฺสตาชานิโย

[๓๒๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ราโธ เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ ราธตฺเถราปทานํ.

๑๐. โมฆราชตฺเถราปทานํ

[๓๒๗] ปทุมุตฺตโร[๑] โลกวิทู สพฺพโลกหิโต มุนิ[๑]
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ จกฺขุมา.

[๓๒๘] โอวาทโก วิญฺญาปโก ตารโก สพฺพปาณินํ
เทสนากุสโล พุทฺโธ ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๓๒๙] อนุกมฺปโก การุณิโก หิเตสี สพฺพปาณินํ
สมฺปตฺเต ติตฺถิเย สพฺเพ ปญฺจสีเล ปติฏฺฐหิ.[๒]

[๓๓๐] เอวํ นิรากุลํ อาสิ สุญฺญตํ ติตฺถิเยหิ จ
วิจิตฺตํ อรหนฺเตหิ วสีภูเตหิ ตาทิภิ.

[๓๓๑] รตนานฏฺฐปญฺญาสํ อุคฺคโต โส มหามุนิ
กญฺจนคฺฆิยสงฺกาโส พตฺตึสวรลกฺขโณ.

[๓๓๒] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๓๓๓] ตทาหํ หํสวติยา กุเล อญฺญตเร อหุ[๓]
ปรกมฺมายเน ยุตฺโต นตฺถิ เม กิญฺจิ สนฺธนํ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพโลกวิทู มุนิ [๒] ฉ.,เท. ปติฏฺฐปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อหุ, เอวมุปริปิ.

[๓๓๔] ปฏิกฺกมนสาลายํ วสนฺโต กตภูมิยํ
อคฺคี อุชฺชาลยี ตตฺถ ฑยฺหกณฺหา สิลามหิ.[๑]

[๓๓๕] ตทา ปริสติ นาโถ จตุสจฺจํ ปกาสโก
สาวกํ สมฺปกิตฺเตสิ ลูขจีวรธารกํ.

[๓๓๖] ตสฺส ตมฺหิ คุเณ ตุฏฺโ ปฏิปชฺช[๒] ตถาคตํ
ลูขจีวรธารคฺคํ ปตฺถยี ฐานมุตฺตมํ.

[๓๓๗] ตทา อโวจ ภควา สาวเก ปทุมุตฺตโร
ปสฺสเถตํ ปุริสกํ กุเจลํ ตนุเทหกํ.

[๓๓๘] ปีติปฺปสนฺนวทนํ สทฺธาธนสมนฺวิตํ
อุทคฺคตนุชํ หฏฺจิตฺตํ อจลํ สาลปิณฺฑิตํ.

[๓๓๙] เอโส ปตฺเถติ ตํ ฐานํ สจฺจเสนสฺส ภิกฺขุโน
ลูขจีวรธารสฺส ตสฺส วณฺณคตาสโย.[๓]

[๓๔๐] ตํ สุตฺวา มุทิโต หุตฺวา นิปจฺจ สิรสา ชินํ
ยาวชีวํ สุภํ กมฺมํ กริตฺวา ชินสาสเน.

[๓๔๑] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.[๔]

[๓๔๒] ปฏิกฺกมนสาลายํ ภูมิทาหนกมฺมุนา[๕]
สมสหสฺสํ นิรเย อฑยฺหึ เวทนาฏฺฏิโต.

[๓๔๓] เตน กมฺมาวเสเสน ปญฺจ ชาติสตานิหํ
มนุสฺโส กุลโช หุตฺวา ปาฏิยา[๖] ลกฺขณงฺกิโต.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท. ทฬฺหํ กณฺหาสิ สา มหี
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปณิปจฺจ
[๓] ฉ.,เท. วณฺณสิตาสโย
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตาวตึสูปโค อหํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ภูมิทาหกกมฺมุนา
[๖] ฉ.,เท. ชาติยา
[๗] อิ. ตติยา กรณงฺกิโต

[๓๔๔] ปญฺจ ชาติสตาเนว กุฏฺฐโรคสมปฺปิโต
มหาทุกฺขํ อนุภวึ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา.

[๓๔๕] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป อุปริฏฺฐ๑ ยสสฺสินํ
ปิณฺฑปาเตน ตปฺเปสึ ปสนฺนมานโส อหํ.

[๓๔๖] เตน กมฺมวิเสเสน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๓๔๗] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต อชายึ ชตฺติเย กุเล
ปิตุโน อจฺจเยนาหํ มหารชฺชสมปฺปิโต.

[๓๔๘] กุฏฺฐโรคาภิภูโตหํ รตฺติยํ๒ น สุขํ ลเภ
โมฆํ รชฺชสุขํ ยสฺมา โมโฆ ราชา ตโต อหํ.

[๓๔๙] กายสฺส โทสํ ทิสฺวาน ปพฺพชึ อนคาริยํ
พาวริสฺส ทิชคฺคสฺส สิสฺสตฺตํ อชฺฌุปาคมึ.

[๓๕๐] มหตา ปริวาเรน อุเปจฺจ นรนายกํ
อปุจฺฉึ นิปุณํ ปญฺหํ วาคิสํ๓ วาทิสูทนํ.

[๓๕๑] อยํ โลโก ปโร โลโก พฺรหฺมโลโก สเทวโก
ทิฏฺฐินฺเต๔ นาภิชานามิ โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

[๓๕๒] เอวฺ อภิกฺกนฺตทสฺสาวึ อตฺถึ ปญฺเหน อาคมํ
กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสติ.

[๓๕๓] สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โมฆราชา สทา สโต
อตฺตานุทิฏฺจึ อูหจฺจ เอวฺ มจฺจุตฺตโร สิยา.

---

๑ อิ. อุปติฏฺฐ
๒ ฉ.,เท. น รตึ น สุขํ ลเภ
๓ ฉ.,เท. ตํ วีรฺ วาทิสูทนํ
๔ ฉ.,เท.,อิ. ทิฏฺจึ โน นาภิชานามิ

[๓๕๔] เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสติ
อิติ มํ อภณิ พุทฺโธ สพฺพโรคติกิจฺฉโก.

[๓๕๕] สห คาถาวสาเนน เกสมสฺสุวิวชฺชิโต
กาสาววตฺถวสโน อาสึ ภิกฺขุ ตถารหํ.[๑]

[๓๕๖] สงฺฆิเกสุ วิหาเรสุ น วสึ โรคปีฬิโต
มา วิหาโร ปทุสฺสีติ วาจายาภิสุปีฬิโต.[๒]

[๓๕๗] สงฺการกูฏา อาหตฺวา สุสานา รถิกาหิ จ
ตโต สงฺฆาฏึ กริตฺวาน ธารยึ ลูขจีวรํ.

[๓๕๘] มหาภิสกฺโก ตสฺมึ เม คุเณ ตุฏฺโฐ วินายโก
ลูขจีวรธารีนํ เอตทคฺเค จเปสิ มํ.

[๓๕๙] ปุญฺญปาปปริกฺขีโณ สพฺพโรควิวชฺชิโต
สิขีว อนุปาทาโน นิพฺพายิสฺสมนาสโว.

[๓๖๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๖๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๖๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โมฆราชา เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ โมฆราชตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตถารหา

[๒] ฉ.,เท.,อิ. วาตโรเคหิ ปีฬิโต

ตสฺสุทฺทานํ

กจฺจาโน วกฺกลี เถโร มหากปฺปินสวฺหโย
ทพฺโพ กุมารนาโม จ พาหิโย โกฏฺฐิโก วสี.
อุรุเวลกสฺสโป ราโช โมฆราชา จ ปณฺฑิโต
ตีณิ คาถาสตาเนตฺถ ทฺวาสฏฺฐิ เจว ปิณฺฑิตา.

จตุปณฺณาสโม กจฺจายนวคฺโค.

๕๕. ภทฺทิยวคฺโค

๑. ลกุณฏฺฐกภทฺทิยตฺเถราปทานํ

[๑] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู[๑]
อิโต สตสหสฺสมฺหิ โลเก[๒] อุปฺปชฺชิ นายโก.[๓]

[๒] ตทาหํ หํสวติยา เสฏฺฐิปุตฺโต มหทฺธโน
ชงฺฆวิหารํ วิจรํ สงฺฆารามํ อคญฺฉหํ.

[๓] ตทา โส โลกปชฺโชโต ธมฺมํ เทเสสิ นายโก
มธุรสฺสรานฺ[๔] ปวรํ สาวกํ อภิกิตฺตยิ.

[๔] ตํ สุตฺวา มุทิโต หุตฺวา การํ กตฺวา มเหสิโน
วนฺทิตฺวา สตฺถุโน ปาเท ตํ ฐานํ อภิปตฺถยึ.

[๕] ตทา พุทฺโธ วิยากาสิ สงฺฆมชฺเฌ วินายโก
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน ลจฺฉเสตํ มโนรถํ.

[๖] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๗] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
ภทฺทิโย นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุ สาวโก.

[๘] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กปฺเป
[๓] อิ. จกฺขุมา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มญฺชุสฺสรานํ

[๙] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป ผุสฺโส อุปฺปชฺชิ นายโก
ทุราสโท ทุปสโห สพฺพโลกุตฺตโม ชิโน.

[๑๐] จรเณน จ สมฺปนฺโน พฺรหฺมา[๑] อุชุ ปตาปวา
หิเตสี สพฺพสตฺตานำ พหุ๋ โมเจสิ พนฺธนา.

[๑๑] นนฺทารามวเร[๒] ตสฺส อโหสึ ปุสฺสโกกิโล[๓]
คนฺธกุฏิสมาสนฺเน อมฺพรุกฺเข วสามหำ.

[๑๒] ตทา ปิณฺฑาย คจฺฉนฺตำ ทกฺขิเณยฺยำ ชินุตฺตมำ
ทิสฺวา จิตฺตำ ปสาเทตฺวา มญฺชุนา อภิกูชหำ.[๔]

[๑๓] ราชุยฺยานำ ตทา คนฺตฺวา สุปกฺกำ กนกตฺตจำ
อมฺพปิณฺฑำ คเหตฺวาน สมฺพุทฺธสฺโสปนามยึ.

[๑๔] ตทา เม จิตฺตมญฺญาย มหาการุณิโก ชิโน
อุปฏฺฐากสฺส หตฺถโต ปตฺตำ ปคฺคณฺหิ นายโก.

[๑๕] อทาสึ[๕] หฏฺฐจิตฺโตหำ[๖] อมฺพปิณฺฑำ มหามุเน
ปตฺเต ปกฺขิปฺป ปกฺเขหิ ปญฺชลึ[๗] กตฺวาน มญฺชุนา.

[๑๖] สเรน รชนีเยน สวนีเยน มญฺชุนา[๘]
วสฺสนฺโต พุทฺธปูชตฺถำ นิทฺทำ[๙] คนฺตฺวา นิปชฺชหำ.

[๑๗] ตทา มุทิตจิตฺตำ มำ พุทฺธเปมคตาสยำ
สกุณคฺฆิ อุปาคนฺตฺวา ฆาตยี ทุฏฺฐมานโส.[๑๐]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พฺรหา
[๒] ฉ.,เท. นนฺทารามวเน
[๓] ฉ.,เท. ผุสฺสโกกิโล
[๔] สี.,อิ. มญฺชุนาเทน ปูชหำ ฉ.,เท. มญฺชุนาภินิกูชหำ
[๕] อิ. ททามิ
[๖] สี. ตุฏฺฐจิตฺโตหำ
[๗] สี. ปกฺเขหญฺชลี
[๘] ฉ.,เท. วคฺคุนา อิ. ธสนา
[๙] ฉ.,เท. นีพำ
[๑๐] อิ. ทุฏฺฐมานสา

[๑๘] ตโต จุโตหํ ตุสิเต อนุโภตฺวา มหาสุขํ
มนุสฺสโยนิมาคญฺฉึ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา.

[๑๙] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม โคตฺเตน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๒๐] สาสนํ โชตยิตฺวา โส อภิภุยฺย กุติตฺถิเย
วินยิตฺวาน เวเนยฺเย นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๑] นิพฺพุเต ตมฺหิ โลกคฺเค ปสนฺนา ชนตา พหู
ปูชนตฺถาย พุทฺธสฺส ถูปํ กุพฺพนฺติ สตฺถุโน.

[๒๒] สตฺตโยชนิกํ ถูปํ สตฺตรตนภูสิตํ[๑]
กาเรสฺสาม[๒] มเหสิสฺส อิจฺเจวํ มนฺตยนฺติ เต.

[๒๓] กิกิโน กาสิราชสฺส ตทา เสนาย นายโก
หุตฺวาหํ อปฺปมาณสฺส ปมาณํ เจติเย วที.

[๒๔] ตทา เต มม วากฺเยน เจติยํ โยชนุคฺคตํ
อกํสุ นรธีรสฺส[๓] นานารตนภูสิตํ.

[๒๕] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๒๖] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาโต เสฏฺฐิกุเล อหํ
สาวตฺถิยํ ปุรวเร อิทฺเธ ผีเต มหทฺธเน.

[๒๗] ปุรปฺปเวเส สุคตํ ทิสฺวา วิมฺหิตมานโส
ปพฺพชิตฺวาน น จิรํ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

---

[๑] อิ. สตฺตรตนวิภูสิตํ
[๒] ฉ.,เท. กริสฺสาม
[๓] ฉ.,เท. นรวีรสฺส

[๒๘] เจติยสฺส ปมาณํ ยํ อกรึ เตน กมฺมุนา
ลกุณฺฑกสรีโรหํ ชาโต ปริพฺภวารโห.

[๒๙] สเรน มธุเรนาหํ ปูเชตฺวา อิสิสตฺตมํ
มญฺชุสฺสรานภิกฺขูนํ อคฺคตฺตํ อนุปาปุณึ.

[๓๐] ผลทาเนน พุทฺธสฺส คุณานุสฺสรเณน จ
สามญฺญผลสมฺปนฺโน วิหรามิ อนาสโว.

[๓๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ลกุณฺฑกภทฺทิโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ ลกุณฺฑกภทฺทิยตฺเถราปทานํ.

๒. กงฺขาเรวตตฺเถราปทานํ

[๓๔] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๓๕] สีหหนุ พฺรหฺมคิโร หํสทุนฺทุภิสาวโน[๑]
นาควิกฺกนฺตคมโน จนฺทสูราทิกปฺปโภ.

---

[๑] สี. หํสทุนฺทุภินิสฺสโร ฉ.,เท. หํสทุนฺทุนฺทุภินิสฺสโน อิ. หํสทุนฺทุภินิสฺสวโน

[๓๖] มหามติ มหาวีโร มหาฌายี มหาคติ[๑]
มหาการุณิโก นาโถ มหาตมวิธ๎สโน.[๒]

[๓๗] ส กทาจิ ติโลกคฺโค เวเนยฺยํ วินยํ พหุ๎[๓]
ธมฺมํ เทเสติ[๔] สมฺพุทฺโธ สตฺตจิตฺตวิทู[๕] มุนิ.

[๓๘] ฌายึ ฌานรตํ วีรํ อุปสนฺตํ อนาวิลํ
วณฺณยนฺโต ปริสติ[๖] โตเสติ[๗] ชนตํ ชิโน.

[๓๙] ตทาหํ หํสวติยา พฺราหฺมโณ เวทปารคู
ธมฺมํ สุตฺวาน มุทิโต ตํ จานํ อภิปตฺถยึ.

[๔๐] ตทา ชิโน วิยากาสิ สงฺฆมชฺเฌ วินายโก
มุทิโต โหหิ ตฺวํ พฺรหฺเม ลจฺฉเสตํ มโนรถํ.

[๔๑] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๔๒] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
เรวโต นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุ สาวโก.

[๔๓] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๔๔] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาโตหํ โกลิเย ปุเร
ขตฺติเย กุลสมฺปนฺเน อิทฺเธ ผีเต มหทฺธเน.

[๔๕] ยทา กปิลวตฺถุสฺมึ พุทฺโธ ธมฺมํ อเทสยิ
ตทา ปสนฺโน สุคเต ปพฺพชึ อนคาริยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. มหาพโล อิ. มหาหิโต
[๒] ฉ.,เท. มหาตมปนูทโน อิ. มหาตมวิสูทโน
[๓] สี. เวเนยฺเย วินยํ พหู
[๔] ฉ.,เท. เทเสสิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สตฺตาสยวิทู
[๖] ฉ.,เท. ปริสตึ
[๗] ฉ.,เท. โตเสสิ

[๔๖] กงฺขา เม พหุลา อาสิ กปฺปากปฺเป ตหึ ตหึ
ตํ สพฺพํ วินยี พุทฺโธ เทเสตฺวา ธมฺมมุตฺตมํ.

[๔๗] ตโตหํ ติณฺณสํสาโร ตทา[๑] ฌานสุเข รโต
วิหรามิ ตทา พุทฺโธ มํ ทิสฺวา เอตทพฺรวิ.

[๔๘] ยา กาจิ กงฺขา อิธ วา หุรํ วา
สกเวทิยา วา ปรเวทิยา วา
เย[๒] ฌายิโน ตา ปชหนฺติ สพฺพา
อาตาปิโน พฺรหฺมจริยํ จรนฺตา.

[๔๙] สตสหสฺเส กตํ กมฺมํ ผลํ ทสฺเสสิ เม อิธ
สมุตฺโต สรเวโคว กิเลเส ฌาปยึ มม.

[๕๐] ตโต มํ ฌานนิรตํ ทิสฺวา โลกนฺตคู มุนิ[๓]
ฌายีนํ ภิกฺขูนํ อคฺโค ปญฺญาเปสิ มหามติ.

[๕๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กงฺขาเรวโต เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ กงฺขาเรวตตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สทา [๒] สฺยา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. ตโต ฌานรตํ ทิสฺวา พุทฺโธ โลกนฺตคู มุนิ

๓. สีวลิตฺเถราปทานํ

[๕๔] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๕๕] สีลนฺตสฺส อสงฺเขยฺยํ สมาธิ วชิรูปโม
อสงฺเขยฺยํ ญาณวรํ วิมุตฺติ จ อโนปมา.

[๕๖] มนุชามรุนาคานํ[๑] พฺรหฺมานญฺจ สมาคเม
สมณพฺราหฺมณากิณฺเณ ธมฺมํ เทเสสิ นายโก.

[๕๗] สสาวกํ มหาลาภึ ปุญฺญวนฺตํ ชุตินฺธรํ
จเปสิ เอตทคฺคมฺหิ ปริสาสุ วิสารโท.

[๕๘] ตทาหํ ขตฺติโย อาสึ นคเร หํสวฺหเย
สุตฺวา ชินสฺส ตํ วากฺยํ สาวกสฺส คุณํ พหุ.

[๕๙] นิมนฺตยิตฺวา สตฺตาหํ โภชยิตฺวา สสาวกํ
มหาทานํ ททิตฺวาน ตํ ฐานํ อภิปตฺถยึ.

[๖๐] ตทา มํ วินตํ ปาเท ทิสฺวาน ปริสาสโภ
สเรน มหตา ธีโร[๒] อิมํ[๓] วจนมพฺรวิ.

[๖๑] ตโต ชินสฺส วจนํ โสตุกามา มหาชนา
เทวตา อถ คนฺธพฺพา[๔] พฺรหฺมาโน[๕] จ มหิทฺธิกา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มนุชามรนาคานํ
[๒] ฉ.,เท. วีโร
[๓] ฉ.,เท. อิทำ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เทวทานวคนฺธพฺพา
[๕] อิ. พฺรหฺมุนา

[๖๒] สมณพฺราหฺมณา เจว นมสฺสึสุ กตญฺชลี
นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม.

[๖๓] ขตฺติเยน มหาทานํ ทินฺนํ สตฺตาหกาธิกํ[๑]
โสตุกามา ผลํ ตสฺส พฺยากโรหิ มหามุนิ.

[๖๔] ตโต อโวจ ภควา สุณาถ มม ภาสิตํ
อปฺปเมยฺยมฺหิ พุทฺธมฺหิ สสงฺฆมฺหิ ปติฏฺฐิตา.[๒]

[๖๕] ทกฺขิณาทาย[๓] โก วตฺตา อปฺปเมยฺยผลา หิ สา
อปิเจส มหาโภโค ฐานํ ปตฺเถติ อุตฺตมํ.

[๖๖] ลาภี วิปุลลาภานํ ยถา ภิกฺขุ สุทสฺสโน
ตถาหมฺปิ ภเวยฺยนฺติ ลจฺฉเสตํ อนาคเต.

[๖๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๖๘] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
สีวลี นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

[๖๙] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ[๔] อคญฺฉหํ.

[๗๐] เอกนวุเต อิโต กปฺเป วิปสฺสี โลกนายโก
อุปฺปชฺชิ จารุนยโน[๕] สพฺพธมฺมวิปสฺสโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สตฺตาหิกมฺปิ โว อิ. สตฺตาหิกํ วิโภ
[๒] สี.,อิ. สงฺฆมฺหิ สุปฺปติฏฺฐิตา
[๓] ฉ.,เท. ทกฺขิณา ตาย
[๔] ฉ.,เท. ตาวตึสูปโค อหํ
[๕] ฉ.,เท. จารุทสฺสโน

[๗๑] ตทาหํ พนฺธุมติยา กุลสฺสญฺญตรสฺส จ
ทยิโต วุฏฺฐิโต[๑] เจว อาสึ กมฺมนฺตพฺยาวโฏ.[๒]

[๗๒] ตทา อญฺญตโร ปุคฺโค[๓] วิปสฺสิสฺส มเหสิโน
ปริเวณํ[๔] อกาเรสิ มหนฺตมิติ วิสฺสุตํ

[๗๓] นิฏฺฐิเต จ มหาทานํ[๕] ททุํ ขชฺชกสญฺญุตํ[๖]
นวํ ทธึ มธุญฺเจว วิจินํ เนว อทฺทสุ.

[๗๔] ตทาหนฺตํ[๗] คเหตฺวาน นวทธึ มธุมฺปิจ
กมฺมสามิฆรํ คจฺฉึ ตเมสนฺตา มมทฺทสุ.[๘]

[๗๕] สหสฺสมปิ ทตฺวาน นาลภิตฺถ สตทฺวยํ[๙]
ตโตหเมว จินฺเตสึ เนตํ เหสฺสติ โอรกํ.

[๗๖] ยถา อิเม ชนา สพฺเพ สกฺกโรนฺติ ตถาคตํ
อหมฺปิ การํ กริสฺสามิ[๑๐] สสงฺเฆ โลกนายเก.

[๗๗] ตทาหเมว เนตฺวาน[๑๑] ทธึ มธุญฺจ เอกโต
มทฺทิตฺวา โลกนาถสฺส สสงฺฆสฺส อทาสหํ.

[๗๘] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๗๙] ปุนาหํ พาราณสิยํ ราชา หุตฺวา มหายโส
สตฺตุกสฺส ตทา ทุฏฺโฐ[๑๒] ทฺวารโรธํ อการยึ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปสฺสิโต อิ. ปตฺถิโต
[๒] ฉ.,เท. กมฺมนฺตวาวโฏ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปูโค
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปริเวสํ
[๕] ฉ.,เท. มหาทาเน
[๖] ฉ.,เท. ขชฺขกสญฺหิตํ
[๗] อิ. ตทาภตฺตํ
[๘] อิ. ตเมสนฺตํ ตมทฺทสุ
[๙] ฉ.,เท. นาภึสุ จ ตํ ทฺวยํ
[๑๐] ฉ.,เท. ภสฺสามิ
[๑๑] ฉ.,เท.,อิ. ตทาหเมวํ จินฺเตตฺวา
[๑๒] อิ. พุทฺโธ

[๘๐] ตทา ตปสฺสิโน รุทฺธา เอกาหํ รกฺขิตา อหุ
ตโต ตสฺส วิปาเกน ปาปิฏฺฐ[๑] นิรยํ ภุสํ.

[๘๑] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาโตหํ โกลิเย[๒] ปุเร
สุปฺปวาสาว เม มาตา มหาลิลิจฺฉวิ เม ปิตา.

[๘๒] ขตฺติเย ปุญฺญกมฺเมน ทฺวารโรธสฺส วาหสา
สตฺตวสฺสานิ นิวสึ มาตุกุจฺฉิมฺหิ ทุกฺขิโต.

[๘๓] สตฺตาหํ ทฺวารมุพฺโหหํ มหาทุกฺขสมปฺปิโต
มาตา เม ฉนฺนทาเนน เอวํ อาสิ สุทุกฺขิตา.

[๘๔] สุวตฺถิโตหํ นิกฺขนฺโต พุทฺเธน อนุกมฺปิโต
นิกฺขนฺตทิวเสเยว ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๘๕] อุปชฺฌาโย[๓] สารีปุตฺโต เม โมคฺคลฺลาโน มหิทฺธิโก
เกเส โอโรปยนฺโต เม อนุสาสิ มหามติ.

[๘๖] เกเสสุ ฉิชฺชมาเนสุ อรหตฺตํ อปาปุณึ
เทวา นาคา มนุสฺสา จ ปจฺจเย อุปเนนฺติ เม.

[๘๗] ปทุมุตฺตรนามญฺจ[๔] วิปสฺสิญฺจ วินายกํ
ยํ ปูชยึ ปมุทิโต ปจฺจเยหิ วิเสสโต.

[๘๘] ตโต เตสํ วิเสเสน กมฺมานํ วิปุลุตฺตมํ
ลาภึ ลภามิ สพฺพตฺถ วเน คาเม ชเล ถเล.

[๘๙] เรวตํ ทสฺสนตฺถาย ยทา ยาติ วินายโก
ตีสภิกฺขุสหสฺเสหิ สห โลกคฺคนายโก.

---

[๑] ฉ.,เท. ปาปตึ อิ. ปาปตฺตํ
[๒] สฺยา. โลกิเย
[๓] ฉ.,เท. อุปชฺฌา
[๔] ฉ.,เท. ปทุมุตฺตรนาถญฺจ

[๙๐] ตทา เทโวปนีเตหิ มมตฺถาย มหามติ
ปจฺจเยหิ มหาวีโร สสงฺโฆ โลกนายโก.

[๙๑] อุปฏฺฐิโต มยา พุทฺโธ คนฺตฺวา เรวตมทฺทส
ตโต เชตวนํ คนฺตฺวา เอตทคฺเค ฐเปสิ มํ.

[๙๒] ลาภีนํ สีวลี อคฺโค มม สิสฺเสสุ ภิกฺขโว
สพฺพโลกหิโต สตฺถา กิตฺตยิ ปริสาสุ มํ.

[๙๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๙๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๙๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สีวลี เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ สีวลิตฺเถราปทานํ.

๔. วงฺคีสตฺเถราปทานํ

[๙๖] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
อิโต สตสหสฺสสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๙๗] ยถาปิ สาคเร อุมฺมิ[๑] คคเน วิย ตารกา
เอวํ ปาวจนํ ตสฺส อรหนฺเตหิ จิตฺติตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อูมิ

[๙๘] สเทวาสูรนาเคหิ มนุเชหิ ปุรกฺขโต
สมณพฺราหฺมณากิณฺเณ ชนมชฺเฌ ชินุตฺตโม.

[๙๙] ปภาหิ อนุรญฺชนฺโต โลเก[๑] โลกนฺตคู ชิโน
วจเนน วิโพเธนฺโต เวเนยฺยปทุมานิ โส.

[๑๐๐] เวสารชฺเชหิ สมฺปนฺโน จตูหิ ปุริสุตฺตโม
ปหีนภยสารชฺโช เขมปฺปตฺโต วิสารโท.

[๑๐๑] อาสภํ ปวรํ ฐานํ พุทฺธภูมิญฺจ เกวลํ
ปฏิชานาติ โลกคฺโค นตฺถิ สญฺโจทโก กฺวจิ.

[๑๐๒] สีหนาทมสมฺภีตํ นทโต ตสฺส ตาทิโน
เทโว นโร วา พฺรหฺมา วา ปฏิวตฺตา น วิชฺชติ.

[๑๐๓] เทเสนฺโต ปวรํ ธมฺมํ สนฺตาเรนฺโต สเทวกํ
ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ ปริสาสุ วิสารโท.

[๑๐๔] ปฏิภาณวตํ อคฺคํ สาวกํ สาธุสมฺมตํ
คุณํ พหุํ ปกิตฺเตตฺวา เอตทคฺเค ฐเปสิ ตํ.

[๑๐๕] ตทาหํ หํสวติยา พฺราหฺมโณ สาธุสมฺมโต
สพฺพเวทวิทู ชาโต วงฺคีโส[๒] วาทิสูทโน.

[๑๐๖] อุเปจฺจ ตํ มหาวีรํ สุตฺวา[๓] ตํ ธมฺมเทสนํ
ปีติวรํ ปฏิลภึ สาวกสฺส คุเณ รโต.

[๑๐๗] นิมนฺตยิตฺวา สุคตํ สสงฺฆํ โลกนนฺทนํ
สตฺตาหํ โภชยิตฺวาหํ ทุสฺเสหิ ฉาทยึ ตทา.

---

[๑] สี. โลกํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วาคีโส
[๓] ฉ.,เท. สุตฺวาหํ

[๑๐๘] นิปจฺจ สิรสา ปาเท กโตกาโส กตญฺชลี
เอกมนฺตํ จิโต หฏฺโจ สนฺถวึ ชินมุตฺตมํ.

[๑๐๙] นโม เต วาทิสูทน[๑] นโม เต อิสิสตฺตม[๒]
นโม เต สพฺพโลกคฺค นโม เต อภยงฺกร.

[๑๑๐] นโม เต มารมถน นโม เต ทิฏฺฐิสูทน
นโม เต สนฺติสุขท นโม เต สรณงฺกร.[๓]

[๑๑๑] อนาถานํ ภวํ นาโถ ภีตานํ อภยปฺปโท
วิสฺสาสํ ภูมิสนฺตานํ[๔] สรณํ สรเณสินํ.

[๑๑๒] เอวมาทีหิ สมฺพุทฺธึ สนฺถวิตฺวา มหาคุณึ
อโวจึ วาทิสูรสฺส[๕] คตึ ปปฺโปมิ ภิกฺขุโน.

[๑๑๓] ตทา อโวจ ภควา อนนฺตปฏิภาณวา
โย โส พุทฺธึ อโภเชสิ[๖] สตฺตาหํ สหสาวกึ.

[๑๑๔] คุณญฺจ เม ปกิตฺเตสิ ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ
เอโส ปตฺถยเต ฐานํ วาทิสูรสฺส[๕] ภิกฺขุโน.

[๑๑๕] อนาคตมฺหิ อทฺธาเน ลจฺฉเสตํ มโนรถึ
เทวมนุสฺสสมฺปตฺตึ อนุโภตฺวา อนปฺปกึ.

[๑๑๖] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๑๗] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
วงฺคีโส นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

---

[๑] ฉ.,เท. วาทิมทฺทน อิ. วาลิสทฺทูร
[๒] อิ. อิสิสุตฺตม
[๓] อิ. สรณนฺตค
[๔] ฉ.,เท. วิสฺสามภูมิ สนฺตานึ อิ. วิสฺสานภูมิสนฺตานึ
[๕] ฉ.,เท. วาทิสูทสฺส
[๖] อิ. อปูเชสิ

[๑๑๘] ตำ สุตฺวา มุทิโต หุตฺวา ยาวชีวำ ตทา ชินำ
ปจฺจเยหิ อุปฏฺฐาสึ เมตฺตจิตฺโต ตถาคตำ.

[๑๑๙] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสำ เทหำ ตาวตึสำ อคญฺฉหำ.[๑]

[๑๒๐] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ปริพฺพาชกุเล อหำ[๒]
ปจฺฉา[๓] ชาโต ยทา อาสึ ชาติยา สตฺตวสฺสิโก.

[๑๒๑] สพฺพเวทวิทู ชาโต วาทสตฺถวิสารโท
วคฺคุสฺสโร[๔] จิตฺตกถี ปรวาทปฺปมทฺทโน.

[๑๒๒] วงฺเค ชาโตติ วงฺคีโส วจเน อิสฺสโรติ วา
วงฺคีโส อิติ เม นามำ อคฺคมฺปิ[๕] โลกสมฺมตำ.

[๑๒๓] ยทาหำ วิญฺญุตำ ปตฺโต จิโต ปรมโยพฺพเน
ตทา ราชคเห รมฺเม สารีปุตฺตญฺจ อทฺทสำ.[๖]

ปญฺจวีสติโม ภาณวาโร.

[๑๒๔] ปิณฺฑาย วิจรนฺตำ ตำ ปตฺตปาณึ สุสำวุตำ
อโลลกฺขึ มิตภาณึ ยุคมตฺตำ อุทิกฺขหำ.[๗]

[๑๒๕] ตำ ทิสฺวา วิมฺหิโต หุตฺวา อโวจมนนุจฺฉวำ[๘]
กณิการำว นิจิตำ[๙] จิตฺตำ คาถาปทำ อหำ.

[๑๒๖] อาจิกฺขิ โส เม สตฺถารำ สมฺพุทฺธำ โลกนายกำ
ตทา โส ปณฺฑิโต ธีโร อุตฺตรึ[๑๐] สมโวจ เม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตุสิตำ อคมาสหำ
[๒] ฉ.,เท. ชาโต วิปฺปกุเล อหำ
[๓] ฉ.,เท. ปจฺจาชาโต
[๔] ฉ.,เท. วาทิสฺสโร
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อภวี
[๖] ฉ.,เท. สาริปุตฺตมหทฺทสำ อิ. สารีปุตฺตมถทฺทสำ
[๗] สี.,อิ. นิริกฺขิตำ ฉ.,เท. นิทกฺขิตำ
[๘] ฉ.,เท. อโวจำ มมนุจฺฉวำ
[๙] สี. ขณิกำ ฯานรจิตำ อิ. กณิการปริจิตำ
[๑๐] ฉ.,เท. วีโร อุตฺตรึ

[๑๒๗] วิราคสหิตํ วากฺยํ กตฺวา ทุทฺทสมุตฺตมํ
วิจิตฺตปฏิภาเณหิ โตสิโต เตน ตาทินา.

[๑๒๘] นิปจฺจ สิรสา ปาเท ปพฺพาเชหีติ อพฺรวี[๑]
ตโต มํ ส มหปฺปญฺโญ พุทฺธเสฏฺฐมุปานยิ.

[๑๒๙] นิปจฺจ สิรสา ปาเท นิสีทึ สตฺถุ สนฺติเก
มมาห วทตํ เสฏฺโฐ สจฺจํ วงฺคีส กจฺจิ[๒] เต.

[๑๓๐] กิญฺจิ สิปฺปนฺติ ตสฺสาหํ ชานามีติ จ อพฺรวึ[๓]
มตํ สีสวิ วิทิตํ สุคติทุคฺคติมตฺ[๔]
ตุยฺหํ วิชฺชาวิเสเสน สเจ สกฺโกสิ วาจย.[๕]

[๑๓๑] อาโมติ[๖] เม ปฏิญฺญาเต ตีณิ สีสานิ ทสฺสยิ
อโถ นิรยเทเวสุ[๗] อุปปนฺเน อวาจยึ.

[๑๓๒] ตทา ขีณาสวสฺเสว[๘] สีสํ ทสฺเสสิ นายโก
ตโตหํ วิหตารมฺโภ ปพฺพชฺชํ สมยาจิสึ.

[๑๓๓] ปพฺพชิตฺวาน สุคตึ สนฺถวามิ ยหึ ตหึ[๙]
ตโต มํ กวิจิตฺโตติ[๑๐] อุชฺฌายนฺติ[๑๑] หิ ภิกฺขโว.

[๑๓๔] ตโต วีมํสนตฺถํ เม อาห พุทฺโธ วินายโก
ตกฺกิตานํ อิมา[๑๒] คาถา ฐานโส ปฏิภนฺติ วา.[๑๓]

---

[๑] ฉ.,เท. ปพฺพาเชหีติมํ พฺรวิ อิ. ปพฺพาเชหีติ จ พฺรวึ [๒] ฉ.,เท. กจฺจิวงฺคีส ชานาสิ
[๓] สฺยา. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ [๔] ฉ.,เท.,อิ. มตสีสํ วนจฺฉุทฺธ์ อปิ พาลสวตฺถิกึ
[๕] สี.,อิ. ภาสาย [๖] อิ. อามาติ
[๗] ฉ.,เท. นิรยนรเทเวสุ [๘] สี.,อิ. ปจฺเจกพุทฺธสฺส
[๙] ฉ.,เท. ตหึ ตหึ [๑๐] ฉ.,เท. กพฺพวิตฺโตสิ
[๑๑] ฉ.,เท. อุชฺฌายนฺติห [๑๒] ฉ.,เท. ตกฺกิกาปนิมา
[๑๓] ฉ.,เท. ตำ

[๑๓๕] น กพฺยจิตฺโตหํ[๑] วีร ฐานโส ปฏิภนฺติ เม[๒]
เตนหิ ทานิ วงฺคีส ฐานโส สนฺถวาหิ มํ.

[๑๓๖] ตทาหํ สนฺถวึ ธีรํ คาถาหิ อิสิสตฺตมํ
โส ฐานโส ตทา[๓] ตุฏฺโจ ชิโน อคฺเค ฐเปสิ มํ.

[๑๓๗] ปฏิภาเณน จิตฺเตน อญฺเญสมติมญฺญหํ
เปสโล[๔] เตน สวิคฺโค อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๑๓๘] ปฏิภาณวตํ อคฺโค อญฺโญ โกจิ น วิชฺชติ
ยถายํ ภิกฺขุ วงฺคีโส เอวํ ธาเรถ ภิกฺขโว.

[๑๓๙] สตสหสฺเส กตํ กมฺมํ ผลํ ทสฺเสสิ เม อิธ
สุมุตฺโต สรเวโคว กิเลสา ฌาปิตา[๕] มม.

[๑๔๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๔๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๔๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา วงฺคีโส เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ วงฺคีสตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. กพฺพวิตฺโตหํ
[๒] ฉ.,เท. มํ
[๓] ฉ.,เท. ฐานโส เม
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เปสเล
[๕] ฉ.,เท.,อิ. กิเลเส ฌาปยึ, เอวมุปริปิ.

๕. นนฺทกตฺเถราปทานํ

[๑๔๓] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๑๔๔] หิตาย สพฺพสตฺตานํ สุขาย วทตํ วโร
อตฺถาย ปุริสาชญฺโญ ปฏิปนฺโน สเทวเก.

[๑๔๕] ยสคฺคปตฺโต สิริมา กิตฺติวณฺณภโฏ[๑] ชิโน
ปูชิโต สพฺพโลกสฺส ทิสา สพฺพา สุวิสฺสุโต.[๒]

[๑๔๖] อุตฺติณฺณวิจิกิจฺโฉ โส วีติวตฺตกถังกโถ
ปริปุณฺณมนสงฺกปฺโป ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

[๑๔๗] อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา นรุตฺตโม
อนกฺขาตญฺจ อกฺขาสิ อสญฺชาตญฺจ สญฺชนี.

[๑๔๘] มคฺคญฺญู มคฺควิทู[๓] จ มคฺคกฺขายี นราสโภ
มคฺคสฺส กุสโล สตฺถา สารถีนํ นรุตฺตโม.[๔]

[๑๔๙] ตทา มหาการุณิโก ธมฺมํ เทเสสิ นายโก
นิมุคฺเค โมหปงฺกมฺหิ[๕] สมุทฺธรติ ปาณิโน.

[๑๕๐] ภิกฺขุนีนํ โอวทเน สาวกํ เสฏฺฐสมฺมตํ[๖]
วณฺณยํ เอตทคฺคมฺหิ ปญฺญาเปสิ มหามุนิ.

[๑๕๑] ตํ สุตฺวาหํ ปมุทิโต นิมนฺเตตฺวา ตถาคตํ
โภชยิตฺวา สสงฺฆนฺตํ ปตฺถยึ ฐานมุตฺตมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. กิตฺตวณฺณภโต
[๒] ฉ.,เท. สพฺพาสุ วิสฺสุโต
[๓] สี.,อิ. โสมคฺควิทู
[๔] ฉ.,เท. วรุตฺตโม
[๕] ฉ.,เท. กามปงฺกมฺหิ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เสฏฺฐสมฺมตํ

[๑๕๒] ตทา ปมุทิโต นาโถ มํ อโวจ มหาอิสิ
สุขี ภวสฺสุ ทีฆายุ[๑] ลจฺฉเสตํ มโนรถํ.

[๑๕๓] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๕๔] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
นนฺทโก นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

[๑๕๕] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.[๒]

[๑๕๖] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาโต เสฏฺฐิกุเล อหํ
สาวตฺถิยํ ปุรวเร อิทฺเธ ผีเต มหทฺธเน.

[๑๕๗] ปุรปฺปเวเส สุคตํ ทิสฺวา วิมฺหิตมานโส
เชตารามปฏิคฺคาเห ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๑๕๘] น จิเรเนว กาเลน อรหตฺตํ อปาปุณึ
ตโตหํ ติณฺณสํสาโร สาสิโต สพฺพทสฺสินา.

[๑๕๙] ภิกฺขุนีนํ ธมฺมกถึ ปริปุจฺฉา[๓] กรึ อหํ
สาสิตา ตา มยา สพฺพา อภวึสุ อนาสวา.

[๑๖๐] สตานิ ปญฺจนูนานิ ตทา ตุฏฺโฐ มหาหิโต
ภิกฺขุนีนํ โอวทตํ อคฺคฏฺฐาเน ฐเปสิ มํ.

[๑๖๑] สตสหสฺเส กตํ กมฺมํ ผลํ ทสฺเสสิ เม อิธ
สุมุตฺโต สรเวโคว กิเลสา ฌาปิตา มม.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. ทีฆาวุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตาวตึสูปโค อหํ
[๓] ฉ.,เท. ปฏิปุจฺฉา
[๔] ฉ.,เท. กิเลเส ฌาปยึ มม

[๑๖๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๖๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๖๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา นนฺทโก เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ นนฺทกตฺเถราปทานํ.

๖. กาฬุทายิตฺเถราปทานํ

[๑๖๕] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปิเล อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๑๖๖] นายกานํ วโร สตฺถา คุณาคุณวิทู ชิโน
กตญฺญูกตเวที จ ติตฺเถ โยเชติ ปาณิโน.[๑]

[๑๖๗] สพฺพญฺญู เตน ญาเณน ตุลยิตฺวา ทยาสโย
เทเสติ ปวรํ ธมฺมํ อนนฺตคุณสญฺจโย.

[๑๖๘] ส กทาจิ มหาวีโร อนนฺตชนตํ สุธี[๒]
เทเสติ มธุรํ ธมฺมํ จตุสจฺจูปสญฺหิตํ.

[๑๖๙] สุตฺวาน ตํ ธมฺมวรํ อาทิมชฺฌนฺตโสภนํ
ปาณสตสหสฺสานํ ธมฺมาภิสมโย อหุ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปาณิเน

[๒] ฉ.,เท. อนนฺตชนสํสริ

[๑๗๐] นินฺนาทิตา ตทา ภูมิ คชฺชึสุ จ ปโยธรา
สาธุการํ ปวตฺตึสุ เทวพฺรหฺมนราสุรา.

[๑๗๑] อโห การุณิโก สตฺถา อโห สทฺธมฺมเทสนา
อโห ภวสมุทฺทสฺมึ นิมุคฺเค อุทฺธรี ชิโน.

[๑๗๒] เอวํ สเวคชาเตสุ[๑] สนรามรพฺรหฺเมสุ
กุลปฺปสาทกานคฺคํ สาวกํ วณฺณยี ชิโน.

[๑๗๓] ตทาหํ หํสวติยา ชาโตมจฺจกุเล อหุ
ปาสาทิโก ทสฺสนีโย ปหูตธนธญฺญวา.

[๑๗๔] หํสารามมุเปจฺจาหํ วนฺทิตฺวา ตํ ตถาคตํ
สุณิตฺวา มธุรํ ธมฺมํ การํ กตฺวา จ ตาทิโน.

[๑๗๕] นิปจฺจ ปาทมูเลหํ อิมํ วจนมพฺรวึ
กุลปฺปสาทกานคฺโค โย ตว สาสเน มุเน.[๒]

[๑๗๖] ตาทิโสหํ มหาวีร[๓] พุทฺธเสฏฺฐสฺส สาสเน
ตทา มหาการุณิโก สิญฺจนฺโตวามเตน มํ.

[๑๗๗] อาห มํ ปุตฺต อุตฺติฏฺฐ ลจฺฉเสตํ มโนรถํ
กถํ นาม ชิเน การํ กตฺวาน วิผโล สิยา.

[๑๗๘] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๗๙] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
อุทายี นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

---

[๑] ฉ.,เท. ปเวทชาเตสุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โย ตยา สนฺถุโต มุเน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตาทิโสโหมหํ วีร

[๑๘๐] ตํ สุตฺวา มุทิโต หุตฺวา ยาวชีวํ ตทา ชินํ
เมตฺตจิตฺโต ปริจรึ ปจฺจเยหิ วินายกํ.

[๑๘๑] เตน กมฺมวิปาเกน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๘๒] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ รมฺเม กาปิลวตฺถเว
ชาโต มหามจฺจกุเล สุทฺโธทโน มหีปติ.[๑]

[๑๘๓] ตทา อชายิ สิทฺธตฺโถ รมฺเม ลุมฺพินิกานเน
หิตาย สพฺพโลกสฺส สุขาย จ นราสโภ.

[๑๘๔] ตทเหว อหํ ชาโต สห เตเนว วฑฺฒิโต
ปิโย สหาโย ทยิโก[๒] วิสฺสฏฺโจ[๓] นีติโกวิโท.

[๑๘๕] เอกูนตีโส วยสา นิกฺขนฺโต ปพฺพชิตฺถ โส[๔]
ฉวสฺสานิ วินาเมตฺวา[๕] อาสิ พุทฺโธ วินายโก.

[๑๘๖] เชตฺวา สเสนกํ มารํ เขปยิตฺวาน อาสเว
ภวณฺณวํ ตริตฺวาน พุทฺโธ อาสิ สเทวเก.

[๑๘๗] อิสิวฺหยํ ปตนํ คนฺตฺวา[๖] วิเนตฺวา ปญฺจวคฺคิเย
ตโต วิเนสิ ภควา คนฺตฺวา คนฺตฺวา ตหึ ตหึ.

[๑๘๘] เวเนยฺเย วินยนฺโต โส สงฺคณฺหนฺโต สเทวกํ
อุเปจฺจ มคเธ คิรึ[๗] วิหริตฺถ ตทา ชิโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุทฺโธทนมหีปเต
[๒] ฉ.,เท. ทยิโต
[๓] ฉ.,เท. วิยตฺโต
[๔] ฉ.,เท. นิกฺขมิตฺวา อคารโต
[๕] ฉ.,เท. ฉพฺพสฺสํ วีตินาเมตฺวา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อิสิวฺหยํ คมิตฺวาน
[๗] สี. มาคธคิรึ อิ. มงฺคลาคิรึ

[๑๘๙] ตทา สุทฺโธทเนนาหํ ภูมิปาเลน เปสิโต
คนฺตฺวา ทิสฺวา ทสพลํ ปพฺพชิตฺวารหา อหุ.

[๑๙๐] ตทา มเหสึ ยาจิตฺวา ปาปยึ กปิลวฺหยํ
ตโต ปุราหํ คนฺตฺวาน ปสาเทสึ มหากุลํ.

[๑๙๑] ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโ มมาห ปุริสาสโภ[๑]
กุลปฺปสาทกานคฺคํ ปญฺญาเปสิ วินายโก.

[๑๙๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๙๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๙๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กาพุทายี เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺโ กาพุทายิตฺเถราปทานํ.

๗. อภยตฺเถราปทานํ

[๑๙๕] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺเมสุ ปารคู[๒]
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๑๙๖] สรณาคมเน เกจิ[๓] นิเวเสสิ ตถาคโต
เกจิ[๓] สีเล นิเวเสสิ ทสกมฺมปถุตฺตเม.

---

[๑] ฉ.,เท. มํ มหาปริสาย โส [๒] ฉ.,เท.,อิ. จกฺขุมา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กิญฺจิ

[๑๙๗] เทติ กสฺสจิ โส ธีโร[๑] สามญฺญผลมุตฺตมํ
สมาปตฺตี ตถา อฏฺฐ ติสฺโส วิชฺชา ปเวจฺฉติ.[๒]

[๑๙๘] ฉพฺภิญฺญาสุ โยเชติ กญฺจิ สตฺตํ นรุตฺตโม
เทติ กสฺสจิ โส นาโถ จตสฺโส ปฏิสมฺภิทา.

[๑๙๙] โพธเนยฺยํ ปชํ ทิสฺวา อสงฺเขยฺเยปิ โยชเน[๓]
ขเณน อุปคนฺตฺวาน วิเนติ นรสารถิ.

[๒๐๐] ตทาหํ หํสวติยํ อโหสึ พฺราหฺมณตฺรโช
ปารคู สพฺพเวทานํ เวยฺยากรณสมฺมโต.

[๒๐๑] นิรุตฺติยา จ กุสโล นิฆณฺเฑ[๔] จ วิสารโท
ปทโก เกฏุภวิทู ฉนฺโทวิจิตฺตโกวิโท.[๕]

[๒๐๒] ชงฺฆวิหารํ วิจรํ หํสารามํ อุเปจฺจหํ
อทฺทสํ ปวรํ[๖] เสฏฺฐํ มหาชนปุรกฺขตํ.

[๒๐๓] เทเสนฺตํ วิรชํ ธมฺมํ ปจฺจนีกมตี อหํ
อุเปตฺวา ตสฺส วากฺยานิ[๗] สุตฺวาน วิมลานหํ.[๘]

[๒๐๔] พฺยาหตํ ปุนรุตฺตํ วา อปตฺถํ วา นิรตฺถกํ
นาทฺทสํ ตสฺส มุนิโน ตโต ปพฺพชิโต อหํ.

[๒๐๕] น จิเรเนว กาเลน สพฺพตฺถาปิ วิสารโท[๙]
นิปุเณ[๑๐] พุทฺธวจเน อโหสึ คณิสมฺมโต.[๑๑]

---

[๑] ฉ.,เท. วีโร
[๒] ฉ.,เท. ปวจฺฉติ
[๓] ฉ.,เท. โยชนํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. นิฆณฺฏุมฺหิ อิ. นิฆณฺเฏ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ฉนฺโทวิจิติโกวิโท
[๖] ฉ.,เท. วรทํ อิ. วทตํ
[๗] ฉ.,เท. กลฺยาณึ
[๘] ฉ.,เท. วิมลึ อหึ
[๙] ฉ.,เท. สพฺพสตฺตวิสารโท
[๑๐] ฉ.,เท. นิปุโณ
[๑๑] ฉ.,เท. คุณิสมฺมโต

[๒๐๖] ตทา จตสฺโส คาถาโย คนฺถยิตฺวา สุพฺยญฺชนา
สนฺถวิตฺวา ติโลกคฺคํ เทสยิสฺสํ ทิเน ทิเน.

[๒๐๗] วิรตฺโตสิ มหาวีโร สสาเร สภเย วสํ
กรุณาย น นิพฺพายิ ตโต การุณิโก มุนิ.

[๒๐๘] ปุถุชฺชโนว โย สตฺโต[๑] น กิเลสวโส อหุ
สมฺปชาโน สติยุตฺโต ตสฺมา เอโส อจินฺติโย.

[๒๐๙] ทุพฺพลานิ กิเลสานิ ยสฺสายคตานิ เม
ญาณคฺคิปริทฑฺฒานิ น ขียึสุ ตทพฺภุตํ.

[๒๑๐] โย สพฺพโลกสฺส ครุ โลเก[๒] ยสฺส ตถา ครุ
ตถาปิ โลกาจริโย โลโก ตสฺสานุวตฺตโก.

[๒๑๑] เอวมาทีหิ สมฺพุทฺธํ กิตฺตยึ[๓] ธมฺมเทสนํ
ยาวชีวํ กริตฺวาน คโต สคฺคํ ตโต จุโต.

[๒๑๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ พุทฺธมภิกิตฺตยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ กิตฺตนาย อิทํ ผลํ.

[๒๑๓] เทวโลเก มหารชฺชํ ทิพฺพานุโภสหนฺตทา[๔]
จกฺกวตฺตีมหารชฺชํ พหุโสนุภวึ อหํ.

[๒๑๔] ทุเว ภเว ปชายามิ เทวตฺเต อถ มานุเส
อญฺญํ คตึ น ชานามิ กิตฺตนาย อิทํ ผลํ.

[๒๑๕] ทุเว กุเล ปชายามิ ขตฺติเย อถ พฺราหฺมเณ
นีเจ กุเล น ชานามิ กิตฺตนาย อิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สนฺโต
[๒] ฉ.,เท. โลโก
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กิตฺตยึ
[๔] ฉ.,เท. ปาเทสึ กญฺจนคฺคิยึ อิ. รชฺชปาเทสิ กญฺจยึ

[๒๑๖] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ คิริพฺพชปุรุตฺตเม
รญฺโญหํ พิมฺพิสารสฺส ปุตฺโต นาเมน จาภโย.

[๒๑๗] ปาปมิตฺตวสํ คนฺตฺวา นิคณฺเจน สโมหิโต[๑]
เปสิโต นาฏปุตฺเตน พุทฺธเสฏฺฐํ อุเปจฺจหํ.

[๒๑๘] ปุจฺฉิตฺวา นิปุณํ ปญฺหํ สุตฺวา พฺยากรณุตฺตมํ
ปพฺพชิตฺวาน น จิรํ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๒๑๙] กิตฺตยิตฺวา ชินวรํ กิตฺติโต โหมิ สพฺพทา
สุคนฺธเทหวทโน อาสึ สุขสมปฺปิโต.

[๒๒๐] ติกฺขหาสลหุปฺปญฺโญ มหาปญฺโญ ตเถวหํ
วิจิตฺตปฏิภาโณ จ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา.

[๒๒๑] อภิตฺถวิตฺวา ปทุมุตฺตราหํ
ปสนฺนจิตฺโต อสมํ สยมฺภุ
นาคจฺฉิ กปฺปานิ อปายภูมึ
สตสหสฺสานิ ผเลน ตสฺส.

[๒๒๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๒๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๒๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อภโย เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ อภยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิโมหิโต

๘. โลมสติยตฺเถราปทานํ[๑]

[๒๒๕] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน[๒] อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๒๒๖] ตทาหํ จนฺทโน เจว ปพฺพชิตฺวาน สาสเน
อาปาณโกฏิยํ กมฺมํ[๓] ปูรยิตฺวาน สาสเน.

[๒๒๗] ตโต จุตา สนฺตุสิตํ อุปปนฺนา อุโภ มยํ
ตตฺถ ทิพฺเพหิ นจฺเจหิ คีเตหิ วาทิเตหิ จ.

[๒๒๘] รูปาทิทสหงฺเคหิ อภิโภตฺวาน เสสเก
ยาวตายุํ วสิตฺวาน อนุโภตฺวา[๔] มหาสุขํ.

[๒๒๙] ตโต จวิตฺวา ติทสํ จนฺทโน อุปปชฺชถ
อหํ กปิลวตฺถุสฺมึ อชายึ[๕] สากิยตฺรโช.

[๒๓๐] ยทา อุทายิเถเรน อชฺฌิฏฺโฐ โลกนายโก
อนุกมฺปาย สกฺยานํ อุเปสิ กปิลวฺหยํ.

[๒๓๑] ตทาติมานิโน สกฺยา น พุทฺธสฺส คุณญฺญุโน
ปณมนฺติ น สมฺพุทฺธํ ชาติถทฺธา อนาทรา.

[๒๓๒] เตสํ สงฺกปฺปมญฺญาย อากาเส จงฺกมี ชิโน
ปชฺชุนฺโน วิย วสฺสิตฺถ ปชฺชลิตฺถ ยถา สิขี.

[๒๓๓] ทสฺเสตฺวา รูปมตุลํ ปุน อนฺตรธายถ
เอโกปิ หุตฺวา พหุธา อโหสิ ปุนเรกโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โลมสกงฺคิยตฺเถราปทาน
[๒] ฉ.,เท. โคตฺเตน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อาปาณโกฏิกํ ธมฺมํ
[๔] อิ. อนุโภม
[๕] อิ. อโหสึ

[๒๓๔] อนฺธการํ ปกาสญฺจ ทสฺสยิตฺวา อเนกธา
ปาฏิเหรํ กริตฺวาน วินยี ฌาตเก มุนิ.

[๒๓๕] จาตุทฺทีโป มหาเมโฆ ตาวเทว ปวสฺสถ[๑]
ตทา หิ ชาตกํ พุทฺโธ เวสฺสนฺตรมเทสยิ.

[๒๓๖] ตทา เต ขตฺติยา สพฺเพ นิหนฺตฺวา ชาติชํ มทํ
อุเปสุ สรณํ พุทฺธํ อาห สุทฺโธทโน ตทา.

[๒๓๗] อิทํ ตติยํ ตว ภูริปญฺญ
ปาทานิ วนฺทามิ สมนฺตจกฺขุ
ยทา หิ ชาโต[๒] ปถวี ปกมฺปยี
ยทา จ ตํ นชฺชหิ ชมฺพุฉายา.

[๒๓๘] ตทา พุทฺธานุภาวนฺตํ ทิสฺวา วิมฺหิตมานโส
ปพฺพชิตฺวาน ตตฺเถว นิวสึ มาตุปูชโก.

[๒๓๙] จนฺทโน เทวปุตฺโต มํ อุปคนฺตฺวา อปุจฺฉถ[๓]
ภทฺเทกรตฺตสฺส ตทา สงฺเขปวิตฺถารํ นยํ.

[๒๔๐] โจทิโตหํ ตทา เตน อุเปจฺจ นรนายกํ
ภทฺเทกรตฺตํ สุตฺวาน สวิคฺโค วนมามโก.

[๒๔๑] ตทา มาตรมาปุจฺฉิ[๔] วเน วจฺฉามิ เอกโก
สุขุมาโลติ เม มาตา วารยี เต[๕] ตทา วจํ.

[๒๔๒] สพฺพํ กุสํ[๖] โปฏกิลํ อุสีรํ มุญฺชปพฺพชํ
อุรสา ปนุทิสฺสามิ วิเวกมนุพฺรูหยํ.

---

[๑] อิ. สมฺปวสฺสถ
[๒] ฉ.,เท. ยทาภิชาโต
[๓] ฉ.,เท. อุปคนฺตฺวานุปุจฺฉถ. อิ. อุปคนฺตฺวานุรญฺชถ
[๔] ฉ.,เท. มาตรมาปุจฺฉิ
[๕] ฉ.,เท. วารยี ตํ. อิ. วารยึ เต
[๖] ฉ.,เท. กาสํ กุสํ อิ. ทพฺพํ กุสํ

[๒๔๓] ตทา วนํ ปวิฏฺโฐหํ สริตฺวา ชินสาสนํ
ภทฺเทกรตฺตโมวาทํ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๒๔๔] อตีตํ นานฺวาคเมยฺย นปฺปฏิกงฺเข อนาคตํ
ยทตีตมฺปหีนนฺตํ อปฺปตฺตญฺจ อนาคตํ.

[๒๔๕] ปจฺจุปฺปนฺนญฺจ โย ธมฺมํ ตตฺถ ตตฺถ วิปสฺสติ
อสํหิรํ อสงฺกุปฺปึ ตํ วิทฺธา[๑] อนุพฺรูหเย.

[๒๔๖] อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปึ โก ชญฺญา มรณํ สุเว
น หิ โน สงฺครนฺเตน มหาเสเนน มจฺจุนา.

[๒๔๗] เอวํ วิหาริมาตาปึ อโหรตฺตมตนฺทิตํ
ตํ เว ภทฺเทกรตฺโตติ สนฺโต อาจิกฺขเต มุนิ.

[๒๔๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๔๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๕๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา โลมสติโย[๒] เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ โลมสติยตฺเถราปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตํ วิทฺธวา

[๒] ฉ.,เท. โลมสกงฺคิโย

๙. วนวจฺฉตฺเถราปทานํ

[๒๕๑] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน[๑] อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๒๕๒] ตทาหํ ปพฺพชิตฺวาน ตสฺส พุทฺธสฺส สาสเน
ยาวชีวํ จริตฺวาน พฺรหฺมจริ[๒] ตโต จุโต.

[๒๕๓] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๒๕๔] ตโต จุโต อรญฺญมฺหิ กโปโต อาสหํ ตหึ
วสเต คุณสมฺปนฺโน ภิกฺขุ ฌานรโต สทา.

[๒๕๕] เมตฺตจิตฺโต การุณิโก สทา ปมุทิตานโน
อุเปกฺขโก มหาวีโร อปฺปมญฺญาสุ โกวิโท.

[๒๕๖] วินีวรณสงฺกปฺโป[๓] สพฺพสตฺตหิตาสโย[๔]
วิสฺสฏฺโฐ น จิเรนาสึ ตสฺมึ สุคตสาวเก.

[๒๕๗] อุเปจฺจ ปาทมูลมฺหิ นิสินฺนสฺส ตทาสฺสเม
กทาจิ อามิสํ[๕] เทติ ธมฺมํ เทเสสิ เจกทา.

[๒๕๘] ตทา วิปุลเปเมน อุปาสิตฺวา ชินตฺรชํ
ตโต จุโต คโต สคฺคํ ปวาโส สฆรํ ยถา.

[๒๕๙] สคฺคา จุโต มนุสฺเสสุ นิพฺพตฺโต ปุญฺญกมฺมุนา
อคารํ ฉฑฺฑยิตฺวาน ปพฺพชึ พหุโส อหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โคตฺเตน
[๒] ฉ.,เท. พฺรหฺมจารึ อิ. พฺรหฺมเจรึ
[๓] ฉ.,เท. วินีวรณสงฺกปฺเป
[๔] ฉ.,เท. สพฺพสตฺตหิตาสเย
[๕] ฉ.,เท. สามิสํ

[๒๖๐] สมโณ ตาปโส ทิโช[๑] ปริพฺพาโช ตเถวหํ
หุตฺวา วสึ อรญฺญมฺหิ อเนกสตโย[๒] อหํ.

[๒๖๑] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ รมฺเม กาปิลวตฺถเว
วจฺฉโคตฺโต ทิโช ตสฺส ชายาย อหโมกฺกมึ.

[๒๖๒] มาตุ เม โทหโฬ อาสิ ติโรกุจฺฉิคตสฺส เม
ชายมานสมีปมฺหิ วนวาสาย นิจฺฉโย.

[๒๖๓] ตโต เม อชนิ มาตา รมณีเย วนนฺตเร
คพฺภโต นิกฺขมนฺตํ มํ กาสาเยน ปฏิคฺคหุ.

[๒๖๔] ตโต กุมาโร สิทฺธตฺโถ ชาโต สกฺยกุลทฺธโช
ตสฺส มิตฺโต ปิโย อาสึ สวิสฺสฏฺโฐ สุมานิโย.[๓]

[๒๖๕] สตฺตสาเรหิ นิกฺขนฺเต โอหาย วิปุลํ ยสํ
อหมฺปิ ปพฺพชิตฺวาน หิมวนฺตํ อุปาคมึ.

[๒๖๖] วนาลยํ ภาวนิยํ กสฺสปสฺส ภควาทกฺ[๔]
ทิสฺวา สุตฺวา ชินุปฺปาทํ อุเปสึ นรสารถึ.

[๒๖๗] โส เม ธมฺมมฺ อเทเสสิ สพฺพตฺถ สมฺปกาสยํ
ตโตหํ ปพฺพชิตฺวาน วนเมว ปุโนกฺกมึ.[๕]

[๒๖๘] ตตฺถปฺปมตฺโต วิหรึ ฉพฺภิญฺญา อปสฺสยึ[๖]
อโห สุลทฺธลาโภมฺหิ สุมิตฺเตนานุกมฺปิโต.

[๒๖๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิปฺโป
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อเนกสตโส
[๓] อิ. สุมานิโต
[๔] ฉ.,เท. ธุตวาทิกึ
[๕] ฉ.,เท. ปุนาคมึ อิ. ปุนาคมึ
[๖] ฉ.,เท. อผสฺสยึ

[๒๗๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๗๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา วนวจฺโฉ เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ วนวจฺฉตฺเถราปทานํ.

๑๐. จูฬสุคนฺธตฺเถราปทานํ

[๒๗๒] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน[๑] อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๒๗๓] อนุพฺยญฺชนสมฺปนฺโน พตฺตึสวรลกฺขโณ
พฺยามปฺปภาปริวุโต รํสิชาลสโมคโต.[๒]

[๒๗๔] อสฺสาเสตา ยถา จนฺโท สุริโยว ปภงฺกโร
นิพฺพาเปตา ยถา เมโฆ สาคโรว คุณากโร.

[๒๗๕] ธรณีริว สีเลน หิมวาว สมาธินา
อากาโส วิย ปญฺญาย อสงฺโค อนิโล ยถา.

[๒๗๖] ตทาหํ พาราณสิยํ อุปปนฺโน มหากุเล
ปหูตธนธญฺญสฺมึ นานารตนสญฺจเย.

[๒๗๗] มหตา ปริวาเรน นิสินฺนํ โลกนายกํ
อุเปจฺจ ธมฺมมสฺโสสึ อมตํว[๓] มโนรหํ.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. โคตฺเตน
[๒] ฉ.,เท. รํสิชาลสโมตฺถโฏ อิ. รํสิชาลสโมตโต
[๓] อิ. อมตํ จ
[๔] ฉ.,เท. มโนหรํ

[๒๗๘] ทฺวตฺตึสลกฺขณธโร สุนกฺขตฺโตว[๑] จนฺทิมา
อนุพฺยญฺชนสมฺปนฺโน สาลราชาว ผุลฺลิโต.

[๒๗๙] รสิชาลปริกฺขิตฺโต ทิตฺโตว กนกาจโล
พฺยามปฺปภาปริวุโต สตรสฺมี[๒] ทิวากโร.

[๒๘๐] โสณฺณานโน ชินวโร รมฺมณีว[๓] สิลุจฺจโย
กรุณาปุณฺณหทโย คุเณน[๔] วิย สาคโร.

[๒๘๑] โลกวิสฺสุตกิตฺติ จ สิเนรุว นคุตฺตโม
ยสสา วิตโต[๕] ธีโร อากาสสทิโส มุนิ.

[๒๘๒] อสงฺคจิตฺโต สพฺพตฺถ อนิโล วิย นายโก
ปติฏฺฐา สพฺพภูตานํ มหีว มุนิ สตฺตโม.

[๒๘๓] อนูปลิตฺโต โลเกน โตเยน ปทุมํ ยถา
กุวาทคจฺฉทหโน อคฺคิกฺขนฺโธว โส วสิ.[๖]

[๒๘๔] อคโท วิย สพฺพตฺถ กิเลสวิสนาสโก
คนฺธมาทนเสโลว คุณคนฺธวิภูสิโต.

[๒๘๕] คุณานํ อากโร ธีโร รตนานำว สาคโร
สินฺธุว จ นราชญฺโญ[๗] กิเลสมลหารโก.

[๒๘๖] วิชยีว มหาโยโธ มารเสนาปฺปมทฺทโน[๘]
จกฺกวตฺตีว โส ราชา โพชฺฌงฺครตนิสฺสโร.

---

[๑] ฉ.,เท. สนกฺขตฺโตว
[๒] อิ. สรสฺมึว
[๓] ฉ.,เท. สมณีว
[๔] ฉ.,เท. วตฺถโต
[๕] ฉ.,เท. วิวทฺโธ
[๖] สี. โสภติ ฉ.,เท.,อิ. โสภสิ
[๗] ฉ.,เท. สินฺธูว วนราชีนำ อิ. สินฺธว วนราชญฺโญ
[๘] ฉ.,เท. มารเสนาวมทฺทโน

[๒๘๗] มหาภิสกฺกสงฺกาโส โทสพฺยาธิติกิจฺฉโก
สลฺลกตฺโต ยถา เสฏฺโฐ[๑] ทิฏฺจิคณฺฑวิผาลโก.

[๒๘๘] โส ตทา โลกปชฺโชโต สนรามรสกฺกโต
ปริสาสุ นราทิจฺโจ ธมฺมํ เทสยเต ชิโน.

[๒๘๙] ทานํ ทตฺวา มหาโภโค สีเลน สุคตูปโค
ภาวนาย จ นิพฺพาติ อิจฺเจวมนุสาสถ.

[๒๙๐] เทสนนฺตํ มหสฺสาทํ อาทิมชฺฌนฺตโสภนํ
สุณนฺติ ปริสา สพฺพา อมตัว มหารสํ.

[๒๙๑] สุตฺวา สุมธุรํ ธมฺมํ ปสนฺโน ชินสาสเน
สุคตํ สรณํ คนฺตฺวา ยาวชีวํ นมสฺสหํ.

[๒๙๒] มุนิโน คนฺธกุฏิยา อุพฺพฏฺเฏสึ[๒] ตทา มหึ
จตุชฺชาเตน คนฺเธน มาเส อฏฺจ ทิเน สฺวหํ.

[๒๙๓] ปณิธาย สุคนฺธนฺตํ[๓] สรีรสฺส วิคนฺธิโน[๔]
ตทา ชิโน วิยากาสิ สุคนฺธตนุลาภิตํ.

[๒๙๔] โยยํ คนฺธกุฏิภูมึ คนฺเธน อุพฺพโฏฺ[๕] สกึ
เตน กมฺมวิปาเกน อุปปนฺโน ยหึ[๖] ตหึ.

[๒๙๕] สุคนฺธเทโห สพฺพตฺถ ภวิสฺสติ อยํ นโร
คุณคนฺธายุโต[๗] หุตฺวา นิพฺพายิสฺสตินาสโว.

[๒๙๖] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เวชฺโช
[๒] ฉ.,เท. โอปุญฺเชสึ อิ. โอปุญฺเชสิ
[๓] ฉ.,เท. สุคนฺธตฺตํ
[๔] ฉ.,เท. สรีรวิสฺสคนฺธิโน
[๕] ฉ.,เท. คนฺเธโนปุญฺชเต
[๖] ฉ.,เท. ตหึ
[๗] ฉ.,เท. คุณคนฺธยุตฺโต

[๒๙๗] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาโต วิปฺปกุเล อหํ
คพฺภํ เม วสโต มาตา เทเหนาสิ สุคนฺธิกา.[๑]

[๒๙๘] ยทา จ มาตุกุจฺฉิมฺหา นิกฺขมามิ ตทา ปุรๅ[๒]
สาวตฺถิ สพฺพคนฺเธหิ วาสิตา วิย วายถ.

[๒๙๙] ปุปฺผวสฺสญฺจ สุรภิ ทิพฺพคนฺธํ มโนรมํ
ธูปานิ จ มหคฺฆานิ อุปวายึสุ ตาวเท.

[๓๐๐] เทวา จ สพฺพคนฺเธหิ ธูปปุปฺเผหิ ตํ ฆรๅ
วาสยึสุ สุคนฺเธน ยสฺมึ ชาโต อหๅ ฆเร.

[๓๐๑] ยทา จ ตรุโณ ภทฺโท ปจฺเม โยพฺพเน ฐิโต
ตทา เสสๅ[๓] สปริสๅ วิเนตฺวา นรสารถิ.

[๓๐๒] เตหิ สพฺเพหิ สหิโต[๔] สาวตฺถิปุรมาคโต
ตทา พุทฺธานุภาวนฺตๅ ทิสฺวา ปพฺพชิโต อหๅ.

[๓๐๓] สีลๅ สมาธิปญฺญญฺจ วิมุตฺติญฺจ อนุตฺตรๅ
ภาเวตฺวา จตุโร ธมฺเม ปาปุณึ อาสวกฺขยๅ.

[๓๐๔] ยทา ปพฺพชิโต จาหๅ ยทา จ อรหๅ อหๅ[๕]
นิพฺพายิสฺสๅ ยทา จาหๅ คนฺธวสฺโส ตทา อหุ.

[๓๐๕] สรีรคนฺโธ จ เสฏฺโจติเสติ[๖] เม
มหารหๅ จนฺทนๅ จมฺปกุปฺปลๅ
ตเถว คนฺเธ อิตเร จ สพฺพโส[๗]
ปสยฺห วายามิ คโต ยหึ ตตึ.[๘]

---

[๑] ฉ.,เท. สุคนฺธิตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุรี
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เสลๅ
[๔] ฉ.,เท. ปริวุโต
[๕] ฉ.,เท. อรหา อหุๅ
[๖] ฉ.,เท. สทาติเสติ เม
[๗] อิ. สพฺพโต
[๘] ฉ.,เท. ตโต ตหึ ตหึ

[๓๐๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๐๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๐๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา จูฬสุคนฺโธ เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ จูฬสุคนฺธตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

ภทฺทิโย เรวโต เถโร มหาลาภี จ สีวลี
วงฺคีโส นนฺทโก เจว กาฬุทายี ตถาภโย.
โลมโส วนวจฺโฉ จ สุคนฺโธ ทสโม กโต
ตีณิ คาถาสตา ตตฺถ โสฬสา จ ตทุตฺตริ.

ปญฺจปญฺญาสโม ภทฺทิยวคฺโค.

อถ วคฺคุทฺทานํ

กณิการวฺหโย วคฺโค ผลโท ติณทายโก
กจฺจาโน ภทฺทิโย วคฺโค คาถาโย คณิตา วสา.[๑]
นว คาถาสตานิ จ[๒] จตุราสีติเมว จ
ฉปญฺญาสํ ปญฺจสตา[๓] อปทานา ปกาสิตา.
สห อุทฺทานคาถาหิ ฉ สหสฺสานิ โหนฺติมา
เทฺว สตานิ จ คาถานํ อฏฺฐารส ตทุตฺตริ.

---

[๑] ฉ.,เท. จิมา อิ. วิห [๒] ฉ.,เท. คาถาสตานีห
[๓] ฉ.,เท. สปญฺญาสํ ปญฺจสตํ

๕๖. ยสวคฺโค[๑]

๑. ยสตฺเถราปทานํ

[๑] มหาสมุทฺทํ โอคฺคยฺห ภวนํ เม สุนิมฺมิตํ
สุนิมฺมิตา โปกฺขรณี จกฺกวากูปกูชิตา.

[๒] มนฺทารเกหิ สญฺฉนฺนา ปทุมุปฺปลเกหิ จ
นที จ สนฺทเต ตตฺถ สุปติตฺถา มโนรมา.

[๓] มจฺฉกจฺฉปสญฺฉนฺนา นานาทิชสโมตฺถฏา
มยูรโกญฺจาภิรุทา โกกิลาทีหิ วคฺคุหิ.

[๔] ปาเรวตา รวิหํสา จกฺกวากา นทีจรา
ติตฺติรา สาฬิกา เจตฺถ ปาวกา ชีวญฺชีวกา.

[๕] หํสาโกญฺจาภินทิกา โกสิยา ปิงฺคิลา[๒] พหู
สตฺตรตนสมฺปนฺนา มณิมุตฺตปวาฬิกา.

[๖] สพฺเพ โสวณฺณมยา รุกฺขา นานาขนฺธสเมริตา
อุชฺโชเตนฺติ ทิวารตฺตึ ภวนํ สพฺพกาลิกํ.

[๗] สฏฺฐิตุริยสหสฺสานิ สายํ ปาโต ปวชฺชเร
โสพฺภสิตฺถีสหสฺสานิ ปริวาเรนฺติ มํ สทา.

[๘] อภินิกฺขมฺม ภวนา สุเมธํ โลกนายกํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน วนฺทยึ ตํ มหายสํ.

[๙] สมฺพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา สสงฺฆํ ตํ นิมนฺตยึ
อธิวาเสสิ โส ธีโร สุเมโธ โลกนายโก.

---

[๑] สฺยา. อยํ ยสวคฺโค น ทิสฺสติ.

[๒] สี. ปิงฺคลี

[๑๐] มม ธมฺมกถํ กตฺวา อุยฺโยเชสิ มหามุนิ
สมฺพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา ภวนํ เม อุปาคมิ.

[๑๑] อามนฺตยึ ปริชนํ สพฺเพสนฺนิปตุ์ ตทา
ปุพฺพณฺหสมยํ พุทฺโธ ภวนํ อาคมิสฺสติ.

[๑๒] ลาภา อมฺหํ สุลทฺธา โน เย วสาม ตวนฺติเก
มยมฺปิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส ปูชยิสฺสาม สตฺถุโน.

[๑๓] อนฺนํ ปานํ ปฏฺฐเปตฺวา กาลํ อาโรจยึ อหํ
วสีสตสหสฺเสหิ อุเปสิ โลกนายโก.

[๑๔] ปญฺจงฺคิเกหิ ตูริเยหิ ปจฺจุคฺคมนกาสหํ
สพฺพโสณฺณมเย ปีเฐ นิสีทิ ปริสุตฺตโม.

[๑๕] อุปริจฺฉทนํ อาสิ สพฺพโสณฺณมยํ ตทา
พีชนีโย ปวายนฺติ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุตฺตรํ.

[๑๖] ปหูเตนนฺนปาเนน ภิกฺขุสงฺฆํ อตปฺปยึ
ปจฺเจกทุสฺสยุคเล ภิกฺขุสงฺฆสฺสทาสหํ.

[๑๗] ยํ วเทติ สุเมโธ โส อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห
ภิกฺขุสงฺเฆ นิสีทิตฺวา อิมา คาถา อภาสถ.

[๑๘] โย มํ อนฺเนน ปาเนน สพฺเพ อิเม จ ตปฺปยิ
ตมหํ กิตฺตยิสฺสามิ สุณาถ มม ภาสโต.

[๑๙] อฏฺฐารเส กปฺปสเต เทวโลเก รมิสฺสติ
สหสฺสกฺขตฺตุ์ ราชายํ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ.

[๒๐] อุปคจฺฉติ ยํ โยนึ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
สพฺพโสณฺณมยํ ตสฺส ฉทนํ ธารยิสฺสติ.

[๒๑] ตึสกปฺปสหสฺสมฺหิ โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม โคตฺเตน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๒] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
สพฺพาสเว ปริญฺญาย นิพฺพายิสฺสตินาสโว.

[๒๓] ภิกฺขุสงฺเฆ นิสีทิตฺวา สีหนาทํ นทิสฺสติ
จิตเก ฉตฺตํ ธาเรนฺติ เหฏฺฐา ฉตฺตมฺหิ ฑยฺหถ.

[๒๔] สามญฺญํ เม อนุปฺปตฺตํ กิเลสา ฌาปิตา มยา
มณฺฑเป รุกฺขมูเล วา สนฺตาโส เม น วิชฺชติ.

[๒๕] ตึสกปฺปสหสฺสมฺหิ ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ สพฺพทานสฺสิทํ ผลํ.

[๒๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๒๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ยโส เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ ยสตฺเถราปทานํ.

๒. นทีกสฺสปตฺเถราปทานํ

[๒๙] ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต โลกเชฏฺฐสฺส ตาทิโน
ปิณฺฑาจารํ จรนฺตสฺส ธารโต อุตฺตมํ ยสํ
อคฺคผลํ คเหตฺวาน อทาสึ สตฺถุโน อหํ.

[๓๐] เตน กมฺเมน เทวินฺโท โลกเชฏฺโ นราสโภ
สมฺปตฺโตมฺหิ อจลํ ฐานํ หิตฺวา ชยปราชยํ.

[๓๑] สตสหสฺสิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อคฺคทานสฺสิทํ ผลํ.

[๓๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๓๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺต กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา นทีกสฺสโป เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ นทีกสฺสปตฺเถราปทานํ.

๓. คยากสฺสปตฺเถราปทานํ

[๓๕] อชินจมฺมวตฺโถหํ ขาริภารธโร ตทา
ขาริกํ หารยิตฺวาน โกลํ อหาสิ อสฺสมํ.

[๓๖] ภควา ตมฺหิ สมเย เอโก อทุติโย ชิโน
มมสฺสมํ อุปาคจฺฉิ โชเตนฺโต สพฺพกาลิกํ.

[๓๗] สกํ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา อภิวาเทตฺวาน สุพฺพตํ
อุโภ หตฺเถหิ ปคฺคยฺห โกลํ พุทฺธสฺสทาสหํ.

[๓๘] เอกตึเส อิโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ โกลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๓๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา คยากสฺสโป เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ คยากสฺสปตฺเถราปทานํ.

๔. กิมิลตฺเถราปทานํ

[๔๒] นิพฺพุเต กกุสนฺธมฺหิ พฺราหฺมณมฺหิ วุสีมติ
คเหตฺวา สลลํ มาลํ มณฺฑปึ การยึ อหํ.

[๔๓] ตาวตึสํ คโต สนฺโต ลภิมฺห พฺยมฺหมุตฺตมํ
อญฺเญ เทเวติโรจามิ ปุญฺญกมฺมสฺสิทํ ผลํ.

[๔๔] ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ จงฺกมนฺโต จิโต จหํ
ฉนฺโน สลลปุปฺเผหิ ปุญฺญกมฺมสฺสิทํ ผลํ.

[๔๕] อิมสฺมึเยว กปฺปมฺหิ ยํ พุทฺธมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๔๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๔๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กิมิโล เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ กิมิลตฺเถราปทานํ.

๕. วชฺชีปุตฺตตฺเถราปทานํ

[๔๙] สหสฺสรํสี ภควา สยมฺภู อปราชิโต
วิเวกา วุฏฺฐหิตฺวาน โคจรายาภินิกฺขมิ.

[๕๐] ผลหตฺโถ อหํ ทิสฺวา อุปคจฺฉึ นราสภํ
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน สวณฺฏึ อททึ ผลํ.

[๕๑] จตุนฺนวุติโต กปฺเป ยํ ผลํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

[๕๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๕๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา วชฺชีปุตฺโต เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ วชฺชีปุตฺตตฺเถราปทานํ.

๖. อุตฺตรตฺเถราปทานํ

[๕๕] สุเมโธ นาม สมฺพุทฺโธ พาตฺตึสวรลกฺขโณ
วิเวกกาโม ภควา หิมวนฺตมุปาคมิ.

[๕๖] อชฺโฌคาเหตฺวา หิมวนฺตํ อคฺโค การุณิโก มุนิ
ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวาน นิสีทิ ปุริสุตฺตโม.

[๕๗] วิชฺชชฺโร ตทา อาสึ อนฺตลิกฺขจโร อหํ
ติสูลํ สุกตํ คยฺห คจฺฉามิ อมฺพเร ตทา.

[๕๘] ปพฺพตคฺเค ยถา อคฺคิ ปุณฺณมาเยว จนฺทิมา
วนํ โอภาสเต พุทฺโธ สาลราชาว ผุลฺลิโต.

[๕๙] วนคฺคา นิกฺขมิตฺวาน พุทฺธรํสีภิธาวเร
นพคฺคิวณฺณสงฺกาสา ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาทยึ.

[๖๐] วิจินํ อทฺทสํ ปุปฺผํ กณิการํ เทวคนฺธิกํ
ตีณิ ปุปฺผานิ อาทาย พุทฺธเสฏฺฐมปูชยึ.

[๖๑] พุทฺธสฺส อานุภาเวน ตีณิ ปุปฺผานิ เม ตทา
อุทฺธํ วณฺฏา อโธปตฺตา ฉายํ กุพฺพนฺติ สตฺถุโน.

[๖๒] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสมคจฺฉหํ.

[๖๓] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ กณิการีติ ฌายติ
สฏฺฐิโยชนมุพฺเพธํ ตึสโยชนวิตฺถตํ.

[๖๔] สหสฺสกณฺฑา สตเภณฺฑุ ธชาลุ หริตามยา
สตสหสฺสนิยฺยูหา พฺยมฺเห ปาตุภวึสุ เม.

[๖๕] โสณฺณมยา มณิมยา โลหิตงฺกมยาปิ จ
ผลิกาปิ จ ปลฺลงฺกา เยนิจฺฉกา ยทิจฺฉกา.

[๖๖] มหารหญฺจ สยนํ ตูลิกา วิกตียุตํ
อุทฺธโลมิญฺจ เอกนฺตํ พิมฺโพหนสมายุตํ.

[๖๗] ภาวนา นิกฺขมิตฺวาน จรนฺโต เทวจาริกํ
ยถา อิจฺฉามิ คมนํ เทวสงฺฆปุรกฺขโต.

[๖๘] ปุปฺผสฺส เหฏฺฐา ติฏฺฐามิ อุปริจฺฉทนํ มม
สมนฺตา โยชนสตํ กณิกาเรหิ ฉาทิตํ.

[๖๙] สฏฺฐิตุริยสหสฺสานิ สายปาตํ อุปฏฺฐหุ
ปริวาเรนฺติ มํ นิจฺจํ รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา.

[๗๐] ตตฺถ นจฺเจหิ คีเตหิ ตาเลหิ วาทิเตหิ จ
รมามิ ขิฑฺฑา รติยา โมทามิ กามกามหํ.

[๗๑] ตตฺถ ภุตฺวา ปิวิตฺวา จ โมทามิ ติทเส ตทา
นารีคเณหิ สหิโต โมทามิ พฺยมฺหมุตฺตเม.

[๗๒] สตานํ ปญฺจกฺขตฺตุญฺจ เทวรชฺชมการยึ
สตานํ ตีณิกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี อโหสหํ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๗๓] ภเว ภเว สํสรนฺโต มหาโภคํ ลภามหํ
โภเค เม อูนตา นตฺถิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๗๔] ทฺเว ภเว สํสรามิ เทวตฺเต อถ มานุเส
อญฺญํ คตึ น ชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๗๕] ทฺเว กุเล ปชายามิ ขตฺติเย จาปิ พฺราหฺมเณ
นีเจ กุเล น ชายามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๗๖] หตฺถิยานํ อสฺสยานํ สิวิกํ สนฺทมานิกํ
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๗๗] ทาสีคณํ ทาสคณํ นาริโย สมลงฺกตา
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๗๘] โกเสยฺยกมฺพลิยานิ โขมกปฺปาสิกานิ จ
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๗๙] นววตฺถํ นวผลํ นวคฺครสโภชนํ
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๐] อิมํ ขาท อิมํ ภุญฺช อิมมฺหิ สยเน สย
ลภามิ สพฺพเมเวตํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๑] สพฺพตฺถ ปูชิโต โหมิ ยโส อจฺจุคฺคโต มม
มหาปกฺโข สทา โหมิ อเภชฺชปริโส สทา
ญาตีนํ อุตฺตโม โหมิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๒] สีตํ อุณฺหํ น ชานามิ ปริฬาโห น วิชฺชติ
อโถ เจตสิกํ ทุกฺขํ หทเย เม น วิชฺชติ.

[๘๓] สุวณฺณวณฺโณ หุตฺวาน สํสรามิ ภวาภเว
เววณฺณิยํ น ชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๔] เทวโลกา จวิตฺวาน สุกฺกมูเลน โจทิโต
สาวตฺถิยํ ปุเร ชาโต มหาสาเลสุ อฑฺฒเก.

[๘๕] ปญฺจ กามคุเณ หิตฺวา ปพฺพชึ อนคาริยํ
ชาติยา สตฺตวสฺโสหํ อรหตฺตมปาปุณึ.

[๘๖] อุปสมฺปทายี พุทฺโธ คุณมญฺญาย จกฺขุมา
ตรุโณ ปูชนีโยหํ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๗] ทิพฺพจกฺขุวิสุทฺธํ เม สมาธิกุสโล อหํ
อภิญฺญาปารมิปฺปตฺโต พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๘] ปฏิสมฺภิทา อนุปฺปตฺโต อิทฺธิปาเทสุ โกวิโท
ธมฺเมสุ ปารมิปฺปตฺโต พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๙] ตึสกปฺปสหสฺสมฺหิ ยํ พุทฺธมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๙๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๙๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๙๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อุตฺตโร เถโร อิมา ถาคาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ อุตฺตรตฺเถราปทานํ.

๗. อปรอุตฺตรตฺเถราปทานํ

[๙๓] นิพฺพุเต โลกนาถมฺหิ สิทฺธตฺเถ โลกนายเก
มม ญาตี สมาเนตฺวา ธาตุปูชํ อกาสหํ.

[๙๔] จตุนฺนวุติโต กปฺเป ยํ ธาตุมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ธาตุปูชายิทํ ผลํ.

[๙๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๙๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๙๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อปรอุตฺตรตฺเถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ อปรอุตฺตรตฺเถราปทานํ.

๘. ภทฺทชิตฺเถราปทานํ

[๙๘] โอคยฺห ยํ โปกฺขรณึ นานากุญฺชรเสวิตํ
อุทฺธรามิ ภิสํ ตตฺถ ฆาสเหตุ อหํ ตทา.

[๙๙] ภควา ตมฺหิ สมเย ปทุมุตฺตรสวฺหโย
รตฺตมฺพรธโร พุทฺโธ คจฺฉเต อนิลญฺชเส.

[๑๐๐] ธุนนฺโต ปํสุกูลานิ สทฺทํ อสฺโสสหํ ตทา
อุทฺธรํ นิชฺฌายมาโนหํ อทฺทสํ โลกนายกํ.

[๑๐๑] ตตฺเถว จิตโก สนฺโต อายาจึ โลกนายกํ
มธุํ ภิเสหิ สหิตํ ขีรํ สปฺปึ มุพาลิกํ.

[๑๐๒] ปฏิคฺคณฺหาตุ เม พุทฺโธ อนุกมฺปาย จกฺขุมา
ตโต การุณิโก สตฺถา โอโรหิตฺวา มหายโส.

[๑๐๓] ปฏิคฺคณฺหิ มม ภิกฺขํ อนุกมฺปาย จกฺขุมา
ปฏิคฺคเหตฺวา สมฺพุทฺโธ อกา เม อนุโมทนํ.

[๑๐๔] สุขี โหตุ มหาปุญฺญ คติ ตุยฺหํ สมิชฺฌตุ
อิมินา ภิสทาเนน ลภสฺสุ วิปุลํ สุขํ.

[๑๐๕] อิทํ วตฺวาน สมฺพุทฺโธ ชลชุตฺตมนามโก
ภิกฺขมาทาย สมฺพุทฺโธ อากาเสนาคมา ชิโน.

[๑๐๖] ตโต ภิสํ คเหตฺวาน อาคจฺฉึ มม อสฺสมํ
ภิสํ รุกฺเข ลคฺเคตฺวาน มม ทานํ อนุสฺสรึ.

[๑๐๗] มหาวาโต อุฏฺฐหิตฺวา สญฺจาเลสิ วนํ ตทา
อากาโส อภินาทิตฺถ อสนี จ ผลี ตทา.

[๑๐๘] ตโต เม อสนีปาโต มตฺถเก นิปตี ตทา
โสหํ นิสินฺนโก สนฺโต ตตฺถ กาลงฺกโต อหํ.

[๑๐๙] ปุญฺญกมฺเมน สญฺญุตฺโต ตุสิตํ อุปปชฺชหํ
กเพวรํ เม ปติตํ เทวโลเก รมามหํ.

[๑๑๐] ฉพฺพีสติสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สายํ ปาตํ อุปฏฺฐนฺติ ภิสทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๑๑] มนุสฺสโยนิมาคนฺตฺวา สุขิโต โหมหํ ตทา
โภคา เม อูนตา นตฺถิ ภิสทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๑๒] อนุกมฺปิตโก เตน เทวเทเวน ตาทินา
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๑๓] สตสหสฺสิโต กปฺเป ยํ ภิสํ อททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ภิสทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๑๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๑๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๑๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ภทฺทชิตฺเถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ ภทฺทชิตฺเถราปทานํ.

๙. สิวกตฺเถราปทานํ

[๑๑๗] เอสนาย จรนฺตสฺส วิปสฺสิสฺส มเหสิโน
ริตฺตกํ ปตฺตํ ทิสฺวาน กุมฺมาสํ ปูชยึ อหํ.

[๑๑๘] เอกนวุติโต กปฺเป ยํ ภิกฺขมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ กุมฺมาสสฺส อิทํ ผลํ.

[๑๑๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวาน วิหรามิ อนาสโว.

[๑๒๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๒๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สิวกตฺเถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ สิวกตฺเถราปทานํ.

๑๐. อุปวานตฺเถราปทานํ

[๑๒๒] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโธว สมฺพุทฺโธ ปรินิพฺพุโต.

[๑๒๓] มหาชนา สมาคมฺม ปูชยิตฺวา ตถาคตํ
จิตฺตํ กตฺวาน สุคตํ สรีรํ อภิโรปยุ.

[๑๒๔] สรีรกิจฺจํ กตฺวาน ธาตุ ตตฺถ สมานยุ
สเทวมนุสฺสา สพฺเพ พุทฺธถูปํ อกํสุ เต.

[๑๒๕] ปรมา กญฺจนมยา ทุติยา จ มณิมยา
ตติยา รูปิยมยา จตุตฺถี ผลิกามยา.

[๑๒๖] ตตฺถ ปญฺจมิกา เจว โลหิตงฺกมยา อหุ
ฉฏฺฐา มสารคลฺลสฺส สพฺพํ รตนมยูปริ.

[๑๒๗] ชงฺฆา มณิมยา อาสิ เวทิกา รตนามยา
สพฺพโสณฺณมโย ถูโป อุทฺธํ โยชนมุคฺคโต.

[๑๒๘] เทวา ตตฺถ สมาคนฺตฺวา เอกโต มนฺตยุ ตทา
มยมฺปิ ถูปํ กสฺสาม โลกนาถสฺส ตาทิโน.

[๑๒๙] ธาตุ อาเวณิกา นตฺถิ สรีรํ เอกปิณฺฑิตํ
อิมมฺหิ พุทฺธถูปมฺหิ กสฺสาม กญฺจุกํ มยं.

[๑๓๐] เทวา สตฺตหิ รตเนหิ อญฺญํ วฑฺเฒสุ โยชนํ
ถูโป ทฺวิโยชนุพฺเพโธ ติมิรํ พฺยปหนฺติ โส.

[๑๓๑] นาคา ตตฺถ สมาคนฺตฺวา เอกโต มนฺตยุ ตทา
มนุสฺสา เจว เทวา จ พุทฺธถูปํ อกํสุ เต.

[๑๓๒] มา โน ปมตฺตา อสฺสุมฺห อปฺปมตฺตา สเทวกา
มยมฺปิ ถูปํ กสฺสาม โลกนาถสฺส ตาทิโน.

[๑๓๓] อินฺทนีลํ มหานีลํ อโถ โชติรสํ มณึ
เอกโต สนฺนิปาเตตฺวา พุทฺธถูปํ อฉาทยุ

[๑๓๔] สพฺพํ มณิมยํ อาสิ ยาวตา พุทฺธเจติยํ
ติโยชนสมุพฺเพธํ อาโลกกรณํ ตทา.

[๑๓๕] ครุพฺภา จ สมาคนฺตฺวา เอกโต มนฺตยุ ตทา
มนุสฺสา เทวนาคา จ พุทฺธปูชํ อกํสุ เต.

[๑๓๖] มา โน ปมตฺตา อสฺสุมฺห อปฺปมตฺตา สเทวกา
มยมฺปิ ถูปํ กสฺสาม โลกนาถสฺส ตาทิโน.

[๑๓๗] สพฺพํ มณิมยํ ถูปึ อกรุ๎ เต จ กญฺจุกํ
โยชนํ เตปิ วฑฺเฒสุ๎ อายตํ พุทฺธเจติยํ.

[๑๓๘] จตุโยชนมุพฺเพโธ พุทฺธถูโป วิโรจติ
โอภาเสติ ทิสา สพฺพา สตรํสีว อุคฺคโต.

[๑๓๙] กุมฺภณฺฑา จ สมาคนฺตฺวา เอกโต มนฺตยุ ตทา
มนุสฺสา เจว เทวา จ นาคา จ ครุพฺภา ตถา.

[๑๔๐] ปจฺเจกํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส อกํสุ ถูปมุตฺตมํ
มา โน ปมตฺตา อสฺสุมฺห อปฺปมตฺตา สเทวกา.

[๑๔๑] มยมฺปิ ถูปํ กสฺสาม โลกนาถสฺส ตาทิโน
รตเนหิ ฉาเทสฺสาม อายตํ พุทฺธเจติยํ.

[๑๔๒] โยชนํ เตปิ วฑฺเฒสุ๎ อายตํ พุทฺธเจติยํ
ปญฺจโยชนมุพฺเพโธ ถูโป โอภาสเต ตทา.

[๑๔๓] ยกฺขา ตตฺถ สมาคนฺตฺวา เอกโต มนฺตยุ์ ตทา
มนุสฺสา เทวนาคา จ ครุฬา จ กุมฺภณฺฑกา.

[๑๔๔] ปจฺเจกํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส อกํสุ ถูปมุตฺตมํ
มา โน ปมตฺตา อสฺสุมฺห อปฺปมตฺตา สเทวกา.

[๑๔๕] มยมฺปิ ถูปํ กสฺสาม โลกนาถสฺส ตาทิโน
ผลิกา ฉาทยิสฺสาม อายตํ พุทฺธเจติยํ.

[๑๔๖] โยชนํ เตปิ วฑฺเฒสุ์ อายตํ พุทฺธเจติยํ
ฉโยชนิกมุพฺเพโธ ถูโป โอภาสเต ตทา.

[๑๔๗] คนฺธพฺพา จ สมาคนฺตฺวา เอกโต มนฺตยุ์ ตทา
มนุชา เทวตา นาคา กุมฺภณฺฑา ครุฬา ตถา.

[๑๔๘] สพฺเพ อกํสุ พุทฺธถูปํ มยเมตฺถ อการกา
มยมฺปิ ถูปํ กสฺสาม โลกนาถสฺส ตาทิโน.

[๑๔๙] เวทิโย สตฺต กตฺวาน ธชํ ฉตฺตํ อกํสุ เต
สพฺพโสณฺณมยํ ถูปํ คนฺธพฺพา การยุ์ ตทา.

[๑๕๐] สตฺตโยชนมุพฺเพโธ ถูโป โอภาสเต ตทา
รตฺตินฺทิวา น ญายนฺติ อาโลโก โหติ สพฺพทา.

[๑๕๑] อภิโภนฺติ น ตสฺสาภา จนฺทสูรา สตารกา
สมนฺตา โยชนสเต ปทีโปปิ น ปชฺชลิ.

[๑๕๒] เตน กาเลน เย เกจิ ถูปํ ปูเชนฺติ มานุสา
น เต ถูปํ อารุหนฺติ อมฺพเร อุกฺขิปนฺติ เต.

[๑๕๓] เทเวหิ จปิโต ยกฺโข อภิสมฺมตนามโก
ธชํ วา ปุปฺผทามํ วา อภิโรเปติ อุตฺตรึ.

[๑๕๔] น เต ปสฺสนฺติ ตำ ยกฺขำ ทามำ ปสฺสนฺติ คจฺฉโต
เอวำ ปสฺสิตฺวา คจฺฉนฺตา สพฺเพ คจฺฉนฺติ สุคฺคตึ.

[๑๕๕] วิรุฑฺธา เย ปาวจเน ปสนฺนา เย จ สาสเน
ปาฏิหีรำ ทฏฺฐุกามา ถูปำ ปูเชนฺติ มานุสา.

[๑๕๖] นคเร หำสวติยา อโหสึ ภตโก ตทา
อาโมทิตำ ชนำ ทิสฺวา เอวำ จินฺเตสหำ ตทา.

[๑๕๗] อุพฺพาโร ภควา เอโส[๑] ยสฺส ธาตุฆเร ทิสำ[๒]
อิมา จ ชนตา ตุฏฺฐา การำ กุพฺพำ น ตปฺปเร.

[๑๕๘] อหมฺปิ การำ กสฺสามิ โลกนาถสฺส ตาทิโน
ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท ภวิสฺสามิ อนาคเต.

[๑๕๙] สุโธตำ รชเกนาหำ อุตฺตเรยฺยำ ปฏำ มม
เวพฺภเค อาลคฺเคตฺวาน ธชำ อุกฺขิปิมมฺพเร.

[๑๖๐] อภิสมฺมตโก คยฺห อมฺพเร หาสิ เม ธชำ
วาเตริตำ ธชำ ทิสฺวา ภิยฺโย หาสำ ชเนสหำ.

[๑๖๑] ตตฺถ จิตฺตำ ปสาเทตฺวา สมณำ อุปสงฺกมึ
ตำ ภิกฺขุำ อภิวาเทตฺวา วิปากำ ปุจฺฉหำ ธเช.

[๑๖๒] โส เม กเถสิ อานนฺที ปีติสญฺชนนำ มม
ตสฺส ธชสฺส วิปากำ อนุโภสฺสสิ สพฺพทา.

[๑๖๓] หตฺถิอสฺสรถาปตฺตี เสนา จ จตุรงฺคินี
ปริวาเรสฺสนฺติ ตำ นิจฺจำ ธชทานสฺสิทำ ผลำ.

---

[๑] ฉ.,เท. "เนโสติปิ "เหโสติปิ ปาโฐ. [๒] ทยฺ. ธาตุฆเร ทิสำ

[๑๖๔] สฏฺฐิจตุริยสหสฺสานิ เภริโย สมลงฺกตา
ปริวาเรสฺสนฺติ ตํ นิจฺจํ ธชทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๖๕] ฉพฺพีสติสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
วิจิตฺตวตฺถาภรณา อามุกฺกมณิกุณฺฑลา.

[๑๖๖] อพฺพารปมฺหา หสุลา สุสญฺญา[๑] ตนุมชฺฌิมา
ปริวาเรสฺสนฺติ ตํ นิจฺจํ ธชทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๖๗] ตีสกปฺปสหสฺสานิ เทวโลเก รมิสฺสสิ
อสีติกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชํ กริสฺสสิ.

[๑๖๘] สหสฺสกฺขตฺตุํ ราชา จ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ
ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ.

[๑๖๙] กปฺปสตสหสฺสมฺหิ โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม โคตฺเตน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๗๐] เทวโลกา จวิตฺวาน สุกฺกมูเลน โจทิโต
ปุญฺญกมฺเมน สญฺญุตฺโต พฺรหฺมพนฺธุ ภวิสฺสสิ.

[๑๗๑] อสีติโกฏิ ฉฑฺเฑตฺวา ทาเส กมฺมกเร พหู
โคตมสฺส ภควโต สาสเน ปพฺพชิสฺสสิ.

[๑๗๒] อาราธยิตฺวา สมฺพุทฺธํ โคตมํ สกฺยปุงฺควํ
อุปวาโนติ นาเมน เหสฺสสิ สตฺถุ สาวโก.

[๑๗๓] สตสหสฺเส กตํ กมฺมํ ผลํ ทสฺเสสิ เม อิธ
สุมุตฺโต สรเวโควกิเลเส ฌาปยี[๒] มม.

---

[๑] สี. สุตฺถนา

[๒] สี. กิเลสา ฌาปิตา

[๑๗๔] จกฺกวตฺติสฺส สนฺตสฺส จาตุทฺทีปิสฺสรสฺส เม
ตีณิ โยชนานิ สามนฺตา อุสฺสียนฺติ ธชา สทา.

[๑๗๕] สตสหสฺสิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ธชทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๗๖] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๗๗] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๗๘] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อุปวานตฺเถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ อุปวานตฺเถราปทานํ.

๑๑. รฏฺฐปาลตฺเถราปทานํ

[๑๗๙] ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต โลกเชฏฺฐสฺส ตาทิโน
วรนาโค มยา ทินฺโน อีสาทนฺโต อุรูฬฺหวา.

[๑๘๐] เสตจฺฉตฺโต ปโสภิโต สกปฺปโน สหตฺถิโป
อคฺฆาเปตฺวาน ตํ สพฺพํ สงฺฆารามํ อการยึ.

[๑๘๑] จตุปญฺญาสสหสฺสานิ ปาสาเท การยึ อหํ
มโหฆทานํ กริตฺวาน นิยฺยาเทสึ มเหสิโน.

[๑๘๒] อนุโมทิ มหาวีโร สยมฺภู อคฺคปุคฺคโล
สพฺเพ ชเน หาสยนฺโต เทเสสิ อมตํ ปทํ.

[๑๘๓] ตํ เม พุทฺโธ วิยากาสิ ชลชุตฺตมนามโก
ภิกฺขุสงฺเฆ นิสีทิตฺวา อิมา คาถา อภาสถ.

[๑๘๔] จตุปญฺญาสสหสฺสานิ ปาสาเท การยี อยํ
กถยิสฺสามิ วิปากํ สุณาถ มม ภาสโต.

[๑๘๕] อฏฺฐารสสหสฺสานิ กูฏาคารา ภวิสฺสเร
พฺยมฺหุตฺตมมฺหิ นิพฺพตฺตา สพฺพโสณฺณมยา จ เต.

[๑๘๖] ปญฺญาสกฺขตฺตุํ เทวินฺโท เทวรชฺชํ กริสฺสติ
อฏฺฐจปญฺญสกฺขตฺตุญฺจ จกฺกวตฺตี ภวิสฺสติ.

[๑๘๗] กปฺปสตสหสฺสมฺหิ โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตฺโม นาม โคตฺเตน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๘๘] เทวโลกา จวิตฺวาน สุกฺกมูเลน โจทิโต
อฑฺเฒ กุเล มหาโภเค นิพฺพตฺติสฺสติ ตาวเท.

[๑๘๙] โส ปจฺฉา ปพฺพชิตฺวาน สุกฺกมูเลน โจทิโต
รฏฺฐปาโลติ นาเมน เหสฺสติ สตฺถุ สาวโก.

[๑๙๐] ปธานปหิตตฺโต โส อุปสนฺโต นิรูปธิ
สพฺพาสเว ปริญฺญาย นิพฺพายิสฺสตินาสโว.

[๑๙๑] อุฏฺฐาย อภินิกฺขมฺม ชหิตา โภคสมฺปทา
เขพฺพปิณฺเฑว โภคมฺหิ เปมํ มยฺหํ น วิชฺชติ.

[๑๙๒] วิริยํ เม ธุรโธรยฺหํ โยคกฺเขมาธิวาหนํ
ธาเรมิ อนฺติมํ เทหํ สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน.

[๑๙๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสโว.

[๑๙๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สาสนํ
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๙๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา รฏฺฐปาโล เถโร อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

เอกาทสมํ รฏฺฐปาลตฺเถราปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

ยโส นทีกสฺสโป จ คยากิมิลวชฺชิโน
ทุเว อุตฺตรา ภทฺทชี สิวโก อุปวาหโน.
รฏฺฐปาโล เอกสตํ คาถานํ ปญฺจนวุติ.

ฉปญฺญาสโม ยสวคฺโค.

เถราปทานํ สมตฺตํ.

เอตฺตาวตา พุทฺธาปทานญฺจ ปจฺเจกาปทานญฺจ เถราปทานญฺจ สมตฺตานิ.

สุตฺตนฺตปิฏกเ ขุทฺทกนิกายสฺส
เถรีอปทานปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. สุเมธาวคฺโค

๑. สุเมธาเถรีอปทานํ

อถ เถริกาปทานานิ สุณาถ

[๑] ภควติ โกนาคมเน
สยิโย ติสฺโส ชนิโย
สงฺฆารามมฺหิ นิเวสมฺหิ[๑]
วิหารทานํ อทมฺห[๒] เส.

[๒] ทสกฺขตฺตุ สตกฺขตฺตุ
เทเวสุ อุปปชฺชิมฺห
สตานํ [๓] จ สตกฺขตฺตุ
โก วาโท มานุเส ภเว.

[๓] เทเวสุ มหิทฺธิกา หุตฺวา[๔]
สตฺตรตนสฺส มเหสี
มานุสกมฺหิ โก วาโท
อิตฺถีรตนํ อหํ ภวึ.

[๔] ตตฺถ[๕] สญฺจิตํ กุสลํ
ธนญฺชานี จ เขมา จ
สุสมิทฺธกุลปฺปชา
อหัปิ จ ตโย ชนา.

[๕] อารามํ สุกตํ กตฺวา
พุทฺธปฺปมุขสงฺฆสฺส
สพฺพาวยวมณฺฑิตํ
นิยฺยาเทตฺวา ปโมทิตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นวนิเวสนมฺหิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อทาสิมฺห
[๓] ฉ. ทสสตกฺขตฺตุ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เทเว มหิทฺธิกา อหุมฺห
[๕] ฉ.,เท. อิธ สญฺจิตกุสลา อิ. อิธ สญฺจิตา กุสลํ

[๖] ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชามิ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา
เทเวสุ อคฺคตำ ปตฺตา มนุสฺเสสุ ตเถว จ.

[๗] อิมสฺมึเยว กปฺปสฺมึ พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน[๑] อุปฺปชฺชิ วทตำ วโร.

[๘] อุปฏฺฐาโก มเหสิสฺส ตทา อาสิ นริสฺสโร
กาสิราชา กิกี นาม พาราณสีปุรุตฺตเม.

[๙] ตสฺสาสุ สตฺต ธีตโร ราชกญฺญา สุเข จิตา[๒]
พุทฺธุปฏฺฐานนิรตา พฺรหฺมจริยำ จรึสุ ตา.

[๑๐] ตาสำ สหายิกา หุตฺวา สีเลสุ สุสมาหิตา
ทตฺวา ทานานิ สกฺกจฺจำ อคาเรว วตฺตำ[๓] จรึ.

[๑๑] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสำ เทหำ ตาวตึสูปคา อหำ.

[๑๒] ตโต จุตา ยามาสคฺคำ[๔] ตโตหำ ตุสิตำ คตา[๕]
ตโต จ นิมฺมานรตึ วสวตฺติปุรำ คตา.

[๑๓] ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชามิ ปุญฺญกมฺมสมาหิตา[๖]
ตตฺถ ตตฺเถว ราชูนำ มเหสิตฺตมการยึ.

[๑๔] ตโต จุตา มนุสฺสตฺเต ราชูนำ จกฺกวตฺตินำ
มณฺฑลีนญฺจ ราชูนำ มเหสิตฺตมการยึ.

[๑๕] สมฺปตฺตึ อนุโภตฺวาน เทเวสุ มานุเสสุ จ
สพฺพตฺถ สุขิตา หุตฺวา เนกชาตีสุ สำสรึ.

---

[๑] ฉ.,เท. โคตฺเตน
[๒] ฉ.,เท. สุเขธิตา
[๓] ฉ.,เท. วตำ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ยามมตำ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ตโต
[๖] ฉ.,เท. ปุญฺญกมฺมสโมหิตา

[๑๖] โส เหตุ จ โส ปภโว ตํ มูลํ สาสเน ขมํ[๑]
ตํ ปฐมํ สโมธานํ ตํ ธมฺมรตาย นิพฺพุตํ.[๒]

[๑๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส[๓] สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ สุเมธา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ สุเมธาเถรีอปทานํ.

๒. เมขลทายิกาเถรีอปทานํ[๔]

[๒๐] สิทฺธตฺถสฺส ภควโต ถูปการมกาสหํ[๕]
เมขลิกา มยา ทินฺนา นวกมฺมสฺส[๖] สตฺถุโน.

[๒๑] นิฏฺฐิเต จ มหาถูเป เมขลํ ปุนทาสหํ
โลกนาถสฺส มุนิโน ปสนฺนา เสหิ ปาณิภิ.

[๒๒] จตุนวุเต อิโต กปฺเป เมขลํ อททึ ตทา[๗]
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ถูปการสฺสิทํ ผลํ.

[๒๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

---

[๑] สี.,อิ. ตํ มูลํ สา จ สาสเนขนฺติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นิพฺพานํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
[๔] ฉ.,เท. เขมาทายิกาเถรีอปาทาน
[๕] ฉ.,เท. ถูปการาปิกา อหุ อิ. ถูปี การาปิตา อหํ
[๖] ฉ.,เท. นวกมฺมาย
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ยํ เมขลมทึ ตทา

[๒๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ เมขลทายิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ เมขลทายิกาเถรีอปทานํ.

๓. มณฺฑปทายิกาเถรีอปทานํ

[๒๖] โกนาคมนพุทฺธสฺส มณฺฑโป การิโต มยา
ถูปญฺจ ปวรมทาสึ[๑] พุทฺธสฺส โลกพนฺธุโน.

[๒๗] ยํ ยํ ชนปทํ ยามิ นิคเม ราชธานิโย
สพฺพตฺถ ปูชิตา[๒] โหมิ ปุญฺญกมฺมสฺสิทํ ผลํ.

[๒๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๒๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ มณฺฑปทายิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ มณฺฑปทายิกาเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ถูวํ ติจีวรทาสึ อิ. ถูวญฺจ จีวรมทาสึ [๒] ฉ.,เท. ปูชิโต

๔. สงฺกมนทาเถรีอปทานํ[๑]

[๓๑] โกณฺฑญฺญสฺส[๒] ภควโต โลกเชฏฺฐสฺส ตาทิโน
รถิยํ ปฏิปนฺนสฺส ตารยนฺตสฺส ปาณิโน.

[๓๒] ฆรโต นิกฺขมิตฺวาน อวกุชฺช[๓] นิปชฺชหํ
อนุกมฺปโก โลกเชฏฺโฐ[๔] สิรสิ[๕] อกฺกมี ตทา.[๖]

[๓๓] อกฺกมิตฺวาน สิรสิ อคมา โลกนายโก
เตน จิตฺตปฺปสาเทน ตุสิตํ อคมาสหํ.

[๓๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๓๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ สงฺกมนทา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ สงฺกมนทาเถรีอปทานํ.

๕. นพมาลิกาเถรีอปทานํ

[๓๗] จนฺทภาคานทีตีเร อโหสึ กินฺนรี ตทา
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ สยมฺภุํ อปราชิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สงฺกมนตาเถรีปาทาน
[๒] ฉ.,เท. วิปสฺสิสฺส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อวกุชฺชา
[๔] ฉ.,เท. โลกนาโถ
[๕] สี. สีสนฺเต
[๖] ฉ.,เท. มม

[๓๘] ปสนฺนจิตฺตา สุมนา เวทชาตา กตญฺชลี
นพมาลํ คเหตฺวาน สยมฺภุ๎ อภิปูชยึ.

[๓๙] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา กินฺนรีเทหํ อคจฺฉึ ติทสํ คณํ.[๑]

[๔๐] ฉตฺตึสเทวราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ
ทสนฺนํ จกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๔๑] เวทยิตฺวาน กุสลํ[๒] ปพฺพชึ อนคาริยํ
กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา[๓]
สพฺพาสวา ปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๔๒] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๔๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๔๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ นพมาลิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ นพมาลิกาเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ติทสํ คตึ [๒] ฉ.,เท. สเวเชตฺวาน เม จิตฺตํ อิ. สเวทยิตฺวาน กุสลํ
[๓] อิ. ภวา สงฺฆาฏิตา มมํ

๖. เอกปิณฺฑปาตทายิกาเถรีอปทานํ

[๔๖] นคเร พนฺธุมติยา พนฺธุมา นาม ขตฺติโย
ตสฺส รญฺโญ อหํ[๑] ภริยา เอกจฺจํ วาทยามหํ.[๒]

[๔๗] รโหคตา นิสีทิตฺวา เอวํ จินฺเตสหํ ตทา
อาทาย คมนียํ หิ กุสลํ นตฺถิ เม กตํ.

[๔๘] มหาภิตาปี กฏุกํ[๓] โฆรรูปี สุทารุณํ
นิรยํ นูน คจฺฉามิ เอตฺถ เม นตฺถิ สํสโย.

[๔๙] ราชานํ อุปคนฺตฺวาน[๔] อิทํ วจนมพฺรวึ
เอกํ เม สมณํ เทหิ โภชยิสฺสามิ ขตฺติย.

[๕๐] อทาสิ เม มหาราชา สมณํ ภาวิตินฺทฺริยํ
ตสฺส ปตฺตํ คเหตฺวาน ปรมนฺเนน ตปฺปยึ.[๕]

[๕๑] ปูชยิตฺวา[๖] ปรมนฺนํ คนฺธาเลปี อกาสหํ
ชาเลน ปิทหิตฺวาน ปีตโจเลน[๗] ฉาทยึ.

[๕๒] อารมฺมณํ มม เอตํ สรามิ ยาวชีวิตํ
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๕๓] ตึสานํ เทวราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ
มนสา ปตฺถิตํ มยฺหํ นิพฺพตฺตติ ยถิจฺฉกํ.[๘]

[๕๔] วีสานํ จกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตมการยึ
อุปจิตตฺตา[๙] หุตฺวาน สํสรามิ ภวาภเว.[๑๐]

---

[๑] ฉ.,เท. อหุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เอกชฺฌี จารยามหํ
[๓] อิ. ทุกฺขํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุปสงฺกมฺม
[๕] ฉ.,เท. ปูรยึ
[๖] ฉ.,เท. ปูรยิตฺวา
[๗] ฉ.,เท. วตฺถยุเคน อิ. มหาเนเลน
[๘] ฉ.,เท. ยถิจฺฉิตํ อิ. ยทิจฺฉกํ
[๙] ฉ.,เท. โอจิตตฺตาว อิ. โอจิตตฺตา
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. ภเวสวหํ

[๕๕] สพฺพพนฺธนมุตฺตาหํ อเปตา เม อุปาทิกา
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๕๖] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปิณฺฑปาตสฺสิทํ ผลํ.

[๕๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๕๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ เอกปิณฺฑปาตทายิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ เอกปิณฺฑปาตทายิกาเถรีอปทานํ.

๗. กฏจฺฉุภิกฺขทายิกาเถรีอปทานํ

[๖๐] ปิณฺฑจารํ จรนฺตสฺส ติสฺสนามสฺส สตฺถุโน
กฏจฺฉุภิกฺขํ ปคฺคยฺห พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ.

[๖๑] ปฏิคฺคเหตฺวา สมฺพุทฺโธ ติสฺโส โลกคฺคนายโก
วีถิยา สณฺฐิโต สตฺถา อกา เม อนุโมทนํ.

[๖๒] กฏจฺฉุภิกฺขํ ทตฺวาน ตาวตึสํ คมิสฺสสิ
ฉตฺตึสเทวราชูนํ มเหสิตฺตํ กริสฺสสิ.

[๖๓] ปญฺญาสจกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตํ กริสฺสสิ
มนสา ปตฺถิตํ สพฺพํ ปฏิลจฺฉสิ สพฺพทา.

[๖๔] สมฺปตฺตึ อนุโภตฺวาน ปพฺพชิสฺสสิกิญฺจนา
สพฺพาสเว ปริญฺญาย นิพฺพายิสฺสสินาสวา.

[๖๕] อิทํ วตฺวาน สมฺพุทฺโธ ติสฺโส โลกคฺคนายโก
นภํ อพฺภุคฺคมิ ธีโร หํสราชาว อมฺพเร.

[๖๖] สุทินฺนเมว เม ทานํ[๑] สุยิฏฺฐา ยาคสมฺปทา
กฏจฺฉุภิกฺขํ ทตฺวาน ปตฺตาหํ อจลํ ปทํ.

[๖๗] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ทานมททินฺตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ภิกฺขทานสฺสิทํ ผลํ.

[๖๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๖๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๗๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ กฏจฺฉุภิกฺขทายิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ กฏจฺฉุภิกฺขาทายิกาเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุทินฺนํ เม ทานวรํ

๘. สตฺตอุปฺปลมาลิกาเถรีอปทานํ

[๗๑] นคเร อรุณวติยา อรุโณ[๑] นาม ขตฺติโย
ตสฺส รญฺโญ อหํ ภริยา นคฺคลํ ปาทยามหํ.[๒]

[๗๒] สตฺต มาลา คเหตฺวาน อุปฺปลา[๓] เทวคนฺธิกา
นิสชฺช ปาสาทวเร เอวํ จินฺเตสิ ตาวเท.

[๗๓] กึ เม อิมาหิ มาลาหิ สิรสา โรปิตาหิ เม
วรํ เม พุทฺธเสฏฺฐสฺส ญาณมฺหิ อภิโรปิตํ.

[๗๔] สมฺพุทฺธํ ปฏิมาเนนฺตี ทฺวาราสนฺเน นิสีทหํ
ยทา เอหิติ[๔] สมฺพุทฺโธ ปูชยิสฺสํ มหามุนึ.

[๗๕] กกุโธ วิลสนฺโตว มิคราชาว เกสรี
ภิกฺขุสงฺเฆน สหิโต อาคจฺฉิ วีถิยา ชิโน.

[๗๖] พุทฺธสฺส รสึ ทิสฺวาน หฏฺฐา สํวิคฺคมานสา
ทฺวารํ อปาปุณิตฺวาน พุทฺธเสฏฺฐํ อปูชยึ.

[๗๗] สตฺต อุปฺปลปุปฺผานิ สุวิตฺถิณฺณานิ[๕] อมฺพเร
ฉาทึ[๖] กโรนฺตา พุทฺธสฺส มตฺถเก ธารยนฺติ เต.

[๗๘] อุทคฺคจิตฺตา สุมนา เวทชาตา กตญฺชลี
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๗๙] มหาเนลสฺส ฉาทนํ ธาเรนฺติ มม มุทฺธนิ
ทิพฺพคนฺธํ ปวายติ[๗] สตฺตุปฺปลานิทํ ผลํ.

---

[๑] สี.,อิ. อรุณวา
[๒] ฉ.,เท. วาริตํ วารยามหํ
[๓] อิ. อุปฺปลี
[๔] อิ. เอติห
[๕] ฉ.,เท. ปริกิณฺณานิ อิ. ปริตฺถิณฺณานิ
[๖] ฉ.,เท. ฉทึ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ปวายามิ

[๘๐] กทาจิ นียมานาย ญาติสงฺเฆน เม ตทา
ยาวตา ปริสา มยฺหํ มหาเนลํ ธรียติ.

[๘๑] สตฺตติเทวราชูนํ มเหสิตฺตํ อการยึ
สพฺพตฺถ อิสฺสรา หุตฺวา สสรามิ ภวาภเว.

[๘๒] เตสฏฺฐิจกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตํ อการยึ
สพฺเพ มํ อนุวตฺตนฺติ อาเทยฺยวจนา อหํ.[๑]

[๘๓] อุปฺปลสฺเสว เม วณฺโณ คนฺโธ เจว ปวายติ
ทุคฺคตี[๒] นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๔] อิทฺธิปาเทสุ กุสลา โพชฺฌงฺคภาวนารตา
อภิญฺญาปารมิปฺปตฺตา พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๕] สติปฏฺฐานกุสลา สมาธิฌานโคจรา
สมฺมปฺปธานมนุยุตฺตา พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๖] วิริยํ เม ธุรโธรยฺหํ โยคกฺเขมาธิวาหนํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๘๗] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

[๘๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๘๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อหุ

[๒] ฉ.,เท. ทุพฺพณฺณิยํ น ชานามิ

[๙๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ สตฺตอุปฺปลมาลิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ สตฺตอุปฺปลมาลิกาเถรีอปทานํ.

๙. ปญฺจทีปิกาเถรีอปทานํ

[๙๑] นคเร หํสวติยา จารินี[๑] อาสหํ ตทา
อาราเมเนว อารามํ จรามิ กุสลตฺถิกา.

[๙๒] กาลปกฺขมฺหิ ทิวเส อทฺทสํ โพธิมุตฺตมํ
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา โพธิมูเล นิสีทหํ.

[๙๓] ครุจิตฺตํ อุปฏฺเจตฺวา สิเร กตฺวาน อญฺชลึ
โสมนสฺสํ ปเวเทตฺวา เอวํ จินฺเตสิ ตาวเท.

[๙๔] ยทิ พุทฺโธ อมิตคุโณ อสมปฺปฏิปุคฺคโล
ทสฺเสตุ ปาฏิหีรํ เม โพธิ โอภาสตุ อยํ.

[๙๕] สห อาวชฺชิเต มยฺหํ โพธิ ปชฺชลิ ตาวเท
สพฺพโสวณฺณมยา[๒] อาสิ ทิสา สพฺพา วิโรจติ.

[๙๖] สตฺตรตฺตินฺทิวํ ตตฺถ โพธิมูเล นิสีทหํ
สตฺตเม ทิวเส ปตฺเต ทีปปูชํ อกาสหํ.

[๙๗] อาสนํ ปริวาเรตฺวา ปญฺจทีปานิ ปชฺชลุ
ยาว อุเทติ สุริโย ทีปา เม ปชฺชลุ ตทา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จาริกี

[๒] ฉ.,เท. สพฺพโสณฺณมยา

[๙๘] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๙๙] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ ปญฺจทีปาติ[๑] วุจฺจติ
สตโยชนมุพฺเพธํ สฏฺฐิโยชนวิตฺถตํ.[๒]

[๑๐๐] อสงฺเขยฺยานิ ทีปานิ ปริวาเร ชลนฺติ เม
ยาวตา เทวภวนํ ทีปาโลเกน โชตติ.

[๑๐๑] ปุริตฺถาภิมุขา สนฺติ[๓] ยทิ อิจฺฉามิ ปสฺสิตุ
อุทฺธํ อโธ จ ติริยํ สพฺพํ ปสฺสามิ จกฺขุนา.

[๑๐๒] ยาวตา อภิกงฺขามิ ทฏฺฐุ สุกตทุกฺกฏ[๔]ฺ
ตตฺถ อาวรณํ นตฺถิ รุกฺเขสุ ปพฺพเตสุ วา.

[๑๐๓] อสีติเทวราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ
สตานํ จกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๑๐๔] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
ทีปสตสหสฺสานิ ปริวาเร ชลนฺติ เม.

[๑๐๕] เทวโลกา จวิตฺวาน อุปฺปชฺชึ[๕] มาตุกุจฺฉิยํ
มาตุกุจฺฉคตํ สนฺตํ[๖] อกฺขิ เม น นิมีลติ.

[๑๐๖] ทีปสตสหสฺสานิ ปุญฺญกมฺมสมงฺคิโน[๗]
สูติฆเรว ชลนฺติ[๘] ปญฺจทีปานิทํ ผลํ.

---

[๑] อิ. ปญฺจทีปีติ
[๒] ฉ.,เท. สฏฺฐิโยชนมุพฺเพธํ ตึสโยชนวิตฺถตํ
[๓] ฉ.,เท. ปรมฺมุขา นิสีทิตฺวา
[๔] ฉ.,เท. สุกตทุกฺกเฏ อิ. ทสฺสุ สุกตทุกฺกเฏ
[๕] อิ. อุปชฺช
[๖] สี. มาตุกุจฺฉิกตํ สนฺตึ ฉ.,เท.,อิ. มาตุกุจฺฉิคตา สนฺตี
[๗] ฉ.,เท. ปุญฺญกมฺมสมงฺคิตา อิ. ปุญฺญกมฺมสมงฺคินา
[๘] ฉ.,เท. ชลนฺติ สูติกาเคเห

[๑๐๗] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต มานสํ วินิวตฺตยึ
อชรามรํ[๑] สีติภาวํ นิพฺพานํ ปสฺสยึ[๒] อหํ.

[๑๐๘] ชาติยา สตฺตวสฺสาหํ อรหตฺตํ อปาปุณึ
อุปสมฺปาทยิ พุทฺโธ คุณมญฺญาย โคตโม.

[๑๐๙] มณฺฑเป รุกฺขมูเล วา ปาสาเทสุ คุหาสุ วา
สุญฺญาคาเร ปชฺฌายนฺตา[๓] ปญฺจทีปา ชลนฺติ เม.

[๑๑๐] ทิพฺพจกฺขุ วิสุทฺธํ เม สมาธิกุสลา อหํ
อภิญฺญาปารมิปฺปตฺตา ปญฺจทีปานิทํ ผลํ.

[๑๑๑] สพฺพโวสิตโวสานา กตกิจฺจา อนาสวา
ปญฺจทีปา มหาวีร ปาเท วนฺทามิ จกฺขุม.

[๑๑๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ทีปมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปญฺจทีปานิทํ ผลํ.

[๑๑๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๑๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๑๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ ปญฺจทีปิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ ปญฺจทีปิกาเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อชรามตํ อิ. อชรามรณํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ผสฺสยึ
[๓] ฉ.,เท. วสนฺติยา อิ. จ ฌายนฺตา

๑๐. อุทกทายิกาเถรีอปทานํ

[๑๑๖] นคเร พนฺธุมติยา อาสึ[๑] อุทกหาริกา
อุทหาเรน ชีวามิ เตน โปเสมิ ทารเก.

[๑๑๗] เทยฺยธมฺโม จ เม นตฺถิ ปุญฺญกฺเขตฺเต อนุตฺตเร
โกฏฺฐกํ อุปสงฺกมฺม อุทกํ ปฏฺฐเปสหํ.

[๑๑๘] เตน กมฺเมน สุกเตน ตาวตึสํ อคญฺฉหํ
ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ อุทหาเรน นิมฺมิตํ.

[๑๑๙] อจฺฉรานํ สหสฺสสฺส อหํ หิ ปวรา ตทา
ทสฏฺฐาเนหิ ตา สพฺพา อภิโภมิ ตทา อหํ.

[๑๒๐] ปญฺญาสํ เทวราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ
วีสติจกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๑๒๑] ทุเว ภเว สํสรามิ เทวตฺเต อถ มานุเส
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อุทกทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๒๒] ปพฺพตคฺเค ทุมคฺเค วา อนฺตลิกฺเข จ ภูมิยํ
ยทา อุทกมิจฺฉามิ ขิปฺปํ ปฏิลภามหํ.

[๑๒๓] อวุฏฺฐิกา ทิสา อตฺถิ[๒] สนฺตตฺตา ขุปฺปิตา หิ[๓] เม
มม สงฺกปฺปมญฺญาย มหาเมโฆ ปวสฺสติ.

[๑๒๔] กทาจิ นียมานาย ญาติสงฺเฆน เม ตทา
ยทา อิจฺฉามหํ วสฺสํ มหาเมโฆ อชายถ.

---

[๑] ฉ.,เท. อโหสึ อุทหาริกา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นตฺถิ
[๓] สี.,อิ. สนฺตตฺตา กุถิตา น จ ฉ.,เท. กุถิตาปิจ

[๑๒๕] อุณฺหํ วา ปริฬาโห วา สรีเร[๑] เม น วิชฺชติ
กาเย จ เม รโช นตฺถิ อุทกทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๒๖] วิสุทฺธมนสา อชฺช อเปตมนปาปิกา
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๒๗] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ[๒] ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อุทกทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๒๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๒๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๓๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อุทกทายิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ อุทกทายิกาเถรีอปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

สุเมธา เมขลททา[๓] มณฺฑปสงฺกมนตฺถา[๔]
นพฺมาลินี ปิณฺฑททา กฏฺฐจฺฉุอุปฺปลปุปฺผา.
ทีปอุทกทายี จ คาถาโย คณิตาวิห
เอกคาถา สตญฺเจว สตฺตรสํ ตทุตฺตริ.[๕]

ปฐโม สุเมธาวคฺโค.

---

[๑] อิ. อถเมว
[๒] ฉ.,เท. ยํ ทกึ อททึ
[๓] ฉ.,เท. เมขลาทายี
[๔] ฉ.,เท. มนฺฑปึ สงฺกมึ ททา
[๕] ฉ.,เท. ตึสติจ ตทุตฺตริ

๒. เอกุโปสถวคฺโค

๑. เอกุโปสถิกาเถรีอปทานํ

[๑] นครเร พนฺธุมติยา
พนฺธุมา นาม ขตฺติโย
ทิวเส ปุณฺณมาย โส
อุปวสิ[๑] อุโปสถํ.

[๒] อหํ เตน สมเยน
กุมฺภทาสี อหุ[๒] ตหึ
ทิสฺวา สราชิกํ เสนํ
เอวาหํ จินฺตยึ ตทา.

[๓] ราชาปิ รชฺชํ ฉฑฺเฑตฺวา
อุปวสิ[๑] อุโปสถํ
สผลํ นูน ตํ กมฺมํ
ชนกาโย ปโมทิโต.

[๔] โยนิโส ปจฺจเวกฺขิตฺวา
ทุคฺคติญฺจ[๓] ทลิทฺทตํ
มานสํ สมฺปหํสิตฺวา
อุปวสึ[๔] อุโปสถํ.

[๕] อหํ อุโปสถํ กตฺวา
สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน
เตน กมฺเมน สุกเตน
ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๖] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ
อุทฺธํ โยชนมุคฺคตं[๕]
กูฏาคารวรูเปตํ
มหาสนํ สุภูสิตํ.

[๗] อจฺฉรา สตสหสฺสา
อุปติฏฺฐนฺติ มํ สทา
อญฺญาเทว[๖] อติกฺกมฺม
อติโรจามิ สพฺพทา.

[๘] จตุสฏฺฐิเทวราชูนํ
มเหสิตฺตมการยึ
เตสฏฺฐิจกฺกวตฺตีนํ
มเหสิตฺตมการยึ.

---

[๑] อิ. อุปฺปชฺชิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อหํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ทุคฺคจฺจญฺจ
[๔] อิ. อุปฺปชฺชึ
[๕] ฉ.,เท. อุพฺภโยชนมุคฺคตํ อิ. อุพฺภา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อญฺเญ เทเว

[๙] สุวณฺณวณฺณา หุตฺวาน ภเวสุ สํสรามหํ
สพฺพตฺถ ปวรา โหมิ อุโปสถสฺสิทํ ผลํ.

[๑๐] หตฺถิยานํ อสฺสยานํ รถยานญฺจ เกวลํ[๑]
ลภามิ สพฺพเมตมฺปิ[๒] อุโปสถสฺสิทํ ผลํ.

[๑๑] โสวณฺณมยํ รูปิมยํ อโถปิ ผลิกามยํ
โลหิตงฺกมยญฺเจว สพฺพํ ปฏิลภามหํ.

[๑๒] โกเสยฺยกมฺพลกานิ[๓] โขมกปฺปาสิกานิ จ
มหคฺฆานิ จ วตฺถานิ สพฺพํ ปฏิลภามหํ.

[๑๓] อนฺนปานํ ขาทนียํ วตฺถเสนาสนานิ จ
สพฺพเมตํ ปฏิลเภ อุโปสถสฺสิทํ ผลํ.

[๑๔] วรคนฺธญฺจ มาลญฺจ จุณฺณกญฺจ วิเลปนํ
สพฺพเมตํ ปฏิลเภ อุโปสถสฺสิทํ ผลํ.

[๑๕] กูฏาคารญฺจ ปาสาทํ มณฺฑปึ หมฺมิยํ คุหํ
สพฺพเมตํ ปฏิลเภ อุโปสถสฺสิทํ ผลํ.

[๑๖] ชาติยา สตฺตวสฺสาหํ ปพฺพชึ อนคาริยํ
อฑฺฒมาเส อสมฺปตฺเต อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๑๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๘] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ กมฺมมกรึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ อุโปสถสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สีวิกํ
[๒] ฉ.,เท. สพฺพเมเวตํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โกเสยฺยกมฺพลิยานิ

[๑๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๒๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ เอกุโปสถิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ เอกุโปสถิกาเถรีอปทานํ.

๒. สลพปุปฺผิกาเถรีอปทานํ

[๒๒] จนฺทภาคานทีตีเร อโหสึ กินฺนรี ตทา
อถทฺทสํ เทวเทวํ จงฺกมนฺตํ นราสภํ.

[๒๓] โอจินิตฺวา สลพปุปฺผํ พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสหํ
อุปสิงฺฆิ มหาวีโร สลพํ เทวคนฺธิกํ.[๑]

[๒๔] ปฏิคฺคเหตฺวา สมฺพุทฺโธ วิปสฺสี โลกนายโก
อุปสิงฺฆิ มหาวีโร เปกฺขมานาย เม ตทา.

[๒๕] อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวาน วนฺทิตฺวา ทิปทุตฺตมํ
สกํ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ตโต ปพฺพตมารุหึ.

[๒๖] เอกนวุเต อิโต กปฺเป ยํ ปุปฺผมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ พุทฺธปูชายิทํ ผลํ.

---

[๑] อิ. ปุพฺพคนฺธิกํ

[๒๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๒๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ สลพปุปฺผิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ สลพปุปฺผิกาเถรีอปทานํ.

๓. โมทกทายิกาเถรีอปทานํ

[๓๐] นครे พนฺธุมติยา กุมฺภทาสี อโหสหํ
มม ภาคํ คเหตฺวาน คจฺฉํ อุทกหาริเก.[๑]

[๓๑] ปนฺถมฺหิ สมณํ ทิสฺวา สนฺตจิตฺตํ สมาหิตํ
ปสนฺนจิตฺตา สุมนา โมทเก ตีณิทาสหํ.

[๓๒] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
เอกูนตีส[๒] กปฺปานิ วินิปาตํ น อคญฺฉหํ.

[๓๓] สมฺปตฺติญฺจ[๓] กริตฺวาน สพฺพํ อนุภวึ อหํ
โมทเก ตีณิ ทตฺวาน ปตฺตาหํ อจลํ ปทํ.

[๓๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุทกฺหาริกา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เอกนวุติ
[๓] ฉ.,เท. สมฺปตฺติ ตํ อิ. สมฺปตฺตึ ตํ

[๓๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ โมทกทายิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ โมทกทายิกาเถรีอปทานํ.

๔. เอกาสนทายิกาเถรีอปทานํ

[๓๗] นครเ หํสวติยา อโหสึ มาลิกา[๑] ตทา
มาตา จ เม ปิตา เจว กมฺมนฺตํ อคมํสุ เต.

[๓๘] มชฺฌนฺติกมฺหิ สุริเย อทฺทสํ สมณํ อหํ
วีถิยา อนุคจฺฉนฺตํ อาสนํ ปญฺญเปสหํ.

[๓๙] โคณกจิตฺตกาทีหิ[๒] ปญฺญาเปตฺวาหมาสนํ[๓]
ปสนฺนจิตฺตา สุมนา อิมํ วจนมพฺรวึ.

[๔๐] สนฺตตฺตา กุจิตา ภูมิ สูโร มชฺฌนฺติโก[๔] จิโต
มาตุลา จ น วายนฺติ กาโล เจวตฺถเมหิติ.[๕]

[๔๑] ปญฺญตฺตมาสนมิทํ ตวตฺถาย มหามุนิ
อนุกมฺปํ อุปาทาย นิสีท มม อาสเน.

[๔๒] นิสีทิ ตตฺถ สมโณ สุทนฺโต สุทฺธมานโส
ตสฺส ปตฺตํ คเหตฺวาน ยถารนฺธํ อทาสหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. พลิกา [๒] ฉ.,เท.,อิ. โคณกาวิกติกาหิ
[๓] ฉ.,เท. ปญฺญาเปตฺวา มมาสนํ อิ. ปญฺญาเปตฺวาหวาสนํ [๔] ฉ.,เท.,อิ. มชฺฌนฺหิเก
[๕] ฉ.,เท. เจเวตฺถ เมหิติ

[๔๓] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๔๔] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ อาสเนน สุนิมฺมิตํ
สฏฺฐิโยชนมุพฺเพธ์ ตึสโยชนวิตฺถตํ.

[๔๕] โสณฺณมยา มณิมยา อโถปิ ผลิกามยา
โลหิตงฺกมยา เจว ปลฺลงฺกา วิวิธา มม.

[๔๖] ตูลิกาวิกตีหิ[๑] จ กฏิสฺสาจิตฺตกาหิ[๒] จ
อุทฺธ์ เอกนฺตโลมิ จ ปลฺลงฺกา เม สุสณฺจิตา.[๓]

[๔๗] ยทา อิจฺฉามิ คมนํ หาสยิตฺวาสมปฺปิตา
สห ปลฺลงฺกเสฏฺเจน คจฺฉามิ มม ปตฺถิตํ.

[๔๘] อสีติเทวราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ
สตฺตติจกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๔๙] ภวาภเว สํสรนฺตี มหาโภคํ ลภามหํ
โภเค เม อูนตา นตฺถิ เอกาสนผลํ อิทํ.

[๕๐] ทุเว ภเว สํสรามิ เทวตฺเต อถ มานุเส
อญฺเญ ภเว น ชานามิ เอกาสนผลํ อิทํ.

[๕๑] ทุเว กุเล ปชายามิ ขตฺติเย จาปิ พฺราหฺมเณ
อุจฺจากุลิกา[๔] สพฺพตฺถ เอกาสนผลํ อิทํ.

[๕๒] โทมนสฺสํ น ชานามิ จิตฺตสนฺตาปนํ มม
เววณฺณิยํ น ชานามิ เอกาสนผลํ อิทํ.

---

[๑] อิ. วิกติกาหิ จ
[๒] ฉ.,เท. กฏิสฺสจิตฺตกาหิ จ อิ. กฏฺจิสฺสาวิกติกาหิ
[๓] อิ. ปลฺลงฺโก เม สุสณฺจิโต
[๔] ฉ.,เท. อุจฺจากุลีนา

[๕๓] ธาตีโย มํ อุปฏฺฐนฺติ ขุชฺชา เจลาวกา[๑] พหู
องฺเคน องฺคํ[๒] คจฺฉามิ เอกาสนผลํ อิทํ.

[๕๔] อญฺญา มเมว นฺหาเปนฺติ อญฺญา โภเชนฺติ โภชนํ[๓]
อญฺญา มํ อลงฺกโรนฺติ อญฺญา รเมนฺติ มํ สทา.
อญฺญา คนฺธํ วิลิมฺปนฺติ เอกาสนผลํ อิทํ.

[๕๕] มณฺฑเป รุกฺขมูเล วา สุญฺญาคาเร วสนฺติยา
มม สงฺกปฺปมญฺญาย ปลฺลงฺโก อุปติฏฺฐติ.

[๕๖] อยํ ปจฺฉิมโก มยฺหํ จริโม วตฺตเต ภโว
อชฺชาปิ รชฺชํ ฉฑฺเฑตฺวา ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๕๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ เอกาสนผลํ อิทํ.

[๕๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๕๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๖๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ เอกาสนทายิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ เอกาสนทายิกาเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เจลาปิกา อิ. เจลาวิกา [๒] ฉ.,เท. องฺเกน องฺกํ
[๓] ฉ.,เท. นฺหาเปนฺติ โภเชนฺติ อญฺญา รเมนฺติ มํ ตทา อิ. อญฺเญ มเมว นฺหาเปนฺติ อญฺเญ รเมนฺติ โภชนํ

๕. ปญฺจทีปกทายิกาเถรีอปทานํ

[๖๑] นคเร หํสวติยา
จาริกา[๑] อาสหํ ตทา
อาราเมน วิหาเรน[๒]
จรามิ กุสลตฺถิกา.

[๖๒] กาเฬปกฺขมฺหิ ทิวเส
อทฺทสํ โพธิมุตฺตมํ
ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา
โพธิมูเล นิสีทหํ.

[๖๓] ครุจิตฺตํ อุปฏฺเจตฺวา
สิเร กตฺวาน อญฺชลึ
โสมนสฺสํ ปเวเทตฺวา
เอวํ จินฺเตสิ ตาวเท.

[๖๔] ยทิ พุทฺโธ อมิตคุโณ
อสมปฺปฏิปุคฺคโล
ทสฺเสตุ ปาฏิหีรํ เม
โพธิ โอภาสตุ อยํ.

[๖๕] สห อาวชฺชิเต มยฺหํ
โพธิ ปชฺชลิ ตาวเท
สพฺพโสวณฺณมยา อาสิ
ทิสา สพฺพา วิโรจติ.

[๖๖] สตฺตรตฺตินฺทิวํ ตตฺถ
โพธิมูเล นิสีทหํ
สตฺตเม ทิวเส ปตฺเต
ทีปปูชं อกาสหํ.

[๖๗] อาสนํ ปริวาเรตฺวา
ปญฺจ ทีปานิ ปชฺชลุ
ยาว อุเทติ สุริโย
ทีปา เม ปชฺชลุ ตทา.

[๖๘] เตน กมฺเมน สุกเตน
เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ
ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๖๙] ตตฺถ เม สุกตํ พฺยมฺหํ
ปญฺจทีปาติ[๓] วุจฺจติ
สญฺจิโยชนมุพฺเพธ
ตึสโยชนวิตฺถตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จาริกี
[๒] ฉ.,เท. จ อารามํ
[๓] อิ. ปญฺจทีปีติ

[๗๐] อสงฺเขยฺยานิ ทีปานิ ปริวาเร ชลึสุ เม
ยาวตา เทวภวนํ ทีปาโลเกน โชตติ.

[๗๑] ปุพฺพมุขา[๑] นิสีทิตฺวา ยทิ อิจฺฉามิ ปสฺสิตุ
อุทฺธํ อโธ จ ติริยํ สพฺพํ ปสฺสามิ จกฺขุนา.

[๗๒] ยาวตา อภิกงฺขามิ ทฏฺฐุ สุกตทุกฺกฏ[๒]
ตตฺถ อาวรณํ นตฺถิ รุกฺเขสุ ปพฺพเตสุ วา.

[๗๓] อสีติเทวราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ
สตานํ จกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๗๔] ยํ ยํ โยนูปปชฺชามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
ทีปสตสหสฺสานิ ปริวาเร ชลนฺติ เม.

[๗๕] เทวโลกา จวิตฺวาน อุปฺปชฺชึ มาตุกุจฺฉิยํ
มาตุ กุจฺฉิคตํ สนฺตํ[๓] อกฺขิ เม น นิมีลติ.

[๗๖] ทีปสตสหสฺสานิ ปุญฺญกมฺมสมงฺคิโน[๔]
ชลนฺติ สูติกาเคเห ปญฺจทีปานิหํ ผลํ.

[๗๗] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต มานสํ วินิวตฺตยึ
อชรามรํ สีติภาวํ นิพฺพานํ ปสฺสยึ อหํ.

[๗๘] ชาติยา สตฺตวสฺสาหํ อรหตฺตํ อปาปุณึ
อุปสมฺปาทยิ พุทฺโธ ปญฺจทีปานิหํ[๕] ผลํ.

[๗๙] มณฺฑเป รุกฺขมูเล วา สุญฺญาคาเร วสนฺติยา
สทา ปชฺชลเต ทีปี ปญฺจทีปานิหํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปรมฺมุขา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สุกตทุคฺคเต
[๓] ฉ.,เท. มาตุกุจฺฉิคตา สนฺตี
[๔] ฉ.,เท. ปุญฺญกมฺมสมงฺคิตา อิ. ปุญฺญกมฺมสมงฺคินา
[๕] ฉ.,เท. คุณมญฺญาย โคตโม

[๘๐] ทิพฺพจกฺขุ วิสุทฺธํ เม สมาธิกุสลา อหํ
อภิญฺญาปารมิปฺปตฺตา ปญฺจทีปานิทํ ผลํ.

[๘๑] สพฺพโวสิตโวสานา กตกิจฺจา อนาสวา
ปญฺจทีปา มหาวีร ปาเท วนฺทามิ จกฺขุม.

[๘๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปญฺจทีปานิทํ ผลํ.

[๘๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๘๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺจสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๘๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ ปญฺจทีปทายิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ ปญฺจทีปทายิกาเถรีอปทานํ.

๖. นพมาลิกาเถรีอปทานํ

[๘๖] จนฺทภาคานทีตีเร อโหสึ กินฺนรี ตทา
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ สยมฺภุํ อปราชิตํ.

[๘๗] ปสนฺนจิตฺตา สุมนา เวทชาตา กตญฺชลี
นพมาลํ คเหตฺวาน สยมฺภุํ อภิปูชยึ.

[๘๘] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา กินฺนรีเทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๘๙] ฉตฺตึสเทวราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ
มนสา ปตฺถิตํ มยฺหํ นิพฺพตฺตติ ยถิจฺฉิตํ.

[๙๐] ทสนฺนํ จกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตมการยึ
โอจิตตฺตาว[๑] หุตฺวาน สํสรามิ ภเวสุหํ.[๒]

[๙๑] กุสลํ วิชฺชเต มยฺหํ ปพฺพชึ อนคาริยํ
ปูชารหา อหํ อชฺช สกฺยปุตฺตสฺส สาสเน.

[๙๒] วิสุทฺธมนสา อชฺช อเปตมนปาปิกา
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๙๓] จตุนวุเต อิโต กปฺเป ยํ พุทฺธมภิปูชยึ
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ นพฺมาลายิทํ ผลํ.

[๙๔] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๙๕] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๙๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ นพฺมาลิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ นพฺมาลิกาเถรีอปทานํ.

๗. มหาปชาปติโคตมีเถรีอปทานํ

[๙๗] เอกทา โลกปชฺโชโต เวสาลิยํ มหาวเน
กูฏาคาเรสุ สาลาย วสเต นรสารถิ.

---

[๑] อิ. สจิตตฺตาว

[๒] ฉ.,เท. ภเวสฺวหํ

[๙๘] ตทา ชินสฺส มาตุจฺฉา มหาโคตมิ ภิกฺขุนี
ตหึเยว[๑] ปุเร รมฺเม วสี ภิกฺขุนุปสฺสเย.

[๙๙] ภิกฺขุนีหิ วิมุตฺตาหิ สเตหิ สห ปญฺจหิ
รโหคตาย ตสฺเสวํ จิตฺตสฺสาปิ[๒] วิตกฺกิตํ.

[๑๐๐] พุทฺธสฺส ปรินิพฺพานํ สาวกคฺคยุคสฺส วา
ราหุลานนฺทนนฺทานํ นาหํ ลจฺฉามิ[๓] ปสฺสิตุํ.

[๑๐๑] พุทฺธสฺส ปรินิพฺพานา สาวกคฺคยุคสฺส วา
มหากสฺสปนนฺทานํ อานนฺทราหุลาน จ

[๑๐๒] ปฏิกจฺจายุสงฺขารํ[๔] โอสชฺชิตฺวาน นิพฺพุตึ
คจฺเฉยฺยํ โลกนาเถน อนุญฺญาตา มเหสินา.

[๑๐๓] ตถา ปญฺจสตานมฺปิ ภิกฺขุนีนํ วิตกฺกิตํ
อาสิ เขมาทิกานมฺปิ เอตเทว วิตกฺกิตํ.

[๑๐๔] ภูมิจาโล ตทา อาสิ นาทิตา เทวทุนฺทุภิ
อุปสฺสยาธิวตฺถาโย[๕] เทวตา โสกปีฬิตา.

[๑๐๕] วิลปนฺตา สกรุณํ[๖] ตตฺถสฺสูนิ ปวตฺตยุ
สพฺพา[๗] ภิกฺขุนิโย ตาหิ อุปคนฺตฺวาน โคตมึ.

[๑๐๖] นิปจฺจ สิรสา ปาเท อิทํ วจนมพฺรวุ
ตตฺถ โตลยวาสิตฺตา[๘] มยมยฺเย รโหคตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ตหึ กเต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จิตฺตสฺสาสิ
[๓] ฉ. สกฺโกมิ
[๔] อิ. ปฏิหจฺจายุสงฺขาเรติปิ
[๕] อิ. อุปสฺสยาธิวตฺถาย
[๖] ฉ.,เท. สุกรุณํ
[๗] ฉ.,เท. มิตฺตา
[๘] ฉ.,เท. โตยลวาสิตฺตา

[๑๐๗] สาจลา จลิตา ภูมิ นาทิตา เทวทุนฺทุภิ
ปริเทวา จ สุยฺยนฺเต กิมตฺถํ นูน โคตมี.

[๑๐๘] ตทา อโวจ สา สพฺพํ ยถาปริวิตกฺกิตํ
ตโตปิ[๑] สพฺพา อาหํสุ ยถาปริวิตกฺกิตํ.

[๑๐๙] ยทิ เต รุจิตํ อยฺเย นิพฺพานํ ปรมํ สิวํ
นิพฺพายิสฺสาม สพฺพาปิ พุทฺธานุญฺญาตปุพฺพเก.[๒]

[๑๑๐] มยํ สหาว นิกฺขนฺตา ฆราปิ จ ภวาปิ จ
สหาเยว คมิสฺสาม นิพฺพานํ ปุรมุตฺตมํ.[๓]

[๑๑๑] นิพฺพานาย วชนฺตีนํ กึ วกฺขามีติ สา วทึ[๔]
สห สพฺพาหิ นิคฺคญฺฉิ ภิกฺขุนีลยนา[๕] ตทา.

[๑๑๒] อุปสฺสเย ยาธิวตฺถา เทวตา ตา ขมนฺตุ เม
ภิกฺขุนีลยนสฺเสทึ[๖] ปจฺฉิมํ ทสฺสนํ มม.

[๑๑๓] น ชรา มจฺจุ วา ยตฺถ อปฺปิเยหิ สมาคโม
ปิเยหิ น วิโยโคตฺถิ ตํ วชฺชยํ[๗] อสงฺขตं.

[๑๑๔] อวีตราคา ตึ สุตฺวา วจนํ สุคโตรสา
โสกฏฺฏา ปริเทวึสุ อโห โน อปฺปปุญฺญตา.

[๑๑๕] ภิกฺขุนีนิลโย สุญฺโญ ภูโต ตาหิ วินา อยํ
ปภาเต วิย ตาราโย น ทิสฺสนฺติ ชิโนรสา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตาโยปิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธานุญฺญาย สุพฺพเต
[๓] ฉ.,เท. ปทมุตฺตมึ
[๔] อิ. วทิ
[๕] ฉ.,เท. ภิกฺขุนีนิลยา
[๖] ฉ.,เท. ภิกฺขุนีนิลยสฺเสทึ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ตึ วชิสฺสึ

[๑๑๖] นิพฺพานํ โคตมี ยาติ สเตหิ สห ปญฺจหิ
นทีสเตหิว สห คงฺคา ปญฺจหิ สาครํ.

[๑๑๗] รถิยาย วชนฺตีตํ[๑] ทิสฺวา สทฺธา อุปาสิกา
ฆรา นิกฺขมฺม ปาเทสุ นิปจฺจ อิทมพฺรวุ.

[๑๑๘] ปสีทสฺสุ มหาโภเค อนาถาโย วิหาย โน
ตยา น ยุตฺตํ[๒] นิพฺพาตุ๋ อิจฺฉฏฺฏา วิลปีสุ ตา.

[๑๑๙] ตาสํ โสกปหานตฺถํ อโวจ มธุรํ คิรํ
รุทิเตน อลํ ปุตฺตา หาสกาโลยมชฺช โว.

[๑๒๐] ปริญฺญาตํ มยา ทุกฺขํ ทุกฺขเหตุ วิวชฺชิโต
นิโรโธ เม สจฺฉิกโต มคฺโค จาปิ สุภาวิโต.

ปฐโม ภาณวาโร.

[๑๒๑] ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ
โอหิโต ครุโก ภาโร ภวเนตฺติ สมูหตา.

[๑๒๒] ยสฺสตฺถาย ปพฺพชิตา อคารสฺมา อนคาริยํ
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต สพฺพสโยชนกฺขโย.

[๑๒๓] พุทฺโธ ตสฺส จ สทฺธมฺโม อนูโน ยาว ติฏฺฐติ
นิพฺพาตุ๋ ตาว กาโล เม มา มํ โสจถ ปุตฺติกา.

[๑๒๔] โกณฺฑญฺญานนฺทนนฺทาทิ ติฏฺฐนฺติ ราหุโล ชิโน
สุชิโต สหิโต สงฺโฆ หตทปฺปาว[๓] ติตฺถิยา.

---

[๑] สี. วชนฺตี ตํ ฉ.,เท. วชนฺติโย อิ. วชนฺตานํ [๒] ฉ.,เท. น ยุตฺตา
[๓] ฉ.,เท. หตทพฺพา จ

[๑๒๕] โอกฺกากวํสสฺส ยโส อุสฺสิโต มารมทฺทโน
นนุ สมฺปตฺติกาโล เม นิพฺพานตฺถาย ปุตฺติกา.

[๑๒๖] จิรปฺปภูติ ยํ มยฺหํ ปตฺถิตํ อชฺช สิชฺฌเต
อานนฺทเภริกาโลยํ กึ โว อสฺสูหิ ปุตฺติกา.

[๑๒๗] สเจ มยิ ทยา อตฺถิ ยทิ จตฺถิ กตญฺญุตา
สทฺธมฺมฏฺฐิติยา สพฺพา กโรถ วิริยํ ทฬฺหํ.

[๑๒๘] ถีนํ อทาสิ ปพฺพชฺชํ สมฺพุทฺโธ ยาจิโต มยา
ตสฺมา ยถาหํ นนฺทิสฺสํ[๑] ตถา ตํ อนุติฏฺฐถ.

[๑๒๙] ตา เอวมนุสฺสาสิตฺวา ภิกฺขุนีหิ ปุรกฺขตา
อุเปจฺจ พุทฺธํ วนฺทิตฺวา อิทํ วจนมพฺรวึ.

[๑๓๐] อหํ สุคต เต มาตา ตุวํ ธีร[๒] ปิตา มม
สทฺธมฺมสุขโท[๓] นาถ ตยา ชาตมฺหิ โคตม.

[๑๓๑] สวทฺธิโตยํ สุคต รูปกาโย มยา ตว
อานนฺทิโย[๔] ธมฺมกาโย มม สวทฺธิโต ตยา.

[๑๓๒] มุหุตฺตํ ตณฺหาสมนํ ขีรํ ตฺวํ ปายิโต มยา
ตยาหํ สนฺตมจฺจนฺตํ ธมฺมขีรมฺปิ[๕] ปายิตา.

[๑๓๓] พนฺธนารกฺขเน มยฺหํ อนโณ ตฺวํ มหามุเน
ปุตฺตกามิตฺถิโย[๖] ยาจ[๗] ลภนฺติ ตาทิสํ สุตํ.

[๑๓๔] มนฺธาตาทินรินฺทานํ ยา มาตา สา ภวณฺณเว
นิมุคฺคาหํ ตยา ปุตฺต ตาริตา ภวสาครา.

---

[๑] อิ. ตสฺมา ยถาหมฺปทิสฺส
[๒] ฉ.,เท. ตฺวํ จ วีร
[๓] ฉ.,เท. สทฺธมฺมสุขท นาถ
[๔] ฉ.,เท. อนินฺทิโต อิ. อนินฺทิโย
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมขีรํ หิ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปุตฺตกามา ถิโย
[๗] อิ. ตาว

[๑๓๕] รญฺโญ มาตา มเหสีติ สุลภำ นามมิตฺถินำ
พุทฺธมาตาติ ยำ นามำ เอตำ ปรมทุลฺลภำ.

[๑๓๖] ตญฺจ ลทฺธำ มหาวีร ปณิธานำ มมนฺตยา
อนุกำ วา มหนฺตำ วา ตำ สพฺพำ ปูริตำ ตยา.[๑]

[๑๓๗] ปรินิพฺพาตุมิจฺฉามิ วิหาเยมำ กเลวรำ
อนุชานาหิ เม วีร ทุกฺขนฺตกร นายก.

[๑๓๘] จกฺกงฺกุสธชากิณฺเณ ปาเท กมลโกมเล
ปสาเรหิ ปณามนฺเต กริสฺสำ ปุตฺตเปมหำ.[๒]

[๑๓๙] สุวณฺณราสิสงฺกาสำ สรีรำ กุรุปากฏำ
กตฺวา เทหำ สุทิฏฺฐนฺเต สนฺตำ[๓] คจฺฉามิ นายก.

[๑๔๐] ทฺวตฺตึสลกฺขณูเปตำ สุปฺปภาลงฺกตำ ตนุำ
สญฺฉคฺฆนาว[๔] พาลกฺขำ มาตุจฺฉำ ทสฺสยี ชิโน.

[๑๔๑] ผุลฺลารวินฺทสงฺกาเส ตรุณาทิจฺจสปฺปเภ
จกฺกงฺกิเต ปาทตเล ตโต[๕] สา สิรสา ปติ.

[๑๔๒] ปณมามิ นราทิจฺจำ อาทิจฺจกุลเกตุนำ
ปจฺฉิเม สรณำ[๖] มยฺหำ น ตำ ทกฺขามหำ[๗] ปุน.

[๑๔๓] อิตฺถิโย นาม โลกคฺค สพฺพโทสกรา มตา
ยทิ โกจตฺถิ โทโส เม ขมสฺสุ กรุณากร.

[๑๔๔] อิตฺถิกานญฺจ ปพฺพชฺชำ ยมหำ[๘] ยาจึ ปุนปฺปุนำ
ตตฺถ เจ อตฺถิ โทโส เม ตำ ขมสฺสุ นราสภ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มยา
[๒] ฉ.,เท. ปุตฺตอุตฺตเม อิ. ปุตฺตเปมสา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สนฺตึ
[๔] อิ. สญฺฌาฆนาว
[๕] อิ. ปาเท
[๖] ฉ.,เท.,อิ. มรเณ
[๗] ฉ.,เท. อิกฺขามหำ ปุโน
[๘] ฉ.,เท. หำ ตำ

[๑๔๕] มยา ภิกฺขุนิโย วีร ตวานุญฺญาย สาสิตา
ตตฺถ เจ อตฺถิ ทุนฺนีตํ ตํ ขมสฺสุ ขมาธิป.[๑]

[๑๔๖] อกฺขนฺเต นาม ขนฺตพฺพํ กึ ภเว คุณภูสเน
กิมุตฺตรนฺเต วกฺขามิ นิพฺพานาย วทนฺติยา.[๒]

[๑๔๗] สุทฺเธ อนูเน มม ภิกฺขุสงฺเฆ
โลกา อิโต นิสฺสริตุํ ขมนฺเต
ปภาตกาเล พฺยสนงฺคตานํ
ทิสฺวาน นิยฺยาติ หิ[๓] จนฺทเลขา.

[๑๔๘] ตเทตรา ภิกฺขุนิโย ชินคฺคํ
ตาราว จนฺทานุคตา สุเมรุํ
ปทกฺขิณํ กตฺวา[๔] นิปจฺจ ปาเท
จิตา มุขนฺตสฺสมุทิกฺขมานา.[๕]

[๑๔๙] น ติตฺติปุพฺพํ ตว ทสฺสเนน
จกฺขุ น โสตํ ตว ภาสิเตน
จิตฺตํ มมํ เกวลเมกเมว
ปปฺปุยฺย ตํ ธมฺมรเสน ติตฺตึ.

[๑๕๐] นทโต ปริสายนฺเต วาทิทปฺป ปหาริโน[๖]
เย เต ทกฺขนฺติ วทนํ ธญฺญา เต นรปุงฺควา.

[๑๕๑] ทีฆงฺคุลิตมฺพนเข สุเภ อายตปณฺหิเก
เย ปาเท ปณมายนฺติ[๗] เตปิ ธญฺญา รณนฺตค.[๘]

---

[๑] ทยฺย. ขมาธิติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วชนฺติยา
[๓] ฉ.,เท. ว
[๔] ฉ.,เท. กจฺจ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มุขนฺตํ สมุทิกฺขมานา
[๖] ฉ.,เท. วาทิตพฺพปหาริโน อิ. วาทิทปฺปาปการิโน
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ปณมิสฺสนฺติ
[๘] ฉ.,เท. คุณนฺธร

[๑๕๒] มธุรานิ ปหฏฺฐานิ โทสฌานิ[๑] หิตานิ จ
เย เต วากฺยานิ สุณนฺติ[๒] เตปิ ธญฺญา นรุตฺตม.

[๑๕๓] ธญฺญาหนฺเต มหาวีร ปาทปูชนตปฺปรา[๓]
ติณฺณสํสารกนฺตารา สุวากฺเยน[๔] สิรีมโต.

[๑๕๔] ตโต สา อนุสาเวตฺวา ภิกฺขุสงฺฆมฺหิ สุพฺพตา
ราหุลานนฺทนนฺเท จ วนฺทิตฺวา อิทมพฺรวิ.

[๑๕๕] อาสิวิสาลยสเม โรคาวาเส กเลวเร
นิพฺพิณฺณา ทุกฺขสงฺเกเต[๕] ชรามรณโคจเร.

[๑๕๖] นานากุณปมลากิณฺเณ[๖] ปรายตฺเต นิรีหเก
เตน นิพฺพาตุมิจฺฉามิ อนุมญฺญถ ปุตฺตกา.

[๑๕๗] นนฺโท ราหุลภทฺโท จ วีตโสกา นิราสวา
จิตาจลา ธิตี วีรา[๗] ธมฺมตมนุจินฺตยุ.

[๑๕๘] ธิรตฺถุ สงฺขตํ โลกํ อสารํ กทลูปมํ
มายามรีจิสทิสํ อิตฺตรํ อนวฏฺฐิตํ.

[๑๕๙] ยตฺถ นาม ชินสฺสายํ มาตุจฺฉา พุทฺธโปสิกา
โคตมี นิธนํ ยาติ อนิจฺจํ สพฺพสงฺขตํ.

[๑๖๐] อานนฺโท จ ตทา เสโข กนิฏฺโฐ[๘] ชินวจฺฉโล
ตตฺถสฺสูนิ กโรนฺโต[๙] โส กรุณํ ปริเทวติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โทสคฺฆานิ
[๒] ฉ.,เท. สุยฺยนฺติ อิ. สุสฺสนฺติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปาทปูชนตปฺปรา
[๔] อิ. สทฺธมฺเมน สิรีมตา
[๕] ฉ.,เท. ทุกฺขสงฺฆาเฏ อิ. ทุกฺขปงฺเก เต
[๖] ฉ.,เท. นานากลิมลากิณฺเณ อิ. นานากลฺลมากิณฺเณ
[๗] ฉ.,เท. ถิรา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. โสกฏฺโฏ
[๙] อิ. ธรนฺโต

[๑๖๑] ภาสนฺติ[๑] โคตมี ยาติ นูน พุทฺโธปิ นิพฺพุตึ
คจฺฉติ น จิเรเนว อคฺคิ วิย นิรินฺธโน.

[๑๖๒] เอวํ วิลปมานนฺตํ อานนฺทํ อาห โคตมี
สุติสาครคมฺภีรํ[๒] พุทฺโธปฏฺฐานตปฺปรํ.[๓]

[๑๖๓] น ยุตฺตํ โสจิตุ ปุตฺต หาสกาเล อุปฏฺฐิเต
ตสฺสา[๔] เม มรณํ ปุตฺต นิพฺพานนฺตมุปาคตํ.

[๑๖๔] ตยา ตาต สมชฺฌิฏฺโฐ ปพฺพชฺชํ อนุชานิ โน
มา ปุตฺต วิมโน โหหิ สผโล เต ปริสฺสโม.

[๑๖๕] ยํ น ทิฏฺฐํ ปุราเณหิ ติตฺถิกาจริเยหิ จ
ตํ ปทำ สุกุมารีหิ สตฺตวสฺสาหิ เวทิตำ.

[๑๖๖] พุทฺธสาสนปาเลตา[๕] ปจฺฉิมำ ทสฺสนำ ตว
ตตฺถ คจฺฉามหำ ปุตฺต คโต ยตฺถ น ทิสฺสติ.

[๑๖๗] กทาจิ ธมฺมำ เทเสนฺโต ขิปิ โลกคฺคนายโก
ตทาหำ อาสึ สวาจำ อโวจำ อนุกมฺปิกา.

[๑๖๘] จิรำ ชีว มหาวีร กปฺปำ ติฏฺฐ มหามุเน
สพฺพโลกหิตตฺถาย ภวสฺสุ อชรามโร.

[๑๖๙] ตำ ตถาวาทินึ พุทฺโธ มมำ โส เอตทพฺรวิ
น เหวำ วนฺทิยา พุทฺธา ยถา วนฺทสิ โคตมิ.

[๑๗๐] กถญฺจรหิ สพฺพญฺญู วนฺทิตพฺพา ตถาคตา
กถำ อวนฺทิยา พุทฺธา ตำ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

---

[๑] ฉ.,เท. หาสนฺตี อิ. หาสนฺตี
[๒] ฉ.,เท. สุตสาครคมฺภีร
[๓] ฉ.,เท. พุทฺโธปฏฺฐาน ตปฺปร
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตยา
[๕] ฉ.,เท. พุทฺธสาสนปาเลต

[๑๗๑] อารทฺธวิริเย ปหิตตฺเต นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกเม
สมคฺเค สาวเก ปสฺส เอตํ พุทฺธาน วนฺทนํ.[๑]

[๑๗๒] ตโต อุปสฺสยํ คนฺตฺวา เอกิกาหํ วิจินฺตยึ
สมคฺคํ ปริสํ นาโถ โรเจติ[๒] ติภวนฺตโค.

[๑๗๓] หนฺทาหํ ปรินิพฺพายํ[๓] มา วิปตฺตึ ตมทฺทสํ
เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน ทิสฺวาน อิสิสตฺตมํ.

[๑๗๔] ปรินิพฺพานกาลํ มํ[๔] อาโรเจมิ[๕] วินายกํ
ตโต โส สมนุญฺญาสิ กาลํ ชานาหิ โคตมิ.

[๑๗๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๗๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๗๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๗๘] ถีนํ ธมฺมาภิสมเย เย พาลา วิมตึ คตา
เตสํ ทิฏฺจิปหานตฺถํ อิทฺธึ ทสฺเสหิ โคตมิ.

[๑๗๙] ตทา นิปจฺจ สมฺพุทฺธํ อุปติตฺวาน อมฺพรํ
อิทฺธึ อเนกา ทสฺเสสิ พุทฺธานุญฺญาย โคตมี.

[๑๘๐] เอกิกา พหุธา อาสิ พหุกา เจกิกา ตถา
อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกุฑฺฑ[๖] ติโรนคํ.[๗]

---

[๑] อิ. เอสา พุทฺธาน วนฺทนา
[๒] ฉ.,เท. โรเจสิ
[๓] ฉ.,เท. ปรินิพฺพิสฺสํ
[๔] ฉ.,เท. เม
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อาโรเจสิ
[๖] ฉ.,เท. ติโรกุฏฺฏ
[๗] อิ. ติโรนกํ

[๑๘๑] อสชฺชมานา อคมา ภูมิยมฺปิ นิมุชฺชถ
อภิชฺชมาเน อุทเก อคญฺฉิ มหิยํ ยถา.

[๑๘๒] สกุณีว ยถากาเส ปลฺลงฺเกน กมี ตทา
วสํ วตฺเตสิ กาเยน ยาว พฺรหฺมนิเวสนํ.

[๑๘๓] สิเนรุ์ ทณฺฑํ กตฺวาน ฉตฺตํ กตฺวา มหามหึ
สมูลํ ปริวตฺเตตฺวา ธารยํ จงฺกมี นเภ.

[๑๘๔] ฉสฺสูโรทยกาโลว[๑] โลกญฺจากาสิ รุจิตำ[๒]
ยุคนฺเธ วิย ตำ โลกำ[๓] ชาลมาลากุลำ[๔] อกา.

[๑๘๕] มุจฺจลินฺทำ มหาเสลำ เมรุ์ มนฺทารททฺทเร[๕]
สาสปานิว[๖] สพฺพานิ เอเกนคฺคณฺหิ[๗] มุฏฺฐินา.

[๑๘๖] องฺคุลคฺเคน ฉาเทสิ ภากรำ สนิสากรำ
จนฺทสุริยสหสฺสานิ อาเวฬมิว ธารยิ.

[๑๘๗] จตุสาครโตยานิ ธารยี เอกปาณินา
ยุคนฺธชลทาการำ มหาวสฺสำ อวสฺสถ.

[๑๘๘] จกฺกวตฺตี สปริสำ มาปยิ สา นภตฺตเล
ครุพฺพำ ทฺวิรทำ สีหำ วินทนฺตญฺจ ทสฺสยิ.[๘]

[๑๘๙] เอกิกา อภินิมฺมิตฺวา อปฺปเมยฺยำ ภิกฺขุนีคณำ
ปุน อนฺตรธาเปตฺวา เอกิกา มุนิมพฺรวิ.

---

[๑] ฉ.,อิ. ฉสฺสูโรทยกาโลว
[๒] ฉ.,เท. ธูมิกำ อิ. ธุมิตำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ยุคนฺเต วิย โลกำ สา
[๔] ฉ.,เท. ชาลามาลากุลำ
[๕] ฉ.,เท. เมรุมูลนทนฺตเร
[๖] ฉ.,เท. สาสปาริว
[๗] ฉ.,เท. เอเกนคฺคหิ
[๘] ฉ.,เท. ปทสฺสยิ

[๑๙๐] มาตุจฺฉา เต มหาวีร ตว สาสนการิกา
อนุปฺปตฺตา สกํ อตฺถํ ปาเท วนฺทามิ จกฺขุม.

[๑๙๑] ทสฺเสตฺวา วิวิธํ อิทฺธึ[๑] โอโรหิตฺวา นภตฺตลา
วนฺทิตฺวา โลกปชฺโชตํ เอกมนฺตํ นิสีทิ สา.

[๑๙๒] สา วีสวสฺสสติกา ชาติยาหํ มหามุนิ
อลํ เอตฺตาวตา วีร นิพฺพายิสฺสามิ นายก.

[๑๙๓] ตทาติวิมฺหิตา[๒] สพฺพา ปริสา สา กตญฺชลี
อโวจยฺเย กตํ[๓] อาสิ อตุลิทฺธิ ปรกฺกเม.

[๑๙๔] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๑๙๕] ตทาหํ หํสวติยา ชาตามจฺจกุเล อหุ
สพฺโพปการสมฺปนฺเน อิทฺเธ ผีเต มหทฺธเน.

[๑๙๖] กทาจิ ปิตุนา สทฺธึ ทาสีคณปุรกฺขตา
มหตา ปริวาเรน ตํ อุเปจฺจ นราสภํ.

[๑๙๗] วาสวํ วิย วสฺสนฺตํ ธมฺมเมฆมนาสวํ
สรทาทิจฺจสทิสํ รํสิมาลากุลํ[๔] ชินํ.

[๑๙๘] ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สุตฺวา จสฺส สุภาสิตํ
มาตุจฺฉํ ภิกฺขุนึ อคฺเค ฐเปนฺตํ นรนายกํ.

[๑๙๙] สุตฺวา ทตฺวา มหาทานํ สตฺตาหํ ตสฺส ตาทิโน
สสงฺฆสฺส นรคฺคสฺส ปจฺจยานิ พหูนิ จ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิทฺธึ [๒] อิ. ตทา หิ
[๓] ฉ.,เท. กถึ [๔] ฉ.,เท. รํสิชาลสมุชฺชลํ อิ. รํสิชาลากุลญฺชินํ

[๒๐๐] นิปจฺจ ปาทมูลมฺหิ ตํ ฐานํ อภิปตฺถยึ
ตโต มหาปริสติ อโวจ อิสิสตฺตโม.

[๒๐๑] ยา สสงฺฆํ อโภเชสิ สตฺตาหํ โลกนายกํ
ตมหํ กิตฺตยิสฺสามิ สุณาถ มม ภาสโต.

[๒๐๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๐๓] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
โคตมี นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวิกา.

[๒๐๔] ตสฺส พุทฺธสฺส มาตุจฺฉา ชีวิตาปาลิกา[๑] อยํ
รตฺตญฺญุนญฺจ อคฺคตฺตํ ภิกฺขุนีนํ ลภิสฺสติ.

[๒๐๕] ตํ สุตฺวาหํ ปมุทิตา[๒] ยาวชีวํ ตทา ชินํ
ปจฺจเยหิ อุปฏฺฐิตฺวา ตโต กาลํ กตา อหํ.

[๒๐๖] ตาวตึเสสุ เทเวสุ สพฺพกามสมิทฺธิสุ
นิพฺพตฺตา ทสหงฺเคหิ อญฺเญ อภิภวึ อหํ.

[๒๐๗] รูปสทฺเทหิ คนฺเธหิ รเสหิ ผุสฺสเนหิ จ
อายุนาปิ จ วณฺเณน สุเขน ยสสาปิ จ.

[๒๐๘] ตเถวาธิปเตยฺเยน อธิคยฺห วิโรจหํ
อโหสึ อมรินฺทสฺส มเหสี ทยิตา ตหึ.

[๒๐๙] สสาเร สสรนฺตีหํ กมฺมวายุสเมริตา
กาสิกรญฺโญ วิสเย อชายึ ทาสคามเก.

---

[๑] ฉ.,เท. ชีวิตาปาทิกา

[๒] ฉ.,เท. ตํ สุตฺวา ปโมทิตฺวา

[๒๑๐] ปญฺจทาสสตานูนา นิวสนฺติ ตหึ ตทา
สพฺเพสํ ตตฺถ โย เชฏฺโฐ ตสฺส ชายา อโหสหํ.

[๒๑๑] สยมฺภุโน ปญฺจสตา คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสุ
เต ทิสฺวาน อหํ ตุฏฺฐา สห สพฺเพหิ ญาติภิ.[๑]

[๒๑๒] กตฺวา ปญฺจสตํ กุฏึ จาตุมาเส อุปฏฺฐิย[๒]
ติจีวรานิ ทตฺวาน ปสนฺนมฺห[๓] สสามิกา.

[๒๑๓] ตโต จุตา สปติกา[๔] ตาวตึสํ คตา มยํ
ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาตา เทวทเห ปุเร.

[๒๑๔] ปิตา อญฺชนสกฺโก เม มาตา มม สุลกฺขณา
ตโต กปิลวตฺถุสฺมึ สุทฺโธทนฆรํ คตา.

[๒๑๕] สพฺพา[๕] สกฺยกุเล ชาตา สกฺยานํ ฆรมาคมุ
อหํ เสฏฺฐา[๖] จ สพฺพาสํ ชินสฺสาปาทิกา อหุ.

[๒๑๖] ส เม[๗] ปุตฺโตภินิกฺขมฺม พุทฺโธ อาสิ วินายโก
ปจฺฉาหํ ปพฺพชิตฺวาน สเตหิ สห ปญฺจหิ.

[๒๑๗] สากิยานีหิ วีราหิ สห สนฺติสุขํ ผุสึ
เย ตทา ปุพฺพชาติยา อสฺมากํ อาสุ สามิโน.

[๒๑๘] สห ปุญฺญสฺส กตฺตาโร มหาสมยการกา
ผุสึสุ อรหตฺตนฺเต สุคเตนานุกมฺปิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. สห สพฺพาหิ อิตฺถิภิ อิ. สพฺพาหิ ญาติภิ
[๒] ฉ.,เท. ปูคา หุตฺวาว สพฺพาโย จาตุมาเส อุปฏฺฐหุ อิ. ปูคา ภวิตฺวา สพฺพาโย
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สํสริมฺห
[๔] ฉ.,เท. สพฺพาปิ ตา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เสสา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วิสิฏฺฐา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. มม ปุตฺโตภินิกฺขมฺม

[๒๑๙] ตเทตรา ภิกฺขุนีโย อารูหึสุ นภตฺตลํ
สงฺคตา[๑] วิย ตาราโย วิโรจึสุ มหิทฺธิกา.

[๒๒๐] อิทฺธี อเนกา ทสฺเสสุ ปิลนฺธวิกตี ยถา
กมฺมาโร กนกสฺเสว ปุญฺญกมฺเมสุ[๒] สิกฺขิตา.

[๒๒๑] ทสฺเสตฺวา ปาฏิเหรานิ วิวิธานิ[๓] พหูนิ จ
โตเสตฺวา วาทิจฺจวรํ[๔] มุนึ สปริสํ ตทา.

[๒๒๒] โอโรหิตฺวา นภตลา[๕] วนฺทิตฺวา อิสิสตฺตมํ
อนุญฺญาตา นรคฺเคน ยถาฏฺฐาเน นิสีทิสุ.

[๒๒๓] อโหนุกมฺปิกามฺหากํ สพฺพาสํ วีร โคตมี
วาสิตา ตาย[๖] ปุญฺเญหิ ปตฺตา โน อาสวกฺขยํ.

[๒๒๔] กิเลสา ฌาปิตามฺหากํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหราม อนาสวา.

[๒๒๕] สฺวาคตํ วต โน อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๒๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๒๗] อิทฺธิยญฺจ[๗] วสี โหม ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหม มหามุนิ.

---

[๑] สี. ขคตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กมฺมญฺญสฺส สุสิกฺขิโต
[๓] ฉ.,เท. วิจิตฺตานิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วาทิปวรํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. คคนา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ตว
[๗] ฉ.,เท. อิทฺธีสุ

[๒๒๘] ปุพฺเพนิวาสํ ชานาม ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๒๒๙] อตฺเถ ธมฺเม จ เนรุตฺเต ปฏิภาเณ จ วิชฺชติ
ญาณํ อมฺหํ มหาวีร อุปฺปนฺนนฺ ตว สนฺติเก.

[๒๓๐] อสฺมาหิ ปริจิณฺโณสิ เมตฺตจิตฺตาหิ นายก
อนุชานาหิ สพฺพาโย[๑] นิพฺพานาย มหามุเน.

[๒๓๑] นิพฺพายิสฺสาม อิจฺเจวํ กึ วกฺขามิ วทนฺติโย
ยสฺส ทานิ จ โว กาลํ มญฺญถาติ ชิโนพฺรวิ.

[๒๓๒] โคตมิอาทิกา ตาโย ตทา ภิกฺขุนิโย ชินํ
วนฺทิตฺวา อาสนา ตมฺหา วุฏฺฐาย อคมึสุ ตา.

[๒๓๓] มหตา ชนกาเยน สห โลกคฺคนายโก
อนุสํสาวยิ[๒] ธีโร[๒] มาตุจฺฉํ ยาวโกฏฺฐกํ.

[๒๓๔] ตทา นิปติ ปาเทสุ โคตมี โลกพนฺธุโน
สเหตราหิ[๓] สพฺพาหิ ปจฺฉิมํ ปาทวนฺทนํ.

[๒๓๕] อิทำ ปจฺฉิมกำ มยฺหำ โลกนาถสฺส ทสฺสนำ
น ปุโน อมตาการำ ปสฺสิสฺสามิ มุขำ ตว.

[๒๓๖] น จ เม วนฺทนำ วีร ตว ปาเท สุโกมเล
สมฺผุสิสฺสติ โลกคฺค อชฺช คจฺฉามิ นิพฺพุตึ.

[๒๓๗] รูเปน กินฺตวาเนน ทิฏฺเฐ ธมฺเม ยถาตเถ
สพฺพำ สงฺขตเมเวตำ อนสฺสาสิกมิตฺตรำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพาสำ
[๒-๒] ฉ.,เท. อนุสฺยายี โส วีโร อิ. อนุสฺยายี โส ธีโร
[๓] ฉ.,เท. สเหว ตาหิ

[๒๓๘] สา สห ตาหิ คนฺตฺวาน ภิกฺขุนูปสฺสยํ สกํ
อฑฺฒปลฺลงฺกมาภุชฺช นิสีทิ ปรมาสเน.

[๒๓๙] ตทา อุปาสิกา ตตฺถ พุทฺธสาสนวจฺฉลา
ตสฺสา ปวตฺตึ สุตฺวาน อุเปสุ ปาทวนฺทิกา.

[๒๔๐] กเรหิ อุรุ ปหนฺตา[๑] ฉินฺนมูลา ยถา ลตา
รุทนฺตา กรุณํ ราวุ[๒] โสกฏฺฏา ภูมิปาติกา.[๓]

[๒๔๑] มา โน สรณเท นาเถ วิหายาคมิ นิพฺพุตึ
นิปติตฺวาน ยาจาม สพฺพาโย สิรสา มยํ.

[๒๔๒] ยา ปธานํ คมา ตาสํ สทฺธา ปญฺญา อุปาสิกา
ตสฺสา สีสํ ปมชฺชนฺตี อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๒๔๓] อลํ ปุตฺตา วิลาเปน[๔] มารปาสานุวตฺตินา
อนิจฺจํ สงฺขตํ สพฺพํ วิโยคนฺตํ จลาจลํ.

[๒๔๔] ตโต สา ตา วิสชฺชิตฺวา[๕] ปจมชฺฌานมุตฺตมํ
ทุติยญฺจ ตติยญฺจ สมาปชฺชิ จตุตฺถกํ.

[๒๔๕] อากาสายตนญฺเจว วิญฺญาณญฺจายตนํ ตถา
อากิญฺจํ เนวสญฺญญฺจ สมาปชฺชิ ยถากฺกมํ.

[๒๔๖] ปฏิโลเมน ฌานานิ สมาปชฺชถ[๖] โคตมี
ยาวตา ปจมํ ฌานํ ตโย[๗] ยาว จตุตฺถกํ.

---

[๑] อิ. ปหนฺตวา
[๒] ฉ.,เท. รวึ
[๓] ฉ.,เท. ภูมิปาติตา อิ. ภูวิปาติกา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วิสาเทน
[๕] อิ. วิวชฺชิตฺวา
[๖] ฉ.,เท. สมาปชฺชิตฺถ
[๗] ฉ.,เท. ตโต

[๒๔๗] ตโต วุฏฺฐาย นิพฺพายิ ทีปจฺจีว นิราสวา[๑]
ภูมิจาโล มหา อาสิ นภสา วิชฺชุตา ปติ.

[๒๔๘] ปนาทิตา ทุนฺทุภิโย ปริเทวึสุ เทวตา
ปุปฺผวุฏฺฐิ จ คคนา อภิวสฺสถ เมทนึ.

[๒๔๙] กมฺปิโต เมรุราชาปิ รงฺคมชฺเฌ ยถา นโฏ
โสเกน จาติทีโนว[๒] วิรโว อาสิ สาคโร.

[๒๕๐] เทวา นาคาสุรา พฺรหฺมา สํวิคฺคาหํสุ ตํขเณ[๓]
อนิจฺจา วต สงฺขารา ยถายํ วิลยํ คตา.

[๒๕๑] ยา เจมํ ปริวารึสุ สตฺถุสาสนการิกา
ตาโยปิ อนุปาทานา ทีปสิขา[๔] วิย นิพฺพุตา.

[๒๕๒] หา โยคา วิปฺปโยคนฺตา หานิจฺจํ สพฺพสงฺขตํ
หา ชีวิตํ วินาสนฺตํ อิจฺจาสิ ปริเทวนา.

[๒๕๓] ตโต เทวา จ พฺรหฺมา จ โลกธมฺมานุวตฺตนํ
กาลานุรูปํ กุพฺพนฺติ อุเปตฺวา อิสิสตฺตมํ.

[๒๕๔] ตทา อามนฺตยี สตฺถา อานนฺทํ สุติสาครํ[๕]
คจฺฉานนฺท นิเวเทหิ ภิกฺขูนํ มาตุ นิพฺพุตึ.

[๒๕๕] ตทานนฺโท นิรานนฺโท อสฺสุนา ปุณฺณโลจโน
คคฺคเรน สเรนาห สมาคจฺฉนฺตุ ภิกฺขโว.

[๒๕๖] ปุพฺพทิกฺขิณปจฺฉาสุ อุตฺตรายํ วสนฺติ เย[๖]
มยฺหํ สา ภิกฺขุนี มาตา[๗] ภิกฺขโว สุคโตรสา.

---

[๑] สี.,อิ. นราสนา
[๒] สฺยา. วาติทีโน จ
[๓] อิ. ตาวเท
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ทีปจฺจิ
[๕] ฉ.,เท. สุตสาครํ
[๖] ฉ.,เท. อุตฺตราย จ สนฺติเก
[๗] ฉ.,เท.,อิ. สุณนฺตุ ภาสิตํ มยฺหํ

[๒๕๗] ยา วทฺธยิ ปยตฺเตน สรีรํ ปจฺฉิมํ มุเน
สา โคตมี คตา สนฺตึ ตาราว สุริโยทเย.

[๒๕๘] พุทฺธมาตาติ สญฺญตฺตี[๑] ฐปยิตฺวา คตา สมํ[๒]
น ยตฺถ ปญฺจเนตฺโตปิ ตตฺถ[๓] ทกฺขติ นายโก.

[๒๕๙] ยสฺสตฺถิ สุคเต สทฺธา โย วา สิสฺโส[๔] มหามุเน
พุทฺธสฺส มาตุ[๕] สกฺการํ กโรตุ สุคโตรโส.

[๒๖๐] สุทูรฏฺฐาปิ ตํ สุตฺวา สีฆมาคจฺฉ[๖] ภิกฺขโว
เกจิ พุทฺธานุภาเวน เกจิ อิทฺธีสุ โกวิทา.

[๒๖๑] กูฏาคารวเร รมฺเม สพฺพโสณฺณมเย สุเภ
มญฺจกํ สมโรเปสุ ยตฺถ สุตฺตาสิ โคตมี.

[๒๖๒] จตฺตาโร โลกปาลา เย[๗] อเสหิ สมธารยุ
เสสา สกฺกาทิกา เทวา กูฏาคาเร สมคฺคหุ.

[๒๖๓] กูฏาคารานิ สพฺพานิ อาสุ ปญฺจสตานิ หิ[๘]
สรทาทิจฺจวณฺณานิ วิสุกมฺมกตานิ หิ.

[๒๖๔] สพฺพา ตหึ[๙] ภิกฺขุนิโย อาสุ มญฺเจสุ สายิตา
เทวานํ ขนฺธมารุยฺห นิยฺยนฺติ อนุปุพฺพโส.

[๒๖๕] สพฺพโส ฉาทิตํ อาสิ วิตาเนน นภตฺตลํ
สตารา จนฺทสุรา จ ลญฺฉิตา กนกามยา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญตฺตึ
[๒] อิ. สยํ
[๓] ฉ.,เท. คตึ อิ. คตํ
[๔] ฉ.,เท. โย จ ปิโย มหามุเน
[๕] ฉ.,เท. พุทฺธมาตุสฺส
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สีฆมาคจฺฉุ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. เต
[๘] ฉ.,เท. ปิ
[๙] ฉ.,เท. ตาปิ

[๒๖๖] ปฏากา อุสฺสิตาเนกา จิตฺตกา[๑] ปุปฺผกญฺจุกา
โอภคฺคากาสปทุมา[๒] มหิยา ปุปฺผมุคฺคตํ.

[๒๖๗] ทิสฺสนฺติ จนฺทสุริยา วิชฺชลนฺติ จ ตารกา
มชฺฌงฺคโตปิจาทิจฺโจ น ตาเปสิ สสี ยถา.

[๒๖๘] เทวา ทิพฺเพหิ คนฺเธหิ มาเลหิ สุรภีหิ จ
วาทิเตหิ จ นจฺเจหิ สงฺคีตีหิ จ ปูชยุ.

[๒๖๙] นาคาสูรา จ พฺรหฺมาโน ยถาสตฺติ ยถาพลํ
ปูชยึสุ จ นิยฺยนฺตึ[๓] นิพฺพุตํ พุทฺธมาตรํ.

[๒๗๐] สพฺพาโย ปุรโต นีตา นิพฺพุตา สุคโตรสา
โคตมี นิยฺยเต ปจฺฉา สกฺกตา พุทฺธโปสิกา.

[๒๗๑] ปุรโต เทวมนุชา สนาคาสูรพฺรหฺมกา
ปจฺฉา สสาวโก พุทฺโธ ปูชตฺถํ ยาติ มาตุยา.

[๒๗๒] พุทฺธสฺส ปรินิพฺพานํ เนทิสํ อาสิ ยาทิสํ
โคตมีปรินิพฺพานํ อติอจฺฉริยํ[๔] อหุ.

[๒๗๓] น พุทฺโธ[๕] พุทฺธนิพฺพาเน สารีปุตฺตาทิ ภิกฺขโว
พุทฺโธ โคตมินิพฺพาเน สารีปุตฺตาทิกา ยถา.[๖]

[๒๗๔] จิตกานิ กริตฺวาน สพฺพคนฺธมยานิ จ[๗]
คนฺธจุณฺณวิกิณฺณานิ[๘] ฌาปยึสุ จ ตา ตหึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิตตา [๒] ฉ.,เท. โอตตากาสปทุมา อิ. โอตตากาสธุมาว
[๓] สฺยา. วินิยฺยนฺติ อิ. วินิยฺยนฺตึ [๔] ฉ.,เท. อเตวจฺฉริยํ
[๕] ฉ.,เท. พุทฺโธ พุทฺธสฺส นิพฺพาน โน ปฏิยาทิ ภิกฺขโว [๖] ฉ.,เท.,อิ. ตถา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. เต [๘] ฉ.,เท. คนฺธจุณฺณปกิณฺณานิ อิ. คนฺธจุณฺณาทิกิณฺณานิ

[๒๗๕] เสสภาคานิ ฑยฺหึสุ อฏฺจิเสสานิ สพฺพโส
อานนฺโท จ ตทาโวจ สํเวคชนกํ วโจ.

[๒๗๖] โคตมี นิธนํ ยาตา ทฑฺฒญฺจสฺสา[๑] สรีรกํ
สงฺเกตํ พุทฺธนิพฺพานํ น จิเรน ภวิสฺสติ.

[๒๗๗] ตโต โคตมิธาตูนิ ตสฺสา ปตฺตคตานิ โส
อุปนาเมสิ นาถสฺส อานนฺโท พุทฺธโจทิโต.

[๒๗๘] ปาณินา ตานิ ปคฺคยฺห อโวจ อิสิสตฺตโม
มหโต สารวนฺตสฺส ยถา รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต.

[๒๗๙] โย โส มหตฺตโร ขนฺโธ ปลุชฺเชยฺย อนิจฺจตา
ตถา ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส โคตมี ปรินิพฺพุตา.

[๒๘๐] อานนฺท ปสฺส พุทฺธสฺส[๒] นิพฺพุตายปิ มาตุยา
สรีรมตฺตเสสาย น โสกปริเทวนา.[๓]

[๒๘๑] น โสจิยา ปเรสํ สา ติณฺณสํสารสาครา
ปริวชฺชิตสนฺตาปา สีติภูตา สุนิพฺพุตา.

[๒๘๒] ปณฺฑิตาสิ มหาปญฺญา ปุถุปญฺญา ตเถว จ
รตฺตญฺญู ภิกฺขุนีนํ สา เอวํ วิญฺญาต[๔] ภิกฺขโว.

[๒๘๓] อิทฺธิยา[๕] จ วสี อาสิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี อาสิ จ โคตมี.

[๒๘๔] ปุพฺเพนิวาสมญฺญาสิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวา ปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ[๖] ปุนพฺภโว.

---

[๑] ฉ.,เท. ฑยฺหญฺจสฺสา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อโห อจฺฉริยํ มยฺหํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นตฺถิ โสกปริทฺทโว
[๔] ฉ.,เท. ธาเรถ อิ. ชานาถ
[๕] ฉ.,เท. อิทฺธีสุ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺสา

[๒๘๕] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ปริสุทฺธํ อหุ ญาณํ ตสฺมา โสจนิยา น สา.

[๒๘๖] อโยฆนหตสฺเสว ชลโต ชาตเวทโส[๑]
อนุปุพฺพูปสนฺตสฺส ยถา น ญายเต คติ.

[๒๘๗] เอวํ สมฺมาวิมุตฺตานํ กามพนฺโธฆตารินํ
ปญฺญาปาตุ์ คติ นตฺถิ ปตฺตานํ อจลํ ปทํ.[๒]

[๒๘๘] อตฺตทีปา ตโต โหถ สติปฏฺฐานโคจรา
ภาเวตฺวา สตฺตโพชฺฌงฺคา[๓] ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสถาติ.

อิตฺถํ สุทํ มหาปชาปติโคตมี ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ มหาปชาปติโคตมีเถรีอปทานํ.

๘. เขมาเถรีอปทานํ

[๒๘๙] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๒๙๐] ตทาหํ[๔] หํสวติยํ ชาตา เสฏฺฐิกุเล อหุ
นานารตนปชฺโชเต มหาสุขสมปฺปิตา.

[๒๙๑] อุเปตฺวา ตํ มหาวีรํ อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ
ตโต ชาตปฺปสาทาหํ อุเปสึ[๕] สรณํ ชินํ.

[๒๙๒] มาตรํ ปิตรญฺจาหํ อายาจิตฺวา วินายกํ
นิมนฺตยิตฺวา สตฺตาหํ โภชยึ สหสาวกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ชาตเวทสฺส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สุขํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สตฺตโพชฺฌงฺเค
[๔] อิ. นคเรหํ
[๕] ฉ.,เท. อุเปมิ

[๒๙๓] อติกฺกนฺเต จ สตฺตาเห มหาปญฺญานมุตฺตมํ
ภิกฺขุนึ เอตทคฺคมฺหิ ฐเปสิ นรสารถิ.

[๒๙๔] ตํ สุตฺวา มุทิตา หุตฺวา ปุน[๑] ตสฺส มเหสิโน
การํ กตฺวาน ตํ ฐานํ ปนิปจฺจ ปณีทหึ.

[๒๙๕] ตโต มํ ส ชิโน[๒] อาห สิชฺฌตํ ปณิธี ตว
สสงฺเฆ เม กตํ การํ อปฺปเมยฺยผลํ ตยา.

[๒๙๖] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๙๗] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
เอตทคฺคมนุปฺปตฺตา เขมา นาม ภวิสฺสติ.

[๒๙๘] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสูปคา อหํ.

[๒๙๙] ตโต จุตา ยามมคฺคํ ตโตหํ ตุสิตํ คตา
ตโต จ นิมฺมานรตึ วสวตฺตีปุรํ คตา.[๓]

[๓๐๐] ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชามิ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา
ตตฺถ ตตฺเถว ราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๓๐๑] ตโต จุตา มนุสฺสตฺเต ราชูนํ จกฺกวตฺตินํ
มณฺฑลีนญฺจ ราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๓๐๒] สมฺปตฺตึ อนุโภตฺวาน เทเวสุ มานุเสสุ จ
สพฺพตฺถ สุขิตา หุตฺวา เนกกปฺเปสุ สํสรึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปุโน
[๒] ฉ.,เท. มม ชิโน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตโต

[๓๐๓] เอกนวุเต อิโต กปฺเป วิปสฺสี โลกนายโก
อุปฺปชฺชิ จารุทสฺสโน[๑] สพฺพธมฺเม วิปสฺสโก.

[๓๐๔] ตมหํ โลกนายกํ อุเปตฺวา นรสารถึ
ธมฺมํ ปณีตํ[๒] สุตฺวาน ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๓๐๕] ทสวสฺสสหสฺสานิ ตสฺส วีรสฺส สาสเน
พฺรหฺมจริยํ จริตฺวาน ยุตฺตโยคา พหุสฺสุตา.

[๓๐๖] ปจฺจยาการกุสลา จตุสจฺจวิสารทา
นิปุณา จิตฺตกถิกา สตฺถุสาสนการิกา.

[๓๐๗] ตโต จุตาหํ ตุสิตํ อุปปนฺนา ยสสฺสินี
อภิโภสึ[๓] ตหึ อญฺเญ พฺรหฺมจริยผเลนหํ.

[๓๐๘] ยตฺถ ยตฺโถปปนฺนาหํ มหาโภคา มหทฺธนา
เมธาวินี รูปวตี[๔] วินีตปริสาปิ จ.

[๓๐๙] ภวามิ เตน กมฺเมน โยเคน ชินสาสเน
สพฺพา สมฺปตฺติโย มยฺหํ สุลภา มนโส ปิยา.

[๓๑๐] โยปิ เม ภวเต ภตฺตา ยตฺถ ยตฺถ คตายปิ
วิมาเนติ น มํ โกจิ ปฏิปตฺติผเลน เม.

[๓๑๑] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
นาเมน โกนาคมโน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๓๑๒] ตทา หิ พาราณสิยํ สุสมิทฺธิกุลปฺปชา[๕]
ธนญฺชานี สุเมธา จ อหํปิจ ตโย ชนา.

---

[๑] สี.,อิ. จารุนยโน
[๒] ฉ.,เท. ภณิตํ
[๓] ฉ.,เท. อภิโภมิ
[๔] ฉ.,เท. สีลวตี
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สุสมิทฺธกุลปฺปชา

[๓๑๓] สงฺฆารามํ อทาสิมฺห เนเก สหสฺสิเก มุเน[๑]
สสงฺฆสฺส วิหารํ หิ[๒] อุทฺทิสฺส การิกา[๓] มยํ.

[๓๑๔] ตโต จุตา มยํ สพฺพา ตาวตึสูปคา อหุ
ยสสา อคฺคตํ ปตฺตา มนุสฺเสสุ ตเถว จ.

[๓๑๕] อิมสฺมึเยว กปฺปมฺหิ พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๓๑๖] อุปฏฺฐาโก มเหสิสฺส ตทา อาสิ นริสฺสโร
กาสิราชา กิกี นาม พาราณสิปุรุตฺตเม.

[๓๑๗] ตสฺสาสึ เชฏฺฐกา ธีตา สมณี อิติ วิสฺสุตา
ธมฺมํ สุตฺวา ชินคฺคสฺส ปพฺพชฺชํ สมโรจยึ.

[๓๑๘] อนุชานิ น โน ตาโต อคาเรว ตทา มยํ
วีสวสฺสสหสฺสานิ วิจริมฺห อตนฺทิตา.

[๓๑๙] โกมาริพฺรหฺมจริยํ[๔] ราชกญฺญา สุเข จิตา
พุทฺโธปฏฺฐานนิรตา มุทิตา สตฺต ธีตโร.

[๓๒๐] สมณี สมณคุตฺตา จ ภิกฺขุนี ภิกฺขุทาสิกา[๕]
ธมฺมา เจว สุธมฺมา จ สตฺตมี สงฺฆทาสิกา.[๖]

[๓๒๑] อหํ อุปฺปลวณฺณา จ ปฏาจารา จ กุณฺฑลา
กิสาโคตมี ธมฺมทินฺนา วิสาขา โหติ สตฺตมี.

[๓๒๒] กทาจิ โส นราทิจฺโจ ธมฺมํ เทเสติ[๗] อพฺภุตํ
มหานิทานสุตฺตนฺตํ สุตฺวา ตํ ปริยาปุณึ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทานสหายิกา ปุเร อิ. ทานสหสฺสิกา มุเน [๒] ฉ.,เท. สงฺฆสฺส จ วิหารมฺปิ
[๓] อิ. ทายิกา [๔] อิ. โกมาพฺรหฺมจริยํ, เอวมุปริปิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุทายิกา [๖] ฉ.,เท.,อิ. สงฺฆทายิกา
[๗] ฉ.,เท. เทเสสิ

[๓๒๓] เตหิ กมฺเมหิ สุกเตหิ เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตีสํ อคญฺฉหํ.

[๓๒๔] ปจฺฉิเม จ ภเวทานิ สากลายํ ปุรุตฺตเม
รญฺโญ มทฺทสฺส ธีตาสึ[๑] มนาปา ทยิตา ปิยา.

[๓๒๕] สห เม ชาตมตฺตมฺหิ เขมํ ตมฺหิ ปุเร อหุ
ตโต เขมาติ นามํ เม คุณโต[๒] อุปปชฺชถ.

[๓๒๖] ยทาหํ โยพฺพนํ ปตฺตา รูปวณฺณวิภูสิตา[๓]
ตทา อทาสิ มํ ตาโต พิมฺพิสารสฺส ราชิโน.

[๓๒๗] ตสฺสาหํ สุปิยา อาสึ รูปเกลายเน รตา
รูปานํ โทสวาทีติ น อุเปมิ[๔] มหาทยํ.

[๓๒๘] พิมฺพิสาโร ตทา ราชา มมานุคฺคหพุทฺธิยา
วณฺณยิตฺวา เวพฺพุวนํ คายเก คาปยี[๕] มมํ.

[๓๒๙] รมฺมํ เวพฺพุวนํ เยน น ทิฏฺจํ สุคตาลยํ
น เตน นนฺทนํ ทิฏฺจํ อิติ มญฺญมฺหเส มยํ.

[๓๓๐] เยน เวพฺพุวนํ ทิฏฺจํ นรนนฺทนนนฺทนํ
สุทิฏฺจํ นนฺทนํ เตน อมรินฺทสุนนฺทนํ.

[๓๓๑] วิหาย นนฺทนํ เทวา โอตริตฺวา มหีตเล[๖]
รมฺมํ เวพฺพุวนํ ทิสฺวา น ตปฺปนฺติ สุวิมฺหิตา.

[๓๓๒] ราชปุญฺเญน นิพฺพตฺตํ พุทฺธปุญฺเญน ภูสิตํ
โก วตฺตา ตสฺส นิสฺเสสํ วนสฺส คุณสญฺจยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธีตามฺหิ
[๒] อิ. คุณิกํ อุทปชฺชถ
[๓] ฉ.,เท. รูปลาวญฺญภูสิตา อิ. รูปวนฺตา วิภูสิตา
[๔] ฉ.,เท. น อุเปสึ
[๕] อิ. ปาปยี
[๖] ฉ.,เท. มหีตลํ

[๓๓๓] ตํ สุตฺวา วนสมิทฺธึ มม โสตมโนหรํ
ทฏฺฐุกามา ตมุยฺยานํ รญฺโญ อาโรจยึ ตทา.

[๓๓๔] มหตา ปริวาเรน ตทา มํ[๑] โส มหีปติ
มํ เปเสสิ[๒] ตมุยฺยานํ ทสฺสนาย สมุสฺสุกํ.

[๓๓๕] คจฺฉ ปสฺส มหาโภเค วนํ เนตฺตรสายนํ
ยํ สทา ภาติ สิริยา สุคตาภาณุรญฺชิตํ.

[๓๓๖] ยทา จ ปิณฺฑาย มุนิ คิริพฺพชปุรุตฺตมํ
ปวิฏฺโฐหํ ตทาเยว วนํ ทฏฺฐุมุปาคมึ.

[๓๓๗] ตทา ตํ สมฺผุลฺลวนํ[๓] นานาภมรกุชฺชิตํ
โกกิลาคีตสหิตํ มยูรคณนจฺจิตํ.

[๓๓๘] อปฺปสทฺทมนากิณฺณํ นานาจงฺกมภูสิตํ
กุฏิมณฺฑปสงฺกิณฺณํ โยคีวิรวิราชิตํ.[๔]

[๓๓๙] วิจรนฺตี อมญฺญิสฺสํ สผลํ นยนํ มมํ
ตทาปิ[๕] ตรุณํ ภิกฺขุ ยุตฺตํ ทิสฺวา วิจินฺตยึ.

[๓๔๐] อีทิเสปิ วเน รมฺเม จิโตยํ นวโยพฺพเน
วสนฺตมิว กนฺเตน รูเปน สุสมนฺวิโต.[๖]

[๓๔๑] นิสินฺโน รุกฺขมูลมฺหิ มุณฺโฑ สงฺฆาฏิปารุโต
ฌายเต วตยํ ภิกฺขุ หิตฺวา วิสยชํ รตึ.

[๓๔๒] นนุ นาม คหฏฺเฐน กามํ ภุตฺวา ยถาสุขํ
ปจฺฉา ชิณฺเณน ธมฺโมยํ จริตพฺโพ สุภทฺทโก.

---

[๑] ฉ.,เท. จ โส
[๒] สฺยา. สเมเปเสสิ อิ. สมฺปาเปสิ
[๓] ฉ.,เท. ผุลฺลวิปินํ อิ. ผุลฺลปวนํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โยคีวรวิราชิตํ
[๕] ฉ.,เท. ตตฺถาปิ
[๖] ฉ.,เท. รูเปน จ สมนฺวิโต

[๓๔๓] สุญฺญกนฺติ วิทิตฺวาน คนฺธเคหํ ชินาลยํ
อุเปตฺวา ชินมทฺทกฺขี[๑] อุทยนฺตัว ภากรํ.

[๓๔๔] เอกกํ สุขมาสีนํ วีชมานํ วริตฺถิยา
ทิสฺวาเนวํ วิจินฺเตสึ นายํ ลูโข นราสโภ.

[๓๔๕] สา กญฺญา กนกาภาสา ปทุมานนโลจนา
พิมฺโพฏฺฐิ กุนฺททสนา มโนเนตฺตรสายนา.

[๓๔๖] เหมโทลา สุวทนา[๒] กมลาการสุตฺถนี[๓]
เวทิมชฺฌา วรโสณี[๔] รมฺโมรู จารุภูสนา.

[๓๔๗] รตฺตํสกุปสมฺพฺยานา[๕] นีลมฏฺฐนิวาสนา
อตปฺปเนยฺยรูเปน สพฺพาภรณมณฺฑิตา.[๖]

[๓๔๘] ทิสฺวา ตเมวํ จินฺเตสึ อโหยมติรูปินี
น มยาเนน เนตฺเตน ทิฏฺฐปุพฺพา กุทาจนํ.

[๓๔๙] ตโต ชราภิภูตา สา วิวณฺณา วิกตานนา
ฉินฺนทนฺตา[๗] เสตสิรา สลาลา วทนาสุจิ.

[๓๕๐] สงฺขิตฺตกณฺณา เสตกฺขี ลมฺพาสุภปโยธรา
วลีวิตตสพฺพงฺคี สิราวิตตเทหินี.

[๓๕๑] นตงฺคี ทณฺฑทุติยา อุปณฺหุปณฺหุกา[๘] กิสา
ปเวธมานา ปติตา นิสฺสสนฺตี มหุ์ มหุ์.

[๓๕๒] ตโต เม อาสิ สํเวโค อพฺภูโต โลมหํสโน
ธิรตฺถุ รูปี อสุจี รมนฺเต ยตฺถ พาลิสา.

---

[๑] ฉ. ชินมทฺทกฺขุ์
[๒] ฉ.,เท. เหมโทลาภสวนา อิ. วสวนา
[๓] อิ. กลสาการสุตฺถนี
[๔] ฉ.,เท. เวทิมชฺฌาว สุสฺโสณี
[๕] อิ. รตฺตํสกสุสัวิตา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. หาสภาวสมนฺวิตา
[๗] ฉ.,เท. ภินฺนทนฺตา อิ. สีนทนฺตา
[๘] ฉ.,เท. อุปฺผาสุลิกตา อิ. อุปาสุพิกตา

[๓๕๓] ตทา มหาการุณิโก ทิสฺวา สํวิคฺคมานสํ
อุทคฺคจิตฺโต สุมโน[๑] อิมา คาถา อภาสถ.

[๓๕๔] อาตุรํ อสุจึ ปูตึ ปสฺส เขเม สมุสฺสยํ
อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํ พาลานํ อภินนฺทิตํ.

[๓๕๕] อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ เอกคฺคํ สุสมาหิตํ
สติ กายคตา ตฺยตฺถุ นิพฺพิทาพหุลา ภว.

[๓๕๖] ยถา อิทํ ตถา เอตํ ยถา เอตํ ตถา อิทํ
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ กาเย ฉนฺทํ วิราชย.

[๓๕๗] อนิมิตฺตญฺจ ภาเวหิ มานานุสย ปชฺชห[๒]
ตโต มานาภิสมยา อุปสนฺตา จริสฺสสิ.

[๓๕๘] เย ราครตฺตานุปตนฺติ โสตํ
สยํ กตํ มกฺกฏโกว ชาลํ
เอตมฺปิ เฉตฺวาน ปริพฺพชนฺติ
อนเปกฺขิโน[๓] กามสุขํ ปหาย.

[๓๕๙] ตโต กลฺลิกจิตฺตํ[๔] มํ ญตฺวาน นรสารถิ
มหานิทานํ เทเสสิ สุตฺตนฺตํ วินยาย เม.

[๓๖๐] สุตฺวา สุตฺตนฺตเสฏฺฐนฺตํ ปุพฺพสญฺญมนุสฺสรึ
ตตฺถฏฺฐิตาวหํ สนฺตี ธมฺมจกฺขุ วิโสธยึ.

[๓๖๑] นิปติตฺวา มเหสิสฺส ปาทมูลมฺหิ ตาวเท
อจฺจยํ เทสนตฺถาย อิมํ วจนมพฺรวึ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุคโต
[๒] ฉ.,เท. มานานุสยมุชฺชห
[๓] ฉ.,เท. น เปกฺขิโน
[๔] ฉ.,เท. กลฺลิตจิตฺตํ

[๓๖๒] นโม เต สพฺพทสฺสาวี นโม เต กรุณาลย[๑]
นโม เต ติณฺณสํสาร นโม เต อมตนฺทท.

[๓๖๓] ทิฏฺจิคหนปกฺขนฺตา[๒] กามราควิโมหิตา
ตยา สมฺมา อุปาเยน วินีตา วินเย รตา.

[๓๖๔] อทสฺสเนน วิหิตา[๓] ตาทิสานํ มเหสินํ
อนุโภนฺติ มหาทุกฺขํ สตฺตา สํสารสาคเร.

[๓๖๕] ยทาหํ โลกสรณํ อรณํ มรณนฺตคํ[๔]
นาทฺทสามิ มธุรตฺถํ เทเสสฺสามิ[๕] ตมจฺจยํ.

[๓๖๖] มหาหิตํ วรทฺททำ[๖] อหิโตติ วิสงฺกิตา
โนเปสึ รูปนิรตา เทเสสฺสามิ ตมจฺจยํ.

[๓๖๗] ตทา มธุรนิคฺโฆโส มหาการุณิโก ชิโน
อโวจ ติฏฺ เขเมติ สิญฺจนฺโต อมเตน มํ.

[๓๖๘] ตทา ปณมฺม สิรสา กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ
คนฺตฺวา ทิสฺวา นรปตึ อิมํ วจนมพฺรวึ.

[๓๖๙] อโห สมฺมา อุปาโย เต จินฺติโตยมรินฺทม
วนทสฺสนกามาย ทิฏฺโ นิพฺพนโถ[๗] มุนิ.

[๓๗๐] ยทิ เต รุจฺจเต ราช สาสเน ตสฺส ตาทิโน
ปพฺพชิสฺสามิ รูเปหำ นิพฺพินฺนา มุนิ ภาณินา.[๘]

ทุติโย ภาณวาโร.

---

[๑] ฉ.,เท. กรุณากร
[๒] ฉ.,เท. ทิฏฺจิคหนปกฺขนฺทา อิ. ทิฏฺจิคหนปกฺขมานา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิโภคา
[๔] ฉ.,เท. อรณนฺตคุ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เทสยามิ
[๖] อิ. มหาหิตำ ตำ วรทำ
[๗] ฉ.,เท. นิพฺพานโต
[๘] ฉ.,เท. มุนิวาณินา

[๓๗๑] อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวาน ตทาห ส มหีปติ
อนุชานามิ เต ภทฺเท ปพฺพชฺชา ตว สิชฺฌตุ.

[๓๗๒] ปพฺพชิตฺวา ตทา จาหํ สตฺตมาเส[๑] อุปฏฺฐิเต
ทีโปทยญฺจ เภทญฺจ ทิสฺวา สํวิคฺคมานสา.

[๓๗๓] นิพฺพินฺนา สพฺพสงฺขาเร ปจฺจยาการโกวิทา
จตุโรเฆ อติกฺกมฺม อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๓๗๔] อิทฺธิยา[๒] จ วสี อาสึ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี จาปิ ภวามหํ.

[๓๗๕] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ์ วิโสธิตํ
สพฺพาสวา ปริกฺขีณา นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๓๗๖] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ปริสุทฺธํ มมํ ญาณํ อุปฺปนฺนํ พุทฺธสาสเน.

[๓๗๗] กุสลาหํ วิสุทฺธีสุ กถาวตฺถุวิสารทา
อภิธมฺมนยญฺญู จ วสิปฺปตฺตามฺหิ สาสเน.

[๓๗๘] ตโต โตรณวตฺถุสฺมึ รญฺญา โกสลสามินา
ปุจฺฉิตฺวา[๓] นิปุเณ ปญฺเห พฺยากโรนฺตี ยถากถํ.

[๓๗๙] ตทา ส ราชา สุคตํ อุปสงฺกมฺม ปุจฺฉถ
ตเถว พุทฺโธ พฺยากาสิ ยถา เต พฺยากตา มยา.

[๓๘๐] ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโฐ เอตทคฺเค จเปสิ มํ
มหาปญฺญานมคฺคาติ ภิกฺขุนีนํ นรุตฺตโม.

---

[๑] ฉ.,เท. อทฺธมาเส
[๒] ฉ.,เท. อิทฺธีสุ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ปุจฺฉิตา

[๓๘๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๓๘๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๓๘๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ เขมา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ เขมาเถรีอปทานํ.

๙. อุปฺปลวณฺณาเถรีอปทานํ

[๓๘๔] ภิกฺขุนี อุปฺปลวณฺณา อิทฺธิยา ปารมึ คตา
วนฺทิตฺวา สตฺถุโน ปาเท อิมํ วจนมพฺรวิ.

[๓๘๕] นิติณฺณา[๑] ชาติสํสารํ ปตฺตาหํ อจลํ ปทํ
สพฺพทุกฺขํ มยา ขีณํ อาโรเจมิ มหามุนิ.

[๓๘๖] ยาวตา ปริสา อตฺถิ ปสนฺนา ชินสาสเน
เยสญฺจ[๒] เมปราโธตฺถิ ขมนฺตุ ชินสมฺมุขา.

[๓๘๗] สํสาเร สํสรนฺตา[๓] เม ขลิตํ เม สเจ ภเว
อาโรเจมิ มหาวีร อปราธํ ขมสฺสุ เม.[๔]

[๓๘๘] อิทฺธิญฺจาปิ นิทสฺเสหิ มม สาสนการิเก
จตสฺโส ปริสา อชฺช กงฺขํ ฉินฺทาหิ ยาวตา.

---

[๑] ฉ.,เท. นิตฺถิณฺณา อิ. นิตฺติณฺณา ชาติสํสารา
[๒] ฉ.,เท. ยสฺสา จ
[๓] ฉ.,เท. สํสรนฺติยา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตํ

[๓๘๙] ธีตา ตุยฺหํ มหาวีร ปญฺญวนฺต ชุตินฺธร
พหุญฺจ ทุกฺกรํ กมฺมํ กตํ เม อติทุกฺกรํ.

[๓๙๐] อุปฺปลสฺเสว เม วณฺโณ นาเมนุปฺปลนามิกา
สา ธีตา[๑] เต มหาวีร ปาเท วนฺทามิ จกฺขุม.

[๓๙๑] ราหุโล จ อหญฺเจว เนกชาติสเต พหู
เอกสฺมึ สมฺภเว ชาตา สมานฉนฺทเจตสา.

[๓๙๒] นิพฺพตฺติ เอกโต โหติ ชาติยา จาปิ เอกโต
ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต อุโภปิ[๒] นามสมฺภวา.

[๓๙๓] ปุตฺโต จ ราหุโล นาม ธีตา อุปฺปลสวฺหยา
ปสฺส วีร มม อิทฺธึ พลํ ทสฺเสมิ สตฺถุโน.

[๓๙๔] มหาสมุทฺเท จตุโร ปกฺขิปิ หตฺถปาณิยํ[๓]
เตลํ หตฺถคตญฺเจว[๔] ขิฑฺโฑ โกมารโก ยถา.

[๓๙๕] อุพฺพตฺตยิตฺวา ปจฺจึ ปกฺขิปิ หตฺถปาณิยํ
จิตฺตมุญฺชํ ยถา นาม ลุญฺจิ โกมารโก ยุวา.

[๓๙๖] จกฺกวาฬสมํ ปาณึ ฉาทยิตฺวาน มตฺถเก
วสฺสาเปตฺวาน ผุสิตํ นานาวณฺณํ ปุนปฺปุนํ.

[๓๙๗] ภูมึ อุทฺทกฺขลํ กตฺวา ธญฺญํ กตฺวาน สกฺขรํ
สิเนรุ๋ มุสลํ กตฺวา มทฺทิ โกมาริกา ยถา.[๕]

[๓๙๘] ธีตาหํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส นาเมนุปฺปลสวฺหยา
อภิญฺญาสุ วสีภูตา ตว สาสนการิกา.

---

[๑] ฉ.,เท. สาวิกา
[๒] สฺยา. อุภโย
[๓] ฉ.,เท. หตฺถปาติยํ
[๔] อิ. เตลํ วตฺถิคตญฺเจว เวชฺโช โกมารโก ยถา
[๕] อิ. ปทโกมาริโก ยถา

[๓๙๙] นานาวิกุพฺพนํ กตฺวา ทสฺเสตฺวา โลกนายกํ
นามโคตฺตํ ปกาเสตฺวา[๑] ปาเท วนฺทามิ จกฺขุมฺ.

[๔๐๐] อิทฺธิยา[๒] จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุเน.

[๔๐๑] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวา ปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๔๐๒] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ เม วิปุลํ[๓] สุทฺธํ สภาเวน มเหสิโน.

[๔๐๓] ปุริมานํ ชินคฺคานํ สงฺคามนฺเตน ทสฺสิตํ[๔]
อธิการํ พหุ์ มยฺหํ ตุยฺหตฺถาย มหามุนิ.

[๔๐๔] ยํ มยา ปุริมํ[๕] กมฺมํ กุสลํ สร เม[๖] มุนิ
ตวตฺถาย มหาวีร ปุญฺญํ อุปจิตํ มยา.

[๔๐๕] อภพฺพฏฺฐาเน วชฺเชตฺวา ปริปาเจนฺโต อนาจารํ[๗]
ตวตฺถาย มหาวีร จตุตฺถํ[๘] เม ชีวิตุตฺตมฺ.

[๔๐๖] ทสโกฏิสหสฺสานิ อทาสึ มม ชีวิตํ
ปริจตฺตา จ เม โหมิ ตวตฺถาย มหามุนิ.

[๔๐๗] ตทาติวิมฺหิตา สพฺพา สิรสาว กตญฺชลี
อโวจยฺเย กตํ[๙] อาสิ อตุลิทฺธิ ปรกฺกมา.

---

[๑] ฉ.,เท. จ สาเวตฺวา อิ. สสาเวตฺวา [๒] ฉ.,เท. อิทฺธีสุ
[๓] ฉ.,เท. วิมลํ [๔] ฉ.,เท. สงฺคมํ เต นิทสฺสิตํ อิ. สงฺคมนฺเต นิทสฺสิตํ
[๕] ฉ.,เท. ปุริตํ. [๖] อิ. สสเร มุนิ
[๗] ฉ.,เท. วารยนฺติ อนาจรํ อิ. ปริปาเจนฺโต อนาจรํ [๘] อิ. วตฺตุ
[๙] ฉ.,เท. กถ

[๔๐๘] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป นาคกญฺญา อหํ ตทา
วิมลา นาม นาเมน กญฺญานํ สาธุสมฺมตา.

[๔๐๙] มโหรโค มหานาโค ปสนฺโน ชินสาสเน
ปทุมุตฺตรํ มหาเตชํ นิมนฺเตสิ สสาวกํ.

[๔๑๐] รตนมยญฺจ มณฺฑปํ ปลฺลงฺกํ รตนามยํ
รตนวาลุกากิณฺณํ อุปโภคํ รตนามยํ.

[๔๑๑] มคฺคญฺจ ปฏิยาเทสิ รตนธชภูสิตํ
ปจฺจุคฺคนฺตฺวาน สมฺพุทฺธํ วชฺชนฺโต ตุริเยหิ โส.

[๔๑๒] ปริสาหิ จ จตูหิ[๑] ผรเต[๒] โลกนายโก
มโหรคสฺส ภวเน นิสีทิ ปรมาสเน.[๓]

[๔๑๓] อนฺนปานํ ขาทนียํ โภชนญฺจ มหารหํ
วรํ วรญฺจ ปาทาสิ นาคราชา มหายสํ.[๔]

[๔๑๔] ภุญฺชิตฺวาน ส สมฺพุทฺโธ[๕] ปตฺเต[๖] โธวิตฺวา โยนิโส
อนุโมทนิยมกาสิ นาคกญฺญา มหิทฺธิกา.

[๔๑๕] สพฺพญฺญุ ผุลฺลิตํ ทิสฺวานาคกญฺญา มหายสา
ปสนฺนํ สตฺถุโน จิตฺตํ สุนิวทฺถญฺจ มานสา.

[๔๑๖] มมญฺจ จิตฺตมญฺญาย ชลชุตฺตมนามโก
ตสฺมึ ขเณ มหาวีโร ภิกฺขุนึ ทสฺสยิทฺธิยา.

[๔๑๗] อิทฺธี อเนกา ทสฺเสสิ ภิกฺขุนี สา วิสารทา
ปโมทิตา เวทชาตา สตฺถารํ เอตทพฺรวึ.[๗]

---

[๑] สี. ปริสาหิ จตูหิ โส อิ. ปริสาหิ จตสฺโส หิ
[๒] ฉ.,เท. ปริวุโต อิ. ปเรโต
[๓] อิ. วรมาสเน
[๔] อิ. มหายโส
[๕] ฉ.,เท. ภุญฺชิตฺวาน สมฺพุทฺโธ
[๖] ฉ.,เท. ปตฺตํ โธวิตฺวา
[๗] ฉ.,เท. อิทมพฺรวิ

[๔๑๘] อทฺทสาหํ อิมา อิทฺธี สุมิตา[๑] อิตรายปิ
กถํ อโหสิ สา ธีร อิทฺธิยา สุวิสารทา.

[๔๑๙] โอรสามุขโต ชาตา ธีตา มม มหิทฺธิกา
มมานุสาสนีการา อิทฺธิยา สุวิสารทา.

[๔๒๐] พุทฺธสฺส วจนํ สุตฺวา ตุฏฺฐา เอวํ อโวจหํ[๒]
อหมฺปิ ตาทิสา โหมิ อิทฺธิยา สุวิสารทา.

[๔๒๑] ปโมทิตาหํ สุมนา ปตฺตอุตฺตมมานสา[๓]
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน อีทิสา โหมิ นายก.

[๔๒๒] มณิมยญฺจ ปลฺลงฺกํ มณฺฑปญฺจ ปภสฺสรํ[๔]
อนฺนปาเนน ตปฺเปตฺวา สสงฺฆํ โลกนายกํ.

[๔๒๓] นาคานํ ปวรํ ปุปฺผ อรุณํ นาม อุปฺปลํ
วณฺณํ เม อีทิสํ โหตุ ปูเชสึ โลกนายกํ.

[๔๒๔] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๔๒๕] ตโต จุตาหํ มนุเช อุปปนฺนา สยมฺภุโน
อุปฺปเลหิ ปฏิจฺฉนฺนํ ปิณฺฑปาตมทาสหํ.

[๔๒๖] เอกนวุเต อิโต กปฺเป วิปสฺสี นาม นายโก
อุปฺปชฺชิ จารุนยโน[๕] สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา.

[๔๒๗] เสฏฺฐิธีตา ตทา หุตฺวา พาราณสิปุรุตฺตเม
นิมนฺเตตฺวาน สมฺพุทฺธํ สสงฺฆํ โลกนายกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิมํ อิทฺธึ สุมนํ อิ. สุมิตํ [๒] ฉ.,เท. เอวํ ปตฺเถสฺสหํ ตทา อิ. ตุฏฺฐาเอว ปตฺเถสฺสหํ
[๓] ฉ.,เท. ปตฺเถ อุตฺตมมานสา [๔] ฉ.,เท. มณิมยมฺหิ ปลฺลงฺเก มณฺฑปมฺหิ ปภสฺสเร
[๕] ฉ.,เท. จารุทสฺสโน

[๔๒๘] มหาทานํ ททิตฺวาน อุปฺปเลหิ วินายกํ
ปูชยิตฺวา จ เตเหว[๑] วณฺณโสภํ อปตฺถยึ.

[๔๒๙] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๔๓๐] อุปฏฺฐาโก มเหสิสฺส ตทา อาสิ นริสฺสโร
กาสิราชา กิกี นาม พาราณสิปุรุตฺตเม.

[๔๓๑] ตสฺสาสึ ทุติยา ธีตา สมณีคุตฺตสวฺหยา
ธมฺมํ สุตฺวา ชินคฺคสฺส ปพฺพชฺชํ สมโรจยึ.

[๔๓๒] อนุชานิ น โน ตาโต อคาเรว ตทา มยํ
วีสํ วสฺสสหสฺสานิ วิจริมฺห อตนฺทิตา.

[๔๓๓] โกมาริพฺรหฺมจริยํ ราชกญฺญา สุเขฏฺฐิตา
พุทฺโธปฏฺฐานนิรตา มุทิตา สตฺต ธีตโร.

[๔๓๔] สมณี สมณคุตฺตา จ ภิกฺขุนี ภิกฺขุทาสิกา[๒]
ธมฺมา เจว สุธมฺมา จ สตฺตมี สงฺฆทาสิกา.

[๔๓๕] อหํ เขมา จ สปฺปญฺญา ปฏาจารา จ กุณฺฑลา
กิสาโคตมี ธมฺมทินฺนา วิสาขา โหติ สตฺตมี.

[๔๓๖] เตหิ กมฺเมหิ สุกเตหิ เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๔๓๗] ตโต จุตา มนุสฺเสสุ อุปปนฺนา มหากุเล
ปีตมฏฺฐวรํ ทุสฺสํ อหํ อรหโต อหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เจตสา ว

[๒] ฉ.,เท. ภิกฺขุทายิกา

[๔๓๘] ตโต จุตา อริฏฺฐปุเร ชาตา วิปฺปกุเล อหํ
ธีตา ติริฏิวจฺฉสฺส อุมฺมาทนฺตี มโนหรา.

[๔๓๙] ตโต จุตา ชนปเท กุเล อญฺญตเร อหํ
ปสุตา นาติผีตมฺหิ สาลี โคเปมหนฺตทา.

[๔๔๐] ทิสฺวา ปจฺเจกสมฺพุทฺธํ ปญฺจลาชสตานหํ
ทตฺวา ปทุมฉนฺนานิ ปญฺจ ปุตฺตสตานิปิ.[๑]

[๔๔๑] ปตฺถยึ เตสุ ปุตฺเตสุ[๒] มธุ์ ทตฺวา สยมฺภุโน
ตโต จุตา อรญฺเญหํ อชายึ ปทุโมทเร.

[๔๔๒] กาสิรญฺโญ มเหสีหํ หุตฺวา สกฺกตปูชิตา
อชนึ ราชปุตฺตานํ อนูนํ สตปญฺจกํ.

[๔๔๓] ยทา เต โยพฺพนปฺปตฺตา กีฬนฺตา ชลกีฬิตํ
ทิสฺวาน โอปตฺตปทุมํ อาสุ์ ปจฺเจกนายกา.

[๔๔๔] สาหํ เตหิ วินาภูตา สุตวเรหิ[๓] โสกินี
จุตา อิสิคิลิปสฺเส คามกมฺหิ อชายิหํ.

[๔๔๕] ยทา พุทฺธาสุตมติ สุตานํ อตฺตโนปิจ[๔]
ยาคุ์ อาทาย คจฺฉนฺติ อฏฺฐ ปจฺเจกนายเก.

[๔๔๖] ภิกฺขาย คามํ คจฺฉนฺเต ทิสฺวา ปุตฺเต อนุสฺสรึ
ขีรธารา วินิคฺคญฺฉิ ตทา เม ปุตฺตเปมสา.

[๔๔๗] ตโต เตสํ อทำ ยาคุ์ ปสนฺนา เสหิ ปาณิภิ
ตโต จุตาหำ ติทสำ นนฺทนำ อุปปชฺชหำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปุตฺตสตานิหำ
[๒] ฉ.,เท. เตปิ ปตฺเถสุ์ อิ. ปตฺถยึ เตสุ ปตฺเตสุ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สุตวีเรหิ
[๔] ฉ.,เท. ภตฺตุโนปิจ อิ. สุตาน กสกำ ตทา

[๔๔๘] อนุโภตฺวา สุขทุกฺขํ สํสริตฺวา ภวาภเว
ตวตฺถาย มหาวีร ปริจฺจตฺตญฺจ ชีวิตํ.

[๔๔๙] เอวํ พหุวิธํ ทุกฺขํ สมฺปตฺตี จ พหูวิธา
ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต ชาตา สาวตฺถิยํ ปุเร.

[๔๕๐] มหทฺธเน เสฏฺฐิกุเล สุขิเต สชฺชิเต ตถา
นานารตนปชฺโชเต สพฺพกามสมิทฺธเน.

[๔๕๑] สกฺกตปูชิตา เจว มานิตาปจิตา ตถา
รูปสิรึ อนุปฺปตฺตา กุเลสุ อติสกฺกตา.[๑]

[๔๕๒] อตีว ปตฺถิตา จาสึ รูปโภคสิรีหิ จ
ปตฺถิตา เสฏฺฐิปุตฺเตหิ อเนเกหิ สเตหิ จ.

[๔๕๓] อคารํ ปชหิตฺวาน ปพฺพชึ อนคาริยํ
อฑฺฒมาเส[๒] อสมฺปตฺเต จตุสจฺจํ อปาปุณึ.

[๔๕๔] อิทฺธิยา อภินิมฺมิตฺวา จตุรสฺสํ รถํ อหํ
พุทฺธสฺส ปาเท อวนฺทึ[๓] โลกนาถสิริมโต.[๔]

[๔๕๕] สุปุปฺผิตคฺคํ อุปคมฺม ปาทปึ[๕]
เอกา ตุวํ ติฏฺฐสิ สาลมูเล
น จาปิ ตุยฺหํ ทุติยตฺถิ โกจิ[๖]
พาเล น ตฺวํ ภายสิ ธุตฺตกานํ.

---

[๑] อิ. อภิสกฺกตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อฏฺฐมาเส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วนฺทิสฺสํ
[๔] ฉ.,เท. โลกนาถสฺส ตาทิโน
[๕] อิ. ภิกฺขุนี
[๖] ฉ.,เท. น จาปิ เต ทุติโย อตฺถิ โกจิ อิ. น จตฺถิ เต ทุติยา วณฺณธาตุ

[๔๔๖] สตํ สหสฺสานิปิ ธุตฺตกานํ
อิธาคตา[๑] เอทิสกา ภเวยฺยุ
โลมํ น อิญฺเช นปิ สมฺปเวเธ[๒]
กึ เม ตุวํ มาร กริสฺสเสโก.[๓]

[๔๔๗] เอสา อนฺตรธายามิ กุจฺฉึ วา ปวิสามิ เต
ภมุกนฺตริกายมฺปิ ติฏฺฐนฺตึ มํ น ทกฺขสิ.

[๔๔๘] จิตฺตมฺหิ วสิภูตาหํ อิทฺธิปาทา สุวิภาวิตา
สพฺพพนฺธนมุตฺตามฺหิ น ตํ ภายามิ อาวุโส.

[๔๔๙] สตฺติสูลูปมา กามา ขนฺธาปิ[๔] อธิกุณฺฑรา
ยตฺถ[๕] กามรตึ พฺรูสิ อรติทานิ สา มม.

[๔๖๐] สพฺพตฺถ วิหตา นนฺทิ ตโมกฺขนฺธา ปทาลิตา
เอวํ ชานาหิ ปาปิม นิหโต ตฺวมสิ อนฺตก.

[๔๖๑] ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโฐ เอตทคฺเค ฐเปสิ มํ
เสฏฺฐา[๖] อิทฺธิมตีนนฺติ ปริสาสุ วินายโก.

[๔๖๒] ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ
โอหิโต คุรุโก ภาโร ภวเนตฺติ สมูหตา.

[๔๖๓] ยสฺสตฺถาย ปพฺพชิตา อคารสฺมา อนคาริยํ
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต สพฺพสโยชนกฺขโย.

[๔๖๔] จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยํ สยนาสนํ
ขเณน อุปนาเมนฺติ สหสฺสานิ สมนฺตโต.

---

[๑] ฉ.,เท. สมาคตา อิ. อิธาคตา ตาทิสกา
[๒] อิ. โลมํ น อิญฺชามิ น สนฺตสามิ
[๓] อิ. มารํ น ภายามิ ตํ เอกิกาสํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ขนฺธาสํ อธิกุฏฺฏนา
[๕] ฉ.,เท. ยํ ตุวํ
[๖] ฉ.,เท. อคฺคา

[๔๖๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๔๖๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๖๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อุปฺปลวณฺณา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ อุปฺปลวณฺณาเถรีอปทานํ.

๑๐. ปฏาจาราเถรีอปทานํ

[๔๖๘] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๔๖๙] ตทาหํ หํสวติยํ ชาตา เสฏฺฐิกุเล อหุ[๑]
นานารตนปชฺโชเต มหาสุขสมปฺปิตา.

[๔๗๐] อุเปตฺวา ตํ มหาวีรํ อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ
ตโต ชาตปฺปสาทาหํ อุเปสึ สรณํ ชินํ.

[๔๗๑] ตโต วินยธารีนํ อคฺคํ วณฺเณสิ นายโก
ภิกฺขุนึ ลชฺชินึ ตาทึ กปฺปากปฺปวิสารทํ.

[๔๗๒] ตทา มุทิตจิตฺตาหํ ตํ ฐานํ อภิกงฺขยึ[๒]
นิมนฺเตตฺวา ทสพลํ สสงฺฆํ โลกนายกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อหุ

[๒] ฉ.,เท. อภิกงฺขินี

[๔๗๓] โภชยิตฺวาน สตฺตาหํ ททิตฺวา ปตฺตจีวรํ[๑]
นิปจฺจ สิรสา ปาเท อิมํ วจนมพฺรวึ.

[๔๗๔] ยา ตยา วณฺณิตา ธีร อิโต อฏฺฐมเก มุนิ[๒]
ตาทิสาหํ ภวิสฺสามิ ยทิ สิชฺฌติ นายก.

[๔๗๕] ตทา อโวจ มํ สตฺถา ภทฺเท มา ภายิ อสฺสส
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน ลจฺฉเสตํ มโนรถํ.

[๔๗๖] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๔๗๗] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
ปฏาจาราติ นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวิกา.

[๔๗๘] ตทาหํ มุทิตา หุตฺวา ยาวชีวํ ตทา ชินํ
เมตฺตจิตฺตา ปริจรึ สสงฺฆํ โลกนายกํ.

[๔๗๙] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๔๘๐] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๔๘๑] อุปฏฺฐาโก มเหสิสฺส ตทา อาสิ นริสฺสโร
กาสิราชา กิกี นาม พาราณสิปุรุตฺตเม.

[๔๘๒] ตสฺสาสึ ตติยา ธีตา ภิกฺขุนี อิติ วิสฺสุตา
ธมฺมํ สุตฺวา ชินคฺคสฺส ปพฺพชฺชํ สมโรจยึ.

---

[๑] ฉ.,เท. ททิตฺวา ว ติจีวรํ อิ. ททิตฺวา จ ติจีวรํ [๒] อิ. ทิเน

[๔๘๓] อนุชานิ น โน ตาโต อคาเรว ตทา มยํ
วีสํ วสฺสสหสฺสานิ วิจริมฺห อตนฺทิตา.

[๔๘๔] โกมาริพฺรหฺมจริยํ ราชกญฺญา สุเขฏฺจิตา[๑]
พุทฺโธปฏฺฐานนิรตา มุทิตา สตฺต ธีตโร.

[๔๘๕] สมณี สมณคุตฺตา จ ภิกฺขุนี ภิกฺขุทาสิกา
ธมฺมา เจว สุธมฺมา จ สตฺตมี สงฺฆทาสิกา.

[๔๘๖] อหํ อุปฺปลวณฺณา จ เขมา ภทฺทา จ ภิกฺขุนี
กิสาโคตมี ธมฺมทินฺนา วิสาขา โหติ สตฺตมี.

[๔๘๗] เตหิ กมฺเมหิ สุกเตหิ เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.[๒]

[๔๘๘] ปจฺฉิเม จ ภเวทานิ ชาตา เสฏฺจิกุเล อหํ
สาวตฺถิยํ ปุรวเร อิทฺเธ ผีเต มหทฺธเน.

[๔๘๙] ยทา จ โยพฺพนูเปตา วิตกฺกวสคา อหํ
นรญฺชานปทำ[๓] ทิสฺวา เตน สทฺธึ อคญฺฉหํ.

[๔๙๐] เอกปุตฺตปฺปสุตาหํ ทุติโย กุจฺฉิยา มม
ตทาหํ มาตาปิตโร อิกฺขามีติ[๔] สุนิจฺฉิตา.

[๔๙๑] นาโรเจสึ ปตึ มยฺหํ ตทา ตมฺหิ ปวาสิเต
เอกิกา นิคฺคตา เคหา คนฺตุํ สาวตฺถิมุตฺตมํ.

[๔๙๒] ตโต เม สามิ อาคนฺตฺวา สมฺภาเวสิ ปเถ มมํ
ตทา เม กมฺมชา วาตา อุปฺปนฺนา อติทารุณา.

---

[๑] ฉ.,เท. สุเขธิตา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อคจฺฉหํ, เอวมุปริปิ. อิ. อคมฺหเส
[๓] ฉ.,เท. นรำ ชารปตึ [๔] ฉ.,เท.,อิ. โอกขามีติ

[๔๙๓] อุทิโตว[๑] มหาเมโฆ ปสูติสมเย มม
ทพฺพตฺถาย ตทา คนฺตฺวา สามิ สปฺเปน มาริโต.

[๔๙๔] ตทา วิชาตทุกฺเขน อนาถา กปณา อหํ
กุนฺนทึ ปูริตํ ทิสฺวา คจฺฉนฺตี สกุลาลยํ.[๒]

[๔๙๕] พาลํ อาทาย โอตรึ[๓] ปารกูเล จ เอกิกา[๔]
ปาเยตฺวา[๕] พาลกํ ปุตฺตํ อิตรํ ตารณายหํ.

[๔๙๖] นิวตฺตา อุกฺกุโส หาสิ ตรุณํ วิลปนฺตกํ
อิตรญฺจ วหิ โสโต สาหํ โสกสมปฺปิตา.

[๔๙๗] สาวตฺถินครํ คนฺตฺวา อสฺโสสึ สชเน มเต
ตทา อโวจ[๖] โสกฏฺฏา มหาโสกสมปฺปิตา.

[๔๙๘] อุโภ ปุตฺตา กาลกตา วเน มยฺหํ ปตี มโต
มาตา ปิตา จ ภาตา จ เอกจิตมฺหิ ฑยฺหเร.

[๔๙๙] ตทา กิสา จ ปณฺฑุ จ อนาถา ทินมานสา
อิโต ตโต คจฺฉนฺตีหํ[๗] อทฺทสํ นรสารถึ.

[๕๐๐] ตโต อโวจ มํ สตฺถา ปุตฺเต มา โสจิ อสฺสส
อตฺตานํ เต คเวสสฺสุ กึ นิรตฺถํ วิหญฺญสิ.

[๕๐๑] น สนฺติ ปุตฺตา ตาณาย น ญาติ นปิ พนฺธวา
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ญาตีสุ ตาณตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุทิโต จ
[๒] อิ. สกุณาลยํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อตรึ
[๔] ฉ.,เท. เอกกึ อิ. เอกโก
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สาเยตฺวา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อโวจ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ภมนฺตีหํ

[๕๐๒] ตํ สุตฺวา มุนิโน วากฺยํ ปรมํ ผลมชฺฌคํ
ปพฺพชิตฺวาน น จิรํ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๕๐๓] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
ปรจิตฺตานิ ชานามิ สตฺถุ สาสนการิกา.

[๕๐๔] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
เขเปตฺวา อาสเว สพฺเพ วิสุทฺธาสึ สุนิมฺมลา.

[๕๐๕] ตโตหํ วินยํ สพฺพํ สนฺติเก สพฺพทสฺสิโน
อุคฺคหึ สพฺพวิตฺถารํ พฺยาหรึ จ ยถาตถํ.

[๕๐๖] ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโ เอตทคฺเค ฐเปสิ มํ
อคฺคํ[๑] วินยธารีนํ ปฏาจาราว[๒] เอกิกา.

[๕๐๗] ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ
โอหิโต ครุโก ภาโร ภวเนตฺติ สมูหตา.

[๕๐๘] ยสฺส อตฺถาย ปพฺพชิตา อคารสฺมา อนคาริยํ
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต สพฺพสโยชนกฺขโย.

[๕๐๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๕๑๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺจสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๑๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ ปฏาจารา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ ปฏาจาราเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อคฺคา [๒] อิ. จ

ตสฺสุทฺทานํ

เอกุโปสถิกา เจว สลฬา จาถ โมทกา
เอกาสนา ปญฺจทีปา นฬมาลี จ โคตมี.
เขมา อุปฺปลวณฺณา จ ปฏาจารา จ ภิกฺขุนี
คาถาสตานิ ปญฺเจว[๑] นว จาปิ ตทุตฺตริ.

ทุติโย เอกุโปสถวคฺโค.

---

[๑] อิ. จตฺตาริ นวุตี สตฺตเมว จ

๓. กุณฺฑลเกสีวคฺโค

๑. กุณฺฑลเกสีเถรีอปทานํ[๑]

[๑] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน
สพฺพธมฺมาน ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ
กปฺเป อุปปชฺชิ นายโก.

[๒] ตทาหํ หํสวติยา
ชาตา เสฏฺฐิกุเล อหุ
นานารตนปชฺโชเต
มหาสุขสมปฺปิตา.

[๓] อุเปตฺวา ตํ มหาวีรํ
อสฺโสสึ ธมฺมมุตฺตมํ[๒]
ตโต ชาตปฺปสาทาหํ
อุเปสึ สรณํ ชินํ.

[๔] ตทา มหาการุณิโก
ปทุมุตฺตรนายโก[๓]
ขิปฺปาภิญฺญานมคฺคนฺติ[๔]
จปยิ[๕] ภิกฺขุนึ สุภํ.

[๕] ตํ สุตฺวา มุทิตา หุตฺวา
ทานํ ทตฺวา มเหสิโน
นิปจฺจ สิรสา ปาเท
ตํ ฐานํ อภิปตฺถยึ.

[๖] อนุโมทิ มหาวีโร
ภทฺเท ยนฺเตภิปตฺถิตํ
สมิชฺฌิสฺสติ ตํ สพฺพํ
สุขินี โหหิ นิพฺพุตา.

[๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป
โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน
สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๘] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา
โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
ภทฺทา กุณฺฑลเกสาติ
เหสฺสติ สตฺถุสาวิกา.

---

[๑] ฉ.,เท. กุณฺฑลเกสาเถรีอปทานํ
[๒] ฉ.,เท. ธมฺมเทสนํ
[๓] ฉ.,เท. ปทุมุตฺตรนามโก
[๔] อิ. ขิปฺปาภิญฺญา นมคฺคตฺเต
[๕] ฉ.,เท.,อิ. จเปสิ

[๙] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๐] ตโต จุตา ยามมคฺคํ ตโตหํ ตุสิตํ คตา
ตโต จ นิมฺมานรตึ วสวตฺติปุรํ คตา.[๑]

[๑๑] ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชามิ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา
ตตฺถ ตตฺเถว ราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๑๒] ตโต จุตา มนุสฺเสสุ ราชูนํ จกฺกวตฺตินํ
มณฺฑลีนญฺจ ราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๑๓] สมฺปตฺตึ อนุโภตฺวาน เทเวสุ มานุเสสุ จ
สพฺพตฺถ สุขิตา หุตฺวา เนกกปฺเปสุ สํสรึ.

[๑๔] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๑๕] อุปฏฺฐาโก มเหสิสฺส ตทา อาสิ นริสฺสโร
กาสิราชา กิกี นาม พาราณสิปุรุตฺตเม.

[๑๖] ตสฺส ธีตา จตุตฺถาสึ ภิกฺขุทาสีติ[๒] วิสฺสุตา
ธมฺมํ สุตฺวา ชินคฺคสฺส ปพฺพชฺชํ สมโรจยึ.

[๑๗] อนุชานิ น โน ตาโต อคาเรว ตทา มยํ
วีสํ วสฺสสหสฺสานิ วิจริมฺห อตนฺทิตา.

[๑๘] โกมาริพฺรหฺมจริยํ ราชกญฺญา สุเขฏฺฐิตา
พุทฺโธปฏฺฐานนิรตา มุทิตา สตฺต ธีตโร.

---

[๑] ฉ.,เท. ตโต

[๒] ฉ.,เท. ภิกฺขุทายีติ อิ. ภิกฺขทายีติ

[๑๙] สมณี สมณคุตฺตา จ ภิกฺขุนี ภิกฺขุทาสิกา
ธมฺมา เจว สุธมฺมา จ สตฺตมี สงฺฆทาสิกา.

[๒๐] เขมา อุปฺปลวณฺณนา จ ปฏาจารา อหนฺตทา
กิสาโคตมี ธมฺมทินฺนา วิสาขา โหติ สตฺตมี.

[๒๑] เตหิ กมฺเมหิ สุกเตหิ เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๒๒] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ คิริพฺพชปุรุตฺตเม
ชาตา เสฏฺฐิกุเล ผีเต ยทาหํ โยพฺพเน ฐิตา.

[๒๓] โจรํ วธตฺถํ นิยฺยนฺตํ ทิสฺวา รตฺตา ตหึ อหํ
ปิตา เม ตํ สหสฺเสน โมจยิตฺวา วธา ตโต.

[๒๔] อทาสิ ตสฺส มํ ตาโต วิทิตฺวาน มนํ มม
ตสฺสาหมาสิ[๑] วิสฺสฏฺฐา อติว ทยิตา หิตา.

[๒๕] โส เม ภูสนโลเภน พลึ ปจฺจาหรๅ[๒] ทิโส
โจรปฺปปาตํ เนตฺวาน ปพฺพเต[๓] เจตยี วธํ.

[๒๖] ตทาหํ ปณมิตฺวาน สตฺตุกํ สุกตญฺชลี
รกฺขนฺตี อตฺตโน ปาณํ อิมํ วจนมพฺรวึ.

[๒๗] อิทำ สุวณฺณกายูรๅ[๔] มุตฺตา เวพฺริยา พหู
สพฺพำ[๕] หรสฺสุ ภทฺทนฺเต มญฺจ ทาสีติ สาวย.

[๒๘] โอโรปยสฺสุ กลฺยาณิ มา พาหุหำ ปริเทวสิ[๖]
น จาหำ อภิชานามิ อหนฺตฺวา วนมาคตำ.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท. ตสฺสาหมาสึ
[๒] ฉ.,เท. พลิมชฺฌาสโย ทิโส อิ. มารปจฺจาหฎึ ทิโส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปพฺพตำ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สุวณฺณเกยูรๅ
[๕] อิ. สจฺจำ
[๖] อิ. มา พหุำ ปริเทวยิ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ธนมาภตำ

[๒๙] ยโต สรามิ อตฺตานํ ยโต ปตฺโตสฺมิ วิญฺญุตํ
น จาหํ อภิชานามิ อญฺญํ ปิยตรํ ตยา.

[๓๐] เอหิ ตํ อุปคูยฺหิสฺสํ กตฺวาน ตํ ปทกฺขิณํ
ตํ วนฺทามิ[๑] ปุน นตฺถิ มม ตุยฺหญฺจ สงฺคโม.

[๓๑] น หิ สพฺเพสุ ฐาเนสุ ปุริโส โหติ ปณฺฑิโต
อิตฺถีปิ ปณฺฑิตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจกฺขณา.

[๓๒] น หิ สพฺเพสุ ฐาเนสุ ปุริโส โหติ ปณฺฑิโต
อิตฺถีปิ ปณฺฑิตา โหติ ลหุ๎ อตฺถํ วิจินฺติตา.[๒]

[๓๓] ลหุญฺจ วต ขิปฺปญฺจ เนกตฺเถ[๓] สมเจตยิ[๔]
จิตฺตปุณฺณายตาเนว[๕] ตทาหํ สตฺตุกํ วธึ.

[๓๔] โย จ อุปฺปติตํ อตฺถํ น ขิปฺปึ อนุพุชฺฌติ
โส หญฺญเต มนฺทมติ โจโรว คิริคพฺภเร.

[๓๕] โย จ อุปฺปติตํ อตฺถํ ขิปฺปเมว นิโพธติ
มุจฺจเต สตฺตุสมฺพาธา ตทาหํ สตฺตุกา ยถา.

[๓๖] ตทาหํ ปาตยิตฺวาน คิริทุคฺคมฺหิ สตฺตุกํ
สนฺติกํ เสตวตฺถานํ อุเปตา[๖] ปพฺพชึ อหํ.

[๓๗] สณฺฑาเสน จ เกเส เม ลุญฺจิตฺวา สพฺพโส ตทา
ปพฺพชิตฺวาน สมยํ อาจิกฺขึสุ นิรนฺตรํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. น จ ทานิ ปุโน อตฺถิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วิจินฺติกา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นิกตฺเถ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สมเจตยึ
[๕] ฉ.,เท. มิคํ อุณฺณา ยถา เอวํ. อิ. มิคํ ปุณฺณาย เตเนว
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อุเปตฺวา

[๓๘] ตโต ตํ อุคฺคเหตฺวาน[๑] นิสีทิตฺวาน เอกิกา
สมยํ ตํ วิจินฺเตสึ[๒] สุวาโน[๓] มานุสํ กรึ.

[๓๙] ฉินฺนํ คยฺห สมีเป เม ปาตยิตฺวา อปกฺกมิ
ทิสฺวา นิมิตฺตํ อลภึ ติฏฺฐนฺตึ[๔] ปุพฺพวากุลึ.

[๔๐] ตโต อุฏฺฐาย สํวิคฺคา อาปุจฺฉึ สหธมฺมิเก
เต อโวจุ วิชานนฺติ ตํ อตฺถํ สกฺยภิกฺขโว.

[๔๑] สาหํ ตมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสํ อุเปตฺวา พุทฺธสาวเก
เต มมาทาย คจฺฉึสุ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก.

[๔๒] โส เม ธมฺมมเทเสสิ ขนฺธายตนธาตุโย
อสุภานิจฺจํ ทุกฺขาติ อนตฺตาติ จ นายโก.

[๔๓] ตสฺส ธมฺมํ สุณิตฺวาหํ ธมฺมจกฺขุ วิโสธยึ
ตโต วิญฺญาตสทฺธมฺมา ปพฺพชฺชํ อุปสมฺปทึ.

[๔๔] อายาจิโต[๕] ตทา อาห เอหิ ภทฺเทติ นายโก
ตทาหํ อุปสมฺปนฺนา ปริตฺตํ โตยมทฺทสึ.

[๔๕] ปาทปกฺขาลเนนาหํ ฌตฺวา สอุทยพฺพยํ
ตถา สพฺเพปิ สงฺขารา[๖] อิติ สํจินฺตยึ ตทา.

[๔๖] ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ[๗] เม อนุปาทาย สพฺพโส
ขิปฺปาภิญฺญานมคฺคมฺเม ตทา ปญฺญาปยี ชิโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุคฺคเหตฺวาหํ
[๒] อิ. วิจินฺเตมิ
[๓] อิ. สุวานา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. หตฺถํ ตึ
[๕] อิ. อายาจึ โส
[๖] ฉ.,เท. สงฺขาเร อีทิสึ จินฺตยึ ตทา
[๗] อิ. วิมุตฺตึ

[๔๗] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
ปรจิตฺตานิ ชานามิ สตฺถุสาสนการิกา.

[๔๘] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
เขเปตฺวา อาสเว สพฺเพ วิสุทฺธาสึ สุนิมฺมลา.

[๔๙] ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ
โอหิโต ครุโก ภาโร ภวเนตฺติ สมูหตา.

[๕๐] ยสฺสตฺถาย[๑] ปพฺพชิตา อคารสฺมา อนคาริยํ
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต สพฺพสโยชนกฺขโย.

[๕๑] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ เม วิปุลํ[๒] สุทฺธํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส วาหสา.[๓]

[๕๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๕๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ กุณฺฑลเกสี ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปฐมํ กุณฺฑลเกสีเถรีอปทานํ.

---

[๑] อิ. ยสฺส จตฺถาย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วิมลํ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. สาสเน

๒. กิสาโคตมีเถรีอปทานํ

[๕๕] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๕๖] ตทาหํ หํสวติยํ ชาตา อญฺญตเร กุเล
อุเปตฺวา ตํ นรวรํ สรณํ สมุปาคมึ.

[๕๗] ธมฺมญฺจ ตสฺส อสฺโสสึ จตุสจฺจูปสญฺหิตํ
มธุรํ ปรมสฺสาทํ จิตฺตสนฺติสุขาวหं.[๑]

[๕๘] ตทาปิ[๒] ภิกฺขุนึ ธีโร ลูขจีวรธาริกึ[๓]
ฐเปนฺโต เอตทคฺคมฺหิ วณฺณยิ ปุริสุตฺตโม.

[๕๙] ชเนตฺวานปฺปกํ ปีตึ สุตฺวา ภิกฺขุนิยา คุณं[๔]
การํ กตฺวาน พุทฺธสฺส ยถาสตฺติ[๕] ยถาพลं.

[๖๐] นิปจฺจ มุนิธีรนฺตं[๖] ตं ฐานं อภิปตฺถยึ
ตทานุโมทิ สมฺพุทฺโธ ฐานลาภาย นายโก.

[๖๑] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๖๒] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
กิสาโคตมิ นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวิกา.

[๖๓] ตं สุตฺวา มุทิตา หุตฺวา ยาวชีวं ตทา ชินं
เมตฺตจิตฺตา ปริจรึ ปจฺจเยหิ วินายกं.

---

[๑] ฉ.,เท. วฏฺฏสนฺติสุขาวหं
[๒] ฉ.,เท. ตทา จ อิ. กทาจิ
[๓] ฉ.,เท. ลูขจีวรธารินึ
[๔] ฉ.,เท. กุเณ
[๕] อิ. ยถาสตฺตึ
[๖] ฉ.,เท. มุนิวรं ตं

[๖๔] เตหิ กมฺเมหิ สุกเตหิ[๑] เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๖๕] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๖๖] อุปฏฺฐาโก มเหสิสฺส ตทา อาสิ นริสฺสโร
กาสิราชา กิกี นาม พาราณสิปุรุตฺตเม.

[๖๗] ปญฺจมี ตสฺส ธีตาหํ[๒] ธมฺมา นาเมน วิสฺสุตา
ธมฺมํ สุตฺวา ชินคฺคสฺส ปพฺพชฺชํ สมโรจยึ.

[๖๘] อนุชานิ น โน ตาโต อคาเรว ตทา มยํ
วีสวสฺสสหสฺสานิ วิจริมฺห อตนฺทิตา.

[๖๙] โกมาริพฺรหฺมจริยํ ราชกญฺญา สุเข จิตา
พุทฺโธปฏฺฐานนิรตา มุทิตา สตฺต ธีตโร.

[๗๐] สมณี สมณคุตฺตา จ ภิกฺขุนี ภิกฺขุทาสิกา
ธมฺมา เจว สุธมฺมา จ สตฺตมี สงฺฆทาสิกา.

[๗๑] เขมา อุปฺปลวณฺณา จ ปฏาจารา จ กุณฺฑลา
อหญฺจ ธมฺมทินฺนา จ วิสาขา โหติ สตฺตมี.

[๗๒] เตหิ กมฺเมหิ สุกเตหิ เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๗๓] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาตา เสฏฺฐิกุเล อหํ
ทุคฺคเต อธเน นีเจ[๓] คตา จ สธนํ กุลํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เตน กมฺเมน สุกเตน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ธีตาสึ
[๓] ฉ.,เท. นฏเจ อิ. นิฏเจ

[๗๔] ปติฏฺฐเปตฺวาน[๑] เสสา เม ทิสฺสนฺติ[๒] อธนา อิติ
ยทา จ ปสุตา[๓] อาสึ สพฺเพสํ ทยิตา ตทา.

[๗๕] ยทา โส ตรุโณ ปุตฺโต[๔] โกมารโก[๕] สุเขฏฺฐิโต
สปาณมิว กนฺโต เม ตทา[๖] ยมวสํ คโต.

[๗๖] โสกฏฺฏา ทินวทนา อสฺสุเนตฺตา รุทมุขา
มตํ[๗] กุณปมาทาย วิลปนฺตี คมามหํ.

[๗๗] ตทา เอเกน สนฺทิฏฺฐา อุเปตฺวา ภิสกฺกุตฺตมํ[๘]
อโวจํ เทหิ เภสชฺชํ ปุตฺตสญฺชีวนนฺติ โภ.

[๗๘] น วิชฺชนฺเต มตา ยสฺมึ เคเห สิทฺธตฺถกํ ตโต
อาหราติ ชิโน อาห วินโยปายโกวิโท.

[๗๙] ตทา คมิตฺวา สาวตฺถึ น[๙] ลภึ ตาทิสํ ฆรํ
กุโต สิทฺธตฺถกํ ตสฺมา ตโต ลทฺธา สตึ อหํ.

[๘๐] กุณปี ฉฑฺฑยิตฺวาน อุเปสึ โลกนายกํ
ทูรโต จ[๑๐] มมํ ทิสฺวา อโวจ มธุรสฺสโร.

[๘๑] โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ อุทยพฺพยํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต อุทยพฺพยํ.

[๘๒] น คามธมฺโม นิคมสฺส ธมฺโม
น จาปิยํ เอกกุลสฺส ธมฺโม
สพฺพสฺส โลกสฺส สเทวกสฺส
เอโสว[๑๑] ธมฺโม ยทิทํ อนิจฺจตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปตึ ฐเปตฺวา
[๒] ฉ.,เท. เทสฺสนฺติ
[๓] อิ. สสุตา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ภทฺโท
[๕] ฉ.,เท. โกมลโก อิ. โกมลงฺโค
[๖] อิ. ตทายํ ปรสงฺคโต
[๗] อิ. เอวํ
[๘] อิ. ภิสมุตฺตมํ
[๙] อิ. น ลภิตฺวา ทิสํ ฆรํ
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. ว
[๑๑] ฉ.,เท. เอเสว

[๘๓] สาหं[๑] สุตฺวานิมา คาถา
ตโต วิญฺญาตสทฺธมฺมา
ธมฺมจกฺขุ วิโสธยึ
ปพฺพชึ อนคาริยं.

[๘๔] ตถาปิ ปพฺพชิตา สนฺตี
น จิเรเนว กาเลน
ยุญฺชนฺตี ชินสาสเน
อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๘๕] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ
ปรจิตฺตานิ ชานามิ
ทิพฺพาย โสตธาตุยา
สตฺถุสาสนการิกา.

[๘๖] ปุพฺเพนิวาสं ชานามิ
เขเปตฺวา อาสเว สพฺเพ
ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
วิสุทฺธาสึ สุนิมฺมลา.

[๘๗] ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา
โอหิโต ครุโก ภาโร
กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ
ภวเนตฺติ สมูหตา.

[๘๘] ยสฺสตฺถาย ปพฺพชิตา
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต
อคารสฺมา อนคาริยं
สพฺพสํโยชนกฺขโย.

[๘๙] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ
ฌานํ เม วิปุลं สุทฺธं
ปฏิภาเณ ตเถว จ
พุทฺธเสฏฺฐสฺส วาหสา.

[๙๐] สงฺการกูฏา อาหริตฺวา
ตโต สงฺฆาฏิกํ กตฺวา
สุสานา รถิยาปิ จ
ลูขं ธาเรมิ จีวรं.

[๙๑] ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโฐ
จเปสิ เอตทคฺคมฺหิ
ลูขจีวรธารเณ
ปริสาสุ วินายโก.

[๙๒] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหं
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา
ภวา สพฺเพ สมูหตา
วิหรามิ อนาสวา.

---

[๑] อิ. สหา สุตฺวานิมา คาถา

[๙๓] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๙๔] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ กิสาโคตมี ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ กิสาโคตมีเถรีอปทานํ.

๓. ธมฺมทินฺนาเถรีอปทานํ

[๙๕] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ นายโก กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๙๖] ตทาหํ หํสวติยา กุเล อญฺญตเร อหุ
ปรกมฺมํ กรี[๑] อาสึ นิปกา สีลสํวุตา.

[๙๗] ปทุมุตฺตรสฺส พุทฺธสฺส สุชาโต อคฺคสาวโก
วิหารา อภินิกฺขมฺม ปิณฺฑปาตาย คจฺฉติ.

[๙๘] ฆฏํ คเหตฺวา คจฺฉนฺตี ตทา อุทกหาริกา
ตํ ทิสฺวา อททึ ปูวํ[๒] ปสนฺนา เสหิ ปาณิภิ.

[๙๙] ปฏิคฺคเหตฺวา ตตฺเถว นิสินฺโน ปริภุญฺชิ โส
ตโต เนตฺวาน ตํ เคหํ อทาสึ ตสฺส โภชนํ.

[๑๐๐] ตโต เม อยฺยโก ตุฏฺโฐ อกาสิ[๓] สุณิสํ สกํ
สสฺสุยา สห คนฺตฺวาน สมฺพุทฺธํ อภิวาทยึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปรกมฺมการี
[๒] ฉ.,เท. ปูปึ อิ. สูปึ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อการี

[๑๐๑] ตทา โส ธมฺมกถิกํ ภิกฺขุนึ ปริกิตฺตยึ
จเปสิ เอตทคฺคมฺหิ ตํ สุตฺวา มุทิตา อหํ.

[๑๐๒] นิมนฺตยิตฺวา สุคตํ สสงฺฆํ โลกนายกํ
มหาทานํ ททิตฺวาน ตํ ฐานํ อภิปตฺถยึ.

[๑๐๓] ตโต มํ สุคโต อาห ฆนนินฺนาทสุสฺสุโร[๑]
มมุปฏฺฐานนิรตา[๒] สสงฺฆปริเวสิกา.

[๑๐๔] สทฺธมฺมสฺสวเน ยุตฺตา คุณวฑฺฒิตมานสา
ภทฺเท ภวสฺสุ มุทิตา ลจฺฉเสตํ[๓] ปณิธีผลํ.

[๑๐๕] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๐๖] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
ธมฺมทินฺนาติ นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวิกา.

[๑๐๗] ตํ สุตฺวา มุทิตา หุตฺวา ยาวชีวํ มหามุนึ
เมตฺตจิตฺตา ปริจรึ ปจฺจเยหิ วินายกํ.

[๑๐๘] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๐๙] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๑๑๐] อุปฏฺฐาโก มเหสิสฺส ตทา อาสิ นริสฺสโร
กาสิราชา กิกี นาม พาราณสิปุรุตฺตเม.

---

[๑] อิ. ฆนนินฺนาทสุสฺสโร [๒] ฉ.,เท.,อิ. มมุปฏฺฐานนิรเต สสงฺฆปริเวสิเก
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ลจฺฉเส

[๑๑๑] ฉฏฺฐา ตสฺส[๑] อหํ ธีตา สุธมฺมา อิติ วิสฺสุตา
ธมฺมํ สุตฺวา ชินคฺคสฺส ปพฺพชฺชํ สมโรจยึ.

[๑๑๒] อนุชานิ น โน ตาโต อคาเรว ตทา มยํ
วีสํ วสฺสสหสฺสานิ วิจริมฺห อตนฺทิตา.

ตติโย ภาณวาโร.

[๑๑๓] โกมาริพฺรหฺมจริยํ ราชกญฺญา สุเขฏฺฐิตา
พุทฺโธปฏฺฐานนิรตา มุทิตา สตฺต ธีตโร.

[๑๑๔] สมณี สมณคุตฺตา จ ภิกฺขุนี ภิกฺขุทาสิกา
ธมฺมา เจว สุธมฺมา จ สตฺตมี สงฺฆทาสิกา.

[๑๑๕] เขมา อุปฺปลวณฺณา จ ปฏาจารา จ กุณฺฑลา
โคตมี จ อหํ เจว วิสาขา โหติ สตฺตมี.

[๑๑๖] เตหิ กมฺเมหิ สุกเตหิ เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๑๗] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ คิริพฺพชปุรุตฺตเม
ชาตา เสฏฺฐิกุเล ผีเต สพฺพกามสมิทฺธเน.

[๑๑๘] ยทา รูปคุณูเปตา ปจเม โยพฺพเน ฐิตา
ตทา ปรกุลํ คนฺตฺวา วสึ สุขสมปฺปิตา.

[๑๑๙] อุเปตฺวา โลกสรณํ สุณิตฺวา ธมฺมเทสนํ
อนาคามิผลํ ปตฺโต สามิโก เม สุพุทฺธิมา.

[๑๒๐] ตทา[๒] ตํ อนุชาเนตฺวา ปพฺพชึ อนคาริยํ
น จิเรเนว กาเลน อรหตฺตํ อปาปุณึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺสาสหํ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตทาหํ

[๑๒๑] ตทา อุปาสโก โส มํ อุปคนฺตฺวา อปุจฺฉถ
คมฺภีเร นิปุเณ ปญฺเห เต สพฺเพ พฺยากรึ อหํ.

[๑๒๒] ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโจ เอตทคฺเค จเปสิ มํ
ภิกฺขุนึ ธมฺมกถิกํ นาญฺญํ ปสฺสามิ เอทิสํ.

[๑๒๓] ธมฺมทินฺนา ยถา ธีรา เอวํ ธาเรถ ภิกฺขโว
เอวาหํ ปณฺฑิตา นาม[๑] นายเกนานุกมฺปิตา.

[๑๒๔] ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ
โอหิโต ครุโก ภาโร ภวเนตฺติ สมูหตา.

[๑๒๕] ยสฺสตฺถาย ปพฺพชิตา อคารสฺมา อนคาริยํ
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต สพฺพสโยชนกฺขโย.

[๑๒๖] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
ปรจิตฺตานิ ชานามิ พุทฺธสาสนการิกา.[๒]

[๑๒๗] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
เขเปตฺวา อาสเว สพฺเพ วิสุทฺธาสึ สุนิมฺมลา.

[๑๒๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๒๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๓๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ ธมฺมทินฺนา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ ธมฺมทินฺนาเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โหมิ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. สตฺถุสาสนการิกา

๔. สกุลาเถรีอปทานํ

[๑๓๑] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๑๓๒] หิตาย สพฺพสตฺตานํ สุขาย วทตํ วโร
อตฺถาย ปุริสาชญฺโญ ปฏิปนฺโน สเทวเก.

[๑๓๓] ยสคฺคปฺปตฺโต สิริมา กิตฺติวณฺณภโต[๑] ชิโน
ปูชิโต[๒] สพฺพโลกสฺส ทิสา สพฺพา สุวิสฺสุโต.

[๑๓๔] อุตฺติณฺณวิจิกิจฺโฉ โส วีติวตฺตกถังกโถ
สมฺปุณฺณมนสงฺกปฺโป ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

[๑๓๕] อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา นรุตฺตโม
อนกฺขาตญฺจ อกฺขาสิ อสญฺชาตญฺจ สญฺชนี.

[๑๓๖] มคฺคญฺญู จ มคฺควิทู มคฺคกฺขายี นราสโภ
มคฺคสฺส กุสโล สตฺถา สารถีนํ วรุตฺตโม.

[๑๓๗] มหาการุณิโก นาโถ[๓] ธมฺมํ เทเสติ นายโก
นิมุคฺเค กามปงฺกมฺหิ[๔] สมุทฺธรติ ปาณิโน.[๕]

[๑๓๘] ตทาหํ หํสวติยํ ชาตา ขตฺติยนนฺทนา
สุรูปา สธนา จาปิ[๖] ทยิตา จ สิรีมตี.

[๑๓๙] อานนฺทสฺส มหารญฺโญ ธีตา ปรมโสภนา
เวมาตา ภคินี จาปิ ปทุมุตฺตรนามิโน.

---

[๑] สฺยา. กิตฺติวณฺณภโต
[๒] อิ. ชิโน สพฺพสฺส โลกสฺส
[๓] ฉ.,เท. สตฺถา
[๔] อิ. โมหปงฺกมฺหิ
[๕] ฉ.,เท. ปาณิเน
[๖] อิ. สธนา จาสึ

[๑๔๐] ราชกญฺญาหิ สหิตา สพฺพาภรณภูสิตา
อุปาคมฺม มหาวีรํ อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ.

[๑๔๑] ตทา หิ โส โลกวิทู[๑] ภิกฺขุนึ ทิพฺพจกฺขุกํ[๒]
จตุปริสาย มชฺเฌ[๓] อคฺคฏฺฐาเน จเปสิ ตํ.

[๑๔๒] สุณิตฺวา ตมหํ หฏฺฐา ทานํ ทตฺวาน สตฺถุโน
ปูเชตฺวาน จ สมฺพุทฺธํ ทิพฺพจกฺขุ อปตฺถยึ.

[๑๔๓] ตโต อโวจ มํ สตฺถา นนฺเท ลจฺฉสิ ปตฺถิตํ
ปทีปธมฺมทานานํ ผลเมตํ สุนิจฺฉิตํ.

[๑๔๔] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๑๔๕] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
สกุลาติ[๔] จ นาเมน เหสฺสสิ สตฺถุสาวิกา.

[๑๔๖] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๔๗] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๑๔๘] ปริพฺพาชกินี[๕] อาสึ ตทาหํ เอกจารินี
ภิกฺขาย วิจริตฺวาน อลภึ เตลมตฺตกํ.

[๑๔๙] เตน ทีปึ ปทีเปตฺวา[๖] อุปฏฺฐึ สพฺพสวรึ[๗]
เจติยํ ทิปทคฺคสฺส วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

---

[๑] ฉ.,เท. โลกครุ อิ. โลกคุรุ
[๒] อิ. ทิพฺพจกฺขุกึ
[๓] ฉ.,เท. กิตฺตยึ ปริสามชฺเฌ อิ. กิตฺตยี ปริสามชฺเฌ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สกุลา นาม
[๕] สฺยา. ปริพฺพาชิกินี
[๖] อิ. ปชาเลตฺวา
[๗] ฉ.,เท. สพฺพสวรึ

[๑๕๐] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๑๕๑] ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชามิ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา
สญฺชลนฺติ[๑] มหาทีปา ตตฺถ ตตฺถ คตาย เม.

[๑๕๒] ติโรกุฑฺฑํ ติโรเสลํ สมติคฺคยฺห ปพฺพตํ
ปสฺสามหํ ยทิจฺฉามิ ทีปทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๕๓] วิสุทฺธนยนา โหมิ ยสสา ปชฺชลามหํ[๒]
สทฺธา ปญฺญวตี[๓] เจว ทีปทานสฺสิทํ ผลํ.

[๑๕๔] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาตา วิปฺปกุเล อหํ
ปหูตธนธญฺญมฺหิ มุทิเต ราชปูชิเต.

[๑๕๕] อหํ สพฺพงฺคสมฺปนฺนา สพฺพาภรณภูสิตา
ปุรปฺปเวเส สุคตํ วาตปาเน ฐิตา อหํ.

[๑๕๖] ทิสฺวา ชลนฺตํ ยสสา เทวมนุสฺสสกฺกตํ
อนุพฺยญฺชนสมฺปนฺนํ ลกฺขเณหิ วิภูสิตํ.

[๑๕๗] อุทคฺคจิตฺตา สุมนา ปพฺพชฺชํ สมโรจยึ
น จิเรเนว กาเลน อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๑๕๘] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
ปรจิตฺตานิ ชานามิ สตฺถุสาสนการิกา.

[๑๕๙] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
เขเปตฺวา อาสเว สพฺเพ วิสุทฺธาสึ สุนิมฺมลา.

---

[๑] ฉ.,เท. ปชฺชลนฺติ อิ. สญฺจรนฺติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยสสา จ ชลามหํ
[๓] อิ. ปญฺญา สตี เจว

[๑๖๐] ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ
โอหิโต ครุโก ภาโร ภวเนตฺติ สมูหตา.

[๑๖๑] ยสฺสตฺถาย ปพฺพชิตา อคารสฺมา อนคาริยํ
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต สพฺพสโยชนกฺขโย.

[๑๖๒] ตโต มหาการุณิโก เอตทคฺเค ฐเปสิ มํ
ทิพฺพจกฺขุกานํ[๑] อคฺคา สกุลาติ นรุตฺตโม.

[๑๖๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๖๔] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๖๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ สกุลา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ สกุลาเถรีอปทานํ.

๕. นนฺทาเถรีอปทานํ

[๑๖๖] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๑๖๗] โอวาทโก วิญฺญาปโก ตารโก สพฺพปาณินํ
เทสนากุสโล พุทฺโธ ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

---

[๑] อิ. ทิพฺพจกฺขุกินํ

[๑๖๘] อนุกมฺปโก การุณิโก หิเตสี สพฺพปาณินํ
สมฺปตฺเต ติตฺถิเย สพฺเพ ปญฺจสีเล ปติฏฺฐหิ.[๑]

[๑๖๙] เอวํ นิรากุลํ อาสิ สุญฺญตํ ติตฺถิเยหิ จ
วิจิตฺตํ อรหนฺเตหิ วสีภูเตหิ ตาทิภิ.

[๑๗๐] รตนานฏฺฐปญฺญาสํ อุคฺคโต[๒] โส มหามุนิ
กญฺจนคฺฆิยสงฺกาโส ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ.

[๑๗๑] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ[๓] ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๑๗๒] ตทาหํ หํสวติยํ ชาตา เสฏฺฐิกุเล อหุ
นานารตนปชฺโชเต มหาสุขสมปฺปิตา.

[๑๗๓] อุเปตฺวา ตํ มหาวีรํ อสฺโสสึ ธมฺมเทสนํ
อมตํ ปรมสฺสาทํ ปรมตฺถํ นิเวทกํ.

[๑๗๔] ตทา นิมนฺตยิตฺวาน สสงฺฆํ โลกนายกํ
ทตฺวา ตสฺส มหาทานํ ปสนฺนา เสหิ ปาณิภิ.

[๑๗๕] ฌายินีนํ ภิกฺขุนีนํ อคฺคฏฺฐานํ อปตฺถยึ
นิปจฺจ สิรสา วีรํ สสงฺฆํ โลกนายกํ.

[๑๗๖] ตทา อทนฺตทมโก ติโลกสรโณ ปภู
พฺยากาสิ นรสุนฺทโร[๔] ลจฺฉเสตํ สุปตฺถิตํ.

[๑๗๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปติฏฺฐปิ, เอวมุปริปิ
[๒] ฉ.,เท. อุคฺคโตว มหามุนิ
[๓] อิ. ติฏฺฐติ.
[๔] ฉ.,เท. นรสารถิ อิ. นรสทฺทูโล

[๑๗๘] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
นนฺทาติ นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวิกา.

[๑๗๙] ตำ สุตฺวา มุทิตา หุตฺวา ยาวชีวำ ตทา ชินำ
เมตฺตจิตฺตา ปริจรึ ปจฺจเยหิ วินายกำ.

[๑๘๐] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสำ เทหำ ตาวตึสำ อคญฺฉหำ.

[๑๘๑] ตโต จุตา ยามมคำ ตโตหำ ตุสิตำ คตา[๑]
ตโต จ นิมฺมานรตึ วสวตฺติปุรำ คตา.[๒]

[๑๘๒] ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชามิ ตสฺส กมฺมสฺส วาหสา
ตตฺถ ตตฺเถว ราชูนำ มเหสิตฺตมการยึ.

[๑๘๓] ตโต จุตา มนุสฺสตฺเต ราชูนำ จกฺกวตฺตินำ
มณฺฑลีนญฺจ ราชูนำ มเหสิตฺตมการยึ.

[๑๘๔] สมฺปตฺตึ อนุโภตฺวาน เทเวสุ มนุเชสุ จ
สพฺพตฺถ สุขิตา หุตฺวา เนกกปฺเปสุ สำสรึ.

[๑๘๕] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต ปุรสฺมึ[๓] กปิลวฺหเย
รญฺโญ สุทฺโธทนสฺสาหำ ธีตา อาสึ อนินฺทิตา.

[๑๘๖] รำสิริว[๔] รูปินึ ทิสฺวา นนฺทิตำ อาสิ ตำ กุลำ
เตน นนฺทาติ เม นามำ สุนฺทรา[๕] ปวรา อหำ.

[๑๘๗] ยุวตีนญฺจ สพฺพาสำ กลฺยาณีติ จ วิสฺสุตา
ตสฺมึปิ นคเร รมฺเม จเปตฺวา ตำ ยโสธรำ.

---

[๑] อิ. อคำ
[๒] ฉ.,เท. ตโต
[๓] ฉ.,เท. สุรมฺเม
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สิริยา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สุนฺทรำ ปวรำ อหุ

[๑๘๘] เชฏฺโฐ ภาตา ติโลกคฺโค ปจฺฉิโม[๑] อรหา ตถา
เอกกินี[๒] คหฏฺฐาหํ มาตุยา ปริโจทิตา.

[๑๘๙] สากิยมฺหิ กุเล ชาตา ปุตฺเต พุทฺธานุชา ตุวํ
นนฺเทนปิ วินา ภูตา อคาเร กึ นุ ลจฺฉสิ.[๓]

[๑๙๐] ชราวสานํ โยพฺพญฺญํ รูปํ อสุจิสมฺมตํ
โรคนฺตมปิจาโรคฺยํ ชีวิตํ มรณนฺติกํ.

[๑๙๑] อิทำปิ เต สุภำ รูปำ สสีกนฺตำ[๔] มโนหรำ
ภูสนานำ[๕] อลงฺการำ สิริสงฺเกตสนฺนิภำ.

[๑๙๒] ปูชิตำ โลกสารำว นยนานำ รสายนำ
ปุญฺญานำ กิตฺติชนนำ โอกฺกากกุลนนฺทนำ.

[๑๙๓] น จิเรเนว กาเลน ชรา สมภิโภสฺสติ[๖]
ปหาย เคหำ คารยฺหำ[๗] จร ธมฺมมนินฺทิเต.

[๑๙๔] สุตฺวาหำ มาตุ วจนำ ปพฺพชึ อนคาริยำ
เทเหน น ตุ จิตฺเตน รูปโยพฺพนโลลิตา.[๘]

[๑๙๕] มหตา จ ปยตฺเตน ฌานชฺเฌน สรำ[๙] มมำ
กาตุญฺจ วทเต มาตา น จาหำ ตตฺถ อุสฺสุกา.

[๑๙๖] ตโต มหาการุณิโก ทิสฺวา มำ กมลานนำ[๑๐]
นิพฺพินฺทนตฺถำ รูปสฺมึ มม จกฺขุปเถ ชิโน.

---

[๑] อิ. มชฺฌิโม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เอกากินี
[๓] ฉ.,เท. นุ อจฺฉสิ อิ. น อจฺฉสิ
[๔] อิ. ปสฺส กนฺตำ มโนหรำ
[๕] อิ. มำ ภูสนำ อลงการำ
[๖] ฉ.,เท. สมธิเสสฺสติ อิ. สมธิเหสฺสติ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. วิหาย เคหำการุญฺเญ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. รูปโยพฺพนลาพิตา
[๙] ฉ.,เท. ปรำ
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. กามลาลสำ

[๑๙๗] สเกน อานุภาเวน อิตฺถึ มาเปสิ โสภนำ[๑]
ทสฺสนียำ สุรุจิรำ มมโตปิ สุรูปินึ.

[๑๙๘] ตมหำ วิมฺหิตา ทิสฺวา อติวิมฺหิตเทหินึ[๒]
จินฺตยึ สผลำ เมติ เนตฺตลาภญฺจ มานุสำ.

[๑๙๙] ตมหำ เอหิ สุภเณ[๓] เยนตฺโถ ตำ วเทหิ เม
กุลนฺเต นามโคตฺตญฺจ วท เม ยทิ เต ปิยำ.

[๒๐๐] น ปญฺหกาโล สุภเณ[๔] อุจฺฉงฺเค มำ นิเวสย[๕]
สีทนฺติว มมงฺคานิ ปสุปฺปย[๖] มุหุตฺตกำ.

[๒๐๑] ตโต สีสำ มมงฺเก สา กตฺวา สยิ สุโสภณา[๗]
ตสฺสา ลลาเต[๘] ปติตา ลุทฺธา ปรมทารุณา.

[๒๐๒] สห ตสฺสา นิปาเตน ปีฬกา อุปปชฺชถ
ปคฺฆรึสุ ปภินฺนา จ กุณปา ปุพฺพโลหิตา.

[๒๐๓] สมฺภินฺนำ[๙] วทนญฺจาปิ กุณปปูติคนฺธิกำ[๑๐]
อุทฺธุมาตำ วินีลญฺจ สพฺพญฺจาปิ[๑๑] สรีรกำ.

[๒๐๔] สา ปเวธิตสพฺพงฺคี นิสฺสสนฺตี มหุ มหุ
เวทยนฺตี สกำ ทุกฺขำ กรุณำ ปริเทวยิ.

[๒๐๕] ทุกฺเขน ทุกฺขิตา โหมิ ผุสยนฺตี จ เวทนา
มหาทุกฺเข นิมุคฺคมฺหิ สรณำ โหหิ เม สขี.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โสภินึ
[๒] อิ. อวินิจฺฉิตเทหินึ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สุภเค, เอวมุปริปิ
[๔] ฉ.,เท. วญฺจกาโล
[๕] ฉ.,เท. นิวาสย
[๖] อิ. ปสฺสยิสฺสำ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. สุโลจนา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. นลาเต
[๙] ฉ.,เท. ปภินฺนำ
[๑๐] ฉ.,เท. กุณปปูติคนฺธนำ
[๑๑] ฉ.,เท. ปุพฺพญฺจาปิ

[๒๐๖] กุหึ วทนโสภนฺเต กุหินฺเต ตุงฺคนาสิกา
ตมฺพพิมฺพวโรฏฺฐนฺเต วทนนฺเต กุหึ คตํ.

[๒๐๗] กุหึ สสินิภํ วณฺณํ กมฺพุคีวา กุหึ คตา
ทามามาลญฺจ[๑] เต กณฺณํ เววณฺณํ สมุปาคตํ.[๒]

[๒๐๘] มกุลปทุมาการา[๓] กลสาว[๔] ปโยธรา
ปภินฺนา ปูติกุณปา ทุฏฺฐจคนฺธชมาคตา.[๕]

[๒๐๙] เวทิมชฺฌา ปุถุสฺโสณิ[๖] สูณาว นีตกิพฺพิสา
ชาตา อมชฺฌภริตา อโห รูปี อสสฺสตํ.

[๒๑๐] สพฺพํ สรีรสญฺชาตํ ปูติคนฺธํ ภยานกํ
สุสานมิว เชคุจฺฉํ[๗] รมนฺเต ยตฺถ พาลิยา.[๘]

[๒๑๑] ตทา มหาการุณิโก ภาตา เม โลกนายโก
ทิสฺวา สํวิคฺคจิตฺตํ มํ อิมา คาถา อภาสถ.

[๒๑๒] อาตุรํ กุณปี ปูตึ ปสฺส นนฺเท สมุสฺสยํ
อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ เอกคฺคํ สุสมาหิตํ.

[๒๑๓] ยถา อิทํ ตถา เอตํ ยถา เอตํ ตถา อิทํ
ทุคฺคนฺธํ ปูติกํ วาติ พาลานํ อภินนฺทิตํ.

[๒๑๔] เอวเมตํ อเวกฺขนฺติ รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา
ตโต สกาย ปญฺญาย อภินิพฺพิชฺช ทกฺขสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. โทพาโลลาว เต กณฺณา
[๒] ฉ.,เท. สมุปาคตา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มกุพฺพารกาการา
[๔] ฉ.,เท. กลิกาว
[๕] ฉ.,เท. ทุฏฺฐจคนฺธิตฺตมาคตา
[๖] ฉ.,เท. สุสฺโสณี
[๗] ฉ.,เท. พีภจฺฉํ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. พาลิสา

[๒๑๕] ตโตหำ อาสิ[๑] สำวิคฺคา สุตฺวา คาถา สุภาสิตา
ตตฺรฏฺฐิตาวหำ สนฺตี อรหตฺตำ อปาปุณึ.

[๒๑๖] ยตฺถ ยตฺถ นิสินฺนาหำ ตทา ฌานปรายนา
ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโจ เอตทคฺเค จเปสิ มำ.

[๒๑๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหำ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนำ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๒๑๘] สฺวาคตำ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนำ.

[๒๑๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถำ สุทำ นนฺทา ภิกฺขุนี ชนปทกลฺยาณี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมำ นนฺทาเถรีอปทานำ.

๖. โสณาเถรีอปทานำ

[๒๒๐] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๒๒๑] ตทา[๒] เสฏฺฐิกุเล ชาตา สุขิตา สชฺชิตา[๓] ปิยา
อุเปตฺวา ตำ มุนิวรำ อสฺโสสึ มธุรำ วจำ.

---

[๑] ฉ.,เท. อติสำวิคฺคา
[๒] อิ. ตทาหำ
[๓] ฉ.,เท. ปูชิตา

[๒๒๒] อารทฺธวิริยานคฺคํ วณฺเณติ[๑] ภิกฺขุนึ ชิโน[๒]
ตํ สุตฺวา มุทิตา หุตฺวา การํ กตฺวาน สตฺถุโน.

[๒๒๓] อภิวาทิย สมฺพุทฺธํ ตํ ฐานํ ปตฺถยึ ตทา
อนุโมทิ มหาวีโร สิชฺฌตํ ปณิธี ตว.

[๒๒๔] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๒๕] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
โสณาติ นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวิกา.

[๒๒๖] ตํ สุตฺวา มุทิตา หุตฺวา ยาวชีวํ ตถา ชินํ
เมตฺตจิตฺตา ปริจรึ ปจฺจเยหิ วินายกํ.

[๒๒๗] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๒๒๘] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาตา เสฏฺฐิกุเล อหํ
สาวตฺถิยํ ปุรวเร อิทฺเธ ผีเต มหทฺธเน.

[๒๒๙] ยทา จ โยพฺพนํ ปตฺตา คนฺตฺวา ปติกุลํ อหํ
ทส ปุตฺตานิ อชนึ สุรูปานิ วิเสสโต.

[๒๓๐] สุเข จิตา จ เต สพฺเพ ชนเนตฺตมโนหรา
อมิตฺตานมฺปิ รุจิตา มม[๓] ปเคว เต ปิยา.

[๒๓๑] ตโต มยฺหํ อกามาย ทสปุตฺตปุรกฺขโต
ปพฺพชิตฺถ ส เม ภตฺตา เทวเทวสฺส สาสเน.

---

[๑] ฉ.,เท. วณฺเณสิ อิ. วณฺเณนฺตํ [๒] อิ. ชินํ
[๓] อิ. มมํ ปาเคว

[๒๓๒] ตเทกิกา วิจินฺเตสึ ชีวิเตนาลมตฺถุ เม
ชินาย[๑] ปติปุตฺเตหิ พุทฺธายปิ[๒] วรากิยา.

[๒๓๓] อหัปิ ตตฺถ คจฺฉิสฺสํ สมฺปตฺโต ยตฺถ เม ปติ
เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๒๓๔] ตโต มมัง[๓] ภิกฺขุนิโย เอกํ ภิกฺขุนุปสฺสเย
วิหาย คณฺฉุโมวาทํ ตาเปหิ อุทกํ อิติ.

[๒๓๕] ตทา อุทกมาเนตฺวา[๔] โอกิริตฺวาน กุมฺภิยา
จุลฺเล จเปตฺวา อาสินา ตโต จิตฺตํ สมาทหึ.

[๒๓๖] ขนฺเธ อนิจฺจโต ทิสฺวา ทุกฺขโต จ อนตฺตโต
เขเปตฺวา อาสเว สพฺเพ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๒๓๗] ตทาคนฺตฺวา ภิกฺขุนิโย อุณฺโหทกมปุจฺฉิสุ
เตโชธาตุ์ อธิฏฺฐาย ขิปฺปึ สนฺตาปยึ ชลํ.

[๒๓๘] วิมฺหิตา ตา ชินวรํ เอตมตฺถมสาวยุ์[๕]
ตํ สุตฺวา มุทิโต นาโถ อิมํ คาถํ อภาสถ.

[๒๓๙] โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วิริยารภโต ทฬฺหํ.

[๒๔๐] อาราธิโต มหาวีโร มยา สุปฺปฏิปตฺติยา
อารทฺธวิริยานคฺคํ มมาห ส มหามุนิ.

[๒๔๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

---

[๑] ฉ.,เท. จตฺตาย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วุฑฺฒาย
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จ มํ
[๔] ฉ.,เท. อุทกมาหิตฺวา
[๕] อิ. เอตมตฺถึว

[๒๔๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๔๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ โสณา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ โสณาเถรีอปทานํ.

๗. ภทฺทกาปิลานีเถรีอปทานํ

[๒๔๔] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน[๑] ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๒๔๕] ตทา[๒] หิ หํสวติยํ วิเทโห นาม นามโก
เสฏฺฐี ปหูตรตโน ตสฺส ชายา อโหสหํ.

[๒๔๖] กทาจิ โส นราทิจฺจ อุเปจฺจ สปริชฺชโน
ธมฺมํ อสฺโสสิ พุทฺธสฺส สพฺพทุกฺขกฺขยาวหํ.[๓]

[๒๔๗] สาวกํ ธุตวาทานํ อคฺคํ กิตฺเตสิ นายโก
สุตฺวา สตฺตาหิกํ ทานํ ทตฺวา พุทฺธสฺส ตาทิโน.

[๒๔๘] นิปจฺจ สิรสา ปาเท ตํ ฐานํ อภิปตฺถยึ[๔]
ส หาสยนฺโต ปริสํ ตทา หิ นรปุงฺคโว.

[๒๔๙] เสฏฺฐิโน อนุกมฺปาย อิมา คาถา อภาสถ
ลจฺฉเส ปตฺถิตํ ฐานํ นิพฺพุโต โหหิ ปุตฺตก.

---

[๑] อิ. สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
[๒] ฉ.,อิ. ตทาหุ
[๓] ฉ.,เท. สพฺพทุกฺขภยปฺปหํ
[๔] อิ. อภิปตฺถยิ

[๒๕๐] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๒๕๑] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาโท โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
กสฺสโป นาม นาเมน เหสฺสติ สตฺถุสาวโก.

[๒๕๒] ตำ สุตฺวา มุทิโต หุตฺวา ยาวชีวำ ตทา ชินำ
เมตฺตจิตฺโต ปริจริ ปจฺจเยหิ วินายกำ.

[๒๕๓] สาสนำ โชตยิตฺวาน โส มทฺทิตฺวา กุติตฺถิเย
เวเนยฺยำ วินยิตฺวาน[๑] นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๕๔] นิพฺพุเต ตมฺหิ โลกคฺเค ปูชนตฺถาย สตฺถุโน
ญาติมิตฺเต สมาเนตฺวา สห เตหิ อการยิ.

[๒๕๔] สตฺตโยชนิกำ ถูปำ อุพฺเพธำ รตนามยำ
ชลนฺตำ สตรำสีว สาลราชำว ผุลฺลิตำ.

[๒๕๖] สตฺตสตสหสฺสานิ จาติโย สตฺต การยี[๒]
นพฺคฺคิ วิย โชตนฺเต[๓] รตเนเหว สตฺตหิ.

[๒๕๗] คนฺธเตเลหิ[๔] ปูเรตฺวา ทีปานิ อุชฺชลยึ ตหึ
ปูชนตฺถาย มเหสิสฺส สพฺพสตฺตานุกมฺปิโน.[๕]

[๒๕๘] สตฺตสตสหสฺสานิ ปุณฺณกุมฺภานิ การยึ
รตเนเหว ปุณฺณานิ ปูชนตฺถาย มเหสิโน.

[๒๕๙] มชฺเฌ อฏฺฐฏฺฐกุมฺภีนำ อุสฺสิตา กญฺจนคฺฆิโย
อติโรจนฺติ วณฺเณน สารเทว ทิวากโร.

---

[๑] ฉ.,เท. วินยิตฺวา จ [๒] ฉ.,เท. ปาติโย ตตฺถ การยิ อิ. จาติโย สตฺต การิยึ
[๓] ฉ.,เท. โชตนฺตี [๔] ฉ.,เท. คนฺธเตเลน
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพภูตานุกมฺปิโน

[๒๖๐] จตุทฺวาเรสุ โสภนฺติ โตรณา รตนามยา
อุสฺสิตา ผลกา รมฺมา โสภนฺติ รตนามยา.

[๒๖๑] วิโรจนฺติ ปริกฺขาโย[๑] อวฏฺสา สุนิมฺมิตา
อุสฺสิตานิ ปฏากานิ รตนานิ วิโรจเร.

[๒๖๒] สุรตฺตํ สุกตญฺเจตํ[๒] เจติยํ รตนามยํ
อติโรจติ วณฺเณน สสชฺฌาว[๓] ทิวากโร.

[๒๖๓] ถูปสฺส เม ทิสา[๔] ติสฺโส หริตาเลน ปูรยึ[๕]
เอกา[๖] มโนสิลาเยกา อญฺชเนน จ เอกิกา.

[๒๖๔] ปูชํ เอตาทิสํ รมฺมํ กาเรตฺวา วรวาทิโน[๗]
อทาสึ ทานํ สงฺฆสฺส ยาวชีวํ ยถาพลํ.

[๒๖๕] สหาหํ[๘] เสฏฺจินา เตน ตานิ ปุญฺญานิ สพฺพโส
ยาวชีวํ กริตฺวาน สหาว สุคตึ คตา.

[๒๖๖] สมฺปตฺติโยนุภุตฺวาน[๙] เทวตฺเต อถ มานุเส
ฉายา วิย สรีเรน สห เตเนว สสรึ.

[๒๖๗] เอกนวุเต อิโต กปฺเป วิปสฺสี นาม นายโก
อุปฺปชฺชิ จารุนยโน[๑๐] สพฺพธมฺมวิปสฺสโก.

[๒๖๘] ตทา[๑๑] หิ พนฺธุมติยา พฺราหฺมโณ สาธุสมฺมโต
อทฺโธ สนฺโต คุเณนาสิ ธเนน จ สุทุคฺคโต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปริกฺขิตฺตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สุกตํ จิตฺตํ
[๓] ฉ.,เท. สสญฺโจว
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เวทิโย
[๕] ฉ.,เท. ปูรยิ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เอกํ มโนสิลาเยกํ อญฺชเนน จ เอกิกํ
[๗] อิ. วรธาริโน
[๘] ฉ.,เท. สหาว
[๙] ฉ.,เท.,อิ. สมฺปตฺติโยนุโภตฺวาน
[๑๐] ฉ.,เท. จารุทสฺสโน
[๑๑] ฉ.,เท. ตทายํ

[๒๖๙] ตทาปิ ตสฺสาหํ อาสึ พฺราหฺมณี สมเจตสา
กทาจิ โส ทิชวโร สงฺคเมสิ มหามุนึ.

[๒๗๐] นิสินฺนํ ชนกายมฺหิ เทเสนฺตํ อมตปทํ
สุตฺวา ธมฺมํ ปมุทิโต อทาสิ เอกสาฏกํ.

[๒๗๑] ฆรํ เอเกน วตฺเถน คนฺตฺวาเนตํ มมพฺรวิ[๑]
อนุโมท มหาปุญฺเญ[๒] ทินฺนํ พุทฺธสฺส สาฏกํ.

[๒๗๒] ตทาหํ อญฺชลึ กตฺวา อนุโมทึ สุวิทิตา[๓]
สุทินฺโน สาฏโก สามิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส ตาทิโน.

[๒๗๓] สุขิโต สชฺชิโต หุตฺวา สํสรนฺโต ภวาภเว
พาราณสีปุเร รมฺเม ราชา อาสิ มหีปติ.

[๒๗๔] ตทา ตสฺส มเหสีหํ อิตฺถีคุมฺพสฺส อุตฺตมา
ตสฺสาปิ[๔] ทุติยิกา อาสึ ปุพฺพสิเนเหน อุตฺตริ.[๕]

[๒๗๕] ปิณฺฑาย วิจรนฺเต โส[๖] อฏฺฐ ปจฺเจกนายเก
ทิสฺวา ปมุทิโต หุตฺวา ทตฺวา ปิณฺฑํ มหารหํ.

[๒๗๖] พุทฺเธ[๗] นิมนฺตยิตฺวาน กตฺวา รตนมณฺฑปึ
กมฺมาเรหิ กตมฏฺฐจฺ[๘] โสวณฺณํ สตหตฺถกํ.[๙]

[๒๗๗] สมาเนตฺวาน เต สพฺเพ เตสํ ทานมทาสิ โส
เสนาสเน[๑๐] ปวิฏฺฐานํ ปสนฺโน เสหิ ปาณิภิ.

---

[๑] สฺยา.,ฉ.,เท. มพฺรวิ
[๒] ฉ.,เท. มหาปุญฺญํ
[๓] ฉ.,เท. สุปีณิตา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺสาติ ทยิตา อาสึ
[๕] ฉ.,เท. ภตฺตุโน
[๖] ฉ.,เท. เต
[๗] ฉ.,เท. ปุโน
[๘] ฉ.,เท.,อิ. กตํ ปตฺตกํ
[๙] ฉ.,เท.,อิ. วต ตตฺตกึ
[๑๐] ฉ.,เท. โสณฺณาสเน อิ. โสวณฺณาสเน

[๒๗๘] ตมฺปิ ทานํ สหาทาสึ กาสิราเชนหนฺตทา
ปุนาหํ พาราณสิยํ ชาตา กาสิกคามเก.

[๒๗๙] กุฏุมฺพิกกุเล ผีเต สุขิโต โส สภาตุโก
เชฏฺฐสฺส ภาตุโน ชายา อโหสึ สุปติพฺพตา.

[๒๘๐] ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวาน มม ภตฺตุกนิยโส[๑]
ภาตุ[๒] ภตฺตํ ตสฺส ทตฺวา อาคเต ตมฺหิ ปาวทิ.[๓]

[๒๘๑] นาภินนฺทิตฺถ โส ทานํ ตโต ตสฺส อทาสหํ
พุทฺธานานิย[๔] ตํ อนฺนํ ปุโน ตสฺเสว โส อทา.

[๒๘๒] ตํ ทานํ[๕] ฉฑฺฑยิตฺวาน ทุฏฺฐา พุทฺธสฺสหํ ตทา
ปตฺตํ กลลปุณฺณนฺตํ อทาสึ ตสฺส ตาทิโน.

[๒๘๓] ทาเน จ คหเณ เจว อปเจ ปทุเสปิจ
สมจิตฺตมุขํ[๖] ทิสฺวา ตทาหํ สํวิชึ ภุสํ.

[๒๘๔] ปุโน ปตฺตํ คเหตฺวาน โสธยิตฺวา สุคนฺธินา
ปสนฺนจิตฺตา ปูเรตฺวา สฆตํ สกฺกรึ อทิ.[๗]

[๒๘๕] ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชามิ สุรูปา โหมิ ทานโต
พุทฺธสฺส อปกาเรน ทุคฺคนฺธา มทเนน จ.[๘]

[๒๘๖] ปุโน กสฺสปธีรสฺส นิฏฺฐาปิตมฺหิ[๙] เจติเย
โสวณฺณํ อิฏฺฐกํ วรึ อทาสึ มุทิตา อหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. กนิยสฺส มม ภตฺตุโน
[๒] ฉ.,เท. ภาคนฺนํ ตสฺส ทตฺวาน
[๓] ฉ.,เท. ปาวทึ
[๔] ฉ.,เท. อุขา
[๕] ฉ.,เท. ตทนฺนํ
[๖] อิ. สมจิตฺตสุขึ ทิสฺวา มหาสงฺฆึ จชึ ภุสึ
[๗] สฺยา.,ฉ. อทึ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. วทเนน
[๙] ฉ.,เท. นิธายนฺตมฺหิ อิ. นิฏฺฐายนฺตมฺหิ

[๒๘๗] จตุชฺชาเตน คนฺเธน เตมยิตฺวา[๑] ตมิฏฺฐกํ
มุตฺตา ทุคฺคนฺธโทสมฺหา สพฺพงฺคสุสมาคตา.[๒]

[๒๘๘] สตฺตปาติสหสฺสานิ รตเนหิ จ สตฺตหิ
กาเรตฺวา ฆตปูรานิ วฏฺฏินิ จ สหสฺสโส.

[๒๘๙] ปกฺขิเปตฺวา ปทีเปตฺวา ฐปยึ สตฺต ปนฺติโย
ปูชนตฺถํ โลกนาถสฺส วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๒๙๐] ตทาปิ ตสฺมึ ปุญฺญสฺมึ ภาคินีหํ[๓] วิเสสโต
ปุโน กาสีสุ สญฺชาโต สุมิตฺโต[๔] อิติ วิสฺสุโต.

[๒๙๑] ตสฺสาหํ ภริยา อาสึ สุขิตา สชฺชิตา ปิยา
ตทา ปจฺเจกมุนิโน อทาสิ[๕] ฆนเวฏฺฐนํ.

[๒๙๒] ตสฺสาปิ ภาคินี อาสึ โมทิตฺวา ทานมุตฺตมํ
ปุโนปิ กาสิรฏฺฐมฺหิ ชาโต โกลิยชาติยา.

[๒๙๓] ตทา โกลิยปุตฺตานํ สเตหิ สห ปญฺจหิ
ปญฺจ ปจฺเจกพุทฺธานํ สตานิ สมุปฏฺฐหิ.[๖]

[๒๙๔] เตมาสํ วาสยิตฺวาน[๗] อทาสิ จ ติจีวรํ[๘]
ชายา ตสฺส ตทา อาสึ ปุญฺญกมฺมปถานุคา.

[๒๙๕] ตโต จุโต อหุ ราชา นนฺโท นาม มหายโส
ตสฺสาปิ มเหสี อาสึ สพฺพกามสมิทฺธินี.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิจยิตฺวา
[๒] อิ. สพฺพงฺคสมุปฺปาคตา
[๓] ฉ.,เท. ภาคินียิ
[๔] ฉ.,เท. สุมิตฺตา
[๕] ฉ.,เท. อทาสึ
[๖] อิ. สมุปฏฺฐหึ
[๗] ฉ.,เท. ตปฺปยิตฺวาน
[๘] ฉ.,เท. จ ติจีวเร อิ. อหึสุ จ ติจีวเร

[๒๙๖] ตโต[๑] อหุ จวิตฺวาน พฺรหฺมทตฺโต มหีปติ
ปทุมาวติปุตฺตานํ ปจฺเจกมุนินํ ตทา.

[๒๙๗] สตานิ ปญฺจนูนานิ ยาวชีวํ อุปฏฺฐหึ
ราชุยฺยาเน นิวาเสตฺวา นิพฺพุตานิ จ ปูชยึ.

[๒๙๘] เจติยานิ จ กาเรตฺวา ปพฺพชิตฺวา อุโภ มยํ
ภาเวตฺวา อปฺปมญฺญาโย พฺรหฺมโลกํ อคมฺหเส.

[๒๙๙] ตโต จุโต มหาติตฺเถ สุชาโต ปิปฺผลายโน
มาตา สุมนเทวี จ โกสิโคตฺโต ทิโช ปิตา.

[๓๐๐] อหํ มทฺเท ชนปเท สากลายํ ปุรุตฺตเม
กปิลสฺส ทิชสฺสาสึ ธีตา มาตา สุจีมติ.

[๓๐๑] ฆนกญฺจนพิมฺเพน นิมฺมินิตฺวาน มํ ปิตา
อทา กสฺสปธีรสฺส กาเมหิ[๒] วชฺชิตสฺสมํ.

[๓๐๒] กทาจิ โส กรุณิโก[๓] คนฺตฺวา กมฺมนฺตเปกฺขโก
กากาทิเกหิ ขชฺชนฺเต ปาเณ ทิสฺวาน สํวิชิ.

[๓๐๓] ฆเรปาหํ[๔] ติเล ชาเต ทิสฺวานาตปตาปเน[๕]
กิมิกาเกหิ ขชฺชนฺเต สเวคมลภึ ตทา.

[๓๐๔] ตทา โส ปพฺพชิ ธีโร อหํ ตํ อนุปพฺพชึ
ปญฺจวสฺสานิ นิวสึ ปริพฺพาชปเถ[๖] อหํ.

[๓๐๕] ยทา ปพฺพชิตา อาสิ โคตมี ชินโปสิกา
ตทาหํ ตมุปาคนฺตฺวา พุทฺเธน อนุสาสิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ตทา ราชา ภวิตฺวาน อิ. จุโต
[๒] อิ. กามาสา วชฺชิตสฺส เม
[๓] ฉ.,เท.,อิ. การุณิโก
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ฆเรวาหํ
[๕] อิ. ทิสฺวานาตปตาปิเต
[๖] ฉ.,เท. ปริพฺพาชวเต

[๓๐๖] น จิเรเนว กาเลน อรหตฺตํ อปาปุณึ
อโห กลฺยาณมิตฺตตฺตํ กสฺสปสฺส สิรีมโต.

[๓๐๗] ปุตฺโต พุทฺธสฺส ทายาโท กสฺสโป สุสมาหิโต
ปุพฺเพ นิวาสํ โส[๑] เวทิ สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ.

[๓๐๘] อโถ ชาติกฺขยํ ปตฺโต อภิญฺญาโวสิโต มุนิ
เอตาหิ ตีหิ วิชฺชาหิ เตวิชฺโช โหติ พฺราหฺมโณ.

[๓๐๙] ตเถว ภทฺทกาปิลานี เตวิชฺชา มจฺจุหายินี
ธาเรนฺตี[๒] อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มารํ สวาหนึ.

[๓๑๐] ทิสฺวา อาทีนวํ โลเก อุโภ ปพฺพชิตา มยํ
ตยมฺหา[๓] ขีณาสวา ทนฺตา สีติภูตามฺห นิพฺพุตา.

[๓๑๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนึ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๓๑๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนึ.

[๓๑๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถึ สุทึ ภทฺทกาปิลานี ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมึ ภทฺทกาปิลานีเถรีอปทานึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โย
[๒] ฉ.,เท. ธาเรติ
[๓] ฉ.,เท. ตยมฺห อิ. อมฺห

๘. ยโสธราเถรีอปทานํ

[๓๑๔] เอกสฺมึ[๑] สมเย รมฺเม อิทฺเธ ราชคเห ปุเร
ปพฺภารมฺหิ วเรกมฺหิ วสนฺเต นรนายเก.

[๓๑๕] วสนฺติยา ตมฺหิ นคเร รมฺเม ภิกฺขุนูปสฺสเย
ยโสธราภิกฺขุนิยา เอวํ อาสิ วิตกฺกิตํ.

[๓๑๖] สุทฺโธทโน มหาราชา โคตมี จ ปชาปตี
อภิญฺญาตา มหาเถรา เถริโย จ มหิทฺธิกา.

[๓๑๗] สนฺตี คตา ว อาสุ๎ เต ทีปจฺจีว นิราสวา
โลกนาเถ ธรนฺเต ว อหมฺปิ จ สิวํ ปทํ

[๓๑๘] คมิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ปสฺสนฺตี อายุมตฺตโน
ปสฺสิตฺวา อายุสงฺขารํ ตทเหว ขยํ คตํ.[๑]

[๓๑๙] ปตฺตจีวรมาทาย นิกฺขมิตฺวา สกสฺสมา
ปุรกฺขตา ภิกฺขุนีหิ สเตหิ สหสฺเสหิ สา.[๒]

[๓๒๐] มหิทฺธิกา มหาปญฺญา สมฺพุทฺธํ อุปสงฺกมึ[๓]
สมฺพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา สตฺถุโน จกฺกลกฺขเณ
นิสินฺนา เอกมนฺตมฺหิ อิทํ วจนมพฺรวึ.

[๓๒๑] อฏฺจสตฺตติวสฺสาหํ ปจฺฉิโม วตฺตเต วโย[๔]
ปพฺภารมฺหิ อนุปฺปตฺตา อาโรเจมิ มหามุนึ.[๕]

[๓๒๒] ปริปกฺโก วโย มยฺหํ ปริตฺตํ มม[๖] ชีวิตํ
ปหาย โว คมิสฺสามิ กตํ เม สรณมตฺตโน.

[๑-๑] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๒] อิ. สห ปญฺจหิ
[๓] ฉ.,เท. อุปสงฺกมิ
[๔] สฺยา. ปจฺฉิมา วตฺตยิ วยา อิ. ปจฺฉิโม วตฺตติ วโย
[๕] ฉ.,เท. มหามุนิ
[๖] อิ. อถ

[๓๒๓] วยมฺหิ[๑] ปจฺฉิเม กาเล มรณํ อุปรุทฺธติ
อชฺช รตฺตึ มหาวีร ปาปุณิสฺสามิ นิพฺพุตึ.

[๓๒๔] นตฺถิ ชาติ ชรา พฺยาธิ มรณญฺจ มหามุเน
อชรามราภยปุรึ[๒] คมิสฺสามิ อสงฺขตํ.

[๓๒๕] ยาวตา ปริสา นาม สมุปาสนฺติ[๓] สตฺถุโน
อปราธํ ปชานนฺติ ขมนฺตุ สมฺมุขา มุเน.

[๓๒๖] สํสริตฺวา[๔] จ สํสาเร ขลิตญฺเจ มมนฺตยิ[๕]
อาโรเจมิ[๖] มหาวีร อปราธํ ขมสฺสุ เม.

[๓๒๗] สุตฺวาน[๗] วจนํ ตสฺสา มุนินฺโท อิทมพฺรวิ
กิมุตฺตรึ เต วกฺขามิ นิพฺพานาย วชนฺติยา.[๗]

[๓๒๘] อิทฺธิญฺจาปิ นิทสฺเสหิ มม สาสนการิเก
ปริสานญฺจ สพฺพาสํ กงฺขํ ฉินฺทสฺสุ สาสเน.[๘]

[๓๒๙] สุตฺวา ตํ มุนิโน วาจํ ภิกฺขุนี สา ยโสธรา
วนฺทิตฺวา มุนิราชํ ตํ อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๓๓๐] ยโสธรา อหํ วีร อคาเร เต ปชาปติ
สากิยมฺหิ กุเล ชาตา อิตฺถีองฺเค[๙] ปติฏฺฐิตา.

[๓๓๑] ถีนํ สตสหสฺสานํ นวุตีนํ ฉพฺภตฺตริ
อคาเร เต อหํ วีร ปาโมกฺขา สพฺพมิสฺสรา.

---

[๑] อิ. วโย จ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อชรามรณํ ปุรึ
[๓] อิ. สมุปายาติ
[๔] อิ. สํสรนฺตญฺจ
[๕] อิ. ตฺวํ มยิ
[๖] อิ. อาโรเจว
[๗-๗] สฺยา. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๘] ฉ.,เท. ยาวตา
[๙] อิ. อิตฺถึ อโถ

[๓๓๒] รูปาจารคุณูเปตา โยพฺพนฏฺฐาปิ สพฺพทา[๑]
สพฺพา มํ อปจายนฺติ เทวตา วิย มานุสา.

[๓๓๓] กญฺญาสหสฺสปมุขา[๒] สกฺยปุตฺตนิเวสเน
สมานสุขทุกฺขา ตา เทวตา วิย นนฺทเน.

[๓๓๔] กามธาตุมติกฺกนฺตา[๓] ปณฺฑิตา[๔] รูปธาตุยา
รูเปน สทิสา นตฺถิ จเปตฺวา โลกนายกํ.

[๓๓๕] สมฺพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา อิทฺธึ ทสฺเสสิ สตฺถุโน
เนกา นานาวิธาการา มหาอิทฺธีปิ ทสฺสยิ.

[๓๓๖] จกฺกวาฬสมํ กายํ สีสํ อุตฺตรโต กุรุ
อุโภ ปกฺขา ทุเว ทีปา ชมฺพูทีปญฺจ สรีรโต.

[๓๓๗] ทกฺขิณญฺจ สรํ ปิญฺฉํ นานาสาขา ตุ ปตฺตกา
จนฺทญฺจ สูริยญฺจกฺขี เมรุปพฺพตโต สิขํ.

[๓๓๘] จกฺกวาฬคิรึ ตุณฺฑํ ชมฺพูรุกฺขํ สมูลกํ
วีชมานา อุปาคนฺตฺวา วนฺทเต โลกนายกํ.

[๓๓๙] หตฺถิวณฺณํ ตเถวสฺสํ ปพฺพตํ ชลชนฺตถา[๕]
จนฺทญฺจ สุริยํ เมรุํ สกฺกวณฺณญฺจ ทสฺสยิ.

[๓๔๐] ยโสธรา อหํ วีร ปาเท วนฺทามิ จกฺขุม
สหสฺสโลกธาตูนํ ผุลฺลปทฺเธน[๖] ฉาทยิ.

[๓๔๑] พฺรหฺมวณฺณญฺจ มาเปตฺวา ธมฺมํ เทเสสิ สุญฺญตํ
ยโสธรา อหํ วีร ปาเท วนฺทามิ จกฺขุม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โยพฺพนฏฺฐา ปิยํ วทา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กญฺญาสตสหสฺสปมุขา
[๓] ฉ.,เท. กามธาตุ์ อติกฺกมฺม
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สณฺฐิตา
[๕] ฉ.,เท. ชลธึ ตถา
[๖] อิ. ผุลฺลปจฺเจน ฉาทยึ

[๓๔๒] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุเน.

[๓๔๓] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวา ปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๓๔๔] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ มยฺหํ มหาวีร อุปฺปนฺนํ ตว สนฺติเก.

[๓๔๕] พุทฺธานํ[๑] โลกนาถานํ สงฺคมํ เต สุทสฺสิตํ[๒]
อธิการํ พหุ๋ มยฺหํ ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๓๔๖] ยํ มยฺหํ ปุริมํ[๓] กมฺมํ กุสลํ สรเส มุเน
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร ปุญฺญํ อุปจิตํ มยา.

[๓๔๗] อภพฺพฏฺฐาเน วชฺชิตฺวา วารยิตฺวา อนาจรํ
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร สญฺจตฺตํ[๔] ชีวิตํ มยา.

[๓๔๘] เนกโกฏิสหสฺสานิ ภริยตฺถายทาสิ มํ
น ตตฺถ วิมนา โหมิ ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๓๔๙] เนกโกฏิสหสฺสานิ อุปการายทาสิ มํ
น ตตฺถ วิมนา โหมิ ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๓๕๐] เนกโกฏิสหสฺสานิ โภชนตฺถายทาสิ มํ
น ตตฺถ วิมนา โหมิ ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๓๕๑] เนกโกฏิสหสฺสานิ ชีวิตานิ ปริจฺจชึ
ภยโมกฺขํ กริสฺสนฺติ ททามิ[๕] มม ชีวิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปุพฺพานํ
[๒] ฉ.,เท. นิทสฺสิตํ
[๓] ฉ.,เท. ปุริตํ
[๔] อิ. สมตฺตํ
[๕] อิ. จชามิ

[๓๕๒] องฺคเต อลงฺกาเร วตฺเถ นานาวิเธ พหู
อิตฺถีภณฺเฑ น คุยฺหามิ ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๓๕๓] ธนธญฺญปริจฺจาคํ คามานิ นิคมานิ จ
เขตฺตํ ปุตฺตา จ ธีตา จ ปริจตฺตา[๑] มหามุนิ.

[๓๕๔] หตฺถี อสฺสา ควญฺจาปิ ทาสิโย ปริจาริกา
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร ปริจตฺตา อสงฺขยา.

[๓๕๕] ยํ มยฺหํ ปฏิมนฺเตสิ ทานํ ทสฺสามิ ยาจเก
วิมนา เม น ปสฺสามิ ททโต ทานมุตฺตมํ.

[๓๕๖] นานาวิธํ พหุ ทุกฺขํ สสาเร จ พหุวิเธ
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร อนุภุตฺตํ[๒] อสงฺขยํ.

[๓๕๗] สุขปฺปตฺตานุโมทามิ น จ ทุกฺเขสุ ทุมฺมนา
สพฺพตฺถ ตุสิตา โหมิ ตุยฺหตฺถาย มหามุนิ.

[๓๕๘] อนุมคฺเคน สมฺพุทฺโธ ยํ ธมฺมํ อภินีหริ
อนุโภตฺวา สุขทุกฺขํ ปตฺโต โพธึ มหามุนิ.

[๓๕๙] พฺรหฺมเทวญฺจ สมฺพุทฺธํ โคตมํ โลกนายกํ
อญฺเญสํ โลกนาถานํ สงฺคมนฺเต พหุ มยา.

[๓๖๐] อธิการํ พหุ มยฺหํ ตุยฺหตฺถาย มหามุนิ
คเวสนฺตี[๓] พุทฺธธมฺมํ อหนฺเต ปริจาริกา.

[๓๖๑] กปฺปสตสหสฺเส จ จตุโร จ อสงฺขเย
ทีปงฺกโร มหาวีโร อุปฺปชฺชิ โลกนายโก.

---

[๑] สฺยา. ปริจตฺตํ [๒] อิ. ปริจฺจตฺตํ
[๓] ฉ.,เท. คเวสโต อิ. คเวสนฺตา ฉ.,เท.,อิ. อิสิมุคฺคตํ

[๓๖๒] ปจฺจนฺตเทสวิสเย นิมนฺเตตฺวา ตถาคตํ
ตสฺส อาคมนํ มคฺคํ โสเธนฺติ ตุฏฺฐมานสา.

[๓๖๓] เตน กาเลน โส อาสิ สุเมโธ นาม พฺราหฺมโณ
มคฺคญฺจ ปฏิยาเทสิ อายโต สพฺพทสฺสิโน.

[๓๖๔] เตน กาเลนหํ อาสึ กญฺญา พฺราหฺมณสมฺภวา
สุมิตฺตา นาม นาเมน อุปคญฺฉึ สมาคมํ.

[๓๖๕] อฏฺจ อุปฺปลหตฺถานิ ปูชนตฺถาย สตฺถุโน
อาทาย ชนสฺส มชฺเฌ อทฺทสํ อิสิมุตฺตมํ.[๑]

[๓๖๖] จิรานุคตํ ทยิตํ[๒] อติกฺกนฺตํ[๓] มโนหรํ
ทิสฺวา ตทา อมญฺญิสฺสํ สผลํ ชีวิตํ มม.

[๓๖๗] ปรกฺกมนฺตํ สผลํ อทฺทสํ อิสิโน ตทา
ปุพฺพกมฺเมน สมฺพุทฺเธ จิตฺตญฺจาปิ ปสีทิ เม.

[๓๖๘] ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาเทสึ อิเส อุทคฺคมานเส[๔]
เทยฺยํ อญฺญํ น ปสฺสามิ เทมิ ปุปฺผานิ เต อิเส.

[๓๖๙] ปญฺจ หตฺถา ตว โหนฺตุ ตโย โหนฺตุ มมํ อิเส
เตน สทฺธึ สมา โหนฺตุ โพธิตฺถาย[๕] ตว อิเส.

จตุตฺโถ ภาณวาโร.

[๓๗๐] อิสิ คเหตฺวา ปุปฺผานิ อาคจฺฉนฺตํ มหายสํ
ปูเชสิ ชนสฺส มชฺเฌ โพธิตฺถาย มหาอิสึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิสิมุคฺคตํ
[๒] อิ. ทสฺสิตํ
[๓] อิ. ปฏิกฺกนฺตํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุคฺคตมานเส
[๕] ฉ.,เท. โพธตฺถาย อิ. โพธนตฺถาย, เอวมุปริปิ.

[๓๗๑] ปสฺสิตฺวา ชนสฺส มชฺเฌ ทีปงฺกรมหามุนิ
วิยากาสิ มหาวีโร อิสิมุคฺคตมานสํ.

[๓๗๒] อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป ทีปงฺกรมหามุนิ
มม กมฺมํ วิยากาสิ อุชุภาวํ มหามุนิ.

[๓๗๓] สมจิตฺตา สมกมฺมา สมการี ภวิสฺสติ
ปิยา เหสฺสติ กมฺเมน ตุยฺหตฺถาย มหาอิเส.[๑]

[๓๗๔] สุทสฺสนา สุปิยา จ มนาปา[๒] ปิยวาทินี
ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา วิหริสฺสติ[๓] อิทฺธิกา.

[๓๗๕] ยถาปิ ภณฺฑสามุคฺคํ อนุรกฺขนฺติ สามิโน
เอวํ กุสลธมฺมานํ อนุรกฺขิสฺสเต อยํ.

[๓๗๖] ตสฺส เต[๔] อนุกมฺปนฺติ ปูรยิสฺสติ ปารมี
สีโหว ปญฺชรํ หิตฺวา[๔] ปาปุณิสฺสติ โพธิยํ.

[๓๗๗] อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป ยํ มํ พุทฺโธ วิยากรี
ตํ วาจํ อนุโมทนฺตี เอวการี ภวึ อหํ.

[๓๗๘] ตสฺส กมฺมสฺส สุกตสฺส ตตฺถ จิตฺตํ ปสาทยึ
เทวมานุสกํ โยนึ อนุโภตฺวา อสงฺขยํ.

[๓๗๙] สุขทุกฺขํ อนุโภตฺวาน[๖] เทเวสุ มานุเสสุ จ
ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต อชายึ สากิเย กุเล.

---

[๑] ฉ.,เท. มหาอิสิ
[๒] อิ. มนสา
[๓] อิ. ปิยา เหสฺสติ อิทฺธิกา
[๔] สฺยา. ตํ ทยฺ. สํ
[๕] ฉ.,เท. เภตฺวา อิ. เหตฺวา
[๖] ฉ.,เท. สุขทุกฺเขนุโภตฺวาหํ อิ. สุขทุกฺเขนุโภตฺวาน

[๓๘๐] รูปวตี โภควตี ยสสีลวตี ตโต
สพฺพงฺคสมฺปทา โหมิ กุเลสุ ปติสกฺกตา.[๑]

[๓๘๑] ลาภสิโลกสกฺการํ โลกธมฺมสมาคมํ
จิตฺตญฺจ ทุกฺขิตํ นตฺถิ วสามิ อกุโตภยา.

[๓๘๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา รญฺโญ อนฺเตปุเร ตทา
ขตฺติยานํ ปุเร วีร อุปการญฺจ[๒] นิทฺทิสิ.

[๓๘๓] อุปการา จ ยา นารี ยา จ นารี สุเข ทุกฺเข
อตฺถกฺขายี จ ยา นารี ยา นารี จานุกมฺปิกา.

[๓๘๔] ปญฺจโกฏิสตา พุทฺธา นวโกฏิสตานิ จ
เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ.

[๓๘๕] อธิการํ มหา[๓] มยฺหํ มหาราช[๔] สุโณหิ เม
เอกาทสโกฏิสตา โหนฺติ[๕] โลกคฺคนายกา.

[๓๘๖] เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ
อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม.

[๓๘๗] วีสโกฏิสตา พุทฺธา ตึสโกฏิสตานิ จ
เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ.

[๓๘๘] อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม
จตฺตาฬีสโกฏิสตา ปญฺจโกฏิสตานิ[๖] จ.

[๓๘๙] เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ
อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม.

---

[๑] ฉ.,เท. อภิสกฺกตา อิ. อติสกฺกตา
[๒] อิ. อุปการตฺถญฺจ
[๓] อิ. สทา, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. ธมฺมราช, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. พุทฺธา ทฺวาทสโกฏิโย
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาสโกฏิสตานิ จ

[๓๙๐] สฏฺฐิโกฏิสตา พุทฺธา สตฺตติโกฏิสตานิ จ
เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ.

[๓๙๑] อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม
อสีติโกฏิสตา พุทฺธา นวุติโกฏิสตานิ จ.

[๓๙๒] เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ
อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม.

[๓๙๓] โกฏิสตสหสฺสานิ โหนฺติ โลกคฺคนายกา
เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ.

[๓๙๔] อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม
นวโกฏิสหสฺสานิ อปเร โลกนายกา.

[๓๙๕] เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ
อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม.

[๓๙๖] โกฏิสตสหสฺสานิ ปญฺจาสีติ มเหสินํ
ปญฺจาสีติโกฏิสตา สตฺตวีสติ โกฏิโย.[๑]

[๓๙๗] เอเตสํ เทวเทวานํ มหาทานํ ปวตฺตยึ
อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม.

[๓๙๘] ปจฺเจกพุทฺธา วีตราคา[๒] อฏฺฐมตฺถกโกฏิโย[๓]
อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม.

[๓๙๙] ขีณาสวา วีตมลา อสงฺเขยฺยา พุทฺธสาวกา
อธิการํ มหา มยฺหํ มหาราช สุโณหิ เม.

---

[๑] ฉ.,เท. สตฺตตีสา จ โกฏิโย อิ. สตฺตติสหสฺสโกฏิโย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ฐูตราคา
[๓] ฉ.,เท. อฏฺฐฏฺฐมโกฏิโย อิ. อฏฺฐอฏฺฐโกฏิโย

[๔๐๐] เอวํ ธมฺเมสุ จิณฺณานํ สทา สทฺธมฺมจาริโน
ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

[๔๐๑] ธมฺมญฺจเร สุจริตํ น ตํ ทุจฺจริตํ จเร
ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

[๔๐๒] นิพฺพินฺทิตฺวาน สํสาเร ปพฺพชึ อนคาริยํ
สหสฺสปริวาเรน ปพฺพชิตฺวา อกิญฺจนา.

[๔๐๓] อคารํ วิชหิตฺวาน ปพฺพชึ อนคาริยํ
อฑฺฒมาเส อสมฺปตฺเต จตุสจฺจํ อปาปุณึ.

[๔๐๔] จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยํ สยนาสนํ
อุปเนนฺติ พหูเนเก[๑] สาคเรเยว[๒] อุมฺมิโย.

[๔๐๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๔๐๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๐๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๐๘] เอวํ พหุวิธํ ทุกฺขํ สมฺปตฺตึ จ พหุพฺพิธํ
วิสุทฺธภาวสมฺปตฺตา ลภามิ สพฺพสมฺปทา.

[๔๐๙] โย[๓] ททาติ สกตฺตานํ ปุญฺญตฺถาย มเหสิโน
สหายสมฺปทา โหนฺติ นิพฺพานปทมสงฺขตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. พหู ชนา
[๒] อิ. สาครสฺเสว
[๓] ฉ.,เท. ยา

[๔๑๐] ปริกฺขีณํ อตีตญฺจ ปจฺจุปฺปนฺนํ อนาคตํ
สพฺพกมฺมํ มมํ ขีณํ ปาเท วนฺทามิ จกฺขุมาติ.

อิตฺถํ สุทํ ยโสธรา ภิกฺขุนี ภควโต สมฺมุขา อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ ยโสธราเถรีอปทานํ.

๙. ทสเถรีสหสฺสอปทานํ[๑]

[๔๑๑] กปฺเป สตสหสฺเส จ จตุโร จ อสงฺขเย
ทีปงฺกโร นาม ชิโน อุปฺปชฺชิ โลกนายโก.

[๔๑๒] ทีปงฺกโร มหาวีโร วิยากาสิ วินายโก
สุเมธญฺจ สุมิตฺตญฺจ สมานสุขทุกฺขตํ.

[๔๑๓] สเทวกญฺจ ปสฺสนฺโต วิจรนฺโต สเทวกํ
เตสํ ปกิตฺตเน อมฺเห[๒] อุปคมฺม สมาคมํ.

[๔๑๔] อมฺหํ สพฺพปติ โหติ[๓] อนาคตสมาคเม
สพฺพา ว ตุยฺหํ ภริยา มนาปา ปิยวาทิกา.

[๔๑๕] ทานํ สีลมยํ สพฺพํ ภาวนา[๔] จ สุภาวิตา
ทีฆรตฺตมิทํ[๕] สพฺพํ ปริจตฺตํ มหามุเน.

[๔๑๖] คนฺธมาลํ วิเลปนํ ทีปญฺจ รตนามยํ
ยงฺกิญฺจิ ปตฺถิตํ สพฺพํ ปริจตฺตํ มหามุนิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ยโสธราปมุขทสภิกฺขุนีสหสฺสอปทาน
[๒] อิ. อมฺห
[๓] ฉ.,เท. โหหิ อิ. สพฺพา ปตี โหนฺติ
[๔] อิ. ภาวนํ จ สุภาวิตํ
[๕] ฉ.,เท. ทีฆรตฺตญฺจ โน อิ. ทีฆรตฺตญฺจ มยํ

[๔๑๗] อญฺญํ วาปิ กตํ กมฺมํ ปริโภคญฺจ มานุสํ
ทีฆรตฺตํ หิ โน สพฺพํ ปริจตฺตํ มหามุเน.

[๔๑๘] อเนกชาติสังสารํ พหุปุญฺญํ หิ โน กตํ
อิสฺสรํ อนุโภตฺวาน สังสริตฺวา ภวาภเว.

[๔๑๙] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต สกฺยปุตฺตนิเวสเน
นานากุลูปปนฺนาโย อจฺฉรา กามวณฺณินี.

[๔๒๐] ลาภคฺเคน ยสํ ปตฺตา ปูชิตา สพฺพสกฺกตา
ลาภิโย อนฺนปานานํ สทา สมฺมานิตา มยํ.

[๔๒๑] อคารํ ปชหิตฺวาน ปพฺพชิมฺหนคาริยํ
อฑฺฒมาเส อสมฺปตฺเต สพฺพา ปตฺตามฺห นิพฺพุตึ.

[๔๒๒] ลาภิโย อนฺนปานานํ วตฺถเสนาสนานิ จ
อุเปนฺติ ปจฺจยา สพฺเพ สทา สกฺกตปูชิตา.

[๔๒๓] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหราม อนาสวา.

[๔๒๔] สฺวาคตํ วต โน อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๔๒๕] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ ยโสธราปมุขานิ ทสภิกฺขุนีสหสฺสานิ ภควโต สมฺมุขา อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ ทสเถรีสหสฺสอปทานํ.

๑๐. อฏฺฐารสเถรีสหสฺสอปทานํ[๑]

[๔๒๖] อฏฺฐารสสหสฺสานิ ภิกฺขุนี สากิยสมฺภวา
ยโสธราปมุขานิ สมฺพุทฺธํ อุปสงฺกมุ.

[๔๒๗] อฏฺฐารสสหสฺสานิ[๒] สพฺพา โหนฺติ มหิทฺธิกา
วนฺทนฺติ มุนิโน ปาเท อาโรเจนฺติ ยถาพลํ.

[๔๒๘] ชาติ ขีณา ชรา พฺยาธิ มรณญฺจ มหามุเน[๓]
อนาสวํ ปทํ สนฺตํ อมตํ ยาม นายกํ.[๔]

[๔๒๙] ขลิตญฺจ ปุเร อตฺถิ สพฺพาสมฺปิ มหามุนิ
อปราธํ ปชานนฺติ ขม อมฺหํ วินายก.

[๔๓๐] อิทฺธิญฺจาปิ นิทสฺเสถ มม สาสนการิกา
ปริสานญฺจ สพฺพาสํ กงฺขํ ฉินฺทถ ยาวตา.

[๔๓๑] ยโสธรา[๕] มหาวีร มนาปา ปิยทสฺสนา
สพฺพา ตุยฺหํ มหาวีร อคารสฺมึ ปชาปติ.

[๔๓๒] ถีนํ สตสหสฺสานํ นวุตีนํ ฉพฺพุตฺตริ
อคาเร เต มยํ วีร ปาโมกฺขา สพฺพอิสฺสรา.

[๔๓๓] รูปาจารคุณูเปตา โยพฺพนฏฺฐา ปิยංวทา
สพฺพาโย[๖] อปจายนฺติ เทวตา วิย มานุสา.

[๔๓๔] อฏฺฐารสสหสฺสานิ สพฺพา สากิยสมฺภวา
ยโสธรี[๗] สหสฺสานิ ปาโมกฺขา อิสฺสรา ตทา.

---

[๑] ฉ.,เท. ยโสธราปมุขอฏฺฐารสภิกฺขุนีสหสฺสอปาทาน
[๒] อิ. ยโสธรียสหสฺสานิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มหามุนิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. นายก
[๕] อิ. ยโสธรี
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพา โน
[๗] ฉ.,เท. ยโสธรา อิ. ยโสวตี

[๔๓๕] กามธาตุมติกฺกนฺตา[๑] สณฺฐิตา รูปธาตุยา
รูเปน สทิสา นตฺถิ สหสฺสานํ มหามุเน.[๒]

[๔๓๖] สมฺพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา อิทฺธึ เทเสสุ สตฺถุโน
เนกา นานาวิธาการา มหาอิทฺธีปิ[๓] ทสฺสยุ.

[๔๓๗] จกฺกวาฬสมํ กายํ สีสํ อุตฺตรโต กุรุ
อุโภ ปกฺขา ทุเว ทีปา ชมฺพูทีปญฺจ สรีรโต.

[๔๓๘] ทกฺขิณญฺจ สรํ ปิญฺฉํ นานาสาขา ตุ ปตฺตกา
จนฺทญฺจ สุริยญฺจกฺขี เมรุปพฺพตโต สิขิ.

[๔๓๙] จกฺกวาฬคิรึ ตุณฺฑึ ชมฺพูรุกฺขํ สมูลกํ
วีชมานา[๔] อุปาคนฺตฺวา วนฺทนฺเต[๕] โลกนายกํ.

[๔๔๐] หตฺถิวณฺณํ ตเถวสฺสํ ปพฺพตํ ชลชนฺตกา[๖]
จนฺทญฺจ สุริยํ เมรุ สกฺกวณฺณญฺจ ทสฺสยุ.

[๔๔๑] ยโสธรา[๗] มยํ วีร ปาเท วนฺทาม จกฺขุม
ตว จิรปฺปภาเวน[๘] นิปฺผนฺนา นรนายก.

[๔๔๒] อิทฺธีสุ จ วสี โหม ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหม มหามุเน.

[๔๔๓] ปุพฺเพนิวาสํ ชานาม ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

---

[๑] ฉ.,เท. กามธาตุมติกฺกมฺม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มหามุนิ, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. มหาอิทฺธึ วิทสฺสยุ
[๔] อิ. วีชมานํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. วนฺทนฺตี
[๖] ฉ.,เท. ชลธึ ตถา
[๗] อิ. ยโสวณฺณา
[๘] อิ. วีรปฺปภาเวน

[๔๔๔] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ อมฺหํ มหาวีร อุปฺปนฺนํ ตว สนฺติเก.

[๔๔๕] พุทฺธานํ[๑] โลกนาถานํ สงฺคมํ โน นิทสฺสิตํ
อธิการา พหู อมฺเห ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๔๔๖] ยํ อมฺหํ ปุริมํ กมฺมํ กุสลํ สรเส มุเน
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร ปุญฺญานุปจิตานิ โน.

[๔๔๗] อภพฺพฏฺฐาเน วชฺเชตฺวา วารยิมฺห[๒] อนาจรํ
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร สญฺจตฺตํ[๓] ชีวิตมฺปิ โน.

[๔๔๘] เนกโกฏิสหสฺสานิ ภิริยตฺถายทาสิ โน
น ตตฺถ วิมนา โหม ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๔๔๙] เนกโกฏิสหสฺสานิ อุปการายทาสิ โน
น ตตฺถ วิมนา โหม ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๔๕๐] เนกโกฏิสหสฺสานิ โภชนตฺถายทาสิ โน
น ตตฺถ วิมนา โหม ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๔๕๑] เนกโกฏิสหสฺสานิ ชีวิตานิ จชิมฺหเส[๔]
ภยโมกฺขํ กริสฺสาม ชีวิตานิ จชิมฺหเส.[๔]

[๔๕๒] องฺคคเต อลงฺกาเร วตฺเถ นานาวิเธ พหู
อิตฺถีภณฺเฑ น คุยฺหาม ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๔๕๓] ธนธญฺญปริจฺจาคํ คามานิ นิคมานิ จ
เขตฺตํ ปุตฺตา[๕] จ ธีตา จ[๕] ปริจตฺตํ มหามุเน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปุพฺพานํ, เอวมุปริปิ.
[๒] อิ. ปาจยิมฺห อนาวรํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จตฺตานิ ชีวิตานิ โน
[๔] อิ. จชิมฺห โน
[๕-๕] สฺยา. ปุตฺตญฺจ ธีตญฺจ

[๔๕๔] หตฺถิอสฺสํ ควา[๑] จาปิ ทาสิโย ปริจาริกา
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร ปริจตฺตํ อสงฺขยํ.

[๔๕๕] ยํ อมฺเห ปฏิมนฺเตสิ ทานํ ทสฺสาม ยาจเก
วิมนํ โน น ปสฺสาม ททโต ทานมุตฺตมํ.

[๔๕๖] นานาวิธํ พหุ๋ ทุกฺขํ สํสาเร จ พหุพฺพิเธ
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร อนุภุตฺตํ[๒] อสงฺขยํ.

[๔๕๗] สุขํ ปตฺตานุโมทาม น จ ทุกฺเขสุ ทุมฺมนา
สพฺพตฺถ ตุสิตา[๓] โหม ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๔๕๘] อนุมคฺเคน สมฺพุทฺโธ ยํ[๔] ธมฺมํ อภินีหริ
อนุโภตฺวา สุขทุกฺขํ ปตฺโต โพธึ มหามุเน.

[๔๕๙] พฺรหฺมเทวญฺจ สมฺพุทฺธํ โคตมํ โลกนายกํ
อญฺเญสํ โลกนาถานํ สงฺคมนฺเตหิ โน พหู.[๕]

[๔๖๐] อธิการํ พหุ อมฺหๆ[๖] ตุยฺหตฺถาย มหามุเน
คเวสโต[๗] พุทฺธธมฺมํ[๘] มยนฺเต ปริจาริกา.

[๔๖๑] กปฺเป จ สตสหสฺเส จตุโร จ อสงฺขเย
ทีปงฺกโร มหาวีโร อุปฺปชฺชิ โลกนายโก.

[๔๖๒] ปจฺจนฺตเทสวิสเย นิมนฺเตตฺวา ตถาคตํ
ตสฺส อาคมนํ มคฺคํ โสเธนฺติ ตุฏฺฐมานสา.

---

[๑] สฺยา. หตฺถิอสฺสํ ควญฺจาปิ
[๒] อิ. ปริจตฺตํ
[๓] ฉ.,เท. ตุสิตา
[๔] สฺยา. พหุ อิ. พหุ๋
[๕] อิ. สทฺธมฺมํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อมฺเห
[๗] อิ. คเวสนฺตา
[๘] ฉ.,เท. พุทฺธธมฺเม

[๔๖๓] เตน กาเลน โส อาสิ สุเมโธ นาม พฺราหฺมโณ
มคฺคญฺจ ปฏิยาเทสิ อายโต สพฺพทสฺสิโน.

[๔๖๔] เตน กาเลน อหุมฺห[๑] สพฺพา พฺราหฺมณสมฺภวา
ผลุกชาติปุปฺผานิ อาหริมฺห สมาคมํ.

[๔๖๕] ตสฺมึ โส สมเย พุทฺโธ ทีปงฺกโร มหายโส
วิยากาสิ มหาวีโร อิสิมุคฺคตมานสํ.

[๔๖๖] จลตี รวตี ปฐวี[๒] สงฺกมฺปติ สเทวเก
ตสฺส กมฺมํ ปกิตฺเตนฺโต[๓] อิสิมุคฺคตมานสํ.

[๔๖๗] เทวกญฺญา มนุสฺสา จ มยญฺจาปิ[๔] สเทวกา
นานาปูชนียํ ภณฺฑํ ปูชยิตฺวาน ปตฺถยุํ.

[๔๖๘] เตสํ พุทฺโธ วิยากาสิ โชติทีปสนามโก
อชฺช เย ปตฺถิตา อตฺถิ เต ภวิสฺสนฺติ สมฺมุขา.

[๔๖๙] อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป ยํ โน พุทฺโธ วิยากริ
ตํ วาจํ อนุโมทนฺตี[๕] เอวการี อหุมฺห โน.

[๔๗๐] ตสฺส กมฺมสฺส สุกตสฺส ตตฺถ จิตฺตํ ปสาทยุํ
เทวมานุสกํ โยนึ อนุโภตฺวา อสงฺขยํ.

[๔๗๑] สุขทุกฺเข อนุโภตฺวาน เทเวสุ มานุเสสุ จ
ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต ชาตามฺห สากิเย กุเล.

[๔๗๒] รูปวตี โภควตี ยสสีลวตี ตโต
สพฺพงฺคสมฺปทา โหม กุเลสุ อติสกฺกตา.

---

[๑] อิ. อาสิมฺห
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุถวี
[๓] ฉ.,เท. ปกิตฺเตนฺเต
[๔] อิ. อมฺเหจาปิ
[๕] ฉ.,เท. วาจมนุโมเทนฺตา อิ. อนุโมทนฺตา

[๔๗๓] ลาภสิโลกสกฺการํ โลกธมฺมสมาคมํ
จิตฺตญฺจ ทุกฺขิตํ นตฺถิ วสาม อกุโตภยา.

[๔๗๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา รญฺโญ อนฺเตปุเร ตทา
ขตฺติยานํ ปุเร ตาสํ[๑] อุปการญฺจ นิทฺทิสิ.

[๔๗๕] อุปการา จ ยา นารี ยา จ นารี สุเข ทุกฺเข
อตฺถกฺขายี จ ยา นารี ยา จ นารีนุกมฺปิกา.

[๔๗๖] ธมฺมญฺจเร สุจริตํ น ตำ ทุจฺจริตํ จเร
ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

[๔๗๗] อคารํ ปชหิตฺวาน[๒] ปพฺพชิมฺหานคาริยํ
อฑฺฒมาเส อสมฺปตฺเต จตุสจฺจํ ผุสิมฺห โน.

[๔๗๘] จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยํ สยนาสนํ
อุปเนนฺติ พหู อมฺเห สาครสฺเสว อุมฺมิโย.

[๔๗๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหำ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนำ เฉตฺวา วิหราม อนาสวา.

[๔๘๐] สฺวาคตำ วต โน อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนำ.

[๔๘๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตำ พุทฺธสฺส สาสนำ.

[๔๘๒] เอวำ พหุวิธำ ทุกฺขำ สมฺปตฺติญฺจ[๓] พหุพฺพิธำ
วิสุทฺธภาวำ สมฺปตฺตา ลภาม สพฺพสมฺปทา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วีร
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วิชหิตฺวาน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สมฺปตฺตี จ พหุพฺพิธา

[๔๘๓] ยา ททนฺติ สกตฺตานํ ปุญฺญตฺถาย มเหสิโน
สหายสมฺปทา โหนฺติ นิพฺพานํ[๑] ปทมสงฺขตํ.

[๔๘๔] ปริกฺขีณํ อตีตญฺจ ปจฺจุปฺปนฺนํ อนาคตํ
สพฺพกมฺมมฺปิ[๒] โน ขีณํ ปาเท วนฺทาม จกฺขุมา.[๓]

[๔๘๕] นิพฺพานาย วทนฺตีนํ กึ โว วกฺขาม อุตฺตรึ
สตฺตสงฺขตทาโส[๔] โย ปปฺโปถ อมตํ ปทนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ ยโสธราปมุขานิ อฏฺฐารส ภิกฺขุนีสหสฺสานิ ภควโต สมฺมุขา อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ อฏฺฐารสเถรีสหสฺสอปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

กุณฺฑลา โคตมี เจว ธมฺมทินฺนา จ สกุลา
วรนนฺทา จ โสณา จ กาปิลานี ยโสธรา.
ทสสหสฺสภิกฺขุนี อฏฺฐารสสหสฺสกา
สตานิ เจว จตฺตาริ อฏฺฐสตฺตติเมว จ.[๕]

ตติโย กุณฺฑลเกสีวคฺโค.[๖]

---

[๑] อิ. นิพฺพานมตสงฺขตํ
[๒] อิ. สจฺจํ กมฺมมฺปิ
[๓] ฉ.,เท. จกฺขุม
[๔] ฉ.,เท. สนฺตสงฺขตโทสํ หิ อิ. สนฺตสงฺขตโทโส โย
[๕] ฉ.,เท. จ สตฺตติเมว
[๖] สฺยา. กุณฺฑลเกสวคฺโค

๔. ขตฺติยกญฺญาวคฺโค

๑. อฏฺฐารสขตฺติยกญฺญาเถรีสหสฺสอปทานํ[๑]

[๑] ภวา สพฺเพ ปริกฺขีณา ภวสนฺธิ[๒] วิโมจิตา
สพฺพาสวา จ โน นตฺถิ อาโรเจม มหามุเน.

[๒] ปริกมฺมญฺจ[๓] กุสลํ ยงฺกิญฺจิ สาธุ[๔] ปตฺถิตํ
ปริโภคํ[๕] มยา ทินฺนํ ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๓] พุทฺธปจฺเจกพุทฺธานํ สาวกานญฺจ ปตฺถิตํ
ปริโภคํ มยา ทินฺนํ ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๔] อุจฺจานีจํ มยา กมฺมํ ภิกฺขูนํ สาธุ ปตฺถิตํ
อุจฺจากุลปริกฺกมฺมํ กตมฺเหหิ[๖] มหามุเน.

[๕] เตเนว สุกฺกมูเลน โจทิตา กมฺมสมฺปทา
มานุสิกมติกฺกนฺตา ชายึสุ ขตฺติเย กุเล.

[๖] อุปจิเต[๗] กเต กมฺเม ชาติยา จาปิ[๘] เอกโต
ปจฺฉิเม เอกโต ชาตา ขตฺติยา กุลสมฺภวา.

[๗] รูปวตี โภควตี ลาภสกฺการปูชิตา
อนฺเตปุเร มหาวีร เทวานํ อิว นนฺทเน.

[๘] นิพฺพินฺทิตฺวา อคารมฺหา ปพฺพชิมฺหานคาริยํ
กติปาหํ อุปาทาย สพฺพา ปตฺตามฺห นิพฺพุตึ.

---

[๑] ฉ.,เท. ยสวตีปมุขภิกฺขุนีสหสฺสอปทาน
[๒] ฉ.,เท. ภวา สนฺติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปุริมํ กมฺมํ กุสลํ
[๔] อิ. สพฺพํ
[๕] ฉ.,เท. ปริโภคมยํ อิ. ปริโภคํ อยํ
[๖] ฉ.,เท. กตเมตฺ
[๗] ฉ.,เท. อุปฺปตฺเต จ อิ. อุปฺปตฺเตว
[๘] ฉ.,เท. วาปิ

[๙] จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ　　ปจฺจยํ สยนาสนํ
อุปเนนฺติ พหู อมฺเห　　สทา สกฺกตปูชิตา.

[๑๐] กิเลสา ฌาปิตา อมฺหํ　　ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา　　วิหราม อนาสวา.

[๑๑] สฺวาคตํ วต โน อาสิ　　พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา　　กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส　　วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา　　กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ ยสวตีปมุขานิ ขตฺติยกญฺญา ภิกฺขุนิโย อฏฺฐารสสหสฺสานิ ภควโต สมฺมุขา อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ อฏฺฐารสขตฺติยกญฺญาเถรีสหสฺสอปทานํ.

๒. จตุราสีติสหสฺสพฺราหฺมณกญฺญาเถรีอปทานํ[๑]

[๑๓] จูฬาสีติสหสฺสานิ　　พฺราหฺมณกุลสมฺภวา[๒]
สุขุมาลหตฺถปาทา　　ปุเร ตุยฺหํ มหามุเน.

[๑๔] เวสฺสสุทฺทกุเล ชาตา　　เทวา นาคา จ กินฺนรา
จตุทฺทีปา พหู กญฺญา　　ปุเร ตุยฺหํ มหามุเน.

[๑๕] กาจิ[๓] ปพฺพชิตา อตฺถิ　　สพฺพทสฺสาวิโน พหู
เทวา จ กินฺนรา นาคา　　พุชฺฌิสฺสนฺติ[๔] อนาคเต.

---

[๑] ฉ.,เท. จตุราสีติภิกฺขุนีสหสฺสอปทาน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. พฺราหฺมญฺญกุลสมฺภวา, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. เกจิ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ผุสิสฺสนฺติ

[๑๖] อนุโภตฺวา ยสํ สพฺพํ ปตฺวาน สพฺพสมฺปทา
ตุมฺหํ[๑] ปสาทํ ปฏิลทฺธา พุชฺฌิสฺสนฺติ อนาคเต.

[๑๗] อมฺเห พฺราหฺมณธีตา ตุ พฺรหฺมญฺญกุลสมฺภวา
ลกฺขณา[๒] จ มหาวีร ปาเท วนฺทาม จกฺขุมา.

[๑๘] อุปาหตา ภวา สพฺเพ มูลตณฺหา สมูหตา
สมุจฺฉินฺนา อนุสยา ปุญฺญสงฺขารทาลิตา.

[๑๙] สมาธิโคจรา สพฺพา สมาปตฺติวสี ตถา[๓]
ฌาเนน ธมฺมรติยา วิหริสฺสาม โน สทา.

[๒๐] ภวเนตฺติ อวิชฺชา จ สงฺขาราปิ จ เขปิตา
สุทฺทฺทสํ ปทํ คนฺตฺวา อนุชานิมฺห[๔] นายก.

[๒๑] อุปการา มมํ ตุมฺเห ทีฆรตฺตํ คตทฺธิโน[๕]
จตุนฺนํ[๖] สัสยํ เฉตฺวา สพฺพา คจฺฉถ[๗] นิพฺพุตึ.

[๒๒] วนฺทิตฺวา มุนิโน ปาเท กตฺวา อิทฺธิวิกุพฺพนํ
กาจิ ทสฺเสนฺติ อาโลกํ อนฺธการํ[๘] ตถาปรํ.

[๒๓] ทสฺเสนฺติ จนฺทสุริเย สาครญฺจ สมจฺฉกํ
สิเนรุ ปริภณฺฑญฺจ ทสฺเสนฺติ ปาริฉตฺตกํ.

[๒๔] ตาวตึสญฺจ ภวนํ ยามํ ทสฺเสนฺติ อิทฺธิยา
ตุสิตา[๙] นิมฺมิตา เทวา วสวตฺตี มหิสฺสรา.[๑๐]

---

[๑] อิ. ตฺวยิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เปกฺขโต โน
[๓] ฉ.,เท. กตา
[๔] ฉ.,เท. อนุชานาถ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. กตาวิโน
[๖] อิ. พหุนฺนํ
[๗] ฉ.,เท. คจฺฉนฺตุ
[๘] ฉ.,เท. อนฺธการมถาปรา
[๙] ฉ.,เท. ตุสิตํ นิมฺมิเต เทเว
[๑๐] ฉ.,เท. มหิสฺสเร

[๒๕] พฺรหฺมาโน กาจิ ทสฺเสนฺติ จงฺกมญฺจ มหารหํ
พฺรหฺมวณฺณญฺจ มาเปตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺติ สุญฺญตํ.

[๒๖] นานาวิกุพฺพนํ กตฺวา อิทฺธึ ทสฺสิย สตฺถุโน
ทสฺสยึสุ พลํ สพฺพา ปาเท วนฺทึสุ สตฺถุโน.

[๒๗] อิทฺธีสุ จ วสี โหม ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหม มหามุเน.

[๒๘] ปุพฺเพนิวาสํ ชานาม ทิพฺพจกฺขุ์ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว.

[๒๙] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ อมฺหํ มหาวีร อุปฺปนฺนํ ตว สนฺติเก.

[๓๐] พุทฺธานํ โลกนาถานํ สงฺคมนฺเตหิ[๑] ทสฺสิตํ
อธิการา[๒] พหู อมฺเห ตุยฺหตฺถาย มหามุเน.

[๓๑] ยํ อมฺหํ[๓] ปุริมํ กมฺมํ กุสลํ สร ตํ มุนิ
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร ปุญฺญานุปจิตานิ โน.

[๓๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป ปทุมุตฺตโร มหามุนิ
ปุรี หํสวตี นาม สมฺพุทฺธสฺส กุลาลยํ.[๔]

[๓๓] ทฺวาเรน หํสวติยํ คงฺคา สนฺทติ สพฺพทา
อุพฺพาพฺหา[๕] นทิยา ภิกฺขู คมนํ น ลภนฺติ เต.

[๓๔] ทิวสํ เทฺว ตโย เจว สตฺตาหํ มาสิกํ ตโต
จาตุมาสมฺปิ สมฺปุณฺณํ คมนํ น ลภนฺติ เต.

---

[๑] ฉ.,เท. สงฺคมํ โน นิทสฺสิตํ อิ. สงฺคมํ เต นิทสฺสิ
[๒] ฉ.,เท. อธิการํ พหุ อมฺหํ
[๓] ฉ.,เท. ยํ อมฺเหหิ กตํ กมฺมํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. กุลาสยํ
[๕] อิ. อุทฺทาลนทิวา ภิกฺขู

[๓๕] ตทา อหุ สตฺตสาโร ชชฺชิโย นาม รฏฺฐโก[๑]
โอรตีเร[๒] ภิกฺขโว ทิสฺวา เสตุ[๓] คงฺคาย การยิ.

[๓๖] ตทา สตสหสฺเสหิ เสตุ คงฺคาย การยึ
สงฺฆสฺส ปาริเม[๔] ตีเร วิหารญฺจ อการยิ.

[๓๗] อิตฺถิโย ปุริสา เจว อุจฺจานีจกุลานิ จ
ตสฺส เสตุ วิหาร[๕] จ สมภาคํ อกํสุ เต.

[๓๘] อมฺเห อญฺเญ จ มนุชา วิปฺปสนฺเนน เจตสา
ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา นคเร ชนปเทสุ จ.

[๓๙] อิตฺถี ปุมา กุมารา จ พหู เจว กุมาริกา
เสตุโน จ วิหารสฺส วาลุกา อากิรึสุ เต.

[๔๐] วีถิสมฺมชฺชนํ กตฺวา กทลีปุณฺณฆฏทฺธชา[๖]
ธูป[๗] จุณฺณญฺจ มาลญฺจ การ กตฺวาน สตฺถุโน.

[๔๑] เสตุวิหาเร กตฺวาน[๘] นิมนฺเตตฺวา วินายกํ
มหาทานํ ททิตฺวาน สมฺโพธึ อภิปตฺถยึ.

[๔๒] ปทุมุตฺตโร มหาวีโร ครุโก[๙] สพฺพปาณินํ
อนุโมทนิยํ กตฺวา[๑๐] พฺยากาสิ มหามุนิ.

[๔๓] สตสหสฺเส อติกฺกนฺเต กปฺโป เหสฺสติ ภทฺทโก
ภวาภเว สุขึ[๑๑] ลทฺธา ปาปุณิสฺสติ โพธิยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชฏิโล นาม รฏฺฐิโก
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โอรุทฺเธ
[๓] อิ. เสตุโน สตฺต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โอริเม
[๕] อิ. วิหาเร
[๖] ฉ.,เท. กทลีปุณฺณฆเฏ ธเช อิ. กทลีปุณฺณกุฏฺฐชา
[๗] อิ. ธูมจุณฺณญฺจ
[๘] ฉ.,เท. กาเรตฺวา
[๙] ฉ.,เท.,อิ. ตารโก
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. กาสิ ชฏิลสฺส
[๑๑] ฉ.,เท.,อิ. อนุโภตฺวาน

[๔๔] เย เกจิ หตฺถกมฺมญฺจ[๑] กตาวี นรนาริโย
อนาคตสฺมิ อทฺธาเน สพฺเพ เหสฺสนฺติ สมฺมุขา.

[๔๕] เตน กมฺมวิปาเกน เจตนาปณิธีหิ จ
อุปฺปนฺนา เทวภวเน[๒] ตุยฺหํ ตา[๓] ปริจาริกา.

[๔๖] ทิพฺพสุขํ อสงฺเขยฺยํ มานุสญฺจ อสงฺขยํ
อนุโภนฺติ[๔] จิรํ กาลํ สํสริตฺวา ภวาภเว.

[๔๗] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป สุกตํ กมฺมสมฺปทํ
สุขุมาลิมนุสฺเสสุ[๕] อโถ เทวปุเร วเร.

[๔๘] รูปโภคยสญฺเจว[๖] อโถ กิตฺติสุขํ ปิยํ
ลภาม สตตํ สพฺพํ สุกตํ กมฺมสมฺปทํ.

[๔๙] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต ชายาม[๗] พฺราหฺมเณ กุเล
สุขุมาลหตฺถปาทา สกฺยปุตฺตนิเวสเน.

[๕๐] สพฺพกาลมฺปิ ปจฺวึ น ปสฺสาม นลงฺกตํ
จิกฺขลฺลํ[๘] ภูมึ คมนํ น ปสฺสาม มหามุนิ.

[๕๑] อคาราวสนฺเต อมฺเห สกฺการํ สพฺพกาลิกํ
อุปเนนฺติ สทา สพฺพํ ปุพฺพกมฺมผเลน[๙] โน.

[๕๒] อคารํ ปชหิตฺวาน ปพฺพชิตฺวานคาริยํ
สํสารปถํ นิติณฺณา นตฺถิ[๑๐] ทานิ ปุนพฺภโว.

---

[๑] ฉ.,เท. กาจิ หตฺถปริกมฺมํ อิ. เกจิ หตฺถปทำ กมฺมํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. เทวภวนำ
[๓] สฺยา. เต [๔] ฉ.,เท. ตุยฺหำ เต ปริจาเรม สำสริมฺห อิ. ตุยฺหำ โว ปริจาเร จ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สุขุมาลี มนุสฺสานำ [๖] ฉ.,เท. รูปโภคยเส เจว อโถ กิตฺตึ จ สกฺกตำ
[๗] ฉ.,เท. ชาตามฺห อิ. อชาตา [๘] ฉ.,เท. จิกฺขลฺลภูมิมสุจึ
[๙] อิ. ปุพฺพกมฺมผลำ กโต [๑๐] ฉ.,เท. วีตราคา ภวามเส

[๕๓] จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยํ สยนาสนํ
อุปเนนฺติ สทา อมฺเห สหสฺสานิ ตโต ตโต.

[๕๔] กิเลสา ฌาปิตามฺหากํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหราม อนาสวา.

[๕๕] สฺวาคตํ วต โน อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๕๖] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ จตุราสีติพฺราหฺมณกญฺญาภิกฺขุนีสหสฺสานิ ภควโต สมฺมุขา อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทุติยํ จตุราสีติสหสฺสพฺราหฺมณกญฺญาเถรีอปทานํ.

๓. อุปฺปลทายิกาเถรีอปทานํ

[๕๗] นคเร อรุณวติยา อรุโณ นาม ขตฺติโย
ตสฺส รญฺโญ อหํ ภริยา เอกจฺจํ วาทยามหํ.[๑]

[๕๘] รโหคตา นิสีทิตฺวา เอวํ จินฺเตสหํ ตทา
กุสลํ เม กตํ นตฺถิ อาทาย คมิยํ มม.

[๕๙] มหาภิตาปี กฏฺฐกํ โฆรรูปี สุทารุณํ
นิรยํ นูน คจฺฉามิ เอตฺถ เม นตฺถิ สํสโย.

[๖๐] เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน ปหํเสตฺวาน มานสํ
ราชานํ อุปคนฺตฺวาน อิทํ วจนมพฺรวึ.

---

[๑] ฉ.,เท. เอกชฺฌ จารยามหํ

[๖๑] อิตฺถี นาม มยํ เทว ปุริสา น ภวาม[๑] โน
เอกํ เม สมณํ เทหิ โภชยิสฺสามิ ขตฺติย.

[๖๒] อทาสิ เม ตทา ราชา สมณํ ภาวิตินฺทฺริยํ
ตสฺส ปตฺตํ คเหตฺวาน ปรมนฺเนน ปูรยึ.

[๖๓] ปูเรตฺวา ปรมํ อนฺนํ สห[๒] สุคนฺธเลปนํ
มหาเจเลน ฉาเทตฺวา อทาสึ ตุฏฺจมานสา.

[๖๔] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๖๕] สหสฺสเทวราชูนํ มเหสิตฺตมการยึ
สหสฺสจกฺกวตฺตีนํ มเหสิตฺตมการยึ.

[๖๖] ปเทสรชฺชํ วิปุลํ คณนาโต อสงฺขยํ
นานาวิธํ พหุ๋ อญฺญ[๓] ตสฺส กมฺมผลํ ตโต.

[๖๗] อุปฺปลสฺเสว เม วณฺโณ อภิรูปา สุทสฺสนา
อิตฺถี สพฺพงฺคสมฺปนฺนา อภิชาตา ชุตินฺธรา.

[๖๘] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต อชายึ สากิเย กุเล
นารีสหสฺสปาโมกฺขา สุทฺโธทนสุตสฺสหํ.

[๖๙] นิพฺพินฺทิตฺวา อคาเรหํ ปพฺพชึ อนคาริยํ
สตฺตมีรตฺติมปฺปตฺตา[๔] จตุสจฺจํ อปาปุณึ.

[๗๐] จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยํ สยนาสนํ
ปริเมตุ๋ น สกฺโกมิ ปิณฺฑปาตสฺสิทํ ผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปุริสานิตฺตรา อหุ อิ. ปุริสาน ภรา มยํ
[๒] อิ. สหสฺสํ คนฺธเลปนํ
[๓] อิ. ปุญฺญ
[๔] ฉ.,เท. สตฺตมีรตฺติสมฺปตฺตา

[๗๑] ยํ มยฺหํ ปุริมํ[๑] กมฺมํ กุสลํ สรเส มุนิ
ตุยฺหตฺถาย มหาวีร ปริจตฺตํ พหุ มยา.[๒]

[๗๒] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ยํ ทานมททึ ตทา
ทุคฺคตึ นาภิชานามิ ปิณฺฑปาตสฺสิทํ ผลํ.

[๗๓] ทุเว คตี ปชานามิ เทวตฺตํ อถ มานุสํ
อญฺญํ คตึ น ชานามิ ปิณฺฑปาตสฺสิทํ ผลํ.

[๗๔] อุจฺเจ กุเล ปชานามิ มหาสาเล[๓] มหทฺธเน
อญฺเญ กุเล น ชานามิ ปิณฺฑปาตสฺสิทํ ผลํ.

[๗๕] ภวาภเว สํสริตฺวา สุกฺกมูเลน โจทิตา
อมนาปึ น ปสฺสามิ โสมนสฺสสฺสิทํ[๔] ผลํ.

[๗๖] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุนิ.

[๗๗] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๗๘] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ มม มหาวีร อุปฺปนฺนํ ตว สนฺติเก.

[๗๙] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๘๐] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปูริตํ
[๒] อิ. มม
[๓] อิ. ตโย สาเล
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โสมนสฺส กตํ ผลํ

[๘๑] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อุปฺปลทายิกา ภิกฺขุนี ภควโต สมฺมุขา อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ตติยํ อุปฺปลทายิกาเถรีอปทานํ.

๔. สิงฺคาลมาตาเถรีอปทานํ

[๘๒] ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน สพฺพธมฺมาน ปารคู
อิโต สตสหสฺสมฺหิ กปฺเป อุปฺปชฺชิ นายโก.

[๘๓] ตทาหํ หํสวติยา ชาตามจฺจกุเล อหุ
นานารตนปชฺโชเต อิทฺเธ ผีเต มหทฺธเน.

[๘๔] ปิตุนา สห คนฺตฺวาน มหาชนปุรกฺขตา
ธมฺมํ พุทฺธสฺส สุตฺวาน ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๘๕] ปพฺพชิตฺวาน กาเยน วจีทุจฺจริตํ หิตฺวา
อาชีวํ ปริโสธยึ.

[๘๖] พุทฺเธ ปสนฺนา ธมฺเม จ สงฺเฆ จ ติพฺพคารวา
สทฺธมฺมสฺสวเน ยุตฺตา พุทฺธทสฺสนสาลยา.[๑]

[๘๗] อคฺคํ สทฺธาธิมุตฺตานำ[๒] อสฺโสสึ ภิกฺขุนึ ตทา
ตํ ฐานํ ปตฺถยิตฺวาน ติสฺโส สิกฺขา อปูรยึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธทสฺสนลาลสา, เอวมุปริปิ.

[๒] อิ. องฺควิมุตฺตานำ

[๘๘] ตโต มํ สุคโต อาห กรุณานุคตาสโย
ยสฺส สทฺธา ตถาคเต อจลา สุปติฏฺฐิตา
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ อริยกนฺตํ ปสํสิตํ.

[๘๙] สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ
อทลิทฺโทติ ตํ อาหุ อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํ.

[๙๐] ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ
อนุยุญฺเชถ เมธาวี สรํ พุทฺธานํ สาสนํ.

[๙๑] ตํ สุตฺวาหํ ปมุทิตา อปุจฺฉึ ปณิธึ มม
ตทา อโนโม อมิโต พฺยากริตฺถ วินายโก
พุทฺเธ[๑] ปสนฺนา กลฺยาณี ลจฺฉเสตํ สุปตฺถิตํ.

[๙๒] สตสหสฺเส อิโต กปฺเป โอกฺกากกุลสมฺภโว
โคตโม นาม นาเมน สตฺถา โลเก ภวิสฺสติ.

[๙๓] ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทา โอรสา ธมฺมนิมฺมิตา
สิงฺคาลกสฺส ยา[๒] มาตา เหสฺสติ สตฺถุ สาวิกา.

[๙๔] ตํ สุตฺวา มุทิตา หุตฺวา ยาวชีวํ ตทา ชินํ
เมตฺตจิตฺตา ปริจรึ ปฏิปตฺตีหิ นายกํ.

[๙๕] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๙๖] ปจฺฉิเม จ ภเวทานิ คิริพฺพชปุรุตฺตเม
ชาตา เสฏฺฐิกุเล ผีเต มหารตนสญฺจเย.

---

[๑] สฺยา. พุทฺธสฺส ปสนฺโน [๒] ฉ.,เท. มาตาติ อิ. สิคาลกสฺส

[๙๗] ปุตฺโต สิงฺคาลโก นาม มมาสิ[๑] วิปเถ รโต
ทิฏฺจิคหณปกฺขนฺโน ทิสาปูชนตปฺปโร.

[๙๘] นานาทิสา นมสฺสติ[๒] ปิณฺฑาย นครํ วชํ
ตํ ทิสฺวา อวทิ พุทฺโธ มคฺเค ฐตฺวา วินายโก.

[๙๙] ตสฺส เทสยโต ธมฺมํ ปนาโท วิมฺหโย[๓] อหุ
เทฺวโกฏินรนารีนํ ธมฺมาภิสมโย อหุ.

[๑๐๐] ตทา ตํ[๔] ปริสํ คนฺตฺวา สุตฺวา สุคตภาสิตํ
โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๑๐๑] น จิเรเนว กาเลน พุทฺธทสฺสนสาลยา
อนุสฺสตึ ตํ ภาเวตฺวา อรหตฺตํ อปาปุณิ.

[๑๐๒] ทสฺสนตฺถาย พุทฺธสฺส สพฺพทา จ วชามหํ
อติตฺตาเยว ปสฺสามิ รูปี นยนนนฺทนํ.

[๑๐๓] สพฺพปารมิสมฺภูตํ ลกฺขินิลยนํ ปรํ[๕]
รูปี สพฺพสุภากิณฺณํ อติตฺตา วิหรามหํ.[๖]

[๑๐๔] ชิโน ตสฺมึ คุเณ ตุฏฺโ เอตทคฺเค จเปสิ มํ
สิงฺคาลกสฺส ยา มาตา อคฺคา สทฺธาธิมุตฺติกา.[๗]

[๑๐๕] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุนิ.

---

[๑] อิ. มตาสิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นมสฺสนฺตํ
[๓] อิ. วิสเย
[๔] ฉ.,เท. ตทาหํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. วรํ
[๖] อิ. ภยามหํ
[๗] อิ. สงฺควิมุตฺติกา

[๑๐๖] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสเว[๑] ปริญฺญาย นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๐๗] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ มม มหาวีร อุปฺปนฺนํ ตว สนฺติเก.

[๑๐๘] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๐๙] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๑๐] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ สิงฺคาลมาตา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

จตุตฺถํ สิงฺคาลมาตาเถรีอปทานํ.

๕. สุกฺกาเถรีอปทานํ

[๑๑๑] เอกนวุเต อิโต กปฺเป วิปสฺสี นาม นายโก
อุปฺปชฺชิ จารุนยโน สพฺพธมฺมวิปสฺสโก.

[๑๑๒] ตทาหํ พนฺธุมติยํ ชาตา อญฺญตเร กุเล
ธมฺมํ สุตฺวาน มุนิโน ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๑๑๓] พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ปฏิภาณวตี ตถา
วิจิตฺตกถิกา จาปิ ชินสาสนการิกา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพาสวปริกฺขีณา

[๑๑๔] ตทา ธมฺมกถึ กตฺวา หิตาย ชนตํ สทา[๑]
ตโต จุตาหํ ตุสิตํ อุปปนฺนา ยสสฺสินี.

[๑๑๕] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป สิขี วิย สิขี ชิโน
ตปนฺโต ยสสา โลเก[๒] อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๑๑๖] ตทาปิ ปพฺพชิตฺวาน พุทฺธสาสนโกวิทา
โชเตตฺวา ชินวากฺยานิ ตโตปิ ติทิวงฺคตา.

[๑๑๗] เอกตฺตึเส[๓] อิโต กปฺเป เวสฺสภู นาม นายโก
อุปฺปชฺชิตฺถ มหายานี ตทาปิจ ตเถวหํ.

[๑๑๘] ปพฺพชิตฺวา ธมฺมธรา โชตยึ ชินสาสนํ
คนฺตฺวา มรุปุรึ รมฺมํ อนุโภมิ[๔] มหาสุขึ.

[๑๑๙] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป กกุสนฺโธ ชินุตฺตโม
อุปฺปชฺชิ นรสทฺทูโล[๕] ตทาปิจ ตเถวหํ.

[๑๒๐] ปพฺพชึ[๖] ชินสาสนํ โชตยิตฺวา ยถายุกึ[๗]
ตโต จุตาหํ ติทสํ[๘] อคํ สภวนํ ยถา.

[๑๒๑] อิมสฺมึเยว กปฺปมฺหิ โกนาคมนนายโก
อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร[๙] สพฺพสตฺตานมุตฺตโม.[๑๐]

[๑๒๒] ตทาปิ ปพฺพชิตฺวาน สาสเน ตสฺส ตาทิโน
พหุสฺสุตา ธมฺมธรา โชตยึ ชินสาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. พหุ อิ. หิตาย ชนสฺสรึ
[๒] สฺยา. โลกึ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอกตฺตึเสว กปฺปมฺหิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อนุโภสึ
[๕] ฉ.,เท. นรสรโณ อิ. วรสทฺทูโล
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปพฺพชิตฺวา มุนิมตํ
[๗] อิ. ยถาสุขึ
[๘] ฉ.,เท. ติทิวึ
[๙] ฉ.,เท. โลกสรโณ อิ. อุปฺปชฺชิ จ ทีปวโร
[๑๐] ฉ.,เท. อรโณ อมตงฺคโต

[๑๒๓] อิมสฺมึเยว กปฺปมฺหิ กสฺสโป มุนิ สตฺถโม[๑]
อุปฺปชฺชิ โลกสรโณ อรโณ มรณนฺตคู.

[๑๒๔] ตสฺสาปิ นรธีรสฺส ปพฺพชิตฺวาน สาสเน
ปริยาปุฏสทฺธมฺมา ปริปุจฺฉาวิสารทา.

[๑๒๕] สุสีลา ลชฺชินี เจว ตีสุ สิกฺขาสุ โกวิทา
พหุๆ ธมฺมกถๆ กตฺวา ยาวชีวๆ มหามุเน.

[๑๒๖] เตน กมฺมวิปาเกน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสๆ เทหๆ ตาวตึสๆ อคญฺฉหๆ.

[๑๒๗] ปจฺฉิเม จ ภเวทานิ คิริพฺพชปุรุตฺตเม.
ชาตา เสฏฺฐิกุเล ผีเต มหารตนสญฺจเย.

[๑๒๘] ยทา ภิกฺขุสหสฺเสน ปเรโต[๒] โลกนายโก
อุปาคมิ ราชคหๆ สหสฺสกฺเขหิ[๓] วณฺณิโต.

[๑๒๙] ทนฺโต ทนฺเตหิ สห ปุราณชฏิเลหิ
วิปฺปมุตฺโต วิปฺปมุตฺเตหิ
สิงฺคินิกฺขสวณฺโณ
ราชคหๆ ปาวิสิ ภควา.

[๑๓๐] ทิสฺวา พุทฺธานุภาวนฺตๆ สุตฺวา จ คุณสญฺจยๆ
พุทฺเธ จิตฺตๆ ปสาเทตฺวา ปูชยึ ตๆ มหพฺพลๆ.[๔]

[๑๓๑] อปเรน จ กาเลน ธมฺมทินฺนาย สนฺติเก
อคารา นิกฺขมิตฺวาน ปพฺพชึ อนคาริยๆ.

---

[๑] ฉ.,เท. มุนิมุตฺตโม
[๒] ฉ.,เท. ปริวุโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สหสฺสกฺเขน
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ยถาพลๆ

[๑๓๒] เกเสสุ ฉิชฺชมาเนสุ กิเลเส ฌาปยึ อหํ
อุคฺคหึ สาสนํ สพฺพํ ปพฺพชิตฺวา น จิเรนหํ.

[๑๓๓] ตโต ธมฺมํ อเทเสสึ มหาชนสมาคเม
ธมฺเม เทสิยมานมฺหิ ธมฺมาภิสมโย อหุ.

[๑๓๔] เนกปาณสหสฺสานํ ตํ วิทิตฺวา วิชิมฺหิโต[๑]
อภิปฺปสนฺโน เม ยกฺโข คมิตฺวาน[๒] คิริพฺพชํ.

[๑๓๕] กึ เม กตา ราชคเห มนุสฺสา มธุ ปีตาว อจฺฉเร
เย สุกฺกํ น ปยิรุปาสนฺติ[๓] เทเสนฺตึ อมตปทํ.

[๑๓๖] ตญฺจ ปน อปฺปฏิวานียํ อเสจนกโมชวํ
ปิวนฺติ มญฺเญ สปฺปญฺญา วลาหกมิวทุธคู.

[๑๓๗] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุนิ.

[๑๓๘] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๓๙] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ มม มหาวีร อุปฺปนฺนํ ตว สนฺติเก.

[๑๔๐] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๔๑] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ติวิมฺหิโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภมิตฺวาน
[๓] ฉ.,เท. อุปาสนฺติ

[๑๔๒] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ สุกฺกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ปญฺจมํ สุกฺกาเถรีอปทานํ.

ปญฺจโม ภาณวาโร.

๖. อภิรูปนนฺทาเถรีอปทานํ

[๑๔๓] เอกนวุเต อิโต กปฺเป วิปสฺสี นาม นายโก
อุปฺปชฺชิ จารุนยโน[๑] สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา.

[๑๔๔] ตทาหํ พนฺธุมติยา อิทฺเธ ผีเต มหากุเล
ชาตา สุรูปา[๒] ทยิตา ปูชนียา[๓] ชนสฺส จ.

[๑๔๕] อุปคนฺตฺวา มหาวีรํ วิปสฺสึ โลกนายกํ
ธมฺมํ สุตฺวาน สรณํ อุเปสึ นรนายกํ.

[๑๔๖] สีเลสุ สํวุตา หุตฺวา นิพฺพุเต จ นรุตฺตเม
ธาตุถูปสฺส อุปริ โสณฺณฉตฺตํ อปูชยึ.

[๑๔๗] มุตฺตจาคา สีลวตี ยาวชีวํ ตโต จุตา
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ[๔] อคญฺฉหํ.

[๑๔๘] ตทา ทสหิ ฐาเนหิ อภิโภตฺวา อเสสโต[๕]
รูปสทฺเทหิ คนฺเธหิ รเสหิ ผุสฺสเนหิ จ.

---

[๑] ฉ.,เท. จารุทสฺสโน
[๒] อิ. สุรูปทสฺสิตา
[๓] อิ. สชนสฺสา ชนสฺส จ
[๔] ฉ.,เท. ตาวตึสูปคา อหํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อภิโภตฺวาน เสสเก

[๑๔๙] อายุนาปิจ วณฺเณน สุเขน ยสสาปิจ
ตเถวาธิปเตยฺเยน อธิคยฺห วิโรจหํ.

[๑๕๐] ปจฺฉิเม จ ภเวทานิ ชาตาหํ กปิลวฺหเย
ธีตา เขมกสกฺกสฺส นนฺทา นาเมน วิสฺสุตา.

[๑๕๑] อภิรูปสมฺปทมฺปิ[๑] อาหุ เมกนฺติ สูจกํ
ยทาหํ โยพฺพนํ ปตฺตา รูปวณฺณวิภูสิตา.[๒]

[๑๕๒] อิธ[๓] มมตฺเต สกฺยานํ วิวาโท สุมหา อหุ
ปพฺพาเชสิ ตโต ตาโต มา สกฺยา วินสฺสุ อิติ.[๔]

[๑๕๓] ปพฺพชิตฺวาน ตถาคตํ[๕] รูปเทสฺสึ นรุตฺตมํ
สุตฺวาน โนปคจฺฉามิ มม รูเปน คพฺภิตา.[๖]

[๑๕๔] โอวาทมฺปิ น คจฺฉามิ พุทฺธทสฺสนภีรุกา
ตทา ชิโน อุปายเยน อุปเนตฺวา สสนฺติกํ.

[๑๕๕] ติสฺสิตฺถิโย[๗] นิทสฺเสสิ อิทฺธิยา มคฺคโกวิโท
อจฺฉารูปสทิสํ[๘] ตรุณึ ชริกํ มตํ.

[๑๕๖] ตโย ทิสฺวา สุสํวิคฺคา วิรตฺตาเส กเลวเร
อฏฺฐาสึ ภวนิพฺพินฺทา[๙] ตโต[๑๐] มํ อาห นายโก.

[๑๕๗] อาตุรํ อสุจึ ปูตึ ปสฺส นนฺเท สมุสฺสยํ
อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํ พาลานํ อภิปตฺถิตํ.[๑๑]

---

[๑] อิ. อภิรูปึ อุปาทึ
[๒] ฉ.,เท. รูปลาวญฺญภูสิตา
[๓] ฉ.,เท. ตทา มมตฺเถ อิ. อหึ เม มตฺเถ
[๔] ฉ.,เท. วินสฺสึ สุติ
[๕] อิ. ตถาจาหึ
[๖] ฉ.,เท. คพฺพิตา
[๗] อิ. ติสฺโส ถีโย
[๘] อิ. อจฺฉารูปสทิสา ตรุณิ ชริกา มตา
[๙] อิ. ภวนิพฺพินฺนา
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. ตทา
[๑๑] ฉ.,เท. อภินนฺทิตํ

[๑๕๘] อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ เอกคฺคํ สุสมาหิตํ
ยถา อิทํ ตถา เอตํ ยถา เอตํ ตถา อิทํ.

[๑๕๙] เอวเมตํ อเวกฺขนฺตี รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา
ตโต สกาย ปญฺญาย อภินิพฺพิชฺช วจฺฉสิ.

[๑๖๐] ตสฺสา เม อปฺปมตฺตาย วิจินนฺตีธ[๑] โยนิโส
ยถาภูตํ อยํ กาโย ทิฏฺโฐ สนฺตรพาหิโร.

[๑๖๑] อถ นิพฺพินฺทิหํ[๒] กาเย อชฺฌตฺตญฺจ วิรชฺชหํ
อปฺปมตฺตา วิสัยุตฺตา อุปสนฺตมฺหิ นิพฺพุตา.

[๑๖๒] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุนิ.

[๑๖๓] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๖๔] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ มม มหาวีร อุปฺปนฺนํ ตว สนฺติเก.

[๑๖๕] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๖๖] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๖๗] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺจิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อภิรูปนนฺทา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ฉฏฺฐํ อภิรูปนนฺทาเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิจรนฺตียา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นิพฺพินฺทหํ

๗. อฑฺฒกาสีเถรีอปทานํ

[๑๖๘] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๑๖๙] ตทาหํ ปพฺพชิตฺวาน ตสฺส พุทฺธสฺส สาสเน
สํวุตา ปาฏิโมกฺขมฺหิ อินฺทฺริเยสุ จ ปญฺจสุ.

[๑๗๐] มตฺตญฺญู นีจอาสเน[๑] ยุตฺตา ชาคริเยปิจ[๒]
วสนฺตี ยุตฺตโยคาหํ ภิกฺขุนึ วิคตาสวํ.

[๑๗๑] อกฺโกสึ ทุฏฺจจิตฺตาหํ คณิเกติ สกึ ตทา[๓]
เตเนว ปาปกมฺเมน นิรยมฺหิ อปจฺจิสํ.

[๑๗๒] เตเนว[๔] กมฺมเสเสน อชายึ คณิกากุเล
พหุโสวปราธีนา[๕] ปจฺฉิมาย จ ชาติยา.

[๑๗๓] กาสิเสฏฺฐิกุเล ชาตา พฺรหฺมจริยผเลนหํ[๖]
อจฺฉรา วิย เทเวสุ อโหสึ รูปสมฺปทา.

[๑๗๔] ทิสฺวาน[๗] ทสฺสนียํ มํ คิริพฺพชปุรุตฺตเม
คณิกตฺเต นิเวเสสุ อกฺโกสนผเลน เม.[๘]

[๑๗๕] สาหํ สุณิตฺวาน สทฺธมฺมํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส ภาสิตํ[๙]
ปพฺพวาสนสมฺปนฺนา ปพฺพชึ อนคาริยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. มตฺตญฺญุนี จ อสเน
[๒] อิ. ชาคริเยสุ จ
[๓] ฉ.,เท. ภณึ ตทา
[๔] ฉ.,เท. เตน กมฺมาวเสเสน
[๕] อิ. พหุโสวปราธิตา
[๖] ฉ.,เท. พฺรหฺมจารีพเลนหํ
[๗] อิ. ทิสฺวาทิทสฺสนียํ
[๘] ฉ.,เท. อกฺโกสนพเลน เม
[๙] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธเสฏฺเจน เทสิตํ

[๑๗๖] ตทุปสมฺปทตฺถาย[๑] คจฺฉนฺตี[๒] ชินสนฺติกํ
มคฺเค ธุตฺเต จิเต ทิสฺวา[๓] ลภึ ทูโตปสมฺปทํ.

[๑๗๗] สพฺพกมฺมํ ปริกฺขีณํ ปุญฺญปาปี ตเถว จ
สพฺพสํสารมุตฺติณฺณา คณิกตฺตญฺจ เขปิตํ.

[๑๗๘] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุนิ.

[๑๗๙] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ์ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๘๐] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ มม มหาวีร อุปฺปนฺนํ ตว สนฺติเก.

[๑๘๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๑๘๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๑๘๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อฑฺฒกาสิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

สตฺตมํ อฑฺฒกาสีเถรีอปทานํ.

---

[๑] อิ. ตทาปสมฺปทตฺถาย
[๒] อิ. คจฺฉนฺตํ
[๓] ฉ.,เท. สุตฺวา

๘. ปุณฺณิกาเถรีอปทานํ

[๑๘๔] วิปสฺสิโน ภควโต　　สิขิโน เวสฺสภุสฺส จ
กกุสนฺธสฺส มุนิโน　　โกนาคมนตาทิโน.

[๑๘๕] กสฺสปสฺส จ พุทฺธสฺส　　ปพฺพชิตฺวาน สาสเน
ภิกฺขุนี สีลสมฺปนฺนา　　นิปกา สำวุตินฺทฺริยา.

[๑๘๖] พหุสฺสุตา ธมฺมธรา　　ธมฺมตฺถปริปุจฺฉิตา[๑]
อุคฺคเหตฺวา[๒] จ ธมฺมานำ　　โสตา ปยิรุปาสิกา.[๓]

[๑๘๗] เทเสนฺตี ชนมชฺเฌหำ　　อโหสึ ชินสาสนำ[๔]
พาหุสจฺเจน เตนาหำ　　เปสลา อติมญฺญิสำ.

[๑๘๘] ปจฺฉิเม จ ภเวทานิ　　สาวตฺถิยำ ปุรุตฺตเม
อนาถปิณฺฑิโน เคเห　　ชาตาหำ กุมฺภทาสิยา.

[๑๘๙] คตา อุทกหาริยำ　　โสตฺถิยำ ทิชมทฺทสำ
สีตฏฺฏำ โตยมชฺฌมฺหิ　　ตำ ทิสฺวา อิทมพฺรวึ.

[๑๙๐] อุทกหารี[๕] อหำ สีเต　　สทา อุทกโมตรึ
อยฺยานำ ทณฺฑภยภีตา　　วาจาโรสภยฏฺฏิตา.[๖]

[๑๙๑] กสฺส พฺราหฺมณ ตฺวำ ภีโต　　สทา อุทกโมตริ
เวธมาเนหิ คตฺเตหิ　　สีตำ เวทยเส ภุสำ.

[๑๙๒] ชานนฺตี วต มำ โภติ[๗]　　ปุณฺณิเก ปริปุจฺฉสิ[๘]
กโรนฺตำ[๙] กุสลำ กมฺมำ　　นุทนฺตำ[๑๐] กมฺมปาปกำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธมฺมตฺถปริปุจฺฉิกา อิ. อตฺถตฺถปริปุจฺฉิกา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุคฺคเหตา
[๓] ฉ.,เท. ปยิรุปาสิตา
[๔] ฉ.,เท. ชินสาสเน
[๕] ฉ.,เท. อุทหารี อิ. อุทาภารี
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วาจาโทสภยฏฺฏิตา
[๗] อิ. โหติ
[๘] อิ. ปริปุจฺฉิยำ
[๙] อิ. นิทฺธนฺตำ
[๑๐] ฉ.,เท. รุนฺธนฺตำ

[๑๙๓] โย วุฑฺโฒ[๑] ทหโร จาปิ ปาปกมฺมํ ปกุพฺพติ
อุทกาภิเสจนา[๒] โสปิ ปาปกมฺมา ปมุจฺจติ.

[๑๙๔] อุตฺตรนฺตสฺส อกฺขาสึ ธมฺมตฺถสหิตํ ปทํ
ตญฺจ สุตฺวา สุสංวิคฺโค[๓] ปพฺพชิตฺวารหา อหุ.

[๑๙๕] ปูเรนฺตี อูนกสตํ ชาตา ทาสิกุเล ยโต
ตโต ปุณฺณาติ นามํ เม ภุชิสฺสं[๔] มํ อกํสุ เต.

[๑๙๖] เสฏฺฐี ตโตนุโมเทตฺวา[๕] ปพฺพชึ อนคาริยं
น จิเรเนว กาเลน อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๑๙๗] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุนิ.

[๑๙๘] ปุพฺเพนิวาสं ชานามิ ทิพฺพจกฺขุं วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๑๙๙] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ เม วิมลं สุทฺธं พุทฺธเสฏฺฐสฺส วาหสา.

[๒๐๐] ภาวนาย มหาปญฺญา สุเตเนว สุตาวินี
มาเนน นีจกุลชา น หิ กมฺมํ ปนสฺสติ.[๖]

[๒๐๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหं ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๒๐๒] สฺวาคตं วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตं พุทฺธสฺส สาสนं.

---

[๑] ฉ.,เท. โย เจ วุฑฺโฒ ทหโร วา อิ. โย จ วุทฺโธ ทหโร วา
[๒] ฉ.,เท. ทกาภิสิญฺจนา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สสංวิคฺโค
[๔] อิ. ภุชิสฺสญฺจ
[๕] ฉ.,เท. ตโตนุชาเนตฺวา
[๖] ฉ.,เท. วินสฺสติ

[๒๐๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ ปุณฺณิกา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

อฏฺฐมํ ปุณฺณิกาเถรีอปทานํ.

๙. อมฺพปาลีเถรีอปทานํ

[๒๐๔] โย รสิรุจิตาเวโพ[๑] ผุสฺโส นาม มหามุนิ
ตสฺสาหํ ภคินี อาสึ อชายึ ขตฺติเย กุเล.

[๒๐๕] ตสฺส ธมฺมํ สุณิตฺวาหํ วิปฺปสนฺเนน เจตสา
มหาทานํ ททิตฺวาน ปตฺถยึ รูปสมฺปทํ.

[๒๐๖] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป สิขี โลกคฺคนายโก
อุปฺปนฺโน โลกปชฺโชโต ติโลกสรโณ ชิโน.

[๒๐๗] ตทา อรุณปุเร รมฺเม พฺรหฺมญฺญกุลสมฺภวา
วิมุตฺตจิตฺตํ กุปิตา ภิกฺขุนึ อภิสาปยึ.

[๒๐๘] เวสิกา จ อนาจารา ชินสาสนทูสิกา
เอวํ อกฺโกสยิตฺวาน เตน ปาเปน กมฺมุนา.

[๒๐๙] ทารุณํ นิรยํ คนฺตฺวา มหาทุกฺขสมปฺปิตา
ตโต จุตา มนุสฺเสสุ อุปปนฺนา ตปสฺสินี.

[๒๑๐] ทสชาติสหสฺสานิ คณิกตฺตํ อการยึ
ตโต ปาปา น มุจฺจิสฺสํ ภุตฺวา[๒] ทุฏฺฐจวิสํ ยถา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. รสิผุสิตาเวโพ

[๒] อิ. ภุตฺตา

[๒๑๑] พฺรหฺมเวสมเสวิสฺสํ[๑] กสฺสเป ชินสาสเน
เตน กมฺมวิปาเกน อชายึ ติทเส ปุเร.

[๒๑๒] ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเต อโหสึ โอปปาติกา
อมฺพสาขนฺตเร ชาตา อมฺพปาลีติ เตนหํ.

[๒๑๓] ปริวุตา ปาณโกฏีหิ ปพฺพชึ ชินสาสเน
ปตฺตาหํ อจลํ ฐานํ ธีตา พุทฺธสฺส โอรสา.

[๒๑๔] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา[๒]
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุนิ.

[๒๑๕] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๒๑๖] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ เม วิมลํ สุทฺธํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส วาหสา.

[๒๑๗] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๒๑๘] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๑๙] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ อมฺพปาลี ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

นวมํ อมฺพปาลีเถรีอปทานํ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺรหฺมจริยเสวิสฺสํ อิ. พฺรหฺมเจรึ อเสวิสฺสํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. โสตธาตุวิสุทฺธิยา

๑๐. เสลาเถรีอปทานํ[๑]

[๒๒๐] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป พฺรหฺมพนฺธุ มหายโส
กสฺสโป นาม นาเมน อุปฺปชฺชิ วทตํ วโร.

[๒๒๑] สาวตฺถิยํ ปุรวเร อุปาสกกุเล อหํ
ปสุตา นํ ชินวรํ ทิสฺวา สุตฺวา จ เทสนํ.

[๒๒๒] ตํ วีรํ สรณํ คนฺตฺวา สีลานิ จ สมาทยึ[๒]
กทาจิ โส มหาวีโร มหาชนสมาคเม.

[๒๒๓] อตฺตโน อภิสมฺโพธึ ปกาเสสิ นราสโภ
อนนุสฺสุตธมฺเมสุ ปุพฺเพ ทุกฺขาทิเกสุ จ.

[๒๒๔] จกฺขุ ญาณญฺจ ปญฺญา จ วิชฺชาโลกํ[๓] จ อาสิ เม
ตํ สุตฺวา อุคฺคเหตฺวาน ปริปุจฺฉามิ[๔] ภิกฺขโว.

[๒๒๕] เตน กมฺเมน สุกเตน เจตนาปณิธีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสํ เทหํ ตาวตึสํ อคญฺฉหํ.

[๒๒๖] ปจฺฉิเม จ ภเว ทานิ ชาตา เสฏฺฐิมหากุเล
อุเปจฺจ พุทฺธํ สทฺธมฺมํ สุตฺวา มจฺจุปสฺหิตํ.[๕]

[๒๒๗] ปพฺพชิตฺวา น จิเรเนว สพฺพตฺถานิ[๖] วิจินฺตยํ
เขเปตฺวา อาสเว สพฺเพ อรหตฺตํ อปาปุณึ.

[๒๒๘] อิทฺธีสุ จ วสี โหมิ ทิพฺพาย โสตธาตุยา
เจโตปริยญาณสฺส วสี โหมิ มหามุนิ.

---

[๑] ฉ.,เท. เปสลาเถรี
[๒] ฉ.,เท. สมาทิยึ
[๓] ฉ.,เท. วิชฺชาโลโก อิ. วิชฺชาโลกา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปริปุจฺฉิญฺจ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สจฺจูปสฺหิตํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สจฺจตฺถานิ

[๒๒๙] ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
สพฺพาสวปริกฺขีณา นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

[๒๓๐] อตฺถธมฺมนิรุตฺตีสุ ปฏิภาเณ ตเถว จ
ญาณํ เม วิมลํ สุทฺธํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส วาหสา.

[๒๓๑] กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ ภวา สพฺเพ สมูหตา
นาคีว พนฺธนํ เฉตฺวา วิหรามิ อนาสวา.

[๒๓๒] สฺวาคตํ วต เม อาสิ พุทฺธเสฏฺฐสฺส สนฺติเก
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ.

[๒๓๓] ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉพฺภิญฺญา สจฺฉิกตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ.

อิตฺถํ สุทํ เสลา ภิกฺขุนี อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ทสมํ เสลาเถรีอปทานํ.

ตสฺสุทฺทานํ

ขตฺติยพฺราหฺมณี เจว ตถา อุปฺปลหายิกา
สิงฺคาลมาตา สุกฺกา จ อภิรูปนนฺทา เจว[๑]
อฑฺฒกาสิกา[๒] เจว ปุณฺณา จ อมฺพปาลี เสลา ภิกฺขุนีติ.[๒]

จตุตฺโถ ขตฺติยกญฺญาวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. อภิรูปา อฑฺฒกาสิกา
[๒-๒] ฉ.,เท. ปุณฺณา จ อมฺพปาลี จ เปสลาติ จ ตา ทส คาถาโย ทฺวิสตาเนตฺถ ทฺวิจตฺตาฬิสจุตฺตริ.

อถ วคฺคุทฺทานํ

สุเมธา[๑] เอกูโปสถา กุณฺฑลเกสี ขตฺติยา
สหสฺสํ ติสตา คาถา สตฺตตาพีส ปิณฺฑิตา.

สห อุทฺทานคาถาหิ คณิตาโย วิภาวิภิ
สหสฺสํ ติสตํ คาถา สตฺต ปญฺญาสเมว จาติ.[๑]

เฉริกาปทานํ สมตฺตํ.

อปทานปาลิ สมตฺตา.

[๑-๑] สฺยา. อิทํ คาถาทฺวยํ น ทิสฺสติ.

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
พุทฺธวํสปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. รตนจงฺกมนกณฺโฑ

[๑] พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ[๑]
กตญฺชลี อนธิวรํ อยาจถ
สนฺตีธ สตฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสหิ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชนฺติ.

ภควา[๒] โลกาธิปตี นรุตฺตโม
กตญฺชลี พฺรหฺมคเณหิ ยาจิโต
สนฺตีธ ธีราปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชं.

เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ เทเสตุ อมตํ ปทํ
โลกานมนุกมฺปาย ธมฺมํ เทเสตุ นายก.[๒]

[๒] สมฺปนฺนวิชฺชาจรณสฺส ตาทิโน
ชุตินฺธรสฺสนฺติมเทหธาริโน
ตถาคตสฺสปฺปฏิปุคฺคลสฺส
อุปฺปชฺชิ การุญฺญตา สพฺพสตฺเต.

---

[๑] ฉ.,เท. สหมฺปตี [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. อิมา คาถาโย น ทิสฺสนฺติ.

ตำ[๑] สุตฺวา ภควา สตฺถา อิทำ วจนมพฺรวิ[๑]
อปารุตา เต อมตสฺส ทฺวารา
เย โสตวนฺโต ปมุญฺจนฺตุ สทฺธำ
วิหึสสญฺญี ปคุณำ น ภาสึ
ธมฺมำ ปณีตำ มนุเชสุ พฺรหฺเมติ.

[ภควา[๒] ตสฺมึ สมเย เวเนยฺยานำนุกมฺปโก
อชปาลนิโคฺรธมูลมฺหิ ปายาสิ มุนิปุงฺคโว.

อนุกฺกเมน คมเนน พาราณสิมุปาคมิ
ตสฺมึ หิ ปลฺลงฺกวเร นิสีทิ ภควา ตทา.

ปญฺจนฺนำ วคฺคิยานญฺจ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตยิ
ทุกฺขำ ทุกฺขสมุปฺปาทำ นิโรธำ มคฺคมุตฺตมำ.

ปวตฺตยิ ตำ ภควา อิสี เต ปญฺจวคฺคิยา
อฏฺฐารสโกฏิ ตทา พฺรหฺมเทวคณา สห.

ปฐมสฺมึ สนฺนิปาเต ธมฺมาภิสมยา ลภุ
โกณฺฑญฺโญ ภทฺทิโย วปฺโป มหานาโม จ อสฺสชิ.

วินีตา เตน ปเรน สพฺเพปิ อนุปุพฺพโส
อฏฺฐารสโกฏิ ตทา พฺรหฺมเทวคณา สห.

ปฐมสฺมึ สนฺนิปาเต โสตาปตฺติผลำ ตทา
อนุกฺกเมน คมเนน ราชคหมุปาคมิ.

เวพฺภารนมหาวิหาเร วิหาสิ มุนิปุงฺคโว
ตำ สุตฺวา พิมฺพิสาโร จ ภควนฺตมุปสงฺกมิ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิมา คาถาโย น ทิสฺสนฺติ.

เอกาทสนหุเตเนว ปริวารา มหา อหุ
ทีปคนฺธธูปมาลาทีหิ ภควนฺตมภิปูชยิ.

ตสฺมึ สมาคเมเยว กามาทีนว เทสยิ
เทสนาปริโยสาเน ราชานมฺปมุขํ ตทา.

จตุราสีติสหสฺสานํ ธมฺมาภิสมโย อหุ
ตํ สุตฺวาน ปิตา ราชา นว ทูตานิ เปสยิ.

นวสหสฺสปริวาเรหิ ปพฺพชฺชํ ยาจเต มุนึ
นวสหสฺสปริวารา อรหตฺตมุปาคมุ.

กาพุทายิ ปริโยสาเน ภิกฺขุเวสํ คเหตฺวา โส
สหสฺสปริวาเรหิ ภควนฺตํ นิมนฺตยิ.

นิมนฺตมธิวาเสตฺวา มหามคฺคํ ปฏิปชฺชติ
วีสติสหสฺสภิกฺขูหิ ปายาสิ สกฺยปุงฺคโว.

อนุกฺกเมน คมเนน กปิลวตฺถุมุปาคมิ
โรหิณิยา นทีตีเร ปาฏิหารมกาสิ โส.

ตสฺมึ ปลฺลงฺกมชฺฌมฺหิ นิสีทิ สกฺยปุงฺคโว
มหาเวสฺสนฺตรธมฺมํ เทเสตฺวา ภควา ปิตุ
จตุราสีติสหสฺสานํ ธมฺมาภิสมโย อหุ.]

[๓] น เหเต[๑] ชานนฺติ สเทวมนุสฺสา[๒]
พุทฺโธ อยํ กีทิสโก นรุตฺตโม
อิทฺธิพลํ ปญฺญาพลญฺจ กีทิสํ
พุทฺธพลํ โลกหิตสฺส กีทิสํ.

---

[๑] อิ. น โภ เต

[๒] ฉ.,เท.,อิ. สเทวมานุสา

[๔] น เหเต[๑] ชานนฺติ สเทวมนุสฺสา[๒]
พุทฺโธ อยํ อีทิสโก นรุตฺตโม
อิทฺธิพลํ ปญฺญาพลญฺจ อีทิสํ[๓]
พุทฺธพลํ โลกหิตสฺส อีทิสํ[๓]

[๕] หนฺทาหํ ทสฺสยิสฺสามิ พุทฺธพลํ อนุตฺตรํ
จงฺกมํ มาปยิสฺสามิ นเภ รตนมณฺฑิตํ.

[๖] ภุมฺมา มหาราชิกา ตาวตึสา
ยามา จ เทวา ตุสิตา จ นิมฺมิตา
ปรนิมฺมิตา เยปิจ พฺรหฺมกายิกา
อานนฺทิตา วิปุลมกํสุ โฆสํ.

[๗] โอภาสิตา จ ปถวี สเทวกา
ปุถู จ โลกนฺตริกา อสංวุตา
ตโม จ ติพฺโพ วิหโต ตทา อหุ
ทิสฺวาน อจฺเฉรกํ ปาฏิหีรํ.

[๘] สเทวคนฺธพฺพมนุสฺสรกฺขเส
อาภา อุฬารา วิปุลา อชายถ
อิมสฺมึ โลเก ปรสฺมึ จูภเย
อโถปิ อุทฺธํ ติริยญฺจ วิตฺถตํ.

[๙] สตฺตุตฺตโม อนธิวโร วินายโก
สตฺถา อหุ เทวมนุสฺสปูชิโต
มหานุภาโว สตปุญฺญลกฺขโณ
ทสฺเสสิ อจฺเฉรกํ ปาฏิหีริยํ.

---

[๑] อิ. น โภ เต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สเทวมานุสา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอทิสํ

ตสฺมึ[๑] สมาคเม สตฺถา อพฺภุคฺคนฺตฺวา นเภ ตเล
สิเนรุปพฺพตํ รมฺมํ จงฺกมํ มาปยี ชิโน.
ทสสหสฺสิโลกธาตุ- เทวตา ชินสนฺติเก
ตถาคตํ นมสฺสิตฺวา พุทฺธปูชํ กรึสุ เต.[๑]

[๑๐] โส ยาจิโต เทววเรน จกฺขุมา
อตฺถํ สเมกฺขิตฺวา ตทา นรุตฺตโม
จงฺกมํ มาปยิ โลกนายโก
สุนิฏฺจิตํ สพฺพรตนนิมฺมิตํ.

[๑๑] อิทฺธึ จ อาเทสนานุสาสนึ
ติปาฏิหีเร ภควา วสี อหุ
จงฺกมํ มาปยิ โลกนายโก
สุนิฏฺจิตํ สพฺพรตนนิมฺมิตํ.

[๑๒] ทสสหสฺสิโลกธาตุยา สิเนรุปพฺพตุตฺตเม ถมฺเภว
ทสฺเสสิ ปฏิปาฏิยา จงฺกเม รตนามเย.

[๑๓] ทสสหสฺสํ[๒] อติกฺกมฺม จงฺกมํ มาปยี ชิโน
สพฺพโสวณฺณมยา ปสฺเส จงฺกเม รตนามเย.

[๑๔] ตุลาสงฺฆาฏานุวตฺตา[๓] โสวณฺณผลกตฺถกา
เวทิกา สพฺพโสวณฺณา ทุภโต ปสฺเสสุ นิมฺมิตา.

[๑๕] มณิมุตฺตาวาลุกากิณฺโณ[๔] นิมฺมิโต รตนามโย
โอภาเสติ ทิสา สพฺพา สตรํสิว อุคฺคโต.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อิมา คาถาโย น ทิสฺสนฺติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ทสสหสฺสึ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตุลาสงฺฆาฏานุวคฺคา [๔] ฉ.,เท. มณิมุตฺตาวาลุกากิณฺณา

[๑๖] ตสฺมึ จงฺกมเน ธีโร ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ
วิโรจมาโน สมฺพุทฺโธ จงฺกเม จงฺกมี ชิโน.

[๑๗] ทิพฺพํ มนฺทารวํ ปุปฺผํ ปทุมํ ปาริฉตฺตกํ
จงฺกมเน โอกิรนฺติ สพฺเพ เทวา สมาคตา.

[๑๘] ปสฺสนฺติ ตํ เทวสงฺฆา ทสสหสฺสี สมาคตา[๑]
นมสฺสมานา นิปตนฺติ ตุฏฺฐหฏฺฐา ปโมทิตา.

[๑๙] ตาวตึสา จ ยามา จ ตุสิตา จาปิ เทวตา
นิมฺมานรติโน เทวา เย เทวา วสวตฺติโน
อุทคฺคจิตฺตา สุมนา ปสฺสนฺติ โลกนายกํ.

[๒๐] สเทวคนฺธพฺพมนุสฺสรกฺขสา
นาคา สุปณฺณา อถวาปิ กินฺนรา
ปสฺสนฺติ ตํ โลกหิตานุกมฺปกํ
นเภว อจฺจุคฺคตจนฺทมณฺฑลํ.

[๒๑] อาภสฺสรา สุภกิณฺหา เวหปฺผลา อกนิฏฺฐา จ[๒]
สุสุทฺธสุกฺกวตฺถวสนา ติฏฺฐนฺติ ปญฺชลีกตา.

[๒๒] มุญฺจนฺติ ปุปฺผํ ปน ปญฺจวณฺณิกํ
มนฺทารวํ[๓] จนฺทนจุณฺณมิสฺสกํ[๔]
ภมนฺติ เจลานิ จ อมฺพเร ตทา
อโห ชิโน โลกหิตานุกมฺปโก.

[๒๓] ตุวํ สตฺถา จ เกตุ จ ธโช ยูโป จ ปาณินฺ
ปรายโน ปติฏฺฐา จ ทีโป จ ทิปทุตฺตโม.

---

[๑] ฉ.,เท. ปโมทิตา
[๒] ฉ.,เท. เทวตา
[๓] อิ. มนฺทาวรํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. จนฺทนจุณฺณมิสฺสิตํ

[๒๔] ทสสหสฺสิโลกธาตุยา เทวตาโย มหิทฺธิกา
ปริวาเรตฺวา นมสฺสนฺติ ตุฏฺฐหฏฺฐา ปโมทิตา.

[๒๕] เทวตา เทวกญฺญา จ ปสนฺนา ตุฏฺฐมานสา
ปญฺจวณฺณิกปุปฺเผหิ ปูชยนฺติ นราสภํ.

[๒๖] ปสฺสนฺติ ตํ เทวสงฺฆา ปสนฺนา ตุฏฺฐมานสา
ปญฺจวณฺณิกปุปฺเผหิ ปูชยนฺติ นราสภํ.

[๒๗] อโห อจฺฉริยํ โลเก อพฺภูตํ โลมหํสนํ
น เมทิสํ ภูตปุพฺพํ อจฺเฉรํ โลมหํสนํ.

[๒๘] สกสกมฺหิ ภวเน นิสีทิตฺวาน เทวตา
หสนฺติ ตา มหาหสิตํ ทิสฺวานจฺเฉรกํ นเภ.

[๒๙] อากาสฏฺฐา จ ภุมฺมฏฺฐา ติโณสธินิวาสิโน[๑]
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ตุฏฺฐหฏฺฐา ปโมทิตา.

[๓๐] เยปิ ทีฆายุกา นาคา ปุญฺญวนฺโต มหิทฺธิกา
ปโมทิตา นมสฺสนฺติ ปูชยนฺติ นรุตฺตมํ.

[๓๑] สงฺคีติโย ปวตฺตนฺติ อมฺพเร อนิลญฺชเส
จมฺมนทฺธานิ วาเทนฺติ ทิสฺวานจฺเฉรกํ นเภ.

[๓๒] สงฺขา จ ปณวา เจว อโถปิ เทณฺฑิมา พหู
อนฺตลิกฺขสฺมึ วชฺชยนฺติ ทิสฺวานจฺเฉรกํ นเภ.

[๓๓] อพฺภูโต วต โน อชฺช อุปฺปชฺชิ โลมหํสโน
ธุวมตฺถสิทฺธึ ลภาม ขโณ โน ปฏิปาฏิโต.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ติณปนฺถนิวาสิโน

[๒] ฉ.,เท. ปฏิปาทิโต

[๓๔] พุทฺโธติ เตสํ สุตฺวาน ปีติ อุปฺปชฺชิ ตาวเท
พุทฺโธ พุทฺโธติ กถยนฺตา ติฏฺฐนฺติ ปญฺชลีกตา.

[๓๕] หิงฺการ์[๑] สาธุการญฺจ อุกฺกุฏฺฐิสมฺปนาทนำ[๒]
ปชา จ วิวิธา คคเน วตฺตนฺติ ปญฺชลีกตา.

[๓๖] คายนฺติ เสเฬนฺติ จ วาทยนฺติ จ
ภุชานิปฺโผเฏนฺติ[๓] จ นจฺจยนฺติ จ
มุญฺจนฺติ ปุปฺผำ ปน ปญฺจวณฺณิกำ
มนฺทารวำ จนฺทนจุณฺณมิสฺสกำ.

[๓๗] ยถา ตุยฺหำ มหาวีร ปาเทสุ จกฺกลกฺขณำ
ธชำ วชิรปฏากำ[๔] วฑฺฒมานงฺกุสาปิตำ.[๕]

[๓๘] รูเป สีเล สมาธิมฺหิ ปญฺญาย จ อสาทิโส
วิมุตฺติยา อสมสโม ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน.

[๓๙] ทสนาคพลำ กาเย ตุยฺหำ ปากติกำ พลำ
อิทฺธิพเลน อสโม ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน.

[๔๐] เอวำ สพฺพคุณูเปตำ สพฺพงฺคสมุปาคตำ
มหามุนึ การุณิกำ โลกนาถำ นมสฺสถ.

[๔๑] อภิวาทนำ โถมนญฺจ วนฺทนญฺจ ปสำสนำ
นมสฺสนญฺจ ปูชญฺจ สพฺพำ อรหสี ตุวำ.

[๔๒] เย เกจิ โลเก วนฺทเนยฺยา วนฺทนำ อรหนฺติ เย
สพฺพเสฏฺโฐ มหาวีร สทิโส เต น วิชฺชติ.

---

[๑] ฉ.,เท. หิงฺการา สาธุการา จ อิ. ภิงฺการำ [๒] ฉ.,เท. อุกฺกุฏฺฐิสมฺปหำสนำ อิ. สมฺปสาทนำ
[๓] ฉ.,เท. ภุชานิปฺโปเถนฺติ อิ. โปเจนฺติ [๔] ฉ.,เท. ธชวชิรปฏากา
[๕] ฉ.,เท. วฑฺฒมานงฺกุลาจิตำ

[๔๓] สารีปุตฺโต มหาปญฺโญ สมาธิชฺฌานโกวิโท
คิชฺฌกูเฏ จิโตเยว ปสฺสติ โลกนายกํ.

[๔๔] สุผุลฺลํ สาลราชัว จนฺทัว คคเน ยถา
มชฺฌนฺติเกว สุริยํ โอโลเกติ นราสภํ.

[๔๕] ชลนฺตํ ทีปรุกฺขัว ตรุณสุริยัว อุคฺคตํ
พฺยามปฺปภานุรญฺชิตํ [๑] ปสฺสติ โลกนายกํ.

[๔๖] ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ กตกิจฺจาน ตาทินํ
ขีณาสวานํ วิมลานํ ขเณน สนฺนิปาตยิ.

[๔๗] โลกปฺปสาทนํ นาม ปาฏิหีรํ นิทสฺสยิ
อมฺเหปิ ตตฺถ คนฺตฺวาน วนฺทิสฺสาม มยํ ชินํ.

[๔๘] เอถ สพฺเพ คมิสฺสาม ปุจฺฉิสฺสาม มยํ ชินํ
กงฺขํ วิโนทยิสฺสาม ปสฺสิตฺวา โลกนายกํ.

[๔๙] สาธูติ เต ปฏิสฺสุตฺวา นิปกา สำวุตินฺทฺริยา
ปตฺตจีวรมาทาย ตรมานา อุปาคมุ.

[๕๐] ขีณาสเวหิ วิมเลหิ ทนฺเตหิ อุตฺตเม ทเม
สารีปุตฺโต มหาปญฺโญ อิทฺธิยา อุปสงฺกมิ.

[๕๑] เตหิ ภิกฺขูหิ ปริวุโต สารีปุตฺโต มหาคณี
ลิพนฺโต[๒] เทโวว คคเน อิทฺธิยา อุปสงฺกมิ.

[๕๒] อุกฺกาสิตญฺจ ขิปิตญฺจ อชฺฌุเปกฺขิตฺวาน สุพฺพตา
สคารวา สปฺปติสฺสา สมฺพุทฺธํ อุปสงฺกมุ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธีรํ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ลพนฺโต

[๕๓] อุปสงฺกมิตฺวา ปสฺสนฺติ สยมฺภุ โลกนายกํ
นเภ อจฺจุคฺคตํ วีรํ[๑] จนฺทว คคเน ยถา.

[๕๔] ชลนฺตํ ทีปรุกฺขว วิชฺชุว คคเน ยถา
มชฺฌนฺติเกว สุริยํ ปสฺสนฺติ โลกนายกํ.

[๕๕] ปญฺจภิกฺขุสตา สพฺเพ ปสฺสนฺติ โลกนายกํ
รหทมิว วิปฺปสนฺนํ สุผุลฺลํ ปทุมํ ยถา.

[๕๖] อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวาน ตุฏฺฐหฏฺฐา ปโมทิตา
นมสฺสมานา นิปตนฺติ สตฺถุโน จกฺกลกฺขเณ.

[๕๗] สารีปุตฺโต มหาปญฺโญ โกรณฺฑสมสาทิโส
สมาธิชฺฌานกุสโล วนฺทติ โลกนายกํ.

[๕๘] คชฺชิโต[๒] กาลเมโฆว นีลุปฺปลสมสาทิโส
อิทฺธิพเลน อสโม โมคฺคลฺลาโน มหิทฺธิโก.

[๕๙] มหากสฺสปเถโรปิ อุคฺคตกนกสนฺนิโภ[๓]
ธูตคุเณ อคฺคนิกฺขิตฺโต โถมิโต สตฺถุวณฺณิโต.

[๖๐] ทิพฺพจกฺขูน โย อคฺโค อนุรุทฺโธ มหาคณี
ญาติเสฏฺโฐ ภควโต อวิทูเรว ติฏฺฐติ.

[๖๑] อาปตฺติอนาปตฺติยา สเตกิจฺฉาย โกวิโท
วินเย อคฺคนิกฺขิตฺโต อุปาลิ สตฺถุวณฺณิโต.

[๖๒] สุขุมนิปุณตฺถปฏิวิทฺโธ กถิกานํ ปวโร คณี
อิสิ มนฺตานิยา ปุตฺโต ปุณฺโณ นามาติ วิสฺสุโต.

---

[๑] ฉ.,เท. ธีรํ
[๒] ฉ.,เท. คชฺชิตา
[๓] ฉ.,เท. อุตฺตตฺตกนกสนฺนิโภ

[๖๓] เอเตสํ จิตฺตมญฺญาย โอปมฺมกุสโล มุนิ
กงฺขจฺเฉโท มหาวีโร กเถสิ อตฺตโน คุณํ.

[๖๔] จตฺตาโร เต อสงฺเขยฺยา โกฏิ เยสํ น นายติ
สตฺตกาโย จ อากาโส จกฺกวาฬา อนนฺตกา
พุทฺธญาณํ อปฺปเมยฺยํ น สกฺกา เอเต วิชานิตุํ.

[๖๕] กิเมตํ อจฺฉริยํ โลเก ยํ เม อิทฺธิวิกุพฺพนํ
อญฺเญ พหู อจฺฉริยา อพฺภูตา โลมหํสนา.

[๖๖] ยทาหํ ตุสิเต กาเย สนฺตุสิโต นามหํ ตทา
ทสสหสฺสี สมาคมฺม ยาจนฺติ อญฺชลี[๑] มมํ.

[๖๗] กาโลยํ[๒] เต มหาวีร อุปฺปชฺช มาตุกุจฺฉิยํ
สเทวกํ ตารยนฺโต พุชฺฌสฺสุ อมตํ ปทํ.

[๖๘] ตุสิตา กายา จวิตฺวาน ยทา โอกฺกมิ กุจฺฉิยํ
ทสสหสฺสีโลกธาตุ กมฺปติ[๓] ธรณี ตทา.

[๖๙] ยทาหํ มาตุกุจฺฉิโต สมฺปชาโนว นิกฺขมึ
สาธุการํ ปวตฺตนฺติ ทสสหสฺสี ปกมฺปถ.

[๗๐] โอกฺกนฺติ[๔] เม สโม นตฺถิ ชาติโต อภินิกฺขเม
สมฺโพธิยํ อหํ เสฏฺโ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน.

[๗๑] อโห อจฺฉริยํ โลเก พุทฺธานํ คุณมหนฺตตา
ทสสหสฺสีโลกธาตุ ฉปฺปการํ ปกมฺปถ
โอภาโส จ มหา อาสิ อจฺเฉรํ โลมหํสนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปญฺชลี
[๒] ฉ.,เท. กาโล โข
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กมฺปิตฺถ
[๔] ฉ.,เท. โอกฺกนฺตึ

[๗๒] ภควา จ ตมฺหิ สมเย โลกเชฏฺโฐ นราสโภ
สเทวกํ ทสฺสยนฺโต อิทฺธิยา จงฺกมี ชิโน.

[๗๓] จงฺกเม จงฺกมนฺโตว กเถสิ โลกนายโก
อนฺตรา น นิวตฺเตติ จตุหตฺเถ จงฺกเม ยถา.

[๗๔] สารีปุตฺโต มหาปญฺโญ สมาธิชฺฌานโกวิโท
ปญฺญาย ปารมิปฺปตฺโต ปุจฺฉติ โลกนายกํ.

[๗๕] กีทิโส เต มหาวีร อภินีหาโร นรุตฺตม
กิมฺหิ กาเล ตยา วีร ปตฺถิตา โพธิมุตฺตมา.

[๗๖] ทานํ สีลญฺจ เนกฺขมฺมํ ปญฺญาวิริยญฺจ กีทิสํ
ขนฺติสจฺจมธิฏฺฐานํ เมตฺตูเปกฺขา จ กีทิสา.

[๗๗] ทสปารมี มหาวีร[๑] กีทิสา โลกนายก
กถํ อุปปารมี ปุณฺณา ปรมตฺถปารมี กถํ.
กติกมฺมอธิฏฺฐาย[๒] อธิปติ จ กีทิสา
กีทิสา ปารมี โหนฺติ ธีรา โลกสฺมิ กีทิสา.
เมตฺตา กรุณา มุทิตา อุเปกฺขา จาปิ กีทิสา
กีทิสํ พุทฺธธมฺมานํ เกวลํ ปริปูรย.[๒]

[๗๘] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ กรวีกมธุรคิโร
นิพฺพาปยนฺโต หทยํ หาสยนฺโต สเทวกํ.

[๗๙] อตีตพุทฺธาน ชินาน เทสิตํ
นิกีฬิตํ พุทฺธปรมฺปราคตํ
ปุพฺเพ นิวาสานุคตาย พุทฺธิยา
ปกาสยี โลกหิตํ สเทวเก.

---

[๑] ฉ.,เท. ตยา ธีร [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. อิมา คาถาโย น ทิสฺสนฺติ.

[๘๐] ปีติปาโมชฺชชนนํ โสกสลฺลวิโนทนํ
สพฺพสมฺปตฺติปฏิลาภํ จิตฺตํ กตฺวา[๑] สุณาถ เม.

[๘๑] มทนิมฺมทนํ โสกนุทํ สํสารปริโมจนํ
สพฺพทุกฺขกฺขยํ มคฺคํ สกฺกจฺจํ ปฏิปชฺชถาติ.

รตนจงฺกมนกณฺโฑ นิฏฺฐิโต.

๒. สุเมธปตฺถนากถา[๒]

[๑] กปฺเป จ สตสหสฺเส จตุโร จ อสงฺขเย
อมรํ นาม นครํ ทสฺสเนยฺยํ มโนรมํ.

[๒] ทสหิ สทฺเทหิ อวิวิตฺตํ อนฺนปานสมายุตฺตํ
หตฺถิสทฺทํ อสฺสสทฺทํ เภริสงฺขรถานิ จ
ขาทถ ปีวถ เจว อนฺนปาเนน โฆสิตํ.

[๓] นครํ สพฺพงฺคสมฺปนฺนํ สพฺพกมฺมมุปาคตํ
สตฺตรตนสมฺปนฺนํ นานาชนสมากุลํ
สมิทฺธํ เทวนครูว อาวาสํ ปุญฺญกมฺมินํ.

[๔] นคเร อมรวติยา สุเมโธ นาม พฺราหฺมโณ
อเนกโกฏิสนฺนิจฺจโย ปหูตธนธญฺญวา.

[๕] อชฺฌายิโก มนฺตธโร ติณฺณํ เวทาน ปารคู
ลกฺขเณ อิติหาเส จ สทฺธมฺเม ปารมึ คโต.

---

[๑] ฉ.,เท. จิตฺตีกตฺวา

[๒] สฺยา. ทีปงฺกรพุทฺธวํโส

[๖] รโหคโต นิสีทิตฺวา เอวํ จินฺเตสิหนฺตทา
ทุกฺโข ปุนพฺภโว นาม สรีรสฺส ปเภทนํ.
สมฺโมหํ[๑] มรณํ ทุกฺขํ ชราย อภิมทฺทิตํ.[๑]

[๗] ชาติธมฺโม ชราธมฺโม พฺยาธิธมฺโม จหนฺตทา[๒]
อชรํ อมรํ เขมํ ปริเยสิสฺสามิ นิพฺพุตึ.

[๘] ยนฺนูนิมํ ปูติกายํ นานากุณปปูริตํ
ฉฑฺฑยิตฺวาน คจฺเฉยฺยํ อนเปกฺโข อนตฺถิโก.

[๙] อตฺถิ เหหิติ โส มคฺโค น โส สกฺกา น เหตุเย
ปริเยสิสฺสามิ ตํ มคฺคํ ภวโต ปริมุตฺติยา.

[๑๐] ยถาปิ ทุกฺเข วิชฺชนฺเต สุขํ นามปิ วิชฺชติ
เอวํ ภเว วิชฺชมาเน วิภโว อิจฺฉิตพฺพโก.

[๑๑] ยถาปิ อุณฺเห วิชฺชนฺเต อปรํ วิชฺชติ สีตลํ
เอวํ ติวิธคฺคิ วิชฺชนฺเต นิพฺพานํ อิจฺฉิตพฺพกํ.

[๑๒] ยถาปิ ปาเป วิชฺชนฺเต กลฺยาณมปิ วิชฺชติ
เอวเมว ชาติ วิชฺชนฺเต อชาติ อิจฺฉิตพฺพกํ.

[๑๓] ยถา คูถคโต ปุริโส ตพฺพากํ ทิสฺวาน ปูริตํ
น คเวสติ [๓] ตพฺพากํ น โทโส ตพฺพากสฺส โส.

[๑๔] เอวํ กิเลสมลโทวนํ วิชฺชนฺเต อมตนฺตเพ
น คเวสติ ตพฺพากํ น โทโส อมตนฺตเพ.

[๑๕] ยถา อรีหิ ปริรุทฺโธ วิชฺชนฺเต คมนํ ปเถ
น ปลายติ โส ปุริโส น โทโส อญฺชสสฺส โส.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สหํ ตทา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตํ, เอวมุปริปิ.

[๑๖] เอวํ กิเลสปริรุทฺโธ วิชฺชมาเน สิเว ปเถ
น คเวสติ ตํ มคฺคํ น โทโส สิวมญฺชเส.

[๑๗] ยถา พฺยาธิโก ปุริโส วิชฺชมาเน ติกิจฺฉเก
น ติกิจฺฉาเปติ ตํ พฺยาธึ น โส โทโส ติกิจฺฉเก.

[๑๘] เอวํ กิเลสพฺยาธีหิ ทุกฺขิโต ปริปีฬิโต
น คเวสติ อาจริยํ น โส โทโส วินายเก.
ยนฺนูนิมํ[๑] ปูติกายํ นานากุณปปูริตํ
ฉฑฺฑยิตฺวาน คจฺเฉยฺยํ อนเปกฺโข อนตฺถิโก.[๑]

[๑๙] ยถาปิ กุณปํ ปุริโส กณฺเจ พนฺธํ ชิคุจฺฉิยํ
โมจยิตฺวาน คจฺเฉยฺย สุขี เสรี สยํ วสี.

[๒๐] ตเถวิมํ ปูติกายํ นานากุณปสญฺจยํ
ฉฑฺฑยิตฺวาน คจฺเฉยฺยํ อนเปกฺโข อนตฺถิโก.

[๒๑] ยถา อุสฺสาสจานมฺหิ[๒] กรีสํ นรนาริโย
ฉฑฺฑยิตฺวาน คจฺฉนฺติ อนเปกฺขา อนตฺถิกา.

[๒๒] เอวเมวาหํ อิมํ กายํ นานากุณปปูริตํ
ฉฑฺฑยิตฺวาน คจฺฉิสฺสํ วจฺจํ กตฺวา ยถา กุฏิ.

[๒๓] ยถาปิ ชชฺชรํ นาวํ ปลุตฺตํ[๓] อุทกคาหินึ
สามิกา[๔] ฉฑฺฑยิตฺวาน อนเปกฺขา อนตฺถิกา.

[๒๔] เอวเมวาหํ อิมํ กายํ นวจฺฉิทฺทํ ธุวสฺสวึ
ฉฑฺฑยิตฺวาน คจฺฉิสฺสํ ชิณฺณนาวึว สามิกา.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ คาถา น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุจฺจารฏฺฐานมฺหิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปลุคฺคํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สามี ฉฑฺเฑตฺวา คจฺฉนฺติ

[๒๕] ยถา ปุริโส โจเรหิ คจฺฉนฺโต ภณฺฑมาทิย
ภณฺฑจฺเฉทภยํ ทิสฺวา ฉฑฺฑยิตฺวาน คจฺฉติ.

[๒๖] เอวเมว อยํ กาโย มหาโจรสโม วิย
ปหายิมํ คมิสฺสามิ กุสลจฺเฉทนา ภยา.

[๒๗] เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน เนกโกฏิสตํ ธนํ
นาถานาถานํ ทตฺวาน หิมวนฺตํ อุปาคมึ.

[๒๘] หิมวนฺตสฺสาวิทูเร ธมฺมิโก นาม ปพฺพโต
อสฺสโม สุกโต มยฺหํ ปณฺณสาลา สุมาปิตา.

[๒๙] จงฺกมํ ตตฺถ มาเปสึ ปญฺจโทสวิวชฺชิตํ
อฏฺฐคุณสมุเปตํ อภิญฺญาพลมาหรึ.

[๓๐] สาฏกํ ปชหึ ตตฺถ นวโทสมุปาคตํ
วากจีรํ นิวาเสสึ ทฺวาทสคุณมุปาคตํ.

[๓๑] อฏฺฐโทสสมากิณฺณํ ปชหึ ปณฺณสาลกํ
อุปาคมึ รุกฺขมูลํ คุเณหิ[๑] ทสหุปาคตํ.

[๓๒] วาปิตํ โรปิตํ ธญฺญํ ปชหึ นิรวเสสโต
อเนกคุณสมฺปนฺนํ ปวตฺตผลมาทยึ.

[๓๓] ตตฺถปฺปธานํ ปทหึ นิสชฺชฏฺฐานจงฺกเม
อพฺภนฺตรมฺหิ สตฺตาเห อภิญฺญาพลปาปุณึ.

[๓๔] เอวํ เม สิทฺธิปตฺตสฺส วสีภูตสฺส สาสเน
ทีปงฺกโร นาม ชิโน อุปฺปชฺชิ โลกนายโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. คุเณ

[๓๕] อุปฺปชฺชนฺเต จ ชายนฺเต พุชฺฌนฺเต ธมฺมเทสเน
จตุโร นิมิตฺเต นาทฺทสํ ฌานรติสมปฺปิโต.

[๓๖] ปจฺจนฺตเทสวิสเย นิมนฺเตตฺวา ตถาคตํ
ตสฺส อาคมนํ มคฺคํ โสเธนฺติ ตุฏฺฐมานสา.

[๓๗] อหนฺเตน สมเยน นิกฺขมิตฺวา สกสฺสมา
ฐุนนฺโต วากจีรานิ คจฺฉามิ อมฺพเร ตทา.

[๓๘] เวทชาตํ ชนํ ทิสฺวา ตุฏฺฐหฏฺฐํ ปโมทิตํ
โอโรหิตฺวาน คคนา มนุสฺเส ปุจฺฉิ ตาวเท.

[๓๙] ตุฏฺฐหฏฺโฐ ปมุทิโต เวทชาโต มหาชโน
กสฺส โสธิยตี[๑] มคฺโค อญฺชสํ วฏฺฏมายนํ.

[๔๐] เต เม ปุฏฺฐา วิยากํสุ พุทฺโธ โลเก อนุตฺตโร
ทีปงฺกโร นาม ชิโน อุปฺปชฺชิ โลกนายโก
ตสฺส โสธิยเต[๒] มคฺโค อญฺชสํ วฏฺฏมายนํ.

[๔๑] พุทฺโธติ มม[๓] สุตฺวาน ปีติ อุปฺปชฺชิ ตาวเท
พุทฺโธ พุทฺโธติ กถยนฺโต โสมนสฺสํ ปเวทยึ.

[๔๒] ตตฺถ จตฺวา วิจินฺเตสึ ตุฏฺโฐ สํวิคฺคมานโส
อิธ วีชานิ โรปิสฺสํ ขโณ เว มา อุปจฺจคา.

[๔๓] ยทิ พุทฺธสฺส โสเธถ เอโกกาสํ ททาถ เม
อหมฺปิ โสธยิสฺสามิ อญฺชสํ วฏฺฏมายนํ.

[๔๔] อทาสุ เต มโมกาเส[๔] โสเธตุํ อญฺชสํ ตทา
พุทฺโธ พุทฺโธติ จินฺเตนฺโต มคฺคํ โสเธมหนฺตทา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โสธียติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โสธียติ
[๓] ฉ.,เท. วจนํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มโมกาสํ

[๔๕] อนิฏฺฐิเต มโมกาเส ทีปงฺกโร มหามุนิ
จตูหิ สตสหสฺเสหิ ฉฬภิญฺเญหิ ตาทิหิ
ขีณาสเวหิ วิมเลหิ ปฏิปชฺชิ อญฺชสํ ชิโน.

[๔๖] ปจฺจุคฺคมนา วตฺตนฺติ วชฺชนฺติ เภริโย พหู
อาโมทิตา นรมรู สาธุการํ ปวตฺตยุ.

[๔๗] เทวา มนุสฺเส ปสฺสนฺติ มนุสฺสา[๑] ปสฺสนฺติ เทวตา
อุโภปิ เต ปญฺชลิกา อนุยนฺติ ตถาคตํ.

[๔๘] เทวา ทิพฺเพหิ ตูริเยหิ มนุสฺสา มานุสเกหิ[๒] จ
อุโภปิ เต วชฺชยนฺตา อนุยนฺติ ตถาคตํ.

[๔๙] ทิพฺพํ มนฺทารวํ ปุปฺผํ ปทุมํ ปาริฉตฺตกํ
ทิโสทิสํ โอกิรนฺติ[๓] อากาเส นภคา[๔] มรู.

[๕๐] ทิพฺพํ จนฺทนจุณฺณญฺจ วรคนฺธญฺจ เกวลํ
ทิโสทิสํ โอกิรนฺติ[๓] อากาเส นภคา[๔] มรู.

[๕๑] จมฺปกํ สลฬํ นีปึ นาคปุนฺนาคเกตกํ
ทิโสทิสํ โอกิรนฺติ[๕] ภูมิตลคตา นรา.

[๕๒] เกเส มุญฺจิตฺวาหํ ตตฺถ วากจีรํ จ จมฺมกํ
กลเล ปตฺถริตฺวาน อวกุชฺโช นิปชฺชหํ.

[๕๓] อกฺกมิตฺวาน มํ พุทฺโธ สห สิสฺเสหิ คจฺฉตุ
มา นํ กลลํ[๖] อกฺกมิตฺถ หิตาย เม ภวิสฺสติ.

[๕๔] ปจฺวิยํ นิปนฺนสฺส เอวํ เม อาสิ เจตโส
อิจฺฉมาโน อหํ อชฺช กิเลเส ฌาปเย มม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มนุสฺสาปิ จ เทวตา
[๒] ฉ.,เท. มานุเสหิ จ
[๓] อิ. อุกฺขิปนฺติ
[๔] ฉ.,เท. อากาสนภคตา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อุกฺขิปนฺติ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. กลเล

[๕๕] กึ เม อญฺญาตเวเสน ธมฺมํ สจฺฉิกเตนิธ
สพฺพญฺญุตํ ปาปุณิตฺวา มุตฺโต โมเจ[๑] สเทวเก.

[๕๖] กึ เม เอเกน ติณฺเณน ปุริเสน ถามทสฺสินา
สพฺพญฺญุตํ ปาปุณิตฺวา สนฺตาเรสฺสํ สเทวเก.[๒]

[๕๗] อิมินา เม อธิกาเรน กเตน ปุริสุตฺตเม
สพฺพญฺญุตํ ปาปุณามิ[๓] ตาเรมิ ชนตํ พหุ.

[๕๘] สํสารโสตํ ฉินฺทิตฺวา วิทฺธํเสตฺวา ตโย ภเว
ธมฺมนาวํ สมารุยฺห สนฺตาเรสฺสํ สเทวเก.

[๕๙] มนุสฺสตฺตํ[๔] สิงฺคสมฺปตฺติ เหตุ สตฺถารทสฺสนํ
ปพฺพชฺชา คุณสมฺปตฺติ อธิกาโร จ ฉนฺทตา
อฏฺฐธมฺมสโมธานา อภินีหาโร สมิชฌติ.[๔]

[๖๐] ทีปงฺกโร โลกวิทู อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห
อุสฺสีสเก มํ ฐตฺวาน อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๖๑] ปสฺสถ อิมํ ตาปสํ ชฏิลํ อุคฺคตาปนํ
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป พุทฺโธ โลเก ภวิสฺสติ.

[๖๒] อหุ[๕] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.[๖]

[๖๓] อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺโธ เหสฺสํ สเทวเก
[๒] ฉ.,เท. สเทวกํ
[๓] ฉ.,เท. ปาปุณิตฺวา
[๔-๔] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๕] อิ. อถ
[๖] อิ. ทุกฺกรการิยํ

[๖๔] เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ[๑] โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

[๖๕] ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

[๖๖] อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

[๖๗] อนาสวา วีตราคา[๒] สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

[๖๘] เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ.

[๖๙] จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ[๓] วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.[๓]

[๗๐] อิทํ สุตฺวาน วจนํ อสมสฺส มเหสิโน
อโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร[๔] อยํ.

[๗๑] อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

[๗๒] ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อท อิ. อาทา
[๒] อิ. วีตมลา, เอวมุปริปิ.
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธพีชํ กิร อยํ

[๗๓] ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ[๑] คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

[๗๔] เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๗๕] ทีปงฺกโร โลกวิทู อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห
มม กมฺมํ ปกิตฺเตตฺวา ทกฺขิณปาทมุทฺธริ.

[๗๖] เย ตตฺถ อาสุ๋ ชินปุตฺตา สพฺเพ ปทกฺขิณมกํสุ มํ
เทวา มนุสฺสา อสุรา ยกฺขา[๒] อภิวาเทตฺวาน ปกฺกมุ๋.

[๗๗] ทสฺสนํ เม อติกฺกนฺเต สสงฺเฆ โลกนายเก
สยนา วุฏฺฐหิตฺวาน ปลฺลงฺกํ อาภุชึ ตทา.

[๗๘] สุเขน สุขิโต โหมิ ปาโมชฺเชน ปโมทิโต
ปีติยา จ อภิสฺสนฺโน ปลฺลงฺกํ อาภุชึ ตทา.

[๗๙] ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เอวํ จินฺเตสิหํ ตทา
วสีภูโต อหํ ฌาเน อภิญฺญาปารมิงฺคโต.[๓]

[๘๐] สหสฺสิยมฺหิ โลกมฺหิ อิสโย นตฺถิ เม สมา
อสโม อิทฺธิธมฺเมสุ อลภึ อีทิสํ สุขํ.

[๘๑] ปลฺลงฺกาภุชเน มยฺหํ ทสสหสฺสาธิวาสิโน
มหานาทํ ปวตฺเตสุ๋ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๘๒] ยา ปุพฺเพ โพธิสตฺตานํ ปลฺลงฺกวรมาภุเช
นิมิตฺตานิ ปทิสฺสนฺติ ตานิ อชฺช ปทิสฺสเร.

---

[๑] ฉ.,เท. เหฏฺฐาติตฺเถ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อภิญฺญาสุ ปารมีคโต

[๘๓] สีตํ พฺยาปคตํ[๑] โหติ อุณฺหญฺจ อุปสมฺมติ
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๘๔] ทสสหสฺสีโลกธาตุ นิสฺสทฺทา โหติ นิรากุลา
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๘๕] มหาวาตา น วายนฺติ น สนฺทนฺติ สวนฺติโย
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๘๖] ถลชา ชลชา[๒] ปุปฺผา สพฺเพ ปุปฺผนฺติ ตาวเท
เตปชฺช ปุปฺผิตา สพฺเพ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๘๗] ลตา วา ยทิวา รุกฺขา ผลํ ธาเรนฺติ[๓] ตาวเท
เตปชฺช ผลิตา สพฺเพ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๘๘] อากาสฏฺฐา จ ภุมฺมฏฺฐา รตนา โชตนฺติ ตาวเท
เตปชฺช รตนา โชตนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๘๙] มานุสฺสิกา จ ทิพฺพา จ ตุริยา วชฺชนฺติ ตาวเท
เตปชฺชุโภ อภิรวนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๙๐] วิจิตฺตปุปฺผา คคนา อภิวสฺสนฺติ ตาวเท
เตปิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ[๔] ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๙๑] มหาสมุทฺโท อาภุชติ ทสสหสฺสี ปกมฺปติ
เตปชฺชุโภ อภิรวนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๙๒] นิรเย ทสสหสฺสา[๕] อคฺคี นิพฺพนฺติ ตาวเท
เตปชฺช นิพฺพุตา อคฺคี ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺยปคตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ทกชา
[๓] ฉ.,เท. ผลภารา โหนฺติ
[๔] ฉ.,เท. ปวสฺสนฺติ
[๕] ฉ.,เท. ทสสหสฺเส

[๙๓] วิมโล โหติ สุริโย สพฺพา ทิสฺสนฺติ ตารกา
เตปิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๙๔] อโนวุฏฺเฐน[๑] อุทกํ มหิยา อุพฺภิชฺชิ ตาวเท
ตัปชฺชุพฺภิชฺชเต มหิยา ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๙๕] ตาราคณา วิโรจนฺติ นกฺขตฺตา คคนมณฺฑเล
วิสาขา จนฺทิมายุตฺตา ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๙๖] วิลาสยา ทรีสยา นิกฺขมนฺติ สกาสยา
เตปชฺช อาสยา ฉุทฺธา ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๙๗] น โหติ อรติ[๒] สตฺตานํ สนฺตุฏฺจา โหนฺติ ตาวเท
เตปชฺช สพฺเพ สนฺตุฏฺจา ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๙๘] โรคา ตนูปสมฺมนฺติ ชิฆจฺฉา จ วินสฺสติ
ตานิปชฺช[๓] ปทิสฺสนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๙๙] ราโค ตทา ตนุ โหติ โทโส โมโห วินสฺสติ
เตปชฺช วิคตา สพฺเพ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๐๐] ภยํ ตทา น ภวติ อชฺชเปตํ ปทิสฺสติ
เตน ลิงฺเคน ชานาม ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๐๑] รโชนุทฺธสติ อุทฺธํ อชฺชเปตํ ปทิสฺสติ
เตน ลิงฺเคน ชานาม ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๐๒] อนิฏฺจคนฺโธ ปกฺกมติ ทิพฺพคนฺโธ ปวายติ
โสปชฺช วายติ คนฺโธ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อโนวฏฺเฐน
[๒] ฉ.,เท. น โหนฺติ อรตี
[๓] ฉ.,เท. ตานิ อชฺช

[๑๐๓] สพฺเพ เทวา ปทิสฺสนฺติ จเปตฺวา จ อรูปิโน
เตปชฺช สพฺเพ ทิสฺสนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๑๐๔] ยาวตา นิรยา นาม สพฺเพ ทิสฺสนฺติ ตาวเท
เตปชฺช สพฺเพ ทิสฺสนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๑๐๕] กุฏฺฏา[๑] กวาฏา เสลา จ น โหนฺตาวรณา ตทา
อากาสภูตา เตปชฺช ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๑๐๖] จุติ จ อุปปตฺติ จ ขเณ ตสฺมึ น วิชฺชติ
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.
อิเม[๒] นิมิตฺตา ทิสฺสนฺติ สมฺโพธตฺถาย ปาณินํ.[๒]

[๑๐๗] ทพฺหํ ปคฺคยฺห วิริยํ มา นิวตฺต อภิกฺกม
มยํเปตํ วิชานาม ธุวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

[๑๐๘] พุทฺธสฺส วจนํ สุตฺวา ทสสหสฺสีน จูภยํ
ตุฏฺฐหฏฺโจ ปโมทิโต เอวํ จินฺเตสิหนฺตทา.

[๑๐๙] อเทฺวชฺฌวจนา พุทฺธา อโมฆวจนา ชินา
วิตถํ นตฺถิ พุทฺธานํ ธุวํ พุทฺโธ ภวามิหํ.

[๑๑๐] ยถา ขิตฺตํ นเภ เลณฺฑุ[๓] ธุวํ ปตติ ภูมิยํ
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐานํ วจนํ ธุวสสฺสตํ.
วิตถํ[๔] นตฺถิ พุทฺธานํ ธุวํ พุทฺโธ ภวามิหํ.[๔]

[๑๑๑] ยถาปิ สพฺพสตฺตานํ มรณํ ธุวสสฺสตํ
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐานํ วจนํ ธุวสสฺสตํ.
วิตถํ[๕] นตฺถิ พุทฺธานํ ธุวํ พุทฺโธ ภวามหํ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กุฑฺฑา [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. [๓] ฉ.,เท.,อิ. เลฑฺฑุ
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. [๕-๕] สฺยา อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

[๑๑๒] ยถา รตฺติกฺขเย ปตฺเต สุริยุคฺคมนํ ธุวํ
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐานํ วจนํ ธุวสสฺสตํ.
วิตถํ[๑] นตฺถิ พุทฺธานํ ธุวํ พุทฺโธ ภวามหํ.[๑]

[๑๑๓] ยถา นิกฺขนฺตสยนสฺส สีหสฺส นทนํ ธุวํ
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐานํ วจนํ ธุวสสฺสตํ
วิตถํ[๑] นตฺถิ พุทฺธานํ ธุวํ พุทฺโธ ภวามิหํ.[๑]

[๑๑๔] ยถา อาปนฺนสตฺตานํ ภารโมโรปนํ ธุวํ
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐานํ วจนํ ธุวสสฺสตํ
วิตถํ[๑] นตฺถิ พุทฺธานํ ธุวํ พุทฺโธ ภวามหํ.[๑]

[๑๑๕] หนฺท พุทฺธกเร ธมฺเม วิจินามิ อิโตจิโต
อุทฺธรํ อโธ ทิ สทิสา ยาวตา ธมฺมธาตุยา.

[๑๑๖] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ ปรมํ ทานปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อนุจิณฺณํ มหาปถํ.

[๑๑๗] อิมํ ตฺวํ ปรมํ ตาว ทพฺหํ กตฺวา สมาทิย
ทานปารมิตํ คจฺฉ ยทิ โพธึ ปตฺตุมิจฺฉสิ.

[๑๑๘] ยถาปิ กุมฺโภ สมฺปุณฺโณ ยสฺส กสฺสจิ อโธกโต
วมเต อุทกํ นิสฺเสสํ น ตตฺถ ปริรกฺขติ.

[๑๑๙] ตเถว ยาจเก ทิสฺวา หีนมุกฺกฏฺฐมชฺฌิเม
ททาหิ ทานํ นิสฺเสสํ กุมฺโภ วิย อโธกโต.

[๑๒๐] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

[๑-๑] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๑๒๑] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ ทุติยํ สีลปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

[๑๒๒] อิมํ ตฺวํ ทุติยํ ตาว ทพฺพํ กตฺวา สมาทิย
สีลปารมิตํ คจฺฉ ยทิ โพธึ ปตฺตุมิจฺฉสิ.

[๑๒๓] ยถาปิ จามรี[๑] วาลํ กิสฺมิญฺจิ ปฏิลคฺคิตํ
อุเปติ มรณํ ตตฺถ น วิโกเปติ วาลธึ.

[๑๒๔] ตเถว จตูสุ ภูมีสุ สีลานิ ปริปูรย
ปริรกฺข สพฺพทา สีลํ จามรี วิย วาลธึ.

[๑๒๕] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

[๑๒๖] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ ตติยํ เนกฺขมฺมปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

[๑๒๗] อิมํ ตฺวํ ตติยํ ตาว ทพฺพํ กตฺวา สมาทิย
เนกฺขมฺมปารมิตํ คจฺฉ ยทิ โพธึ ปตฺตุมิจฺฉสิ.

[๑๒๘] ยถา อฏฺฏมเร[๒] ปุริโส จิรํ วุฏฺโ ทุกฺขทุกฺขิโต
น ตตฺถ ราคํ อภิชเนติ[๓] มุตฺตึเยว คเวสติ.

[๑๒๙] ตเถว ตฺวํ สพฺพภเว ปสฺส อฏฺฏมเร[๒] วิย
เนกฺขมฺมาภิมุโข โหหิ ภวโต ปริมุตฺติยา.

[๑๓๐] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จมรี, เอวมุปริปิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อนุทฺทมเร
[๓] ฉ.,เท. ชเนสิ

[๑๓๑] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ จตุตฺถํ ปญฺญาปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

[๑๓๒] อิมํ ตฺวํ จตุตฺถํ ตาว ทฬฺหํ กตฺวา สมาทิย
ปญฺญาปารมิตํ คจฺฉ ยทิ โพธึ ปตฺตุมิจฺฉสิ.

[๑๓๓] ยถาปิ ภิกฺขุ ภิกฺขนฺโต หีนมุกฺกฏฺฐมชฺฌิเม
กุลานิ น วิวชฺชนฺโต เอวํ ลภติ ยาปนํ.

[๑๓๔] ตเถว ตฺวํ สพฺพกาลํ ปริปุจฺฉนฺโต พุธํ ชนํ
ปญฺญาปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๓๕] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

[๑๓๖] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ ปญฺจมํ วิริยปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

[๑๓๗] อิมํ ตฺวํ ปญฺจมํ ตาว ทฬฺหํ กตฺวา สมาทิย
วิริยปารมิตํ คจฺฉ ยทิ โพธึ ปตฺตุมิจฺฉสิ.

[๑๓๘] ยถาปิ สีโห มิคราชา นิสชฺชฏฺฐานจงฺกเม
อลีนวิริโย โหติ ปคฺคหิตมโน สทา.

[๑๓๙] ตเถว ตฺวํ สพฺพภเว ปคฺคยฺห วิริยํ ทฬฺหํ
วิริยปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๔๐] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

[๑๔๑] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ ฉฏฺฐมํ ขนฺติปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

[๑๔๒] อิมํ ตฺวํ ฉฏฺฐมํ ตาว ทฬฺหํ กตฺวา สมาทิย
ตตฺถ อเทฺวชฺฌมนโส สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๔๓] ยถาปิ ปถวี นาม สุจีปิ อสุจีปิ จ
สพฺพํ สหติ นิกฺเขปํ น กโรติ ปฏิฆทฺทยํ.[๑]

[๑๔๔] ตเถว ตฺวมฺปิ สพฺเพสํ สมฺมานาวมานกฺขโม
ขนฺติปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๔๕] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

[๑๔๖] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ สตฺตมํ สจฺจปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

[๑๔๗] อิมํ ตฺวํ สตฺตมํ ตาว ทฬฺหํ กตฺวา สมาทิย
ตตฺถ อเทฺวชฺฌวจโน สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๔๘] ยถาปิ โอสธี นาม ตุลาภูตา สเทวเก
สมเย อุตุวสฺเส วา น โวกฺกมติ วีถิโต.

[๑๔๙] ตเถว ตฺวมฺปิ สจฺเจสุ มา โวกฺกมสิ[๒] วีถิโต
สจฺจปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๕๐] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

[๑๕๑] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ อฏฺฐมํ อธิฏฺฐานปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปฏิฆํ ตยา

[๒] ฉ.,เท. โวกฺกมหิ

[๑๕๒] อิมํ ตฺวํ อฏฺฐมํ ตาว ทฬฺหํ กตฺวา สมาทิย
ตตฺถ ตฺวํ นิจฺจโล หุตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๕๓] ยถาปิ ปพฺพโต เสโล อจโล สุปติฏฺฐิโต
น กมฺปติ ภูสวาเตหิ สกฏฺฐาเนว ติฏฺฐติ.

[๑๕๔] ตเถว ตฺวํ อธิฏฺฐาเน สพฺพทา อจโล ภว
อธิฏฺฐานปารมิตํ[๑] คนฺตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๕๕] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

[๑๕๖] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ นวมํ เมตฺตาปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

[๑๕๗] อิมํ ตฺวํ นวมํ ตาว ทฬฺหํ กตฺวา สมาทิย
เมตฺตาย อสโม โหหิ ยทิ โพธึ ปตฺตุมิจฺฉสิ.

[๑๕๘] ยถาปิ อุทกํ นาม กลฺยาเณ ปาปเก ชเน
สมํ ผรติ สีเตน ปวาเหติ รโชมลํ.

[๑๕๙] ตเถว ตฺวํ หิตาหิเต สมํ เมตฺตาย ภาวย
เมตฺตาปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๖๐] น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเญปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา.

[๑๖๑] วิจินนฺโต ตทา ทกฺขึ ทสมํ อุเปกฺขาปารมึ
ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ อาเสวิตํ นิเสวิตํ.

---

[๑] อิ. อธิฏฺฐานปารมึ, เอวมุปริปิ.

[๑๖๒] อิมํ ตฺวํ ทสมํ ตาว ทพฺหํ กตฺวา สมาทิย
ตุลาภูโต ทพฺโห หุตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๖๓] ยถาปิ ปฐวี นาม นิกฺขิตฺตํ อสุจึ สุจึ
อุเปกฺขติ อุโภเปเต โกธานุนย วชฺชิตา.

[๑๖๔] ตเถว ตฺวํ สุขทุกฺเข ตุลาภูโต สทา ภว
อุเปกฺขาปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธึ ปาปุณิสฺสสิ.

[๑๖๕] เอตฺตกาเยว เต โลเก เย ธมฺมา โพธิปาจนา
ตทุทฺธรํ นตฺถิ อญฺญตฺร ทพฺหํ ตตฺถ ปติฏฺฐหิ.

[๑๖๖] อิเม ธมฺเม สมฺมสโต สภาวสรสลกฺขเณ
ธมฺมเตเชน วสุธา ทสสหสฺสี ปกมฺปถ.

[๑๖๗] จลตี รวตี ปฐวี อุจฺฉุยนฺตฺว ปีฬิตํ
เตลยนฺตํ[๑] ยถา จกฺกํ เอวํ กมฺปติ เมทนี.

[๑๖๘] ยาวตา ปริสา อาสิ พุทฺธสฺส ปริเวสเน
ปเวธมานา สา ตตฺถ มุจฺฉิตา เสติ ภูมิยํ.

[๑๖๙] ฆฏาเนกสหสฺสานิ กุมฺภีนญฺจ สตา พหู
สญฺจุณฺณมถิตา ตตฺถ อญฺญมญฺญํ ปฆฏฺฏิตา.

[๑๗๐] อุพฺภิคฺคา ตสิตา ภีตา ภนฺตา พฺยถิตมานสา[๒]
มหาชนา สมาคมฺม ทีปงฺกรมุปาคมุ.

[๑๗๑] กึ ภวิสฺสติ โลกสฺส กลฺยาณํ อถ ปาปกํ
สพฺโพ อุปทฺทุโต โลโก ตํ วิโนเทหิ จกฺขุม.

---

[๑] ฉ.,เท. เตลยนฺเต [๒] ฉ.,เท. พฺยาถิตมานสา อิ. พฺยาธิตมานสา

[๑๗๒] เตสํ ตทา สญฺญาเปสิ ทีปงฺกโร มหามุนิ
วิสฏฺฐา โหถ มา ภาถ[๑] อิมสฺมึ ปจฺจิกมฺปเน.

[๑๗๓] ยมหํ อชฺช พฺยากาสึ พุทฺโธ โลเก ภวิสฺสติ
เอโส สมฺมสตี ธมฺมํ ปุพฺพกํ ชินเสวิตํ.

[๑๗๔] ตสฺส สมฺมสโต ธมฺมํ พุทฺธภูมิมเสสโต
เตนายํ กมฺปตี[๒] ปจฺจี ทสสหสฺสี สเทวเก.

[๑๗๕] พุทฺธสฺส วจนํ สุตฺวา มโน นิพฺพาติ[๓] ตาวเท
สพฺเพ มํ อุปสงฺกมฺม ปุนปิ อภิวนฺทิสุ.

[๑๗๖] สมาทยิตฺวา พุทฺธคุณํ ทพฺหํ กตฺวาน มานสํ
ทีปงฺกรํ นมสฺสิตฺวา อาสนา วุฏฺฐหึ ตทา.

[๑๗๗] ทิพฺพํ มานุสฺสิกํ ปุปฺผํ เทวา มานุสกา อุโภ
สโมกิรนฺติ ปุปฺเผหิ วุฏฺฐหนฺตสฺส อาสนา.

[๑๗๘] เวทยนฺติ จ เต โสตฺถึ เทวา มานุสกา อุโภ
มหนฺตํ ปตฺถิตํ ตุยฺหํ ตํ ลภสฺสุ ยถิจฺฉิตํ.

[๑๗๙] สพฺพีติโย วิวชฺชนฺตุ โสโก[๔] โรโค วิวชฺชตุ[๕]
มา เต ภวตฺวนฺตราโย[๖] ผุสฺส ขิปฺปึ โพธิมุตฺตมํ.

[๑๘๐] ยถา สมเย สมฺปตฺเต ปุปฺผนฺติ ปุปฺผิโน ทุมา
ตเถว ตฺวํ มหาวีร พุทฺธญาเณน ปุปฺผสิ.

[๑๘๑] ยถา เย เกจิ สมฺพุทฺธา ปูรยุ์ ทสปารมึ
ตเถว ตฺวํ มหาวีร ปูรย ทสปารมึ.

---

[๑] ฉ.,เท. เภถ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กมฺปิตา
[๓] ฉ.,เท. นิพฺพายิ
[๔] อิ. สพฺพโรโค
[๕] ฉ.,เท. วินสฺสตุ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ภวตฺวนฺตรายา

[๑๘๒] ยถา เย เกจิ สมฺพุทฺธา โพธิมณฺฑมฺหิ พุชฺฌเร
ตเถว ตฺวํ มหาวีร พุชฺฌสฺสุ ชินโพธิยํ.

[๑๘๓] ยถา เย เกจิ สมฺพุทฺธา ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยุ
ตเถว ตฺวํ มหาวีร ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตย.

[๑๘๔] ปุณฺณมายํ ยถา จนฺโท ปริปุณฺโณ[๑] วิโรจติ
ตเถว ตฺวํ ปุณฺณมโน วิโรจ ทสสหสฺสิยํ.

[๑๘๕] ราหุมุตฺโต ยถา สุริโย ตาเปน อติโรจติ
ตเถว โลกา มุญฺจิตฺวา วิโรจ สิริยา ตุวํ.

[๑๘๖] ยถา ยา กาจิ นทิโย โอสรนฺติ มโหทธึ
เอวํ สเทวกา โลกา โอสรนฺติ[๒] ตวนฺติเก.

[๑๘๗] เตหิ ถุติปฺปสตฺโถ โส ทสธมฺเม สมาทิย
เต ธมฺเม ปริปูเรนฺโต ปวนํ ปาวิสี ตทา.

สุเมธปตฺถนากถา นิฏฺฐิตา.

๓. ทีปงฺกรพุทฺธวโส

[๑] ตทา เต โภชยิตฺวาน สสงฺฆํ โลกนายกํ
อุปคญฺฉุ สรณํ ตสฺส ทีปงฺกรสฺส สตฺถุโน.

[๒] สรณาคมเน กญฺจิ นิเวเสสิ ตถาคโต
กญฺจิ ปญฺจสุ สีเลสุ สีเล ทสวิเธ ปรํ.

[๓] กสฺสจิ เทติ สามญฺญํ จตุโร ผลมุตฺตเม
กสฺสจิ อสเม ธมฺเม เทติ โส ปฏิสมฺภิทา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปริสุทฺโธ

[๒] ฉ.,เท. โอสรนฺตุ

[๔] กสฺสจิ วรสมาปตฺติโย อฏฺฐ เทติ นราสโภ
ติสฺโส กสฺสจิ วิชฺชาโย ฉพฺภิญฺญา ปเวจฺฉติ.

[๕] เตน โยเคน ชนกายํ โอวทติ มหามุนิ
เตน วิตฺถาริกํ อาสิ โลกนาถสฺส สาสนํ.

[๖] มหาหนูสภกฺขนฺโธ ทีปงฺกรสนามโก
พหู ชเน ตารยติ ปริโมเจติ ทุคฺคตึ.

[๗] โพธเนยฺยชนํ ทิสฺวา สตสหสฺเสปิ โยชเน
ขเณน อุปคนฺตฺวาน โพเธติ ตํ มหามุนิ.

[๘] ปจฺมาภิสมเย พุทฺโธ โกฏิสตมโพธยิ
ทุติยาภิสมเย นาโถ นวุติโกฏิมโพธยิ.

[๙] ยทา จ เทวภวนมฺหิ พุทฺโธ ธมฺมมเทสยิ
นวุติโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๑๐] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ ทีปงฺกรสฺส สตฺถุโน
โกฏิ สตสหสฺสานํ ปจโม อาสิ สมาคโม.

[๑๑] ปุน นารทกูฏมฺหิ ปวิเวกคเต ชิเน
ขีณาสวา วีตมลา สมีสุ สตโกฏิโย.

[๑๒] ยมฺหิ กาเล มหาวีโร สุทสฺสนสิลุจฺจเย
นวุติโกฏิสหสฺเสหิ[๑] ปวาเรสิ มหามุนิ.
อหํ[๒] เตน สมเยน ชฏิโล อุคฺคตาปโน
อนฺตลิกฺขมฺหิ จรโณ ปญฺจาภิญฺญาสุ ปารคู.[๒]

[๑๓] ทสวีสสหสฺสานํ ธมฺมาภิสมโย อหุ
เอกทฺวินฺนํ อภิสมโย คณนาโต อสงฺขิโย.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท. นวโกฏิสหสฺเสหิ [๒-๒] ฉ.,เท. อยํ คาถา น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. อภิสมยา คณนาโต อสงฺขิยา

[๑๔] วิตฺถาริกํ พหุชญฺญํ อิทฺธํ ผีตํ อหู ตทา
ทีปงฺกรสฺส ภควโต สาสนํ สุวิโสธิตํ.

[๑๕] จตฺตาริ สตสหสฺสานิ ฉฬภิญฺญา มหิทฺธิกา
ทีปงฺกรํ โลกวิทุๆ ปริวาเรนฺติ สพฺพทา.

[๑๖] เย เกจิ เตน สมเยน ชหนฺติ มานุสมฺภวํ
อปฺปตฺตมานสา เสกฺขา ครหิตา ภวนฺติ เต.

[๑๗] สุปุปฺผิตํ ปาวจนํ อรหนฺเตหิ ตาทิหิ
ขีณาสเวหิ วิมเลหิ อุปโสภติ สพฺพทา.

[๑๘] นครํ รมฺมวตี นาม สุเทโว[๑] นาม ขตฺติโย
สุเมธา นาม ชนิกา ทีปงฺกรสฺส สตฺถุโน.

[๑๙] ทสวสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสี[๒] ชิโน
หํสา โกญฺจา มายุราภิรุยฺห[๓] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๐] ตีณิ สตสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
ปทุมา นาม สา นารี อุสภกฺขนฺโธ นาม อตฺรโช.

[๒๑] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ
อนูนทสมาสานิ ปธานํ ปทหี ชิโน.

[๒๒] ปธานจารํ จริตฺวาน อพุชฺฌิ มานสา[๔] มุนิ
พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ทีปงฺกโร มหามุนิ.

[๒๓] วตฺตจกฺโก[๕] มหาวีโร นนฺทาราเม[๖] วสี ชิโน
นิสินฺโน สิริสมูลมฺหิ อกาสิ ติตฺถิยมทฺทนํ.

---

๑ อิ. สุเมโธ นาม
๒ ฉ.,เท.,อิ. อชฺฌ โส วสิ
๓ ฉ.,เท.,อิ. มยูรา จ
๔ ฉ.,เท. มานสํ
๕ ฉ.,เท.อิ. วตฺติ จกฺกํ, เอวมุปริปิ.
๖ ฉ.,เท.,อิ. สิรีฆเร

[๒๔] สุมงฺคโล จ ติสฺโส จ อเหสุ๋ อคฺคสาวกา
สาคโต นามุปฏฺฐาโก ทีปงฺกรสฺส สตฺถุโน.

[๒๕] นนฺทา เจว สุนนฺทา จ อเหสุ๋ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต ปิปฺผลีติ ปวุจฺจติ.

[๒๖] ตปุสฺสภลฺลิกา นาม อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐกา
สิริมา โสณา[๑] อุปฏฺฐิกา ทีปงฺกรสฺส สตฺถุโน.

[๒๗] อสีติหตฺถมุพฺเพโธ ทีปงฺกโร มหามุนิ
โสภติ ทีปรุกฺโขว สาลราชาว ผุลฺลิโต.
ปภา[๒] นิทฺธาวตี ตสฺส สมนฺตา ทสโยชเน.[๒]

[๒๘] สตสหสฺสวสฺสานิ อายุ ตสฺส มเหสิโน
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ๋.

[๒๙] โชตยิตฺวาน สทฺธมฺมํ สนฺตาเรตฺวา มหาชนํ
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโธว นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๓๐] สา จ อิทฺธิ โส จ ยโส ตานิ จ ปาเทสุ จกฺกรตนานิ
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๓๑] ทีปงฺกโร ชิโน สตฺถา นนฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ชินถูโป ฉตฺตึสุพฺเพธโยชโน.
ปตฺตจีวรํ[๒] ปริกฺขารํ ปริโภคญฺจ สตฺถุโน
โพธิมูเล ตทา ถูโป ติโยชนสมุคฺคโต.[๒]

ปฐโม ทีปงฺกรพุทฺธวํโส.

---

[๑] ฉ.,เท. โกณา [๒-๒] ฉ.,เท. อยํ คาถา น ทิสฺสติ.

๔. โกณฺฑญฺญพุทฺธวํโส

[๑] ทีปงฺกรสฺส อปเรน โกณฺฑญฺโญ นาม นายโก
อนนฺตเตชามิตยโส อปฺปเมยฺโย ทุราสโท.

[๒] จรณูปโม โส ขมเนน สีเลน สาครูปโม
สมาธินา เมรูปโม ญาเณน คคนูปโม.

[๓] อินฺทฺริยพลโพชฺฌงฺค- มคฺคสจฺจปฺปกาสนํ
ปกาเสสิ สทา พุทฺโธ หิตาย สพฺพปาณินํ.

[๔] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต โกณฺฑญฺเญ โลกนายเก
โกฏิสตสหสฺสานํ ปฐมาภิสมโย อหุ.

[๕] ตโต ปรัมปิ เทเสนฺเต นรมรูนํ สมาคเม
นวุติโกฏิสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๖] ติตฺถิเย อภิมทฺทนฺโต ยทา ธมฺมมเทสยิ
อสีติโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๗] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ โกณฺฑญฺญสฺส มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๘] โกฏิสตสหสฺสานํ ปฐโม อาสิ สมาคโม
ทุติโย โกฏิสหสฺสานํ ตติโย นวุติโกฏินํ.

[๙] อหํ เตน สมเยน วิชิตาวี นาม ขตฺติโย
สมุทฺทอนฺตมนฺเตน อิสฺสริยํ วตฺตยามิหํ.

[๑๐] โกฏิสตสหสฺสานํ วิมลานํ มเหสินํ
สห โลกคฺคนาเถน ปรมนฺเนน ตปฺปยึ.

[๑๑] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ โกณฺฑญฺโญ โลกนายโก
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป พุทฺโธ โลเก ภวิสฺสติ.
อหุ[๑] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๑]

[๑๒] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ[๒] นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺต วรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ[๒]
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ[๓] พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

[๑๓] อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

[๑๔] โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อนาสวา[๔] วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา[๔]
อานนฺโท นามุปฏฺจาโก อุปฏฺจิสฺสติมํ ชินํ.

[๑๕] เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา[๕] วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.[๕]
โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ.

[๑๖] จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๒-๒] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อสฺสตฺถมูเล สมฺพุทฺโธ
[๔-๔] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๕-๕] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๑๗] อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร[๑] อยำ.

[๑๘] อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.[๒]

[๑๙] ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๒๐] ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐา ติตฺถำ[๓] คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

[๒๑] เอวเมว มยำ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๒๒] ตสฺสาหำ วจนำ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตำ ปสาทยึ
ตเมว อตฺถำ สาเธนฺโต มหารชฺชำ ชิเน อหำ
มหารชฺชำ ททิตฺวาน ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเก.

[๒๓] สุตฺตนฺตำ วินยญฺจาปิ นวงฺคสตฺถุสาสนำ
สพฺพำ ปริยาปุณิตฺวาน โสภยึ ชินสาสนำ.

[๒๔] ตตฺถปฺปมตฺโต วิหรนฺโต นิสชฺชฏฺฐานจงฺกเม
อภิญฺญาปารมึ คนฺตฺวา พฺรหฺมโลกมคญฺฉิหำ.

[๒๕] นครำ รมฺมวตี นาม สุนนฺโท นาม ขตฺติโย
สุชาตา นาม ชนิกา โกณฺฑญฺญสฺส มเหสิโน.

---

[๑] ฉ.,เท. พุทฺธพีชำ กิร
[๒] ฉ.,เท. สเทวตา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เหฏฺฐาติตฺเถ

[๒๖] ทสวสฺสสหสฺสานิ อคารมชฺเฌ จ โส วสิ
รุจิ สุรุจิ สุโภ จ ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๗] ตีณิ สตสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
รุจิเทวี นาม สา นารี ชีวิตเสโน[๑] นาม อตฺรโช.

[๒๘] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา รถยาเนน นิกฺขมิ
อนูนทสมาสานิ ปธานํ ปทหี ชิโน.

[๒๙] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต โกณฺฑญฺโญ ทิปทุตฺตโม
วตฺตจกฺโก[๒] มหาวีโร เทวานญฺจ[๓] มหาวเน.

[๓๐] ภทฺโท เจว สุภทฺโท จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
อนุรุทฺโธ นามุปฏฺฐาโก โกณฺฑญฺญสฺส มเหสิโน.

[๓๑] ติสฺสา จ อุปติสฺสา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
สาลกลฺยาณิโก[๔] โพธิ โกณฺฑญฺญสฺส มเหสิโน.

[๓๒] โสโณ จ อุปโสโณ จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
นนฺทา เจว สิริมา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๓๓] โส อฏฺฐาสีติหตฺถานิ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
โสภติ[๕] อุพฺพุราชาว สุริโย มชฺฌนฺติเก ยถา.

[๓๔] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๓๕] ขีณาสเวหิ วิมเลหิ วิจิตฺตา อาสิ เมทนี
ยถา คคนํ อุพฺภิ เอวํ โส อุปโสภถ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิชิตเสโน
[๒] ฉ.,เท. วตฺติ จกฺกํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เทวานํ นครุตฺตเม
[๔] อิ. สาลกฺยาณิกา
[๕] ฉ.,เท. โสภเต

[๓๖] เตปิ นาคา อปฺปเมยฺยา อสงฺโขพฺภา[๑] ทุราสทา
วิชฺชุปาตำว ทสฺเสตฺวา นิพฺพุตา เต มหายสา.

[๓๗] สา จ อตุลิยา ชินสฺส อิทฺธิญาณปริภาวิโต สมาธิ
สพฺพำ สมนฺตรหิตำ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.[๒]

[๓๘] โกณฺฑญฺโญ สิริธโร[๓] พุทฺโธ นนฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว เจติโย ตสฺส[๔] สตฺตโยชนมุสฺสิโตติ.

ทุติโย โกณฺฑญฺญพุทฺธวตฺโถ.

๕. มงฺคลพุทฺธวตฺโถ

[๑] โกณฺฑญฺญสฺส อปเรน มงฺคโล นาม นายโก
ตมำ โลเก นิหนฺตฺวาน ธมฺโมกฺกมภิธารยิ.

[๒] อตุลาสิ[๕] ปภา ตสฺส ชิเนหญฺเญหิ อุตฺตริ[๖]
จนฺทสุริยปฺปภำ หนฺตฺวา ทสสหสฺสี วิโรจติ.

[๓] โสปิ พุทฺโธ ปกาเสสิ จตุโร สจฺจวรุตฺตเม
เต เต สจฺจรสำ ปิตฺวา วิโนเทนฺติ มหาตมำ.

[๔] ปตฺวาน โพธิมตุลำ ปจเม ธมฺมเทสเน
โกฏิสตสหสฺสานำ ปจมาภิสมโย[๗] อหุ.

[๕] สุรินฺทเทวภวเน พุทฺโธ[๘] ธมฺมมเทสยิ
ตทา โกฏิสตสหสฺสานำ[๙] ทุติยาภิสมโย อหุ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อสงฺโขภา
[๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปวโร
[๔] ฉ.,เท.,อิ. จิตฺโต
[๕] อิ. อตุลาปิ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อุตฺตรึ
[๗] ฉ.,เท. ธมฺมาภิสมโย
[๘] อิ. ยทา พุทฺโธ ปกาสยิ
[๙] ฉ.,เท.,อิ. โกฏิสหสฺสานำ

[๖] ยทา สุนนฺโท จกฺกวตฺติ สมฺพุทฺธมุปสงฺกมิ
ตทา อาหนิ สมฺพุทฺโธ ธมฺมเภรึ วรุตฺตมํ.

[๗] สุนนฺทสฺสานุจรา จ[๑] ตทาสุ์ นวุติโกฏิโย
สพฺเพ[๒] เต นิรวเสสา อเหสุ์ เอหิภิกฺขุกา.

[๘] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ์ มงฺคลสฺส มเหสิโน
โกฏิสตสหสฺสานํ ปจฺโม อาสิ สมาคโม.

[๙] โกฏิสตสหสฺสานํ[๓] ทุติโย อาสิ สมาคโม
ตติเย นวุติโกฏีนํ ตติโย อาสิ สมาคโม
ขีณาสวานํ วิมลานํ ตทา อาสิ สมาคโม.

[๑๐] อหํ เตน สมเยน สุรุจิ นาม พฺราหฺมโณ
อชฺฌายิโก มนฺตธโร ติณฺณํ เวทาน ปารคู.

[๑๑] ตมหํ อุปสงฺกมึ สรณํ คนฺตฺวาน สตฺถุโน
สมฺพุทฺธปฺปมุขํ สงฺฆ์ คนฺธมาเลน ปูชยึ
ปูเชตฺวา คนฺธมาเลน ควปาเนน ตปฺปยึ.

[๑๒] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ มงฺคโล ทิปทุตฺตโม
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ
อหุ[๔] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๔]

[๑๓] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ[๕]
[อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ[๖] นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชนตา [๒] ฉ.,เท.,อิ. สพฺเพปิ
[๓] ฉ.,เท. ทุติโย โกฏิสตสหสฺสานํ อิ. ทุติโย โกฏิสหสฺสานํ ตติโย นวุติโกฏีนํ
[๔-๔] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ., เอวมุปริปิ. [๕] อิ. ทุกฺกรการิยํ, เอวมุปริปิ.
[๖] อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ, เอวมุปริปิ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน

ปายาสํ อทิ โส ชิโน
โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ

โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา
ปิตา สุทฺโธทโน นาม

มายา นาม ภวิสฺสติ
อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา
โกลิโต อุปติสฺโส จ
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก

สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อุปฏฺฐิสฺสติ มํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ
อนาสวา วีตราคา

อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก

อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส

อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ
อาโมทิตา นรมรู

อสมสฺส มเหสิโน
พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ

อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน

วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๔] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๕] ตทา ปีตีนุพฺรูหนฺโต สมฺโพธิวรปตฺติยา
พุทฺเธ ทตฺวาน มํ เคหํ ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเก.

[๑๖] สุตฺตนฺตํ วินยญฺจาปิ นวงฺคสตฺถุสาสนํ
สพฺพํ ปริยาปุณิตฺวาน โสภยึ ชินสาสนํ.

[๑๗] ตตฺถปฺปมตฺโต วิหรนฺโต พฺรหฺมํ ภาเวตฺวา ภาวนํ
อภิญฺญาสุ ปารมึ คนฺตฺวา พฺรหฺมโลกมคญฺฉิหํ.

[๑๘] นครํ อุตฺตรํ นาม อุตฺตโร นาม ขตฺติโย
อุตฺตรา นาม ชนิกา มงฺคลสฺส มเหสิโน.

[๑๙] นว วสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ[๑] โส
ยสวา สุจิมา สิริมา ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๐] สมตึสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
ยสวตี นาม นารี สีวโล นาม อตฺรโช.

[๒๑] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา อสฺสยาเนน นิกฺขมิ
อนูนอฏฺฐมาสานิ[๒] ปธานํ ปทหี ชิโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อชฺฌ โส วสิ

[๒] อิ. อนูนกํ อฏฺฐมาสํ

[๒๒] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต มงฺคโล โลกนายโก[๑]
วตฺตจกฺกโ[๒] มหาวีโร จเรสิ ทิปทุตฺตโม.[๓]

[๒๓] สุเทโว ธมฺมเสโน จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
ปาลิโต นามุปฏฺฐาโก มงฺคลสฺส มเหสิโน.

[๒๔] สีวลา จ อโสกา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต นาครุกฺโขติ วุจฺจติ.

[๒๕] นนฺโท เจว วิสาโข จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
อนุฬา เจว สุมนา[๔] จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๖] อฏฺฐาสีติรตนานิ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
ตโต นิทฺธาวตี รสิ อเนกสตสหสฺสิโย.

[๒๗] นวุติ วสฺสสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตๆ พหุ์.

[๒๘] ยถาปิ สาคเร อุมฺมิ น สกฺกา เต คเณตุเย
ตเถว สาวกา ตสฺส น สกฺกา เต คเณตุเย.

[๒๙] ยาว อฏฺฐาสิ สมฺพุทฺโธ มงฺคโล โลกนายโก
น ตสฺส สาสเน อตฺถิ สกิเลสมรณ์[๕] ตทา.

[๓๐] ธมฺโมกฺกๆ ธารยิตฺวาน สนฺตาเรตฺวา มหาชนๆ
ชลิตฺวา ธุมเกตุว นิพฺพุโต โส มหายโส.

[๓๑] สงฺขารานๆ สภาวตฺตๆ ทสฺสยิตฺวา สเทวเก
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโธว สุริโย อตฺถงฺคโต ยถา.

---

[๑] ฉ.,เท. นาม นายโก
[๒] ฉ.,เท. วตฺติ จกฺกๆ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วเน สิริวรุตฺตเม
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สุตนา
[๕] อิ. สๆกิเลสมรณๆ

[๓๒] อุยฺยาเน เวสฺสเร[๑] นาม พุทฺโธ นิพฺพายิ มงฺคโล
ตตฺเถวสฺส ชินถูโป ตีสโยชนมุคฺคโตติ.

ตติโย มงฺคลพุทฺธวํโส.

๖. สุมนพุทฺธวํโส

[๑] มงฺคลสฺส อปเรน สุมโน นาม นายโก
สพฺพธมฺเมหิ อสโม สพฺพสตฺตานมุตฺตโม.

[๒] ตทา อมตเภริโย[๒] อาหนี เมขเล ปุเร
ธมฺมสงฺขสมายุตฺตๆ นวงฺคชินสาสนๆ.

[๓] วิชินิตฺวา[๓] กิเลเส โส ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมๆ
มาเปสิ นครๆ สตฺถา สทฺธมฺมปุรวรุตฺตมๆ.

[๔] นิรนฺตรๆ อกุฏิลๆ อุชุๆ วิปุลวิตฺถตๆ
มาเปสิ โส มหาวีถึ สติปฏฺฐานวรุตฺตมๆ.

[๕] ผเล จตฺตาริ สามญฺเญ จตสฺโส ปฏิสมฺภิทา
ฉพภิญฺญาฏฺฐสมาปตฺตี ปสาเรสิ ตตฺถ วีถิยๆ.

[๖] เย อปฺปมตฺตา อขิลา หิริวิริเยหุปาคตา
เต เต อิเม คุณวเร อาทิยนฺติ ยถา สุขๆ.

[๗] เอวเมเตน โยเคน อุทฺธรนฺโต มหาชนๆ
โพเธสิ ปจมๆ สตฺถา โกฏิสตสหสฺสิโย.

---

[๑] ฉ.,เท. วสฺสเร อิ. เวสฺสโร [๒] ฉ.,เท. ตทา อมตเภรึ โส อิ. โสปิ ตทา อมตเภรึ
[๓] ฉ.,เท. นิชฺชินิตฺวา อิ. ชนิตฺวา

[๘] ยมฺหิ กาเล มหาวีโร โอวทิ ติตฺถิเย คเณ
โกฏิสตสหสฺสานิ[๑] ทุติเย ธมฺมเทสเน.

[๙] ยทา เทวา มนุสฺสา จ สมคฺคา เอกมานสา
นิโรธปญฺหํ ปุจฺฉิสุ สํสยญฺจาปิ มานสํ.

[๑๐] ตทาปิ ธมฺมเทสเน นิโรธปริทีปเน
นวุติโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๑๑] สนฺนิปาตา ตโย อาสุํ สุมนสฺส มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺติจิตฺตาน ตาทินํ.

[๑๒] วสฺสํ วุฏฺจสฺส ภควโต อภิสงฺขฺฺฺ

[๑๘] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ สุมโน โลกนายโก
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ [๑] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๑]

[๑๙] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺชิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถำ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๒๐] ตสฺสาปิ วจนำ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตำ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๒๑] เมขลำ นาม นครำ[๑] สุทตฺโต นาม ขตฺติโย
สิริมา นาม ชนิกา สุมนสฺส มเหสิโน.

[๒๒] นววสฺสสหสฺสานิ อคารำ อชฺฌาวสิ[๒] โส
จนฺโท สุจนฺโท วฏฺโส จ ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๓] เตสฏฺฐิสตสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
วฏฺสกี[๓] นาม นารี อนุปโม นาม อตฺรโช.

[๒๔] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ
อนูนทสมาสานิ ปธานำ ปทหี ชิโน.

---

[๑] ฉ.,เท. นครำ เมขลำ นาม
[๒] ฉ.,เท. อชฺฌ โส วสิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วฏฺสิกา

[๒๕] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต สุมโน โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร เมขเล ปุรวรุตฺตเม.

[๒๖] สรโณ ภาวิตตฺโต จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
อุเทโน นามุปฏฺฐาโก สุมนสฺส มเหสิโน.

[๒๗] โสณา จ อุปโสณา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โสปิ พุทฺโธ อสมสโม[๑] นาคมูเล อพุชฺฌถ.

[๒๘] วรุโณ เจว สรโณ จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
จาลา จ อุปจาลา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๙] อุจฺจตฺตเนน[๒] โส พุทฺโธ นวุติหตฺถมุคฺคโต[๓]
กญฺจนคฺฆิกสงฺกาโส ทสสหสฺสี วิโรจติ.

[๓๐] นวุติวสฺสสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๓๑] ตารณีเย ตารยิตฺวา โพธเนยฺเย[๔] อโพธยิ
ปรินิพฺพายิ สมฺพุทฺโธ อุพฺพราชาว อตฺถมิ.

[๓๒] เต จ ขีณาสวา ภิกฺขู โส จ พุทฺโธ อสาทิโส[๕]
อตุลํ ปภํ ทสฺสยิตฺวา นิพฺพุตา เต มหายสา.

[๓๓] ตญฺจ ฌาณมตุลิยํ ตานิ จ อตุลิยานิ[๖] รตนานิ
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อมิตยโส
[๒] อิ. อุจฺจตเรน, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. นวุติหตฺถสมุคฺคโต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โพธนีเย
[๕] ฉ.,เท. อสทิโส
[๖] ฉ.,เท. อตุลานิ
[๗] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๓๔] สุมโน ยสธโร พุทฺโธ องฺคารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ชินถูโป จตุโยชนมุคฺคโต.

จตุตฺโถ สุมนพุทฺธวโส.

๗. เรวตพุทฺธวโส

[๑] สุมนสฺส อปเรน เรวโต นาม นายโก
อนูปโม อสทิโส อตุโล อุตฺตโม ชิโน.

[๒] โสปิ ธมฺมํ ปกาเสสิ พฺรหฺมุนา อภิยาจิโต
ขนฺธธาตุววตฺถานํ อปฺปวตฺตํ ภวาภเว.

[๓] ตสฺสาภิสมยา ตีณิ อเหสุ ธมฺมเทสเน
คณนาย น วตฺตพฺโพ ปจฺจมาภิสมโย อหุ.

[๔] ยทา อรินฺทมํ ราชํ วิเนสิ เรวโต มุนิ
ตทา โกฏิสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๕] สตฺตาหํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐหิตฺวา นราสโภ
โกฏิสตํ นรมรูนํ วิเนสิ อุตฺตเม ผเล.

[๖] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ เรวตสฺส มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สุวิมุตฺตาน ตาทินํ.

[๗] อติกนฺตคณนปถา[๑] ปจฺจมา[๒] เย สมาคตา
โกฏิสตสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

---

[๑] ฉ.,เท. อติกฺกนฺตา คณปถํ อิ. อติกฺกนฺตา คณนปถา [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปจฺจมํ

[๘] โย[๑] โส ปญฺญาย อสโม ตสฺส จกฺกานุวตฺตโก
โส ตทา พฺยาธิโก[๒] อาสิ ปตฺโต ชีวิตสํสยํ.

[๙] ตสฺส คิลานปุจฺฉาย เย ตทา อุปคตา มุนี[๓]
โกฏิสตสหสฺสานิ[๔] ตติโย อาสิ สมาคโม.

[๑๐] อหํ เตน สมเยน อติเทโว นาม พฺราหฺมโณ
อุปคนฺตฺวา เรวตํ พุทฺธํ สรณํ ตสฺส คญฺฉหํ.

[๑๑] ตสฺส สีลํ สมาธิญฺจ ปญฺญาคุณมนุตฺตรํ[๕]
โถมยิตฺวา ยถาถามํ[๖] อุตฺตริยํ อทาสหํ.

[๑๒] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ เรวโต โลกนายโก
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๗] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๗]

[๑๓] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

---

[๑] ฉ.,เท. โยปิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. พฺยาธิโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มุนี
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โกฏิสหสฺสา อรหนฺโต
[๕] ฉ.,เท. ปญฺญาคุณมนุตฺตมํ อิ. ปญฺญาคุณวรุตฺตมํ
[๖] อิ. ยถาโถมํ
[๗-๗] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อิมสฺส ชนิกา มาตา
มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม
อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก
อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต
อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส
โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ
อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู
พุทฺธวีชงฺกุโร อยํ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ
อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ
ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา
ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถำ คเหตฺวาน
อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ
ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๑๔] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๕] ตทาปิ ตํ พุทฺธธมฺมํ สริตฺวา อนุพฺรูหยึ
อาหริสฺสามิ ตํ ธมฺมํ ยํ มยฺหํ อภิปตฺถิตํ.

[๑๖] นครํ สุธญฺญกํ[๑] นาม วิปุโล นาม ขตฺติโย
วิปุลา นาม ชนิกา เรวตสฺส มเหสิโน.

[๑๗] ฉพฺพสฺสสหสฺสานิ[๒] อคารํ อชฺฌาวสิ โส
สุทสฺสโน จ[๓] รตนคฺฆิ อาเวโฬ จ วิภูสิโต
ปุญฺญกมฺมาภินิพฺพตฺตา ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๘] เตตฺตึสสตสหสฺสานิ[๔] นาริโย สมลงฺกตา
สุทสฺสนา นาม นารี[๕] วรุโณ นาม อตฺรโช.

[๑๙] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา รถยาเนน นิกฺขมิ
อนูนสตฺตมาสานิ ปธานํ ปทหี ชิโน.

[๒๐] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต เรวโต โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร วรุณาราเม วสี[๖] ชิโน.

[๒๑] วรุโณ พฺรหฺมเทโว จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
สมฺภโว นามุปฏฺฐาโก เรวตสฺส มเหสิโน.

[๒๒] ภทฺทา เจว สุภทฺทา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โสปิ พุทฺโธ อสมสโม นาคมูเล อพุชฺฌถ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุธญฺญวตี [๒] ฉ.,เท. ฉ จ วสฺสสหสฺสานิ อิ. ฉพฺพสฺสสตสหสฺสานิ
[๓] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ. [๔] ฉ.,เท. เตตฺตึส จ สหสฺสานิ อิ. เตตฺตึสสหสฺสานิ
[๕] อิ. เทวี [๖] ฉ.,เท. สิรีฆเร อิ. สิริฆเณ

[๒๓] วรุโณ[๑] จ สรโภ จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
ปาลา จ อุปปาลา จ[๒] อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๔] อุจฺจตฺตเนน โส พุทฺโธ อสีติหตฺถมุคฺคโต
โอภาเสสิ[๓] ทิสา สพฺพา อินฺทเกตุว อุคฺคโต.

[๒๕] ตสฺส สรีเร นิพฺพตฺตา ปภามาลา อนูตฺตรา
ทิวา วา ยทิวา รตฺตึ สมนฺตา ผรติ[๔] โยชนํ.

[๒๖] สฏฺฐิวสฺสสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๒๗] ทสฺสยิตฺวา พุทฺธพลํ อมตํ โลเก ปกาสยิ[๕]
นิพฺพาสิ[๖] อนุปาทาโน ยถคฺคุปาทานสงฺขยา.

[๒๘] โส จ กาโย รตนนิโภ โส จ ธมฺโม อสาทิโส
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๒๙] เรวโต ยสธโร พุทฺโธ นิพฺพุโต โส มหาปุญฺโญ[๗]
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

ปญฺจโม เรวตพุทฺธวํโส.

๘. โสภิตพุทฺธวํโส

[๑] เรวตสฺส อปเรน โสภิโต นาม นายโก
สมาหิโต สนฺตจิตฺโต อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปทุโม กุญฺชโร เจว
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สิริมา เจว ยสวตี
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โอภาเสติ
[๔] อิ. ผริ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปกาสยึ
[๖] ฉ.,เท. นิพฺพายิ
[๗] ฉ.,เท. มหาปุเร อิ. มหามุนิ

[๒] โส ชิโน สกเคหมฺหิ มานสํ วินิวตฺตยิ
ปตฺวาน เกวลํ โพธึ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ.

[๓] ยาว อุทฺธํ[๑] อวีจิโต ภวคฺคา จาปิ เหฏฺฐโต[๒]
เอตฺถนฺตเร เอกปริสา อโหสิ ธมฺมเทสเน.

[๔] ตาย ปริสาย สมฺพุทฺโธ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ
คณนาย น วตฺตพฺโพ ปจฺจมาภิสมโย อหุ.

[๕] ตโต ปรัมฺปิ เทเสนฺเต นรมรูนํ[๓] สมาคเม
นวุติโกฏิสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๖] ปุนาปรํ ราชปุตฺโต ชยเสโน นาม ขตฺติโย
อารามํ โรปยิตฺวาน พุทฺเธ นิยฺยาทยี ตทา.

[๗] ตสฺส ยาคุ[๔] ปกิตฺเตนฺโต ธมฺมํ เทเสติ[๕] จกฺขุมา
ตทา โกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๘] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ โสภิตสฺส มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๙] อุคฺคโต นาม โส ราชา ทานํ เทติ นรุตฺตเม
ตมฺหิ ทาเน สมาคญฺฉุ อรหนฺตา สตโกฏิโย.

[๑๐] ปุนาปรํ ปุคคโณ[๖] ทานํ เทติ นรุตฺตเม
ตทา นวุติโกฏีนํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๑๑] เทวโลเก วสิตฺวาน ยทา โอโรหตี ชิโน
ตทา อสีติโกฏีนํ ตติโย อาสิ สมาคโม.

---

[๑] ฉ.,เท. เหฏฺฐา
[๒] ฉ.,เท. อุทฺธโต
[๓] ฉ.,เท. มรูนํ จ
[๔] อิ. โยคํ
[๕] ฉ.,เท. เทเสสิ
[๖] อิ. ปูรคโณ

[๑๒] อหนฺเตน สมเยน สุชาโต นาม พฺราหฺมโณ
ตทา สสาวกํ พุทฺธํ อนฺนปาเนน ตปฺปยึ.

[๑๓] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ โสภิโต โลกนายโก
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๑] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๑]

[๑๔] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺจาโก อุปฏฺจิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทํ สุตฺวาน วจนํ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยํ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๕] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ตุฏฺโจ[๑] สංวิคฺคมานโส
ตเมวตฺถมนุปตฺติยา อุคฺคํ ธิติมกาสหं.

[๑๖] สุธมฺมํ นาม นครं สุธมฺโม นาม ขตฺติโย
สุธมฺมา นาม ชนิกา โสภิตสฺส มเหสิโน.

[๑๗] นววสฺสสหสฺสานิ อคารं อชฺฌาวสิ โส[๒]
กุมุโท นพินี[๓] ปทุโม ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๘] ติจตฺตาริ[๔] สหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
มกิลา[๕] นาม สา นารี สีโห นามาสิ อตฺรโช.

---

[๑] ฉ.,เท. หฏฺโจ
[๒] ฉ.,เท. อชฺฌ โส วสิ
[๓] ฉ.,เท. นาพินิโน อิ. นพิโร
[๔] ฉ.,เท. ฉตฺตตฺตึส อิ. อสตฺตติ
[๕] ฉ.,เท. มนิลา อิ. สมงฺคีลา

[๑๙] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา ปาสาเทนาภินิกฺขมิ
สตฺตาหํ ปธานจารํ จริตฺวา ปุริสุตฺตโม.

[๒๐] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต โสภิโต โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร สุธมฺมฺยานมุตฺตเม.

[๒๑] อสโม จ สุเนตฺโต จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
อโนโม นามุปฏฺฐาโก โสภิตสฺส มเหสิโน.

[๒๒] นกุลา จ สุชาตา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
พุชฺฒมาโน จ โส พุทฺโธ นาคมูเล อพุชฺฒถ.

[๒๓] รมฺโม เจว สุเนตฺโต[๑] จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
นกุลา เจว จิตฺตา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๔] อฏฺฐปณฺณาสรตนํ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
โอภาเสติ ทิสา สพฺพา สตรํสีว อุคฺคโต.

[๒๕] ยถา สุผุลฺลํ ปวนํ นานาคนฺเธหิ ธูปิตํ
ตเถว ตสฺส ปาวจนํ สีลคนฺเธหิ ธูปิตํ.

[๒๖] ยถาปิ สาคโร นาม ทสฺสเนน อตปฺปิโย
ตเถว ตสฺส ปาวจนํ สวเนน อตปฺปิยํ.

[๒๗] นวุติวสฺสสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๒๘] โอวาทํ อนุสิฏฺฐิญฺจ ทตฺวาน เสสเก ชเน
หุตาสโนว ตาเปตฺวา นิพฺพุโต โส สสาวโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุทตฺโต

[๒๙] โส จ พุทฺโธ อสมสโม เต[๑] จ สาวกา พลปฺปตฺตา
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๓๐] โสภิโต วรสมฺพุทฺโธ สีหารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

ฉฏฺโฐ โสภิตพุทฺธวํโส.

๙. อโนมทสฺสีพุทฺธวํโส

[๑] โสภิตสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
อโนมทสฺสี อมิตยโส เตชสี ทุรติกฺกโม.

[๒] โส เฉตฺวา พนฺธนํ สพฺพํ วิทฺธํเสตฺวา ตโย ภเว
อนิวตฺติคมนํ มคฺคํ เทเสสิ เทวมานุเส.

[๓] สาคโรว อสงฺโขพฺโภ ปพฺพโตว ทุราสโท
อากาโสว อนนฺโต โส สาลราชาว ผุลฺลิโต.

[๔] ทสฺสเนนปิ ตํ พุทฺธํ โตสิตา โหนฺติ ปาณิโน
พฺยาหรนฺตํ คิรํ สุตฺวา อมตํ ปาปุณนฺติ เต.

[๕] ธมฺมาภิสมโย ตสฺส อิทฺโธ ผีโต ตทา อหุ
โกฏิสตานิ อภิสมึสุ ปจเม ธมฺมเทสเน.

[๖] ตโต ปรํ อภิสมเย วสฺสนฺเต ธมฺมวุฏฺฐิโย
อสีติโกฏี อภิสมึสุ ทุติเย ธมฺมเทสเน.

---

[๑] ฉ.,เท. เตปิ อิ. เตปิ จ

[๗] ตโต ปรํ หิ[๑] วสฺสนฺเต ตปฺปยนฺเตว ปาณินํ
อฏฺฐสตฺตติโกฏีนํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๘] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ ตสฺสาปิ จ มเหสิโน
อภิญฺญาพลปฺปตฺตานํ ปุปฺผิตานํ วิมุตฺติยา.

[๙] อฏฺฐสตสหสฺสานํ สนฺนิปาตา[๒] ตทา อหุ
ปหีนมทโมหานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๑๐] สตฺตสตสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม
อนงฺคณานํ วิรชานํ อุปสนฺตาน ตาทินํ.

[๑๑] ฉนฺนํ สตสหสฺสานํ ตติโย อาสิ สมาคโม
อภิญฺญาพลปฺปตฺตานํ นิพฺพุตานํ ตปสฺสินํ.

[๑๒] อหนฺเตน สมเยน ยกฺโข อาสึ มหิทฺธิโก
เนกานํ ยกฺขโกฏีนํ วสวตฺติมฺหิ อิสฺสโร.

[๑๓] ตทาปิ ตํ พุทฺธวรํ อุปคนฺตฺวา มเหสินํ
อนฺนปาเนน ตปฺเปสึ สสงฺฆํ โลกนายกํ.

[๑๔] โสปิ มํ ตทา พฺยากาสิ วิสุทฺธนยโน มุนิ
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๓] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๓]

[๑๕] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

---

[๑] อิ. ตโต ปรัปิ
[๒] ฉ.,เท. สนฺนิปาโต
[๓-๓] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺจาโก อุปฏฺจิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺจิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๖] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ตุฏฺโจ[๑] สํวิคฺคมานโส
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๗] นครํ จนฺทวตี นาม ยสวา นาม ขตฺติโย
มาตา ยโสธรา นาม อโนมทสฺสิสฺส สตฺถุโน.

[๑๘] ทสวสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส[๒]
สิรี อุปสิรี วฑฺโฒ ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๙] เตวีสติสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สิริมา นาม สา นารี อุปสาโล[๓] นาม อตฺรโช.

[๒๐] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา สิวิกายาภินิกฺขมิ
อนูนทสมาสานิ ปธานํ ปทหี ชิโน.

[๒๑] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต อโนมทสฺสี มหามุนิ
วตฺตจกฺโก มหาวีโร สุทสฺสนุยฺยานมุตฺตเม.[๔]

[๒๒] นิสโภ จ อโนโม จ[๕] อเหสุ์ อคฺคสาวกา
วรุโณ นามุปฏฺฐาโก อโนมทสฺสิสฺส สตฺถุโน.

[๒๓] สุนฺทรา จ[๖] สุมนา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต อชฺชุโนติ ปวุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท. หฏฺโจ
[๒] ฉ.,เท. อชฺฌ โส วสิ
[๓] ฉ.,เท. อุปวาโณ
[๔] ฉ.,เท. อุยฺยาเน โส สุทสฺสเน
[๕] สี. อโสโก จ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สุนฺทรี จ

[๒๔] นนฺทิวฑฺโฒ สิริวฑฺโฒ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐกา
อุปฺปลา จ[๑] ปทุมา จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๕] อฏฺฐปณฺณาสรตนํ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
ปภา นิทฺธาวตี ตสฺส สตรํสีว อุคฺคโต.

[๒๖] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ๋.

[๒๗] สุปุปฺผิตํ ปาวจนํ อรหนฺเตหิ ตาทิหิ
วีตราเคหิ วิมเลหิ โสภติ[๒] ชินสาสนํ.

[๒๘] โส จ สตฺถา อมิตยโส ยุคานิ ตานิ อตุลิยานิ
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ[๓] นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๒๙] อโนมทสฺสี ชิโน สตฺถา ธมฺมารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ชินถูโป อุพฺเพโธ ปน วีสตีติ.

สตฺตโม อโนมทสฺสีพุทฺธวํโส.

๑๐. ปทุมพุทฺธวํโส

[๑] อโนมทสฺสิสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
ปทุโม นาม นาเมน อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล.

[๒] ตสฺสาปิ อสมํ สีลํ สมาธิปิ อนนฺตโก[๔]
อสงฺเขยฺยํ ญาณวรํ วิมุตฺติปิ อนูปมา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เจว
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โสภิตฺถ
[๓] ฉ.,เท. ตมนฺตรหิตํ
[๔] อิ. อนนฺตกา

[๓] ตสฺสาปิ อตุลเตชสฺส ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน
อภิสมยา ตโย อาสุ มหาตมปวาหนา.

[๔] ปฐมาภิสมเย พุทฺโธ โกฏิสตมโพธยิ
ทุติยาภิสมเย ธีโร นวุติโกฏิมโพธยิ.

[๕] ยทา จ ปทุโม พุทฺโธ โอวทิ สกมตฺรชํ
ตทา อสีติโกฏีนํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๖] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ ปทุมสฺส มเหสิโน
โกฏิสตสหสฺสานํ ปฐโม อาสิ สมาคโม.

[๗] กจินตฺถารสมเย อุปฺปนฺเน กจินจีวเร
ธมฺมเสนาปติตฺถาย[๑] ภิกฺขู สิพฺพึสุ จีวรํ.

[๘] ตทา เต วิมลา ภิกฺขู ฉพฺภิญฺญา มหิทฺธิกา
ตีณิ สตสหสฺสานิ สมึสุ อปราชิตา.

[๙] ปุนาปรํ โส นรวุสโภ[๒] ปวเน วาสํ อุปาคมิ
ตทา สมาคโม อาสิ ทฺวินฺนํ สตสหสฺสานํ.[๓]

[๑๐] อหนฺเตน สมเยน สีโห อาสึ มิคาภิภู
วิเวกมนุพฺรูหนฺตํ ปวเน อทฺทสํ ชินํ.

[๑๑] วนฺทิตฺวา สิรสา ปาเท กตฺวาน ตํ ปทกฺขิณํ
ติกฺขตฺตุํ อภินาทิตฺวา[๔] สตฺตาหํ ชินมุปฏฺฐหึ.

[๑๒] สตฺตาหํ วรสมาปตฺติยา วุฏฺฐหิตฺวา ตถาคโต
มนสา จินฺตยิตฺวาน โกฏิภิกฺขู สมานยิ.

---

[๑] อิ. ธมฺมเสนาปตฺถาย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นาสโภ
[๓] ฉ.,เท. สตสหสฺสินํ
[๔] อ. อภินทิตฺวา

[๑๓] ตทาปิ โส มหาวีโร เตสํ มชฺเฌ วิยากริ
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๑] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๑]

[๑๔] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺจาโก อุปฏฺจิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถำ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๑๕] ตสฺสาปิ วจนำ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตำ ปสาทยึ
อุตฺตริ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๖] จมฺปกำ นาม นครำ อสโม นาม ขตฺติโย
อสมา นาม ชนิกา ปทุมสฺส มเหสิโน.

[๑๗] ทสวสฺสสหสฺสานิ อคารำ อชฺฌาวสิ โส
นนฺโท วสุ ยสตฺตโร[๑] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๘] เตตฺตึส จ สหสฺสานิ[๒] นาริโย สมลงฺกตา
อุตฺตรา นาม สา นารี รมฺโม นามาสิ อตฺรโช.

[๑๙] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา รถยาเนน นิกฺขมิ
อนูนอฏฺฐมาสานิ[๓] ปธานำ ปทหี ชิโน.

---

[๑] ฉ.,เท. นนฺทาวสุ ยสุตฺตรา อิ. นนฺทา จ สุยสา อุตฺตรา [๒] อิ. สตสหสฺสานิ
[๓] อิ. อนูนกำ อฑฺฒมาสำ

[๒๐] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ปทุโม โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร ธนญฺชุญฺยานมุตฺตเม.

[๒๑] สาโล จ อุปสาโล จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
วรุโณ นามุปฏฺฐาโก ปทุมสฺส มเหสิโน.

[๒๒] ราธา เจว สุราธา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต มหาโสโณติ วุจฺจติ.

[๒๓] สภิโย[๑] เจว อสโม จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
รุจิ จ นนฺทิมารา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๔] อฏฺฐปณฺณาสรตนำ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
ปภา นิทฺธาวตี ตสฺส อสมา สพฺพโตทิสา.[๒]

[๒๕] จนฺทปฺปภา สุริยปฺปภา รตนคฺฆิมณิปฺปภา
สพฺพาปิ ตา หตา โหนฺติ ปตฺวา ชินปฺปภุตฺตมำ.

[๒๖] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตำ พหุ์.

[๒๗] ปริปกฺกมานเส สตฺเต โพธยิตฺวา อเสสโต
เสสญฺเญ อนุสาเสตฺวา[๓] นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๘] อุรโควา ตจำ ชิณฺณำ วุฑฺฒปตฺตำว[๔] ปาทโป
ชหิตฺวา สพฺพสงฺขาเร นิพฺพุโต โส ยถา สิขีติ.

[๒๙] ปทุโม ชินวโร สตฺถา ธมฺมารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุวิตฺถาริกำ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

อฏฺฐโม ปทุมพุทฺธวำโส.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิยฺโย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพโส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เสสเก อนุสาสิตฺวา
[๔] ฉ.,เท. วทฺธปตฺตำว อิ. วุฑฺฒ ปตฺตำว

๑๑. นารทพุทฺธวโส

[๑] ปทุมสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
นารโท นาม นาเมน อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล.

[๒] โส พุทฺโธ จกฺกวตฺติสฺส เชฏฺโฐ ทยิตโอรโส
อามุตฺตมณฺยาภรโณ[๑] อุยฺยานํ อุปสงฺกมิ.

[๓] ตตฺถาสิ รุกฺโข วิปุโล[๒] อภิรูโป พฺรหา[๓] สุจิ
ตมชฺฌปตฺวา นิสีทิ มหาโสณสฺส เหฏฺฐโต.

[๔] ตตฺถ ญาณวรุปฺปชฺชิ อนนฺตํ วชิรูปมํ
เตน วิจินิ สงฺขาเร อุกฺกุชฺชมวกุชฺชตํ.[๔]

[๕] ตตฺถ สพฺพกิเลสานิ อเสสมภิวาหยิ
ปาปุณิ เกวลํ โพธึ พุทฺธญาเณ[๕] จ จุทฺทส.

[๖] ปาปุณิตฺวาน สมฺโพธึ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ
โกฏิสตสหสฺสานํ ปฐมาภิสมโย อหุ.

[๗] มหาโทณํ นาคราชํ วินยนฺโต มหามุนิ
ปาฏิเหรํ ตทากาสิ ทสฺสยนฺโต สเทวเก.

[๘] ตทา เทวมนุสฺสานํ ตมฺหิ ธมฺมปฺปกาสเน
นวุติโกฏิสหสฺสานิ[๖] ตรึสุ สพฺพสํสยํ.

[๙] ยมฺหิ กาเล มหาวีโร โอวทิ สกมตฺรชํ
อสีติโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

---

[๑] ฉ.,เท. อามุกฺกมาลาภรโณ อิ. อามุตฺตมลยาภรโณ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยสวิปุโล
[๓] อิ. พฺรหฺมา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุกฺกุชฺชมวกุชฺชกํ
[๕] อิ. พุทฺธญาณญฺจ
[๖] อิ. นวุติโกฏิสหสฺสานํ

[๑๐] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ นารทสฺส มเหสิโน
โกฏิสตสหสฺสานํ ปจฺโม อาสิ สมาคโม.

[๑๑] ยทา พุทฺโธ พุทฺธคุณํ สนิทานํ ปกาสยิ
นวุติโกฏิสหสฺสานิ สมฺมุ วิมลา ตทา.

[๑๒] ยทา เวโรจโน นาโค ทานํ ททาติ สตฺถุโน
ตทา สมฺมุ ชินปุตฺตา อสีติสตสหสฺสิโน.[๑]

[๑๓] อหนฺเตน สมเยน ชฏิโล อุคฺคตาปโน
อนฺตลิกฺขจโร อาสึ ปญฺจาภิญฺญาสุ ปารคู.

[๑๔] ตทาปาหํ อสมสมํ สสงฺฆํ สปริชนํ
อนฺนปาเนน ตปฺเปตฺวา จนฺทเนนาภิปูชยึ.

[๑๕] โสปิ มํ ตทา พฺยากาสิ นารโท โลกนายโก
อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป พุทฺโธ โลเก ภวิสฺสติ.
[อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.]

[๑๖] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อสีติสตสหสฺสิโย

อิมสฺส ชนิกา มาตา
มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม
อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก
อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต
อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส
โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ
อสฺสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู
พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ
อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ
ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา
ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถำ คเหตฺวาน
อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ
ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๑๗] ตสฺสาหํ[๑] วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย หาเสตฺวาน มานสํ
อธิฏฺฐหึ วตฺตํ อุคฺคํ ทสปารมิปูริยา.

[๑๘] นครํ ธญฺญวตี นาม สุเทโว นาม ขตฺติโย
อโนมา นาม ชนิกา นารทสฺส มเหสิโน.

[๑๙] นววสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
ชิโต วิชิตาภิราโม ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๐] ติจตฺตาริ สหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
วิชิตเสนา นาม สา นารี นนฺทุตฺตโร นาม อตฺรโช.

[๒๑] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา ปทสา คมเนน นิกฺขมิ
สตฺตาหํ ปธานจารํ อจรี ปุริสุตฺตโม.[๒]

[๒๒] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต นารโท โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร ธนญฺชุยฺยานมุตฺตเม.

[๒๓] ภทฺทสาโล ชิตมิตฺโต อเหสุ๋ อคฺคสาวกา
วาเสฏฺโฐ นามุปฏฺฐาโก นารทสฺส มเหสิโน.

[๒๔] อุตฺตรา ผคฺคุนี เจว อเหสุ๋ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต มหาโสโณติ วุจฺจติ.

[๒๕] อุคฺครินฺโท วสโภ จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐกา
อินฺทวรี[๓] จ คณฺฑี จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๖] อฏฺฐาสีติรตนานิ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
กญฺจนคฺฆิกสงฺกาโส ทสสหสฺสี วิโรจติ.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. ตสฺสาปิ
[๒] อิ. โลกนายโก
[๓] ฉ.,เท. อินฺทาวรี จ วณฺฑี จ อิ. อินฺทาวรี จ จณฺฑี จ
[๔] อิ. วโรจถ

[๒๗] ตสฺส พฺยามปฺปภา กายา[๑] นิทฺธาวติ ทิโสทิสํ
นิรนฺตรํ ทิวา รตฺตึ โยชนํ ผรเต สทา.[๒]

[๒๘] น เกจิ เตน สมเยน สมนฺตา โยชเน ชนา
อุกฺกา ปทีเป อุชฺชเลนฺติ พุทฺธรํสีหิ โอตฺถตา.

[๒๙] นวุติวสฺสสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๓๐] ยถา อุพฺภิ คคนํ วิจิตฺตํ อุปโสภติ
ตเถว สาสนํ ตสฺส อรหนฺเตหิ โสภติ.

[๓๑] สํสารโสตํ ตารณาย เสสเก ปฏิปนฺนเก
ธมฺมเสตุ๎ ทพฺหํ กตฺวา นิพฺพุโต โส นราสโภ.

[๓๒] โสปิ พุทฺโธ อสมสโม เตปิ ขีณาสวา อตุลเตชา
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๓๓] นารโท ชินวุสโภ นิพฺพุโต สุทสฺสเน ปุเร
ตเถว ถูปวโร จตุโยชนมุคฺคโตติ.

นวโม นารทพุทฺธวโส.

๑๒. ปทุมุตฺตรพุทฺธวโส

[๑] นารทสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน อกฺโขพฺโภ สาครูปโม.

---

[๑] สฺยา. พฺยามปฺปภากาโย [๒] อิ. ทิสา

[๒] มณฺฑกปฺโป จ[๑] โส อาสิ ยมฺหิ พุทฺโธ อชายถ
อุสฺสนฺนกุสลา ชนตา ตมฺหิ กปฺเป อชายถ.

[๓] ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต ปจฺเจม ธมฺมเทสเน
โกฏิสตสหสฺสานํ ธมฺมาภิสมโย อหุ.

[๔] ตโต ปรัมปิ วสฺสนฺเต ตปฺปยนฺเต จ ปาณิเน
สตฺตตฺตึสสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๕] ยมฺหิ กาเล มหาวีโร อานนฺทํ อุปสงฺกมิ
ปิตุ สนฺติกํ อุปคนฺตฺวา อาหนิ อมตทุนฺทุภึ.

[๖] อาหเต อมตเภริมฺหิ วสฺสนฺเต ธมฺมวุฏฺฐิโย[๒]
ปญฺญาสสตสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๗] โอวาทโก วิญฺญาปโก ตารโก สพฺพปาณินํ
เทสนากุสโล พุทฺโธ ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๘] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ ปทุมุตฺตรสฺส สตฺถุโน
โกฏิสตสหสฺสานํ ปจฺโม อาสิ สมาคโม.

[๙] ยทา พุทฺโธ อสมสโม วสิ[๓] เวภารปพฺพเต
นวุติโกฏิสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๑๐] ปุน จาริกํ ปกฺกนฺเต คามนิคมรฏฺฐโต
อสีติโกฏิสหสฺสานํ ตติโย อาสิ สมาคโม.

[๑๑] อหนฺเตน สมเยน ชฏิโล นาม รฏฺฐิโก
สมฺพุทฺธปฺปมุขํ สงฺฆं สภตฺตํ ทุสฺสมทาสิหं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ว
[๒] ฉ.,เท. ธมฺมวุฏฺฐิยา
[๓] อิ. วสติ

[๑๒] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ สงฺฆมชฺเฌ นิสีทิย
สตสหสฺเส อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๑] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๑]

[๑๓] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺาติตฺถำ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๑๔] ตสฺสาปิ วจนำ สุตฺวา อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺหึ
อกาสึ[๑] อุคฺคำ ทพฺหำ ธิตึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๕] พฺยาหตา ติตฺถิยา สพฺเพ วิมนา ทุมฺมนา ตทา
น เตสำ เกจิ ปริจรนฺติ รฏฺโต นิจฺฉุภนฺติ เต.

[๑๖] สพฺเพ ตตฺถ สมาคนฺตฺวา อุปคจฺฉุำ พุทฺธสนฺติเก
ตุวำ นาโถ มหาวีร สรณำ โหหิ จกฺขุมา.

[๑๗] อนุกมฺปโก การุณิโก หิเตสี สพฺพปาณินำ
สมฺปตฺเต ติตฺถิเย สพฺเพ ปญฺจสีเล ปติฏฺหิ.[๒]

[๑๘] เอวำ นิรากุลำ อาสิ สุญฺญตำ ติตฺถิเยหิ ตำ
วิจิตฺตำ อรหนฺเตหิ วสีภูเตหิ ตาทิหิ.

---

[๑] อิ. อกาสิ มคฺคำ

[๒] ฉ.,เท. ปติฏฺจปิ

[๑๙] นครํ หํสวตี นาม อานนฺโท นาม ขตฺติโย
สุชาตา นาม ชนิกา ปทุมุตฺตรสตฺถุโน.[๑]

[๒๐] นววสฺสสหสฺสานิ[๒] อคารํ อชฺฌาวสิ โส
นารี[๓] พาหโน ยสวตี ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๑] ติจตฺตาริ สหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
วสุลทตฺตา[๔] นาม นารี อุตฺตโร[๕] นาม อตฺรโช.

[๒๒] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา ปาสาเทนาภินิกฺขมิ
สตฺตาหํ ปธานจารํ อจริ ปุริสุตฺตโม.

[๒๓] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ปทุมุตฺตโร วินายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิถิลุยฺยานมุตฺตเม.

[๒๔] เทวิโล[๖] จ สุชาโต จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
สุมโน นามุปฏฺฐาโก ปทุมุตฺตรสฺส สตฺถุโน.[๗]

[๒๕] อมิตา อสมา เจว อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต สลโพติ ปวุจฺจติ.

[๒๖] อมิโต[๘] เจว ติสฺโส จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
หตฺถา เจว สุจิตฺตา[๙] จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๗] อฏฺฐปญฺญาสรตนํ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
กญฺจนคฺฆิกสงฺกาโส ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ.

---

[๑] อิ. ปทุมุตฺตรมเหสิโน [๒] ฉ.,เท.,อิ. ทสวสฺสสหสฺสานิ
[๓] ฉ.,เท. นรวาหโน ยโสวสวตฺตี. อิ. นารวาหโน ยโสวสวตฺตี [๔] ฉ.,เท.,อิ. วสุทตฺตา
[๕] ฉ.,เท. อุตฺตโม [๖] ฉ.,เท.,อิ. เทวโล
[๗] ฉ.,เท.,อิ. มเหสิโน [๘] ฉ.,เท.,อิ. วิติณฺโณ
[๙] ฉ.,เท.,อิ. วิจิตฺตา

[๒๘] กุฑฺฑา กวาฏา ภิตฺติ จ รุกฺขา นคสิลุจฺจยา[๑]
น ตสฺสาวรณํ อตฺถิ สมนฺตา ทฺวาทสโยชเน.

[๒๙] วสฺสสตสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๓๐] สนฺตาเรตฺวา พหุชญฺญ[๒] ฉินฺทิตฺวา สพฺพสํสยํ
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโธว นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๓๑] ปทุมุตฺตโร ชิโน พุทฺโธ นนฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ถูปวโร ทฺวาทสมุพฺเพธโยชโนติ.

ทสโม ปทุมุตฺตรพุทฺธวํโส.

๑๓. สุเมธพุทฺธวํโส

[๑] ปทุมุตฺตรสฺส อปเรน สุเมโธ นาม นายโก
ทุราสโท อุคฺคเตโช สพฺพโลกุตฺตโม ชิโน.[๓]

[๒] ปสนฺนเนตฺโต สุมุโข พฺรหา อุชุ ปตาปวา
หิเตสี สพฺพสตฺตานํ พหู โมเจสิ พนฺธนา.

[๓] ยทา พุทฺโธ ปาปุณิตฺวา เกวลํ โพธิมุตฺตมํ
สุทสฺสนมฺหิ นคเร ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ.

[๔] ตสฺสาปิ อภิสมยา ตีณิ อเหสุ ธมฺมเทสเน
โกฏิสตสหสฺสานํ ปจฺจาภิสมโย อหุ.

---

[๑] สฺยา. นคสิลุจฺจโย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. พหุชนํ
[๓] ฉ.,เท. มุนิ อิ. สพฺพโลกุตฺตโร มุนิ

[๕] ปุนาปรํ กุมฺภกณฺณํ ยกฺขญฺจ[๑] ทมยี ชิโน
นวุติโกฏิสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๖] ปุนาปรํ อมิตยโส จตุสจฺจํ ปกาสยิ
อสีติโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๗] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ๋ สุเมธสฺส มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๘] สุทสฺสนมฺหิ นคเร[๒] อุปคญฺฉิ ชิโน ยทา
ตทา ขีณาสวา ภิกฺขู สมึสุ สตโกฏิโย.

[๙] ปุนาปรํ เทวกูเฏ ภิกฺขูนํ กจินตฺถเต
ตทา นวุติโกฏีนํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๑๐] ปุนาปรํ ทสพโล ยทา จรติ จาริกํ
ตทา อสีติโกฏีนํ ตติโย อาสิ สมาคโม.

[๑๑] อหนฺเตน สมเยน อุตฺตโร นาม มาณโว
อสีติโกฏิโย มยฺหํ ฆเร สนฺนิจฺจิตํ ธนํ.

[๑๒] เกวลํ สพฺพํ ทตฺวาน สสงฺเฆ โลกนายเก[๓]
สรณํ ตสฺส อุปคญฺฉึ ปพฺพชฺชํ อภิโรจยึ.

[๑๓] โสปิ มํ ตทา[๔] พฺยากาสิ กโรนฺโต อนุโมทนํ
ตึสกปฺปสหสฺสมฺหิ อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๕] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยกฺขํ โส [๒] ฉ.,เท. สุทสฺสนํ นาม นครํ อิ. สุทสฺสนํ นครํ วรํ
[๓] อิ. สสงฺฆํ โลกนายกํ [๔] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺโธ
[๕-๕] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๑๔] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺจาโก อุปฏฺจิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺจิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.
เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๕] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตริ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๖] สุตฺตนฺตํ วินยญฺจาปิ นวงฺคสตฺถุสาสนํ
สพฺพํ ปริยาปุณิตฺวาน โสภยึ ชินสาสนํ.

[๑๗] ตตฺถปฺปมตฺโต วิหรนฺโต นิสชฺชฏฺฐานจงฺกเม
อภิญฺญาปารมึ[๑] ปตฺวา พฺรหฺมโลกมคญฺฉิหํ.

[๑๘] สุทสฺสนํ นาม นครํ สุทตฺโต นาม ขตฺติโย
สุทตฺตา นาม ชนิกา สุเมธสฺส มเหสิโน.

[๑๙] นววสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
สุจนฺโท กญฺจโน สิริวฑฺโฒ ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๐] ติโสพสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สุมนา นาม สา นารี ปุนพฺโพ[๒] นาม อตฺรโช.

[๒๑] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ
อนูนกํ อฏฺฐมาสํ ปธานํ ปทหี ชิโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อภิญฺญาสุ ปารึ คนฺตฺวา [๒] ฉ.,เท. ปุนพฺพสุ นาม อิ. สุมิตฺโต นาม

[๒๒] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต สุเมโธ โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร สุทสฺสนุยฺยานมุตฺตเม.

[๒๓] สรโณ จ สพฺพกาโม จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
สาคโร นามุปฏฺจาโก สุเมธสฺส มเหสิโน.

[๒๔] รามา เจว สุรามา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต นิมฺพรุกฺโขติ[๑] ปวุจฺจติ.

[๒๕] อุรุเวลา[๒] เจว ยสวา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
ยสา[๓] นาม สิริวา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๖] อฏฺฐาสีติรตนานิ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
โอภาเสติ ทิสา สพฺพา จนฺโท ตารคเณ ยถา.

[๒๗] จกฺกวตฺติมณี นาม ยถา ตปติ โยชนํ
ตเถว ตสฺส รตนํ สมนฺตา ผรติ โยชนํ.

[๒๘] นวุติวสฺสสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๒๙] เตวิชฺชาฉฬภิญฺญาหิ พลปฺปตฺเตหิ ตาทิหิ
สมากุลมิทํ อาสิ อรหนฺเตหิ สาสนํ.[๔]

[๓๐] เตปิ สพฺเพ อมิตยสา วิปฺปมุตฺตา นิรูปธี
ญาณาโลกํ ทสฺสยิตฺวา นิพฺพุตา เต มหายสา.

[๓๑] สุเมโธ ชินวโร พุทฺโธ เมธารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุ วิตฺถาริกํ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

เอกาทสโม สุเมธพุทฺธวํโส.

---

[๑] ฉ.,เท. มหานีโปติ อิ. มหานิมฺโพติ [๒] ฉ.,เท. อุรุเวลา ยสวา จ อิ. อุรุเวโพ ยสโว จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ยโสธรา สิริมา จ [๔] ฉ.,เท. สาฐุหิ อิ. ตาทิหิ

๑๔. สุชาตพุทฺธวตฺถุ

[๑] ตตฺเถว มณฺฑกปฺปมฺหิ สุชาโต นาม นายโก
สีหหนุ อุสภกฺขนฺโธ[๑] อปฺปเมยฺโย ทุราสโท.

[๒] จนฺโทว วิมโล สุทฺโธ สตรํสีว ปตาปวา[๒]
เอวํ โสภติ สมฺพุทฺโธ ชลนฺโต สิริยา สทา.[๓]

[๓] ปาปุณิตฺวาน สมฺพุทฺโธ เกวลํ โพธิมุตฺตมํ
สุมงฺคลมฺหิ นคเร ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ.

[๔] เทเสนฺเต[๔] ปวรํ ธมฺมํ สุชาโต โลกนายโก
อสีติโกฏี อภิสมึสุ ปจฺเม ธมฺมเทสเน.

[๕] ยทา สุชาโต อมิตยโส เทเว วสฺสมุปาคมิ
สตฺตตฺตึสสตสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๖] ยทา สุชาโต อสโม[๕] อุปคญฺฉิ ปิตุ สนฺติกํ
สฏฺฐิสตสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๗] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ สุชาตสฺส มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๘] อภิญฺญาพลปฺปตฺตานํ อปฺปตฺตานํ ภวาภเว
สฏฺฐิสตสหสฺสานิ[๖] ปจฺมํ สนฺนิปตีสุ เต.

[๙] ปุนาปรํ สนฺนิปาเต ติทิโวโรหเณ ชิเน
ปญฺญาสสตสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

---

[๑] ฉ.,เท. สีหหนุสภกฺขนฺโธ
[๒] อิ. ตาปวา
[๓] อิ. ปภา
[๔] สฺยา. เทเสนฺโต ปวรํ ธมฺมํ สุชาโต โลกนายโก
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อสมสโม
[๖] อิ. สฏฺฐิสตสหสฺสานิ

[๑๐] อุปสงฺกมฺม[๑] นรวุสภำ[๒] ตสฺส โย อคฺคสาวโก
จตูหิ สตสหสฺเสหิ สมฺพุทฺธำ อุปสงฺกมิ.

[๑๑] อหนฺเตน สมเยน จตุทีปมฺหิ อิสฺสโร
อนฺตลิกฺขจโร อาสึ จกฺกวตฺติ มหพฺพโล.

[๑๒] โลเก[๓] อจฺฉริยำ ทิสฺวา อพฺภุตำ โลมหำสนำ
อุปคนฺตฺวาน วนฺทึ โส สุชาตำ โลกนายกำ.[๓]

[๑๓] จตุทีเป มหารชฺชำ รตเน สตฺต อุตฺตเม
พุทฺเธ นิยฺยาทยิตฺวาน ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเก.

[๑๔] อารามิกา ชนปเท อุฏฺฐานำ ปฏิปิณฺฑิย
อุปเนนฺติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปจฺจยำ สยนาสนำ.

[๑๕] โสปิ มำ ตทา[๔] พฺยากาสิ ทสสหสฺสมฺหิ อิสฺสโร
ตึสกปฺปสหสฺสานำ[๕] อยำ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๖] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๖]

[๑๖] ปธานำ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกำ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสำ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสำ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณำ กตฺวา โพธิมณฺฑำ อนุตฺตรำ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุปสงฺกมนฺโต [๒] ฉ.,เท. นราสภำ อิ. นรวสภำ
[๓-๓] สฺยา. อยำ คาถา น ทิสฺสติ. อิ. อุปคนฺตฺวาน วนฺทยึ โส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺโธ [๕] ฉ.,เท.,อิ. ตึสกปฺปสหสฺสมฺหิ
[๖-๖] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อิมสฺส ชนิกา มาตา
มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม
อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺจาโก
อุปฏฺจิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต
อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส
โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ
อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู
พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺจิสทฺทา วตฺตนฺติ
อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ
ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา
ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺจาติตฺถำ คเหตฺวาน
อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ
ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๑๗] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย หาสํ ชเน อหํ
อธิฏฺฐหึ วตฺตํ อุคฺคํ ทสปารมิปูริยา.

[๑๘] สุตฺตนฺตํ วินยญฺจาปิ นวงฺคสตฺถุสาสนํ
สพฺพํ ปริยาปุณิตฺวาน โสภยึ ชินสาสนํ.

[๑๙] ตตฺถปฺปมตฺโต วิหรนฺโต พฺรหฺมํ ภาเวตฺวา ภาวนํ
อภิญฺญาสุ ปารมึ คนฺตฺวา พฺรหฺมโลกมคญฺฉิหํ.

[๒๐] สุมงฺคลํ นาม นครํ อุคฺคโต นาม ขตฺติโย
มาตา ปภาวตี นาม สุชาตสฺส มเหสิโน.

[๒๑] นววสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
สิรี อุปสิรี จนฺโท[๑] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๒] เตวีสติสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สิรินนฺทา นาม นารี อุปเสโน นาม อตฺรโช.

[๒๓] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา อสฺสยาเนน นิกฺขมิ
อนูนนวมาสานิ ปธานํ ปทหี ชิโน.

[๒๔] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต สุชาโต[๒] โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร สุมงฺคลุยฺยานมุตฺตเม.

[๒๕] สุทสฺสโน สุเทโว จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
นารโท นามุปฏฺฐาโก สุชาตสฺส มเหสิโน.

[๒๖] นาคา[๓] นาคสมานา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต มหาเวฬูติ วุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท. นนฺโท อิ. นนฺทา
[๒] อิ. สุชาเต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นาคา จ นาคสมาลา จ

[๒๗] โส จ รุกฺโข ฆนกฺขนฺโธ[๑] อจฺฉิทฺโท โหติ ปตฺติโก
อุชุ วโส พฺรหา โหติ ทสฺสเนยฺโย มโนรโม.

[๒๘] เอกกฺขนฺโธ ปวฑฺฒิตฺวา ตโต สาขา จ ภิชฺชติ[๒]
ยถา สุพทฺโธ โมรหตฺโถ เอวํ โสภติ โส ทุโม.

[๒๙] น ตสฺส กณฺจกา โหนฺติ นาปิ ฉิทฺทํ มหา อหุ
วิติณฺณสาโข อวิรโฬ สนฺทจฺฉาโย[๓] มโนรโม.

[๓๐] สุทตฺโต เจว จิตฺโต จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
สุภทฺทา เจว ปทุมา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๓๑] ปญฺญาสรตโน อาสิ อุจฺจตฺตเนน โส ชิโน
สพฺพาการวรูเปโต สพฺพคุณมุปาคโต.

[๓๒] ตสฺส ปภา อสมสมา นิทฺธาวติ สมนฺตโต
อปฺปมาโณ อตุลิโย[๔] อุปเมหิ[๕] อนูปโม.

[๓๓] นวุติวสฺสสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๓๔] ยถาปิ สาคเร อุมฺมิ คคเน ตารกา ยถา
เอวํ ตทา ปาวจนํ อรหนฺเตหิ จิตฺตกํ.[๖]

เตวิชฺชาฉฬภิญฺญาหิ[๗] พลปฺปตฺเตหิ ตาทิหิ
สมากุลมิทํ อาสิ อรหนฺเตหิ ตาทิภิ.[๗]

---

[๑] อิ. ฆนรุจิโร
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปภิชฺชติ
[๓] อิ. สนฺนจฺฉาโย
[๔] อิ. อตุลโย จ
[๕] ฉ.,เท. โอปมฺเมหิ อิ. โอปเมหิ
[๖] ฉ.,เท. จิตฺติตํ อิ. วิจิตฺตํ.
[๗-๗] ฉ.,เท.,อิ. อยํ คาถา น ทิสฺสติ.

[๓๕] โส จ พุทฺโธ อสมสโม คุณานิ จ ตานิ อตุลิยานิ
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๓๖] สุชาโต ชินวโร พุทฺโธ เสลารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว เจติโย สตฺถุ[๑] ตีณิ คาวุตมุคฺคโตติ.

ทฺวาทสโม สุชาตพุทฺธวํโส.

๑๕. ปิยทสฺสีพุทฺธวํโส

[๑] สุชาตสฺส อปเรน สยมฺภู โลกนายโก
ทุราสโท อสมสโม ปิยทสฺสี มหายโส.

[๒] โสปิ พุทฺโธ อมิตยโส อาทิจฺโจว วิโรจติ
นิหนฺตฺวาน ตมํ สพฺพํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ.

[๓] ตสฺสาปิ อตุลเตชสฺส อเหสุ์ อภิสมยา ตโย
โกฏิสตสหสฺสานํ ปรมาภิสมโย อหุ.

[๔] สุทสฺสโน เทวราชา มิจฺฉาทิฏฺฐิมโรจยิ
ตสฺส ทิฏฺฐึ วิโนเทนฺโต สตฺถา ธมฺมมเทสยิ.

[๕] ชนสนฺนิปาโต อตุโล มหา สนฺนิปตี ตทา
นวโกฏิสหสฺสานํ[๒] ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๖] ยทา โทณมุขํ หตฺถึ วิเนติ[๓] นรสารถิ
อสีติโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตตฺเถว ตสฺส เจติโย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นวุติโกฏิสหสฺสานํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิเนสิ

[๗] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ
โกฏิสตสหสฺสานํ
ตสฺสาปิ ปิยทสฺสิโน
ปจฺโม อาสิ สมาคโม.

[๘] ตโต ปรํ นวุติโกฏี
ตติเย สนฺนิปาตมฺหิ
สมึสุ เอกโต มุนี
อสีติโกฏิโย อหุ.

[๙] อหนฺเตน สมเยน
อชฺฌายิโก มนฺตธโร
กสฺสโป นาม มาณโว[๑]
ติณฺณํ เวทาน ปารคู.

[๑๐] ตสฺส ธมฺมํ สุณิตฺวาน
โกฏิสตสหสฺเสหิ
ปสาทํ ชนยึ อหํ
สงฺฆารามํ อมาปยึ.[๒]

[๑๑] ตสฺส ทตฺวาน อารามํ
สรเณ[๓] ปญฺจสีเล จ
หฏฺโจ สวิคฺคมานโส
ทพฺพุหํ กตฺวา สมาทยึ.

[๑๒] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ
อฏฺฐารสกปฺปสเต
อหุ[๔] กปิลวฺหยา รมฺมา
สงฺฆมชฺเฌ นิสีทิย
อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๔]

[๑๓] ปธานํ ปทหิตฺวาน
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห
กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
นิสีทิตฺวา ตถาคโต
เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน
ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ
ปายาสํ อทิ โส ชิโน
โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.
โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พฺราหฺมโณ [๒] อิ. อมาปยิ
[๓] อิ. สรณํ ปญฺจสีลญฺจ [๔-๔] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ, เอวมุปริปิ.

อิมสฺส ชนิกา มาตา
มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม
อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก
อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ
อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา
สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต
อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา
อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส
โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทํ สุตฺวาน วจนํ
อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู
พุทฺธวีชงฺกุโร อยํ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ
อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ
ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
วิรชฺฌิสฺสาม สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา
ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน
อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ
ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๔] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ[๑]
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๕] สุธญฺญํ นาม นครํ สุทตฺโต นาม ขตฺติโย
สุจนฺทา[๒] นาม ชนิกา ปิยทสฺสิสฺส สตฺถุโน.

[๑๖] นววสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
สุนิมฺมลวิมลคิริคูหา ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๗] เตตฺตึสติสหสฺสานิ [๓] นาริโย สมลงฺกตา
วิมลา[๔] นาม สา นารี กญฺจนาเวฬอตฺรโช.[๕]

[๑๘] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา รถยาเนน นิกฺขมิ
ฉมาสํ ปธานจารึ อจริ ปุริสุตฺตโม.

[๑๙] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ปิยทสฺสี มหามุนิ
วตฺตจกฺโก มหาวีโร อุสภุยฺยาเน[๖] มโนรเม.

[๒๐] ปาลิโต สพฺพทสฺสี จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
โสภิโต นามุปฏฺฐาโก ปิยทสฺสิสฺส สตฺถุโน.

[๒๑] สุชาตา ธมฺมทินฺนา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต กกุโธติ[๗] ปวุจฺจติ.

[๒๒] สนฺทโก[๘] ธมฺมิโก เจว อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
วิสาขา ธมฺมทินฺนา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

---

[๑] อิ. ปสาทยิ [๒] ฉ.,เท. จนฺทา นามาสิ
[๓] ฉ.,เท. จ [๔] อิ. วิมลา นาม นารี จ
[๕] ฉ.,เท. กญฺจนาเวโฬ นาม อตฺรโช อิ. กญฺจนเวโฬ นาม อตฺรโช. [๖] อิ. อุสฺสาวนุยฺยาเน
[๗] อิ. กกุทฺโธติ [๘] ฉ.,เท. สนฺธโก ธมฺมโก เจว. อิ. สนฺนโก

[๒๓] โสปิ พุทฺโธ อมิตยโส ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ
อสีติหตฺถมุพฺเพโธ สาลราชาว ทิสฺสติ.

[๒๔] อคฺคิยา จนฺทสุริยานํ นตฺถิ ตาทิสิกา ปภา
ยถา อหุ ปภา ตสฺส อสมสฺส มเหสิโน.

[๒๕] ตสฺสาปิ เทวเทวสฺส อายุ ตาวตกํ[๑] อหุ
นวุติวสฺสสหสฺสานิ โลเก อฏฺฐาสิ จกฺขุมา.

[๒๖] โสปิ พุทฺโธ อสมสโม ยุคานิปิ ตานิ อตุลิยานิ
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ[๒] นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๒๗] [๓] ปิยทสฺสี มุนิวโร อสฺสตฺถารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ชินถูโป ตีณิ โยชนมุคฺคโตติ.

เตรสโม ปิยทสฺสีพุทฺธวํโส.

๑๖. อตฺถทสฺสีพุทฺธวํโส

[๑] ตตฺเถว มณฺฑกปฺปมฺหิ อตฺถทสฺสี มหายโส
มหาตมํ นิหนฺตฺวาน ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

[๒] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ
อมเตน ตปฺปยี โลกํ ทสสหสฺสี สเทวกา.[๔]

[๓] ตสฺสาปิ โลกนาถสฺส อเหสุ์ อภิสมยา ตโย
โกฏิสตสหสฺสานํ ปฐมาภิสมโย อหุ.

---

[๑] สฺยา. ตาวตฺตกา
[๒] ฉ.,เท. ตมนฺตรหิตํ
[๓] อิ. โส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ทสสหสฺสิ สเทวกํ

[๔] ยทา พุทฺโธ อตฺถทสฺสี จรติ เทวจาริกํ
โกฏิสตสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๕] ปุนาปรํ ยทา พุทฺโธ เทเสสิ ปิตุ สนฺติเก
โกฏิสตสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๖] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ๎ ตสฺสาปิ จ มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๗] อฏฺฐนวุติสหสฺสานํ ปจฺโม อาสิ สมาคโม
อฏฺฐาสีติสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๘] อฏฺฐสตฺตติสหสฺสานํ[๑] ตติโย อาสิ สมาคโม
อนุปาทาวิมุตฺตานํ วิมลานํ มเหสินํ.

[๙] อหนฺเตน สมเยน ชฏิโล อุคฺคตาปโน
สุสีโม นาม นาเมน มหิยา เสฏฺฐสมฺมโต.

[๑๐] ทิพฺพํ มนฺทารวํ ปุปฺผ ปทุมํ ปาริฉตฺตกํ
เทวโลกา อาหริตฺวา สมฺพุทฺธํ อภิปูชยึ.

[๑๑] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ อตฺถทสฺสี มหามุนิ
อฏฺฐารเส กปฺปสเต อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๒] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๒]

[๑๒] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

---

[๑] อิ. ฉฏฺฐตึสสหสฺสานํ

[๒-๒] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยं.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมं.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๓] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ตุฏฺโจ[๑] สํวิคฺคมานโส
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๔] โสภณํ นาม นครํ สาคโร นาม ขตฺติโย
สุทสฺสนา นาม ชนิกา อตฺถทสฺสิสฺส มเหสิโน.[๒]

[๑๕] ทสวสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
อมรคิสุรคิคิริพาหนา[๓] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๖] เตตฺตึสติสหสฺสานิ[๔] นาริโย สมลงฺกตา
วิสาขา นาม สา นารี เสโล นามาสิ อตฺรโช.

[๑๗] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา อสฺสยาเนน นิกฺขมิ
อนูนอฏฺฐมาสานิ ปธานํ ปทหี ชิโน.

[๑๘] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต อตฺถทสฺสี มหายโส
วตฺตจกฺโก มหาวีโร อโนมุยฺยาเน นราสโภ.

[๑๙] สนฺโต จ อุปสนฺโต จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
อภโย นามุปฏฺฐาโก อตฺถทสฺสิสฺส มเหสิโน.

[๒๐] ธมฺมา เจว สุธมฺมา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต จมฺปโกติ ปวุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หฏฺโจ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สตฺถุโน
[๓] ฉ.,เท. อมรคิริสุคิริวาหนา อิ. อมรคิริสุรคิริ คิริวาหนา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เตตฺตึสญฺจ สหสฺสานิ

[๒๑] นกุโล เจว นิสโภ จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐกา
มกิลา จ สุนนฺทา จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๒] โสปิ พุทฺโธ อสมสโม อสีติรตนมุคฺคโต[๑]
โสภติ สาลราชาว อุพฺพุราชาว ปุริโต.

[๒๓] ตสฺส ปากฏิกา รํสิ อเนกสตโกฏิโย
อุทฺธํ อโธ ทสทิสา ผรนฺติ โยชนํ สทา.[๒]

[๒๔] โสปิ พุทฺโธ นรวุสโภ[๓] สพฺพสตฺตุตฺตโม มุนิ
วสฺสสตสหสฺสานิ โลเก อฏฺฐาสิ จกฺขุมา.

[๒๕] อตุลํ ทสฺเสตฺวา[๔] โอภาสํ วิโรเจตฺวา สเทวเก
โสปิ อนิจฺจตํ ปตฺโต ยถคฺคุปาทานสงฺขยา.

[๒๖] อตฺถทสฺสี ชินวโร อโนมารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุวิตฺถารกํ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

จุทฺทสโม อตฺถทสฺสีพุทฺธวํโส.

๑๗. ธมฺมทสฺสีพุทฺธวํโส

[๑] ตตฺเถว มณฺฑกปฺปมฺหิ ธมฺมทสฺสี มหายโส
ตมนฺธการํ วิธมิตฺวา อติโรจติ สเทวเก.

[๒] ตสฺสาปิ อตุลเตชสฺส ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน
โกฏิสตสหสฺสานํ ปรมาภิสมโย อหุ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อสีติหตฺถมุคฺคโต
[๒] อิ. ตทา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นราสโภ
[๔] อิ. ทตฺวาน

[๓] ยทา พุทฺโธ ธมฺมทสฺสี วิเนสิ สญฺชยํ อิสึ
ตทา นวุติโกฏีนํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๔] ยทา สกฺโก อุปคญฺฉิ สปริโส วินายกํ
ตทา อสีติโกฏีนํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๕] ตสฺสาปิ เทวเทวสฺส สนฺนิปาตา ตโย อาสุ[๑]
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๖] ยทา พุทฺโธ ธมฺมทสฺสี สรเณ วสฺสํ อุปาคมิ
ตทา โกฏิสหสฺสานํ[๒] ปจฺโม อาสิ สมาคโม.

[๗] ปุนาปรํ ยทา พุทฺโธ เทวโต เอติ[๓] มานุสํ
ตทาปิ สตโกฏีนํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๘] ปุนาปรํ ยทา พุทฺโธ ปกาเสสิ ธุเต คุเณ
ตทา อสีติโกฏีนํ ตติโย อาสิ สมาคโม.

[๙] อหนฺเตน สมเยน สกฺโก อาสึ ปุรินฺทโท
ทิพฺพคนฺเธน มาเลน ตุริเยน อภิปูชยึ.

[๑๐] โสปิ มํ ตทา[๔] พฺยากาสิ เทวมชฺเฌ นิสีทิย
อฏฺฐารสกปฺปสเต อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๕] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๕]

[๑๑] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อหุ
[๒] ฉ.,เท. โกฏิสตสหสฺสานํ
[๓] อิ. เทวโต เอหิ มานุเส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺโธ
[๕-๕] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๒] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตริ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๓] สรณํ นาม นครํ สรโณ นาม ขตฺติโย
สุนนฺทา นาม ชนิกา ธมฺมทสฺสิสฺส สตฺถุโน.

[๑๔] อฏฺฐวสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
อรโช วิรโช สุทสฺสโน ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๕] จตฺตาฬีสสหสฺสานิ[๑] นาริโย สมลงฺกตา
วิจิโกลี[๒] นาม นารี อตฺรโช ปุญฺญวฑฺฒโน.

[๑๖] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา ปาสาเทนาภินิกฺขมิ
สตฺตาหํ ปธานจารํ อจริ ปุริสุตฺตโม.

[๑๗] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ธมฺมทสฺสี นราสโภ
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิคทาเย นรุตฺตโม.

[๑๘] ปทุโม ปุสฺสเทโว[๓] จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
สุทตฺโต[๔] นามุปฏฺฐาโก ธมฺมทสฺสิสฺส สตฺถุโน.

[๑๙] เขมา จ สจฺจนามา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต ติมฺพชาโลติ[๕] วุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ติจตฺตารีสสหสฺสานิ
[๒] อิ. วิจิโตพี
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ผุสฺสเทโว
[๔] ฉ.,เท. สุเนตฺโต
[๕] ฉ.,เท.,อิ. พิมฺพชาโล

[๒๐] สุภทฺโท กฏิสฺสโห เจว อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐกา
สาพิสา จ กพิสฺสา จ[๑] อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๑] โสปิ พุทฺโธ อสมสโม อสีติหตฺถมุคฺคโต
อติโรจติ เตเชน ทสสหสฺสมฺหิ ธาตุยา.

[๒๒] สุผุลฺโล สาลราชาว วิชฺชุว คคเน ยถา
มชฺฌนฺติเกว สุริโย เอวํ โส อุปโสภถ.[๒]

[๒๓] ตสฺสาปิ อตุลเตชสฺส สมกํ อาสิ ชีวิตํ
วสฺสสตสหสฺสานิ โลเก อฏฺฐาสิ จกฺขุมา.

[๒๔] โอภาสํ ทสฺสยิตฺวาน วิมลํ กตฺวาน สาสนํ
จวิ[๓] จนฺโทว คคเน นิพฺพุโต โส สสาวโกติ.

[๒๕] ธมฺมทสฺสี มหาวีโร เกสารามมฺหิ[๔] นิพฺพุโต
ตสฺเสว[๕] โส ถูปวโร ตีณิ โยชนมุคฺคโตติ.

ปณฺณรสโม ธมฺมทสฺสีพุทฺธวโส.

๑๘. สิทฺธตฺถพุทฺธวโส

[๑] ธมฺมทสฺสิสฺส อปเรน สิทฺธตฺโถ โลกนายโก[๖]
นิหนฺตฺวาน[๗] ตมํ สพฺพํ สุริโย อพฺภุคฺคโต ยถา.

[๒] โสปิ ปตฺวาน สมฺโพธึ สนฺตาเรนฺโต สเทวกํ
อภิวสฺสิ ธมฺมเมเฆน นิพฺพาเปนฺโต สเทวกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สาพิยา จ กพิยา จ. อิ. สาพิยา จ วพิยา จ [๒] อิ. อุปโสภิตฺถ
[๓] อิ. วิโรจยิ [๔] ฉ.,เท. สาลารามมฺหิ
[๕] ฉ.,เท. ตตฺเถวสฺส ถูปวโร [๖] ฉ.,เท.,อิ. สิทฺธตฺโถ นาม นายโก
[๗] ฉ.,เท. นิหนิตฺวา. อิ. นีหริตฺวา

[๓] ตสฺสาปิ อตุลเตชสฺส อเหสุ์ อภิสมยา ตโย
โกฏิสตสหสฺสานิ ปจฺจมาภิสมโย อหุ.

[๔] ปุนาปรํ ภีมรฏฺเฐ ยทา[๑] อาหนิ ทุนฺทุภี
ตทา นวุติโกฏีนิ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๕] ยทา พุทฺโธ ธมฺมํ เทเสสิ เวภาเร โส นรุตฺตโม[๒]
ตทา นวุติโกฏีนิ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๖] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ์ สิทฺธตฺถสฺส[๓] มเหสิโน
ขีณาสวานิ วิมลานิ สนฺตจิตฺตาน ตาทินิ.

[๗] โกฏิสตานิ นวุติยา[๔] อสีติยาปิจ โกฏิโย
เอเต อาสุ์ ตโย จานา วิมลานิ สมาคเม.

[๘] อหนฺเตน สมเยน มงฺคโล นาม ตาปโส
อุคฺคเตโช ทุปฺปสโห อภิญฺญาพลสมาหิโต.

[๙] ชมฺพุโต ผลมาหตฺวา[๕] สิทฺธตฺถสฺส อทาสหิ
ปฏิคฺคเหตฺวาน สมฺพุทฺโธ อิทิ วจนมพฺรวิ.

[๑๐] ปสฺสถ อิมิ ตาปสิ ชฏิลิ อุคฺคตาปนิ
จตุนวุติ อิโต กปฺเป อยิ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๖] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๖]

[๑๑] ปธานิ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกิ.
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสิ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

---

[๑] อิ. ยทิ อาหนิ ทุทฺทภี
[๒] ฉ.,เท. ปุรุตฺต เม
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺมิมฺปิ ทฺวิปทุตฺตเม
[๔] ฉ.,เท.,อิ. นวุตีนิ
[๕] ฉ.,เท. ผลมาเนตฺวา
[๖-๖] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ สหนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๒] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๓] เวภารํ นาม นครํ อุเทโน นาม ขตฺติโย
สุผสฺสา นาม ชนิกา สิทฺธตฺถสฺส มเหสิโน.

[๑๔] ทสวสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
โกกาสุปฺปลโกกนุทา[๑] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๕] ติโสฬสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สุมนา[๒] นาม สา นารี อนุปโม นาม อตฺรโช.

[๑๖] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา สิวิกายาภินิกฺขมิ
อนูนทสมาสานิ ปธานํ ปทหี ชิโน.

[๑๗] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต สิทฺธตฺโถ โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิคทาเย นรุตฺตโม.

[๑๘] สมฺพโล จ สุมิตฺโต จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
เรวโต นามุปฏฺฐาโก สิทฺธตฺถสฺส มเหสิโน.

[๑๙] สีวลา จ สุรามา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต กณฺณิกาโรติ[๓] วุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โกกาสุปฺปลโกกนทา [๒] ฉ.,เท. โสมนสฺสา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กณิกาโรติ

[๒๐] สุปฺปิโย จ สมฺพุทฺโธ จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐกา
รมฺมา เจว สุรมฺมา จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๑] โส พุทฺโธ สฏฺฐิรตนํ อโหสิ นภมุคฺคโต
กญฺจนคฺฆิกสงฺกาโส ทสสหสฺสี วิโรจติ.

[๒๒] โสปิ พุทฺโธ อสมสโม อตุโล อปฺปฏิปุคฺคโล
วสฺสสตสหสฺสานิ โลเก อฏฺฐาสิ จกฺขุมา.

[๒๓] วิปุลปฺปภํ[๑] ทสฺสยิตฺวา ปปฺผาเปตฺวาน สาวเก
วิลาเสตฺวา วรสมาปตฺติยา[๒] นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๔] สิทฺธตฺโถ มุนิวโร พุทฺโธ อโนมารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ถูปวโร จตุโยชนมุคฺคโตติ.

โสพสโม สิทฺธตฺถพุทฺธวํโส.

๑๙. ติสฺสพุทฺธวํโส

[๑] สิทฺธตฺถสฺส อปเรน อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล
อนนฺตสีโล[๓] อมิตยโส ติสฺโส โลกคฺคนายโก.

[๒] ตมนฺธการํ วิธมิตฺวา โอภาเสตฺวา สเทวกํ
อนุกมฺปโก มหาวีโร โลเก อุปฺปชฺชิ จกฺขุมา.

[๓] ตสฺสาปิ อตุลา อิทฺธิ อตุลา สีลสมาธิโย[๔]
สพฺพตฺถ ปารมึ คนฺตฺวา ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ.

---

[๑] อิ. วิมลํ ปุปฺผํ
[๒] ฉ.,เท. สมาปตฺยา อิ. วิลาเสตฺวา จ สมาปตฺติยา
[๓] ฉ.,เท. อนนฺตเตโช
[๔] ฉ.,เท. อตุลํ สีลํ สมาธิ จ อิ. อตุลสีลสมาธี จ

[๔] โส พุทฺโธ ทสสหสฺสมฺหิ วิญฺญาเปสิ คิรํ สุจึ
โกฏิสตานิ อภิสมึสุ[๑] ปจเม ธมฺมเทสเน.

[๕] ทุติโย นวุติโกฏีนํ ตติโย[๒] สฏฺฐิโกฏิโย
พนฺธนาโต[๓] ปโมเจสิ สมฺปตฺเต[๔] นรมรู ตทา.

[๖] สนฺนิปาตา ตโย อาสุํ ติสฺสสฺส จ มเหสิโน[๕]
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๗] ขีณาสวสตสหสฺสานํ ปจโม อาสิ สมาคโม
นวุติสตสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๘] อสีติสตสหสฺสานํ ตติโย อาสิ สมาคโม
ขีณาสวานํ วิมลานํ ปุปฺผิตานํ วิมุตฺติยา.

[๙] อหนฺเตน สมเยน สุชาโต นาม ขตฺติโย
มหาโภคํ ฉฑฺฑยิตฺวา ปพฺพชี อิสิปพฺพชฺชํ.

[๑๐] มยิ ปพฺพชิเต สนฺเต อุปฺปชฺชิ โลกนายโก
พุทฺโธติ สทฺทํ สุตฺวาน ปีติ เม อุปฺปชฺชถ.

[๑๑] ทิพฺพํ มนฺทารวํ ปุปฺผํ ปทุมํ ปาริฉตฺตกํ
อุโภ หตฺเถหิ ปคฺคยฺห ธุนมาโน อุปาคมึ.

[๑๒] ปาตุวณฺณปริวุตํ[๖] ติสฺสํ โลกคฺคนายกํ
ตมหํ ปุปฺผํ คเหตฺวาน มตฺถเก ธารเย[๗] ชินํ.

---

[๑] อิ. โกฏิสตสหสฺสานิ สมึสุ
[๒] สฺยา. ตติเย
[๓] อิ. พนฺธนา โส
[๔] ฉ.,เท. สตฺเต
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ติสฺเส โลกคฺคนายเก
[๖] ฉ.,เท. จตุวณฺณปริวุตํ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ธารยึ

[๑๓] โสปิ มํ ตทา[๑] พฺยากาสิ ชนมชฺเฌ นิสีทิย
ทฺวานวุเต อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๒] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๒]

[๑๔] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺโธ [๒-๒] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถำ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๑๕] ตสฺสาปิ วจนำ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตำ ปสาทยึ
อุตฺตริ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๖] เขมกำ นาม นครำ ชนสนฺโท[๑] นาม ขตฺติโย
ปทุมา นาม ชนิกา ติสฺสสฺส จ มเหสิโน.

[๑๗] สตฺตวสฺสสหสฺสานิ อคารำ อชฺฌาวสิ โส
คุณเสลานาทิยนิสโภ[๒] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๘] สมติสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สุภทฺทา นาม[๓] สา นารี อานนฺโท นาม อตฺรโช.

[๑๙] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา อสฺสยาเนน นิกฺขมิ
อนูนกำ อฑฺฒมาสำ[๔] ปธานำ ปทหี ชิโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชนสนฺโธ
[๒] ฉ.,เท. คุหาเสลนาริสยนิสภา อิ. คุหเสลนารีนิสภา
[๓] ฉ.,เท. นามิกา
[๔] ฉ.,เท. อนูนอฏฺฐมาสานิ อิ. อนูนกำ อฏฺฐมาสำ

[๒๐] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ติสฺโส โลกคฺคนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร ยสวตีทายมุตฺตเม.[๑]

[๒๑] พฺรหฺมเทโว จ อุทโย จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
สมโค[๒] นามุปฏฺฐาโก ติสฺสสฺส จ มเหสิโน.

[๒๒] ผุสฺสา เจว สุทตฺตา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต อสโนติ ปวุจฺจติ.

[๒๓] สมฺพโล จ สิริ[๓] เจว อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
กีสาโคตมี อุปเสนา อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๔] โสปิ พุทฺโธ สฏฺฐิรตโน อหุ อุจฺจตฺตเน ชิโน
อนูปโม อสทิโส หิมวา วิย ทิสฺสติ.

[๒๕] ตสฺสาปิ อตุลเตชสฺส อายุ อาสิ อนุตฺตโร
วสฺสสตสหสฺสานิ โลเก อฏฺฐาสิ จกฺขุมา.

[๒๖] อุตฺตมํ ปวรํ เสฏฺฐํ อนุโภตฺวา มหายสํ
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโธว นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๗] วลาหโกว อนิเลน สุริเยน วิย อุสฺสโว
อนฺธกาโรว ทีเปน[๔] นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๘] ติสฺโส ชินวโร พุทฺโธ นนฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ชินถูโป ตีณิ โยชนสมุสฺสิโตติ.[๕]

สตฺตรสโม ติสฺสพุทฺธวํโส.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยสวติยมุตฺตเม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สมงฺโค
[๓] ฉ.,เท. สิริมา
[๔] ฉ.,เท. ปทีเปน
[๕] ฉ.,เท. ตีณิ โยชนมุคฺคโต

๒๐. ปุสฺสพุทฺธวํโส[๑]

[๑] ตตฺเถว มณฺฑกปฺปมฺหิ อหุ สตฺถา อนุตฺตโร
อนูปโม อสมสโม ปุสฺโส[๒] โลกคฺคนายโก.

[๒] โสปิ สพฺพํ ตมํ หนฺตฺวา วิชเฏตฺวา มหาชฏํ
สเทวกํ ตปฺปยนฺโต อภิวสฺสิ อมตมฺพุนา.[๓]

[๓] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต ผุสฺเส นกฺขตฺตมงฺคเล
อสีติสตสหสฺสานํ[๔] ปจฺมาภิสมโย อหุ.

[๔] นวุติสตสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ
อสีติสตสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๕] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ ปุสฺสสฺส จ[๕] มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๖] สฏฺฐิสตสหสฺสานํ ปจฺโม อาสิ สมาคโม
ปญฺญาสสตสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๗] จตฺตาฬีสสตสหสฺสานํ ตติโย อาสิ สมาคโม
อนุปาทา วิมุตฺตานํ โวจฺฉินฺนปฏิสนฺธินํ.

[๘] อหนฺเตน สมเยน วิชิโต[๖] นาม ขตฺติโย
ฉฑฺฑยิตฺวา มหารชฺชํ ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเก.

[๙] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ ปุสฺโส โลกคฺคนายโก
เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.
อหุ[๗] กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ผุสฺสพุทฺธวํส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ผุสฺโส
[๓] อิ. อมตมฺพุยา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โกฏิสตสหสฺสานํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ผุสฺสสฺสาปิ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วิชิตาวี
[๗-๗] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๑๐] ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทํ สุตฺวาน วจนํ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยํ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๑] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตริ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๒] สุตฺตนฺตํ วินยญฺจาปิ นวงฺคสตฺถุสาสนํ
สพฺพํ ปริยาปุณิตฺวาน โสภยึ ชินสาสนํ.

[๑๓] ตตฺถปฺปมตฺโต วิหรนฺโต พฺรหฺมํ ภาเวตฺวา ภาวนํ
อภิญฺญาสุ ปารมึ คนฺตฺวา พฺรหฺมโลกมคญฺฉิหํ.

[๑๔] กาสิกํ นาม นครํ ชยเสโน นาม ขตฺติโย
สิริมา นาม ชนิกา ปุสฺสสฺส จ มเหสิโน.

[๑๕] นววสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
ครุพฺหสฺสุวณฺณตารา[๑] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๖] เตวีสติสหสฺสานิ[๒] นาริโย สมลงฺกตา
กีสาโคตมี นาม นารี[๓] อานนฺโท[๔] นาม อตฺรโช.

[๑๗] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ
สตฺตาหํ[๕] ปธานจารึ อจริ ปุริสุตฺตโม.

---

[๑] ฉ.,เท. ครุพปกฺขหสฺสุวณฺณภารา อิ. ครุพหสฺสุวณฺณภารา [๒] ฉ.,เท. ตึสอิตฺถิสหสฺสานิ
[๓] สฺยา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๔] ฉ.,เท. อนูปโม
[๕] ฉ.,เท. ฉมาสึ

[๑๘] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ปุสฺโส โลกคฺคนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิคทาเย นรุตฺตโม.

[๑๙] สุรกฺขิโต ธมฺมเสโน[๑] อเหสุ์ อคฺคสาวกา
สภิยฺโย นามุปฏฺจาโก ปุสฺสสฺส จ มเหสิโน.

[๒๐] จาลา จ อุปจาลา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต อามลโกติ[๒] วุจฺจติ.

[๒๑] ธนญฺชโย วิสาโข จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺจกา
ปทุมา สิรินาคา จ[๓] อเหสุ์ อคฺคุปฏฺจิกา.

[๒๒] อฏฺจปณฺณาสรตนํ โสปิ อจฺจุคฺคโต มุนิ
โสภติ สตรํสิว อุพฺพราชาว ปูริโต.

[๒๓] นวุติวสฺสสหสฺสานิ อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺจมาโน โสตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๒๔] โอวทิตฺวา พหู สตฺเต สนฺตาเรตฺวา พหู ชเน
โสปิ สตฺถา อตุลยโส นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๕] ปุสฺโส ชินวโร สตฺถา เสนารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

อฏฺารสโม ปุสฺสพุทฺธวํโส.

๒๑. วิปสฺสีพุทฺธวํโส

[๑] ปุสฺสสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
วิปสฺสี นาม นาเมน โลเก อุปฺปชฺชิ จกฺขุมา.

---

[๑] อิ. สุขิโต ธมฺมเสโน จ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อามณฺโฑติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปทุมา เจว นาคา จ

[๒] อวิชฺชณฺฑำ[๑] ปทาเลตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ
ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตุํ ปกฺกามิ พนฺธุมตีปุรํ.

[๓] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตฺวา อุโภ โพเธสิ นายโก
คณนาย น วตฺตพฺโพ ปฐมาภิสมโย อหุ.

[๔] ปุนาปรํ อมิตยโส ตตฺถ สจฺจํ ปกาสยิ
จตุราสีติสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๕] จตุราสีติสหสฺสานิ สมฺพุทฺธมนุปพฺพชุ
เตสมารามปตฺตานํ ธมฺมํ เทเสสิ จกฺขุมา.

[๖] สพฺพากาเรน ภาสโต ฐตฺวา[๒] อุปนิสฺสา ชิโน[๓]
เตปิ ธมฺมวรํ คนฺตฺวา ตติยาภิสมโย อหุ.

[๗] สนฺนิปาตา ตโย อาสุํ วิปฺปสฺสิสฺส มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๘] อฏฺฐสฏฺฐิสตสหสฺสานํ ปฐโม อาสิ สมาคโม
ภิกฺขุสตสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๙] อสีติภิกฺขุสหสฺสานํ ตติโย อาสิ สมาคโม
ตตฺถ ภิกฺขุคณมชฺเฌ สมฺพุทฺโธ อติโรจติ.

[๑๐] อหนฺเตน สมเยน นาคราชา มหิทฺธิโก
อตุโล นาม นาเมน ปุญฺญวนฺโต ชุตินฺธโร.

[๑๑] เนกานํ นาคโกฏีนํ ปริวาเรตฺวานหํ ตทา
วชฺชนฺโต ทิพฺพตุริเยหิ โลกเชฏฺฐํ อุปาคมึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อวิชฺชำ สพฺพำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สุตฺวา
[๓] ฉ.,เท. อุปนิสาทิโน

[๑๒] อุปสงฺกมิตฺวาน สมฺพุทฺธํ วิปสฺสึ โลกนายกํ
มณิมุตฺตารตนขจิตํ สพฺพาภรณวิภูสิตํ
นิมนฺเตตฺวา ธมฺมราชสฺส สุวณฺณปีฐมทาสหํ.

[๑๓] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ สงฺฆมชฺเฌ นิสีทิย
เอกนวุติ อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๔] อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.

[๑๕] อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

[๑๖] เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

[๑๗] ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถมูเล สมฺโพธึ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

[๑๘] อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.
โกลิโต[๑] อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา.[๑]

[๑๙] อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

[๒๐] เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๒๑] จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

[๒๒] อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถำ คเหตฺวา อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๒๓] ตสฺสาปิ[๑] วจนำ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตำ ปสาทยึ
อุตฺตริ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๒๔] นครำ พนฺธุมตี นาม พนฺธุโม นาม ขตฺติโย
มาตา พนฺธุมตี นาม วิปสฺสิสฺส มเหสิโน.

[๒๕] อฏฺฐวสฺสสหสฺสานิ อคารำ อชฺฌาวสิ โส
นนฺโท สุนนฺโท สิริมา ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๖] ติจตฺตาฬีสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สุทสฺสนา[๒] นาม นารี สมวตฺตกฺขนฺโธ[๓] นาม อตฺรโช.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺสาหำ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. สุตนา
[๓] อิ. สำวฏฺฏกฺขนฺโธ

[๒๗] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา รถยาเนน นิกฺขมิ
อนูนอฏฺฐมาสานิ ปธานํ ปทหี ชิโน.

[๒๘] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต วิปสฺสี โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิคทาเย นรุตฺตโม.

[๒๙] ขนฺโธ จ ติสฺสนาโม จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
อโสโก นามุปฏฺฐาโก วิปสฺสิสฺส มเหสิโน.

[๓๐] จนฺทา จ จนฺทมิตฺตา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต ปาฏลีติ ปวุจฺจติ.

[๓๑] ปุนพฺพสุมิตฺโต นาโค จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
สิริมา อุตฺตรา เจว อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๓๒] อสีติหตฺถมุพฺเพโธ วิปสฺสี โลกนายโก
ปภา นิทฺธาวตี ตสฺส สมนฺตา สตฺตโยชเน.

[๓๓] อสีติวสฺสสหสฺสานิ อายุ พุทฺธสฺส ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๓๔] พหุเทวมนุสฺสานํ พนฺธนํ ปริโมจยิ
มคฺคามคฺคญฺจ อาจิกฺขิ อวเสสปุถุชฺชเน.

[๓๕] อาโลกํ ทสฺสยิตฺวาน ทสฺเสตฺวา อมตปทํ
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโธว นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๓๖] อิทฺธิวรํ ปุญฺญวรํ ลกฺขณจกฺกสุมิตํ[๑]
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ลกฺขณญฺจ กุสุมิตํ อิ. ลกฺขณญฺจตุภูมิยํ

[๓๗] วิปสฺสี นรวโร[๑] วีโร สุมิตฺตารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ถูปวโร สตฺตโยชนมุสฺสิโตติ.

เอกูนวีสติโม วิปสฺสีพุทฺธวํโส.

๒๒. สิขีพุทฺธวํโส

[๑] วิปสฺสิสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
สิขิวฺหโย[๒] นาม ชิโน อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล.

[๒] มารเสนํ ปมทฺทิตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ
ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิ อนุกมฺปาย ปาณินํ.

[๓] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต สิขิมฺหิ ชินปุงฺคเว
โกฏิสตสหสฺสานํ ปฐมาภิสมโย อหุ.

[๔] อปรมฺปิ ธมฺมํ เทเสนฺเต คณเสฏฺเฐ นรุตฺตเม
นวุติโกฏิสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๕] ยมกปาฏิหาริยํ[๓] ทสฺสยนฺเต สเทวเก
อสีติโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๖] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ สิขิสฺสาปิ มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๗] ภิกฺขุสตสหสฺสานํ ปฐโม อาสิ สมาคโม
อสีติภิกฺขุสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

---

[๑] ฉ.,เท. ชินวโร [๒] ฉ.,เท. สิขิวฺหโย อาสิ ชิโน อิ. สิขิสวฺหโย
[๓] ฉ.,เท. ยมกปาฏิหาริยญฺจ อิ. ยมกํ ปาฏิหาริยญฺจ

[๘] สตฺตติภิกฺขุสหสฺสานํ ตติโย อาสิ สมาคโม
อนุปลิตฺโต ปทุมวฺ โตยมฺหิ สมฺปวฑฺฒิตํ.

[๙] อหนฺเตน สมเยน อรินฺทโม นาม ขตฺติโย
สมฺพุทฺธปฺปมุขํ สงฺฆํ อนฺนปาเนน ตปฺปยึ.

[๑๐] พหุทุสฺสวรํ ทตฺวา ทุสฺสโกฏิ อนปฺปกา
อลงฺกตํ หตฺถิยานํ สมฺพุทฺธสฺส อทาสหํ.

[๑๑] หตฺถิยานํ นิมฺมินิตฺวา กปฺปิยํ อุปนามยึ
ปูรยึ มานสํ มยฺหํ นิจฺจํ ทพฺหมุปฏฺฐิตํ.

[๑๒] โสปิ มํ พุทฺโธ พฺยากาสิ สิขี โลกคฺคนายโก
เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๓] อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา[๑] นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.

อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

---

[๑] อิ. อหุ กปิลวฺหเย รมฺเม, เอวมุปริปิ.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทํ สุตฺวาน วจนํ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยํ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๔] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๕] นครํ อรุณวตี นาม อรุโณ นาม ขตฺติโย
ปภาวตี นาม ชนิกา สิขิสฺส จ มเหสิโน.

[๑๖] สตฺตวสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
สุวฑฺฒโก คิริ นารีวาหโน[๑] ตโย ปสาทมุตฺตมา.

[๑๗] จตุวีสติสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สพฺพกามา นาม สา นารี อตุโล นาม อตฺรโช.

[๑๘] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ
อฏฺฐมาสํ ปธานจารํ อจริ ปุริสุตฺตโม.

[๑๙] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต สิขี โลกคฺคนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิคทาเย นรุตฺตโม.

[๒๐] อภิภู สมฺภโว นาม[๒] อเหสุ๋ อคฺคสาวกา
เขมงฺกโร นามุปฏฺฐาโก สิขิสฺส จ มเหสิโน.

[๒๑] มขิลา[๓] จ ปทุมา จ อเหสุ๋ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต ปุณฺฑรีโกติ วุจฺจติ.

[๒๒] สิริวฑฺโฒ จ นนฺโท[๔] จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐกา
จิตฺตา เจว สุจิตฺตา จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๓] อุจฺจตฺตเนน โส พุทฺโธ สตฺตติหตฺถมุคฺคโต
กญฺจนคฺฆิกสงฺกาโส ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ.

[๒๔] ตสฺสาปิ พฺยามปฺปภา กายา นิจฺฉรนฺติ[๕] นิรนฺตรํ
ทิโสทิสํ นิจฺฉรนฺติ ตีณิ โยชนานิ โส ปภา.

---

[๑] ฉ.,เท. สุจนฺทโก คิริ วสโภ อิ. สุจนฺโท คิริ วหโน
[๒] ฉ.,เท. เจว
[๓] ฉ.,เท. สขิลา อิ. อขิลา เจว
[๔] อิ. จนฺโท
[๕] ฉ.,เท.,อิ ทิวารตฺติ

[๒๕] สตฺตติวสฺสสหสฺสานิ อายุ ตสฺส มเหสิโน
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๒๖] ธมฺมเมฆํ วสฺสิตฺวาน[๑] เตมยิตฺวา สเทวเก
เขมตํ ปาปยิตฺวาน นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๗] อนุพฺยญฺชนสมฺปนฺนํ ทฺวตฺตึสวรลกฺขณํ
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๒๘] สิขี มุนิวโร พุทฺโธ อสฺสารามมฺหิ[๒] นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ถูปวโร ตีณิโยชนมุคฺคโตติ.

วีสติโม สิขีพุทฺธวํโส.

๒๓. เวสฺสภูพุทฺธวํโส

[๑] ตตฺเถว มณฺฑกปฺปมฺหิ อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล
เวสฺสภู นาม นาเมน โลเก อุปฺปชฺชิ โส[๓] ชิโน.

[๒] อาทิตฺตํ อิท[๔] ราคคฺคิ ตณฺหานํ วิชิตํ ชานํ[๕]
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

[๓] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิ[๖] เวสฺสภู โลกนายโก[๗]
อสีติโกฏิสหสฺสานํ ปจฺมาภิสมโย อหุ.

[๔] ปกฺกนฺเต จาริกํ รฏฺเฐ โลกเชฏฺเฐ นราสเภ
สตฺตติโกฏิสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปวสฺเสตฺวา อิ. ธมฺมเมโฆ ปวสฺเสตฺวา
[๒] อิ. ทุสฺสารามมฺหิ
[๓] ฉ.,เท. นายโก
[๔] ฉ.,เท. วต อิ. อาทิตฺตํ ติ จ
[๕] ฉ.,เท. ตทา อิ. สทา
[๖] ฉ.,เท. ปวตฺเตนฺเต
[๗] ฉ.,เท. เวสฺสภูโลกนายเก

[๕] มหาทิฏฺฐึ วิโนเทนฺโต ปาฏิเหรฺ[1] กโรติ โส
สมาคตา นรมรู ทสสหสฺสีสเทวเก.

[๖] มหาอจฺฉริยํ ทิสฺวา อพฺภูตํ โลมหํสนํ
เทวา เจว มนุสฺสา จ พุชฺฌเร สฏฺฐิโกฏิโย.

[๗] สนฺนิปาตา ตโย อาสุ เวสฺสภุสฺส มเหสิโน
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๘] อสีติโกฏิสหสฺสานํ ปจฺโม อาสิ สมาคโม
สตฺตติภิกฺขุสหสฺสานํ ทุติโย อาสิ สมาคโม.

[๙] สฏฺฐิภิกฺขุสหสฺสานํ ตติโย อาสิ สมาคโม
ชราทิภยภีตานํ โอรสานํ มเหสิโน.[2]

[๑๐] อหนฺเตน สมเยน สุทสฺสโน นาม ขตฺติโย
นิมนฺเตตฺวา[3] มหาวีรํ ทานํ ทตฺวา มหารหํ[3]
อนฺนปาเนน วตฺเถน สสงฺฆํ ชินมปูชยึ.

[๑๑] ตสฺส พุทฺธสฺส อสมสฺส จกฺกํ วตฺติตมุตฺตมํ
สุตฺวาน ปณีตํ ธมฺมํ ปพฺพชฺชมภิโรจยึ.

[๑๒] มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา รตฺตินฺทิวมตนฺทิโต
ปพฺพชฺชํ คุณสมฺปนฺนํ ปพฺพชึ ชินสนฺติเก.

[๑๓] อาจารคุณสมฺปนฺโน วตฺตสีลสมาหิโต
สพฺพญฺญุตํ คเวสนฺโต รมามิ ชินสาสเน.

---

[1] อิ. ปาฏิหีรํ
[2] อิ. มเหสินํ
[3] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๑๔] สทฺธาปีตึ อุปฺปาเทตฺวา พุทฺธํ วนฺทามิ สตฺถรํ
ปีติ อุปฺปชฺชติ มยฺหํ โพธิยาเยว การณา.

[๑๕] อนิวตฺตมานสํ ญตฺวา สมฺพุทฺโธ เอตทพฺรวิ
เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๖] อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.

อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

อิทํ สุตฺวาน วจนํ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยํ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๑๗] ตสฺสาหํ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๘] อโนมํ นาม นครํ สุปฺปติโต นาม ขตฺติโย
มาตา ยสวตี นาม เวสฺสภุสฺส มเหสิโน.

[๑๙] ฉพฺพสฺสสหสฺสานิ[๑] อคารํ อชฺฌาวสิ โส
รุจิ สุรติ วฑฺฒกา[๒] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๒๐] อนูนตีสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สุจิตฺตา นาม สา นารี สุปฺปพุทฺโธ นาม อตฺรโช.

---

[๑] ฉ.,เท. ฉ จ วสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌ โส วสิ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. รุจิ สุรุจิ รติวฑฺฒโน

[๒๑] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา สิวิกายาภินิกฺขมิ
ฉมาสํ ปธานจารํ อจริ ปุริสุตฺตโม.

[๒๒] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต เวสฺสภู โลกนายโก
วตฺตจกฺโก[๑] มหาวีโร อรุเณปิ[๒] นรุตฺตโม.

[๒๓] โสโณ จ อุตฺตโร เจว อเหสุ์ อคฺคสาวกา
อุปสนฺโต นามุปฏฺจาโก เวสฺสภุสฺส มเหสิโน.

[๒๔] รามา เจว สมาลา นาม[๓] อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต มหาสาโลติ วุจฺจติ.

[๒๕] โสตฺถิโก เจว รมฺโม จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
โคตมี จ สิริมา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺจิกา.

[๒๖] สฏฺจิรตนมุพฺเพโธ เหมยูปสมูปโม
กายา นิจฺฉรติ รํสิ รตฺตีว ปพฺพเต สิขี.

[๒๗] สฏฺจิวสฺสสหสฺสานิ อายุ ตสฺส มเหสิโน
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

[๒๘] ธมฺมํ วิตฺถาริกํ กตฺวา วิภชฺชิตฺวา มหาชนํ
ธมฺมนาวํ ฐเปตฺวาน นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๙] ทสฺสเนยฺยํ สพฺพชนํ วิหารํ อิริยาปถํ
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ์ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๓๐] เวสฺสภู ชินวโร สตฺถา เขมารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุวิตฺถารกํ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

เอกวีสติโม เวสฺสภูพุทฺธวํโส.

---

[๑] ฉ.,เท. วตฺติ จกฺกํ
[๒] ฉ.,เท. อรุณาราเม
[๓] ฉ.,เท. จ อิ. ทามา เจว สมาลา จ

๒๔. กกุสนฺธพุทฺธวํส[๑]

[๑] เวสฺสภุสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
กกุสนฺโธ นาม นาเมน อปฺปเมยฺโย ทุราสโท.

[๒] อุคฺฆาเฏตฺวา สพฺพภวํ จริยาย ปารมิงฺคโต
สีโหว ปญฺชรํ เภตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

[๓] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต กกุสนฺเธ โลกนายเก
จตฺตาฬีสโกฏิสหสฺสานํ ปฐมาภิสมโย[๒] อหุ.

[๔] อนุตลิกฺขมฺหิ อากาเส ยมกํ กตฺวา วิกุพฺพนํ
ตีสโกฏิสหสฺสานํ โพเธสิ เทวมานุเส.

[๕] นรเทวสฺส ยกฺขสฺส จตุสจฺจปฺปกาสเน
ธมฺมาภิสมโย ตสฺส คณนาโต อสงฺขโย.

[๖] กกุสนฺธสฺส ภควโต เอโก อาสิ สมาคโม
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๗] จตฺตาฬีสสหสฺสานํ ตทา อาสิ สมาคโม
ทนฺตภูมิมนุปฺปตฺตานํ อาสวาทิคณกฺขยา.[๓]

[๘] อหนฺเตน สมเยน เขโม นามาสิ ขตฺติโย
ตถาคเต ชินปุตฺเต ทานํ ทตฺวา อนปฺปกํ.

[๙] ปตฺตญฺจ จีวรํ ทตฺวา อญฺชนํ มธุลฏฺฐิกํ
อิเมตํ ปตฺถิตํ สพฺพํ ปฏิยาเทมิ วรํ วรํ.

---

[๑] สฺยา. กุกฺกุสนฺธพุทฺธวํส
[๒] ฉ.,เท. ธมฺมาภิสมโย
[๓] ฉ.,เท. อาสวาริ คณกฺขยา

[๑๐] โสปิ มं มุนิ[๑] พฺยากาสิ กกุสนฺโธ วินายโก
อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป อยं พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๑] อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานं ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกं.

อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสं ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสं อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณं กตฺวา โพธิมณฺฑं อนุตฺตรं
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยं เหสฺสติ โคตโม.

โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมं ชินं.

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา.

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา.

นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตं ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

---

[๑] ฉ.,เท. พุทฺโธ

อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ.

อุกฺกุฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

ยถา มนุสฺสา นที ตรนฺตา ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติตฺถำ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

เอวเมว มยำ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๑๒] ตสฺสาปิ วจนำ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตำ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺฐาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๓] นครำ เขมวตี นาม เขโม นามาสหำ ตทา
สพฺพญฺญุตำ คเวสนฺโต ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเก.

[๑๔] พฺราหฺมโณ อคฺคิทตฺโต จ อาสิ พุทฺธสฺส โส ปิตา
วิสาขา นาม ชนิกา กกุสนฺธสฺส มเหสิโน.[๑]

[๑๕] วสติ ตตฺถ เขมปุเร สมฺพุทฺธสฺส มหากุลำ
นรานำ ปวรำ เสฏฺฐำ ชาติมนฺตำ มหายสำ.

[๑๖] จตุวสฺสสหสฺสานิ อคารำ อชฺฌาวสิ โส
กามวฑฺฒกามสุทฺธิรติวฑฺฒโน[๒] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

---

[๑] ฉ.,เท. สตฺถุโน [๒] ฉ.,เท. กามกามวณฺณกามสุทฺธินามา อิ. รุจิ สุรุจิ วฑฺฒนา

[๑๗] สมติตฺสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
โรปินี[๑] นาม สา นารี อุตฺตโร นาม อตฺรโช.

[๑๘] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา รถยาเนน นิกฺขมิ
อนูนกำ อฏฺฐมาสำ[๒] ปธานำ ปทหี ชิโน.

[๑๙] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต กกุสนฺโธ โลกนายโก[๓]
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิคทาเย นรุตฺตโม.

[๒๐] วิธุโร สญฺชีวนาโม[๔] จ อเหสุ อคฺคสาวกา
พุทฺธิโช นามุปฏฺฐาโก กกุสนฺธสฺส มเหสิโน.[๕]

[๒๑] สามา จ จมฺปนามา[๖] จ อเหสุ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต สิรีโสติ ปวุจฺจติ.

[๒๒] อจฺจุคฺคโต จ สุมโน อเหสุ อคฺคุปฏฺฐกา
นนฺทา เจว สุนนฺทา จ อเหสุ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๒๓] จตฺตาพีสรตนานิ อจฺจุคฺคโต มหามุนิ
กนกปฺปภา นิจฺฉรติ[๗] สมนฺตา ทสโยชนำ.[๘]

[๒๔] จตฺตาพีสวสฺสสหสฺสานิ อายุ ตสฺส มเหสิโน
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตำ พหุ.

[๒๕] ธมฺมาปณำ ปสาเรตฺวา นรนารีนำ สเทวเก
นทิตฺวา สีหนาทำ ว[๙] นิพฺพุโต โส สสาวโก.

---

[๑] ฉ.,เท. โรจินี อิ. วิโรจมานา
[๒] ฉ.,เท. อนูนอฏฺฐมาสานิ
[๓] ฉ.,เท. วินายโก
[๔] ฉ.,เท. วิธุโร จ สญฺชีโว จ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สตฺถุโน
[๖] ฉ.,เท. สามา จ จมฺปา นามา จ
[๗] อิ. นิจฺฉรนฺติ
[๘] อิ. ทฺวาทสโยชนำ
[๙] อิ. สีหนาทญฺจ

[๒๖] อฏฺฐงฺควจนสมฺปนฺโน อจฺฉิทฺทานิ นิรนฺตรํ
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๒๗] กกุสนฺโธ ชินวโร เขมารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ถูปวโร คาวุตนภมุคฺคโตติ.

ทฺวาวีสติโม กกุสนฺธพุทฺธวํโส.

๒๕. โกนาคมนพุทฺธวํโส

[๑] กกุสนฺธสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
โกนาคมโน นาม ชิโน โลกเชฏฺโฐ นราสโภ.

[๒] ทสธมฺเม ปูรยิตฺวาน กนฺตารํ สมติกฺกมิ
ปวาหาย[๑] มลํ สพฺพํ ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

[๓] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต โกนาคมเน[๒] วินายเก
ตีสโกฏิสหสฺสานํ ปฐมาภิสมโย อหุ.

[๔] ปาฏิหีรํ กโรนฺเต จ ปรวาทปฺปมทฺทเน
วีสติโกฏิสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๕] ตโต วิกุพฺพนํ กตฺวา ชิโน เทวปุรํ คโต
วสติ ตตฺถ สมฺพุทฺโธ สิลาย ปณฺฑุกมฺพเล.

[๖] ปกรเณ สตฺต เทเสนฺโต วสฺสํ วสติ โส มุนิ
ทสโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๗] ตสฺสาปิ เทวเทวสฺส เอโก อาสิ สมาคโม
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปวาหิย [๒] ฉ.,เท. โกนาคมนนายเก อิ. โกนาคมเน นายเก

[๘] ตีสภิกฺขุสหสฺสานํ ตทา อาสิ สมาคโม
โอฆานมติกฺกนฺตานำ[๑] ภิชฺชิตานญฺจ มจฺจุยา.

[๙] อหนฺเตน สมเยน ปพฺพโต นาม ขตฺติโย
มิตฺตามจฺเจหิ สมฺปนฺโน พลพาหนมปฺปกำ.[๒]

[๑๐] สมฺพุทฺธทสฺสนำ คนฺตฺวา สุตฺวา ธมฺมมนุตฺตรำ
นิมนฺเตตฺวา สชินำ สงฺฆำ ทานำ ทตฺวา ยทิจฺฉกำ.

[๑๑] ปตฺตุณฺณำ จีนปฏญฺจ โกเสยฺยำ กมฺพลำปิจ
โสวณฺณปาทุกญฺเจว อทาสี[๓] สตฺถุ สาวเก.

[๑๒] โสปิ มำ มุนิ[๔] พฺยากาสิ สงฺฆมชฺเฌ นิสีทิย
อิมสฺมึ ภทฺทเก กปฺเป อยำ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๓] อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานำ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกำ.

อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสำ ปคฺคยฺห เนรญฺชรมุเปหิติ.

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสำ อทิ โส ชิโน
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมณฺฑมฺหิ เอหิติ.

ตโต ปทกฺขิณำ กตฺวา โพธิมณฺฑำ อนุตฺตรำ
อสฺสตฺถรุกฺขมูลมฺหิ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยำ เหสฺสติ โคตโม.

---

[๑] อิ. อติกฺกนฺตจตุโรฆานำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อนนฺตพลวาหโน
[๓] สฺยา. อทาสิ
[๔] ฉ.,เท. พุทฺโธ

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา.

อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺจิสฺสติมํ ชินํ
เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา.

อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ.

จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺจิกา.

อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน
อิทำ สุตฺวาน วจนำ อสมสฺส มเหสิโน.

อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยำ
อุกฺกุฏฺจิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ.

กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา
ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนำ.

อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ
ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถำ วิรชฺฌิย.

เหฏฺฐาติตฺถำ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ
เอวเมว มยำ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมำ ชินำ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมำ.

[๑๔] ตสฺสาปิ วจนำ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตำ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺจาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๑๕] สพฺพญฺญุตํ คเวสนฺโต ทานํ ทตฺวา นรุตฺตโม[๑]
โอหายาหํ มหารชฺชํ ปพฺพชึ ชินสนฺติเก.

[๑๖] นครํ โสภวตี นาม โสโภ นามาสิ ขตฺติโย
วสติ ตตฺถ นคเร สมฺพุทฺธสฺส มหากุลํ.

[๑๗] พฺราหฺมโณ ยญฺญทตฺโต จ อาสิ พุทฺธสฺส โส ปิตา
อุตฺตรา นาม ชนิกา โกนาคมนสฺส สตฺถุโน.

[๑๘] ตีณิ วสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
ตุสิตสนฺตุสิตสนฺตุฏฺฐา ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๙] อนูนโสฬสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
รุจิคตฺตา นาม นารี สตฺถวาโห นาม อตฺรโช.

[๒๐] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ
ฉมาสํ ปธานจารํ อจริ ปุริสุตฺตโม.

[๒๑] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต โกนาคมโน[๒] โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิคทาเย นรุตฺตโม.

[๒๒] ภิยฺโยโส[๓] อุตฺตโร นาม อเหสุ๋ อคฺคสาวกา
โสตฺถิโช นามุปฏฺฐาโก โกนาคมนสฺส ยสสฺสิโน.[๔]

[๒๓] สมุทฺทา อุตฺตรา เจว อเหสุ๋ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต อุทุมฺพโรติ วุจฺจติ.

[๒๔] อุคฺโค จ โสมเทโว จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐกา
สีวลา เจว สามา จ อเหสุ๋ อคฺคุปฏฺฐิกา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นรุตฺตเม
[๒] ฉ.,เท. โกนาคมนนายโก
[๓] ฉ.,เท. ภิยฺยโส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สตฺถุโน

[๒๕] อุจฺจตฺตเนน โส พุทฺโธ ตึสหตฺถสมุคฺคโต
อุกฺกามุเข ยถา กมฺพุ[๑] เอวํ รํสีหิ มณฺฑิโต.

[๒๖] ตึสวสฺสสหสฺสานิ อายุ พุทฺธสฺส ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๒๗] ธมฺมเจติยํ[๒] สมุสฺสิตฺวา ธมฺมทุสฺสวิภูสิตํ
ธมฺมปุปฺผคุพฺพํ กตฺวา นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๒๘] มหาวิลาโส ตสฺส ชโน สิริธมฺมปฺปกาสโน
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ[๓] นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๒๙] โกนาคมโน สมฺพุทฺโธ ปพฺพตารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

เตวีสติโม โกนาคมนพุทฺธวํโส.

๒๖. กสฺสปพุทฺธวํโส

[๑] โกนาคมนสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทิปทุตฺตโม
กสฺสโป นาม นาเมน[๔] ธมฺมราชา ปภงฺกโร.

[๒] สิญฺฉทฺทิตํ[๕] กุลมูลํ พหูนํ[๖] ปาณปูชิตํ
ทตฺวาน ยาจเก[๗] ทานํ ปูรยิตฺวาน มานสํ
อุสโภวาพฺภกํ[๘] เภตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

---

[๑] สฺยา. ตมฺพุ
[๒] ฉ.,เท. ธมฺเมเจตึ สมุสฺเสตฺวา
[๓] ฉ.,เท. ตมนฺตรหิตํ
[๔] สฺยา. ส ฉทฺทิตํ
[๕] สฺยา. ทายเก
[๖] ฉ.,เท. พหุวนฺนปานโภชนํ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. อุสโภว อาพฺภกา

[๓] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต กสฺสเป โลกนายเก
วีสติโกฏิสหสฺสานํ ปฐมาภิสมโย อหุ.

[๔] จตุมาสํ ยทา พุทฺโธ โลเก จรติ จาริกํ
ทสโกฏิสหสฺสานํ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๕] ยมกํ วิกุพฺพนํ กตฺวา ฌาณชาตุ์ ปกิตฺตยิ
ปญฺจโกฏิสหสฺสานํ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๖] สุธมฺมเทวปุเร[๑] รมฺเม ตตฺถ ธมฺมํ ปกิตฺตยิ[๒]
ตีณิ โกฏิสหสฺสานิ เทวานํ โพธยี ชิโน.

[๗] นรเทวสฺส ยกฺขสฺส อปเร จ ธมฺมเทสเน
เอเตสานํ อภิสมโย[๓] คณนาโต อสงฺขิโย.[๔]

[๘] ตสฺสาปิ เทวเทวสฺส เอโก อาสิ สมาคโม
ขีณาสวานํ วิมลานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

[๙] วีสติภิกฺขุสหสฺสานํ ตทา อาสิ สมาคโม
อภิกฺกนฺตภวนฺตานํ[๕] หิริสีเลน ตาทินํ.

[๑๐] อหํ ตทา มาณวโก โชติปาโลติ วิสฺสุโต
อชฺฌายิโก มนฺตธโร ติณฺณํ เวทาน ปารคู.

[๑๑] ลกฺขเณ อิติหาเส จ สทฺธมฺเม ปารมึ คโต
ภูมฺมนฺตลิกฺเข[๖] กุสโล กตวิชฺโช อนามโย.

[๑๒] กสฺสปสฺส ภควโต ฆฏิกาโร นามุปฏฺฐโก
สคารโว สปฺปติสฺโส นิพฺพุโต ตติเย ผเล.

---

[๑] ฉ.,เท. สุธมฺมาเทวปุเร
[๒] อิ. ปกาสยิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อภิสมยา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อสงฺขิยา
[๕] ฉ.,เท. อติกฺกนฺตภวนฺตานํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ภูมนฺตลิกฺขกุสโล

[๑๓] อาทาย มํ ฆฏิกาโร อุปคญฺฉิ กสฺสปึ ชินํ
ตสฺส ธมฺมํ สุณิตฺวาน ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเก.

[๑๔] อารทฺธวิริโย หุตฺวา วตฺตาวตฺเตสุ โกวิโท
น กฺวจิ ปริหายามิ ปูเรมิ[๑] ชินสาสนํ.

[๑๕] ยาวตา พุทฺธภณิตํ นวงฺคสตฺถุสาสนํ[๒]
สพฺพํ ปริยาปุณิตฺวาน โสภยึ ชินสาสนํ.

[๑๖] มม อจฺฉริยํ ทิสฺวา โสปิ พุทฺโธ วิยากริ
อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ.

[๑๗] อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.

[๑๘] อชปาลรุกฺขมูลมฺหิ นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ สมาทาย[๓] เนรญฺชรมุเปหิติ.

[๑๙] เนรญฺชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ ปริภุญฺชิย
ปฏิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมูลมฺหิ เอหิติ.[๔]

[๒๐] ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา โพธิมณฺฑํ อนุตฺตรํ[๕]
อสฺสตฺถมูเล สมฺโพธึ พุชฺฌิสฺสติ มหายโส.

[๒๑] อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสติ
ปิตา สุทฺโธทโน นาม อยํ เหสฺสติ โคตโม.

[๒๒] อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โกลิโต อุปติสฺโส จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก อุปฏฺฐิสฺสติมํ ชินํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปูเรสึ
[๒] ฉ.,เท. นวงฺคํ ชินสาสนํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปคฺคยฺห
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โพธิมูลมุเปหิติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อนุตฺตโร

[๒๓] เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสตฺโถติ ปวุจฺจติ.

[๒๔] จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐกา
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคา เหสฺสนฺตุปฏฺฐิกา
อายุ วสฺสสตํ ตสฺส โคตมสฺส ยสสฺสิโน.

[๒๕] อิทํ สุตฺวาน วจนํ อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรู พุทฺธวีชงฺกุโร อยं.[๑]

[๒๖] อุกฺกุฏฺิสทฺทา วตฺตนฺติ[๒] อปฺโผเฏนฺติ หสนฺติ จ
กตญฺชลี นมสฺสนฺติ ทสสหสฺสี สเทวกา.

[๒๗] ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฌิสฺสาม สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๒๘] ยถา มนุสฺสา นทึ ตรนฺตา ปฏิติตฺถํ วิรชฺฌิย
เหฏฺาติตฺถํ คเหตฺวาน อุตฺตรนฺติ มหานทึ.

[๒๙] เอวเมว มยํ สพฺเพ ยทิ มุญฺจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

[๓๐] ตสฺสาปิ วจนํ สุตฺวา ภิยฺโย จิตฺตํ ปสาทยึ
อุตฺตรึ วตฺตมธิฏฺาสึ ทสปารมิปูริยา.

[๓๑] เอวมหํ สํสริตฺวา ปริวชฺเชนฺโต อนาจรํ
ทุกฺกรํ ปกตํ[๓] มยฺหํ โพธิยาเยว การณา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธวีชํ กิร อยं
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปวตฺตนฺติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จ กตํ

[๓๒] นครํ พาราณสี นาม กิกี นามาสิ ขตฺติโย
วสติ ตตฺถ นคเร สมฺพุทฺธสฺส มหากุลํ.

[๓๓] พฺราหฺมโณ พฺรหฺมทตฺโต จ อาสิ พุทฺธสฺส โส ปิตา
มาตา[๑] ธนวตี นาม กสฺสปสฺส มเหสิโน.

[๓๔] ทฺเว วสฺสสหสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิ โส
หํโส ยโส สิริจนฺโท[๒] ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๓๕] ติโสฬสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
สุนนฺทา นาม สา นารี วิชิตเสโน นาม อตฺรโช.

[๓๖] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา ปาสาเทนาภินิกฺขมิ
สตฺตาหํ ปธานจารํ อจริ ปุริสุตฺตโม.

[๓๗] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต กสฺสโป โลกนายโก
วตฺตจกฺโก มหาวีโร มิคทาเย นรุตฺตโม.

[๓๘] ติสฺโส จ ภารทฺวาโช จ อเหสุ์ อคฺคสาวกา
สพฺพมิตฺโต นามุปฏฺฐาโก กสฺสปสฺส มเหสิโน.

[๓๙] อนูลา จ อุรุเวลา จ อเหสุ์ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต นิโคฺรธติ ปวุจฺจติ.

[๔๐] สุมงฺคโล ฆฏิกาโร จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐกา
วิชิตเสนา จ ภทฺทา จ อเหสุ์ อคฺคุปฏฺฐิกา.

[๔๑] อุจฺจตฺตเนน โส พุทฺโธ วีสติรตนมุคฺคโต[๓]
วิชฺชุลฏฺวิว อากาเส จนฺโทว คหปูริโต.

[๔๒] วีสติวสฺสสหสฺสานิ อายุ ตสฺส มเหสิโน
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ์.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชนิกา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สิรินนฺโท
[๓] ฉ.,เท. วีสติรตนุคฺคโต

[๔๓] ธมฺมตฬากํ มาปยิตฺวา[๑] สีลํ ทตฺวา วิเลปนํ
ธมฺมทุสฺสํ นิวาเสตฺวา ธมฺมมาลํ วิภชฺชิย.[๒]

[๔๔] ธมฺมวิมลมาทาสํ จปยิตฺวา มหาชเน
เกจิ นิพฺพานํ ปตฺเถนฺตา ปสฺสนฺตุ เม อลงฺกรํ.

[๔๕] สีลกญฺจุกํ ทตฺวาน ฌานกวจมฺมิกํ[๓]
ธมฺมจมฺมํ ปารุปิตฺวา ทตฺวา สนฺนาหมุตฺตมํ.

[๔๖] สติผลกํ ทตฺวาน ติขิณญาณกุนฺติมํ
ธมฺมขคฺควรํ ทตฺวา สีลสตฺตุปฺปมทฺทนํ.[๔]

[๔๗] เตวิชฺชาภูสํ[๕] ทตฺวาน อาเวฬํ จตุโร ผเล
ฉฬภิญฺญาภรณํ ทตฺวา ธมฺมปุปฺผปิลนฺธนํ.

[๔๘] สทฺธมฺมปณฺฑรจฺฉตฺตํ ทตฺวา ปาปนิวารณํ
มาปยิตฺวา อภยํ ปุปฺผ นิพฺพุโต โส สสาวโก.

[๔๙] เอโส หิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อปฺปเมยฺโย ทุราสโท
เอโส หิ ธมฺมรตโน สฺวากฺขาโต เอหิปสฺสิโก.

[๕๐] เอโส หิ สงฺฆรตโน สุปฏิปนฺโน อนุตฺตโร
สพฺพํ สมนฺตรหิตํ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

[๕๑] มหากสฺสโป ชิโน สตฺถา เสตพฺยารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺเถว ตสฺส ชินถูโป โยชนุพฺเพธมุคฺคโตติ.

จตุวีสติโม กสฺสปพุทฺธวโส.

---

[๑] อิ. มาเปตฺวา
[๒] อิ. วิราชิย
[๓] ฉ.,เท. ฌานกวจมฺมิตํ อิ. ฌานกวจมฺมิกํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สีลสํสคฺคมทฺทนํ
[๕] ฉ.,เท. เตวิชฺชาภูสนํ

๒๗. โคตมพุทฺธวํโส

[๑] อหเมตรหิ สมฺพุทฺโธ โคตโม สกฺยวฑฺฒโน
ปธานํ ปทหิตฺวาน ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

[๒] พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยึ
อฏฺฐารสนฺนํ โกฏีนํ ปฐมาภิสมโย อหุ.

[๓] ตโต ปรญฺจ เทเสนฺเต[๑] นรเทวสมาคเม[๒]
คณนาย น วตฺตพฺโพ ทุติยาภิสมโย อหุ.

[๔] อิเชวาหํ เอตรหิ โอวทึ มม อตฺรชํ
คณนาย น วตฺตพฺโพ ตติยาภิสมโย อหุ.

[๕] เอโกสิ[๓] สนฺนิปาโต เม สาวกานํ มเหสินํ
อฑฺฒเตฬสสตานํ ภิกฺขูนาสิ สมาคโม.

[๖] วิโรจมาโน วิมโล ภิกฺขุสงฺฆสฺส มชฺฌโต[๔]
ททามิ ปตฺถิตํ สพฺพํ มณิว สพฺพกามโท.

[๗] ผลมากงฺขมานานํ ภวจฺฉนฺทา ชเหสินํ
จตุสจฺจํ ปกาเสมิ[๕] อนุกมฺปาย ปาณินํ.

[๘] ทสวีสสหสฺสานํ ธมฺมาภิสมโย อหุ
เอกทฺวินฺนํ อภิสมโย คณนาโต อสงฺขิโย.

[๙] วิตฺถาริกํ พหุชญฺญํ อิทฺธํ ผีตํ สุผุลฺลิตํ
อิธ มยฺหํ สกฺยมุนิโน สาสนํ สุวิโสธิตํ.

---

[๑] สฺยา. เทเสนฺโต
[๒] อิ. นรเทวสมาคโม
[๓] อิ. เอโกว
[๔] ฉ.,เท. มชฺฌโค
[๕] สฺยา. ปกาเสสิ

[๑๐] อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมาหิตา
ภิกฺขู เนกสตา สพฺเพ ปริวาเรนฺติ มํ สทา.

[๑๑] อิทานิ เย เอตรหิ ชหนฺติ มานุสํ ภวํ
อปฺปตฺตมานสา เสกฺขา เต ภิกฺขู วิญฺญูครหิตา.

[๑๒] อริยญฺชสํ โถมยนฺตา สทา ธมฺมรตา ชนา
พุชฺฌิสฺสนฺติ ชุติมนฺโต[๑] สํสารสริตา[๒] นรา.

[๑๓] นครํ กปิลวตฺถุ เม ราชา สุทฺโธทโน ปิตา
มยฺหํ ชเนตฺติกา มาตา มายาเทวีติ วุจฺจติ.

[๑๔] เอกูนตึสวสฺสานิ อคารํ อชฺฌาวสิหํ[๓]
สุจนฺโท[๔] โกกนุโท โกญฺโจ ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

[๑๕] จตฺตาฬีสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
ยโสธรา[๕] นาม นารี ราหุโล นาม อตฺรโช.

[๑๖] นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา อสฺสยาเนน นิกฺขมึ
ฉวสฺสํ ปธานจารํ อจรึ ทุกฺกรํ อหํ.

[๑๗] พาราณสีอิสิปตเน[๖] ชิโน จกฺกํ ปวตฺตยี[๗]
อหํ โคตมสมฺพุทฺโธ สรณํ สพฺพปาณินํ.

[๑๘] โกลิโต อุปติสฺโส จ เทฺว ภิกฺขู อคฺคสาวกา
อานนฺโท นามุปฏฺฐาโก สนฺติกาวจโร มม
เขมา อุปฺปลวณฺณา จ ภิกฺขุนี อคฺคสาวิกา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สติมนฺโต [๒] ฉ.,เท. สํสารสริตํ คตา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อชฺฌหํ วสึ [๔] ฉ.,เท. รมฺโม สุรมฺโม สุภโก อิ. ราโม สุราโม สุภโต
[๕] ฉ.,เท. ภทฺทกญฺจนา อิ. ภทฺทกจฺจา [๖] ฉ.,เท. พาราณสิยํ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. จกฺกํ ปวตฺติตํ มยา

[๑๙] จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก อคฺคุปฏฺฐากุปาสกา
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา อคฺคุปฏฺฐากุปาสิกา.

[๒๐] อหํ อสฺสตฺถมูลมฺหิ ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.
พฺยามปฺปภา สทา มยฺหํ โสพฺพสหตฺถมุคฺคตา.[๑]

[๒๑] อปฺปํ วสฺสสตํ อายุ มเมตรหิ[๒] วิชฺชติ
ตาวตา ติฏฺฐมาโนหํ ตาเรสึ[๓] ชนตํ พหุ.

[๒๒] ฐปยิตฺวาน ธมฺโมกฺกํ[๔] ปจฺฉิมชนโพธนํ
อหัปิ น จิรสฺเสว สทฺธึ สาวกสงฺฆโต
อิเธว ปรินิพฺพิสฺสํ อคฺคิวาหารสงฺขยา.

[๒๓] ตานิ [๕] อตุลเตชานิ อิมานิ จ ยสพลานิ[๖] อิทฺธิโย
อยญฺจ[๗] คุณธารโณ เทโห ทฺวตฺตึสวรลกฺขณวิจิตฺโต.

[๒๔] ทสทิสา[๘] ปภาเสตฺวา สตรํสีว ฉปฺปภา
สพฺพา สมนฺตรเหสฺสนฺติ นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราติ.

ปญฺจวีสติโม โคตมพุทฺธวํโส.

๒๘. พุทฺธปฺปกิณฺณกกณฺโฑ

[๑] อปริเมยฺเย อิโต กปฺเป จตฺตุโร อาสุ วินายกา
ตณฺหงฺกโร เมธงฺกโร อโถปิ สรณงฺกโร
ทีปงฺกโร จ สมฺพุทฺโธ เอกกปฺปมฺหิ เต ชินา.

---

[๑] สฺยา. โสพฺพสหตฺถมุคฺคโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิทาเนตรหิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตาเรมิ
[๔] ฉ.,เท. ธมฺมุกฺกํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ทสพลานี
[๗] สฺยา. อหํ
[๘] อิ. อสทิสา

[๒] ทีปงฺกรสฺส อปเรน โกณฺฑญฺโญ[๑] นาม นายโก
เอโกว เอกกปฺปมฺหิ ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๓] ทีปงฺกรสฺส ภควโต โกณฺฑญฺญสฺส จ สตฺถุโน
เอเตสํ อนฺตรา กปฺปา คณนาโต อสงฺเขยฺยา.

[๔] โกณฺฑญฺญสฺส อปเรน มงฺคโล นาม นายโก
เตสมฺปิ อนฺตรา กปฺปา คณนาโต อสงฺเขยฺยา.[๒]

[๕] มงฺคโล จ สุมโน จ เรวโต โสภิโต มุนิ
เตปิ พุทฺธา เอกกปฺเป จกฺขุมนฺโต ปภงฺกรา.

[๖] โสภิตสฺส อปเรน อโนมทสฺสี มหามุนิ[๓]
เตสมฺปิ อนฺตรา กปฺปา คณนาโต อสงฺเขยฺยา.

[๗] อโนมทสฺสี ปทุโม นารโท จาปิ นายโก
เตปิ พุทฺธา เอกกปฺเป ตมนฺตกรณา[๔] มุนี.

[๘] นารทสฺส อปเรน ปทุมุตฺตโร นาม นายโก
เอกกปฺปมฺหิ อุปฺปนฺโน ตาเรสิ ชนตํ พหุ.

[๙] นารทสฺส ภควโต ปทุมุตฺตรสฺส สตฺถุโน
เตสมฺปิ อนฺตรา กปฺปา คณนาโต อสงฺเขยฺยา.

[๑๐] กปฺปสตสหสฺสมฺหิ เอโก อาสิ มหามุนิ
ปทุมุตฺตโร โลกวิทู อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห.

[๑๑] ตีสกปฺปสหสฺสมฺหิ ทฺเว อาสึสุ[๕] นายกา
สุเมโธ จ สุชาโต จ โอรโต ปทุมุตฺตโร.

---

[๑] อิ. โกณฺฑญฺญสฺส นาม
[๒] ฉ.,เท. อสงฺขิยา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มหายโส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตมนฺตการกา
[๕] ฉ.,เท. อาสุ วินายกา, เอวมุปริปิ.

[๑๒] อฏฺจารสกปฺปสเต ตโย อาสึสุ นายกา
ปิยทสฺสี อตฺถทสฺสี ธมฺมทสฺสี จ นายกา.

[๑๓] โอรโต[๑] จ สุชาตสฺส สมฺพุทฺธา ทิปทุตฺตมา
เอกกปฺปมฺหิ สมฺพุทฺธา[๒] โลเก อปฺปฏิปุคฺคลา.

[๑๔] จตุนวุเต อิโต กปฺเป เอโก อาสิ มหามุนิ
สิทฺธตฺโถ โส โลกวิทู สลฺลกฺขโต[๓] อนุตฺตโร.

[๑๕] เทฺวนวุเต อิโต กปฺเป ทุเว อาสึสุ นายกา
ติสฺโส ปุสฺโส จ สมฺพุทฺโธ[๔] อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล.[๔]

[๑๖] เอกนวุเต อิโต กปฺเป วิปสฺสี โลกนายโก
โสปิ พุทฺโธ การุณิโก สตฺเต โมเจสิ พนฺธนา.

[๑๗] เอกตฺตึเส อิโต กปฺเป ทุเว อาสึสุ นายกา
สิขี จ เวสฺสภู เจว อสมา อปฺปฏิปุคฺคลา.

[๑๘] อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป ตโย อาสึสุ นายกา
กกุสนฺโธ โกนาคมโน กสฺสโป จาปิ นายโก.

[๑๙] อหเมตรหิ สมฺพุทฺโธ เมตฺเตยฺโย จาปิ เหสฺสติ
เอเตปีเม ปญฺจ พุทฺธา ธีรา โลกานุกมฺปกา.

[๒๐] เอเตสํ ธมฺมราชูนํ อญฺเญสํ เนกโกฏินํ
อาจิกฺขิตฺวาน ตํ มคฺคํ นิพฺพุโต[๕] โส สสาวโกติ.[๕]

พุทฺธปฺปกิณฺณกกณฺโฑ นิฏฺฐิโต.

---

[๑] อิ. โอรโส
[๒] ฉ.,เท. เต พุทฺธา
[๓] ฉ.,เท. สลฺลลกตฺโต อิ. สลฺลคตฺโต
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. สมฺพุทฺธา อสมา อปฺปฏิปุคฺคลา
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. นิพฺพุตา เต สสาวกา

๒๙. ธาตุภาชนียกถา

[๑] มหาโคตโม ชินวโร กุสินารมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ เตสุ เตสุ ปเทสโต.

[๒] เอโก อชาตสตฺตุสฺส เอโก เวสาลิยา ปุเร
เอโก กปิลวตฺถุสฺมึ เอโก จ อลฺลกปฺปเก.

[๓] เอโก จ รามคามมฺหิ เอโก จ เวฏฺฐทีปเก
เอโก ปาเวยฺยเก มลฺเล เอโก จ โกสินารเก.

[๔] ตุมฺพสฺส[๑] ถูปี กาเรสิ พฺราหฺมโณ โทณสวฺหโย
องฺคารถูปี กาเรสุ โมริยา ตุฏฺฐมานสา.

[๕] อฏฺฐ สารีริกา ถูปา นวโม ตุมฺพเจติโย[๒]
องฺคารถูโป ทสโม ตทาเยว ปติฏฺฐิโต.

[๖] อุณฺหีสํ[๓] จตสฺโส ทาจา อกฺขกา เทฺว จ ธาตุโย
อสมฺภินฺนา อิมา สตฺต เสสา ภินฺนาว ธาตุโย.

[๗] มหนฺตา มุคฺคมตฺตา จ มชฺฌิมา ภินฺนตณฺฑุลา
ขุทฺทกา สาสปมตฺตา จ นานาวณฺณา จ ธาตุโย.

[๘] มหนฺตา สุวณฺณวณฺณา จ มุตฺตวณฺณา จ มชฺฌิมา
ขุทฺทกา มกุลวณฺณา จ โสพฺพสโทณมตฺติกา.

[๙] มหนฺตา ปญฺจ นาฬิโย นาฬิโย ปญฺจ มชฺฌิมา
ขุทฺทกา ฉ นาฬี เจว เอกา สพฺพาปิ ธาตุโย.

[๑๐] อุณฺหีสํ สีหเฬ ทีเป พฺรหฺมโลเก จ วามกํ
สีหเฬ ทกฺขณกฺขญฺจ สพฺพาเปตา ปติฏฺฐิตา.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กุมฺภสฺส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กุมฺภเจติโย
[๓-๓] สฺยา. อิมา คาถา น ทิสฺสนฺติ.

[๑๑] เอกา ทาฐา ติทสปุเร เอกา นาคปุเร อหุ
เอกา คนฺธารวิสเย เอกา กาลิงฺคราชิโน.

[๑๒] จตฺตาฬีสสมา ทนฺตา เกสา โลมา จ สพฺพโส
เทวา หรึสุ เอเกกํ จกฺกวาฬปรมฺปรา.

[๑๓] วชิรายํ ภควโต ปตฺโต ทณฺโฑ[๑] จ จีวรํ
นิวาสนํ กุลฆเร[๒] ปจฺจตฺถรณํ สิลวฺหเย.[๓]

[๑๔] ปาฏลีปุตฺตนคเร กรกํ[๔] กายพนฺธนํ
จมฺปายํ อุทกสาฏกา[๕] อุณฺณโลมญฺจ โกสเล.

[๑๕] กาสาวกํ[๖] พฺรหฺมโลเก เวฐนํ ติทเส ปุเร
ปาสาณเก[๗] ปทํ เสฏฺฐ์ ยถาปิ กจฺฉตํ ปุรี[๗]
นิสีทนํ อวนฺตีสุ[๘] เทวรฏฺเฐ[๙] อตฺถรณํ ตทา.

[๑๖] อรณี จ มิถิลายํ วิเทเห[๑๐] ปริสาวนํ
วาสี สูจิฆรญฺจาปิ อินฺทปตฺถปุเร[๑๑] ตทา.

[๑๗] ปริกฺขารา[๑๒] อวเสสา ชนปทนฺตเก[๑๓] ตทา
ปริภุตฺตานิ มุนินา มเหสฺสนฺติ มนุชา ตทา.

[๑๘] ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ โคตมสฺส มเหสิโน
ปาณีนํ อนุกมฺปาย อหุ โปราณิกํ ตทาติ.

ธาตุภาชนียกถา นิฏฺฐิตา.

พุทฺธวํสปาลิ นิฏฺฐิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ทณฺฑ์ [๒] อิ. กุสฆเร [๓] ฉ.,เท.,อิ. กปิลวฺหเย [๔] ฉ.,เท. กรณ์
[๕] ฉ.,เท. จมฺปายุทกสาฏิยํ อิ. จมฺปายํ อุทกสาฏิกา [๖] ฉ.,เท.,อิ. กาสาวํ พฺรหฺมโลเก จ
[๗-๗] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ อิ. ปาสาณเก ปทํ เสฏฺฐ์ ยญฺจาปิ อจฺจุติ ปทํ
[๘] อิ. อวนฺติปุเร [๙] ฉ.,เท.,อิ. รฏฺเจ [๑๐] อิ. เวเทหิ
[๑๑] อิ. อินฺทรฏฺเจ [๑๒] อิ. ปริกฺขารํ อวเสสํ [๑๓] ฉ.,เท.,อิ. ชนปเท อปรนฺตเก

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส
จริยาปิฎกปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. อกิตฺติวคฺโค[๑]

๑. อกิตฺติจริยํ[๒]

[๑] กปฺเป จ สตสหสฺเส จตุโร จ อสงฺเขยฺเย
เอตฺถนฺตเร ยํ จริตํ สพฺพนฺตํ โพธิปาจนํ.

[๒] อตีตกปฺเป จริตํ ฐปยิตฺวา ภวาภเว
อิมมฺหิ กปฺเป จริตํ ปวกฺขิสฺสํ สุโณหิ เม.

[๓] ยทา อหํ พฺรหารญฺเญ สุญฺเญ วิวนกานเน[๓]
อชฺโฌคเหตฺวา[๔] วิหรามิ อกิตฺติ[๕] นาม ตาปโส.

[๔] ตทา มํ ตปเตเชน สนฺตตฺโต ติทิวาภิภู
ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ ภิกฺขาย มํ อุปาคมิ.

[๕] ปวนา อาภฏฺ ปณฺณํ อเตลญฺจ อโลณิกํ
มม ทฺวาเร จิตํ ทิสฺวา สกฏฺาเหน อากิรึ.

[๖] ตสฺส ทตฺวานหํ ปณฺณํ นิกฺขชฺชิตฺวาน ภาชนํ
ปุเนสนํ ชหิตฺวาน ปาวิสึ ปณฺณสาลกํ.

---

[๑] สฺยา. ทานปารมิตา
[๒] อิ. อกตฺติจริยํ
[๓] ฉ.,เท. วิปินกานเน อิ. วิวินกานเน
[๔] ฉ.,เท. อชฺโฌคาเหตฺวา
[๕] อิ. อกตฺติ

[๗] ทุติยํ ทิวสํ ตติยัมปิ อุปคจฺฉิ มมนฺติเก[๑]
อกมฺปิโต อโนลคฺโค เอวเมวมทาสหํ.

[๘] น เม ตปฺปจฺจยา อตฺถิ สรีรสฺมึ วิวณฺณิยํ
ปีติสุเขน รติยา วีตินาเมมิ ตํ ทิวํ.

[๙] ยทิ มาสัมปิ ทฺวิมาสัง ทกฺขิเณยฺยํ วรัง ลเภ
อกมฺปิโต อโนลีโน ทเทยฺยํ ทานมุตฺตมัง.

[๑๐] น ตสฺส ทานัง ททมาโน ยสัง ลาภญฺจ ปตฺถยึ
สพฺพญฺญุตัง ปตฺถยาโน ตานิ กมฺมานิ อาจรินฺติ.

ปฐมัง อกิตฺติจริยัง.

๒. สงฺขพฺราหฺมณจริยัง

[๑๑] ปุนาปรัง ยทา โหมิ พฺราหฺมโณ สงฺขสวฺหโย
มหาสมุทฺทัง ตริตุกาโม อุปคจฺฉามิ ปฏฺฏนัง.

[๑๒] ตตฺถทฺทสามิ[๒] ปฏิปเถ สยมฺภุง อปราชิตัง
กนฺตารมทฺธานัง ปฏิปนฺนัง ตตฺตาย กจินภูมิยา.

[๑๓] ตมหัง ปฏิปเถ ทิสฺวา อิมมตฺถัง วิจินฺตยึ
อิทัง[๓] เขตฺตัง อนุปฺปตฺตัง ปุญฺญกามสฺส ชนฺตุโน.

[๑๔] ยถาปิ กสฺสโก ปุริโส เขตฺตัง ทิสฺวา มหารามัง[๔]
น ตตฺถ พีชัง โรเปติ น โส ธญฺเญน อตฺถิโก.

---

[๑] ฉ.,เท. มมนฺติกัง
[๒] ฉ.,เท. ตตฺถทฺทสัง อิ. ตตฺถ อทสฺสึ
[๓] สฺยา. อิมัง
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มหาคมัง

[๑๕] เอวเมวาหํ ปุญฺญกาโม ทิสฺวา เขตฺตํ วรุตฺตมํ
ยทิ [๑] การํ น กโรมิ นาหํ ปุญฺเญน อตฺถิโก.

[๑๖] ยถา อมจฺโจ มุทฺทกาโม[๒] รญฺโญ อนฺเตปุเร ชเน
น เทติ เตสํ ธนธญฺญํ มุทฺทโต[๓] ปริหายติ.

[๑๗] เอวเมวาหํ ปุญฺญกาโม วิปุลํ ทิสฺวาน ทกฺขิณํ
ยทิ[๔] ตตฺถ ทานํ น ทามิ[๔] ปริหายิสฺสามิ ปุญฺญโต.

[๑๘] เอวาหํ จินฺตยิตฺวาน โอโรหิตฺวา อุปาหนา
ตสฺส ปาทานิ วนฺทิตฺวา อทาสึ ฉตฺตุปาหนํ.

[๑๙] เตนาหํ[๕] สตคุณโต สุขุมาโล สุเขธิโต
อปิจ ทานํ ปริปูเรนฺโต เอวํ ตสฺส อทาสหนฺติ.

ทุติยํ สงฺขพฺราหฺมณจริยํ.

๓. กุรุธมฺมจริยํ[๖]

[๒๐] ปุนาปรํ ยทา โหมิ อินฺทปตฺเถ ปุรุตฺตเม
ราชา ธนญฺชโย นาม กุสเลหิ ทสหุปาคโต.

[๒๑] กาลิงฺครฏฺฐวิสยา พฺราหฺมณา อุปคจฺฉุ มํ
อยาจุ มํ หตฺถินาคํ ธญฺญํ มงฺคลสมฺมตํ.

[๒๒] อวุฏฺฐิโก ชนปโท ทุพฺภิกฺโข ฉาตโก มหา
ททาหิ ปวรํ นาคํ นีลํ อญฺชนสวฺหยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตตฺถ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มุทฺทิกาโม
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มุทฺทิโต
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. ยทิ ตสฺส ทานํ น ททามิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เตเนวาหํ
[๖] ฉ.,เท. กุรุราชจริยํ

[๒๓] น เม ยาจกมนุปฺปตฺเต ปฏิกฺเขโป อนุจฺฉโว
มา เม ภิชฺชิ สมาทานํ ทสฺสามิ วิปุลํ คชํ.

[๒๔] นาคํ คเหตฺวา โสณฺฑาย ภิงฺคาเร รตนามเย
ชลํ หตฺเถ อากิริตฺวา พฺราหฺมณานํ อทา คชํ.

[๒๕] ตสฺส[๑] นาเค ปทินฺนมฺหิ อมจฺจา เอตทพฺรวุ
กึ นุ ตุยฺหํ วรํ นาคํ ยาจกานํ จ ทสฺสสิ.

[๒๖] ธญฺญํ มงฺคลสมฺปนฺนํ สงฺคามวิชยุตฺตมํ
ตสฺส[๑] นาเค ปทินฺนมฺหิ กินฺเต รชฺชํ กริสฺสติ.

[๒๗] รชฺชมฺปิ เม ทเท สพฺพํ สรีรํ ทชฺชมตฺตโน
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา นาคํ อทาสหนฺติ.

ตติยํ กุรุธมฺมจริยํ.

๔. มหาสุทสฺสนจริยํ

[๒๘] กุสาวติมฺหิ นคเร ยทา อาสึ มหีปติ
มหาสุทสฺสโน นาม จกฺกวตฺติ มหพฺพโล.

[๒๙] ตตฺถาหํ ทิวเส ติกฺขตฺตุํ โฆสาเปมิ ตหึ ตหึ
โก กึ อิจฺฉติ ปตฺเถติ กสฺส กึ ทิยฺยตู ธนํ.

[๓๐] โก ฉาตโก โก ตสิโต โก มาลํ โก วิเลปนํ
นานารตฺตานิ วตฺถานิ โก นคฺโค ปริทหิสฺสติ.

[๓๑] โก ปเถ ฉตฺตมาเทติ โกปาหนา มุทู สุภา
อิติ สายญฺจ ปาโต จ โฆสาเปมิ ตหึ ตหึ.

---

[๑] อิ. ตสฺมึ

[๓๒] น ตํ ทสสุ ฐาเนสุ น หิ[๑] ฐานสเตสุ วา
อเนกสตฐาเนสุ ปฏิยตฺตํ ยาจเก ธนํ.

[๓๓] ทิวา วา ยทิวา รตฺตึ ยทิ เอติ วณิพฺพโก
ลทฺธา ยทิจฺฉกํ โภคํ ปูรหตฺโถว คจฺฉติ.

[๓๔] เอวรูปี มหาทานํ อทาสึ ยาวชีวิกํ
นปาหํ เทสฺสํ ธนํ ทมฺมิ นปิ นตฺถิ นิจโย มยิ.

[๓๕] ยถาปิ อาตุโร นาม โรคโต ปริมุตฺติยา
ธเนน เวชฺชํ ตปฺเปตฺวา โรคโต ปริมุจฺจติ.

[๓๖] ตเถวาหํ ชานมาโน ปริปูเรตุํ อเสสโต
อูนมนํ ปูรยิตุํ เทมิ ทานํ วณิพฺพเก
นิราลโย อปจฺจาโส สมฺโพธิมนุปตฺติยาติ.

จตุตฺถํ มหาสุทสฺสนจริยํ.

๕. มหาโควินฺทจริยํ

[๓๗] ปุนาปรํ ยทา โหมิ สตฺตราชปุโรหิโต
ปูชิโต นรเทเวหิ มหาโควินฺทพฺราหฺมโณ.

[๓๘] ตทาหํ สตฺตรชฺเชสุ ยํ เม อาสิ อุปายนํ
เตน เทมิ มหาทานํ อกฺโขภึ[๒] สาครูปมํ.

[๓๙] น เม เทสฺสํ ธนธญฺญํ นปิ นตฺถิ นิจโย มยิ
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา เทมิ วรํ ธนนฺติ.

ปญฺจมํ มหาโควินฺทจริยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นปิ

[๒] ฉ.,เท. อกฺโขพฺภึ

๖. เนมิราชจริยं

[๔๐] ปุนาปรं ยทา โหมิ มิถิลายं ปุรุตฺตเม
เนมิ นาม มหาราชา ปณฺฑิโต กุสลตฺถิโก.

[๔๑] ตทาหं มาปยิตฺวาน จตุสาลं จตุมฺมุขं
ตตฺถ ทานํ ปวตฺเตสึ มิคปกฺขินราทินํ.[๑]

[๔๒] อจฺฉาทนํ สยนญฺจ อนฺนํ ปานญฺจ โภชนं
อพฺโพจฺฉินฺนกิริตฺวาน มหาทานํ ปวตฺตยึ.

[๔๓] ยถาปิ เสวโก สามึ ธนเหตุมุปาคโต
กาเยน วาจามนสา อาราธนียเมสติ.

[๔๔] ตเถวาหं สพฺพภเว ปริเยสิสฺสามิ โพธิยं
ทาเนน สตฺเต ตปฺเปตฺวา อิจฺฉามิ โพธิมุตฺตมนฺติ.

ฉฏฺฐं เนมิราชจริยं.

๗. จนฺทกุมารจริยं

[๔๕] ปุนาปรं ยทา โหมิ เอกราชสฺส อตฺรโช
นคเร ปุปฺผวติยา กุมาโร จนฺทสวฺหโย.

[๔๖] ตทาหं ยชนา มุตฺโต นิกฺขนฺโต ยญฺญวา[๒] ตโต
สํเวคํ ชนยิตฺวาน มหาทานํ ปวตฺตยึ.

[๔๗] นาหं ปิวามิ ขาทามิ นปิ ภุญฺชามิ โภชนं
ทกฺขิเณยฺเย[๓] อทตฺวาน อปิ ฉปฺปญฺจ รตฺติโย.

---

[๑] อิ. มิคปกฺขินรนารินํ [๒] ฉ.,เท. ยญฺญวาฏโฏ อิ. ยญฺญวาฏโก
[๓] อิ. ทกฺขิเณยฺยํ

[๔๘] ยถาปิ วาณิโช นาม กตฺวาน ภณฺฑสญฺจยํ
ยตฺถ ลาโภ มหา โหติ ตตฺถ[๑] ตํ หรติ ภณฺฑกํ.

[๔๙] ตเถว สกภุตฺตมฺปิ[๒] ปเร ทินฺนํ มหปฺผลํ
ตสฺมา ปรสฺส ทาตพฺพํ สตภาโค ภวิสฺสติ.

[๕๐] เอตมตฺถวสํ ญตฺวา เทมิ ทานํ ภวาภเว
น ปฏิกฺกมามิ ทานโต สมฺโพธิมนุปตฺติยาติ.

สตฺตมํ จนฺทกุมารจริยํ.

๘. สิวิราชจริยํ

[๕๑] อริฏฺฐสวฺหเย นคเร สิวิ นามาสิ ขตฺติโย
นิสชฺช ปาสาทวเร เอวํ จินฺเตสหํ ตทา.

[๕๒] ยงฺกิญฺจิ มานุสํ ทานํ อทินฺนํ เม น วิชฺชติ
โยปิ ยาเจยฺย มํ จกฺขุ ทเทยฺยํ อวิกมฺปิโต.

[๕๓] มม สงฺกปฺปมญฺญาย สกฺโก เทวานมิสฺสโร
นิสินฺโน เทวปริสาย อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๕๔] นิสชฺช ปาสาทวเร สิวิ ราชา มหิทฺธิโก
จินฺเตนฺโต วิวิธํ ทานํ อเทยฺยํ โส น ปสฺสติ.

[๕๕] ตถนฺนุ วิตถนฺเนตํ หนฺท วีมํสยามิ ตํ
มุหุตฺตํ อาคเมยฺยาถ ยาว ชานามิ ตํ มนํ.

[๕๖] ปเวธมาโน ปลิตสิโร วลิคตฺโต ชราตุโร
อนฺธวณฺโณ จ หุตฺวาน ราชานํ อุปสงฺกมิ.

---

[๑] อิ. ยตฺถาหรติ ภณฺฑกํ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. สกภุตฺตาปิ

[๕๗] โส ตทา ปคฺคเหตฺวาน วามํ ทกฺขิณพาหุญฺจ
สิรสฺมึ อญฺชลึ กตฺวา อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๕๘] ยาจามิ ตํ มหาราช ธมฺมิก รฏฺฐวฑฺฒน[๑]
ตว ทานรตา กิตฺติ อุคฺคตา เทวมานุเส.

[๕๙] อุโภปิ เนตฺตา นยนา อนฺธอุปหตา[๒] มม
เอกํ เม นยนํ เทหิ ตฺวํปิ เอเกน ยาปย.

[๖๐] ตสฺสาหํ วจนํ สุตฺวา หฏฺโฐ สํวิคฺคมานโส
กตญฺชลี เวทชาโต อิทํ วจนมพฺรวึ.

[๖๑] อิทานาหํ จินฺตยิตฺวาน ปาสาทโต อิธาคโต
ตฺวํ มม จิตฺตมญฺญาย เนตฺตํ ยาจิตุมาคโต.

[๖๒] อโหเม มานสํ สิทฺธํ สงฺกปฺโป เม[๓] ปริปูริโต
อทินฺนปุพฺพํ ทานวรํ อชฺช ทสฺสามิ ยาจเก.

[๖๓] เอหิ สิวก อุฏฺเจหิ มา ทนฺธยิ มา ปเวธยิ
อุโภปิ นยนํ เทหิ อุปฺปาเฏตฺวา วณิพฺพเก.[๔]

[๖๔] ตโต โส โจทิโต มยฺหํ สิวโก วจนงฺกโร
อุทฺธริตฺวาน ปาทาสิ ตาลมิญฺชว ยาจเก.

[๖๕] ททมานสฺส เทนฺตสฺส ทินฺนทานสฺส เม สโต
จิตฺตสฺส อญฺญถา นตฺถิ โพธิยาเยว การณา.

[๖๖] น เม เทสฺสา อุโภ จกฺขู อตฺตาปิ[๕] เม น เทสฺสิโย[๕]
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา จกฺขุ อทาสหนฺติ.

อฏฺฐมํ สิวิราชจริยํ.

---

[๑] อิ. รฏฺฐวฑฺฒนํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อนฺธา อุปหตา มม
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. อิ. นยเน
[๔] อิ. ติพฺพก
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. อตฺตา น เม น เทสฺสิโย

๕. เวสฺสนฺตรจริยํ

[๖๗] ยา เม อโหสิ ชนิกา ผุสฺสตี นาม ขตฺติยา
สา อตีตาสุ ชาตีสุ สกฺกสฺส มเหสี สิยา.[๑]

[๖๘] ตสฺสา อายุกฺขยํ ทิสฺวา[๒] เทวินฺโท เอตทพฺรวิ
ททามิ เต ทส วเร วรภทฺเท ยทิจฺฉสิ.

[๖๙] เอวํ วุตฺตาว[๓] สา เทวี สกฺกํ ปุนิทมพฺรวิ
กึ นุ เม อปราธตฺถิ กึ นุ เทสฺสา อหนฺตว
รมฺมา จาเวสิ มํ ฐานา วาโตว ธรณีรุหํ.[๔]

[๗๐] เอวํ วุตฺตโตว[๕] โส สกฺโก ปุน ตสฺสิทมพฺรวิ
น เจว เต กตํ ปาปึ น จ เม ตฺวมสิ อปฺปิยา.

[๗๑] เอตฺตกเมว เต อายุ จวนกาโล ภวิสฺสติ
ปฏิคฺคณฺห มยา ทินฺเน วเร ทส วรุตฺตเม.

[๗๒] สกฺเกน สา ทินฺนวรา ตุฏฺฐหฏฺฐา ปโมทิตา
มมํ อพฺภนฺตรํ กตฺวา ผุสฺสตี ทส วเร วรี.

[๗๓] ตโต จุตา สา ผุสฺสตี ขตฺติเย อุปปชฺชถ
เชตุตฺตรมฺหิ นคเร สญฺชเยน สมาคมิ.

[๗๔] ยทาหํ ผุสฺสติยา กุจฺฉึ โอกฺกนฺโต ปิยมาตุยา
มม เตเชน เม มาตา สทา ทานรตา อหุ.

[๗๕] อถเน อาตุเร ชิณฺเณ ยาจเก อทฺธิเก[๖] ชเน
สมเณ พฺราหฺมเณ ขีเณ เทติ ทานํ อกิญฺจเน.

---

[๑] ฉ.,เท. ปิยา อิ. จ มเหสิยา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ญตฺวา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วุตฺตา จ สา เทวี
[๔] อิ. ธรณี รุหํ
[๕] อิ. เอวํ วุตฺเต จ โส สกฺโก
[๖] อิ. ปฏิจิเก

[๗๖] ทส มาเส ธารยิตฺวา กโรนฺเต ปุรํ ปทกฺขิณํ
เวสฺสานํ วีถิยา มชฺเฌ ชเนสิ ผุสฺสตี มมํ.

[๗๗] น มยฺหํ มตฺติกํ นามํ นปิ เปตฺติกสมฺภวํ[๑]
ชาเตตฺถ[๒] เวสฺสวีถิยํ ตสฺมา เวสฺสนฺตโร อหุ.

[๗๘] ยทาหํ ทารโก โหมิ ชาติยา อฏฺฐวสฺสิโก
ตทา นิสชฺช ปาสาเท ทานํ ทาตุํ วิจินฺตยึ.

[๗๙] หทยํ ทเทยฺยํ จกฺขุํ มํสมฺปิ รุธิรมฺปิ จ[๓]
ทเทยฺยํ กายํ สาเวตฺวา ยทิ โก[๔] ยาจเย มมํ.

[๘๐] สภาวํ จินฺตยนฺตสฺส อกมฺปิตมสณฺฐิตํ[๕]
อกมฺปิ ตตฺถ ปฐวี สิเนรุวนวฏฺฏสกา.

[๘๑] อนฺวฑฺฒมาเส[๖] ปนฺนรเส ปุณฺณมาเส อุโปสเถ
ปจฺจยํ นาคมารุยฺห ทานํ ทาตุํ อุปาคมึ.

[๘๒] กาลิงฺครฏฺฐวิสยา พฺราหฺมณา อุปคจฺฉุ มํ
อยาจุํ มํ หตฺถินาคํ ธญฺญํ มงฺคลสมฺมตํ.

[๘๓] อวุฏฺฐิโก ชนปโท ทุพฺภิกฺโข ฉาตโก มหา
ททาหิ ปวรํ นาคํ สพฺพเสตํ คชุตฺตมํ.

[๘๔] ททามิ น วิกมฺปามิ ยํ มํ ยาจนฺติ พฺราหฺมณา
สนฺตํ นปฺปฏิคุยฺหามิ ทาเน เม รมตี มโน.

[๘๕] น เม ยาจกมนุปฺปตฺเต ปฏิกฺเขโป อนุจฺฉโว
มา เม ภิชฺชิ สมาทานํ ทสฺสามิ วิปุลํ คชํ.

---

[๑] อิ. เมตฺติกสมฺภวํ
[๒] อิ. ชาโตมฺหิ
[๓] อิ. รุหิรมฺปิจ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โกจิ
[๕] สฺยา. อกปฺปิตมสณฺฐิตํ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ. อนฺวทฺธมาเส

[๘๖] นาคํ คเหตฺวา โสณฺฑาย ภิงฺคาเร รตนามเย
ชลํ หตฺเถ อากิริตฺวา พฺราหฺมณานํ อทาสหํ.

[๘๗] ปุนาปรํ ททนฺตสฺส สพฺพเสตา คชุตฺตมา
ตทาปิ ปจฺวี กมฺปิ สิเนรุวนวฏฺสกา.

[๘๘] ตสฺส นาคสฺส ทาเนน สิวโย กุทฺธา สมาคตา
ปพฺพาเชสุ สกา รฏฺฐา วงฺกา คจฺฉตุ ปพฺพตา.

[๘๙] เตสํ นิจฺฉุภมานานํ อกมฺปิตมสณฺจิตา[๑]
มหาทานา ปวตฺเตตุ เอกวรมยาจิหา.[๒]

[๙๐] ยาจิตา สิวโย สพฺเพ เอกา วรมทาสุ เม
สาวยิตฺวา กณฺณเภรึ มหาทานา ททามหา.

[๙๑] อเถตฺถ วตฺตตี สทฺโท ติมุโล[๓] เภรโว มหา
ทาเนนิมา[๔] นีหรนฺติ ปุน ทานา ททาตยา.[๕]

[๙๒] หตฺถี[๖] อสฺเส รเถ ทตฺวา ทาสี ทาสา ควา ธนา
มหาทานา ททิตฺวาน นครา นิกฺขมี ตทา.

[๙๓] นิกฺขมิตฺวาน นครา นิวตฺเตตฺวา วิโลกิเต
ตทาปิ ปจฺวี กมฺปิ สุเนรุวนวฏฺสกา.

[๙๔] จตุวาหิ รถา[๗] ทตฺวา จตฺวา จตุมหาปเถ
เอกากิโก[๘] อทฺทิโย มทฺที[๙] เทวีทมพฺรวี.

---

[๑] สฺยา. อกปฺปิตมสณฺจิตา, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. เอกา วรมยาจิสา อิ. เอกวรมยาจิสฺสา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตุมุโล
[๔] อิ. ทาเนนมา
[๕] อิ. ททามหา
[๖] ฉ.,เท. หตฺถี
[๗] ฉ.,เท.,อิ. จตุวาหี รถา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. เอกากิโย
[๙] ฉ.,เท.,อิ. มทฺทิเทวี อิทมพฺรวี

[๙๕] ตฺวํ มทฺทิ กณฺหํ คณฺหาหิ ลหุกา เอสา กนิฏฺฐกา[๑]
อหํ ชาลึ คหิสฺสามิ ครุโก ภาติโก หิ โส.

[๙๖] ปทุมํ ปุณฺฑรีกวฺ มทฺทึ กณฺหาชินํ[๒] คหิ
อหํ สุวณฺณพิมฺพํ ว ชาลึ ขตฺติยมคฺคหึ.

[๓]

[๙๗] อภิชาตา สุขุมาลา ขตฺติยา จตุโร ชนา
วิสมสมํ อกฺกมนฺตา วงฺกํ คจฺฉาม ปพฺพตํ.

[๙๘] เย เกจิ มนุชา เอนฺติ อนุมคฺเค ปฏิปเถ
มคฺคนฺเต ปฏิปุจฺฉาม กุหึ วงฺกตปพฺพโต.[๔]

[๙๙] เต ตตฺถ อมฺเห ปสฺสิตฺวา กรุณํ คิรมุทีรยุ
ทุกฺขนฺเต ปฏิเวเทนฺติ ทูเร วงฺกตปพฺพโต.

[๑๐๐] ยทิ ปสฺสนฺติ ปวเน ทารกา ผลิเต ทุเม
เตสํ ผลานํ เหตุมฺหิ อุปโรทนฺติ ทารกา.

[๑๐๑] โรทนฺเต ทารเก ทิสฺวา อุพฺภิคฺคา[๕] วิปุลา ทุมา
สยเมวนมิตฺวาน อุปคจฺฉนฺติ ทารเก.

[๑๐๒] อิทํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา อพฺภุตํ โลมหํสนํ
สาธุการ[๖] ปวตฺเตสิ มทฺทึ สพฺพงฺคโสภณา.

[๑๐๓] อจฺเฉรํ วต โลกสฺมึ อพฺภุตํ โลมหํสนํ
เวสฺสนฺตรสฺส เตเชน สยเมโวนตา[๗] ทุมา.

---

[๑] ฉ.,เท. กนิฏฺจิกา
[๒] ฉ.,เท. กณฺหาชินคฺคหึ อิ. กณฺหาชินมคหึ
[๓] อิ. ชลํ หตฺเถ อาทิริตฺวา พฺราหฺมณานํ อหํ คชึ
[๔] ฉ.,เท. วงฺกนฺตปพฺพโต, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อุพฺพิชา
[๖] ฉ.,เท. สาหุการ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. สยเมวณตา

[๑๐๔] สงฺขิปีสุ ปถํ ยกฺขา อนุกมฺปาย ทารเก
นิกฺขนฺตทิวเสเนว เจตรฏฺฐมุปาคมุ.

[๑๐๕] สฏฺฐิ ราชสหสฺสานิ ตทา วสนฺติ มาตุลา[๑]
สพฺเพ ปญฺชลิกา หุตฺวา โรทมานา อุปาคมุ.

[๑๐๖] ตตฺถ วตฺเตตฺวา สลฺลาปํ เจเตหิ เจตปุตฺเตหิ
เต ตโต นิกฺขมิตฺวาน วงฺกํ อคมุ[๒] ปพฺพตํ.

[๑๐๗] อามนฺตยิตฺวา เทวินฺโท วิสฺสุกมฺมํ[๓] มหิทฺธิกํ
อสฺสมํ สุกตํ รมฺมํ ปณฺณสาลํ สุมาปยิ.

[๑๐๘] สกฺกสฺส วจนํ สุตฺวา วิสฺสุกมฺโม มหิทฺธิโก
อสฺสมํ สุกตํ รมฺมํ ปณฺณสาลํ สุมาปยิ.

[๑๐๙] อชฺโฌคเหตฺวา[๔] ปวนํ อปฺปสทฺทํ นิรากุลํ
จตุโร ชนา มยํ ตตฺถ วสาม ปพฺพตนฺตเร.

[๑๑๐] อหญฺจ มทฺที เทวี จ ชาลี กณฺหาชินา จุโภ
อญฺญมญฺญํ โสกนุทา วสาม อสฺสเม ตทา.

[๑๑๑] ทารเก อนุรกฺขนฺโต อสุญฺเญ[๕] โหมิ อสฺสเม
มทฺที ผลํ อาหรติ[๖] โปเสติ สา ตโย ชเน.

[๑๑๒] ปวเน วสมานสฺส อตฺถิโก มํ อุปาคมิ
อยาจิ[๗] ปุตฺตเก มยฺหํ ชาลึ กณฺหาชินํ[๘] จุโภ.

[๑๑๓] ยาจกํ อุปคตํ ทิสฺวา หาโส เม อุปปชฺชถ
อุโภ ปุตฺเต คเหตฺวาน อทาสึ พฺราหฺมเณ ตทา.

---

[๑] ฉ.,เท. มาตุเล
[๒] อิ. อคมฺมุ
[๓] ฉ.,เท. วิสฺสกมฺมํ
[๔] ฉ.,เท. อชฺโฌคาเหตฺวา
[๕] ฉ.,เท. อสุญฺโญ
[๖] ฉ.,เท. อาหริตฺวา
[๗] ฉ.,เท. อายาจิ, เอวมุปริปิ.
[๘] อิ. ชาลิกณฺหาชิเน

[๑๑๔] สเก ปุตฺเต จชนฺตสฺส ชูชเก[๑] พฺราหฺมเณ ยทา
ตทาปิ ปจวี กมฺปิ สิเนรุวนวฏฺสกา.

[๑๑๕] ปุนเทว สกฺโก โอรุยฺห หุตฺวา พฺราหฺมณสนฺนิโภ
อยาจิ[๒] มํ มทฺที เทวี สีลวตี[๓] ปติพฺพตํ.

[๑๑๖] มทฺที หตฺเถ คเหตฺวาน อุทกญฺชลิ ปูรย[๔]
ปสนฺนมนสงฺกปฺโป ตสฺส มทฺที อทาสหํ.

[๑๑๗] มทฺทิยา ทียมานาย คคเน เทวา ปโมทิตา
ตทาปิ ปจวี กมฺปิ สิเนรุวนวฏฺสกา.

[๑๑๘] ชาลึ กณฺหาชินํ ธีตุ[๕] มทฺที เทวี ปติพฺพตํ
จชมาโน น จินฺเตสึ โพธิยาเยว การณา.

[๑๑๙] น เม เทสฺสา อุโภ ปุตฺตา มทฺทิเทวี น เทสฺสิยา
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา ปิเย อทาสหํ.

[๑๒๐] ปุนาปรํ พฺรหารญฺเญ มาตาปิตุสมาคเม
กรุณํ ปริเทวนฺเต สลฺลปนฺเต สุขํ ทุกฺขํ.

[๑๒๑] หิโรตฺตปฺเปน ครูนํ[๖] อุภินฺนํ อุปสงฺกมิ
ตทาปิ ปจวี กมฺปิ สิเนรุวนวฏฺสกา.

[๑๒๒] ปุนาปรํ พฺรหารญฺญา นิกฺขมิตฺวา สญาติภิ
ปวิสามิ ปุรํ รมฺมํ เชตุตฺตรปุรุตฺตมํ.

[๑๒๓] รตนานิ สตฺต วสฺสีสุ มหาเมโฆ ปวสฺสถ
ตทาปิ ปจวี กมฺปิ สิเนรุวนวฏฺสกา.

---

[๑] อิ. ยาจเก
[๒] ฉ.,เท. อายาจิ
[๓] ฉ.,เท. สีลวนฺตี
[๔] ฉ.,เท. ปูริย
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ธีตํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ครุนา

[๑๒๔] อเจตนายํ ปจวี อวิญฺญาย สุขํ ทุกฺขํ
สาปิ ทานพลา มยฺหํ สตฺตกฺขตฺตุมกมฺปถาติ.

นวมํ เวสฺสนฺตรจริยํ.

๑๐. สสปณฺฑิตจริยํ

[๑๒๕] ปุนาปรํ ยทา โหมิ สสโก ปวนจาริโก[๑]
ติณปณฺณสากผลภกฺโข ปรเหฐนวิวชฺชิโต.

[๑๒๖] มกฺกโฏ จ สิงฺคาโล จ สุตฺตโปโต จหํ ตทา
วสาม เอกสมคฺคา[๒] สายํ ปาโต จ ทิสฺสเร.[๓]

[๑๒๗] อหนฺเต อนุสาสามิ กิริเย กลฺยาณปาปเก
ปาปานิ ปริวชฺเชถ กลฺยาเณ อภินิวิสฺสถ.

[๑๒๘] อุโปสถมฺหิ ทิวเส จนฺทํ ทิสฺวาน ปูริตํ
เอเตสํ ตตฺถ อาจิกฺขึ[๔] ทิวโส อชฺชุโปสโถ.

[๑๒๙] ทานานิ ปฏิยาเทถ ทกฺขิเณยฺยสฺส ทาตเว
ทตฺวา ทานํ ทกฺขิเณยฺเย[๕] อุปวสฺสถุโปสถํ.

[๑๓๐] เต เม สาธูติ วตฺวาน ยถาสตฺติ ยถาพลํ
ทานานิ ปฏิยาเทตฺวา ทกฺขิเณยฺยํ คเวสิสุ.

[๑๓๑] อหํ นิปชฺช[๖] จินฺเตสึ ทานํ ทกฺขิณนุจฺฉวํ
ยทิหํ ลเภ ทกฺขิเณยฺยํ กึ เม ทานํ ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปวนจารโก
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เอกสามนฺตา
[๓] อิ. ปทิสฺสเร
[๔] อิ. อาจิกฺขิ
[๕] อิ. ทกฺขิเณยฺยํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. นิสชฺช

[๑๓๒] น เม อตฺถิ ติลมุคฺคา น มาสา[๑] ตณฺฑุลา ฆตํ
อหํ ติเณน ยาเปมิ น สกฺกา ติณทาตเว.

[๑๓๓] ยทิ โกจิ เอติ ทกฺขิเณยฺโย ภิกฺขาย มม สนฺติเก
ทชฺชาหํ สกมตฺตานํ น โส ตุจฺโฉ คมิสฺสติ.

[๑๓๔] มม สงฺกปฺปมญฺญาย สกฺโก พฺราหฺมณวณฺณินา
อาสยํ เม อุปคจฺฉิ ทานํ วีมํสนาย เม.

[๑๓๕] ตมหํ ทิสฺวาน สนฺตุฏฺโฐ อิทํ วจนมพฺรวึ
สาธุ โขสิ อนุปฺปตฺโต ฆาสเหตุ มมนฺติเก.

[๑๓๖] อทินฺนปุพฺพํ ทานวรํ อชฺช ทสฺสามิ เต อหํ
ตุวํ สีลคุณูเปโต อยุตฺตนฺเต ปรเหฐนํ.

[๑๓๗] เอหิ อคฺคึ ปทีเปหิ นานากฏฺเจ สมานย
อหํ ปจิสฺสมตฺตานํ ปกฺกํ ตฺวํ ภกฺขยิสฺสสิ.

[๑๓๘] สาธูติ โส หฏฺฐมโน นานากฏฺเจ สมานยิ
มหนฺตํ อกาสิ จิตฺตกํ กตฺวานงฺคารคพฺภกํ.

[๑๓๙] อคฺคึ ตตฺถ ปทีเปสิ[๒] ยถา โส ขิปฺปึ มหาภเว
โผเฏตฺวา รชคเต คตฺเต เอกมนฺตํ อุปาวิสึ.[๓]

[๑๔๐] ยทา มหากฏฺฐปุญฺโช อาทิตฺโต ธมธมายติ[๔]
ตทุปฺปติตฺวา ปปติ[๕] มชฺเฌ ชาลสิขนฺตเร.

[๑๔๑] ยถา สีโตทกํ นาม ปวิฏฺฐํ ยสฺส กสฺสจิ
สเมติ ทรถปริฬาหํ อสฺสาทํ เทติ ปีติ จ.

---

[๑] ฉ.,เท. มาสา วา
[๒] อิ. ปทีเปติ
[๓] อิ. อุปาวิสิ
[๔] อิ. ธูมมายติ
[๕] ฉ.,เท. ปปตึ

[๑๔๒] ตเถว ชลิตํ อคฺคึ ปวิฏฺฐสฺส มมํ ตทา
สพฺพํ สเมติ ทรถํ ยถา สีโตทกํ วิย.

[๑๔๓] ฉวิ จมฺมญฺจ มํสญฺจ นฺหารุ อฏฺฐิ หทยพนฺธนํ
เกวลํ สกลํ กายํ พฺราหฺมณสฺส อทาสหนฺติ.

ทสมํ สสปณฺฑิตจริยํ.

ปญฺจโม อกิตฺติวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อกิตฺติ พฺราหฺมโณ สงฺโข กุรุราชา ธนญฺชโย
มหาสุทสฺสโน ราชา มหาโควินฺทพฺราหฺมโณ.

เนมิ[๑] จนฺทกุมาโร จ สิวิ เวสฺสนฺตโร สโส
อหเมว ตทา อาสึ โย เต ทานวเร อทา.

เอเต ทานปริกฺขารา เอเต ทานสฺส ปารมี
ชีวิตํ ยาจเก ทตฺวา อิมํ[๒] ปารมิ ปูรยึ.

ภิกฺขาย อุปคตํ ทิสฺวา สกตฺตานํ ปริจฺจชึ[๓]
ทาเนน เม สโม นตฺถิ เอสา เม ทานปารมีติ.

ทานปารมินิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิมิ
[๒] อิ. อิทำ
[๓] สฺยา. ปรจฺจชึ

๒. หตฺถินาควคฺโค*

๑. มาตุโปสกจริยํ[๒]

[๑] ยทา อโหสึ ปวเน กุญฺชโร มาตุโปสโก
น ตทา อตฺถิ มหิยา คุเณน มม สาทิโส.

[๒] ปวเน ทิสฺวา วนจโร รญฺโญ มํ ปฏิเวทยิ
ตวานุจฺฉโว มหาราช คโช วสติ[๓] กานเน.

[๓] น ตสฺส ปริกฺขายตฺโถ นปิ อาพฺพหกาสุยา[๔]
สมาคหิเต โสณฺฑาย สยเมว อิเธหิติ.

[๔] ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา ราชาปิ ตุฏฺฐมานโส
เปเสสิ หตฺถิทมกํ เฉกาจริยํ สุสิกฺขิตํ.

[๕] คนฺตฺวา โส หตฺถิทมโก อทฺทส ปทุมสฺสเร
ภิสมูพาลํ[๕] อุทฺธรนฺตํ ยาปนตฺถาย มาตุยา.

[๖] วิญฺญาย เม สีลคุณํ ลกฺขณํ อุปธารยิ
เอหิ ปุตฺตาติ วตฺวาน โสณฺฑาย มม อคฺคหิ.

[๗] ยํ เม ตทา ปากติกํ สรีรานุคตํ พลํ
อชฺช นาคสหสฺสานํ พเลน สมสาทิสํ.

[๘] ยทิหนฺเตสํ ปกุปฺเปยฺยํ อุเปตฺ[๖] คหณาย มํ
ปฏิพโล ภเว เตสํ ยาว รชฺชมฺปิ มานุสํ.

---

* สฺยา. สีลปารมิตา
๒ สฺยา.,ทยฺ. สีลวนาคจริยํ
๓ ทยฺ. อสติ
๔ ฉ.,เท.,อิ. อาพกกาสุยา
๕ อิ. ภิสมูลํ
๖ ฉ.,เท. อุเปตานํ

[๙] อปิจาหํ สีลรกฺขาย สีลปารมิปูริยา
น กโรมิ จิตฺเต อญฺญถตฺตํ ปกฺขิปนฺตํ มมาพฺหเก.[๑]

[๑๐] ยทิ เต มํ ตตฺถ โกเฏยฺยุ ผรสูหิ โตมเรหิ จ
เนว เตสํ ปกุปฺเปยฺยํ สีลขณฺฑภยา มมาติ.

ปญฺจมํ มาตุโปสกจริยํ.[๒]

๒. ภูริทตฺตจริยํ

[๑๑] ปุนาปรํ ยทา โหมิ ภูริทตฺโต มหิทฺธิโก
วิรูปกฺเขน มหารญฺญา เทวโลกมคจฺฉหํ.

[๑๒] ตตฺถ ปสฺสิตฺวาหํ เทเว เอกนฺตํ สุขสมปฺปิเต
ตํ สตฺตํ คมนตฺถาย สีลพฺพตํ สมาทยึ.

[๑๓] สรีรกิจฺจํ กตฺวาน ภุตฺวา ยาปนมตฺตกํ
จตุโร องฺเค อธิฏฺฐาย เสมิ วมฺมิกมุทฺธนิ.

[๑๔] ฉวิยา จมฺเมน มํเสน นฺหารูหิ อฏฺฐิเกหิ วา
ยสฺส เอเตน กรณียํ ทินฺนเมว หราตุ โส.

[๑๕] สํสิโต อกตญฺญุนา อาลมฺพาโน มมคฺคหิ
เปฬาย ปกฺขิปิตฺวาน กีเฬติ มํ ตหึ ตหึ.

[๑๖] เปฬาย ปกฺขิปนฺเตปิ มํ มทฺทนฺเตปิ[๓] ปาณินา
อาลมฺพาเน น กุปฺปามิ สีลขณฺฑภยา มม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มมาพเก
[๒] สฺยา.,ทยฺ. สีลวนาคจริยํ
[๓] ฉ.,อิ. สมฺมทฺทนฺเตปิ

[๑๗] สกชีวิตปริจฺจาโค ติณโตปิ ลหุโก มยิ[๑]
สีลวีติกฺกโม มยฺหं ปจฺวี อุพฺพตฺตา[๒] วิย.

[๑๘] นิรนฺตรํ ชาติสตं จเชยฺยं มม ชีวิตं
เนว สีลํ ปภนฺเทยฺยं จตุนฺนํ ทีปาน เหตุปิ.

[๑๙] อปิจาหं สีลรกฺขาย สีลปารมิปูริยา
น กโรมิ จิตฺเต อญฺญถตฺตं ปกฺขิปนฺตปิ เปฬเกติ.

ทุติยं ภูริทตฺตจริยं.

๓. จมฺเปยฺยนาคจริยं[๓]

[๒๐] ปุนาปรं ยทา โหมิ จมฺเปยฺยโก มหิทฺธิโก
ตทาปิ ธมฺมิโก อาสึ สีลพฺพตสมปฺปิโต.

[๒๑] ตทาปิ มं ธมฺมจารึ อุปวุฏฺฐํ อุโปสถํ
อหิตุณฺฑิโก คเหตฺวาน ราชทฺวารมฺหิ กีฬติ.

[๒๒] ยํ[๔] โส วณฺณํ จินฺตยติ[๔] นีลํ ว ปีตโลหิตं
ตสฺส จิตฺตานุวตฺเตนฺโต โหมิ จินฺติตสนฺนิโภ.

[๒๓] ถลํ กเรยฺยं อุทกं อุทกมฺปิ ถลं กเร
ยทิหนฺตสฺส กุปฺเปยฺยं[๕] ขเณน ฉาริกं กเร.

[๒๔] ยทิ จิตฺตวสี เหสฺสं ปริหายิสฺสามิ สีลโต
สีเลน ปริหีนสฺส อุตฺตมตฺโถ น สิชฺฌติ.

---

[๑] ฉ.,เท. มม
[๒] ฉ.,เท. อุปฺปตนํ อิ. อุปฺปตฺตนา
[๓] สฺยา. จมฺเปยฺยจริยं
[๔-๔] ฉ.,เท. ยํ ยํ โส วณฺณํ จินฺตยิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปกุปฺเปยฺยं

[๒๕] กามํ ภิชฺชตุ ยํ กาโย อิเธว วิกิรียตุ
เนว สีลมฺปิ[๑] ภินฺเทยฺยํ[๑] วิกิรนฺเต ภุสํ วิยาติ.

ตติยํ จมฺเปยฺยนาคจริยํ.

๔. จูฬโพธิจริยํ

[๒๖] ปุนาปรํ ยทา โหมิ จูฬโพธิ สุสีลวา
ภวํ ทิสฺวาน ภยโต เนกฺขมฺมํ อภินิกฺขมึ.

[๒๗] ยา เม ทุติยิกา อาสิ พฺราหฺมณี กนกสนฺนิภา
สาปิ[๒] วฏฺเฏ[๒] อนเปกฺขา เนกฺขมฺมํ อภินิกฺขมิ.

[๒๘] นิราลยา ฉินฺนพนฺธู อนเปกฺขา กุเล คเณ
จรนฺตา คามนิคมํ พาราณสึ อุปาคมุ.

[๒๙] ตตฺถ วสาม นิปกา อสํสฏฺจา กุเล คเณ
นิรากุเล อปฺปสทฺเท ราชุยฺยาเน วสามุโภ.

[๓๐] อุยฺยานทสฺสนํ คนฺตฺวา ราชา อทฺทส พฺราหฺมณึ
อุปสงฺคมฺม[๓] มํ ปุจฺฉิ ตุยฺเหสา กา กสฺส ภริยา.

[๓๑] เอวํ วุตฺเต อหนฺตสฺส อิทํ วจนมพฺรวึ
น มยฺหํ ภริยา เอสา สหธมฺมา เอกสาสนี.

[๓๒] ตสฺสา[๔] สารตฺตคธิโต[๕] คาหาเปตฺวาน เจฏเก
นิปฺปีพยนฺโต พลสา อนฺเตปุรํ ปเวสยิ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. สีลํ ปภินฺเทยฺยํ
[๒-๒] อิ. สา วิวฏฺเฏ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อุปคมฺม
[๔] ฉ.,เท. ติสฺสา
[๕] อิ. สารตฺตาธิคโต

[๓๓] โอทปตฺติกิยา[๑] มยฺหํ สหชาตา[๒] เอกสาสนี
อากฑฺฒิตฺวา นยนฺติยา โกโป เม อุปฺปชฺชถ.

[๓๔] สห โกเป สมุปฺปนฺเน สีลพฺพตมนุสฺสรึ
ตตฺเถว โกปึ นิคฺคณฺหึ นาทาสึ วฑฺฒิตูปริ.[๓]

[๓๕] ยทิ ตํ พฺราหฺมณึ โกจิ โกฏฺเฐยฺย ติณฺหสตฺติยา
เนว สีลํ ปภินฺเทยฺยํ โพธิยาเยว การณา.

[๓๖] น เม สา พฺราหฺมณี เทสฺสา นปิ เม พลํ น วิชฺชติ
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา สีลานุรกฺขิสฺสนฺติ.

จตุตฺถํ จูฬโพธิจริยํ.

๕. มหิสราชจริยํ

[๓๗] ปุนาปรํ ยทา โหมิ มหิโส[๔] ปวนจารโณ
ปวฑฺฒกาโย พลวา มหนฺโต ภีมทสฺสโน.

[๓๘] ปพฺภาเร คิริทุคฺเค จ รุกฺขมูเล ทกาสเย
โหเตตฺถ จานํ มหิสานํ โกจิ โกจิ ตหึ ตหึ.

[๓๙] วิจรนฺโต พฺรหารญฺเญ จานมทฺทส ภทฺทกํ
ตํ จานํ อุปคนฺตฺวาน ติฏฺจามิ จ สยามิ จ.

[๔๐] อเถตฺถ กปิมาคนฺตฺวา ปาโป อนริโย ลหุ
ขนฺเธ นลาเต ภมุเก มุตฺเตติ โอหเนติ ตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โอทปตฺตกิยา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สหชา
[๓] อิ. วฑฺฒิตุปริ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มหีโส, เอวมุปริปิ.

[๔๑] สกึปิ ทิวสํ ทุติยํ ตติยํ จตุตฺถมฺปิจ
ทูเสติ มํ สพฺพกาลํ เตน โหมิ อุปทฺทุโต.

[๔๒] มมํ อุปทฺทุตํ ทิสฺวา ยกฺโข มํ อิทมพฺรวิ
นาเสเหตํ ฉวํ ปาปึ สิงฺเคหิ จ ขุเรหิ จ.

[๔๓] เอวํ วุตฺเต ตทา ยกฺเข อหํ ตํ อิทมพฺรวึ
กึ ตฺวํ มกฺเขสิ กุณเปน ปาเปน อนริเยน มํ.

[๔๔] ยทิหนฺตสฺส ปกุปฺเปยฺยํ ตโต หีนตโร ภเว
สีลญฺจ เม ปภิชฺเชยฺย วิญฺญู จ ครเหยฺยุ มํ.

[๔๕] หีพิตา ชีวิตา วาปิ ปริสุทฺเธน มตํ วรํ
กฺยาหํ ชีวิตเหตูปิ กาหามิ ปรเหฐนํ.

[๔๖] มเมวายํ[๑] มญฺญมาโน อญฺเญปวึ กริสฺสติ
เตว ตสฺส วธิสฺสนฺติ สา เม มุตฺติ ภวิสฺสติ.[๑]

[๔๗] หีนมชฺฌิมอุกฺกฏฺเฐ สหนฺโต อวมานิตํ
เอวํ ลภติ สปฺปญฺโญ มนสา ยถา ปตฺถิตนฺติ.

ปญฺจมํ มหิสราชจริยํ.

๖. รุรุราชจริยํ[๒]

[๔๘] ปุนาปรํ ยทา โหมิ สุตตฺตกนกสนฺนิโภ
มิคราชา รุรุ นาม ปรมสีลสมาหิโต.

[๑-๑] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๒] สฺยา. รุรุมิคจริยํ

[๔๙] รมฺเม ปเทเส รมฺมณีเย วิวิตฺเต อมนุสฺสเก
ตตฺถ วาสํ อุปคญฺฉึ คงฺคากูเล มโนรเม.

[๕๐] อถ อุปริ คงฺคาย ธนิเกหิ ปริวีหิโต
ปุริโส คงฺคาย ปตติ[๑] ชีวามิ วา มรามิ วา.

[๕๑] รตฺตินฺทิวํ โส คงฺคาย วุยฺหมาโน มโหทเก
รวนฺโต กรุณํ รวํ มชฺเฌ คงฺคาย คจฺฉติ.

[๕๒] ตสฺสาหํ สทฺทํ สุตฺวาน กรุณํ ปริเทวโต
คงฺคาย ตีเร จตฺวา[๒] อปุจฺฉึ โกสิ ตฺวํ นโร.

[๕๓] โส เม ปุฏฺโจ วิยากาสิ[๓] อตฺตโน การณํ ตทา
ธนิเกหิ ภีโต ตสิโต ปกฺขนฺโนมฺหิ[๔] มหานทึ.

[๕๔] ตสฺส กตฺวาน การุญฺญํ จชิตฺวา มม ชีวิตํ
ปวิสิตฺวา นีหรินฺตสฺส อนฺธการมฺหิ รตฺติยา.

[๕๕] อสฺสตฺถกาลมญฺญาย ตสฺสาหํ อิทมพฺรวึ
เอกนฺตํ วรํ ยาจามิ มา มํ กสฺสจิ ปาวท.

[๕๖] นครํ คนฺตฺวาน อาจิกฺขิ ปุจฺฉิโต ธนเหตุโก
ราชานํ โส คเหตฺวาน อุปคญฺฉิ มมนฺติกํ.

[๕๗] ยาวตา การณํ สพฺพํ รญฺโญ อาโรจิตํ มยา
ราชา สุตฺวาน วจนํ อุสุๆ ตสฺส ปกปฺปยิ
อิเชว ฆาตยิสฺสามิ มิตฺตทุพฺภึ อนริยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปปติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จตฺวาน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จ พฺยากาสิ
[๔] ฉ.,เท. ปกฺขนฺโทหํ อิ. ปกฺขนฺโตหํ

[๕๘] ตมหํ อนุรกฺขนฺโต นิมฺมินึ มม อตฺตนา
ติฏฺฐ เต โส มหาราช กามกาโร ภวามิ เต.

[๕๙] อนุรกฺขึ มม สีลํ นารกฺขึ มม ชีวิตํ
สีลวา หิ ตทา อาสึ โพธิยาเยว การณาติ.

ฉฏฺฐํ รุรุราชจริยํ.[๑]

๗. มาตงฺคจริยํ

[๖๐] ปุนาปรํ ยทา โหมิ ชฏิโล อุคฺคตาปโน
มาตงฺโค นาม นาเมน สีลวา สุสมาหิโต.

[๖๑] อหญฺจ พฺราหฺมโณ เอโก คงฺคากูเล วสามุโภ
อหํ วสามิ อุปริ เหฏฺฐา วสติ พฺราหฺมโณ.

[๖๒] วิจรนฺโต อนุกูลมฺหิ อุทฺธมฺเม อสฺสมทฺทส
ตตฺถ มํ ปริภาสิตฺวา อภิสปิ มุทฺธผาลนํ.

[๖๓] ยทิหนฺตสฺส ปกุปฺเปยฺยํ ยทิ สีลํ น โคปเย
โอโลเกตฺวานหนฺตสฺส กเรยฺยํ ฉาริกํ วิย.

[๖๔] ยํ โส ตทา มํ อภิสปิ กุปิโต ทุฏฺฐมานโส
ตสฺเสว มตฺถเก นิปติ โยเคน ตํ ปโมจยึ.

[๖๕] อนุรกฺขึ มม สีลํ นารกฺขึ มม ชีวิตํ
สีลวา หิ ตทา อาสึ โพธิยาเยว การณาติ.

สตฺตมํ มาตงฺคจริยํ.

---

[๑] สฺยา. รุรุมิคจริยํ

๙. ธมฺมเทวปุตฺตจริยํ

[๖๖] ปุนาปรํ ยทา โหมิ มเหสกฺโข[๑] มหิทฺธิโก
ธมฺโม นาม มหายกฺโข สพฺพโลกานุกมฺปโก.

[๖๗] ทส กุสลกมฺมปเถ สมาทเปนฺโต มหาชนํ
จรามิ คามนิคมํ สมิตฺโต สปริชโน.

[๖๘] ปาโป กทริโย ยกฺโข ทีเปนฺโต ทส ปาปเก
โสเปตฺถ มหิยา จรติ สมิตฺโต สปริชโน.

[๖๙] ธมฺมวาที อธมฺโม จ อุโภ ปจฺจนิกา มยํ
ธุเร ธุรํ ฆฏยนฺตา สมิมฺหา ปฏิปเถ อุโภ.

[๗๐] กลโห วตฺตตี เภสฺมา[๒] กลฺยาณปาปกสฺส จ
มคฺคา อุกฺกมนตฺถาย[๓] มหายุทฺโธ อุปฏฺฐิโต.

[๗๑] ยทิหนฺตสฺส ปกุปฺเปยฺยํ ยทิ ภินฺเท ตโปคุณํ
สห ปริชนนฺตสฺส รชฏฺฐํ กเรยฺยหํ.

[๗๒] อปิจาหํ สีลรกฺขาย นิพฺพาเปตฺวาน มานสํ
สห ชเนนุกฺกมิตฺวา[๔] ปถํ ปาปสฺสทาสหํ.

[๗๓] สห ปถโต อุกฺกนฺเต[๕] กตฺวา จิตฺตสฺส นิพฺพุตึ
วิวรํ อทาสิ ปจฺจี ปาปยกฺขสฺส ตาวเทติ.

อฏฺฐมํ ธมฺมเทวปุตฺตจริยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. มหาปกฺโข อิ. มหายกฺโข
[๒] อิ. อสฺมา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โอกฺกมนตฺถาย
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ชเนโนกฺกมิตฺวา
[๕] ฉ.,เท. โอกฺกนฺเต อิ. โอกฺกนฺโต

๙. ชยทิสจริยํ[๑]

[๗๔] ปญฺจาลรฏฺเฐ นครวเร[๒] กปฺปิลายํ ปุรุตฺตเม
ราชา ชยทิโส นาม สีลคุณมุปาคโต.

[๗๕] ตสฺส รญฺโญ อหํ ปุตฺโต สุตธมฺโม สุสีลวา
อลีนสตฺโต คุณวา อนุรกฺขาปริชโน[๓] สทา.

[๗๖] ปิตา เม มิควํ คนฺตฺวา โปริสาทํ อุปาคมิ
โส เม ปิตุมคฺคเหสิ ภกฺโขสิ มม มา จลิ.

[๗๗] ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา ภีโต ตสิตเวธิโต
อุรุกฺขมฺโภ[๔] อหุ ตสฺส ทิสฺวาน โปริสาทกํ.

[๗๘] มิควํ คเหตฺวา มุญฺจสฺสุ กตฺวา อาคมนํ ปุน
พฺราหฺมณสฺส ธนํ ทตฺวา ปิตา อามนฺตยี มมํ.

[๗๙] รชฺชํ ปุตฺต ปฏิปชฺช มา ปมชฺช[๕] ปุรํ อิทํ
กตํ เม โปริสาเทน มม อาคมนํ ปุน.

[๘๐] มาตุปิตุญฺจ วนฺทิตฺวา นิมฺมินิตฺวาน อตฺตานํ[๖]
นิกฺขมิตฺวา[๗] ธนุํ ขคฺคํ โปริสาทมุปาคมึ.

[๘๑] สสตฺถหตฺถูปคตํ กทาจิ โส ตสิสฺสติ
เตน ภิชฺชิสฺสตี สีลํ ปริตฺตาสํ กเต มยิ.

[๘๒] สีลขณฺฑภยา มยฺหํ ตสฺส เทสฺสํ น พฺยาหรึ
เมตฺตจิตฺโต หิตวาที อิทํ วจนมพฺรวึ.

---

[๑] ฉ.,เท. อลีนสตฺตุจริย
[๒] อิ. นคเร
[๓] อิ. อนุตฺตรปริชโน
[๔] อิ. อุรุณมฺโภ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปมชฺชิ
[๖] ฉ.,เท. อตฺตนา
[๗] ฉ.,เท. นิกฺขิปิตฺวา

[๘๓] อุชฺชเลหิ มหาอคฺคึ ปปติสฺสามิ รุกฺขโต
สุปกฺกกาลมญฺญาย[๑] ภกฺขย ตฺวํ ปิตามหา.

[๘๔] อิติ สีลวตํ เหตุ นารกฺขึ มม ชีวิตํ
ปพฺพาเชสิมหนฺตสฺส สทา ปาณาติปาติกนฺติ.

นวมํ ชยทิสจริยํ.

๑๐. สงฺขปาลจริยํ

[๘๕] ปุนาปรํ ยทา โหมิ สงฺขปาโล มหิทฺธิโก
ทาฒาวุโธ โฆรวิโส ทฺวิชิวฺโห อุรคาภิภู.[๒]

[๘๖] จตุปฺปเถ มหาปเถ[๓] นานาชนสมากุเล
จตุโร องฺเค อธิฏฺฐาย ตตฺถ วาสมกปฺปยึ.

[๘๗] ฉวิยา จมฺเมน มํเสน นฺหารูหิ อฏฺฐิเกหิ วา
ยสฺส เอเตน กรณียํ ทินฺนเมว หราตุ โส.

[๘๘] อทฺทสํสุ โภชปุตฺตา ขรา ลุทฺธา อการุณา
อุปคจฺฉุ มมํ ตตฺถ ทณฺฑมุคฺครปาณิโน.

[๘๙] นาสาย วินิวิชฺฌิตฺวา นงฺคุฏฺเฐ ปิฏฺฐิกณฺฐเก
กาเช อาโรปยิตฺวาน โภชปุตฺตา หรึสุ มํ.

[๙๐] สสาครนฺตํ ปฐวึ สกานนํ สปพฺพตํ
อิจฺฉมาโน จหนฺตตฺถ นาสวาเตน[๔] ฌาปเย.

---

[๑] ฉ.,เท. ตฺวํ ปกฺกกาลมญฺญาย อิ. สปตฺตกาลมญฺญาย [๒] ฉ.,เท. อุรคาธิภู
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มหามคฺเค [๔] ฉ.,เท. นาสาวาเตน

[๙๑] สูเลหิ วิชฺฌยนฺเตปิ[๑] โกฏฺฏยนฺเตปิ สตฺติภิ
โภชปุตฺเต น กุปฺปามิ เอสา เม สีลปารมีติ.

ทสมํ สงฺขปาลจริยํ.

ทุติโย หตฺถินาควคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

หตฺถินาโค ภูริทตฺโต จมฺเปยฺโย โพธิ มาหิโส
รุรุ มาตงฺคธมฺโม จ อตฺรโช จ ชยทฺทิโส.

เอเต สพฺเพ[๒] สีลพลา ปริกฺขารา ปเทสิกา
ชีวิตํ ปริรกฺขิตฺวา สีลานิ อนุรกฺขิสฺสํ.

สงฺขปาลสฺส เม สโต สพฺพกาลมฺปิ ชีวิตํ
ยสฺส กสฺสจิ นิยฺยนฺตํ[๓] ตสฺมา สา สีลปารมีติ.

สีลปารมินิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

---

[๑] ฉ.,เท. วินิวิชฺฌนฺเต
[๒] ฉ.,เท. นว
[๓] ฉ.,เท. นิยฺยตฺตํ

๓. ยุธญฺชยวคฺโค[๑]

๑. ยุธญฺชยจริยํ

[๑] ยทาหํ อมิตยโส ราชปุตฺโต ยุธญฺชโย
อุสฺสาวพินฺทุ สุริยาตเป ปติตํ ทิสฺวาน สํวิชึ.

[๒] ตเมวาธิปตึ[๒] กตฺวา สเวคมานุพฺรูหยึ
มาตุปิตุญฺจ วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชมนุยาจิหํ.

[๓] ยาจนฺติ มํ ปญฺชลิกา สเนคมา สรฏฺฐกา
อชฺเชว ปุตฺต ปฏิปชฺช อิทฺธึ ผีตํ มหามหึ.

[๔] สราชเก สโอโรเธ สเนคเม สรฏฺฐเก
กรุณํ ปริเทวนฺเต อนเปกฺโข[๓] ปริจฺจชึ.

[๕] เกวลํ ปจวีรชฺชํ ญาติปริชนํ ยสํ
จชมาโน น จินฺเตสึ โพธิยาเยว การณา.

[๖] มาตา ปิตา น เม เทสฺสา นปิ เม เทสฺสา มหายสา[๔]
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา รชฺชํ ปริจฺจชินฺติ.

ปฐมํ ยุธญฺชยจริยํ.

๒. โสมนสฺสจริยํ

[๗] ปุนาปรํ ยทา โหมิ อินฺทปตฺเถ ปุรุตฺตเม
กามิโต ทยิโต ปุตฺโต โสมนสฺโสติ วิสฺสุโต.

---

[๑] สฺยา. เนกฺขมฺมาทิปารมิตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตนฺเยวาธิปตึ
[๓] ฉ.,เท. อนเปกฺโขว อิ. อนเปกฺโข หิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เทสฺสํ มหายสํ

[๘] สีลวา คุณสมฺปนฺโน กลฺยาณปฏิภานวา
วุฑฺฒาปจายี หิรีมา สงฺคเหสุ จ โกวิโท.

[๙] ตสฺส รญฺโญ ปฏิกโร อโหสิ กุหกตาปโส
อารามํ มาลาคจฺฉญฺจ โรปยิตฺวาน [๑] ชีวติ.

[๑๐] ตมหํ ทิสฺวาน กุหกํ ถุสราสึว อตณฺฑุลํ
ทุมฺวา อนฺโตสุสิรํ กทลึว อสารกํ.

[๑๑] นตฺถิมสฺส สตํ ธมฺโม สามญฺญา อปคโต อยํ
หิริสุกฺกธมฺมชหิโต ชีวิตวุตฺติการณา.

[๑๒] กุปิโต อาสิ [๒] ปจฺจนฺโต อฏวีหิ จรนฺติหิ [๓]
ตํ นิเสเธตุํ คจฺฉนฺโต อนุสาสิ ปิตา มม.

[๑๓] มา ปมชฺช [๔] ตุวํ ตาต ชฏิเล อุคฺคตาปเน [๕]
ยทิจฺฉกํ ปวตฺเตหิ สพฺพกามทโท หิ โส.

[๑๔] ตมหํ คนฺตฺวานุปฏฺฐานํ อิทำ วจนมพฺรวึ
กจฺจิ เต คหปติ กุสลํ กึ วา เต อาหรียตุ.

[๑๕] เตน โส กุปิโต อาสิ กุหโก มานนิสฺสิโต
ฆาตาเปมิ ตุวํ อชช รฏฺฐา ปพฺพาชยามิ วา.

[๑๖] นิเสธยิตฺวา ปจฺจนฺตำ ราชา กุหกมพฺรวิ
กจฺจิ ขมนียำ ตว [๖] สมฺมาโน เต ปวตฺติโต.

[๑๗] ตสฺส อาจิกฺขตี ปาโป กุมาโร ยถา นาสิโย [๗]
ตสฺส ตำ วจนำ สุตฺวา อาณาเปสิ มหีปติ.

---

[๑] อิ. โส
[๒] ฉ.,เท. อหุ อิ. อโหสิ
[๓] ฉ.,เท. ปรนฺติหิ อิ. อปรนฺติหิ
[๔] ฉ.,เท. ปมชฺชิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ชฏิลำ อุคฺคตาปนำ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. กจฺจิ เต ภนฺเต ขมนียำ
[๗] อิ. นาสิโต

[๑๘] สีสํ ตตฺเถว ฉินฺทิตฺวา กตฺวาน จตุขณฺฑิกํ
รถิยา รถิยํ ทสฺเสถ สา คติ ชฏิลหีพิตา.

[๑๙] ตตฺถ เต กรณี คนฺตฺวา[๑] จณฺฑา ลุทฺธา[๒] อการุณา
มาตุ องฺเก นิสินฺนสฺส อากฑฺฒิตฺวา นยนฺติ มํ.

[๒๐] เตสาหํ เอวมวจํ พนฺธตํ คาฬฺหพนฺธนํ
รญฺโญ ทสฺเสถ มํ ขิปฺปํ ราชกิริยานิ อตฺถิ เม.

[๒๑] เต มํ รญฺโญ ทสฺสยึสุ ปาปสฺส ปาปเสวิโน
ทิสฺวาน ตํ สญฺญาเปสึ มม จ วสมานยึ.

[๒๒] โส มํ ตตฺถ ขมาเปสิ มหารชฺชํ อทาสิ เม
โสหํ ตมํ ทาลยิตฺวา ปพฺพชึ อนคาริยํ.

[๒๓] น เม เทสฺสํ มหารชฺชํ กามโภโค น เทสฺสิโย
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา รชฺชํ ปริจฺจชินฺติ.

ทุติยํ โสมนสฺสจริยํ.

๓. อโยฆรจริยํ

[๒๔] ปุนาปรํ ยทา โหมิ กาสิราชสฺส อตฺรโช
อโยฆรมฺหิ สංวฑฺโฒ นาเมนาสึ อโยฆโร.

[๒๕] ทุกฺเขน ชีวิโต ลทฺโธ สมฺปีเฬ ปติโปสิโต
อชฺเชว ปุตฺต ปฏิปชฺช เกวลं วสุนฺธรं[๓] อิมं.

[๒๖] สรฏฺจกํ สนิคมं สชนํ วนฺทิตฺวา ขตฺติยํ
อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวาน อิทं วจนมพฺรวึ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตตฺถ การณิกา คนฺตฺวา อิ. ตตฺถ การุณิกา คนฺตฺวา
[๒] ทย. ลุทฺทา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วสุธं

[๒๗] เย เกจิ มหิยา สตฺตา หีนอุกฺกฏฺฐมชฺฌิมา
นิรารกฺขา สเก เคเห วฑฺฒนฺติ สกฌาติหิ.[๑]

[๒๘] อิทำ โลเก อุตฺตริยำ สมฺปีเฬ มม โปสนำ
อโยฆรมฺหิ สำวุฏฺโฐ อปฺปเภ จนฺทสุริเย.

[๒๙] ปูติกุณปสมฺปุณฺณา มุญฺจิตฺวา มาตุ กุจฺฉิโต
ตโต โฆรตเร ทุกฺเข ปุน ปกฺขิตฺตโยฆเร.

[๓๐] ยทิหำ ตาทิสำ ปตฺวา ทุกฺขำ ปรมทารุณำ
รชฺเชสุ ยทิ รญฺชามิ[๒] ปาปานำ อุตฺตโม สิยำ.

[๓๑] อุกฺกณฺจิโตมฺหิ กาเยน รชฺเชนมฺหิ อนตฺถิโก
นิพฺพุตึ ปริเยสิสฺสำ ยตฺถ มำ มจฺจุ น มทฺทิเย.

[๓๒] เอวาหำ จินฺตยิตฺวาน วิวรนฺเต[๓] มหาชเน
นาโคว พนฺธนำ เฉตฺวา ปาวิสึ[๔] กานนำ วนำ.

[๓๓] มาตา ปิตา น เม เทสฺสา นปิ เม เทสฺสา มหายสา[๕]
สพฺพญฺญุตำ ปิยำ มยฺหำ ตสฺมา รชฺชำ ปริจฺจชินฺติ.

ตติยำ อโยฆรจริยำ.

๔. ภีสจริยำ

[๓๔] ปุนาปรำ ยทา โหมิ กาสีนำ ปุรวรุตฺตเม
ภคินี จ ภาตโร สตฺต นิพฺพตฺตา โสตฺถิเย กุเล.

---

[๑] อิ. สห ญาติภิ
[๒] ฉ.,เท. รชฺชามิ อิ. รชฺชายิ
[๓] อิ. วิวรนฺตำ มหาชนำ
[๔] อิ. ปาวิสิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เทสฺสำ มหายสำ

[๓๕] เอเตสํ ปุพฺพโช อาสึ หิริสุกฺกมุปาคโต
ภวึ ทิสฺวาน ภยโต เนกฺขมฺมาภิรโต อหํ.

[๓๖] มาตาปิตูหิ ปหิตา สหายา เอกมานสา
กาเมหิ มํ นิมนฺเตนฺติ กุลวึสํ ธาเรหีติ.

[๓๗] ยนฺเตสํ วจนํ วุตฺตํ คิหิธมฺเม สุขาวหํ
ตมฺเม อโหสิ กจินํ ตตฺตผาลสมึ วิย.

[๓๘] เต มํ ตทา อุกฺขิปนฺตํ ปุจฺฉึสุ ปตฺถิตํ มม
กึ ตฺวึ ปตฺถยสิ[๑] สมฺม ยทิ กาเม น ภุญฺชสิ.

[๓๙] เตสาหํ เอวมวจึ อตฺตกาโม หิเตสินํ
นาหึ ปตฺเถมิ คิหิภาวึ เนกฺขมฺมาภิรโต อหึ.

[๔๐] เต มยฺหึ วจนึ สุตฺวา ปิตุ มาตุญฺจ สาวยุึ
มาตา ปิตา เอวมาหุ สพฺเพปิ ปพฺพชาม โภ.

[๔๑] อุโภ มาตา ปิตา มยฺหึ ภคินี [๒] สตฺต ภาตโร
อมิตึ ธนึ ฉฑฺฑยิตฺวา ปาวิสิมฺหา มหาวนนฺติ.

จตุตฺถึ ภีสจริยึ.

๕. โสณนนฺทปณฺฑิตจริยึ[๓]

[๔๒] ปุนาปรึ ยทา โหมิ นคเร พฺรหฺมวทฺธเน
ตตฺถ กุลวเร เสฏฺเฐ มหาสาเล อชายิหึ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปตฺถยเส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โสณปณฺฑิตจริย

[๔๓] ตทาสึ[๑] โลกํ ทิสฺวาน อนฺธภูตํ[๒] ตโมตฺถตํ
จิตฺตํ ภวโต ปฏิกุฏฺฐติ ตุตฺตเวคหตํ วิย.

[๔๔] ทิสฺวาน วิวิธํ ปาปึ เอวํ จินฺเตสหํ ตทา
กทาหํ เคหา นิกฺขมฺม ปวิสิสฺสามิ กานนํ.

[๔๕] ตทาปิ มํ นิมนฺตึสุ กามโภเคหิ ญาตโย
เตสมฺปิ ฉนฺทมาจิกฺขึ มา นิมนฺเตถ เตหิ มํ.

[๔๖] โย เม กนิฏฺฐโก ภาตา นนฺโท นามาสิ ปณฺฑิโต
โสปิ มํ อนุสิกฺขนฺโต ปพฺพชฺชํ สมโรจสิ.[๓]

[๔๗] อหํ โสโณ จ นนฺโท จ อุโภ มาตา ปิตา มม
ตทาปิ โภเค ฉฑฺเฑตฺวา ปาวิสิมฺหา มหาวนนฺติ.

ปญฺจมํ โสณนนฺทปณฺฑิตจริยํ.

๖. มูคผกฺขจริยํ[๔]

[๔๘] ปุนาปรํ ยทา โหมิ กาสิราชสฺส อตฺรโช
มูคผกฺโขติ[๕] นาเมน เตมิโยติ วทนฺติ มํ.

[๔๙] โสพสิตฺถีสหสฺสานํ น วิชฺชติ ปุโม ตทา
อโหรตฺตานมจฺจเยน นิพฺพตฺโต อหเมกโก.

[๕๐] กิจฺฉา ลทฺธํ ปิยํ ปุตฺตํ อภิชาตํ ชุตินฺธรํ
เสตจฺฉตฺตํ ธารยิตฺวาน สยเน โปเสสิ มํ ปิตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตทาปิ
[๒] ฉ.,เท. อนฺธีภูตํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สมโรจยิ
[๔] ฉ.,เท. เตมิยจริย
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มูคปกฺโขติ

[๕๑] นิทฺทายมาโน สยนวเร ปพุชฺฌิตฺวานหํ ตทา
อทฺทสํ ปณฺฑรํ ฉตฺตํ เยนาหํ นิรยํ คโต.

[๕๒] สห ทิฏฺจิสฺส[๑] เม ฉตฺตํ ตาโส อุปฺปชฺชิ เภรโว
วินิจฺฉยํ สมาปนฺโน กทาหํ อิมํ มุญฺจิสฺสํ.

[๕๓] ปุพฺพสาโลหิตา มยฺหํ เทวตา อตฺถกามินี
สา มํ ทิสฺวาน ทุกฺขิตํ ตีสุ ฐาเนสุ โยชยิ.

[๕๔] มา ปณฺฑิจฺจยํ วิภาวย พาลมโต ภว สพฺพปาณินํ
สพฺโพ ตญฺชโน โอจินายตุ เอวํ ตว อตฺโถ ภวิสฺสติ.

[๕๕] เอวํ วุตฺตายหํ ตสฺสา อิทำ วจนมพฺรวึ
กโรมิ เต ตำ วจนำ ยำ มำ ภณสิ เทวเต
อตฺถกามาสิ เม อมฺม หิตกามาสิ เทวเต.

[๕๖] ตสฺสาหำ วจนำ สุตฺวา สาคเรว ถลำ ลภึ
หฏฺโจ สำวิคฺคมานโส ตโย องฺเค อธิฏฺจหึ.

[๕๗] มูโค อโหสึ พธิโร ผกฺโข[๒] คติวิวชฺชิโต
เอเต องฺเค อธิฏฺจาย วสฺสานิ โสฬสำ วสึ.

[๕๘] ตโต เม หตฺเถ ปาเท จ ชิวฺหำ โสตญฺจ มทฺทิย
อนูนตำ เม ปสฺสิตฺวา กาพกณฺณีติ นินฺทิสุ.

[๕๙] ตโต ชานปทา สพฺเพ เสนาปติปุโรหิตา
สพฺเพ เอกมนา หุตฺวา ฉฑฺฑนำ อนุโมทิสุ.

[๖๐] โสหำ เตสำ มตึ สุตฺวา หฏฺโจ สำวิคฺคมานโส
ยสฺสตฺถาย ตโป จิณฺโณ โส เม อตฺโถ สมิชฺฌถ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทิฏฺจสฺส [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปกฺโข

[๖๑] นฺหาเปตฺวา อนุลิมฺเปตฺวา เวเฐตฺวา ราชเวฐนं
อภิสิญฺจิตฺวา ฉตฺเตน กาเรสุ ปุรं ปทกฺขิณं.

[๖๒] สตฺตาหं ธารยิตฺวาน อุคฺคเต รวิมณฺฑเล
รเถน มं นีหริตฺวา สารถี วนมุปาคมิ.

[๖๓] เอโกกาเส รถं กตฺวา สชฺชสฺสं หตฺถมุญฺจิโต[๑]
สารถี ขณตี กาสุ๎ นิกฺขาตุ๎ ปจวิยา มมं.

[๖๔] อธิฏฺจิตมธิฏฺจานं ตชฺเชนฺโต วิวิธการณา
น ภินฺทีว ตมธิฏฺจานं โพธิยาเยว การณา.

[๖๕] มาตา ปิตา น เม เทสฺสา อตฺตา เม น จ เทสฺสิโย
สพฺพญฺญุตं ปิยं มยฺหं ตสฺมา ว ตมธิฏฺจหึ.

[๖๖] เอเต องฺเค อธิฏฺจาย วสฺสานิ โสฬสํ วสึ
อธิฏฺจาเนน [๒] สโม นตฺถิ เอสา เม อธิฏฺจานปารมีติ.

ฉฏฺฐ๎ มูคผกฺขจริยं.

๗. กปิลราชจริยं

[๖๗] ยทา อหं กปิ อาสึ นทีกูเล ทรีสเย
ปีฬิโต สุ๎สุมาเรน[๓] คมนํ น ลภามหं.

[๖๘] ยมโหกาเส อหं จตฺวา โอรา ปรๆ ปตามหं
ตตฺถจฺฉิ สตฺตุวธโก กุมฺภิโล ลุทฺธทสฺสโน.

---

[๑] อิ. หตฺถมุญฺจิตๆ
[๒] ฉ.,เท. เม
[๓] ฉ.,เท. สุสุมาเรน อิ. สสุมาเรน

[๖๙] โส มํ อสฺสิ เอหีติ อหมฺเปมีติ ตํ วทึ[๑]
ตสฺส มตฺถกมกฺกมฺม ปรกูเล ปติฏฺฐหึ.

[๗๐] น ตสฺสาลิกํ ภณิตํ ยถา วาจํ อกาสหํ
สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมีติ.

สตฺตมํ กปิลราชจริยํ.

๘. สจฺจสวฺหยปณฺฑิตจริยํ[๒]

[๗๑] ปุนาปรํ ยทา โหมิ ตาปโส สจฺจสวฺหโย
สจฺเจน โลกํ ปาเลสึ สมคฺคํ ชนมกาสหนฺติ.

อฏฺฐมํ สจฺจสวฺหยปณฺฑิตจริยํ.

๙. วฏฺฏกโปตกจริยํ

[๗๒] ปุนาปรํ ยทา โหมิ มคเธ วฏฺฏโปตโก
อชาตปกฺโข ตรุโณ มํสเปสิ กุลาวเก.

[๗๓] มุขตุณฺฑเกน อาหริตฺวา มาตา โปสยตี มมํ
ตสฺสา ผสฺเสน ชีวามิ นตฺถิ เม กายิกํ พลํ.

[๗๔] สวจฺฉเร คิมฺหสมเย ทวทาโห ปทิปฺปติ
อุปคจฺฉติ อมฺหากํ ปาวโก กณฺหวตฺตนิ.

[๗๕] ธมฺธมํ[๓] อิติ เอวํ สทฺทายนฺโต มหาสิขี
อนุปุพฺเพน ฌาเปนฺโต อคฺคิ มมมุปาคมิ.

---

[๑] ฉ.,เท. วตึ อิ. วทิ
[๒] ฉ.,เท. สจฺจตาปสจริย
[๓] ฉ.,เท. ธมฺธมา อิ. ธูมธูมญฺชนีเตฺววํ

[๗๖] อคฺคิเวคภยา ภีตา ตสิตา มาตา ปิตา มม
กุลาวเก มํ ฉฑฺเฑตฺวา อตฺตานํ ปริโมจยุ.

[๗๗] ปาเท ปกฺเข ปชหามิ นตฺถิ เม กายิกํ พลํ
โสหํ อคติโก ตตฺถ เอวํ จินฺเตสหํ ตทา.

[๗๘] เยสาหํ อุปชาเวยฺยํ ภีโต ตสิตเวธิโต
เต มํ โอหาย ปกฺกนฺตา กถํ เม อชฺช กาตเว.

[๗๙] อตฺถิ โลเก สีลคุโณ สจฺจํ โสเจยฺยนุทฺทยา
เตน สจฺเจน กาหามิ สจฺจกิริยมุตฺตมํ.[๑]

[๘๐] อาวชฺชิตฺวา ธมฺมพลํ สริตฺวา ปุพฺพเก ชิเน
สจฺจพลมวสฺสาย สจฺจกิริยมกาสหํ.

[๘๑] สนฺติ ปกฺขา อปตนา สนฺติ ปาทา อวญฺจนา
มาตา ปิตา จ นิกฺขนฺตา ชาตเวท ปฏิกฺกม.

[๘๒] สห สจฺเจ กเต มยฺหํ มหาปชฺชลิโต สิขี
วชฺเชสิ โสพฺภส กรีสานิ อุทกํ ปตฺวา ยถา สิขี
สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมีติ.

นวมํ วฏฺฏกโปตกจริยํ.

๑๐. มจฺฉราชจริยํ

[๘๓] ปุนาปรํ ยทา โหมิ มจฺฉราชา มหาสเร
อุณฺเห สุริยสนฺตาเป สเร อุทกํ ขียถ.

---

[๑] "สจฺจกิริยมนุตฺตรนฺติปิ ปาโฐ.

[๘๔] ตโต กากา จ คิชฺฌา จ กงฺกา[๑] กุลลเสนกา
ภกฺขยนฺติ ทิวา รตฺตึ มจฺเฉ อุปนิสีทิย.

[๘๕] เอวํ จินฺเตสหํ ตตฺถ สห ญาตีหิ ปีฬิโต
เกน นุ โข อุปาเยน ญาตี ทุกฺขา ปโมจเย.

[๘๖] จินฺตยิตฺวาน ธมฺมตฺถํ สจฺจํ อทฺทสํ ปสฺสยํ
สจฺเจ ฐตฺวา ปโมเจสึ ญาตีนํ ตํ อติกฺขยํ.

[๘๗] อนุสฺสริตฺวา สตฺต ธมฺมํ ปรมตฺถํ วิจินฺตยํ
อกาสึ สจฺจกิริยํ ยํ โลเก ฐุวสสฺสตํ.

[๘๘] ยโต สรามิ อตฺตานํ ยโต ปตฺโตสฺมิ วิญฺญุตํ
นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ เอกปาณมฺปิ หึสิตํ.[๒]

[๘๙] เอเตน สจฺจวชฺเชน ปชฺชุนฺโน อภิวสฺสตุ
อภิตฺถนย ปชฺชุนฺน นิธึ กากสฺส นาสย
กากํ โสกาย รนฺเธหิ มจฺเฉ โสกา ปโมจย.

[๙๐] สห กเต สจฺจวเร ปชฺชุนฺโน อภิคชฺชิย
ถลํ นินฺนญฺจ ปูเรนฺโต ขเณน อภิวสฺสถ.

[๙๑] เอวรูปึ สจฺจวรํ กตฺวา วิริยมุตฺตมํ
วสฺสาเปสึ มหาเมฆํ สจฺจเตชพลสฺสิโต
สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมีติ.

ทสมํ มจฺฉราชจริยํ.

---

[๑] อิ. พกา [๒] "วิหึสิตนฺติปิ ปาโฐ.

๑๑. กณฺหทีปายนจริยํ

[๙๒] ปุนาปรํ ยทา โหมิ กณฺหทีปายโน อิสิ
ปโรปญฺญาสวสฺสานิ อนภิรโต จรึ อหํ.

[๙๓] น โกจิ เอตํ ชานาติ อนภิรติมนํ มม
อหมฺปิ กสฺสจิ นาจิกฺขึ อรติ[๑] เม จ รติมานเส.

[๙๔] สพฺรหฺมจารี มณฺฑพฺโย สหาโย เม มหาอิสิ
ปุพฺพกมฺมสมายุตฺโต สูลมาโรปนํ ลภิ.

[๙๕] ตมหํ อุปฏฺฐหิตฺวาน อาโรคฺยมนุปาปยึ
อาปุจฺฉิตฺวาน อาคญฺฉึ ยํ มยฺหํ สกมสฺสมํ.

[๙๖] สหาโย พฺราหฺมโณ มยฺหํ ภริยํ อาทาย ปุตฺตกํ
ตโย ชนา สมาคนฺตฺวา อาคจฺฉุ ปาหุนาคตํ.

[๙๗] สมฺโมทมาโน เตหิ สห นิสินฺโน สกอสฺสเม
ทารโก วฏฺฏมนุกฺขิปิ อาสีวิสมโกปยิ.

[๙๘] ตโต โส วฏฺฏคตํ มคฺคํ อเนวสนฺโต กุมารโก
อาสีวิสสฺส หตฺเถน อุตฺตมงฺคํ ปรามสิ.

[๙๙] ตสฺส อามสเน กุทฺโธ สปฺโป วิสพลสฺสิโต
กุปิโต ปรมโกเปน อฑฺสิ ทารกํ ขเณ.

[๑๐๐] สห ทฏฺโ อติวิเสน ทารโก ปปติ ภูมิยํ
เตนาหํ ทุกฺขิโต อาสึ มม วาหสิตํ ทุกฺขํ.

[๑๐๑] ตฺยาหํ อสฺสาสยิตฺวาน ทุกฺขิเต โสกสลฺลิเน[๒]
ปรมํ อกาสึ กิริยํ อคฺคํ สจฺจวรุตฺตมํ.

---

[๑] อิ. อรตี

[๒] ฉ.,เท.,อิ. โสกสลฺลิเต

[๑๐๒] สตฺตาหเมวาหํ ปสนฺนจิตฺโต
ปุญฺญตฺถิโก อจรึ พฺรหฺมจริยํ
อถาปรํ ยํ จริตํ มมํ อิทำ
วสฺสานิ ปญฺญาสสมาธิกานิ.

[๑๐๓] อกามโก วา หิ อหญฺจรามิ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ
หตำ วิสำ ชีวตุ ยญฺญทตฺโต.

[๑๐๔] สห สจฺเจ กเต มยฺหำ วิสเวเคน เวธิโต
อพุชฺฌิตฺวาน วุฏฺฐาสิ อโรโค วาสิ[๑] มาณโว
สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมีติ.

เอกาทสมำ กณฺหทีปายนจริยำ.

๑๒. สุตโสมจริยำ

[๑๐๕] ปุนาปรำ ยทา โหมิ สุตโสโม มหีปติ
คหิโต โปริสาเทน พฺราหฺมเณ สงฺครำ สรึ.

[๑๐๖] ขตฺติยานำ เอกสตำ อาวุณิตฺวา กรตเล
เอเต สมฺมมิลาเปตฺวา ยญฺญตฺเถ อุปนยึ มมำ.

[๑๐๗] อาปุจฺฉิ มำ โปริสาโท กึ ตฺวำ อิจฺฉสิ นิสฺสชำ
ยถามตึ เต กาหามิ ยทิ เม ตฺวำ ปุเนหิสิ.

[๑๐๘] ตสฺส ปฏิสุณิตฺวาน ปญฺเห อาคมนำ มม
อุปคนฺตฺวา ปุรำ รมฺมำ รชฺชำ นิยฺยาทยึ ตทา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จาสิ

[๑๐๙] อนุสฺสริตฺวา สตํ ธมฺมํ ปุพฺพกํ ชินเสวิตํ
พฺราหฺมณสฺส ธนํ ทตฺวา โปริสาทํ อุปาคมึ.

[๑๑๐] นตฺถิ เม สํสโย ตตฺถ ฆาตยิสฺสติ วา น วา
สจฺจวาจานุรกฺขนฺโต ชีวิตํ จชิตุมุปาคมึ
สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมีติ.

ทฺวาทสมํ สุตโสมจริยํ.

๑๓. สุวณฺณสามจริยํ

[๑๑๑] สาโม ยทา วเน อาสึ สกฺเกน อภินิมฺมิโต
ปวเน สีหพฺยคฺเฆหิ[๑] เมตฺตายมุปนามยึ.

[๑๑๒] สีหพฺยคฺเฆหิ ทีปีหิ อจฺเฉหิ มหิเสหิ จ
ปสทมิควราเหหิ ปริวาเรตฺวา วเน วสึ.

[๑๑๓] น มํ โกจิ อุตฺตสติ นปิหํ[๒] ภายามิ กสฺสจิ
เมตฺตา พเลนุปตฺถทฺโธ รมามิ ปวเน ตทาติ.

เตรสมํ สุวณฺณสามจริยํ.

๑๔. เอกราชจริยํ

[๑๑๔] ปุนาปรํ ยทา โหมิ เอกราชาติ วิสฺสุโต
ปรมํ สีลํ อธิฏฺฐาย ปสาสามิ มหามหึ.

[๑๑๕] ทส กุสลกมฺมปเถ วตฺตามิ อนวเสสโต
จตูหิ สงฺคหวตฺถูหิ สงฺคณฺหามิ มหาชนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สีหพฺยคฺเฆ จ

[๒] ฉ.,เท. นปิ ภายามิ

[๑๑๖] เอวํ เม อปฺปมตฺตสฺส อิธ โลเก ปรตฺถ จ
ทพฺพเสโน อุปาคนฺตฺวา อจฺฉินฺทนฺโต ปุรํ มม.

[๑๑๗] ราชูปชีเว นิคเม สพลฏฺเฐ สรฏฺฐเก
สพฺพํ หตฺถคตํ กตฺวา กาสุยา นิกฺขณี มมํ.

[๑๑๘] อมจฺจมณฺฑลํ รชฺชํ ผีตํ อนฺเตปุรํ มม
อจฺฉินฺทิตฺวาน คหิตํ ปิยปุตฺตัว ปสฺสหํ
เมตฺตาย เม สโม นตฺถิ เอสา เม เมตฺตาปารมีติ.

จุทฺทสมํ เอกราชจริยํ.

๑๕. มหาโลมหังสจริยัง

[๑๑๙] สุสาเน เสยฺยํ กปฺเปมิ ฉวฏฺฐิกํ อุปนิธาย[๑]
คามมณฺฑลา[๒] อุปาคนฺตฺวา รูปี ทสฺเสนฺติ นปฺปกาํ.

[๑๒๐] อปฺเร คนฺธญฺจ มาลญฺจ โภชนํ วิวิธัง พหุ
อุปายนานิ อุปเนนฺติ หฏฺฐา สัวิคฺคมานสา.

[๑๒๑] เย เม ทุกฺขัง อุปหรนฺติ เย จ เทนฺติ สุขัง มม
สพฺเพสัง สมโก โหมิ ทยา โกโป น วิชฺชติ.

[๑๒๒] สุขทุกฺเข ตุลาภูโต ยเสสุ อยเสสุ จ
สพฺพตฺถ สมโก โหมิ เอสา เม อุเปกฺขาปารมีติ.

ปณฺณรสมัง มหาโลมหังสจริยัง.

ตติโย ยุธญฺชยวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. อุปนิธายหัง อิ. นิธายหัง [๒] สี. โคมณฺฑลา ฉ.,เท. คามณฺฑลา

ตสฺสุทฺทานํ

ยุธญฺชโย โสมนสฺโส อโยฆรภิเสน จ
โสณนนฺโท มูคผกฺโข[๑] กปิราชา สจฺจสวฺหโย.

วฏฺฏโก มจฺฉราชา จ กณฺหทีปายโน อิสิ
สุตโสโม ปุเร อาสิ[๒] สาโม จ เอกราชา[๓] จ
อุเปกฺขาปารมี อาสิ อิติ วุตฺตํ[๔] มเหสินา.

เอวํ พหุวิธํ ทุกฺขํ สมฺปตฺติญฺจ พหูวิธํ[๕]
ภวาภเว อนุภวิตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

ทตฺวา ทาตพฺพกํ ทานํ สีลํ ปูเรตฺวา อเสสโต
นิกฺขมฺมปารมึ คนฺตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

ปณฺฑิเต ปริปุจฺฉิตฺวา วิริยํ กตฺวาน อุตฺตมํ
ขนฺติยา ปารมึ คนฺตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

กตฺวา ทพฺหมธิฏฺฐานํ สจฺจวาจานุรกฺขิย
เมตฺตาย ปารมึ คนฺตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

ลาภาลาเภ ยสายเส สมฺมานนาวมานเน
สพฺพตฺถ สมโก หุตฺวา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ.

โกสชฺชํ ภยโต ทิสฺวา วิริยารมฺภญฺจ เขมโต
อารทฺธวิริยา โหถ เอสา พุทฺธานุสาสนี.

วิวาทํ ภยโต ทิสฺวา อวิวาทญฺจ เขมโต
สมคฺคา สขิลา โหถ เอสา พุทฺธานุสาสนี.

---

[๑] ฉ.,เท. มูคปกฺโข
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุน อาสึ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอกราชหุ
[๔] ฉ.,เท. วุตฺถ
[๕] ฉ.,เท. สมฺปตฺตึ จ พหุพฺพิธา

ปมาทำ ภยโต ทิสฺวา อปฺปมาทญฺจ เขมโต
ภาเวถฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ เอสา พุทฺธานุสาสนี.

อิตฺถำ สุทำ ภควา อตฺตโน ปุพฺพจริยำ สมฺภาวยมาโน พุทฺธาปทานิยำ นาม ธมฺมปริยายำ อภาสิตฺถาติ.

จริยาปิฏกำ นิฏฺฐิตำ.

[๑]

สโมธานกถา[๒]

ทเสเต ปารมี โหนฺติ ทเสเต อุปปารมี
ปรมตฺถา ทส โหนฺติ โพธิยา ปริปาจนา.

สิวิราชสฺส เสฏฺฐสฺส ทานปารมิตา ภเว
เวสฺสนฺตโร จ เวลาโม ภวนฺติ อุปปารมี.

อกิตฺติวิสยฺหทาเนน โหนฺติ ตา อุปปารมี
กุกฺกุฏสีลสโส ภูโต ปรมตฺถา ทานปารมี.

มหากปิ จ ฉทฺทนฺโต นาโค จ มาตุโปสโก
สีลปารมิตา ยนฺติ อิติ วุตฺตำ มเหสินา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยสฺมา ปน อยำ ปาสิ ปรมฺปราย ลิกฺขิตา
วิปลฺลตฺถกฺขรา ตสฺมา สายำ สุฏฺฐุ วิโสธิตา
ปญฺญาสี โหติ นาเมน อนุเถเรน ธีมตา
สาสนฏฺฐิติกาเมน พหุคนฺเถสุ อาคตำ
อตฺถำ สำสนฺทิตฺวา มยา ตสฺส เตเชน ปาณิโน
สมิทฺธสงฺกปฺปา โหนฺตุ เทวา รกฺขนฺตุ สาสนำ.

จริยาปิฏกปาลิ สมตฺตา.

[๒] ฉ.,เท.,อิ. สโมธานกถา น ทิสฺสติ.

จมฺเปยฺยโก ภูริทตฺโต สีเลน อุปปารมี
สงฺขปาโล จ โย ธีโร ปรมตฺถา สีลปารมี.

ยุธญฺชโย จ โควินฺโท หตฺถิปาโล จ โย ฆโร
ภลฺลาติ โย สุสาโม จ .....
มฆเทโว นิมิ เจว โหนฺเตตา อุปปารมี.

มโหสโถ ธนรฏฺโฐ กุณฺฑโล จาปิ ตณฺฑิโล
ติตฺติโร จ สกุโณ จ โหนฺเตตา อุปปารมี.

วิธุรํ สมฺภวํ ปญฺญาย อุโภตา โหนฺติ ปารมี
โย สิสฺโส อาจริยํ โปรา สุริยพฺราหฺมโณ มาตงฺโค.

สตฺตุภสฺตญฺจ ปรมตฺถา เอตา เว ปญฺญาปารมี
สีลวา วิริโย ราชา ชาตกํ ชานกา วิภู.

ทพฺหปรกฺกโม อาสิ ปรมตฺถา วิริยปารมี
มหากปิ ปญฺจ ครุกา วิริยา โหนฺติ ปารมี.

ธมฺมปาโล กุมาโร จ ขนฺติยา โหนฺติ ปารมี
อุปปารมีติ วุจฺจนฺติ ธมฺมาธมฺมิกททฺทวา.

ขนฺติวาเทน ปรมตฺถา ขนฺติปารมิปูริยา
พุทฺธภูมึ คเวสนฺโต อกาสิ ทุกฺกรํ พหุ.

ตถูปริสจฺจคุณนฺ สสวฏฺฏกชาตกํ
สจฺเจนคฺคินิพฺพาปิโต เอสา ปารมิตา ภเว.

อุทเก มจฺโฉ ภวิตฺวาน อกาสิ สจฺจมุตฺตมํ
มหาเมฆนฺ ปวสฺเสสิ เอสา เม สจฺจปารมี.

สจฺเจน นาวํ ตาเรสิ ธีโร สุปารปณฺฑิโต
วิสํ สจฺเจน ฆาเฏสิ กณฺหทีปายโน อิสิ.

สจฺเจน วานโร หุตฺวา คงฺคา โสตํ ตรี ตทา
เอสา ปารมิตา สตฺถุ โหนฺติ ตา อุปปารมี.

สุตโสโม นาม ราชา รกฺขนฺโต สจฺจมุตฺตมํ
โมเจติ เอกสตํ ขตฺเย ปรมตฺถา สจฺจปารมี.

อธิฏฺฐาเนน กึ ฉนฺโท ปารมี ภวตี ตทา
ทุโก มาตงฺคโย เจว อธิฏฺฐานอุปปารมี.

มุคผกฺเขน ปรมตฺถา อธิฏฺฐานํ อาสิ ปารมี
มหากณฺโห จ เมตฺตา ยตตฺถ จ ราชโสธนา.

เอสา ทุวิธา อกฺขาตา เมตฺตาปารมิตา ภเว
สีเลน พฺรหฺมทตฺโต จ โย วายํ คณฺฑิติณฺฑโก.

อกาสิ นนฺโท ปิยสฺส โหนฺติ ตา อุปปารมี
เอกราเชน ปรมตฺถา นตฺถิ เมตฺตาย อีทิโส.

เทฺว สุวา อุปปารมี ปรมตฺถา โลมหํสนํ
เอตา ทส ปารมี มยฺหํ ปฏิเวโส อคฺคโพธิยา.

ทสโต ปรมา นตฺถิ ทสโต นตฺถิ อูนกา
อนูนานธิกา สพฺพา ปูริตา ทสปารมีติ.

สโมธานกถา นิฏฺฐิตา.

จริยาปิฏกปาลิ สมตฺตา.

สุตฺตนฺตปิฏกเ ขุทฺทกนิกายสฺส
อปทานปาลิยา
ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อนนฺตปฏิภาณวา	๑๑๓/๒๓๓
อกฺกมนสฺสิทำ ผลำ	๒๘/๗๑	อนเปกฺขา	๕๓/๗
อกฺโกสนผเลน	๑๗๔/๔๒๑	อนาวิลำ	๖/๒๕
อกฺโขภำ	๒๕/๒๗	อนาสวำ	๓๙/๔๙
อคฺคทานสฺสิทำ ผลำ	๘๔/๕๕	อนิมิตฺตรโต	๒/๔๕
อคฺคปุคฺคโล	๑๙๑/๑๒๑	อนีโฆ	๙๒/๑๗๕
อจลำ	๑๕๙/๑๙	อนุกมฺปโก	๒๔/๖๐
อจฺจุตำ	๙๘/๓๖	อนุพฺยญฺชนสมฺปนฺโน	๘๒/๑๗๔
อชรามรำ	๗๗/๓๐๑	อนุวตฺตนฺตเทหวา	๒๕/๒๗
อชิตญฺชิโน	๑/๑๘๐	อนูปโม	๒๖๗/๒๐๙
อชฺฌายิโก	๙/๑๐๑	อเนโช	๑/๑๘๐
อฏฺฐานิสำเส	๑๓๑/๔๐	อโนมนามโม	๒๘/๑๘๓
อฑฺฒทุสฺสสฺสิทำ ผลำ	๓๖/๑๒๙	อนฺตลิกฺขจโร	๓/๑๓๙
อตนฺทิโต	๑๐/๑๐๑	อปราชิตำ	๕๕/๕๑
อติถึ	๑๔๙/๑๘	อเปตมนปาปิกา	๙๒/๓๐๓
อธิโก	๖๙/๑๗๒	อพฺภญฺชนสฺสิทำ ผลำ	๒๗/๑๖๗
อธิจฺจุปฺปตฺติกา	๑๔/๑๐๑	อภนฺตำ	๘/๒๕
อนคาริยำ	๗๙/๑๐	อมตำ	๔๕/๑๕๘
อนนฺตคุณสญฺจโย	๑๖๗/๒๓๙	อมลำ	๒๑/๔๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อมิตํ	๒๕/๒๗	อาสีสวาจํ	๑๖๗/๓๑๑
อรณํ	๓๖๕/๓๓๒	อาหุตีนํ	๙/๒
อรโณ	๑๒๓/๔๑๖	[อิ]	
อลาวุสฺส อิทํ ผลํ	๑๖๖/๔๔	อิจฺฉฏฺฐา	๑๑๘/๓๐๖
อโลลกฺขํ	๒๐๓/๒๐๒	อินฺทฺริยสังวรปฺปหํ	๑๕๘/๔๓
อวนิพลํ	๒๗๑/๒๑๐	อิสิสตฺตมํ	๒๙/๒๒๔
อสัสฏโฐ	๓/๔๕	[อี]	
อสงฺขตํ	๑๑๔/๑๗๗	อีสาทนฺโต	๗๒/๕๓
อสงฺขยํ	๒๑/๓	[อุ]	
อสทิโส	๒๖๗/๒๐๙	อุกฺกทานสฺสิทํ ผลํ	๒๓/๗๐
อสโม	๑๑๐/๓๗	อุกฺกาธารสฺสิทํ ผลํ	๔๒/๙๒
อสฺสโม	๓๒/๕	อุกฺกุฏฺจึ	๒๐/๒๗
[อา]		อุจฺฉุขณฺฑสฺสิทํ ผลํ	๔๖/๕๐
อากาสสมมานโส	๒/๔๕	อุชุกํ	๘/๒๕
อาตาปินํ	๒๕/๑๖๗	อุตฺติณฺณวิจิกิจฺโฉ	๑๓๔/๓๖๓
อาทิมชฺฌนฺตโสภนํ	๑๖๙/๒๓๙	อุทกทานสฺสิทํ ผลํ	๕๓/๑๓๑
อานุภาเวน	๑๔๓/๑๗	อุทกหาริกา	๑๑๖/๒๙๑
อาปาทิกา	๒๑๕/๓๑๖	อุทคฺคมนโส	๑๔๓/๔๑
อามณฺฑสฺส อิทํ ผลํ	๗๗/๑๗๓	อุทหาเรน	๑๑๖/๒๙๑
อารญฺญกา	๑๕๐/๑๘	อุปฏฺฐานสฺสิทํ ผลํ	๑๙/๔๗
อารามิโก	๓๒/๘๒	อุปาทิกา	๕๕/๒๘๔
อาโลโก	๑๒๙/๑๖	อุโปสถํ	๓/๒๙๓
อาสวกฺขยํ	๘/๑๖๔	อุโปสถสฺสิทํ ผลํ	๙/๒๙๔
อาสงฺกจิตฺโต	๓/๔๕	อุปฺปาทสฺส อิทํ ผลํ	๑๔๑/๑๑๕
อาสนฺทิปีฐการโก	๑๘๕/๒๒	อุปฺปาเทตา	๑๔๗/๒๓๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อุรุพฺพหโว	๗๒/๕๓
[อู]	
อูนตา	๑๐๐/๑๒
[เอ]	
เอกคฺคํ	๑๗/๑๕๔
เอกทีปสฺสิทํ ผลํ	๑๓๕/๑๖
เอกทุสฺสสฺสิทํ	๒๗/๒๘
เอกปุคฺคโล	๘๗/๑๘๙
เอกภิกฺขายิทํ ผลํ	๓๔/๙๒
เอกาสนผลํ	๔๙/๒๙๘
เอกาสนสฺสิทํ ผลํ	๕๑/๓๐
[โอ]	
โอฆติณฺณํ	๔/๑
โอภาโส	๕๔/๑๕๙
โอวาทโก	๑๐๙/๑๙๒
โอวาทปฏิการา	๖๒/๘
[ก]	
กมณฺฑลุธโร	๑๑๒/๑๑๒
กรวิกรุโท	๖/๔๕
กรุณาลโย	๑๕๖/๑๙๗
กลมฺพสฺส อิทํ ผลํ	๕๑/๕๑
กสโก	๑๐๗/๓๗
กสิกมฺเมน	๑๐๗/๓๗
การุณิโก	๑/๑
กิตฺตนาย อิทํ ผลํ	๕๕/๘๕
กินฺนรี	๓๗/๒๘๑
กุนฺนที	๔๙๔/๓๔๖
กุมารปริหาเรน	๑๗๒/๑๙๙
กุมฺภกาโร	๓๙/๑๔๓
กุมฺภทาสี	๒/๒๙๓
กุมฺมาสสฺส อิทํ ผลํ	๕๒/๙๔
กุสฏฺฐกสฺสิทํ ผลํ	๕๗/๙๔
โกมาริพฺรหฺมจริยํ	๓๑๙/๓๒๗
โกลทานสฺสิทํ ผลํ	๑๑/๕๘
[ข]	
ขีณาสโวปวาเทน	๑๔๔/๑๙๕
ขีโรทนผเลน	๑๔๔/๑๙๕
[ค]	
คติ	๑๕๑/๑๘
คติปงฺกวิโสธนํ	๒๓/๑๘๒
คติปงฺกวิโสสนํ	๔/๔๕
คนฺโธทกสฺสิทํ ผลํ	๑๒/๗๙
คมฺภีรํ	๑๕๒/๔๒
คุณาคุณวิทู	๑๖๖/๒๓๙
คุณานุสฺสรเณน	๓๐/๒๒๔
[ฆ]	
ฆฏมณฺฑสฺสิทํ ผลํ	๘๔/๓๔
ฆตมณฺฑสฺสิทํ ผลํ	๔๗/๑๓๐
ฆรทานสฺสิทํ ผลํ	๗๕/๖๖
โฆสสญฺญายิทํ ผลํ	๔๗/๑๕๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[จ]		ชิโน	๗๔/๕๔
จกฺขุมา	๘/๒	ชีวิตาปาลิกา	๒๐๔/๓๑๕
จงฺกโม	๘๑/๑๐	ชุตินฺธรํ	๕๗/๒๒๗
จณฺฑาโล	๑๘๕/๒๒	[ฌ]	
จตุกฺกโม	๘๓/๑๐	ฌานรตึ	๑๕๘/๔๓
จตุสจฺจวิสารทา	๓๐๖/๓๒๖	ฌายิโน	๑๕๐/๑๘
จมฺมวาสี	๒๔/๑๖๗	[ญ]	
จรเณน	๗๔/๑๔๗	ญาณกิตฺตเน	๒๗/๔
จาริกา	๖๑/๓๐๐	ญาณตฺถุมนายิทึ ผลํ	๔๐/๔๙
จารินี	๙๑/๒๘๘	ญาณาโลกึ	๑๑/๑๐๑
จิตเก	๑๒๕/๑๕	[ต]	
จิตปูชายิทึ ผลํ	๖๔/๗๖	ตถาคโต	๖/๔๕
จิตฺตวูปสเม	๑๕๗/๔๓	ตรณาย อิทึ ผลํ	๑๖๐/๑๑๗
จิตฺตสนฺตาปนึ	๖/๒๕	ตาทินึ	๑๕๑/๑๘
เจตนาปณิธีหิ	๑๗๔/๒๑	ตาลวณฺฏสฺสิทึ ผลํ	๒๒/๘๑
เจโตปสาเทน	๑๔๔/๔๑	ติณมุฏฺเฐ อิทึ ผลํ	๙/๑๖๕
[ฉ]		ติณหารโก	๑๕/๒๖
ฉตฺตทานสฺสิทึ ผลํ	๖๘/๙	ติณฺณกนฺตาโร	๙๓/๑๙๐
ฉินฺนสฺสโย	๙๒/๑๗๕	ติภวนฺตโค	๑๗๒/๓๑๒
[ช]		ติโลกสรโณ	๑๗๖/๓๖๗
ชคติทานสฺสิทึ ผลํ	๕/๖๘	ติโลกคุโค	๑๗๘/๑๙๙
ชรามรณวิวารณึ	๕/๔๕	โตลยวาสิตฺตา	๑๐๖/๓๐๔
ชลชุตฺตมนามโก	๒๖/๒๗	[ถ]	
ชินสาสนการโก	๑๗๓/๑๑๙	ถูปการสฺสิทึ ผลํ	๒๒/๒๗๙
ชินุตฺตโม	๑๑๙/๔๑๕	โถมเน	๗๑/๑๐๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ท]		ธมฺมนิมฺมิโต	๒๓/๓
ทกฺขิณํ	๑๘/๒๗	ธมฺมลาลโส	๒๐๖/๒๐๓
ทกฺขิเณยฺยสฺส	๘๒/๕๕	ธมฺมวุฏฺฐิยา	๒๑๒/๑๒๓
ทณฺฑทานสฺสิทํ ผลํ	๓๘/๑๖๙	ธมฺมสฺสวนสฺสิทํ ผลํ	๑๐๒/๓๖
ทยาสโย	๑๖๗/๒๓๙	ธาตุปูชายิทํ ผลํ	๑๐๗/๑๑๑
ทิชุตฺตมํ	๒๓๑/๒๐๕	ธีโร	๓/๔๕
ทิฏฺฐิคณฺฑวิผาลโก	๒๘๗/๒๕๓	ธุตธรา	๑๕๐/๑๘
ทิปทินฺนสฺส	๖๙/๖๖	[น]	
ทิปทุตฺตมํ	๑๒๔/๑๕	นรวรํ	๓๐๒/๒๑๓
ทิวากโร	๖๘/๑๘๗	นรปุงฺควํ	๑๗๗/๑๑๙
ทุกฺขสฺสนฺตกโร	๑๕๐/๑๑๖	นรสารถิ	๒๘๙/๒๑๒
ทุทฺทสํ	๑๕๒/๔๒	นรสทฺทูโล	๑๑๙/๔๑๕
ทุปฺปสโห	๘/๕๒๙	นราชญฺโญ	๒๘๕/๒๕๒
ทุราสโท	๙/๒๒๒	นราทิจฺโจ	๒๘๘/๒๕๓
ทูโตปสมฺปทำ	๑๗๖/๔๒๒	นราสโภ	๑๔๑/๔๑
เทวเทวํ	๔๕/๘๔	นวสสฺสสฺสิทำ ผลำ	๑๒๖/๓๙
เทวาติเทวำ	๘๙/๑๗๔	นพกุฏฺฏกายิทำ ผลำ	๑๐๐/๑๓๖
เทสนากุสโล	๑๐๙/๑๙๒	นพมาลายิทำ ผลำ	๙๓/๓๐๓
เทหปูชายิทำ ผลำ	๕๔/๗๕	นาโถ	๖/๔๕
โทสนิเยสุ	๑๐/๒๖	นิคฺโฆโส	๒๗/๔๘
โทสพฺยาธิติกิจฺฉโก	๒๘๗/๒๕๓	นิติณฺณโอฆำ	๑๕๘/๔๓
ทฺวตฺตึสวรลกฺขโณ	๖๑/๘	นิปกา	๕๓/๗
ทฺวารปาโล	๔๔/๕๐	นิปุณตฺถวิปสฺสโก	๑๒๑/๑๗๘
[ธ]		นิปุณา	๓๐๖/๓๒๕
ธมฺมกฺโข	๑๓๐/๑๙๔	นิปฺปปญฺโจ	๒/๔๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
นิรยสมฺผสฺโส	๑๘/๒๗	ปหิตตฺตํ	๒๕/๑๖๗
นิราลมฺโพ	๒/๔๕	ปานธิสฺส อิทํ ผลํ	๘๖/๙๘
นิรินฺธโน	๑๖๑/๓๑๑	ปารคู	๑๖/๒๖
นิลฺเลโป	๓/๔๕	ปิณฺฑปาตสฺสิทํ ผลํ	๕๖/๒๘๔
เนตฺตรสายนํ	๓๓๕/๓๒๙	ปิยทสฺสโน	๑๑๑/๑๗๗
[ป]		ปิยรูเป	๗๕/๑๐๘
ปจฺจยาการกุสลา	๓๐๖/๓๒๖	ปิยงฺการี	๑๑๗/๑๗๘
ปญฺจทีปานิทํ ผลํ	๑๐๖/๒๘๙	ปุคฺโค	๗๒/๒๒๙
ปญฺจานิสํเส	๑๖๑/๑๙	ปุณฺณกมฺมสมงฺคิโน	๕๓/๖๔
ปฏิปตฺติผเลน	๓๑๐/๓๒๖	ปุณฺณกมิมสฺสิทํ ผลํ	๔๒/๑๔๓
ปฏิสฺสโต	๙๘/๑๒	ปุณฺณกฺเขตฺตสฺส	๑๗/๕๙
ปณฺฑรํ	๖/๒๕	ปุณฺณจิตฺเตน	๖๒/๓๒
ปณฺณสาลา	๓๖/๒๙	ปุปฺผวสฺโส	๕๓/๗๔
ปตาปวา	๑๐/๒๒๒	ปุริสาชญฺญ	๒๖/๔
ปตฺตทานสฺสิทํ ผลํ	๔๗/๑๔๔	ปุริสาสโภ	๒/๑
ปตฺโถทนสฺสิทํ ผลํ	๑๘๐/๒๑	ปุริสุตฺตโม	๓/๑
ปทปูชายิทํ ผลํ	๗๔/๓๓	ปุลาปุลี	๑๓๑/๑๙๔
ปทุมาการวทโน	๒๙/๑๘๓	ปุพฺพินสฺส อิทํ ผลํ	๙๒/๙๙
ปทุมามลสุจฺฉวี	๒๙/๑๘๓	[ผ]	
ปภงฺกรา	๙๐/๑๑	ผลทาเนน	๓๐/๒๒๔
ปภู	๑๗๖/๓๖๗	ผลทานสฺสิทํ ผลํ	๕๓/๑๔๕
ปรกมฺมายเน	๑๗๒/๒๑	[พ]	
ปรมสฺสาทํ	๕/๔๕	พหุสฺสุโต	๑๖/๑๘๑
ปริพาโห	๘/๒๕	พีชนาย อิทํ ผลํ	๔๗/๙๓
ปสุมาเรน	๖๘/๓๒	พุทฺธปูชายิทํ ผลํ	๑๕/๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
พุทฺธโปสิกา	๒๗๐/๓๒๒	มจฺจุหายินี	๓๐๙/๓๘๒
พุทฺธมามโก	๘๙/๑๘๙	มญฺจทานสฺสิทำ ผลำ	๑๙๐/๒๓
พุทฺธสญฺญายิทำ ผลำ	๓๑/๔๘	มณิปูชายิทำ ผลำ	๑๙/๙๐
พุทฺธานุสฺสติเทสโก	๑๒๑/๑๗๘	มณฺฑปสฺส อิทำ ผลำ	๒๑๔/๑๒๓
พุทฺธุปฏฺฐานนิรตา	๙/๒๗๘	มธุทานสฺสิทำ ผลำ	๑๑๔/๑๔
โพธิปูชายิทำ ผลำ	๓๒/๖๑	มโนภาวนิยำ	๑๕๗/๔๓
โพชฺฌงฺครตนิสฺสโร	๒๘๖/๒๕๒	มโนรมา	๓๓/๕
พฺยากรณสฺสิทำ ผลำ	๖๙/๘๗	มโนหรำ	๘๒/๑๐
พฺยามปฺปภาปริวุโต	๘๒/๑๗๔	มนฺตธโร	๙/๑๐๑
พฺรหฺมคิโร	๓๕/๒๒๔	มนฺตปารคู	๕๑/๑๕๙
พฺรหฺมโฆโส	๖/๔๕	มหปฺปโภ	๑๗๘/๑๙๙
พฺรหฺมจารีผเลน	๑๔๓/๑๙๕	มรณนฺตคำ	๓๖๕/๓๓๒
พฺรหฺมพนฺธุ	๑/๔๕	มหาอิสิ	๑๕๒/๒๓๘
[ภ]		มหาการุณิโก	๓/๔๕
ภควา	๖๔/๘	มหาคติ	๓๖/๒๒๕
ภติโก	๓๒/๑๒๙	มหาชฏำ	๒๖๘/๒๐๙
ภิกฺขทานสฺสิทำ ผลำ	๖๗/๒๘๕	มหาฌายี	๓๖/๒๒๕
ภิสทานสฺสิทำ ผลำ	๓๙/๑๐๔	มหาญาณี	๑๖/๑๘๑
ภูมิจาโล	๑๐๔/๓๐๔	มหาตมวิธ์สโน	๓๖/๒๒๕
ภูริปญฺญ	๗/๒	มหาโพธิมโห	๑๓/๔๖
เภสชฺชสฺส อิทำ ผลำ	๖๘/๕๓	มหามติ	๖๑/๑๘๖
[ม]		มหามเต	๒๔/๑๘๒
มคฺคกฺขายี	๑๔๘/๒๓๗	มหามุนิ	๕๗/๗
มคฺคญฺญู	๑๔๘/๒๓๗	มหายโส	๖๔/๘
มคฺควิทู	๑๔๘/๒๓๗	มหาวีโร	๗๓/๕๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
มเหสิโน	๓๙/๒๙	โลกนฺตคู	๙๑/๑๙๐
มารเสนาปฺปมทฺทโน	๒๘๖/๒๕๒	โลกปชฺโชตํ	๑๔๔/๑๗
มาลิกา	๓๗/๒๘๑	โลกสรณํ	๓๖๕/๓๓๒
มาลิโก	๑๔๒/๑๗	โลกวิทู	๑๑๔/๓๘
มุตฺตจาคา	๑๔๗/๔๑๘	[ว]	
มุนิ	๑/๑	วโจกโร	๒๑๖/๒๐๔
มุนิวโร	๑๕๖/๑๙๗	วทตำวโร	๑/๔๕
โมทเก	๓๑/๒๙๖	วนกมฺมิโก	๑๗๐/๒๐
โมรหตฺถสฺสิทำ ผลำ	๑๓/๖๙	วนจารี	๑๗๐/๒๐
โมหปงฺกมฺหิ	๑๔๙/๒๓๗	วนมามโก	๒๔๐/๒๔๗
โมหนีเย	๑๐/๒๖	วนฺทนาย อิทำ ผลำ	๕/๑๐๐
[ย]		วสิ	๒/๔๕
ยาคสมฺปทา	๖๖/๒๘๕	วากจีรธโร	๑๔๐/๔๑
ยาคุทานสฺสิทำ ผลำ	๑๖๐/๑๙	วาริโคจโร	๑๔๙/๑๑๖
ยุตฺตโยคา	๓๐๕/๓๒๖	วิชิตาวี	๑๘/๔๗
[ร]		วิญฺญาปโก	๑๐๙/๑๙๒
รำสิชาลสมุตฺถโต	๘๒/๑๗๔	วิตกฺกวสคา	๔๘๙/๓๔๕
รชนีเย	๑๐/๒๖	วิตกฺกวสิโก	๑๗๕/๑๑๙
รูปเกลายเน	๓๒๗/๓๒๘	วินิปาตำ	๓๒/๒๙๖
รูปวา	๒๕/๒๗	วิรชำ	๑๗/๑๕๔
[ล]		วิเวกกาโม	๑/๑
โลกคุโค	๑/๑	วิเวกาภิรตา	๑๕๐/๑๘
โลกเชฏฺฐำ	๑๑๒/๓๘	วิสุทฺธำ	๖/๒๕
โลกตารณำ	๑๔๔/๑๗	วิสุทฺธสีโล	๑๘๙/๒๐๑
โลกนายโก	๒/๑	วีชนาย อิทำ ผลำ	๑๘/๗๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
วีชวีชสฺสิทำ ผลำ	๔/๕๗	สมฺมชฺชนายิทำ (ผลำ)	๗/๒๕
วีติวตฺตกถกโถ	๑๓๔/๓๖๓	สยมฺภุ	๕๕/๕๑
วีรงฺครูปา	๒๗๐/๒๑๐	สรณคมเน ผลำ	๒๐/๑๖๖
วีสตี คุเณ	๔๘/๑๗๐	สลฺลกตฺโต	๔๑/๒๙
วุทฺธิกามา	๖๔/๑๗๒	สสงฺโก	๑๑๗/๑๗๘
วุสีมโต	๒๗/๗๑	สาธุสมฺมโต	๒๕๗/๒๐๘
เวจฺจทานสฺสิทำ ผลำ	๑๕/๑๖๕	สารคาหินา	๗๗/๑๓๔
เวทชาตา	๓๘/๒๘๒	สิวำ	๒๑/๔๗
เวทิกาย อิทำ ผลำ	๖๕/๖๕	สีติภาวำ	๗๗/๓๐๑
เววณฺณิยำ	๕๒/๒๙๘	สีหหนุ	๓๕/๒๒๔
[ส]		สีหาสนสฺสิทำ ผลำ	๔๓/๖๒
สกฺกายวูปกสฺโส	๙/๔๖	สุกฺกมูเลน	๘๑/๑๓๔
สญฺชนี	๑๔๗/๒๓๗	สุคเต	๑๒๔/๑๔๕
สตฺตจิตฺตวิทู	๓๗/๒๒๕	สุจิณฺณสฺส อิทำ ผลำ	๒๔๑/๒๐๖
สตฺตุปฺปลานิทำ ผลำ	๗๙/๒๘๖	สุญฺญตำ	๒๐๖/๒๐๓
สตฺถา	๒๒/๓	สุญฺญตพหุโล	๒/๔๕
สทฺธาวนฺตำ	๒๖๓/๒๐๙	สุติสาครคมฺภีรำ	๑๖๒/๓๑๑
สนฺตวุตฺติโน	๕๓/๗	สุทฺทฺทสำ	๖๙/๑๖๐
สนฺติคโม	๙๒/๑๙๐	สุทนฺโต	๔๒/๒๙๗
สปฺปญฺโญ	๑๘๙/๒๐๑	สุทฺธมานโส	๔๒/๒๙๗
สพฺพกามสมิทฺธึ	๒๖/๑๖๗	สุทฺธาชีโว	๑๗๓/๑๑๙
สพฺพญฺญุ	๘๗/๑๑	สุทฺธิมคฺคำ	๓๗/๒๙
สพฺพภูตหิเตสิโน	๔๒/๖๒	สุธี	๑๖๘/๒๓๙
สพฺพโลกหิโต	๑๕๐/๑๙๖	สุนิปุณำ	๖๙/๑๖๐
สมฺปชาโน	๙๘/๑๒	สุปฏสฺส อิทำ ผลำ	๓๒/๑๖๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สุพฺพเต	๓๗/๑๖๘	โสกสลฺลํ	๖/๒๕
สุเมธสํ	๗/๒	โสณฺณถูปสฺสิทํ ผลํ	๘๙/๑๓๕
สุวณฺณวณฺณํ	๒๒/๕๙	โสมนสฺสสฺสิทํ	๗๕/๔๑๐
สุวิมุตฺตาน	๑๕๑/๑๙	[ห]	
สุสมาหิตํ	๑๗/๑๕๔	หตฺถิราชา	๗๒/๕๖
สูกริโก	๑๐๖/๑๓	หาโส	๘๔/๑๐
เสตุทานสฺสิทํ ผลํ	๑๗/๘๐	หิเตสี	๑๑๐/๑๙๒

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส
อปทานปาลิยา

อสาธารณนามานิ

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อมริกำ (นที)	๖๔/๑๓๒
อกุกมนทายโก เถโร	๓๑/๗๒	อโมรผลิโย เถโร	๘๔/๑๔๙
อจฺจโล นาม ปพฺพโต	๓๗/๑๕๗	อริฏฺฐปุเร	๔๓๘/๓๔๐
อชิโน นาม สมฺพุทฺโธ	๗๔/๑๔๗	อรุณำ นาม อุปฺปลำ	๔๒๓/๓๓๘
อชฺชุนปุปฺผิโย เถโร	๓๖/๑๕๖	อรุณวติยา (นคเร)	๗๑/๒๘๖
อชฺเชลผลทายโก เถโร	๗๙/๑๔๘	อรุโณ นาม ขตฺติโย	๗๑/๒๘๖
อญฺชนสกุโก	๒๑๔/๓๑๖	อวฏฺผลิโย เถโร	๓๑/๘๒
อฑฺฒกาสิกา ภิกฺขุนี	๑๘๓/๔๒๒	อสฺสตฺโถ (โพธิ)	๑๖๙/๑๑๘
อตฺถทสฺสี (พุทฺโธ)	๕๗/๗	อสฺสลายโน (มหาโกฏฺฐิกตฺเถรปิตา)	
อนุรุทฺโธ (ปิยทสฺสิสฺสุปฏฺฐาโก)	๑๙๙/๑๒๒		๒๔๓/๒๐๗
อโนมทสฺสี (พุทฺโธ)	๗๑/๙๖	[อา]	
อพฺภญฺชนทายโก เถโร	๓๐/๑๖๗	อามณฺฑผลทายโก เถโร	๘๐/๑๗๓
อภโย เถโร	๒๒๔/๒๔๕	[อิ]	
อภิรูปนนฺทา ภิกฺขุนี	๑๖๗/๔๒๐	อิติหาเส	๙/๑๐๑
อภิสมฺภโว (พุทฺโธ)	๗๘/๑๖๒	[อุ]	
อมฺพปาลี ภิกฺขุนี	๒๑๙/๔๒๖	อุกฺกาสติโก เถโร	๔๕/๙๓
อมฺพปิณฺฑิโย เถโร	๘๐/๕๔	อุจฺฉงฺคปุปฺผิโย เถโร	๑๔๘/๑๘
อมฺพาฏกทายโก เถโร	๕๙/๕๒	อุจฺฉุขณฺฑิโก เถโร	๔๙/๕๐
อมฺพาฏกิโย เถโร	๔๑/๖๒	อุชฺเชนิยำ ปุเร	๒๐/๑๘๒
		อุทกทายโก เถโร	๕๖/๑๓๑

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
อุทกทายิกา ภิกฺขุนี	๑๓๐/๒๙๒	กณิการิ (พฺยมฺหำ)	๙/๑๓๙
อุทพฺพโล นาม ปพฺพโต	๘/๑๒๖	กทมฺโพ นาม ปพฺพโต	๖๑/๓๒
อุปฑฺฒทุสฺสทายโก เถโร	๔๐/๑๒๙	กปิฏฺฐผลทายโก เถโร	๑๑/๑๔๓
อุปริฏฺฐิ (ปจฺเจกพุทฺธ)	๓๔๕/๒๑๘	กปิลวตฺถุสฺมึ (นคเร)	๔๕/๒๒๕
อุปฺปลทายิกา ภิกฺขุนี	๘๑/๔๑๑	กปิลสฺส ทิชสฺส	๓๐๐/๓๘๑
อุปฺปลวณฺณา ภิกฺขุนี	๔๖๗/๓๔๓	กลมฺพทายโก เถโร	๕๔/๕๑
อุมฺมาทนฺตี (กญฺญา)	๔๓๘/๓๔๐	กสิโก นาม ปพฺพโต	๓๖/๒๙
อุมฺมาปุปฺผิโย เถโร	๓๕/๖๑	กสฺสโป (พฺราหฺมโณ)	๓๗/๒๙
อุรุเวลกสฺสโป เถโร	๒๙๕/๒๑๒	กสฺสโป (พุทฺโธ)	๑/๔๖
[เอ]		กาสุมาริกผลทายโก เถโร	๕๖/๑๔๕
เอกฉตฺติโย เถโร	๗๘/๑๐	กาพุทายี เถโร	๑๙๔/๒๔๒
เอกทีปิโย เถโร	๑๔๑/๑๗	กึสุกปุปฺผิโย เถโร	๓๐/๑๒๘
เอกทุสฺสทายโก เถโร	๓๕/๒๙	กิกิโน กาสิราชสฺส	๒๓/๒๒๓
เอกธมฺมสวนิโย เถโร	๑๐๖/๓๘	กิสาโคตมี ภิกฺขุนี	๙๔/๓๕๙
เอกปตฺตทายโก เถโร	๕๐/๑๔๔	กุกฺกุฏมฺหิ ปุเร	๘๔/๑๘๙
เอกปิณฺฑปาตทายิกา ภิกฺขุนี	๕๙/๒๘๔	กุฏชปุปฺผิโย เถโร	๔๓/๑๕๗
เอกวิหาริโย เถโร	๑๒/๔๖	กุมารกสฺสโป เถโร	๑๗๗/๑๙๙
เอกสงฺขิโย เถโร	๒๕/๔๗	กุมฺมาสทายโก เถโร	๕๕/๙๔
เอกาสนทายโก เถโร	๖๐/๓๒	กุรณฺฑิยผลทายโก เถโร	๖/๑๕๒
เอกาสนทายิกา ภิกฺขุนี	๖๐/๒๙๙	กุสฏฺฐกทายโก เถโร	๖๐/๙๕
[ก]		กุสินารายำ (นคเร)	๑๔๒/๑๙๕
กกุสนฺโธ (พุทฺโธ)	๑/๕๗	เกตกปุปฺผิโย เถโร	๒๒/๑๕๕
กงฺขาเรวโต เถโร	๕๓/๒๒๖	โกนาคมเน (พุทฺเธ)	๑/๒๗๗
กฏจฺฉุภิกฺขทายิกา ภิกฺขุนี	๗๐/๒๘๕	โกรณฺฑปุปฺผิโย เถโร	๗๗/๓๔
		โกลทายโก เถโร	๑๔/๕๘

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
โกลิเย ปุเร	๔๔/๒๒๕	จารผลิโย เถโร	๖๗/๑๔๖
โกสโล (ราชา)	๑๗๒/๑๙๙	จิตกนิพฺพาปโก เถโร	๑๕/๘๐
โกสิโก นาม ภควา	๓๐/๙๑	จิตกปูชโก เถโร	๑๐/๗๙
โกสิโคตฺโต	๒๙๙/๓๘๑	จูฬสุคนฺโธ เถโร	๓๐๘/๒๕๕
โกสุมฺพผลิโย เถโร	๑๖/๑๕๔	[ฉ]	
[ข]		ฉพงฺคำ นาม ลกฺขณำ	๕๘/๗
เขมก - สกฺกสฺส	๑๕๐/๔๑๙	[ช]	
เขมา ภิกฺขุนี	๓๘๓/๓๓๔	ชคติทายโก เถโร	๘/๖๘
[ค]		ชชฺชิโย (รฏฺฐโก)	๓๕/๔๐๖
คยกสฺสโป (ชฏิโล)	๒๘๗/๒๑๒	ชมฺพูผลิโย เถโร	๘๗/๔๕
คนฺธปูชโก เถโร	๖๗/๗๖	ชาติปุปฺผิโย เถโร	๕๗/๗๕
คิริเนลปูชโก เถโร	๔๗/๑๗๐	[ฌ]	
คิริปุนฺนาคิโย เถโร	๖๕/๙๕	ฌาณตฺถวิโก เถโร	๔๓/๕๐
คิริพฺพชปุรุตฺตเม	๒๑๖/๒๔๕	[ต]	
[ฆ]		ตรณิโย เถโร	๑๖๓/๑๑๘
ฆฏมณฺฑทายโก เถโร	๘๗/๓๕	ตาลผลิโย เถโร	๙๐/๑๕๐
ฆตมณฺฑทายโก เถโร	๕๐/๑๓๑	ติณมุฏฺฐิทายโก เถโร	๑๒/๑๖๕
โฆสสญฺญโก เถโร	๕๐/๑๕๘	ติณสูลกฉาทนิโย เถโร	๑๐๕/๑๓
[จ]		ติณุกฺกธาริโย เถโร	๒๖/๗๑
จนฺทนปทุมา	๒๑/๑๘๒	ติปิติวจฺฉสฺส (ปุโรหิตสฺส)	๒๑/๑๘๒
จนฺทนมาลิโย เถโร	๑๐๕/๑๑๑	ติริฏิวจฺฉสฺส	๔๓๘/๓๔๐
จนฺทภาคานที-ตีเร	๓๒/๔	ติสฺสำ (พุทฺธำ)	๘๕/๑๑
จนฺทวตี (นครำ)	๕๑/๑๐๕	ตีณิกณิการปุปฺผิโย เถโร	๓๘/๑๔๓
จนฺทวตี (มหาโกฏฺฐิกตฺเถรมาตา)	๒๔๓/๒๐๗	ตีณิกณิปุปฺผิโย เถโร	๗/๑๒๕
		ตุสิตำ (เทวโลกำ)	๒๙๙/๓๒๕

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[ท]	
ทณฺฑทายโก เถโร	๔๑/๑๖๙
ทพฺพมลฺลปุตฺโต เถโร	๑๔๙/๑๙๖
ทีปงฺกโร พุทฺโธ	๑๖๔/๑๑๘
เทวทเห ปุเร	๒๑๓/๓๑๖
เทวโล นาม ตาปโส	๑๑๑/๑๑๒
[ธ]	
ธมฺมทสฺสิสฺส (พุทฺธสฺส)	๑/๖๘
ธมฺมทินฺนา ภิกฺขุนี	๑๓๐/๓๖๒
ธมฺมรุจิ เถโร	๑๘๙/๑๒๑
ธมฺมา (กิกิสฺส ธีตา)	๓๒๐/๓๒๗
ธาตุปูชโก เถโร	๑๑๐/๑๑๒
[น]	
นทีกสฺสป - สวฺหโย (ชฏิโล)	๒๘๗/๒๑๒
นนฺทโก เถโร	๑๖๔/๒๓๙
นนฺทา ภิกฺขุนี	๒๑๙/๓๗๒
นนฺโท (ราชา)	๒๙๕/๓๘๐
นพกุฏิทายโก เถโร	๑๐๓/๑๓๗
นพมาลิกา ภิกฺขุนี	๔๕/๒๘๒
นพมาลิโย เถโร	๗/๘๘
นาคปลฺลวโก เถโร	๑๒๓/๑๔
นาคปุปฺผิโย เถโร	๒๗/๑๕๕
นารโท (ชฏิโล)	๕๘/๑๓๒
นารโท (พฺราหฺมโณ)	๓๗/๒๙
นารโท (สยมฺภู)	๙๓/๑๓๖
นาลิเกรผลทายโก เถโร	๙๙/๑๕๑
นิมิตฺตพฺยากรณิโย เถโร	๗๒/๘๗
นิมฺมานรตี (เทวโลกำ)	๒๙๙/๓๒๕
[ป]	
ปสุกูลปูชโก เถโร	๑๔/๑๒๖
ปสุกูลสญฺญโก เถโร	๘/๑๐๐
ปญฺจทีป (พฺยมฺห)	๙๗/๒๘๘
ปญฺจทีปทายิกา ภิกฺขุนี	๘๕/๓๐๒
ปญฺจทีปิกา ภิกฺขุนี	๑๑๕/๒๙๐
ปฏาจารา ภิกฺขุนี	๕๑๑/๓๔๗
ปตฺโถทนทายโก เถโร	๑๘๓/๒๒
ปทุมธาริโย เถโร	๘๓/๑๖๒
ปทุมุตฺตโร (พุทฺโธ)	๑๖/๒๗
ปาฏิหิรสญฺญโก เถโร	๓๔/๔๙
ปาทปีจิโย เถโร	๖๐/๖๔
ปานธิทายโก เถโร	๘๙/๙๘
ปิยทสฺสี (พุทฺโธ)	๑๙๑/๑๒๑
ปิยาลผลทายโก เถโร	๑๐๙/๑๓๘
ปุณฺณิกา ภิกฺขุนี	๒๐๓/๔๒๕
ปุสฺสโกกิโล	๑๑/๒๒๒
ปุพฺพินจงฺกมิโย เถโร	๙๕/๙๙
ปุพฺพินฏุปิโย เถโร	๙๒/๑๓๕
ปุพฺพินุปฺปาทโก เถโร	๑๔๗/๑๑๖
[ผ]	
ผุสฺโส (พุทฺโธ)	๒๖๗/๒๐๙

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[พ]	
พนฺธุมติยา (นคเร)	๑๐๖/๑๓
พนฺธุมา นาม ขตฺติโย	๔๖/๒๘๓
พาราณสิยํ (นคเร)	๘๖/๑๗๔
พาหิโย เถโร	๒๒๐/๒๐๔
พิมฺพิสารสฺส (รญฺโญ)	๒๑๖/๒๔๕
พุทฺธสญฺญโก เถโร	๒๖/๑๐๒
โพธิสมฺมชฺชโก เถโร	๗๓/๑๗๓
พฺรหฺมทตฺโต (ราชา)	๒๙๖/๓๘๑
[ภ]	
ภทฺทากาปิลานี ภิกฺขุนี	๒๙๖/๓๘๑
ภทฺทา กุณฺฑลเกสา	๕๔/๓๕๔
ภทฺทาลิ เถโร	๓๑/๔
ภลฺลาตกทายโก เถโร	๓๐/๖๐
ภาคีรสี (คงฺคา)	๗๙/๓๔
ภารุกจฺเฉ (ปุเร)	๑๙๐/๒๐๑
ภิกฺขุทาสิกา (กิกิสฺส ธีตา)	๓๒๐/๓๒๗
ภิกฺขุนี (กิกิสฺส ธีตา)	๓๒๐/๓๒๗
ภิสทายโก เถโร	๔๕/๑๐๕
[ม]	
มญฺจทายโก เถโร	๑๙๖/๒๔
มณิปูชโก เถโร	๒๙/๙๑
มณฺฑปทายิกา ภิกฺขุนี	๓๐/๒๘๐
มทฺเท ชนปเท	๓๐๐/๓๘๑
มทฺทสฺส (รญฺโญ)	๓๒๔/๓๒๘
มธุมํสทายโก เถโร	๑๑๗/๑๔
มหากจฺจายโน เถโร	๒๗/๑๘๓
มหาโกฏฺฐิโก เถโร	๒๕๐/๒๐๙
มหากปฺปิโน เถโร	๑๐๗/๑๙๑
มหาจนฺทํ (นทึ)	๘๙/๑๘๙
มหานิทานํ (สุตฺตนฺตํ)	๓๕๙/๓๓๑
มหาปชาปติโคตมี	๒๘๘/๓๒๔
มหาวเน (อรญฺเญ)	๙๗/๓๐๓
มหาลิ ลิจฺฉวี (สีวลิตฺเถรปิตา)	๘๑/๒๓๐
มาตุลุงฺคผลทายโก เถโร	๗๓/๑๔๗
มิคทายํ (วนํ)	๘๗/๑๗๔
ปิลกฺขผลทายโก เถโร	๔๔/๘๔
เมฆลทายิกา ภิกฺขุนี	๒๕/๒๘๐
เมโฆ (มาณโว)	๑๗๑/๑๑๙
โมฆราชา เถโร	๓๖๒/๒๒๐
โมทกทายิกา ภิกฺขุนี	๓๖/๒๙๗
โมรหตฺถิโย เถโร	๑๖/๖๙
[ย]	
ยมโก นาม ปพฺพโต	๕๗/๑๓๒
ยโสธรา ภิกฺขุนี	๔๑๐/๓๙๓
ยาคุทายโก เถโร	๑๖๙/๒๐
ยามํ (เทวโลกํ)	๒๙๙/๓๒๕
[ร]	
ราชคเห (นคเร)	๑๒๓/๒๓๔
ราโช เถโร	๓๒๖/๒๑๖
โรมโส นาม ปพฺพโต	๗๘/๑๖๒

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
โรมโส นาม สมฺพุทฺโธ	๕๐/๕๑
[ล]	
ลกุณฺฏกภทฺทิโย เถโร	๓๓/๒๒๔
ลกฺขเณ	๙/๑๐๑
ลพุชผลทายโก เถโร	๓๙/๘๓
ลมฺพโก นาม ปพฺพโต	๑/๑๖๔
ลุมฺพินี - กานเน	๑๘๓/๒๔๑
โลมสติโย เถโร	๒๕๐/๒๔๘
[ว]	
วกฺกลิ เถโร	๖๕/๑๘๗
วงฺคีโส เถโร	๑๔๒/๒๓๖
วนโกรณฺฑิโย เถโร	๓๖/๗๒
วนวจฺโฉ เถโร	๒๗๑/๒๕๑
วรุโณ (ปิยทสฺสิสฺส สาวโก)	๑๙๗/๑๒๒
วรุโณ (พฺราหฺมโณ)	๕๑/๑๕๙
วลฺลิการผลทายโก เถโร	๗๐/๙๖
วสวตฺตี - ปุรํ (เทวโลกํ)	๒๙๙/๓๒๕
วิเทโห (เสฏฺฐี)	๒๔๕/๓๗๕
วินตา - นทิยา	๑๔๘/๑๑๖
วิปสฺสิโน (พุทฺธสฺส)	๑/๒๕
วิเภทกพีชิโย เถโร	๗/๕๗
วิมลา (นาคกญฺญา)	๔๐๘/๓๓๗
วิสุกมฺเมน (เทวปุตฺเตน)	๗๓/๖๖
เวกรํ นาม นครํ	๙๒/๑๑๐
เวจฺจกทายโก เถโร	๑๘/๑๖๖
เวทิยการโก เถโร	๖๘/๖๕
เวลุวผลิโย เถโร	๒๑/๕๙
เวสาลิยํ (นคเร)	๙๗/๓๐๓
เวสฺสภู (พุทฺโธ)	๓๖/๖๑
เวพฺวนํ (อารามํ)	๓๒๘/๓๒๘
[ส]	
สกิสมฺมชฺชโก เถโร	๑๔/๒๖
สกุลา ภิกฺขุนี	๑๖๕/๓๖๖
สงฺกมนทา ภิกฺขุนี	๓๖/๒๘๑
สงฺฆทาสิกา (กิกิสฺส ธีตา)	๓๒๐/๓๒๗
สจฺจเสนสฺส (ปทุมุตฺตรสาวกสฺส)	๓๓๙/๒๑๗
สตรํสี นาม ภควา	๒๖/๘๑
สตฺตอุปฺปลมาลิกา ภิกฺขุนี	๙๐/๒๘๘
สตฺตกทมฺพปุปฺผิโย เถโร	๖๗/๓๒
สตฺติปณฺณิโย เถโร	๖๒/๗๖
สนิฆณฺฑุสเกฏเภ	๙/๑๐๑
สพฺพผลทายโก เถโร	๗๗/๑๖๑
สมณคุตฺตา (กิกิสฺส ธีตา)	๓๒๐/๓๒๗
สมณี (กิกิสฺส ธีตา)	๓๒๐/๓๒๗
สยมฺปฏิภาณิโย เถโร	๕๘/๘๕
สรณคมนิโย เถโร	๒๓/๑๖๖
สลพปุปฺผิกา ภิกฺขุนี	๒๙/๒๙๖
สากลายํ (ปุเร)	๓๒๔/๓๒๘

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
สาลกุสุมิโย เถโร	๕/๗๘
สาลมณฺฑปิโย เถโร	๒๒๐/๑๒๔
สาวตฺถิยํ ปุเร	๘๑/๑๓๔
สิขี พุทฺโธ	๙/๕๘
สิงฺคาลโก (มาณโว)	๙๗/๔๑๓
สิงฺคาลมาตา ภิกฺขุนี	๑๑๐/๔๑๔
สิทฺธตฺเถ (พุทฺเธ)	๑๘๔/๒๒
สิทฺธตฺโถ (มหาปุริโส)	๑๘๓/๒๔๑
สีวลี เถโร	๙๕/๒๓๑
สีหาสนพีชิโน เถโร	๒๑/๗๐
สีหาสนิโก เถโร	๔๙/๖๓
สุกฺกา ภิกฺขุนี	๑๔๒/๔๑๘
สุคนฺโธ เถโร	๑๒๖/๑๗๙
สุจีมติ (ภทฺทากาปิลานิยา มาตา)	๓๐๐/๓๘๑
สุจินฺติโต เถโร	๑๓๙/๔๐
สุชาโต (ปทุมุตฺตรสาวโก)	๓๑/๑๒๘
สุทสฺสโน (ปทุมุตฺตรสาวโก)	๖๖/๒๒๘
สุทสฺสโน (พุทฺโธ)	๓๗/๑๕๗
สุทสฺสโน (ราชา)	๑๘/๔๗
สุทฺโธทโน (พุทฺธปิตา)	๑๘๒/๒๔๑
สุธมฺมา (กิกิสฺส ธีตา)	๓๒๐/๓๒๗
สุปฏฺฐายโก	๓๕/๑๖๘
สุปฺปวาสา (สีวลิตฺเถรมาตา)	๘๑/๒๓๐
สุปฺปารกํ (ปฏฺฏนํ)	๑๙๒/๒๐๑
สุมนตาลวณฺฏิโย เถโร	๒๕/๘๑
สุมนเทวี (มหากสฺสปมาตา)	๒๙๙/๓๘๑
สุมนวีชนิโย เถโร	๕๐/๙๓
สุมโน นาม สมฺพุทฺโธ	๖๖/๙๖
สุมิตฺตา (พฺราหฺมณกญฺญา)	๓๖๔/๓๘๘
สุมิตฺโต (พฺราหฺมโณ)	๒๙๐/๓๘๐
สุเมธา ภิกฺขุนี	๑๙/๒๗๙
สุเมโธ นาม สมฺพุทฺโธ	๑/๑
สุลกฺขณา (มหาปชาปติยา มาตา)	๒๑๔/๓๑๖
เสตุทายโก เถโร	๒๐/๘๐
เสลา ภิกฺขุนี	๒๓๓/๔๒๘
โสณา ภิกฺขุนี	๒๔๓/๓๗๕
โสณฺณกึกณิโย เถโร	๑๕๖/๔๒
โสภนํ นาม นครํ	๓๘/๙๒
โสภิโต นาม สมฺพุทฺโธ	๖๑/๙๕
โสวณฺณโกนฺตริโก เถโร	๑๖๙/๔๔
[ห]	
หตฺถวติยา (นคเร)	๑๕/๒๖
หตฺถารามํ	๑๗๔/๒๔๐
หรีตกิทายโก เถโร	๗๑/๕๓
หาริโก นาม ปพฺพโต	๙๓/๑๓๖

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
อปทานปาลิยา
คาถานํ ปฐมปาทา

คาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
อกฺขนฺเต นาม ขนฺตพฺพํ	๑๔๖/๓๐๙	อสฺสาเสตา ยถา จนฺโท	๘๓/๑๗๔
อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปี	๒๔๖/๒๔๘	อสมฺภีตา จ เต พุทฺธา	๑๒๒/๑๑๓
อตีตํ นานฺวาคเมยฺย	๒๔๔/๒๔๘	อหํ สุคต เต มาตา	๑๓๐/๓๐๗
อตีโต วิสยํ เตสํ	๘๒/๑๐๙	อโห การุณิโก สตฺถา	๑๗๑/๒๔๐
อตฺตทีปา ตโต โหถ	๒๘๘/๓๒๔	อโห พุทฺโธ อโห ธมฺโม	๓๐/๔๘
อตฺตานํ เต คเวสสฺสุ	๕๐๐/๓๔๖	อโห เม สุกโต ถูโป	๗๖/๑๓๔
อถ รูปา อรูปา จ	๒๒๐/๒๐๔	อโห สมฺมา อุปาโย เต	๓๖๙/๓๓๒
อทสฺสเนน สพฺพญฺญู	๘๘/๑๑	อากาโส มินิตุํ สกฺกา	๕๘/๑๐๖
อนนฺตาทีนโว กาโย	๕๕/๑๘๖	อาตุรํ อสุจึ ปูตึ	๓๕๔/๓๕๔
อนาถานํ ภวํ นาโถ	๑๑๑/๒๓๓	อาตุรํ กุณปึ ปูตึ	๒๑๒/๓๗๑
อนิจฺจา วต สงฺขารา	๑๐๐/๓๖	อารทฺธวิริเย ปหิตตฺเต	๑๗๑/๓๑๒
อนิมิตฺตญจ ภาเวหิ	๓๕๗/๓๓๑	อาสิวิสาลยสเม	๑๕๕/๓๑๐
อนูโน ยถาวิหาโร	๘๕/๑๗๔	อาหนิตฺวา ธมฺมเภรึ	๔๘/๘๔
อเนญฺโช อจโล ธีโร	๙๖/๑๗๕	อิตฺถิกานญฺจ ปพฺพชฺชํ	๑๔๔/๓๐๘
อภิตฺถวิตฺวา ปทุมุตฺตราหํ	๒๒๑/๒๔๕	อิตฺถิโย นาม โลกคฺค	๑๔๓/๓๐๘
อโยฆนหตสฺเสว	๒๘๖/๓๒๔	อิทํ ตติยํ ตว ภูริปญฺญ	๒๓๗/๒๔๗
อยํ โลโก ปโร โลโก	๓๕๑/๒๑๘	อิทํ สุวณฺณกายุรํ	๒๗/๓๕๑
อลํ ปุตฺตา วิลาเปน	๒๔๓/๓๑๙	อิมาหํ กฏฺจํ นิสฺสาย	๗๙/๑๓๔
อวิโล จ วิสลฺโล จ	๑๐๐/๑๗๖	อีทิสา เต มหานาคา	๑๒๖/๑๑๔
อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ	๓๕๕/๓๓๑	อีทิเสปิ วเน รมฺเม	๓๔๐/๓๒๙

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
อุทกหารี อหำ สีเต	๑๙๐/๔๒๓	จิรำ ชีว มหาวีร	๑๖๘/๓๑๑
อุปการา จ ยา นารี	๓๘๓/๓๙๐	จิรกาลสมงฺคิโต ตยา	๑๘๖/๑๒๐
อุปฺปชฺชิ มาตุกุจฺฉิสฺมึ	๖๑/๘๖	ชราวสานำ โยพฺพญฺญำ	๑๙๐/๓๖๙
อุปฺปชฺชนฺตา จ สมฺพุทฺธา	๑๒๔/๑๑๓	ญาเณน เต อุปมา นตฺถิ	๓๘/๔๙
เอกิกา พหุธา อาสิ	๑๘๐/๓๑๒	ตำ ตถาวาทินึ พุทฺโธ	๑๖๙/๓๑๑
เอวำ อภิกฺกนฺตทสฺสาวึ	๓๕๒/๒๑๘	ตญฺจ ปน อปฺปฏิวานิยำ	๑๓๖/๔๑๗
เอวำ โลกำ อเวกฺขนฺตำ	๓๕๔/๒๑๙	ตโต อโวจุำ นรเทววนฺทิโต	๒๐๑/๒๐๒
เอวำ สมฺมาวิมุตฺตานำ	๒๘๗/๓๒๔	ตโต ชราภิภูตา สา	๓๔๙/๓๓๐
เอส ขีณาสโว พุทฺโธ	๙๒/๑๗๕	ตโต เม อาสิ สำเวโค	๓๕๒/๓๓๐
เอส โส ภควา พุทฺโธ	๙๓/๑๗๕	ตโต เม จิตฺตมญฺญาย	๑๙๖/๒๐๑
เอหิ ตำ อุปคุยฺหิสฺสำ	๓๐/๓๕๒	ตเถว เม กตำ กมฺมำ	๘๐/๑๓๔
โอโรปยสฺสุ กลฺยาณิ	๒๘/๓๕๑	ตเถวิหำ ปตฺตทานำ	๔๔/๑๔๓
อนฺธา จกฺขุำ อลภึสุ	๖๒/๘๖	ตเถวิหำ พุทฺธเขตฺตำ	๑๕๘/๑๑๗
กกุธำ วิลสนฺตำว	๔๕/๘๔	ตทา ตโต นิกฺขมิตฺวาน สตฺถุโน	๒๐๐/๒๐๒
กตทนฺตา วหตฺตา จ	๙๙/๑๗๖	ตทา นิปจฺจ สมฺพุทฺธำ	๑๗๙/๓๑๒
กถญฺจรหิ สพฺพญฺญู	๑๗๐/๓๑๑	ตทสฺส สุตฺวา วจนำ สุปีณิโต	๑๙๙/๒๐๒
กึ เม อิมาหิ มาลาหิ	๗๓/๒๘๖	ตเทตรา ภิกฺขุนิโย ชินคฺคำ	๑๔๘/๓๐๙
กึ เม กตา ราชคเห มนุสฺสา	๑๓๕/๔๑๗	ตมนฺธการำ นาเสตฺวา	๔๖/๘๔
กีทิสา เต มหาวีรา	๑๑๘/๑๑๓	ตยิ สทฺธาย เม วีร	๒๖๑/๒๐๙
กุสลำ กตฺตุกาเมน	๗๗/๑๓๔	ตว ทสฺสนมาคมฺม	๘๙/๑๑
โก วา ตฺวำ กสฺส วา ปุตฺโต	๘๐/๑๐๙	ตาเรตา อตฺถกาเรตา	๑๐๑/๑๗๖
คจฺฉมานา จ เต พุทฺธา	๑๒๐/๑๑๓	ตุลทณฺฑ จเปตฺวาน	๕๗/๑๐๖
คจฺฉมานา จ สุคตา	๑๒๑/๑๑๓	ตุวำ สตฺถา จ เกตุว	๕๔/๑๐๖
จตฺตาโร จ ปฏิปนฺนา	๑๑๕/๓๘	เตนานุสิฏฺฐา มิคยูถเปน	๑๖๗/๑๙๘

คาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
ทนฺโต ทนฺเตหิ สห ปุราณชฏิเลหิ	๑๒๙/๔๑๖	น หิ สพฺเพสุ ฐาเนสุ	๓๒/๓๕๒
ทนฺโต ทเมตา สนฺโต จ	๙๔/๑๗๕	นานากุณปมลากิณฺเณ	๑๕๖/๓๑๐
ทิฏฺจา โน โว มนฺตปเท	๑๑๗/๑๑๓	นิโครฺธเมว เสเวยฺย	๑๖๖/๑๙๘
ทีฆงฺคุลิตมฺพนเข	๑๕๑/๓๐๙	นิติณฺณกงฺโข นิมฺมาโน	๑๐๓/๑๗๖
ทุพฺพลานิ กิเลสานิ	๒๐๙/๒๔๔	นิปตนฺติ ขณาตีตา	๑๓๘/๑๙๕
เทวตา นุสิ คนฺธพฺโพ	๗๘/๑๐๘	นิพฺพินฺทิย ตโต รูเป	๕๖/๑๘๖
เทวา นาคาสุรา พฺรหฺมา	๒๕๐/๓๒๐	นิสินฺโน รุกฺขมูลมฺหิ	๓๔๑/๓๒๙
ธญฺญาหนฺเต มหาวีร	๑๕๓/๓๑๐	เนปุญฺโญ ทสฺสเน ธีโร	๕๕/๑๐๖
ธมฺมจารี สุขี เสติ	๔๐๐/๓๙๒	ปจฺจยานํ ตทา ลาภี	๑๙๕/๒๐๑
ธรณีริว สีเลน	๘๔/๑๗๔	ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา	๑๒๑/๓๐๖
ธิรตฺถุ สงฺขตํ โลกํ	๑๕๘/๓๑๐	ปริญฺญาตํ มยา ทุกฺขํ	๑๒๐/๓๐๖
นครํ ปวีสโต ยสฺส	๕๒/๘๕	ปริปกฺโก วโย มยฺหํ	๓๒๒/๓๘๓
น คามธมฺโม นิคมสฺส ธมฺโม	๘๒/๓๕๗	ปสฺสนฺติ นิรยญฺเจเต	๑๒๕/๑๑๓
น ตตฺถ จนฺทิมา ภาติ	๒๑๙/๒๐๔	ปุญฺญตฺถิกา เย ปสฺสนฺติ	๔๒/๒๙
น ติตฺติปุพฺพํ ตว ทสฺสเนน	๑๔๙/๓๐๙	ปุถุชฺชโนว โย สตฺโต	๒๐๘/๒๔๔
นตฺถิ ชาติ ชรา พฺยาธิ	๓๒๔/๓๘๔	ปุพฺเพนน กโต ถูโป	๑๑๖/๑๑๓
นทโต ปริสายนฺเต	๑๕๐/๓๐๙	พตฺตึสลกฺขณา พุทฺธา	๑๑๙/๑๑๓
นนุ นาม คหฏฺเจน	๓๔๒/๓๒๙	พนฺธนารกฺขเน มยฺหํ	๑๓๓/๓๐๗
นโม เต ปุริสาชญฺญ	๒๖/๔	พุทฺธรูปรตึ ลภฺวา	๕๓/๑๘๕
นโม เต มารมถน	๑๑๐/๒๓๓	พุทฺโธ ตสฺส จ สทฺธมฺโม	๑๒๓/๓๐๖
นโม เต วาทิสูทน	๑๐๙/๒๓๓	พุทฺโธ โลกมฺหิ อุปฺปนฺโน	๑๗/๑๐๑
นโม เต สพฺพทสฺสาวี	๓๖๒/๓๓๒	พฺยาหรนฺตสฺส พุทฺธสฺส	๕๔/๘๕
นมฺหิ เทโว น คนฺธพฺโพ	๘๑/๑๐๙	พฺราหฺมโณ สมโณ นาโถ	๙๘/๑๗๕
น สนฺติ ปุตฺตา ตาณาย	๕๐๑/๓๔๖	มนฺธาตาทินรินฺทานํ	๑๓๔/๓๐๖
		มธุรานิ ปหฏฺฐานิ	๑๕๒/๓๑๐

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพุเพ/องฺเก	คาถานำ ปฐมปาทา	ปพุเพ/องฺเก
มยา ภิกฺขุนิโย วีร	๑๔๕/๓๐๙	โย ททาติ สกตฺตานำ	๔๐๙/๓๙๒
มหาสมุทฺเท อุทกำ	๕๙/๑๐๔	โย โส มหตฺตโร ขนฺโธ	๒๗๙/๓๒๓
มานาติมานโต มุตฺตา	๑๒๓/๑๑๓	โย สพฺพโลกสฺส ครุ	๒๑๐/๒๔๔
มุหุตฺตำ ตณฺหาสมำ	๑๓๒/๓๐๗	โย หิ ปสฺสติ สทฺธมฺมำ	๕๔/๑๘๖
ยชนฺตานำ มนุสฺสานำ	๑๑๕/๓๘	รญฺโญ มาตา มเหสีติ	๑๓๕/๓๐๘
ยโต สรามิ อตฺตานำ	๑๕๒/๑๑๗	รมฺมำ เวพฺภวนำ เยน	๓๒๙/๓๒๘
ยตฺถ อาโป จ ปถวี	๒๑๘/๒๐๔	ราชปุญฺเญน นิพฺพตฺตำ	๓๓๒/๓๒๘
ยตฺถ นาม ชินสฺสายำ	๑๕๙/๓๑๐	ลหุญฺจ วต ขิปฺปญฺจ	๓๓/๓๕๒
ยถา อิทำ ตถา เอตำ	๓๕๖/๓๓๑	วยมฺหิ ปจฺฉิเม กาเล	๓๒๓/๓๘๔
ยถาปิ พลวา โปโส	๗๘/๑๓๔	วสีสตสหสฺเสหิ	๔๗/๘๔
ยถาปิ ภทฺทเก เขตฺเต	๑๕๗/๑๑๗	วิรตฺโตสิ มหาวีโร	๒๐๗/๒๔๔
ยทา พุทฺธา จกฺขุมนฺโต	๙๐/๑๑	วิราโค วิมโล พฺรหฺมา	๙๗/๑๗๕
ยทิ เต รุจฺจเต ราชา	๓๗๐/๓๓๒	วิโรชสิ ทิสา สพฺพา	๗๙/๑๐๘
ยทิ พุทฺโธ อมิตคุโณ	๙๕/๒๘๘	วิหาย นนฺทนำ เทวา	๓๓๑/๓๒๘
ยสฺส สทฺธา ตถาคเต	๘๘/๔๑๒	วีถิยา คจฺฉโต ยสฺส	๕๓/๘๕
ยสฺสญฺชลี กริตฺวาน	๕๐/๘๔	วีโร สูโร จ วิกฺกนฺโต	๙๕/๑๗๕
ยากาจิ กงฺขา อิธ วา หุรำ วา	๔๘/๒๒๖	สำวทฺธิโตยำ สุคต	๑๓๑/๓๐๗
		สกฺกา ภเว กุสคฺเคน	๕๖/๑๐๖
ยา เจมำ ปริวารึสุ	๒๕๑/๓๒๐	สเจ มยิ ทยา อตฺถิ	๑๒๗/๓๐๗
ยาวตา เขตฺตา วิชฺชนฺติ	๔๕/๑๔๔	สจฺจฏฺฐิโตสมสโม	๑๐๒/๑๗๖
ยาวตา พฺรหฺมโลกมฺหา	๔๙/๘๔	สตำ สหสฺสานิปิ ธุตฺตกานำ	๔๔๖/๓๔๒
เยน เวพฺภวนำ ทิฏฺฐำ	๓๓๐/๓๒๘	สตรำสีวเร ตสฺมึ	๑๐๔/๑๗๖
เย ราครตฺตานุปตนฺติ โสตำ	๓๕๘/๓๓๑	สตฺติสูลูปมา กามา	๔๕๙/๓๔๒
โย จ อุปฺปติตำ อตฺถำ	๓๔/๓๕๒	สทตฺเถ วายเมยฺยาถ	๑๓๘/๑๑๕
โย จ วสฺสสตำ ชีเว	๘๑/๓๕๗	สนฺตตฺตา กุจิตา ภูมิ	๔๐/๒๙๗

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
สพฺเพ ชนา สมาคนฺตฺวา	๕๑/๘๕	สุจิรํ วิหิตํ นุ เต มยา	๑๘๕/๑๒๐
สรีรคนฺโธ จ เสฏฺโจติเสติ เม	๓๐๕/๒๕๔	สุจิรํ สตปุญฺญลกฺขณํ	๑๘๔/๑๒๐
สหสฺสมปิ เจ คาถา	๒๑๗/๒๐๔	สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ	๓๕๓/๒๑๘
สฺวากฺขาโต ภิกฺขเว ธมฺโม	๙๙/๑๙๐	สุทฺเธ อนูเน มม ภิกฺขุสงฺเฆ	๑๔๗/๓๐๙
สา กญฺญา กนกาภาสา	๓๔๕/๓๓๐	สุปุปฺผิตคฺคํ อุปคมฺม ปาทปึ	๔๕๕/๓๔๑
สาวตฺถิยํ โกสลมนฺทิเร ชิโน	๑๙๘/๒๐๒	หา โยคา วิปฺปโยคนฺตา	๒๕๒/๓๒๐

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส
พุทฺธวํสปาลิยา
ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อชปาลรุกฺขมูลสฺมึ	๖๓/๔๔๘	นาครุกฺโข (โพธิ)	๒๔/๔๗๓
อชฺชุโน (โพธิ)	๒๓/๔๙๑	นิโคฺรโธ (โพธิ)	๓๙/๕๖๖
อมตํ ปทํ	๖๗/๔๔๐	นิมฺพรุกฺโข (โพธิ)	๒๔/๕๑๐
อสโน (โพธิ)	๒๒/๕๓๖	ปาฏลี (โพธิ)	๓๐/๕๔๔
อามลโก (โพธิ)	๒๐/๕๔๐	ปาฏิหีรํ	๗/๔๓๓
อุทุมฺพโร (โพธิ)	๒๓/๕๖๑	ปิปฺผลิ (โพธิ)	๒๕/๔๖๔
กกุโธ (โพธิ)	๒๑/๕๑๙	ปุณฺฑรีโก (โพธิ)	๒๑/๕๔๘
กณฺณิกาโร (โพธิ)	๑๙/๕๓๑	มหาเวพฺพุ (โพธิ)	๒๖/๕๑๔
กุลฆเร	๑๓/๕๗๔	มหาสาโล (โพธิ)	๒๔/๕๕๓
จกฺกวตฺติ (โพธิสตฺโต)	๑๑/๕๑๒	มหาโสโณ (โพธิ)	๒๒/๔๙๖
จมฺปโก (โพธิ)	๒๐/๕๒๓	ยกฺโข (โพธิสตฺโต)	๑๒/๔๘๙
ชฏิโล (โพธิสตฺโต)	๑๓/๔๙๘	สลโฬ (โพธิ)	๒๕/๕๐๕
ติมฺพชาโล (โพธิ)	๑๙/๕๒๗	สาลกลฺยาณิโก (โพธิ)	๓๑/๔๖๘
เทวกูเฏ	๙/๕๐๗	สิริสมูลมฺหิ (โพธิรุกฺเข)	๒๓/๔๖๓
เทวภวนมฺหิ	๙/๔๖๒	สิริโส (โพธิ)	๒๑/๕๕๗
ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน	๓๘/๔๓๗	สีโห (โพธิสตฺโต)	๑๐/๔๙๓
นาคมูเล (โพธิรุกฺเข)	๒๗/๔๗๘		

สุตฺตนฺตปิฎกe ขุทฺทกนิกายสฺส
พุทฺธวํสปาลิยา
อสาธารณนามานิ

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อมรํ (นครํ)	๑/๔๔๒
อคฺคิทตฺโต (พฺราหฺมโณ)	๑๔/๕๕๖	อมรคิ สุรคิ คิริพาหนา (ปาสาทา)	
องฺคารามมฺหิ	๓๔/๔๗๙		๑๕/๕๒๓
อจฺจุคฺคโต (อุปาสโก)	๒๒/๕๔๐	อมรวติยา (นคเร)	๔/๔๔๒
อชาตสตฺตุสฺส (รญฺโญ)	๒/๕๗๓	อมิตา (เถรี)	๒๕/๕๐๕
อติเทโว (พฺราหฺมโณ)	๑๐/๔๘๐	อมิโต (อุปาสโก)	๒๖/๕๐๕
อตุโล (นาคราชา)	๑๐/๕๔๑	อรโช วิรโช สุทสฺสโน (ปาสาทา)	
อตุโล (อตฺรโช)	๑๗/๕๔๘		๑๔/๕๒๗
อตฺถทสฺสี (พุทฺโธ)	๑/๕๒๐	อรินฺทมํ (ราชํ)	๔/๔๗๙
อนุปโม (อตฺรโช)	๒๓/๔๗๗	อรินฺทโม (ขตฺติโย)	๙/๕๔๖
อนุรุทฺโธ (เถโร)	๖๐/๔๓๙	อรุณวตี (นครํ)	๑๕/๕๔๘
อนุลา (เถรี)	๓๙/๕๖๖	อรุเณ (อาราเม)	๒๒/๕๕๘
อนุพฺพา (อุปาสิกา)	๒๕/๔๗๓	อรุโณ (ขตฺติโย)	๑๕/๕๔๘
อโนมํ (นครํ)	๑๘/๕๕๒	อลฺลกปฺปเก (รฏฺเฐ)	๒/๕๗๓
อโนมทสฺสี (พุทฺโธ)	๑/๔๘๘	อวนฺตีสุ (รฏฺเฐสุ)	๑๕/๕๗๔
อโนมา (ชนิกา)	๑๘/๕๐๐	อสมา (ชนิกา)	๑๖/๔๙๕
อโนมารามมฺหิ	๒๖/๕๒๔	อสมา (เถรี)	๒๕/๕๐๕
อโนโม (เถโร)	๒๑/๔๘๗	อสโม (เถโร)	๒๑/๔๘๗
อภโย (เถโร)	๑๙/๕๒๓	อสโม (ขตฺติโย)	๑๖/๔๙๕
อภิภู (เถโร)	๒๐/๕๔๘	อสโม (อุปาสโก)	๒๓/๔๙๖

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
อโสกา (เถรี)	๒๔/๔๗๓	อุทโย (เถโร)	๒๑/๕๓๖
อโสโก (เถโร)	๒๙/๕๔๔	อุเทโน (เถโร)	๒๖/๔๗๘
อสฺสารามมฺหิ	๒๘/๕๔๙	อุเทโน (ขตฺติโย)	๑๓/๕๓๑
อสฺสตฺถารามมฺหิ	๒๗/๕๒๐	อุปจาลา (อุปาสิกา)	๒๘/๔๗๘
อสฺสตฺโถ (โพธิ)	๖๘/๔๔๙	อุปจาลา (เถรี)	๒๐/๕๔๐
[อา]		อุปติสฺสา (เถรี)	๓๑/๔๖๘
อานนฺโท (เถโร)	๖๗/๔๔๙	อุปติสฺโส (เถโร)	๖๗/๔๔๙
อานนฺโท (ขตฺติโย)	๑๙/๔๗๖	อุปปาลา (อุปาสิกา)	๒๓/๔๘๓
อานนฺโท (อตฺรโช)	๑๘/๕๓๕	อุปสนฺโต (เถโร)	๑๙/๕๒๓
อาฬวโก (อุปาสโก)	๑๖๘/๑๑๘	อุปสาโล (อตฺรโช)	๑๙/๔๙๑
[อิ]		อุปสาโล (เถโร)	๒๑/๔๙๖
อินฺทปตฺถปุเร	๑๖/๕๗๔	อุปเสนา (อุปาสิกา)	๒๓/๕๓๖
อินฺทวรี (อุปาสิกา)	๒๕/๕๐๐	อุปเสโน (อตฺรโช)	๒๒/๕๑๔
[อุ]		อุปโสณา (เถโร)	๒๗/๔๗๘
อุคฺคโต (ขตฺติโย)	๙/๔๘๔	อุปโสโณ (อุปาสโก)	๓๒/๔๖๘
อุคฺครินฺโท (อุปาสโก)	๒๕/๕๐๐	อุปาลิ (เถโร)	๖๑/๔๓๙
อุคฺโค (อุปาสโก)	๒๔/๕๖๑	อุปฺปลวณฺณา (เถรี)	๖๘/๔๔๙
อุตฺตรํ (นครํ)	๑๘/๔๗๒	อุปฺปลา (อุปาสิกา)	๒๔/๔๙๒
อุตฺตรา (อุปาสิกา)	๖๙/๔๔๙	อุรุเวลา (อุปาสโก)	๒๕/๕๑๐
อุตฺตรา (ชนิกา)	๑๗/๕๖๑	อุรุเวลา (เถรี)	๓๙/๕๖๖
อุตฺตรา (นารี)	๑๘/๔๗๒	อุสภกฺขนฺโธ (อตฺรโช)	๒๐/๔๖๓
อุตฺตรา (เถรี)	๒๓/๕๖๑	อุสภุยฺยาเน	๑๙/๕๑๙
อุตฺตโร (ขตฺติโย)	๑๘/๔๗๒	[ก]	
อุตฺตโร (อตฺรโช)	๑๗/๕๕๗	กญฺจนเวโฬ (อตฺรโช)	๑๗/๕๑๙
อุตฺตโร (มาณโว)	๑๑/๕๐๗	กฏิสฺสโห (อุปาสโก)	๒๐/๕๒๘
อุตฺตโร (เถโร)	๒๓/๕๕๓	กปิลวตฺถุ (นครํ)	๑๓/๕๖๙

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
กปิลวฺหยา (นครา)	๖๒/๔๔๘	เขมกํ (นครํ)	๑๖/๕๓๕
กสฺสโป (มาณโว)	๙/๕๑๗	เขมวตี (นครี)	๑๓/๕๕๖
กสฺสโป (พุทฺโธ)	๑/๕๖๒	เขมงฺกโร (เถโร)	๒๐/๕๔๘
กพิสฺสา (อุปาสิกา)	๒๐/๕๒๘	เขมา (เถรี)	๑๙/๕๒๗
กามวฑฺฒ กามสุทฺธิ รติวฑฺฒโน ปาสาทา	๑๖/๕๕๖	เขมารามมฺหิ	๓๐/๕๕๓
กาลิงฺคราชิโน	๑๑/๕๗๔	เขโม (ขตฺติโย)	๘/๕๕๔
กาสิกํ (นครํ)	๑๔/๕๓๙	**[ค]**	
กิกี (ขตฺติโย)	๓๒/๕๖๖	คณฺฑี (อุปาสิกา)	๒๕/๕๐๐
กีสาโคตมี (อุปาสิกา)	๒๓/๕๓๖	คนฺธารวิสเย	๑๑/๕๗๔
กีสาโคตมี (นารี)	๑๖/๕๓๙	ครุพหสสุวณฺณตารา (ปาสาทา)	๑๕/๕๓๙
กกุสนฺโธ (พุทฺโธ)	๑/๕๕๔	คิชฺฌกูเฏ (ปพฺพเต)	๔๓/๔๓๘
กุมฺโท นพินี ปทุโม (ปาสาทา)	๑๗/๔๘๖	คุณเสลานาทิยนิสโก (ปาสาทา)	๑๗/๕๓๕
กุมฺภกณฺณ (ยกฺขี)	๕/๕๐๗	โคตมี (อุปาสิกา)	๒๕/๕๕๓
กุสินารมฺหิ (นคเร)	๑/๕๗๓	โคตโม (พุทฺโธ)	๑/๕๖๘
เกสารามมฺหิ	๒๕/๕๒๘	**[ฆ]**	
โกกาสุปฺปล โกกนุทา (ปาสาทา)	๑๔/๕๓๑	ฆฏิกาโร (อุปาสโก)	๔๐/๕๖๖
โกณฺฑญฺโญ (พุทฺโธ)	๑/๔๖๕	**[จ]**	
โกนาคมโน (พุทฺโธ)	๑/๕๕๘	จนฺทมิตฺตา (เถโร)	๓๐/๕๔๔
โกลิโต (เถโร)	๖๗/๔๔๙	จนฺทวตี (นครี)	๑๗/๔๙๑
โกสเล (รฏฺเฐ)	๑๔/๕๗๔	จนฺทา (เถรี)	๓๐/๕๔๔
โกสินารเก (ขตฺติเย)	๓/๕๓๗	จนฺโท สุจนฺโท วฏฺโส (ปาสาทา)	๒๒/๔๗๗
[ข]		จมฺปกํ (นครํ)	๑๖/๔๙๕
ขนฺโธ (เถโร)	๒๙/๕๔๔	จมฺปนามา (เถรี)	๒๑/๕๕๗

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
จมฺปายํ (นคเร)	๑๔/๕๗๔
จาลา (อุปาสิกา)	๒๘/๔๗๘
จาลา (เถรี)	๒๐/๕๔๐
จิตฺตา (อุปาสิกา)	๒๒/๕๔๘
จิตฺโต (อุปาสโก)	๑๙/๕๗๐
[ช]	
ชนสนฺโท (ขตฺติโย)	๑๖/๕๓๕
ชยเสโน (ขตฺติโย)	๑๔/๕๓๙
ชิตมิตฺโต (เถโร)	๒๓/๕๐๐
ชิโต วิชิตาภิราโม (ปาสาทา)	๑๙/๕๐๐
โชติปาโล (มาณโว)	๑๐/๕๖๓
[ต]	
ตณฺหงฺกโร (พุทฺโธ)	๑/๕๗๐
ตปุสฺโส (อุปาสโก)	๒๖/๔๖๔
ติทสปุเร	๑๑/๕๗๔
ติสฺสนาโม (เถโร)	๒๙/๕๔๔
ติสฺสา (เถรี)	๓๑/๔๖๘
ติสฺโส (เถโร)	๓๘/๕๖๖
ติสฺโส (อุปาสโก)	๒๖/๕๐๕
ติสฺโส (พุทฺโธ)	๑/๕๓๒
ตุสิต สนฺตุสิต สนฺตุฏฺจา (ปาสาทา)	๑๘/๕๖๑
[ท]	
ทีปงฺกโร (พุทฺโธ)	๓๔/๔๔๕
เทวรฏฺเจ	๑๕/๕๗๔
เทวิโล (เถโร)	๒๔/๕๐๕
โทณสวฺหโย (พฺราหฺมโณ)	๔/๕๗๓
[ธ]	
ธญฺญวตี (นครํ)	๑๘/๕๐๐
ธนวตี (ชนิกา)	๓๓/๕๖๖
ธนญฺชโย (อุปาสโก)	๒๑/๕๔๐
ธนญฺชุยฺยานมุตฺตเม	๒๐/๔๙๖
ธมฺมทสฺสี (พุทฺโธ)	๖/๕๒๕
ธมฺมทินฺนา (เถรี)	๒๑/๕๑๙
ธมฺมทินฺนา (อุปาสิกา)	๒๒/๕๑๙
ธมฺมเสโน (เถโร)	๑๙/๕๔๐
ธมฺมา (เถรี)	๒๐/๕๒๓
ธมฺมารามมฺหิ	๒๙/๔๙๒
ธมฺมิโก (ปพฺพโต)	๒๘/๔๔๕
ธมฺมิโก (อุปาสโก)	๒๒/๕๑๙
[น]	
นกุลา (เถรี)	๒๒/๔๘๗
นกุลา (อุปาสิกา)	๒๓/๔๘๗
นกุโล (อุปาสโก)	๒๑/๕๒๔
นนฺทมาตา (อุปาสิกา)	๑๙/๕๗๐
นนฺทา (เถรี)	๒๕/๔๖๔
นนฺทา (อุปาสิกา)	๒๒/๕๕๗
นนฺทารามมฺหิ	๒๘/๕๓๖
นนฺทิมารา (อุปาสิกา)	๒๓/๔๙๖
นนฺทิวฑฺโฒ (อุปาสโก)	๒๔/๔๙๒
นนฺทุตฺตโร (อตฺรโช)	๒๐/๕๐๐

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
นนฺโท (อุปาสโก)	๒๒/๕๔๘	ปพฺพโต (ขตฺติโย)	๙/๕๕๙
นนฺโท วสุ ยสตฺตโร (ปาสาทา)	๑๗/๔๙๕	ปภาวตี (ชนิกา)	๑๕/๕๔๘
นนฺโท สุนนฺโท สิริมา (ปาสาทา)	๒๕/๕๔๓	ปาฏลีปุตฺตนคเร	๑๔/๕๔๗
นาคปุเร	๑๑/๕๗๔	ปาลา (อุปาสิกา)	๒๓/๔๘๓
นาคสมานา (เถรี)	๒๖/๕๑๔	ปาลิโต (เถโร)	๒๓/๔๗๓
นาคา (เถรี)	๒๖/๕๑๔	ปาเวยฺยเก (ขตฺติเย)	๓/๕๗๓
นาโค (อุปาสโก)	๓๑/๕๔๔	ปิยทสฺสี (พุทฺโธ)	๑๙๑/๑๒๑
นารทกูฏมฺหิ (ปพฺพเต)	๑๑/๔๖๒	ปุณฺณวฑฺฒโน (อตฺรโช)	๑๕/๕๒๗
นารโท (พุทฺโธ)	๑/๔๙๗	ปุณฺโณ (เถโร)	๖๒/๔๓๙
นารโท (เถโร)	๒๕/๕๑๔	ปุนพฺพสุมิตฺโต (อุปาสโก)	๓๑/๕๔๔
นารี พาหโน ยสวตี (ปาสาทา)	๒๐/๕๐๕	ปุนพฺโพ (อตฺรโช)	๒๐/๕๐๙
นิสโภ (เถโร)	๒๒/๔๙๑	ปุสฺสเทโว (เถโร)	๑๘/๕๒๗
นิสโภ (เถโร)	๒๑/๕๒๔	ปุสฺโส (พุทฺโธ)	๑/๕๓๗
เนรญฺชราย (นทิยา)	๖๔/๔๔๙	**[ผ]**	
[ป]		ผคฺคุนี (เถรี)	๒๔/๕๐๐
ปทุมา (นารี)	๒๐/๔๖๓	ผุสฺสา (เถรี)	๒๒/๕๓๖
ปทุมา (อุปาสิกา)	๒๑/๕๔๐	**[พ]**	
ปทุมา (ชนิกา)	๑๖/๕๓๕	พนฺธุมตี (นครํ)	๒๔/๕๔๓
ปทุมา (เถรี)	๒๑/๕๔๘	พนฺธุมตี (ชนิกา)	๒๔/๕๔๓
ปทุมุตฺตโร (พุทฺโธ)	๘/๘๙	พนฺธุโม (ขตฺติโย)	๒๔/๕๔๓
ปทุโม (พุทฺโธ)	๑/๔๙๒	พฺรหฺมทตฺโต (พฺราหฺมโณ)	๓๓/๕๖๖
ปทุโม (เถโร)	๑๘/๕๒๗	พฺรหฺมเทโว (เถโร)	๒๑/๔๘๒
ปพฺพตารามมฺหิ	๒๙/๕๖๒	พฺรหฺมโลเก	๑๕/๕๗๔
		พาราณสีอิสิปตเน	๑๗/๕๖๙
		พุทฺธิโช (เถโร)	๒๐/๕๕๗
		พุทฺโธ	๔/๕๓๓

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[ภ]	
ภทฺทสาโล (เถโร)	๒๓/๕๐๐
ภทฺทา (เถรี)	๒๒/๔๘๒
ภทฺทา (อุปาสิกา)	๔๐/๕๖๖
ภทฺโท (เถโร)	๓๐/๔๖๘
ภลฺลิโก (อุปาสโก)	๒๖/๔๖๔
ภารทฺวาโช (เถโร)	๓๘/๕๖๖
ภาวิตตฺโต (เถโร)	๒๖/๔๗๘
ภิยฺโยโส (เถโร)	๒๒/๕๖๑
ภีมรฏฺเจ	๔/๕๒๙
[ม]	
มกิลา (นารี)	๑๘/๔๘๖
มกิลา (อุปาสิกา)	๒๑/๕๒๔
มขิลา (เถรี)	๒๑/๕๔๘
มงฺคโล (พุทฺโธ)	๑/๔๖๙
มงฺคโล (ตาปโส)	๘/๕๒๙
มลฺเล (ขตฺติเย)	๓/๕๗๓
มหากสฺสปเถโร	๕๙/๔๓๙
มหาโกตโม (พุทฺโธ)	๑/๕๗๓
มหาโทณ นาคราชา	๗/๔๙๗
มหาหนูสภาฺขนฺโธ	๖/๔๖๒
มายา (ชนิกา)	๖๖/๔๔๙
มิคทาเย	๑๗/๕๒๗
มิถิลายำ (นคเร)	๑๖/๕๗๔
มิถิลุยฺยานมุตฺตเม	๒๓/๕๐๕
เมขลำ (นครำ)	๒๑/๒๗๙
เมตฺเตยฺโย (โพธิสตฺโต)	๑๙/๕๗๒
เมธงฺกโร (พุทฺโธ)	๑/๕๗๐
เมธารามมฺหิ	๓๑/๕๑๐
โมคฺคลฺลาโน (เถโร)	๕๘/๔๓๙
[ย]	
ยสวตี (นารี)	๒๐/๔๗๒
ยสวตี (ชนิกา)	๑๘/๕๕๒
ยสวตีทายมุตฺตเม	๒๐/๕๓๖
ยสวา สุจิมา สิริมา (ปาสาทา)	๑๙/๔๗๒
ยสวา (ขตฺติโย)	๑๗/๔๙๑
ยสวา (อุปาสโก)	๒๕/๕๑๐
ยสา (อุปาสิกา)	๒๕/๕๑๐
ยโสธรา (ชนิกา)	๑๗/๔๙๑
ยโสธรา (นารี)	๑๕/๕๖๙
[ร]	
รฏฺจิโก (ชฏิโล)	๑๑/๕๐๒
รมฺมวตี (นครำ)	๑๘/๔๖๓
รมฺมา (อุปาสิกา)	๒๐/๕๓๒
รมฺโม (อุปาสโก)	๒๕/๕๕๓
รมฺโม (อตฺรโช)	๑๘/๔๙๕
ราธา (เถรี)	๒๒/๔๙๖
รามคามมฺหิ (นคเร)	๓/๕๗๓
รามา (เถรี)	๒๔/๕๑๐
ราหุโล (อตฺรโช)	๑๕/๕๖๙

อสาธารณนามานิ	ปฬฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปฬฺเพ/องฺเก
รุจิ (อุปาสิกา)	๒๓/๔๙๖	วิธุโร (เถโร)	๒๐/๕๕๗
รุจิคตฺตา (นารี)	๑๙/๕๖๑	วิปสฺสี (พุทฺโธ)	๑/๕๔๐
รุจิเทวี (นารี)	๒๗/๔๖๘	วิปุลา ชนิกา	๑๖/๔๘๒
รุจิ สุรติ วฑฺฒกา (ปาสาทา)	๑๙/๕๕๒	วิปุโล (ขตฺติโย)	๑๖/๔๘๒
		วิมลา (นารี)	๑๗/๕๑๙
รุจิ สุรุจิ สุโภ (ปาสาทา)	๒๖/๔๖๘	วิสาขา (อุปาสิกา)	๒๒/๕๑๙
เรวโต (พุทฺโธ)	๔/๔๗๙	วิสาขา (นารี)	๑๖/๕๒๓
เรวโต (เถโร)	๑๘/๕๓๑	วิสาขา (ชนิกา)	๑๔/๕๕๖
โรปินี (นารี)	๑๗/๕๕๗	วิสาโข (อุปาสโก)	๒๑/๕๔๐
[ว]		เวฏฺฐทีปเก (รฏฺเฐ)	๓/๕๗๓
วชิรายํ (นคเร)	๑๓/๕๗๔	เวภารํ (นครํ)	๑๓/๕๓๑
วฏฺสกี (นารี)	๒๓/๔๗๗	เวภารปพฺพเต	๙/๕๐๒
วรุณาราเม	๒๐/๔๒๘	เวภาเร (ปพฺพเต)	๕/๕๒๙
วรุโณ (อุปาสโก)	๒๘/๔๗๘	เวโรจโน นาโค	๑๒/๔๙๘
วรุโณ (อตฺรโช)	๑๘/๔๘๒	เวสาลิยา ปุเร	๒/๕๗๓
วรุโณ (เถโร)	๒๓/๔๘๓	เวสฺสภู (พุทฺโธ)	๓/๕๔๙
วสโภ (อุปาสโก)	๒๕/๕๐๐	เวสฺสเร (อุยฺยาเน)	๓๒/๔๗๔
วสุลทตฺตา (นารี)	๒๑/๕๐๕	[ส]	
วาเสฏฺโฐ (เถโร)	๒๓/๕๐๐	สกุโก (เทวราชา)	๔/๕๒๕
วิจิโกลี (นารี)	๑๕/๕๒๗	สจฺจนามา (เถรี)	๑๙/๕๒๗
วิชิตเสนา (นารี)	๒๐/๕๐๐	สญฺชีวนาโม (เถโร)	๒๐/๕๕๗
วิชิตเสนา (อุปาสิกา)	๔๐/๕๖๖	สตฺถวาโห (อตฺรโช)	๑๙/๕๖๑
วิชิตเสโน (อตฺรโช)	๓๕/๕๖๖	สนฺโต (เถโร)	๑๙/๕๑๙
วิชิตาวี (ขตฺติโย)	๙/๔๖๕	สนฺทโก (อุปาสโก)	๒๒/๕๑๙
วิชิโต (ขตฺติโย)	๘/๕๓๗	สพฺพกามา (นารี)	๑๗/๕๔๘
วิเทเห (นคเร)	๑๖/๕๗๔	สพฺพกาโม (เถโร)	๒๓/๕๑๐

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
สพฺพทสฺสี (เถโร)	๒๐/๕๑๙	สิขี (พุทฺโธ)	๑๒/๕๔๖
สพฺพมิตฺโต (เถโร)	๓๘/๕๖๖	สิทฺธตฺโถ (พุทฺโธ)	๑/๕๒๘
สภิโย (อุปาสโก)	๒๓/๔๙๖	สิริ (อุปาสโก)	๒๓/๕๓๖
สภิยฺโย (เถโร)	๑๙/๕๔๐	สิริ อุปสิริ จนฺโท (ปาสาทา)	๒๑/๕๑๔
สมโค (เถโร)	๒๑/๕๓๖	สิริ อุปสิริ วฑฺโฒ (ปาสาทา)	๑๘/๔๙๑
สมวตฺตกฺขนฺโธ (อตฺรโช)	๒๖/๕๔๓	สิรินาคา (อุปาสิกา)	๒๑/๕๔๐
สมาลา (เถรี)	๒๔/๕๕๓	สิรินนฺทา (นารี)	๒๒/๕๑๔
สมุทฺทา (เถรี)	๒๓/๕๖๑	สิริมา (อุปาสิกา)	๓๑/๕๔๔
สมฺพโล (เถโร)	๑๘/๕๓๑	สิริมา (ชนิกา)	๑๔/๕๓๙
สมฺพโล (อุปาสโก)	๒๓/๕๓๖	สิริมา (นารี)	๑๙/๔๙๑
สมฺพุทฺโธ (อุปาสโก)	๒๐/๕๓๒	สิริวา (อุปาสิกา)	๒๕/๕๑๐
สมฺภโว (เถโร)	๒๐/๕๔๘	สิริวฑฺโฒ (อุปาสโก)	๒๒/๕๔๘
สรณํ (นครํ)	๑๓/๕๒๗	สิลวฺหเย	๑๓/๕๗๔
สรโณ (เถโร)	๒๖/๔๗๘	สีวลา (เถรี)	๑๙/๕๓๑
สรโณ (อุปาสโก)	๒๘/๔๗๘	สีวลา (อุปาสิกา)	๒๔/๔๗๓
สรโณ (ขตฺติโย)	๑๓/๕๒๗	สีวโล (อตฺรโช)	๒๐/๔๗๒
สรณงฺกโร (พุทฺโธ)	๑/๕๗๐	สีหารามมฺหิ	๓๐/๔๘๘
สรโภ (อุปาสโก)	๒๓/๔๘๓	สีโห (อตฺรโช)	๑๘/๔๘๖
สาคโต (เถโร)	๒๔/๔๖๔	สุจนฺทา (ชนิกา)	๑๕/๕๑๙
สาคโร (เถโร)	๒๓/๕๑๐	สุจนฺโท โกกนุโท โกณฺโจ (ปาสาทา)	
สาคโร (ขตฺติโย)	๑๔/๕๒๓		๑๔/๕๖๙
สามา (เถรี)	๒๑/๕๕๗	สุจิตฺตา (อุปาสิกา)	๒๒/๕๔๘
สามา (อุปาสิกา)	๒๔/๕๖๑	สุจิตฺตา (นารี)	๒๐/๕๕๒
สารีปุตฺโต (เถโร)	๔๓/๔๓๘	สุชาตา (ชนิกา)	๒๕/๔๖๗
สาโล (เถโร)	๒๑/๔๙๖	สุชาตา (เถรี)	๒๒/๔๘๗
สาฬิสฺสา (อุปาสิกา)	๒๐/๕๒๘	สุชาโต (พฺราหฺมโณ)	๑๒/๔๘๕

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
สุชาโต (เถโร)	๒๔/๕๐๕	สุธมฺมา (ชนิกา)	๑๖/๔๘๖
สุชาโต (พุทฺโธ)	๑/๕๑๑	สุธมฺมา (เถรี)	๒๐/๕๒๓
สุชาโต (ขตฺติโย)	๙/๕๓๓	สุธมฺมุยฺยานมุตฺตเม	๒๐/๔๘๗
สุทตฺตา (ชนิกา)	๑๘/๕๐๙	สุธมฺโม (ขตฺติโย)	๑๖/๔๘๖
สุทตฺตา (เถรี)	๒๒/๕๓๖	สุนนฺทา (เถรี)	๒๕/๔๖๔
สุทตฺโต (ขตฺติโย)	๒๑/๔๗๗	สุนนฺทา (อุปาสิกา)	๒๑/๕๒๔
สุทตฺโต (อุปาสโก)	๓๐/๕๑๕	สุนนฺทา (ชนิกา)	๑๓/๕๒๗
สุทตฺโต (เถโร)	๑๘/๕๒๙	สุนนฺทา (นารี)	๓๕/๕๖๖
สุทสฺสนํ (นครํ)	๑๘/๕๐๙	สุนนฺโท (ขตฺติโย)	๒๕/๔๖๗
สุทสฺสนสิลุจฺจเย	๑๒/๔๖๒	สุนนฺโท (จกฺกวตฺติ)	๖/๔๗๐
สุทสฺสนา (นารี)	๒๖/๕๔๓	สุนิมฺมล วิมล คิริคูหา (ปาสาทา)	๑๖/๕๑๙
สุทสฺสนา (ชนิกา)	๑๔/๕๒๓		
สุทสฺสนุยฺยานมุตฺตเม	๒๑/๔๙๑	สุเนตฺโต (เถโร)	๒๑/๔๘๗
สุทสฺสเน ปุเร	๓๓/๕๐๑	สุเนตฺโต (อุปาสโก)	๒๓/๔๘๗
สุทสฺสโน (เถโร)	๒๕/๕๑๔	สุนฺทรา (เถรี)	๒๓/๔๙๑
สุทสฺสโน เทวราชา	๔/๕๑๖	สุปฺปติโต (ขตฺติโย)	๑๘/๕๕๒
สุทสฺสโน (ขตฺติโย)	๑๐/๕๕๐	สุปฺปพุทฺโธ	๒๐/๕๕๒
สุทสฺสโน รตนคฺฆิ อาเวโฬ (ปาสาโท)	๑๗/๔๘๒	สุปฺปิโย (อุปาสโก)	๒๐/๕๓๒
สุเทโว (ขตฺติโย)	๑๘/๕๐๐	สุผสฺสา (ชนิกา)	๑๓/๕๓๑
สุเทโว (เถโร)	๒๓/๔๗๓	สุภทฺทา (เถรี)	๒๒/๔๘๒
สุทฺโธทโน (ขตฺติโย)	๑๖๕/๑๑๘	สุภทฺทา (อุปาสิกา)	๓๐/๕๑๕
สุธญฺญํ (นครํ)	๑๕/๕๑๙	สุภทฺทา (นารี)	๑๘/๕๓๕
สุธญฺญกํ (นครํ)	๑๖/๔๘๒	สุภทฺโท (เถโร)	๓๐/๔๖๘
สุธมฺมํ (นครํ)	๑๖/๔๘๖	สุภทฺโท (อุปาสโก)	๒๐/๕๒๘
สุธมฺมเทวปุเร	๖/๕๖๓	สุมนา (อุปาสิกา)	๒๕/๔๗๓
		สุมนา (เถรี)	๒๓/๔๙๑

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
สุมนา (นารี)	๑๕/๕๓๑	สุสิโม (ชฏิโล)	๙/๕๒๑
สุมโน (พุทฺโธ)	๑/๔๗๔	เสตพฺยารามมฺหิ	๕๑/๕๖๗
สุมโน (เถโร)	๒๔/๕๐๕	เสนารามมฺหิ	๒๕/๕๔๐
สุมโน (อุปาสโก)	๒๒/๗๐	เสลารามมฺหิ	๓๖/๕๑๖
สุมงฺคลํ (นครํ)	๒๐/๕๑๔	เสโล (อตฺรโช)	๑๖/๕๒๓
สุมงฺคลุยฺยานมุตฺตเม	๒๔/๕๑๔	โสณา (อุปาสิกา)	๒๖/๔๖๔
สุมงฺคโล (เถโร)	๒๔/๔๖๔	โสณา (เถรี)	๒๗/๔๗๘
สุมงฺคโล (อุปาสโก)	๔๐/๕๖๖	โสโณ (อุปาสโก)	๓๒/๔๖๘
สุมิตฺตารามมฺหิ	๓๗/๕๔๕	โสโณ (เถโร)	๒๓/๕๕๓
สุมิตฺโต (เถโร)	๑๘/๕๓๑	โสตฺถิโก (อุปาสโก)	๒๕/๕๕๓
สุเมธา (ชนิกา)	๑๘/๔๖๓	โสตฺถิโช (เถโร)	๒๒/๕๖๑
สุเมโธ (พฺราหฺมโณ)	๔/๔๔๒	โสภณํ (นครํ)	๑๔/๕๒๓
สุเมโธ (พุทฺโธ)	๑/๑	โสภวตี (นครํ)	๑๖/๕๖๑
สุรกฺขิโต (เถโร)	๑๙/๕๔๐	โสภิโต (พุทฺโธ)	๑/๔๘๓
สุรมฺมา (อุปาสิกา)	๒๐/๕๓๒	โสภิโต (เถโร)	๒๐/๔๘๗
สุราธา (เถรี)	๒๒/๔๙๖	โสโภ (ขตฺติโย)	๑๖/๕๖๑
สุรามา (เถรี)	๑๙/๕๓๑	โสมเทโว (อุปาสโก)	๒๔/๕๖๑
สุรุจิ (พฺราหฺมโณ)	๑๐/๔๗๐	หํสวตี (นครํ)	๑๙/๕๐๕
สุวฑฺฒโก คิริ นารีวาหโน (ปาสาทา)	๑๖/๕๔๘	หํสา โกญฺจา	๑๙/๔๖๓
		หตฺถา (อุปาสิกา)	๒๖/๕๐๕

สุตฺตนฺตปิฏกเ ขุทฺทกนิกายสฺส
จริยาปิฏกปาลิยา
ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อธิฏฺฐานปารมี	๖๖/๖๑๑	มกฺกโฏ	๑๒๖/๕๘๙
อุเปกฺขาปารมี	๑๒๒/๖๑๘	มจฺฉราชา	๘๓/๖๑๓
เอกราชา	๑๑๔/๖๑๗	มหิโส	๓๗/๕๙๖
กปิ	๖๗/๖๑๑	มูโค	๕๗/๖๑๐
กาสิราชสฺส	๔๘/๖๐๙	เมตฺตาปารมี	๑๑๘/๖๑๘
กาสีนํ (กาสิวาสีนํ)	๓๔/๖๐๗	ยกฺโข	๔๒/๕๙๗
กุณฺฑโร	๑/๕๙๒	วฏฺฏโปตโก	๗๒/๖๑๒
กุหกตาปโส	๖๘/๖๐๕	สจฺจปารมี	๗๐/๖๑๒
ทานปารมี	๑๔๓/๕๙๑	สสโก	๑๒๕/๕๘๙
ผกฺโข	๕๗/๖๑๐	สิงฺคาโล	๑๒๖/๕๘๙
พธิโร	๕๗/๖๑๐	สีลปารมี	๙๑/๖๐๓
โภชปุตฺตา	๘๘/๖๐๒	สุตฺตโปโต	๑๒๖/๕๘๙

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
จริยาปิฏกปาลิยา
อสาธารณนามานิ

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
อกิตฺติ (ตาปโส)	๓/๕๗๕	ชูชเก พฺราหฺมเณ	๑๑๔/๕๘๘
อญฺชนสวฺหยํ (หตฺถินาคํ)	๒๒/๕๗๗	เชตุตฺตรมฺหิ นคเร	๗๓/๕๘๓
อโยฆโร (กุมาโร)	๒๔/๖๐๖	เตมิโย (กุมาโร)	๔๘/๖๐๙
อริฏฺฐสวฺหเย (นคเร)	๕๑/๕๘๑	ทพฺพเสโน	๑๑๖/๖๑๘
อินฺทปตฺเถ (นคเร)	๒๐/๕๗๗	ธนญฺชโย (ราชา)	๒๐/๕๔๐
กณฺหทีปายโน อิสิ	๙๒/๖๑๕	ธมฺโม (มหายกฺโข)	๖๖/๖๐๐
กณฺหาชินา (กุมารี)	๑๑๐/๕๘๗	นนฺโท (ปณฺฑิโต)	๔๖/๖๐๙
กปิลายํ (นคเร)	๗๔/๖๐๑	เนมิ (ราชา)	๔๐/๕๘๐
กาลิงฺครฏฺฐวิสยา (พฺราหฺมณา)	๒๑/๕๗๗	ปญฺจาลรฏฺเฐ	๗๔/๖๐๑
		ปุปฺผวติยา (นคเร)	๔๕/๕๘๐
กุรุราชา	๑๔๓/๕๙๑	ปุพฺพโช	๓๕/๖๐๘
กุสาวติมฺหิ นคเร	๒๘/๕๗๘	ผุสฺสตี (ขตฺติยา)	๖๗/๕๘๓
คงฺคาย (นทิยา)	๕๐/๕๙๘	พาราณสึ (นครํ)	๒๘/๕๙๕
จนฺทสวฺหโย (กุมาโร)	๔๕/๕๘๐	พฺรหฺมวทฺธเน (นคเร)	๔๒/๖๐๘
จมฺเปยฺยโก	๒๐/๕๙๔	ภูริทตฺโต	๑๑/๕๙๓
จูฬโพธิ	๒๖/๕๙๕	มณฺฑพฺโย	๙๔/๖๑๕
เจตปุตฺเตหิ	๑๐๖/๕๘๗	มทฺที (เทวี)	๙๖/๕๘๖
เจตรฏฺฐํ	๑๐๔/๕๘๗	มหาโควินฺท พฺราหฺมโณ	๓๗/๕๗๙
ชยทิโส (ราชา)	๗๔/๖๐๑	มาตงฺโค (ชฏิโล)	๖๐/๕๕๙
ชาลี (กุมาโร)	๑๑๐/๕๘๗	มิถิลายํ (นคเร)	๔๐/๕๘๐

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
มูคผกฺโข (กุมาโร)	๔๘/๖๐๙	สญฺชเยน (ขตฺติเยน)	๗๓/๕๘๓
ยุธญฺชโย (กุมาโร)	๑/๖๐๔	สาโม (สุวณฺณสามตาปโส)	๑๑๑/๖๑๗
รุรุ (มิคราชา)	๔๘/๕๙๗	สิวิ (ขตฺติโย)	๕๑/๕๘๑
วิสฺสุกมฺโม	๑๐๘/๕๘๗	สิวโย (ชนา)	๘๘/๕๘๕
เวสฺสนฺตโร (กุมาโร)	๗๗/๕๘๔	สุตโสโม (ราชา)	๑๐๕/๖๑๖
สกฺโก (เทวราชา)	๕๓/๕๘๑	สุทสฺสโน (จกฺกวตฺติ)	๒๘/๕๗๘
สงฺขปาโล	๘๕/๖๐๒	โสโณ (ปณฺฑิโต)	๔๗/๖๐๙
สงฺขสวฺหโย (พฺราหฺมโณ)	๑๑/๕๗๖	โสมนสฺโส (กุมาโร)	๗/๖๐๔
สจฺจสวฺหโย (ตาปโส)	๗๑/๖๑๒		

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ*

๑.	สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒.	พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓.	พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	กรรมการ
๕.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	กรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘** มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนามคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๙** มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ		กรรมการ
๒๒.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู		กรรมการ
๒๓.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส		กรรมการ
๒๔.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม		กรรมการ
๒๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส		กรรมการ
๒๖.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม		กรรมการ
๒๗.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ		กรรมการ
๒๘.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม		กรรมการ
๒๙.	พระราชสุธี	วัดเทวราชกุญชร		กรรมการและเลขานุการ
๓๐.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ		กรรมการ
๓๑.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม		กรรมการ
๓๒.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม		กรรมการ
๓๓.	พระศรีรัชมงคลเมธี	วัดอาวุธวิกสิตาราม		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม		กรรมการ
๓๖.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส		กรรมการ
๓๗.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร		กรรมการ
๓๘.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม		กรรมการ
๓๙.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดบวรนิเวศวิหาร	กรรมการ
๔๐.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙	วัดพระศรีมหาธาตุ	กรรมการ
๔๑.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙	วัดราชาธิวาสวิหาร	กรรมการ
๔๒.	นายวิชัย ธรรมเจริญ	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓.	นายบุญสืบ อินสาร	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔.	นายบุญเชิด กิตติธรางกูร	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕.	นายแก้ว ชิดตะขบ	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกฯ*

๑.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	อนุกรรมการ
๘.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	ที่ปรึกษา
๒.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓.	พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๙.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒.	พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓.	พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔.	พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖.	พระสุธีรัตนาภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗.	พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๑๘.	พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวุธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ
๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน
๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิดาราม คณะทำงาน
๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน
๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๘ คณะทำงาน
๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ			ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ			รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระราชวิริยาลังการ	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๔.	พระราชสุตาภรณ์	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๕.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๖.	พระปิฎกโกศล	วัดปากน้ำ			คณะทำงานและเลขานุการ
๗.	พระวิเชียรกวี	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๘.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๙.	พระมหาประนอม	กิตฺติปณฺโณ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมฺมาปณฺโณ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๓.	พระมหาทองดี	ปณฺณาวชิโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๕.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะทำงาน
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะทำงาน
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	คณะทำงาน
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงาน
๘.	พระราชปริยัติวิลาส	วัดประยุรวงศาวาส	คณะทำงาน
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๑.	พระราชสิทธิมุนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	พระมหาบุญเทียม ญาณินฺโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๑๙.	พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๒๐.	นายนิมิตร โพธิพัฒน์		คณะทำงาน
๒๑.	ผศ. เวทย์ บรรณกรกุล		คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง

ที่ปรึกษา
พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน
พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)
พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวโส ป.ธ. ๙)
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙
นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙
นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๕๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕